Rostocker Dokumentenserver
Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.
Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

Joachim Georg Darjes

Ioach. Georgii Daries, D. Pot. Borussor. Regi A Consiliis Intimis Academiae Viadrinae Directoris Facultatis Iuridicae Ordinarii Etc. Institutiones Iurisprudentiae Universalis : In Quibus Omnia Iuris Naturae Socialis Et Gentium Capita ; In Usum Auditorii Sui Methodo Scientifica Explanantur

Editio Septima, Ienae: Cuno, 1776

http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726

Druck Freier Zugang

41.a.10,

Fi-3112.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0002
DFG

A. Nunzer sc.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn821389726/phys_0004
DFG

IOACH. GEORGII DARIES. D.
POT. BORVSSOR. REGI A CONSILIIS INTIMIS
ACADEMIAE VIADRINAE DIRECTORIS FACVLTATIS IVRIDICAE ORDINARII ETC.

INSTITVTIONES IVRISPRVDENTIAE VNIVERSALIS

IN QVIBVS

OMNIA IVRIS NATVRAE SOCIALIS ET GENTIVM CAPITA

IN VSVM AVDITORII SVI METHODO SCIENTIFICA EXPLANANTVR

7093.

CVM PRIVILEGIIS SAXONICIS.

EDITIO SEPTIMA
PRIORIBVS AVCTIOR ET CASTIGATIOR.

IENAE
APVD CHRIST. HENR. CVNO.
MDCCLXXVI.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0005
DFG

Ex
Bibliotheca
Academiae
Rostochiensis

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn821389726/phys_0006
DFG

PRAEFATIO
AD EDITIONEM TERTIAM.

§. 1.

Impugnauit nuper VIR ILLVSTRIS atque CELEBERRIMVS GOETTINGENSIVM PROFESSOR et CONSILIARIVS AVLICVS SCHMAVS in programmate, quod inscripsit: *Vorstellung eines wahren Begriffs von einem Recht der Natur.* GROTII, HOBBESSII, PVFENDORFFII, COCCEII, WOLFII aliorumque sententias, quibus, ius naturale ex principio quodam vniuersali rationis ope deducendum esse, defendunt, praecepta inde illata homines obligare affirmant, ideoque dare ius naturale tam singulorum hominum quam societatis vinculo coniunctorum, ius naturale ciuile tam priuatum quam publicum, ius naturale ecclesiasticum et quae reliqua docent. Omnia haec inania et a veritate aliena vocauit, pro certo ponens, verum ius naturale esse, quod

natura omnia animalia docet, et quod ſtimulos, quos naturales vocamus, complectitur. Defendunt theſin viri perfecte planeque eruditi, defendunt anti-theſin viri praeſtanti ingenio perfectaque eruditione. Operae itaque pretium erit hancce in controuerſiam inquirere, quae in eadem latent euoluere, et euolutorum ope eam, quae ad verum proxime accedit, ſententiam determinare. Haec ſunt, quae praefationis loco ſi non explicare tamen exponere conſtitui, perſuaſus, VIRVM ILLVSTREM pro certo habere, fieri poſſe, vt quis alteri, cui tamen omnem pro meritis habet honorem, contradicat.

§. 2.

In primam, quam VIR ILLVSTRIS defendit, ſententiam, quod nimirum verum ius naturale ſit, quod natura omnia animalia docet ſeu quod ſtimulos naturales complectitur, inquiſiturus facile perſpiciet, duo in eadem latere, quae diſtinguenda, primo nimirum, an detur tale ius naturale, quod natura omnia docet animalia, et deinde, an eiusmodi naturale ius ſit verum atque vnicum ius naturae. Porro, in prima illa quaeſtione iterum duo diſtinguenda eſſe, nimirum an ipſa humana natura ſeu hominum eſſentia homines ad ea, quae recta ſunt, ſtimulet, et deinde, an eiusmodi ſtimulorum complexus ius naturae vocari mereatur. De ſingulis breuiter dicamus.

§. 3.

Eſſentiam noſtram nos ad ea, quae recta ſunt, ſtimulare, ipſa loquitur experientia. Quotidie enim

enim sensibus percipiuntur conatus essentiales ad inquirendas in rerum rationes, ad ea vitanda, quae vitam nostram destruunt, ad seruiendum tranquillitati, ad conseruandam vitam, ad res ad viuendum necessarias adquirendas, ad euitandas laesiones, et quae reliqua. Quae cum ita sint, dubito, an hancce experientiam, quae eiusmodi stimulos existere docet, omnium certissimam ponam, ita, vt nemo omnino eandem vnquam in controuersiam deduxerit.

§. 4.

Hoc ex concesso alia incidit quaestio, an eiusmodi naturales stimuli seu eiusmodi stimulorum naturalium complexus ius naturale proprie adpellari quaeat. Euoluas, quaeso, notionem, quam stoici aliique veterum philosophi, qui ius naturae vocarunt, quod natura omnia docet animalia, seu vt cum CICERONE loquar, quod nobis non opinio, sed quaedam innata vis affert, de iure formarunt, et facile concedes, hac in cogitationum serie ius idem significare, quod facultas agendi, habendi, vtendi, fruendi aliqua re. Quam ad significationem spectant formulae, ius suum tueri, retinere, recuperare, persequi, de suo iure concedere, decedere, remittere, vti suo iure, esse sui iuris, et quae reliquae. Quare, quum essentia nostra etiam natura nostra sit vocata, et quum naturale idem sit, ac quod ipsa natura constituitur: sequitur, vt, conatus essentiales seu stimulos naturales ad id agendum, quod rectum est, ius naturae vocare, a loquendi vsu a philosophis recepto minime abhorreat.

§. 5.

Sunt itaque in nobis ſtimuli naturales ſeu conatus eſſentiales, ad id agendum, quod rectum eſt (§. 3.), ſtimuli illi etiam non improprie ſed proprie ius naturae, ſi nimirum ius idem ſignificet, quod facultas ſeu conatus agendi, vocantur (§. 4.), ideoque hac ratione defendere poſſumus, ius naturale eſſe, quod natura omnia docet animalia. Iudicium, quod CELEBERRIMVS CONTRADICENS de eiusmodi iure naturae pag. 32. verbis, quae ſequuntur, fecit: *die wahre Idee die man ſich von dem Recht der Natur machen muß, beſteht darin: daß einem jeden Menſchen von Natur angebohren ſind prima principia aequitatis et iuſtitiae, deren er nicht durch ratiocinationem, ſondern durch innerliche Fühlung überzeigt wird, dergeſtalt, daß, ſo bald er einen andern Menſchen beleidiget, und alſo gegen die regulas iuſti handelt, ihn alſo gleich ſein eigenes Gewiſſen ſchlägt, und er ohne vorhergehende Vernunft ſchlüſſe oder erlernte Lehr-Sätze weiß, daß er unrecht gethan habe*, aut mea cum ſententia congruat, aut ab eadem diſcrepet. Si congruat, ſalua erit res mea, manifeſtum enim erit, ILLVSTREM CONTRADICENTEM plus in concluſionibus poſuiſſe, quam ex praemiſſis ſequuntur: a veritate alienum eſſe, ſtimulos illos naturales eſſe vnicum verum ius naturae, et ius naturae, quod praecepta aequitatis atque iuſtitiae ex principio quodam vniuerſali infert, eſſe, vt verbis VIRI ILLVSTRIS vtar, *ein in dem Gehirn erdichtetes Recht, und eine Miſsgeburt.* Et quae reliqua. Si di-

discrepet, doleo, me non esse talem hominem, cui eiusmodi ideae innatae atque internae sensationes seu qualitates occultae, quibus principia illa aequitatis atque iustitiae connata sentiri, atque sine ratiocinationibus intelligi possunt, insunt.

§. 6.

Quamuis meis ex sensationibus ea, quae alii sentiunt, non possum inferre; in ea tamen sum persuasione, ab ILLVSTRI etiam DISSENTIENTE eiusmodi principia nunquam esse sensa. Ad internas quidem sensationes seu internam experientiam prouocauit, velim vero, vt non aegre ferat atque moleste, me experientiam illam, quia non est vniuersalis, in dubium atque incertum reuocare. Quid? quod me eiusmodi experientiae existentiam, quae naturae experientiae contradicit, omnino negare. Sentit DOCTISSIMVS DISSENTIENS prima aequitatis atque iustitiae principia. Alii vero, qui ea ratione, qua logica iubet, de experientia atque sensationibus loquuntur, nil nisi operationes atque conatus sentire possunt. Principia itaque illa, quae sentit, aut sunt eiusmodi operationes atque conatus, aut sensationes internae, de quibus loquitur, sunt termini sine mente, seu, quod pace VIRI ILLVSTRIS dicam, qualitates occultae. Si illud iterum manifestum erit, sententiam VIRI CELEBERRIMI ab ea, quam §. 5. explicaui, non discrepare. Si hoc, ius naturae erit qualitas occulta, seu un je ne sçai quoi.

§. 7.

Quae cum ita ſint, ſatis probatum eſt, ius naturae, quod natura omnia docet animalia, et quod *ius naturae ſubiectiue ſumtum* vocari poteſt, nil aliud eſſe quam ſtimulos naturales ad ea agenda, quae recta ſunt. Et haec eſt ratio, per quam in alteram incidimus quaeſtionem, vtrum nimirum ius illud naturae ſubiectiue ſumtum ſit vnicum atque verum ius naturae, an detur ius naturae proprie ſic dictum, quod rationis ope aequitatis atque iuſtitiae praecepta ex vniuerſali quodam infert principio. Hancce in quaeſtionem accuratius inquiſiturus facile perſpiciet, tria in eadem diſtinguenda eſſe. *Primo* an neceſſe ſit, aequitatis atque iuſtitiae praecepta ex veris rerum notionibus rationis ope inferre. *Deinde* an eiusmodi praecepta ex principio quodam vniuerſali inferri debeant. *Tandem* an ſyſtema, quod inde componitur; ſit verum atque proprie acceptum ius naturae.

§. 8.

Primi neceſſitatem hac ratione euinco. Satis in praecedentibus, vt ego quidem opinor, demonſtratum eſt, ius naturae ſubiectiue ſumtum, quod innatum, eſſe recte agendorum incitamentum, ſeu, quod idem eſt, naturam nos ad id agendum, quod rectum eſt, ſtimulare. Sed quid eſt rectum? Homines falſis rerum notionibus imbutos ſtimulis illis naturalibus abuti, et ſub ſpecie recti ad ea dirigere, quae minus recta ſunt, ideoque ſecundum naturam non viuere, quotidie docet experientia. Ratio itaque nos debet inſtruere, vt naturam ſequamur. Paucos viros fortes natura pro-

procreat, bona institutione plures reddit industria. Sequitur inde, vt ars ac disciplina defectum naturae velit explere, ideoque vim insitam promouere. Quae cum ita sint, necesse erit, vt in rerum notiones inquiramus, et quae recta sunt adcommodatione rationis inde deducamus, quo stimulos nostros naturales seu ius naturae subiectiue sumtum ad normam rationis dirigere, et feros suique iuris affectus disciplina perdominare possimus.

§. 9.

Perspicuitatis caussa dabo exemplum. In ea DISSENTIENS CELEBERRIMVS pag. 29. est persuasione, vt ebrietas, stuprum non violentum et quae reliqua iure naturae sint licita. Eiusmodi vero sententias a veritate abhorrere ex ante dictis satis manifestum est. Quicquid enim iure naturae etiam subiectiue sumto licitum, id tale esse debet, ad quod natura nos stimulat, non vero tale, quod stimulorum naturalium abusu efficitur. Mea natura me stimulat ad concubitum, non vero ad stuprum, mea natura me stimulat ad bibendum, non vero ad ebrietatem. Ego, qui in ea inquiro, quae ex rerum notionibus fiunt, perspicio, eiusmodi concubitum, qui stuprum dici meretur, et ebrietatem sapientiae repugnare, naturam meam perturbare, atque etiam et in me, et in ea, quam ad alios habeo, relatione, nescio an in nexu, quem in mundo percipimus, permulta efficere inter se non cohaerentia. Intelligo inde eiusmodi stimulorum adcommodationes naturae contrarias esse, ideoque rationem et disciplinam, quae rationis ope com-

ponitur, ſtimulos, quia via facile declinare poſſunt, ad normam recti dirigere.

§. 10.

Neceſſe itaque habemus componere diſciplinam, quae defectus illos naturae explet, et quae id, quod rectum eſt, ideoque aequitatis et iuſtitiae praecepta veris rerum ex notionibus rationis ope illata demonſtrat. Hoc poſito, in aliam incidimus quaeſtionem, *an nimirum eiusmodi praecepta ex principio quodam vniuerſali debeant inferri.* Hoc euidentiſſimum eſt. Quum enim eiusmodi praecepta id, quod rectum eſt, demonſtrent; conſequens eſt, vt omnia illa praecepta ſint natura ſeu notio recti per eius, de quo quaeſtio eſt, notionem magis, vt ita dicam, determinata; ſeu vt ea, quae ſequitur, ratione inferantur. Quicquid eſt tale, id rectum eſt. A eſt tale (quod iis, quae ex ipſius A notione fluunt, corroborari debet.). Ergo A eſt rectum.

§. 11.

Ex quo porro manifeſta eſt ratio, cur diuerſa quidem, inter ſe tamen cohaerentia principia, ex quibus praecepta recti, ſeu aequitatis, decori atque iuſtitiae intulerunt, a doctoribus poſita ſint. Alter enim hunc, alter alium hominum conſiderauit ſtatum, et in ea, quae in eodem recta ſunt, inquiſiuit. Sic HOBBESIVS externas hominum ad ſe inuicem relationes conſiderans id, quod in eiusmodi relationibus rectum eſt, ex pace externa, PVFENDORFFIVS, CVMBERLANDIVS aliique ea, quae in relatione hominis ad homines tam inter-

terna quam externa recta sunt, ex socialitate seu beneuolentia mutua, TITIVS, RECHENBERGERVS, WOLFIVS aliique ea, quae omnimode seu tam in statu hominum absolute quam relatiue considerato recta sunt, ex philautia seu vtilitate seu perfectione deduxerunt. Et quae reliqua. Ex quo simul intelligimus, principia illa non esse inter se repugnantia, sed, vt ita dicam, subordinata. Notio enim omnium communis est perfectio seu vtilitas. Haec, si ad relationem hominum ad homines adcommodetur, fit socialis seu beneuolentia, et si per externas hominum ad se inuicem relationes determinetur, constituit pacem externam.

§. 12.

Tandem ad vltimum, *an nimirum disciplina illa seu systema, quod inde componitur, sit verum atque proprie acceptum ius naturae.* Notum est, ius etiam significare scientiam seu systema, quod demonstrat leges, seu principia, quae declarant praescribuntque, quid cuique iuris, hoc est, facultatis atque potestatis in aliquo competat, docent hoc illa, ius facere, ius condere, ius docere, prudentia iuris, et quae reliqua. Notum est, naturam saepissimae significare rei notionem, qua ex ratione a logicis dicitur, definitionem explicare rei naturam. Notum tandem est, naturale idem esse, ac quod ex natura fluit atque deducitur. Quare, quum praecepta illa recti, seu aequitatis, decori atque iustitiae ex rerum notionibus inferantur: sequitur, vt systema, quod inde componitur, sit verum ac proprie acceptum ius naturale, quod, quo a iure naturali subiectiue sumto possit distin-

gui,

gui, ſyſtema iuris naturalis, ſeu ius naturae obiectiue ſumtum vocatur.

§. 13.

Satis itaque, mea quidem ſententia, demonſtratum eſt qua ratione ius naturale ſubiectiue ſumtum poſſit concedi, hocce vero ius naturale non ſufficere, ſed ius naturale ſyſtematice ſumtum cuius veritatem atque neceſſitatem ſatis docui, illius defectus explere, ius illud naturale promouere, et ad normam rationis dirigere. Eandem itaque ius naturae ſyſtematicum ad ius naturae ſubiectiue ſumtum ſeu connatum habet rationem, quam logica ſyſtematica ſeu artificialis habet ad logicam connatam ſeu naturalem. Velim, vt hoc, quod illuſtrationis cauſſa adduxi, ILLVSTRIS CONTRADICENS etiam atque etiam conſideret.

§. 14.

Porro ex iis, quae explicauimus, manifeſtum eſt, iurisprudentiam naturalem ciuilem tam publicam quam priuatam, iurisprudentiam naturalem eccleſiaſticam, et quae reliqua, non eſſe *ein in dem Gehirn erdichtetes Recht, und eine Mißgeburt.* Quum enim in praecedentibus ſatis demonſtratum, non fieri ſolum poſſe, ſed et neceſſe eſſe, vt rerum ex notionibus ea, quae recta ſeu aequa atque iuſta ſunt, deducantur: conſequens eſt, vt etiam partium noſtrarum ſit, ex ciuitatis atque eccleſiae notionibus ea inferre, quae in ciuitatis ſtatu tam publico, quam priuato et in ſtatu eccleſiaſtico inter iuſta referri poſſunt. Hoc vero non ſine vtilitate atque commodo effici, ipſi DISSEN-

SENTIENTI CELEBERRIMO, qui in veritatum inquisitionem omni cogitatione atque cura incumbit. et qui veritates non tenere sed intelligere cupit, erit exploratum.

§. 15.

Tandem pergit VIR ILLVSTRIS pag. 16. *solche conclusiones afficiren den Willen des Menschen nicht, und würcken innerlich in demselben keine Obligation; sondern es heißt allezeit dabey: video meliora, proboque, deteriora sequor.* Sed pace VIRI ILLVSTRIS primo nego consequentiam. Haec enim si legitima sit, nulla sane erit obligatio. Certissimum est, leges ciuiles homines obligare, nihilo tamen minus eiusmodi leges violant. Vident itaque meliora probantque, deteriora sequuntur. Quis vero inde poterit inferre, leges ciuiles homines non obligare. Quod tandem consequens adtinet, primum: *solche conclusiones afficiren den Willen des Menschen nicht,* experientiae repugnat, et id, quod sequitur, *und würcken innerlich in demselben keine Obligation,* notioni, quam doctores de obligatione formarunt, contradicit. Obligatio secundum loquendi vsum a doctoribus receptum est vinculum iuris, quo necessitate quadam adstringimur ad aliquid agendum vel omittendum. Vinculum, de quo in definitione illa sermo est, idem est, quod nexum vocamus. Necessitas, de qua dicitur, talis esse debet, quae in liberis actionibus locum habere potest, ideoque quae rationibus agendi seu motiuis constituitur. His positis, argumentor: Quicquid stimu-

ſtimulos noſtros naturales ad id dirigit, quod rectum eſt, id etiam nos obligat ſeu conſtituit vinculum iuris, ſeu facultatem agendi, quo neceſſitate quadam adſtringimur ad aliquid agendum vel omittendum. Syſtema illud iuris naturalis dirigit ſtimulos noſtros naturales ad id, quod rectum eſt (§. 13.). Ergo et eiusmodi praecepta nos obligant.

§. 16.

Haec ſunt, quae ad defendendam illam de iure naturae ſententiam praefationis loco proponere conſtitui. Quae deſunt, obſeruationes, quibus HOMBERGII dubia iuris naturae primo quoque tempore in lucem editurus ſum, explebunt.

§. 17.

Vnum addo, quod ad tertiam huius iurisprudentiae naturalis editionem pertinet. Non-nulla, quae in prioribus deſunt, huic editioni adpoſui, quae praecepta aut illuſtrare, aut eum, quem praecepta iuris naturalis praeſtant vſum, magis declarare poſſunt. Porro philoſophicam de gradibus prohibitis meditationem hac in editione expoſui, et tandem elementa iuris ciuilis vniuerſalis magis, quam in prioribus, ſyſtematice compoſui. Haec dicenda videbantur in primis; cetera ipſae quemque docebunt inſtitutiones.

LECTO-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0018
DFG

LECTORI BENEVOLO SALVTEM ET OFFICIA.

Quo consilio ante tres annos has *Iurisprudentiae vniuersalis institutiones*, vt nimirum Auditorum meorum, quorum in dies singulos aliquot centum numero praelectionum mearum academicarum habeo diligentissimos, labor subleuaretur, et vt naeui in describendo euitarentur, edidi: eodem etiam nunc sequitur altera editio priori correctior et emendatior. Irrepserunt enim in priori editione multa sphalmata, quae hac in editione sedula industria correcta sunt, et operam dedi, vt conclusiones cum principiis curatius cohaererent, multisque in locis aliquid addidi, principia tamen ipsa non mutaui.

Haec praefationis loco sufficere possent, nisi praestantia scientiarum, quae hoc in libello explicatae sunt, requireret, vt in limine de illarum natura, vsu atque abusu dicerem. Permittas itaque LECTOR BENEVOLE, vt de hisce paucis TE edoceam.

)( )(Rem

Rem quandam vniuerſaliter pertractare, idem eſt, ac in ea inquirere, quae ex eiusdem eſſentia, ſeu, vt cum Logicis loquar, conceptu primo poſſunt deriuari. Duo itaque ſunt praeceptorum genera, quae rem vniuerſaliter pertractaturus diſtinguere debet, quorum *alterum* ea exhibet, quae rei neceſſario inſunt, et quae eiusdem *naturalia abſoluta*, ab aliis etiam *neceſſaria* vocantur, et *alterum*, quae rei quidem ineſſe, ſalua tamen eiusdem eſſentia abeſſe poſſunt, ideoque eiusdem *naturalia hypothetica* atque *contingentia* nominantur. *Illa* ſequuntur ex eſſentia rei in ſe, *haec* vero ex eſſentia rei certis ſub determinationibus conſiderata. Hypothetica itaque rei praedicata ſunt eiusdem rei praedicata abſoluta per accidentalia, ſub quibus exiſtere poteſt, magis determinata.

Quae cum ita ſint, manifeſtum eſt, Iurisprudentiam non vocari vniuerſalem, quatenus non in ciuili tantum ſtatu, ſed et in naturali inter eos, quos nulla ciuilis iuris tenet communio, vim ſuam longe lateque patentem exſerit, vt voluit HERTIVS *in Commentatione de Iurisprudentia vniuerſali* Sect. I. §. 11., ſed quatenus ex rei cuiusdam eſſentia tam in ſe, quam iis ſub determinationibus, ſub quibus exiſtere poteſt, conſiderata, ea, quae circa eandem iuſta atque iniuſta ſunt, infert. Ita, exempli gratia de pacto vniuerſaliter dicit, qui ex pacti eſſentia infert, quae circa pacta iuſta atque iniuſta, eaque varias per circumſtantias, ſub quibus paciſci poſſunt mortales, magis determinat. Ex quibus ſatis intelligimus, quae euoluere debeat, doctrinam de dominio, doctrinam de teſtamentis atque ſucceſſione ab inteſtato tam hereditaria quam familiari, doctrinam de laeſionibus atque iure belli, doctrinam de ſeruis, ius ciuile tam publicum, quam pri-

priuatum, ius ecclesiasticum, ius Gentium, ius feudale, ius militare et quae reliqua sunt vniuersaliter pertractaturus.

Eiusmodi iurium pertractationem permulta ad iura positiua solide explicanda conferre, ita euinco: Iura positiua non sunt nisi naturalia varias per circumstantias magis determinata, quod tam ratione obligationum, quam ratione propositionum, quae leges constituunt, fieri potest. Ideoque legum positiuarum duo sunt genera, *alterae* sunt leges naturales, cum quibus obligationes ex circumstantiis sumendae connexae sunt, inter quas, verbi gratia, lex de homicidio, cum quo poena capitalis connexa est, referri potest; *alterae* sunt leges naturales per circumstantias magis determinatae, quibus leges, quae personis, certo in propinquitatis statu viuentibus, connubium interdicunt, annumerandae. Iura itaque positiua solide explicaturus *primo* in ea inquirere debet, quae ex rei, de qua quaestio est, essentia fluunt, *deinde* varias euoluere debet circumstantias, sub quibus eiusmodi res potest existere, *porro* docere debet, qua ratione illa per has tam ratione obligationum, quam ratione propositionum magis possunt determinari, et *tandem*, qua ratione naturalia in iure positiuo magis sunt determinata, indicare debet. Quamobrem, cum primum, secundum atque tertium iura vniuersaliter pertractaturus euoluere debeat, summam habeo rationem, vt verba HERTII, quae leguntur in Sect. I. l. c. §. VIII., mea faciam. Ita vero ille: „In iurisprudentia vniuersali „sunt vera iuris fundamenta, quibus vniuersum iuris „cuiuscunque fastigium innititur: in illa sunt fontes, „e quibus veluti per canales atque riuulos ius edu„citur: in illa sunt semina, quae procedente pro„ficienteque iudicio vsuque in ramos postea quam

„latissime se diffundunt atque explicant: sunt in illa „scintillae, quibus mens vbique colluſtratur: sunt „in illa claues, quibus adyta iuris reserantur: sunt „denique in illa cynosurae in vastissimo iuris ocea„no nauigantibus propositae. „

Fateor quidem lubentissime, permultos eiusmodi iurisprudentia vniuersali abuti, quoniam vel in ea solummodo inquirunt, quae ex rei essentia necessario sequuntur, non vero in ea, quae varias per circumstantias ad illa accedere, praeceptorumque ob collisionem in illis mutari possunt, ideoque naturalia absoluta ad regendas societates sufficere pronunciant; vel naturalia positiuis, aut positiua naturalibus confundunt, praecepta iusti atque iniusti non ex veritate, sed ex fictione deducentes. De quibus satis dixi in Program. *de vera atque ficta Philosophia practica.* Sed et hic verum manebit, abusum non tollere vsum.

His praemissis satis intelliges, LECTOR BENEVOLE, eos esse laborum meorum scopos, vt iusti atque iniusti praecepta prius ea ratione, quam ante definiui, vniuersaliter explicem, et deinde illorum ope iura positiua ciuilia tam publica, quam priuata, iura positiua feudalia, ecclesiastica et quae reliqua sunt, quantum fieri potest, systematice exponam atque interpreter. Primus, quo obtineri possit, hoc in libello, absolutis Praecognoscendis, quorum Cap. I. *de diuerso hominum statu et in specie morali*, et Cap. II. *de iure naturae et gentium generatim spectato eiusque variis capitibus*, breuiter dicit, explicaui I. in PARTE GENERALI Theoriam tam iuris scientiae, quam Iurisprudentiae generatim consideratae, et quidem illius ratione dixi.

INTRO-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0022
DFG

INTRODVCTIONIS AD IVS NATVRAE ET GENTIVM PARS GENERALIS

Sectio. I.

Cap. I. *de actionibus hominum moralibus earumque moralitate.*

Cap. II. *De obligatione morali.*

Cap. III. *De lege speciatim naturali.*

Cap. IV. *De iure eiusque origine.*

Sectio. II.

THEORIA IVRISPRVDENTIAE IVDICIALIS QVOAD IVDICIVM IMPVTATORIVM.

Cap. I. *De moralitatis quantitate.*

Cap. II. *De imputatione morali.*

INTRODVCTIONIS AD IVS NATVRAE ET GENTIVM PARS SPECIALIS.

Sectio. I.

Cap. I. *De officiis hominum erga se ipsos ex causa finali.*

Cap. II. *De officiis hominum erga Deum.*

Sectio. II.

Cap. I. *De officiis erga alios ex causa finali in statu sociali absoluto absolutis.* Tit. I. *De iure humanitatis.* Tit. II. *De iure necessitatis.* Tit. III. *de iure defensionis atque belli.*

Cap. II. Tit. I: *de officiis circa sermonem.* Tit. II. *De pacto iureque quod inde oritur.* Tit. III. *De iure in re et praesertim de iure dominii.* Tit. IV. *de modis acquirendi iura realia et de originaria rei adquisitione.* Tit. V. *De modis acqui-*

rendi iura in re et ſpeciatim dominia deriuatiuis viuo priore domino. Tit. VI. *De modo acquirendi rerum dominia deriuatiuo et diſpoſitione defuncti et ab inteſtato.*

ELEMENTA IVRIS SOCIALIS ET SPECIATIM OECONOMIAE SPECIALIS.

SECTIO III.

Cap. I. *De variis modis acquirendi ius in perſonas et inde deducto iure ſociali in genere.*

Cap. II. *De ſocietate matrimoniali atque paterna.*

Cap. III. *De ſocietate herili.*

ELEMENTA OECONOMIAE GENERALIS SEV SCIENTIA DE EO QVOD IN SOCIETATIBVS MAIORIBVS NON CIVILIBVS IVSTVM ATQVE INIVSTVM.

SECTIO IV.

Cap. I. *de iure familiae.*

Meditatio philoſophica de gradibus prohibitis.

Cap. II. *De ſucceſſione ab inteſtato ſecundum ius naturae.*

Cap. III. *De anarchia.*

ELEMENTA IVRIS PVBLICI VNIVERSALIS ET IVRIS GENTIVM.

SECTIO V.

QVAE IVS PVBLICVM VNIVERSALE EXPLANAT.

Pars I. *De ciuitate atque iure publico ciuilique uniuerſali in genere.*

Pars II. *de iure ciuitatis in ſe conſideratae.*

Cap. I. *De iure publico vniuerſali generatim.* Tit. I. *de maieſtate eiusque iuribus.* Tit. II. *de iure atque*

que obligatione eorum qui sunt in ciuitatis territorio non imperans.

Cap. II et III. *De iure publico vniuersali speciatim.* Tit. I. *de diuersis ciuitatum formis.* Tit. II. *de maiestatis acquisitione speciatim in monarchia.* Tit. III. *de limitibus maiestatis speciatim in monarchia.*

DE CAPITIBVS IVRIS, QVAE INTER GENTES QVA TALES IN CONTROVERSIAM VOCARI POSSVNT.

Cap. III. *De viis componendi controuersias inter gentes.*

Cap. IV. *de iure reali circa legatos.*

ELEMENTA IVRIS CIVILIS PRIVATI VNIVERSALIS.

SECTIO. I.

Cap. I. *De iuribus eorumque diuersitate.*

Cap. II. *De iure personali eiusque origine.*

Cap. III. *De iure reali eiusque origine.*

Cap. IV. *De iuribus in relatione obiectiua consideratis.*

SECTIO II.

DE IVRISPRVDENTIA IVDICIALI.

ELEMENTA IVRIS ECCLESIASTICI VNIVERSALIS.

Cap. I. *De ecclesia atque iure ecclesiastico in genere.* Cap. II. *de iure principis circa sacra.*

Cap. III. *de iure ecclesiastico vniuersali priuat.* Tit. I. *de muneribus ecclesiasticis.* Tit. II. *De rebus ecclesiae.*

ELEMENTA IVRIS FEVDALIS VNIVERSAL. DE NATVRA EXISTENTIA ATQVE

QVE VSV IVRIS FEVDALIS VNIVERSAL.

SECTIO I.

DE IVRE FEVDALI THEORETICE SVMTO

Cap. I. *De feudi natura atque conſtitutione generatim.*

Cap. II. *De poſſibilibus feudi ſpeciebus.*

Cap. III. *De natura feudi quod ſignificat pactum.*

Cap. IV. *De natura feudi quod ſignificat dominium vtile.*

Cap. V. *De acquiſitione feudi.*

Cap. VI. *De amiſſione feudi.*

SECTIO II.

DE IVRISDICTIONE FEVDALI.

Qua ex capitum ſerie manifeſtum eſt, omnia iura hoc in libello vniuerſaliter eſſe pertractata, excepto iure feudali atque militari, quae primo quoque tempore, et deinde etiam iura poſitiua eo, quem ante iudicaui, ordine explicata, a me, LECTOR BENEVOLE exſpecta. Vale interim, omnia examina et bona tene. Iterum vale et conatibus meis fauere perge. Datum Ienae MDCCXLV. m. April.

PRAE-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0026
DFG

PRAEFATIO
QVARTAE EDITIONIS.

Conſtitueram inſtitutiones haſce iurisprudentiae vniuerſalis, vt tertia vice edita erant, a quibusdam ſaltem mendis repurgatas, recudendas tradere, et quasdam modo notas paſſim interſerere, ea indicantes, quae doctrinas iurisprudentiae philoſophicae a me capitulatim dictas magis euoluendi tanquam anſam Lectoribus dare poſſunt. Sed vicit apud me amicorum ſententia, exiſtimantium, vtile ſimul fore, vt quarta haec editio cum augmento aliquo, quod ſcientiam iuris feudalis philoſophice pertractat, locupletior prodiret. Hoc igitur, quantum per alios labores licuit, praeſtiti, et elementa iuris feudalis vniuerſalis eo, qui ſequitur, ordine hiſce inſtitutionibus iurisprudentiae vniuerſalis adpoſui. *Praecognoſcenda* in naturam, exiſtentiam atque vſum iuris feudalis vniuerſalis inquirunt. *Sectio prima*

theoriam iuris feudalis vniuersalis delineat, ideoque *capite primo* de feudi natura atque constitutione generatim: *capite secundo* de possibilibus feudi speciebus: *capite tertio* de natura feudi, quod significat pactum: *capite quarto* de natura feudi, quod significat dominium vtile: *capite quinto* de adquisitione feudi: *capite sexto* de amissione feudi philosophice agitur *Sectio secunda* rerum ex notionibus ea infert, quae per iurisdictionem feudalem fieri possunt. An operae pretium fecerim TIBI *Lector philosoph.* iudicandum relinquo. Vale, et studiis meis fauere perge. Ienae die IX. Octobr. MDCCLI.

PRAE-

PRAEFATIO
EDITIONIS SEPTIMAE.

Accipe, Lector beneuole, ſeptimam inſtitutionum iurisprudentiae naturalis, ſeu philoſophiae de iis, quae ad iurisprudentiam pertinent, quarum elaboratio rem, ex pluribus retro annis haud pauci a me flagitarunt editionem. Formam ſi ſpectas in multis nouus plane, cum veteri editione comparatus, hic labor eſt. Plura vel aucta, vel mutata, ni fallor, in melius. Partem generalem in duas diuiſi ſectiones, et in prima ſectione eum in finem addidi Caput quartum *de iure eiusque origine* vt perſpicuae fieri poſſint doctrinae in controuerſiam vocatae, de fundamento iuris cogendi, de vera iuris realis et perſonalis natura. Et quae reliquae. In capite de pacto differentias pacti voluntarii et metu initi demonſtraui. Ius gentium, quod ea euoluit, quae in relatione ciuitatis ad alias ciuitates iuſta atque iniuſta, ea ratione elaboraui, qua controuerſiae inter gentes poſſibiles, viaeque componendi controuerſias inter gentes clarae atque perſpicuae fiunt, et hunc in finem ius gentium vt alteram partem iuris publici vniuerſalis conſtruxi. Ius ciui-

ciuile priuatum vniuerſale ſcopo ſuo magis conueniens delineaui. Reliqua, ſi quae hac editione emendata ſcire lubet, ex ipſa lectione cognoſci, quam a me hoc loco depraedicari, malim. Accipe, inquam, opus multo, quam priſtinum limatius auctiusque, et hac fruere, dum meliora tibi ipſi ſuccurrant, vel ab aliis, aut a me exhibeantur. Vale, fauereque perge. Datum Viadrinae m. April MDCCLXXV.

PRAE-

PRAECOGNOSCENDORVM IVRIS NATVRAE ET GENTIVM

CAPVT I.

DE DIVERSO HOMINVM STATV ET IN SPECIE MORALI.

§. 1.

FUndamenta Iuris Naturae et Gentium systematice nunc explicaturus, haud inepte forsan fecero, si, praemissis quibusdam de diuerso hominum statu, praesertim morali, inde Iuris naturae et Gentium naturam deduxero; de natura enim scientiae cognitio plurimum ad solidam ipsius systematis intelligentiam viam sternit, natura autem huius scientiae ex diuerso hominum statu morali eruenda est. Placet ergo ante definire, *quid sit status? quid sit status hominis? et quid sit status hominum moralis?* Ratio instituti.

§. 2.

Rei cuiusdam statum dicimus collectionem determinationum, quae in eadem vt existentes sumuntur. Quid status rei.

muntur. Obuii itaque ſubiecti ſtatum definiturus, determinationes in eodem exiſtentes vt explicet, neceſſe eſt.

§. 3.

Status diuiſio. Hinc variae ſtatus diuiſiones. Quatenus enim primo determinationes ſunt conſtantes vel mutabiles: eatenus ſtatus vel *conſtans* ſeu *immobilis*, vel *mutabilis* ſeu *mobilis* adpellatur (*a*). Quatenus obuii cuiusdam ſubiecti determinationes non niſi cum relatione ad alia, vel ſine ea relatione cognoſci poſſunt, atque ideo vel *externae* vel *internae* ſunt: eatenus ſtatus vel *externus* eſt, vel *internus*. Denique ſi determinationes, quae obuio ſubiecto inſunt, ad ea referri debent, quae eſſentia ipſius conſtituit, *ſtatus*, quem inde intelligimus, *eſſentialis* vocari ſolet: *accidentalis* vero, ſi ad ea referendae, quae ſalua ſubiecti eſſentia abeſſe poſſunt.

COR. Ex quibus definitionibus coll. §. 149 ſeqq. Ph. pr. colligimus, eſſentialem obuii cuiusdam ſubiecti ſtatum etiam eſſe conſtantem, accidentalem vero mutabilem eſſe.

SCH. (*a*) Non difficile inde erit concipere ſtatus mutabilis in ſe conſiderati atque ſtatus mutabilis ad ſubiectum, cuius eſt ſtatus, relati differentiam. Nam illo reſpectu mutabiles rerum determinationes in abſtracto, hoc vero in concreto conſiderantur.

§. 4.

Quid homo? *Omnes hominum operationes, quas quotidiana docet experientia, ex anima rationali, corpore organico, eorumque arctiſſima vnione explicari poſſunt.* Plures ergo, quam duas homini affingere partes, rationi inſufficienti repugnat. Summa igitur cum ratione binarium, quae hominem conſtituunt, partium numerum confirmamus, conſtat nimirum

rum ex anima rationali et corpore organico, quae in arctissima vnione considerata primos essentiae ipsius characteres exhibent.

§. 5.

Variae corpori atque animae nostrae insunt determinationes tam internae quam externae, tam constantes quam mutabiles, tam essentiales quam accidentales. Ergo et corporis animaeque statum in *internum* et *externum*, in *constantem* et *mutabilem*, in *essentialem* atque *accidentalem* vt diuidamus, necesse est (§. 3.). Quid status corporis et animae.

§. 6.

Corporis organici et animae rationalis vnio (qualis haec vnio, Psychologia rationalis docet) hominem constituit, quatenus est creatura rationalis (§. 4.). Ex quo facile intelliges, quid sit *status hominis internus* atque *externus*, *constans* atque *mutabilis*, *essentialis* atque *accidentalis* (§. 5.). Vide Sch. §. 3. Quid status hominis.

§. 7.

Agimus quod rationem existentiae sufficientem in nobismet ipsis habet (terminus sumitur in statu). Eiusmodi ad actiones aut nos ipsos determinamus, aut a constitutione nostra determinamur. *Aliae* itaque *sunt actiones*, *quas in potestate nostra habemus*, *aliae*, *quae in eadem minime sitae sunt.* Si agimus, quod in potestate nostra habemus, *sponte agimus.* Si praeuia etiam consultatione sponte agimus, *libere agimus* (§. 111. Ps. emp.). Est itaque libertas spontaneitas magis determinata. Quid in potestate nostra situm.

§. 8.

Quid determinatio atque status moralis et physicus.

Determinationes, quae nobis insunt, aut ea ex ratione insunt, quia libere agere possumus, aut aliam quandam inexistentiae rationem habent. *Illae* dicuntur *morales*, hae vero *physicae* seu *non-morales*. Quare et illae *statum moralem*, hae vero *physicam* seu *non-moralem* constituunt (§. 2.).

§. 9.

Ille oritur ex iure.

Fieri non potest, vt aliquid agamus, nisi facultate idem agendi instructi simus. Quare, cum experientia doceat, nos saepissime libere agere, consequens est, vt etiam facultate libere seu, vt alii dicunt, pro arbitrio proprio agendi instructi simus. Eiusmodi facultas, quatenus possibilitas moraliter sumitur, et determinatam quandam actionem spectat, vocatur *ius* (*das Recht*, *die Befugniss*). *Statum* ergo *moralem* definire possumus collectionem iurium, quae in subiecto quodam, vt existentia sumuntur (§. 8.), seu, vt cum Doctoribus loquar, qualitatem *a*), cuius intuitu vario instructi sumus iure.

SCH. I. Data definitio deduci potest ex Leg. vlt. ff. de cap. minut. *In minutione enim capitis homo quaedam amisit iura, quod ex triplici deminutione capitis, maxima, media et minima intelligitur.* Vid. ill. HEINECCII *Instit.* §. 76. *Minutio autem capitis erat permutatio status.* L. 1. ff. *de cap. minut.*

SCH. II. Ius hic sumitur pro qualitate personae. Ergo persona sensu iuridico est homo certo quodam statu consideratus, inde regula Iuris: quidquid nullo statu gaudet, non persona, sed res habetur. ff. *l. c.*

SCH III. a) Qualitas Philosophis est determinatio rei intrinseca, quae verbis satis intelligi potest. Conf. Tom. 1. obs. I. N. et G. obs. 2.

§. 10.

Status moralis differt.

Facultatem cum Philosophis dicimus possibilitatem agendi respectiue sumtam. Quoties possibi-

possibilitas agendi in respectu ad Leges sumitur, toties facultas vocatur moralis. Quare cum sub alio respectu per leges possibile esse possit, quod sub alio impossibile, non iura solum nostra in se diuersa, sed et in diuersis subiectis diuersa esse possunt (§. 9.). Quae cum ita sint, consequens est, vt diuersos status morales ponere possimus. rentiae fundamentum.

COR. Ex quo facile potest colligi, quid sit status moralis constans atque mutabilis, internus atque externus, essentialis atque accidentalis (§. 3.).

§. 11.

Naturae vocem, a nascendo descendentem, ambiguam esse, iam alibi quantum satis est, diximus (*Annot. ad Hist. Iur. Nat. Thomasii p. 14. n. b*) (*a*). In Iuris Naturalis scientia significat vel *rei essentiam* seu *notionem*, vel *vim*, *quatenus per rei*, *cui inest*, *essentiam modificabilis*, vel *statum rei*, *ipsa natiuitate constitutum*. *Naturale* vocant Philosophi, quod ex natura sequitur, seu in natura rationem habet sufficientem. Ergo et triplex hic est naturalis significatio. Ex ambigua Terminorum significatione conclusiones minime perspicuas oriri, logica abunde docet. Hocce itaque incommodum quo vitare possimus, natura simpliciter posita post haec essentiam, atque ideo naturale omne, quod ex essentia seu notione sequitur, significet. Natura et naturale quid.

COR. I. Si ex notione determinatae cuiusdam rei aliquid colligimus, notionem eius vel absolute, vel quatenus per ea, quae eidem contingenter competunt, magis determinatur, considerauimus. Quae itaque rei naturaliter insunt, in *naturalia absoluta* atque *hypothetica* summa cum ratione diuidimus. Ex quo facile colligitur, naturalia rei absoluta eidem necessario, hypothetica vero contingenter solummodo inesse. *Necessario* enim *subiecto inest*, quod salua eiusdem essentia abesse nequit, *contingenter* vero, quod manente eiusdem essentia abesse potest.

COR. II. Ex quo facile intelligas, 1) quid sit ſtatus rei naturalis, tam abſolutus, quam hypotheticus (§. 2.); 2) ſtatum rei naturalem abſolutum eſſe eſſentialem, hypotheticum vero accidentalem (§. 3.), atque ideo illum eſſe conſtantem, hunc vero mutabilem (Cor. §. cit.).

(*a*) Conf. Tom. I. obſ. I. N. et G. obſ. 1. et *Sturm.* de Idolo naturae.

§. 12.

Quid natura hominis.

Eſſentiam ſeu naturam corporis humani, animae atque hominis Metaphyſica ſatis explicatam exhibet. Perſpicuitatis tamen gratia velim, vt hic notes, 1) corporis humani eſſentiam conſiſtere in determinata partium ipſius ſtructura, qua earum vna motum alterius determinare poteſt (§. 8. Mech.); 2) animae eſſentiam conſiſtere in vi, qua ſponte agere atque percipere poteſt (§. 9. Pſ. rat.). 3) Hominis tandem eſſentiam explicaturus corporis animaeque vnionem vt determinet, neceſſe eſt (§. 6.).

COR. Abunde inde patet, quid ſit ſtatus corporis humani, animae atque hominis naturalis tam abſolutus, quam hypotheticus (§. 11. Cor. 2.).

§. 13.

Homines natura eadem iura.

Iura, quae homines habent, vel ex eorum eſſentia ſeu natura ſequuntur, vel minus. Ergo et ſunt vel naturalia, vel praeternaturalia (§. 11.). Et illa iterum vel abſoluta, vel hypothetica (Cor. 1. §. cit.). Poſita eadem ratione ſufficiente idem etiam inde ſequitur. Quare, cum homines eandem habeant eſſentiam ſeu naturam (§. 12.), quatenus abſolute ſpectantur homines, iisdem etiam iuribus naturalibus abſolutis, et quatenus eadem ſub hypotheſi conſiderantur, iisdem etiam iuribus naturalibus hypotheticis inſtructi ſunt.

§. 14.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0036
DFG

§. 14.

Iura, quibus homo instructus est, statum eius moralem constituunt (§. 9.). Satis itaque ex dictis intelligimus, *quid sit status hominum moralis naturalis* tam *absolutus* (qui etiam *status moralis mere naturalis* vocatur), quam *hypotheticus: omnesque homines absolute consideratos in eodem statu morali naturali absoluto, et quatenus eadem sub hypothesi considerantur, in eodem etiam statu morali naturali hypothetico esse* (§. 13.). Hunc statum moralem naturalem absolutum *statum aequalitatis* seu cum HOBBESIO (*a*) *statum libertatis naturalis* dixerunt. Ergo et eundem statum moralem naturalem habent.

COR. I. Sequitur inde, vt statum hominis moralem naturalem atque absolutum explicaturus facultates pro arbitrio proprio agendi, quibus vi essentiae absolute consideratae instructus, et statum hominis moralem naturalem atque hypotheticum euoluturus eiusmodi facultates, quibus vi essentiae hypothetice consideratae instructus est, determinare debeat (§. 9. et 11. Cor. 1.).

COR. II. Praeterea inde intelligitur, statum hominis moralem naturalem atque absolutum esse constantem, hypotheticum vero mutabilem (§. 11. Cor. 2).

COR. III. Porro inde colligimus, statum inaequalitatis esse hypotheticum.

(*a*) de Ciu. *c* 3. *seqq.* conf. I. L. 32. *d. R. I.* Dicatur in Praelectionibus *de libertate naturali.*

§. 15.

Homines in statu mere naturali seu in statu naturali absoluto viuentes vel in se vel in relatione ad alios considerari possunt. Priori respectu status ille naturalis *status solitudinis*, posteriori vero *status socialis absolutus* a Doctoribus I. N. et G. vocatur. Quicquid igitur de statu naturali absoluto §. 11. seqq. explicaui, de statu etiam solitudinis et sociali absoluto valere debet. Diuisio status mere naturalis.

§. 16.

Status hypotheticus.

Homines per facta tam noua iura acquirere quam iura amittere posse, experientia satis confirmat. Statum itaque moralem hypotheticum, quem ante definiui, iuraque, quibus constituitur, hypothetica possibilia esse, eadem ex experientia satis colligi potest.

§. 17.

Eius diuisionis fundamentum.

Iura illa hypothetica saepissime eo tendunt, vt certus quidam obtineatur finis. Coniunctio plurium quoad statum consideratorum ad obtinendum certum finem audit *societas*. Ergo et statum hominum moralem hypotheticum in *socialem* et *non-socialem* diuidere licebit.

COR. Sequitur inde, vt diuersos hominum status hypotheticos sociales determinaturus diuersos fines, ad quos obtinendos homines se coniunxerunt, explicare debeat.

§. 18.

Quid societas connubialis.

Si societatis finis est procreatio sobolis, societas appellatur *connubialis*, et *iura* inde enata sunt *connubialia*.

vid. §. 1. Inst. *de Patr. pot.* et GROTIVM *de I.B. et P. Lib. II. c. V.* §. 8.

§. 19.

Quid societas paterna.

Finis, cuius character est sobolis educatio, *societatis paternae* notionem exhibet; et iura, quae ex hac societate oriuntur, sunt *paterna* seu *patriam potestatem* constituunt.

vid. ff. *L. 4. d. R. I.*

§. 20.

Quid societas herilis.

Homines, quatenus sine relatione ad alios considerantur, non omnia posse acquirere, quae sibi vtilitatem inferunt, quotidiana confirmat experientia. Inde primo oritur societas, vbi quis alteri

alteri operas praestat, quae *societas dominica* seu *herilis* vocatur. Hac in societate ille, qui alteri praestat operas, *seruus*, et cui praestantur, *dominus* dicitur. Iura, quae hac ex societate oriuntur, partim sunt domini, partim vero serui.

§. 21.

Fuimus hucusque in eo, vt *societates simplices*, connubialem scilicet, paternam et herilem exponeremus. Nunc *societates compositas*, quae ex societatum hucusque explicatarum coniunctione oriuntur, determinabo. Quid societates minores et maiores.

§. 22.

Societas ex duabus vel tribus societatibus simplicibus composita dicitur *societas domestica*, ab aliis etiam *familia* (*a*). Ergo in societate domestica possunt esse coniuges, parentes, domini, dominaeue, filii, filiaeue et serui (§. 18. 19. 20. 21.). Potest tamen sine seruo, potest etiam sine liberis esse (§. 21.) (*b*). Coniuges, parentes, domini dominaeue dicuntur hac in societate *capita familiae* seu *patres-matresue familias*, serui autem et liberi *Domesticorum* nomine indigitari possunt, ex quibus liberi *filii-filiaeue familias* vocantur. Iura, quae ex hac societate originem ducunt, sunt *domestica*, quae etiam a quibusdam *familiaria* vocantur. Quid societas domestica.

(*a*) vid. HERT. *Elem. p.* 1. *Sect.* 1. §. 11. vbi familiam cum ciuitate comparat.

(*b*) conf. HVBER. *d. Iur. Ciu. Lib. II. Sect.* 1. *cap.* 11. *n.* 14. *seqq.*

§. 23.

Securitatis studium plures familias, quarum singulae res suas separatim habuerunt, ita vt nulla Quid pagi et vici.

earum in alteram imperium habuerit, coniunxit. Vnde *pagi* et *vici* orti sunt, quos data pro definitione contra HVBERVM (*a*) infra defendam. *Iura*, quae hac ex societate concipiuntur, breuitatis gratia post haec *familiaria restricta* vocabo.

(*a*) d. *Iur. Ciuit. L. 2. Sect. 3. cap. 5. n. 5.*

§. 24.

Quid ciuitas.

Vt societates, quarum mentionem feci §. 23., commodo, cuius causa constitutae erant, plenius fruerentur, tum voluntates, tum vires in vnam transtulerunt personam vel physicam vel moralem. Inde *societates ciuiles seu ciuitates* ortum habent, et *iura*, hoc ex facto colligenda, dicuntur *ciuilia*. Ergo Ill. BOEHMER. *vir magni nominis* (*a*) *ciuitatem* sc. *humanam* ita definit: *quod sit coetus plurium hominum sub imperio pactis vel expressis, vel tacitis vnitus, tutioris et tranquillioris vitae gratia.*

SCH. Plures homines vnam personam moralem posse constituere, ita euinco: Persona moralis est homo, quatenus certum habet statum moralem. Status moralis iuribus constituitur. Plures itaque homines, quibus ad commune aliquid obtinendum concessa sunt iura, in vno eodemque statu morali viuunt, atque ideo vnam personam moralem constituunt. Ex quo manifestum est, a personalitate, vt ita dicam, physica ad personalitatem moralem non valere consequentiam.

(*a*) *in Iure publico vniuersali Lib. I. cap. 3. §. 1. conf.* GVNDLING. *in I. N et G. cap. XXIII. §. 16. seqq.* BEYER. *cap. XXIX. §. 3. seq.*

§. 25.

In qua duplex hominum status moralis distingui debet.

Ciuilem itaque statum moralem explicaturus statum Imperantis seu eius, in cuius arbitrium reliquorum voluntates resolutae, a statu obtemperantium seu subditorum, id est, eorum, qui in imperantis arbitrium suas voluntates resoluerunt, distin-

distinguere debet (§. 24. et 10.). Quatenus in ciuitate constituenda ad illum referuntur, statum ciuilem vocant *publicum*, alias vero *priuatum*. Ergo et hos in ciuitate distinguere debemus status.

§. 26.

Religionem tandem magna emolumenta ad conseruandam ciuitatis securitatem conferre, infra demonstrabo. Necessarium igitur est, vt in ciuitate societates deprehendantur, quarum membra in Dei cultum consentiunt (§. 24.), eiusmodi societas adpellari etiam potest *ecclesia*, quae *iura* inde dicta *ecclesiastica* porrigit. Quae alia sunt ratione imperantis in ciuitate, alia vero ratione obtemperantium. Quid ecclesia.

§. 27.

Statum moralem quando naturalem, quando vero praeternaturalem, qui etiam *aduentitius* vocatur, iam supra explicauimus (§. 13. seq.). Quare, si diuersorum statuum moralium notiones hactenus explicatas eos per conceptus magis veris determinare, facile intelliges, qua sub determinatione societas connubialis (§. 18.), paterna (§. 19.), herilis (§. 20.), domestica (§. 22.), pagana et vicina (§ 23.), ciuilis (§. 24.) et ecclesiastica (§. 26.) *societates naturales*, et inde enati status morales atque iura, *status naturales* et *iura naturalia*; et qua sub determinatione *societates aduentitiae status aduentitii*, *iuraque aduentitia* dici merentur. Status hactenus explicati quando naturales, quando praeternaturales, indicatur.

SCH. GROTIVS L. I. de I. B. et P. c. III. §. 111. *cum multis statum naturalem socialitati opponit, et alii statum naturalem opponunt ciuili. Sed diuisionem, quam docet methodus naturalis*, quoad maiorem partem cum CHRIST. THOMASIO *in Instit. Iurispr. Diu.*

Diu. C. 2. L. 1. sequutus sum, haec enim mea est sententia, vt dissidia in I. N. et G. mota huius diuisionis ope euitari possint.

§. 28.

Quomodo hic societates, status et iura denominata pertractanda.

Philosophicam polliceor orationem. Ergo hoc in systemate non nisi naturalia societatum, statuum et iurium denominatorum explicaturus (§. 27.), aduentitia aliis commendabo temporibus. Ante autem, quam ipsum aggredior systema, I. N. et G. naturam variasque huius scientiae partes capite proxime sequenti breuissimis vt explanem, necesse erit.

CAPVT II.

DE IVRE NATVRAE ET GENTIVM GENERATIM SPECTATO EIVSQVE VARIIS CAPITIBVS.

§. 29.

Ratio instituti.

Omnia, quae de iure Naturae et Gentium generatim spectato considerari possunt, hic persequi ob instituti rationem non possumus, ideam modo huius scientiae, cuius veritatem ipso in systemate euincam, hic exponere, erit consultum.

§. 30.

Quid Iurisprudentia.

Scientiam de legibus earumque applicatione ad facta (sc. moralia, quae a nostra libertate dependent (§. 8.)), secundum loquendi vsum *iurisprudentiam* vocamus. Qua ex ratione etiam a ICtis (*a*) ars aequi et boni nominata est. Duo igitur in iurisprudentia ponenda sunt capita, quorum primum scientiam de legibus, quae est *iurisscientia* seu *iurisperitia*, et alterum scientiam de appli-

applicatione leges ad facta, quae est *iurisprudentia stricte sic dicta*, seu vt GVNDLINGIVS (*b*) loquitur, *iurisprudentia iudicialis*, exhibet. Iurisprudentiam itaque explicaturus duo haec capita vt seiungat, seiunctaque vt interpretando explanet, necesse erit.

(*a*) *L. 1. p. ff. tit. de I. et I.*
(*b*) *I. N. et G. c. XXXVI. §. 54.*

§. 31.

Quid Iurisprudentia naturalis.

Eiusmodi de rerum determinationibus *scientia*, quae earum ex notionibus colligitur, vocatur *philosophica*. Philosophicam ergo scientiam de legibus earumque adplicatione ad facta, *Iurisprudentiam philosophicam* (*a*) adpellare possumus, quae ea est, quam vulgo *naturalem* seu *Ius naturale* dicunt. Vid. §. 11. (*b*).

COR. I. Philosophice ergo Iurisprudentiam pertractaturus *primo* rerum notiones euoluere, *deinde* quid iusti atque honesti colligere, et *tandem*, quomodo, quae inde sequuntur, ad facta adplicanda, rerum ex notionibus inferre debet (§. 11.).

COR. II. Porro ex eadem definitione manifestum est: 1) *Iurisprudentiam naturalem esse vniuersalem*, quae enim ex rei cuiusdam notione sequuntur, de omnibus eiusdem speciei valere debent. 2) *Ius naturale in absolutum seu necessarium et hypotheticum seu contingens diuidi posse* (§. 11. Cor. 1).

SCH. (*a*) *Sumo terminum in illo ambitu, quo illo vsus fuit* BENEDICT. WINCKLER. Lib. II. *Principiorum iuris* c. 9. De argumentis Carneadis, Hombergii, Machiauelli atque Hobbesii, quibus non existere ius naturae probare cupiunt, in praelectionibus.

(*b*) Conf. Tom. I. obs. I. N. et G. obs. 3. et 4.

§. 32.

Methodus tractandi iurisprudentiam naturali

Quoniam a genere ad speciem semper valet conclusio, quicquid de iurisprudentia generatim §. 30. explicatum, de iurisprudentia etiam natu-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0043
DFG

dentiam naturalem.

rali seu vniuersali valere debet. Vsum huius diuisionis esse maximum, systema infra docebit.

§. 33.

Fundamentum de partibus iurisprudentiae vniuersalis.

Nec difficile iam erit, concipere diuersas Iurisprudentiae vniuersalis partes. Leges enim determinare iura, quibus quis instructus esse possit, non quotidiana solum experientia docet, sed et systema deinde satis confirmabit. Quare, cum diuersa iura diuersos status morales constituant (§. 9.), tot iurisprudentiae vniuersalis ponere possumus partes, quot status morales naturales ponendi (§. 31.).

§. 34.

Quid theoria ethicae.

Iurisprudentia naturalis, quatenus solitudinis respicit statum (§. 15.), exhibet *theoriam ethicae*; ethica enim omnium consensu media virtutum tradit.

§. 35.

Quid iurisprudentia simpliciter talis et socialis.

Naturalis iurisprudentia, quae statui sociali absoluto (§. 15.) officia praescribit, *simpliciter iurisprudentia* vocatur. Quatenus vero statum socialem hypotheticum (§. 16.) describit, est *iurisprudentia socialis*.

§. 36.

Iurisprudentia oeconomica specialis.

Iurisprudentia socialis, quatenus minoribus societatibus (§. 21.) officia inculcat, dicitur *iurisprudentia oeconomica specialis*.

§. 37.

Quid iurisprudentia oeconomica generalis.

Si maiores consideramus societates, animo nobis obuersantur societas domestica (§. 22.), pagi et vici (§. 23.), ciuitas (§. 24.), et ecclesia (§. 25.). Ergo et variae Iurisprudentiae vniuersalis oriuntur partes, si ad hasce etiam adplicetur

tur societates, perque earum notiones magis determinetur (§. 33.). Quatenus enim iurisprudentia illa socialis per societatum domesticarum, pagorum atque vicorum notiones magis determinatur, oritur *iurisprudentia oeconomica generalis*.

§. 38.

Quid ius ciuile vniuersale tam publicum quam priuatum.

Iurisprudentia vniuersalis per notionem ciuitatis magis determinata *Ius ciuile vniuersale* vocatur. Quum vero in ciuitate statum publicum a priuato distinguere debeamus, atque ita iurisprudentia vniuersalis tam per status publici quam per status priuati notionem magis determinari possit, *Ius ciuile vniuersale* in *publicum* atque *priuatum* diuidere licet. Illud simpliciter *ius publicum* et hoc *ius ciuile* a Doctoribus vocatur.

§. 39.

Varia vocis iuris significatio.

Hactenus ex dictis manifestum est, terminum iuris esse ambiguum (*a*). Ne vero et ambiguae sententiae inde oriantur, varias huius termini significationes exponere, necesse erit. Significat vero secundum receptum loquendi vsum ius primo *decisuam iudicis sententiam* (*b*); secundo, *locum, in quo iuridiciariae causae tractantur* (*c*); tertio *necessitudinem vel coniunctionem sanguinis* (*d*); quarto *omne id quod iustum est* (*e*); quinto *moralem personae qualitatem* (*f*); sexto *legem* (*g*); septimo *iurisscientiam* seu *iurisprudentiam* (*h*). Quarta, quinta sexta et septima significatione in systemate terminum quidem accipiamus, ita tamen determinate, ne ambiguae inde euadere possint conclusiones.

(*a*) *L. pen. et vlt. ff. de Iust. et Iur.* vbi ICti terminum iuris vario significatu accipi testantur.

(*b*) *L. pen. ff. tit. cit.*

(*c*) *L. 9.*

(c) *L. 9. §. 7. ff. de interrogat. action. C. de in ius vocando. L. pen. ff. de Iuſt. et Iur.*
(d) *L. fin. de Iuſt. et Iur.*
(e) GROT. *de I. B. et P. Lib. I. cap. I. §. 3. ſeqq.*
(f) *vid. ſupra §. 9.* et GROT. *l. c.*
(g) GROT. *l. c.*
(h) *L. 1. ff. de Iuſt. et Iur.* qua ius Vlpiano deſcribitur ars boni et aequi. Vid. pluribus IOH. de DICASTILLO *de Iuſt. et Iur. tract. 1. L. 2.*

§. 40.

Quid ius eccleſiaſticum vniuerſale tam publicum quam priuatum.

Iurisprudentiam vniuerſalem per eccleſiae notionem magis determinatam *ius eccleſiaſticum ſeu canonicum vniuerſale* vocabo. Iura eccleſiaſtica alia ſunt ratione imperantis, qui in ciuitate eſt, alia vero ratione obtemperantium (§. 26.). Priori reſpectu ius illud *iuris eccleſiaſtici publici vniuerſalis*, poſteriori vero *iuris eccleſiaſtici priuati vniuerſalis* venit nomine.

Conf. Tom. I. obſ. I. N. et G. obſ. 5.

§. 41.

Quid gentes et ius gentium vniuerſale.

Ciuitates, quarum vna ab altera non dependet, a Doctoribus I. N. et G. *Gentes* vocantur. Ergo et *Iuris gentium vniuerſalis* naturam inde concipere poſſumus, eſt nimirum iurisprudentia vniuerſalis per notionem relationis gentis ad gentem magis determinata.

SCH. B. quidem HEINECCIO §. 21. Elem. Iur. Nat. et Gent. Ius Gentium idem eſt, ac ius ſociale, ſed Iure ſociali explicato manifeſtum erit, id, quod inter Gentes iuſtum atque iniuſtum, ex ſocietatum conſtitutionibus minime poſſe inferri.

Conf. Tom. I. obſ. I. N. et G. obſ. 6.

§. 42.

Iurisprudentia vniuerſalis dicitur Ius N. et G.

Iam intelligimus, cur vniuerſalis iurisprudentia (§. 31.) vocata ſit *ius naturae et gentium.*

§. 43.

§. 43.

Inscribitur haec tractatio: *Introductio in iurisprudentiam vniuersalem.* Habemus ergo ex iam dictis, cur duas id institutum sistat partes. Quae in hoc systemate pertractanda.

PARS GENERALIS exponit I. N. et G. generalia.

Sect. I. *Theoriam Iurisscientiae.*

Sect. II. *Theoriam Iurisprudentiae iudicialis quoad iudicium imputatorium.*

PARS SPECIALIS

Sect. I. *Theoriam ethicae exhibet.*

Sect. II. *Iurisprudentiam simpliciter talem explicat.*

Sect. III. *In oeconomiam specialem inquirit.*

Sect. IV. *Oeconomiam generalem examinat.*

Sect. V. *Ius publicum vniuersale explanat.*

Sect. VI. *Ius ciuile vniuersale porrigit.*

Sect. VII. *Ius ecclesiasticum vniuersale indicat.*

Sect. VIII. *Ius gentium vniuersale sistit.*

Conf. *obs. V. Tom. I. obs. I. N. et. G.*

§. 44.

Placuit Philosophis, Ius Naturale *in ius cogens* et *humanum* diuidere. In rationem huius diuisionis breuissimis hic inquirere, necessarium esse iudico. Leges alias ita comparatas esse, vt alter alterum ad earum custodiam cogere possit, alias vero minus, in ipso systemate demonstrabo, vid. B. KOEHLERI *I. N. Exercit. §. 2. seq. Prolus.* Illae *sunt cogentes*, hae vero *humanae*. Ergo et de illis scientia *ius cogens*, de his vero *ius humanum* vocare licebit. Quamuis vero maxime inter se haec iura differant: nullum tamen dubium est, quin ius naturae humanum incredibilem vtilitatem inferat iis, qui iuri naturali cogenti excolendo animum adpellunt, quum pleraque huius Explicatio diuisionis in ius cogens et humanum.

praecepta ex illius dogmatibus inferri horumque ope determinari debeant, qua ex ratione tam illud quam hocce deinde explicaturi sumus.

S C H. Permulti etiam de iure Gentium humano dicunt, sed nescio, quod ius Gentium humanum a iure naturae humano diuersum sibi fingunt.

§. 45.

Quod distinguitur a philosophia morali, politica et oeconomia.

Hactenus indicatas scientias hoc in systemate ita pertractabo, vt prudentiae regulas, quae viam ad obseruanda praecepta in Iurisprudentia vniuersali praescripta docent, hic omittam, vtpote in *Philosophia morali*, *politica stricte sic dicta*, et *oeconomia morali* vberius explicandas.

§. 46.

Vsus huius scientiae in Theologia.

Finiamus aliquando sermonem praeliminarem, et pauca, quae de vtilitate huius scientiae dicenda superfunt, pressius persequamur. Ratio et reuelatio Deum communem agnoscunt fontem, fieri igitur non potest, vt leges naturales iis repugnent, quas sacra scriptura exhibet. Sed contradictio, quae inter has leges apparet, sine systematica huius scientiae cognitione remoueri nequit. Reflectas *ad doctrinam de iure principis circa sacra*, de matrimonio, homicidio, de gradibus prohibitis etc. Non minori vi hoc meum principium corroborat HORTLEDER in historia, quam (*a*) de foedere Schmalckaldico Sec. XVI. inito exposuit.

(*a*) *Tom. II. Lib. I. de fat. et Indict. bell. Germ.*

§. 47.

In iure publico particulari.

Ius publicum particulare, quod ex ciuitatum particularibus historiis, pactis atque situ pendet, continet determinationes specificas vniuersalium. Determinationes specificae intelligi ne-

nequeunt, nisi id, quod determinatur, concipiamus, ergo in addiscendo iure publico particulari initium ab vniuersali faciendum est. Veritatem a posteriori euictam OBRECHT. (*a*) exhibebit,

(*a*) *Dissert. de Abdicatione Caroli V.*

§. 48.

In discernendis litibus principum.

Excipit hoc argumentum aliud quoddam non minoris me arbitro roboris. Principes in libertatis viuunt statu. Ergo principum lites non ex iure Iustinianeo, sed ex iure, quod principes commune habent, discernendae sunt. Quis autem nescit, ius illud ius naturae et gentium esse?

vid. THOMASII *Iurisprudentiam iudicialem.*

§. 49.

In iure ciuili particulari.

In Iurisprudentia ciuili particulari legislator praecepta iuris vniuersalis repetit, inculcat, ad singularem ciuium suorum conditionem accommodat, determinat ea ex statu reipublicae, quae in principiis iuris vniuersalis indeterminata relinquuntur, et quid in collisione faciendum, id arbitrio iudicis naturalibus rationibus conuenienti relinquit. Quis igitur est, qui leges iuris ciuilis particularis interpretari, earum iustitiam demonstrare, et ad facta legitime applicare potest, qui iuris vniuersalis fundamenta ignorat? Nemo mihi vitio vertet, si ignorantiam iuris vniuersalis caussam et ortum *rabularum* atque *leiuleiorum* dicam. Hac etiam ex ratione Imperator, *ius ciuile collectum esse ex rationibus naturalibus, gentium atque ciuilibus*, docet (*a*). Et quid aliud spectat haec communis iurisprudentiae definitio, *quod nimirum sit diuinarum atque humanarum rerum notitia,*

titia, iusti atque iniusti scientia? Est enim *notitia rerum diuinarum atque humanarum* communis Stoicorum de Philosophia definitio, ex quorum praeceptis ius ciuile quoad maximam partem collectum est (*b*).

SCH. Dicatur in Praelectionibus de opinione, in qua est STRYCK. in Praef. ad V. M. ius nimirum naturae esse subsidiarium.

(*a*) *§. vlt. Iust. de Iust. et Iur.*

(*b*) GVILIELMI GROTII tract. *de vitis ICtorum in ff. extantium, vbi Vlpianum, qui auctor huius definitionis, Stoicum esse demonstrauit*, conf. IO. EISENHARTII *harmoniam institutionum Iuris Naturalis et ciuilis.*

§. 50.

In Iure canonico particulari.

Non est, vt de iure canonico particulari, quod ex certarum ecclesiarum historia, pactis atque situ pendet, et de iure gentium voluntario pactis atque moribus Gentium constituto multa dicam. Quia commoda, quae ius ecclesiasticum vniuersale, atque ius Gentium vniuersale in explicandis praeceptis particularibus praestat, eodem ex fonte facile deriuari possunt. Nihil enim verius, nihil manifestius, quam particularia sine vniuersalibus intelligi non posse. (*a*).

SCH. Idem valet de iure feudali, et quae reliqua.

(*a*) Conf. Obs. *VII. VIII. et IX. Tom. I. obs. I. N. et G.*

Finis Praecognoscendorum.

IN-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0050
DFG

INTRODVCTIONIS
AD
IVS NATVRAE ET GENTIVM
PARS GENERALIS.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0051
DFG

INTRODVCTIONIS AD IVS NATVRAE ET GENTIVM PARS GENERALIS.

SECTIO I. THEORIA IVRIS SCIENTIAE.

CAPVT I. DE ACTIONIBVS HOMINVM MORALIBVS EARVMQVE MORALITATE.

§. 1.

Homini competit animalitas et rationalitas.

Homo est animal rationale. Quae igitur hominis competunt, partim ex animalitate, partim ex rationalitate concipiuntur. Quumque rationalitas sit hominis differentia specifica (§. 35. Pr. Log.), consequens est, vt prima naturae homini propria constituant, quae ex rationalitatis conceptu deriuantur (§. 145. Log. §. 12. Pr.).

§. 2.

Ex animalitate corpus organicum et anima concipiuntur, et quae corpori competunt.

Hominis, qua animalis, duas esse partes essentiales, Metaphysica satis confirmat, corpus nimirum organicum atque animam. Nec minus eadem docemur, corpus organicum varias producere posse actiones per structuram possibiles, quae partim secundum leges mechanicas: partim secundum leges pyrobolicas: partim secundum leges hydraulicas modificantur. *Quae igitur corporis organici mutationes hisce ex legibus concipi possunt, inter naturales ipsius operationes recte referuntur.*

§. 3.

Quid facultas cognoscitiua et appetitiua sit.

Animae qua tali *facultas cognoscitiua atque appetitiua inest. Facultate cognoscitiua* anima sibi obiecta

gnoscitiua inferior. obiecta tam formaliter quam materialiter secundum corpus organicum repraesentat, et dicitur, quatenus animae, qua tali, competit, *inferior*, (quoniam solummodo vt sensibilia eadem sibi repraesentare potest obiecta.) (§. 71. seq. Pr. Log.)

§. 4.

Quid sensatio, imaginatio et facultas fingendi. *Quae sibi vt sensibilia mens repraesentat, vel corpori praesentia sunt, vel absentia.* Si prius, facultas cognoscitiua inferior dicitur *sensatio*: si posterius, vel sensu eadem olim percepit vel non, priori respectu est *phantasia seu imaginatio*, posteriori vero *facultas fingendi*.

§. 5.

Explicatio legis sensationis. Lex sensationis est propositio: *si obiecta externa organo sensorio mutationem inducunt* (quae mutatio a Philosophis *species impressa* vocatur (vide §. 31. Ps. emp.), *in mente eidem coëxistit idea sensualis, rationem cur insit, et cur talis sit, in mutatione illa agnoscens* (§. 33. Ps. emp.)

§. 6.

Idearum sensualium necessitas. Posita caussa, etiam id ponere debemus, cuius est caussa. *posita igitur mutatione ab obiectis externis organis inducta, in anima etiam nostra idea sensualis necessario existere debet.*

COR. I. Ex quo colligimus, in potestate nostra non esse ideas sensuales, si mutationes illae organis sunt inductae.

COR II Quoniam autem idea sensualis tantummodo data sub hypothesi necessaria est, *si mutatio determinata vel quoad esse, vel quoad talem esse in potestate nostra posita sit, in eadem etiam erit idea sensualis vel quoad esse vel quoad talem esse.*

SCH. Dicta quo accuratius intelligi possint, notandum est, *nullum in potestate nostra positum esse effectum, nisi*

nisi quatenus causſa, a qua dependet, in eadem ſita ſit. Nam effectus exiſtentiae poni debet poſita cauſſae ipſius exiſtentia. Hac vero ceſſante, vt illa etiam ceſſet, neceſſe eſt. Vide §. 16. Cor. Pſ. emp.

§. 7.

Principium: *ſi duo obiecta ſimul vel per ſe, vel per ſimilitudinem quandam percepimus et deinde eorum vnum iterum cogitamus, haecce cogitatio etiam cogitationem alterius, vel totam* vel *quoad partes reproducit.* Quoad primum legis imaginationis, et quoad alterum legis fictionis accepit nomen. Imaginationis et fictionis legis explicatio.

§. 8.

Poſita igitur rei perceptione, quae cum alia olim percepta, ponitur etiam perceptio rei alterius vel tota vel quoad partem (vide §. 39. ſeqq. Pſ. emp.). Neceſſitas phantaſmatum et fictionum.

COR. I. Imaginationes ergo vt et fictiones, qua tales, data ſub hypotheſi in noſtra poteſtate minime poſita ſunt (§. 6. Sch.).

COR. II. Somnia ſunt phantaſmata, id eſt, ideae ab imaginatione et facultate fingendi productae (§. 28. Cor. 2. Pſ. emp.), ſomnia igitur, qua talia, in poteſtate noſtra minime ſita ſunt (Cor. 1.), quo vero reſpectu dici poſſit, vt in eadem ſint poſita, ex Sch. §. 6. facile intelligitur. Vide THOMASII Diſſ. de iure circa ſomnum.

COR. III. Saepiſſime ideas reproductas recognoſcimus. Et hoc reſpectu animae tribuitur *memoria*. Recognitio idearum ex lege aſſociationis idearum explicatur (§. 11. ſeq. Pſ. emp.). Ergo et recognitio idearum atque ideo vſus memoriae non ſemper eſt in poteſtate noſtra (Cor. 2.).

§. 9.

Ex quibus conſequitur, vt ſenſationes, imaginationes atque fictiones animae qua naturales inſint Quae ideae mentis naturales,

insint (§. 11. Pr.), quarum inexistentia ex lege sensationis (§. 5.), imaginationis (§. 7.) atque fictionis (§. cit.) explicari potest.

§. 10.

Harmonia perceptionum mentis cum mutationibus in corpore.

Perceptiones mentis, quas hucusque explicauimus, vltimam rationem in sensatione habent (§. 7.), ideae autem sensuales ex mutationibus, quas obiecta externa organis sensoriis inducunt, oriuntur (§. 5.). Quare, cum *plura in harmonia sint*, quatenus ex vnius mutationibus alterius mutationes intelligi explicarique possunt, sequitur, vt inter perceptiones mentis hucusque explicatas et mutationes corpori organico inductas arctissima sit harmonia, quae facit, vt corpus et anima vnum suppositum, quod dicitur animal, constituant.

§. 11.

Quae mutationes homini, quatenus est animal, naturales.

In homine igitur, quatenus est animal, naturales sunt mutationes, quae ex legibus mechanicis, pyrobolicis, hydraulicis, sensationis, imaginationis, et fictionis, quatenus harmonice modificantur, concipi, curque in eodem existant, explicari possunt (§. 10. 9. 2. coll. §. 11. Pr.).

§. 12.

Mutationes illae varios hominum definiunt status.

Omnis mutatio dat determinationem quandam, determinationes, quae in ente quodam vt existentes sumuntur, statum ipsius definiunt (§. 3. Pr.), status igitur hominis, quatenus est animal, variis ex principiis determinari potest (§. 11.).

§. 13.

Quid perfectio et

Varia consentiunt, si eorum coniunctio ex communi quodam fundamento explicari potest, id

id est, quatenus alterum coniunctorum me remouet de iis, quae per alterum possunt poni. Si vero ex oppositis fundamentis explicari debet, *dissentiunt*. Quatenus varia consentiunt, eo etiam respectu *perfectum*, quatenus vero dissentiunt, etiam eo respectu *imperfectum* constituunt. Est ideo *perfectio* in variorum coniunctione variorum consensus, *imperfectio* vero variorum dissensus. imperfectio.

COR. I. Posita itaque variorum coniunctione, aut perfectio aut imperfectio poni debet (*a*).

COR. II. Et quoniam determinationes, quae enti insunt, tam in abstracto, quam quatenus eidem insunt, considerari possunt, fieri etiam potest, vt determinationes entis in abstracto spectatae consentiant, licet non consentiant cum essentia entis, in quo existunt. Quare, cum eiusmodi determinationes statum constituant (§. 3. Pr.), sequitur, vt status in abstracto consideratus perfectus esse possit, licet non sit perfectus, quatenus sit status determinati cuiusdam entis.

COR. III. Omne ens est tale per suam essentiam (§. 15. Ph. pr.). Necesse ergo est, vt determinationes, quae enti insunt, cum essentia ipsius consentiant, si eiusmodi ens sit perfectum, seu si status sit perfectus, quatenus vt status determinati cuiusdam entis consideratur. Ex quo patet, *a perfectione status in abstracto considerati ad perfectionem entis, cuius sit status, non valere consequentiam.*

SCH. (*a*) Nonnulli dissensum diuidunt in nudum et compositum. Qua de diuisione plura in Praelectionibus. Conf. *Obs. X. Tom. I. Obs. I. N. et G.*

§. 14.

Iam facile intelliges, hominem agendo statum suum aut perficere (aut augendo aut conseruando) *aut imperfectiorem reddere.* Quia enim nunquam agit homo, vt non determinatio quaedam cum ipsius essentia inde coniungatur (quod experientia confirmat), quae cum eadem vel consentit vel dissentit (§. 13. Cor. 1.): sane nil agere poterit, quo Quam homo agendo acquirit.

quo ſtatum ſuum nec perficiat, nec imperfectiorem reddat (Cor. 3. §. 13.).

Perfectio hominis eſt perfectio compoſita.

SCH. I. Hominis perfectio, quatenus eſt animal, non ſimplex, ſed maxime compoſita eſt, perfectione enim corporis atque animae componitur (§. 2.).

Perfectio corporis.

SCH. II. Corpus perfectum eſt, ſi motus mechanicus, pyrobolicus et hydraulicus conſentiunt. Motus mechanicus a ſtructura, pyrobolicus atque hydraulicus a mixtione dependet. Corpus ergo noſtrum perfectum eſt, quatenus ſtructura et mixtio conſentiunt.

Perfectio animae qua talis.

SCH. III. Perfectionem animae, qua talem, Pſychologia empirica abunde explicat. Conf. §. 48. *ſeqq. Pr. Log.*

§. 15.

Quid bonum et malum.

Bonum enti dicimus, quod idem perficit: *malum*, quod idem imperfectius reddit.

COR. I. Boni itaque atque mali conceptus eſt relatiuus. Quicquid ergo in ſtatum externum perfectiones infert, eſt *bonum externum ſeu fortunae*, et quicquid in ſtatum internum infert perfectiones, *bonum internum* vocatur (§. 3. Pr.). In ſtatu noſtro interno animam a corpore ſeparamus (§. 2. et §. 2. Pr.). Quicquid igitur *bonum intuitu animae et corporis*, facile ex dictis concipitur. Oppoſitorum oppoſitae ſunt definitiones, mali ergo externi atque interni, corporis atque animae definitiones facile formare poſſumus. Vid. Schol. ad §. 14.

COR. II. Porro inde intelligimus, perfectum a bono diſtinguendum eſſe. Vid. EBELII Diſſ. de bono et malo.

§. 16.

Ex intuitu boni oritur appetitus et mali auerſatio. Et quid ſtatus indifferentiae.

Eam experimur mentis noſtrae naturam, vt ſe ad obiectum pro ratione boni in eodem percepti inclinet, et ab obiecto pro ratione mali in eodem percepti reclinet. Inclinatio illa *appetitus*, reclinatio vero *auerſatio* vocatur. Perceptio igitur boni ratio ſufficiens appetitus, et perceptio mali ratio ſufficiens auerſationis appellari poterit, quon-

quoniam *ratio sufficiens dicitur antecedens, ex quo consequens intelligitur.* Status mentis, quo nec appetit nec auersatur, *indifferentiae* status vocatur. Cuius possibilitas ex iam dictis facile intelligitur.

§. 17.

Lex appetitus et auersationis.

Ex illis consequitur, vt propositio: *Quicquid nobis tanquam bonum cogitamus, id appetimus,* lex appetitus; et propositio: *Quicquid nobis tanquam malum cogitamus, id auersamur*, lex auersationis dici possit.

COR. I. Si ergo cogitemus, obiectum A nobis esse bonum, necesse etiam erit, vt idem appetamus. Et si cogitemus, obiectum A nobis esse malum, necesse erit, vt idem auersemur.

COR. II. Dicta ergo sub hypothesi nec appetitus nec auersatio in nostra erit potestate (Sch. §. 6.)

COR. III. Ponamus autem appetitus et auersationis antecedens in nostra esse potestate, ipse etiam appetitus et auersatio vt in potestate nostra sit, consequens erit (§. cit. Cor. 2.).

§. 18.

Quae nouum exhibent principium hominis naturales status cognoscendi.

Et ita alia euicta sunt principia, ex quibus naturales mentis determinationes colligi (§. 11. Pr.), statusque hominis naturales explicari possunt (§. 3. Pr. vid. §. 11. 12.).

§. 19.

Cogitationes ex sensatione et imaginatione ortae sunt confusae.

Quatenus obiecta vt sensibilia cogitamus, cogitationes nostras multis implicatas esse confusionibus, experientia abunde confirmat. Quare, cum obiecta sensatione et imaginatione percepta vt sensibilia solummodo cogitentur (§. 3. seqq.), *cogitationes, quas sensatione et imaginatione habemus, variis implicantur confusionibus.*

§. 20.

Inde oriuntur appetitus ſenſitiuus et auerſatio ſenſitiua.

§. 20.

Ideae ſenſuales et phantaſmata ſaepiſſime efficiunt, vt alia obiecta appetamus, alia vero auerſemur (§. 16.). Quoniam vero ideae illae variis implicantur confuſionibus (§. 19.), ſequitur, *vt etiam in mente ex idea confuſa boni appetitus, et ex idea confuſa mali auerſatio oriri poſſit.* Hac ex ratione *appetitus* dicitur *ſenſitiuus, auerſatio* vero *ſenſitiua.*

§. 21.

Quae conſtituunt mentis facultatem appetitiuam et quidem inferiorem.

Facultas mentis, qua apperit et auerſatur, dicitur *appetitiua*, quae eſt *inferior*, ſi praeuia cognitione multis confuſionibus implicata eadem appetere vel auerſari poteſt. Haec ergo facultas animae, qua tali, competit (§. 16. ſeqq.).

SCH. Facile inde colligitur, quae facultate cognoſcitiua inferiori, ſeu ſenſatione et imaginatione, nobis vt bonum, vel vt malum cogitauimus, facultate appetitiua inferiori nos poſſe appetere vel auerſari.

§. 22.

Varii gradus et appetitus,

Ea ex ratione obiectum aliquod appetimus, quoniam idem nobis vt bonum cogitamus (§. 16.). Quare, cum experientia ſatis confirmet, fieri poſſe, vt variis ex rationibus idem obiectum nobis vt bonum, etiam facultate cognoſcitiua inferiori, cogitemus, conſequens eſt, vt varii tam appetitus, quam appetitus ſenſitiui gradus poni poſſint. Vide §. 94. Pſ. emp.

COR. Manifeſta inde eſt ratio, cur alter appetitus altero ſaepiſſime fit fortior.

§. 23.

et auerſationis poſſibiles ſunt.

Eodem etiam modo tam auerſationis quam auerſationis ſenſitiuae quantitas determinari poterit.

§. 24.

§. 24.

Quaedam appetitus et auersationis praedominia, ex quibus affectus oriuntur.

Si appetitus tantus est, vt auersationes coexistentes supprimantur, *appetitum praedominari*, et si auersatio tanta est, vt appetitus coexistentes supprimantur, *auersationem praedominari* dicimus. Praedominium appetitus sensitiui et auersationis sensitiuae vocatur *affectus*, cuius possibilitatem docet §. 22. seq.

COR. Oriuntur itaque affectus, si idem obiectum variis ex rationibus nobis vt bonum vel vt malum facultate cognoscitiua inferiori cogitamus (§. 22. et 20.).

§. 25.

Quorum species determinantur.

Appetimus tam bona, quae vt iam impetrata, quam ea, quae vt nondum impetrata, tamen vt impetranda cogitamus. Si prius, appetitus dicitur *voluptas*, et si posterius, *desiderium*. Auersamur mala, tam quae vt impetrata, quam quae vt nondum impetrata, tamen vt impetranda cogitamus, priori respectu appetitus vocatur *taedium*, et posteriori *metus*. Vide §. 78. seqq. Pf. emp. *Omnis itaque affectus est praedominium aut voluptatis, aut desiderii, aut taedii, aut metus* (§. 24.). Ex quibus facile intelligimus, cur primi et secundi generis affectus *iucundi*, tertii et quarti vero *molesti* vocentur.

SCH. Simul manifesta ex dictis est ratio, cur in eorum incidamus sententiam, qui voluptatem sensitiuam a rationali, desiderium sensitiuum a rationali, taedium sensitiuum a rationali, et tandem metum sensitiuum a rationali distinguunt. Vide pluribus §. 95. seqq. Pf. emp.

§. 26.

Ex quibus stimuli naturales concipiuntur.

Aliquem ad agendum stimulare idem est, ac illi agendi rationes sensitiuas praebere. Naturam nostram nobis praebere rationes ad producenda bona

bona malaque omittenda etiam inde patet, quoniam in nobis conatus ad producenda bona malaque omittenda in potestate nostra minime positos saepissime existere, quotidiana docet experientia. Eiusmodi ergo conatus *stimulos naturales* summa cum ratione dicimus. Vide §. 11.

COR. Intelligimus inde: 1) fieri posse, vt etiam facultate inferiori appetamus, ad quae producenda naturaliter stimulamur, et vt eadem facultate auersemur, ad quae euitanda natura nos stimulat (§. 20.); 2) quid sit desiderium naturae atque metus naturalis; (§. 25.) 3) qua ratione cum STOICIS dicendum, Ius Naturae est, quod natura omnia animalia docet. Vid. §. 1. seq. obs. III. Tom. I. obs. I. N. et G.

§. 27.

Tranſitus ad rationalitatem hominum.

Attigit discursus, quem hucusque continuauimus hominem, qua animal. Nunc ordo postulat, vt nonnulla de homine, quatenus est animal rationale, cuius conceptus consectaria, prima naturae homini propria constituunt, dicamus. Sequitur vero hocce ex conceptu *facultas cognoscitiua superior*, qua mens sibi obiecta vt insensibilia repraesentat, et *facultas appetitiua superior*, qua, praeuia eiusmodi cognitione, appetit et auersatur.

§. 28.

Attentionis et reflexionis definitiones.

Animam propria vi propriaque determinatione cogitationes suas continuare, atque ideo ad *cogitata attendere* posse, quotidiana docet experientia, quare et facultas cogitationes continuandi *attentionis nomen* accepit. Eadem ex experientia manifestum est, fieri posse, vt anima iisdem sub determinationibus attentionem successiue ad ea, quae obiecto, quod percepit, insunt, dirigat, atque ideo super eodem reflectat, qua-

quare et eiusmodi facultas, *reflectendi facultas* dicitur. *Competit itaque animae nostrae tam attendendi, quam reflectendi facultas.*

§. 29.

Super re percepta reflectendo, notas partiales compositam ingredientes appercipimus (§. 28.), qua posita actione mens simul secundum legem associationis idearum reproducit obiecta olim percepta, quae cum eo obiecto, super quo reflectit, similitudinem quandam habent (§. 7.), et ita rerum similitudines cognoscimus, earumque notiones distinctas formamus. Facultas animae distinctas rerum notiones formandi, dicitur *intellectus*. Ergo et animae nostrae intellectus competit. Definitio intellectus et vnde oriatur.

§. 30.

Connexa sunt, quorum vnum continet determinationem, quae sine altero fieri non potest. Mens rerum notiones distincte cognoscendo ex illis etiam colligere potest, quae per easdem fieri possunt. Ergo et rerum nexum earum ex notionibus perspicere valet. Facultas ex rerum notionibus perspiciendi, quae per earum connexiones fieri possunt, dicitur *ratio* (*die Vernunfft*). Ratio igitur ad prima naturae humanae propria pertinet (§. 1.). Definitio rationis et vnde oriatur.

§. 31.

Mens rationem exercendo vnam rem de altera dici posse intelligit, atque ideo ideas combinat. Quare, cum haec facultas *iudicium* vocetur, homini, quatenus est rationalis, etiam *iudicium*, seu iudicandi facultas inest. Definitio iudicii et eius ortus.

§. 32.

Fundamentum appetitus et auersationis rationalis.

Dum mens distincte rerum notiones cogitat, simul consectaria, quae inde fluunt, inferre potest (§. 30.). Consectaria illa aut consensum aut dissensum producunt, ergo mens iudicare potest, an in re cogitata sit perfectio, aut non (§. 31. 13.). Si hoc, percepta aut ad statum suum, statum corporis et fortunae refert, aut non refert. Si posterius, anima est in statu indifferentiae (§. 16.), si prius, obiectum illud aut bonum aut malum iudicat (§. 15.); si illud, anima idem obiectum appetit: quod vero, si hoc, auersatur (§. 17. Cor. 1.).

§. 33.

Appetitus et auersationis rationalis definitio.

Appetit itaque mens obiectum, quod per eius notionem sibi bonum, et auersatur, quod per eandem sibi malum iudicat (§. 32.). Et hac ex ratione *appetitus* vocatur *rationalis* seu *voluntas*, et *auersatio* nominatur *rationalis* seu *noluntas*.

§. 34.

Volitionis et nolitionis definitio et natura.

Actus volendi est *volitio*, et actus nolendi *nolitionis* nomen accepit. Nolitio ergo non est nuda volitionis omissio (§. 32. 33.).

COR. Non itaque aliquid nolle possumus, nisi peculiaris nolendi ratio adsit.

§. 35.

Exercitii volitionis et nolitionis requisita.

Volitionem itaque vel nolitionem exerciturus,

1) obiecti notionem formare,

2) formata ex notione consectaria, quae eiusmodi obiecti aut perfectionem aut imperfectionem docent, deducere,

3) euo-

3) euoluta tandem consectaria ad se statumque suum referre debet, quo, an illud obiectum sibi sit bonum aut malum, cogitare possit (§. 32. 33.)

COR. I. Ex quo colligitur, sine vsu attentionis (§. 28.), intellectus (§. 29.), rationis (§. 30.), atque facultatis iudicandi (§. 31.), nec volitionem nec nolitionem nos posse exercere.

COR. II. Fieri itaque nequit, vt affectibus commoti volendo vel nolendo aliquid agamus (§. 24.).

§. 36.

Quae constituunt motiua.

Ex quo intelligi potest, cur aliquid potius velimus, quam non velimus, dicitur *volitionis motiuum;* et ex quo potest concipi, cur quid potius nolimus, quam non nolimus, est *motiuum nolitionis. Motiua* igitur sunt rationes ad agendum, quae ex futuro sumuntur. Ex quo intelligitur, qua ratione dicendum, distinctam repraesentationem boni esse motiuum volitionis, et distinctam repraesentationem mali, motiuum nolitionis.

COR. I. Posita igitur ea distincta repraesentatione boni etiam volitio ponitur; et posita ea distincta repraesentatione mali vt etiam nolitio ponatur, necesse erit.

COR. II. Ponamus vero, repraesentationes illas nostra in potestate esse, consequens erit, vt etiam volitio atque nolitio in eadem sit posita (§. 7. Pr.).

COR. III. Quoniam porro appetitu etiam sensitiuo appetimus, quod nobis videtur bonum, et auersatione sensitiua auersamur, quod nobis videtur malum, rationes vero illud agendi aut ex praeterito aut ex praesenti sumuntur (§. 20. 17.), manifestum est, fieri posse, vt aliquid sine motiuo velle et nolle videamur.

COR. IV. Volumus obiectum pro ratione, qua idem nobis vt bonum, et nolumus obiectum pro ratione, qua idem nobis vt malum cogitamus (§. 33.). Quare, cum fieri possit, vt eiusmodi ratio varios tam

boni quam mali determinet gradus (§. 22.), sequitur, vt diuersa etiam quantitate vis tam aliquid velle quam nolle possimus.

§. 37.

Appetitus et auersatio rationalis per sensitiuum sensitiuamue fit intensus et intensiua.

Saepissime nobis aliquid vt bonum iudicamus, quia idem appetitum nostrum sensitiuum ante flexit, saepissimeque aliquid nobis vt malum iudicamus, quia facultate inferiori idem ante auersati sumus. Et ita appetitus sensitiuus atque rationalis, auersatioque sensitiua atque rationalis concurrere possunt. Quae cum ita sint, sequitur, vt etiam appetitus rationalis, si cum sensitiuo, et auersatio rationalis, si cum sensitiua auersatione coniungatur, vehementior fieri possit (§. 36. Cor. 4.). Conatus enim ratione, quae ex praesenti vel praeterito, et ratione, quae ex futuro sumitur, excitatur.

SCH. Illo ex principio simul consequitur, fieri posse, vt aliquid ex consuetudine appetamus vel auersemur, est enim *consuetudo* habitus agendi ex determinatione praeterita. Conf. *Obs. XI. Tom.* 1. *Obs. I. N. et G.*

§. 38.

Boni et mali apparentis et veri explicatio.

Quoniam saepissime falsa de obiectis formamus iudicia, fieri etiam potest, vt bonum iudicemus, quod nobis malum est, et malum, quod boni naturam habet. Qua ex ratione tam bonum quam malum in *verum* et *apparens* diuidimus. Bonum itaque apparens, quatenus in se spectatur, inter mala, et malum apparens eadem in consideratione inter bona referri debet.

§. 39.

Quando bonum apparens appetimus et

Sequitur inde, bonum apparens nos non appetere, quatenus est malum (§. 38.), sed sub ratione boni. Et malum apparens, non quatenus

est

est bonum (§. 38.), sed sub ratione mali nos auersari (§. 36. 17). malum apparens auersamur.

§. 40.

Bonum minus in relatione ad bonum maius vt *malum*, et malum minus in relatione ad malum maius vt *bonum* spectari posse, ex natura boni atque mali immediate colligimus. Necesse ergo est, vt obiectum A, si idem in relatione ad aliud obiectum B vt bonum minus cogitamus, auersemur, et vt obiectum C, si idem in relatione ad aliud obiectum D vt malum minus cogitamus, appetamus (§. 36. 17.). Malum itaque minus minime appetimus, quatenus est malum, sed quatenus est relatiue bonum. Et bonum minus non ea ex ratione auersamur, quia est bonum, sed quia certa in relatione vt malum idem spectamus. Quando bonum minus auersamur et malum minus appetimus.

SCH. Nota. Malum illud minus non esse bonum, sed, vt malum illud malo maiori praeferatur, esse bonum. *Porro* bonum illud minus non esse malum, sed, vt bonum illud bono maiori praeferatur, esse malum.

§. 41.

Hactenus ex explicatis principiis facile simul colligere possumus, quando tam voluntas quam noluntas nostra sit perfecta aut imperfecta. Perfectae nimirum sunt, quatenus earum actus consentiunt, imperfectae vero, quatenus dissentiunt (§. 13.). Iam ponamus, nos bonum apparens vel bonum minus appetere, fieri deinde poterit, vt cognoscamus, nos appetiisse malum (§. 39. 40.). Et ita auersamur, quod ante a nobis appetitum fuit (§. 36. 17.). Ponamus porro, nos malum apparens vel bonum maius auersari, eadem ex ratione fieri poterit, vt idem alio quodam tempore appetamus (§. §. cit. cit.). *Manifestum itaque* Quid perfectio vel imperfectio voluntatis vel noluntatis.

que est, voluntatem vel noluntatem nostram imperfectam esse, quatenus illa in bonum apparens vel bonum minus inclinamus, et hac a malo adparente vel bono maiori reclinamus. Hac ex demonstratione, si mutentur, quae natura obiecti mutari iubet, simul perfectionis tam voluntatis quam noluntatis requisita patebunt.

COR. Sequitur inde, si §. 35. conferatur, 1) fieri posse, vt voluntas et noluntas continuo perfectior euadat. 2) Ex defectu distinctae de bono et malo cognitionis imperfectionem tam voluntatis quam noluntatis ortum trahere posse.

§. 42.

Coactio physica in intellectu, ratione et iudicio,

Quae de modo, quod aliquid volumus, notanda sunt, in Psychologiae praeceptis exponuntur vberius. Hic praesertim animaduertendum est, mediante coactione quadam physica fieri non posse, vt aliquid velimus, quod ita euinco. Fieri non potest, vt sine ratione agamus. Haec vero ratio vel in potestate nostra, vel in eadem minime sita est, si hoc, *nos mediante coactione quadam physica agere* dicimur. Physice ergo non possumus cogi, vt vsu intellectus, rationis atque iudicii agamus (§. 29. seqq.), vide §. 153. seqq. Ps. emp.

§. 43.

Voluntate et noluntate concipi nequit.

Quare, cum voluntatis atque noluntatis exercitium sine vsu intellectus, rationis atque iudicii concipi nequeat (§. 35.), mediante coactione quadam physica aliquid nec velle nec nolle possumus (§. 42.)

SCH. Positis sufficientibus motiuis aut volitio aut nolitio ponitur (§. 36. Cor. 1.). Ergo et, vt alter aliquid velit vel nolit, ab eo dependet, qui illi ad agendum motiua praebet. Qui hisce ex principiis infe-

inferunt, manifestum esse, nos saepissime mediante quadam coactione aliquid velle vel nolle, me non habebunt dissentientem. Sufficiet enim, eiusmodi coactionem non esse physicam, sed moralem, voluntatis atque noluntatis naturam minime destruentem (§. 42. seq.). Intelliges inde sensum canonis: *coacta voluntas est etiam voluntas.*

§. 44.

Spontaneitatis notio.

Principium efficiens intrinsecum, quo sine aliorum principiorum efficientium extrinsecorum concursu ad diuersas ens se determinare potest actiones, *Spontaneitas* (der Willkühr) vocatur. *a*) Et *actiones*, *quae inde dependent*, *spontaneae* dicuntur.

SCH. a) Spontaneitas (die Selbstthätigkeit) est principium agendi intrinsecum.

§. 45.

Quae ad actus voluntatis et noluntatis requiritur.

Actus voluntatis et noluntatis ad actus spontaneos referre debemus. Fieri enim non potest, vt sine praeuio intellectus atque rationis exercitio aliquid velimus vel nolimus (§. 35.). Sed nec intellectum nec rationem exercere possumus, nisi mediante reflexione (§. 28. seqq.). Quare, cum reflexionis actus sint spontanei (§. 28. 44. coll. §. 42.), consequens est, vt actus voluntatis atque noluntatis ad actus spontaneos referre debeamus, vide §. 54. Ps. emp.

SCH. Notes quaeso, aliud esse, est *actio spontanea*, aliud, ad *actiones spontaneas refertur*. Refertur nimirum ad actiones spontaneas, quod in iisdem habet rationem, cur sit ita nec aliter.

§. 46.

Volo, quod placet et nolo, quod displicet.

In quo perfectionem quandam percipimus, id *nobis placet*, et in quo imperfectionem quandam percipimus, id *displicet*. Quicquid volumus, id nobis repraesentamus tanquam bonum,

et quicquid nolumus, id cogitamus tanquam malum (§. 36.), ergo anima nil vult, nisi ipsi placeat, quod vult, et nihil non vult, nisi quod displicet (§. 15.).

§. 47.

Quicquid igitur volo, id volo lubenter.

Lubenter facimus, si facimus, quod nobis placet. Quatenus itaque anima aliquid vult vel non vult, idem vult vel non vult lubenter (§. 46.).

§. 48.

Status volitionis et nolitionis contingens est.

Animam saepissime esse in statu indifferentiae, quotidiana docet experientia (§. 16.), status igitur mentis, quo vult vel non vult, est contingens (§. 7. Pr.).

§. 49.

Electionis notio.

Ex pluribus possibilibus id velle vel nolle, quod nobis maxime placet vel displicet, *eligere* dicitur. Nulla itaque electio sine spontaneitate fieri potest (§. 44. seq.).

§. 50.

Volitio et nolitio sine electione concipi nequit.

Ex quo simul colligimus, animam velle vel nolle, quod eligimus, omnemque volitionem atque nolitionem electionem quandam inuoluere, si plura obiecta, quae velle atque nolle possumus, possibilia, et non aequaliter bona esse cogitamus. Vide §. 108. seqq. Ps. emp.

§. 51.

Et obiecta volitionis et nolitionis contingentia esse debent.

Ex quo noua quadam ratione manifestum est, nos non a principio quodam intrinseco, in serie nimirum continua determinari, dum aliquid volumus vel nolumus. Vide §. 45.

COR.

COR. Vti igitur volitiones et nolitiones omnem neceſſitatem externam reſpuunt (Cor. ad §. 45.), ita etiam interna agendi neceſſitas in ſerie nimirum continua a volitionibus et nolitionibus excluditur (vid. §. 85. pſ. emp.).

SCH. Notari debet, fieri poſſe, vt obiectum volitionis ſit neceſſarium, licet volitio ſit contingens.

§. 52.

Inde fluit notio libertatis et actionum liberarum.

Facultas ſeſe praeuia conſultatione ad aliquid ſponte determinandi vocatur *libertas*. Et actiones, quae ab eiusmodi libertate dependent, dicuntur *liberae*. Patet itaque, 1) libertatem, quam explicaui, nobis ineſſe (§. 44. ſeqq.); 2) nos, dum aliquid volumus vel nolumus, libere agere (§. 43. et 51.). 3) Requiſita actionum liberarum eſſe:

I) *vt ſponte producantur* (§. 49.);

II) *vt ſint actiones contingentes* (§. 51.);

III) *vt eiusmodi actiones ante diſtincte cognoſcere poſſimus, quam easdem producimus* (§. 33.).

COR. I. Actiones igitur liberae omnem, etiam neceſſitatem, quam fatalem dicunt, reſpuunt.

COR. II. Qui intellectu, ratione facultateque iudicandi agere nequit, nec actiones liberas edere poteſt (§. 35.).

COR. III. Fieri itaque non poteſt, vt in ſtatu affectuum atque ſomnii actiones liberas producamus (Cor. 2. §. 35. Cor. 2. §. 8.).

SCH. Generatim libere agere dicitur, qui ita agit, vt ad agendum non determinetur. Qui vero eo agit modo, ad agendum non determinatur vel a principio quodam extrinſeco, vel a principio quodam intrinſeco. Si poſterius, libertas dicitur *libertas a neceſſitate*, et ſi prius, aut ad agendum non determinatur ab imperio principii cuiusdam extrinſeci, aut a vi principii cuiusdam extrinſeci ad agendum non compellitur. Si illud, libertas vocatur *libertas a ſubiectione*, et ſi hoc, *libertas a coactione*. Sequitur inde, libertatem, quam ante definiui, eſſe libertatem

a necessitate. Vide §. 112. Sch. Pf. emp. et *Obs. XII. Tom. I. Obs. I. N. et G.*

§. 53.

Quae sunt in nostra potestate et liberae ratione determinationis atque executionis.

Liberae actiones nostra in potestate positae sunt (§. 52. 44. et §. 7. Pr.). Dum itaque libere agimus, non dependet solum a nobis, vt ad agendum nos determinemus, sed et vt ea, quae agere volumus, agamus. Liberae itaque sunt eiusmodi actiones, non *ratione determinationis* solum, sed et *ratione executionis*. Plura de libertate vide §. 111-117. Pf. emp.

§. 54.

Atque ideo actiones morales, quae vel commissiuae vel omissiuae.

Abunde hactenus ex explicatis sequitur, duo actionum nostrarum genera poni posse. Aut enim ad actiones nostras liberas referri possunt, aut, vt ad easdem referantur, fieri nequit. Prioris generis actiones vocantur *morales*, posterioris vero *non-morales*. Et quoniam tam omittendo, quam committendo agimus, tam prioris, quam posterioris generis actiones sunt vel *omissiuae* vel *commissiuae*.

COR. I. Quae igitur de libertate (§. 52.), volitione et nolitione (§. 35.) explicaui, ad actiones etiam morales accommodari possunt.

COR. II. Simul manifestum est, actiones morales ex primis naturae humanae propriis fluere (§. 1.).

SCH. Hac ex caussa Arianus, Epicteti explicator L. 1. c. 10. egregie philosophatur, nihil esse in homine praestantius libertate voluntatis.

§. 55.

Varia actionum genera quoad corpus.

Varios corpus nostrum motus, per structuram ipsius possibiles producit, qui hac etiam ex ratione motus corporis naturales vocantur (§. 11. Pr.), sed motus illi non sunt vnius generis,

neris, quidam enim a ſpontaneitate noſtra dependent, vnde etiam *ſpontanei* ſeu *voluntarii* vocantur; quidam vero ab eadem minime dependent ſpontaneitate, qui *non-ſpontanei* ſeu *neceſſarii* ſeu *naturales* appellantur; quidam quoad exiſtere a mechaniſmo et quoad modum exiſtendi a ſpontaneitate noſtra determinantur, et dicuntur *mixti*. Motus igitur voluntarii, vt et motus mixti quoad exiſtendi modum ad actiones noſtras liberas (§. 52.) atque ideo ad actiones noſtras morales ſumma cum ratione referuntur (§. 54.). Eiusmodi itaque motus noſtra in poteſtate poſiti ſunt (§. 53.). Vide §. 134. Pſ. emp.

§. 56.

Quoad animam.

Nec minus ipſa experientia docemur, eadem eſſe genera actionum, quae in anima fiunt. Vt enim mihi repraeſentem obiecta, quae corpus afficiunt, a mea ſpontaneitate non dependet. Ergo eiusmodi perceptiones ſunt *actiones* animae *non-ſpontaneae* ſeu *neceſſariae*. Vt autem ad percepta attendam ſuperque iisdem reflectam, a ſpontaneitate omnimode, teſte experientia, dependet, qua ex ratione etiam eiusmodi operationes ſunt *actiones animae ſpontaneae* ſeu *voluntariae*. Vide §. 8. ſeqq. Pſ emp.

§. 57.

Actiones hominum liberae producunt conſectaria quaedam.

Mundum vt et hominem eſſe ſyſtema, variis argumentis in Metaphyſica corroboratur, eſt vero *ſyſtema entium* vnum, quod entibus ita connexis, vt eorum vnum operationes alterius determinare poſſit, conſtituitur. Vide Mechanologiam §. 1. ſeqq. Hisce ergo ex principiis facile colligitur, *ex omnibus hominum actionibus* vel in ſe vel certis ſub circumſtantiis conſideratis *varia oriri conſectaria*,

ſtaria, quibus eorum ſtatus aliqua ratione variatur. Vid. princ. cit. coll. §. 30.

§. 58.

Quae ſtatum hominis vel perfectum vel imperfectum reddunt.

Conſectaria itaque illa, quoniam cum ſcopo eſſentiae agentis vel conſentire vel diſſentire debent, ſtatum hominis vel perfectum vel imperfectum reddunt (§. 13.).

§. 59.

Ergo ſunt vel bonae, vel malae.

Atque ita ſtatum hominis vel bonum vel malum efficiunt (§. 15.). Qua ex ratione ſequitur, actiones hominis morales eſſe vel *bonas* vel *malas*, *bonae*, quatenus bona; *malae*, quatenus mala producunt conſectaria (§. 57. 58.).

COR. I. Quoniam actiones noſtrae ſunt bonae vel malae per conſectaria, quae ex iisdem ſequuntur, et conſectaria illa vel ex actionum in ſe conſideratarum notionibus, vel ex conſtitutione circumſtantiarum, ſub quibus eiusmodi actiones producuntur, fluunt (§. 57. coll. §. 11. ſeqq. Pr.); manifeſtum eſt, actiones noſtras eſſe bonas vel malas aut neceſſario aut contingenter (§. 11. Cor. 1. Pr.).

COR. II. Quoniam porro omni in actione tam *materiale* quam *formale* diſtinguere debemus, neceſſe etiam erit, vt conſectaria, quae ex materiali actionis ſequuntur, ab iis diſtinguamus, quae ex eiusdem formali fluunt. Materialiter itaque actio bona eſſe poteſt, quae formaliter mala, et materialiter mala eſſe poteſt, quae formaliter bona. Inde regula: *aliud eſt agere, aliud prudenter agere.*

SCH. Actio, quae nec bona nec mala eſt, dicitur indifferens. *Quoniam igitur pro diuerſitate agentium in vno bonum eſſe poteſt, quod in altero malum eſt* (quod quotidiana docet experientia), *ad quaeſtionem:* an detur actio moralis indifferens? *cum* EISENHARTO (*a*) *reſpondeo: actiones morales quoad ſpeciem ſeu obiectum, i. e. in abſtracto conſideratas ſaepiſſime eſſe indifferentes, non autem, ſi indiuidualiter ſeu quoad formam, i. e. concretiue ſpectentur, ſeu, vt ex principiis ante explicatis reſponſionem deducam, actiones, quae*

quae contingenter solummodo bonae vel malae, indifferentes sunt, quatenus in abstracto, non vero quatenus in concreto spectantur. Dicatur in praelectionibus *de indifferentia actionum obiectiua, subiectiua et formaliter sumta.*

(*a*) *in dissert. de Action. human. moral. et indiffer.* §. 43. *seqq.*

§. 60.

Et quidem naturaliter tales.

Actiones nostrae sunt naturaliter bonae vel malae. Sunt enim bonae vel malae per consectaria, quae vel ex earum notionibus in se consideratis, vel ex circumstantiarum, sub quibus eduntur, constitutionibus sequuntur (§. 57. seqq.). Quare, cum, quod ex notionibus constitutionibusque rerum sequitur, naturale vocetur (§. 11. Pr.), actiones nostras naturaliter bonas vel malas esse, consequens est *a*).

a) conf. *Obs. XIII. Tom. I, Obs. I. N. et G.*

§. 61.

Ergo actionum bonitas vel prauitas ex natura actionis, si cum agentis natura confertur, colligi potest.

Actiones nostrae efficiunt, vt consectaria, quae determinaui, fiant existentia (§. 57.), sunt itaque determinatorum consectariorum caussa, atque ideo haec illarum effectus (§. 98. seqq. Ph. pr.). Quare, cum ex caussae natura effectus constitutio concipiatur, ex natura etiam actionum nostrarum vel in se vel sub circumstantiis, sub quibus producuntur, consideratarum, si modo nostra cum natura conferuntur, bonitatem earum atque prauitatem colligere possumus.

§. 62.

Ergo eam nos condocet vsus rationis.

Quibus ex principiis porro consequitur, vt *vsus rationis bonitatem atque prauitatem actionum nostrarum nos condocere possit.* Cum enim effectus tanquam conclusiones ex caussae constitutionibus inferri

inferri possint, fieri etiam poterit, vt ex actionum nostrarum constitutionibus earum bonitatem vel prauitatem eruamus (§. 61.). Sed facultas, qua eiusmodi nexus perspicere possumus, est ratio (§. 30.), huius itaque vsum bonitatem atque prauitatem actionum nostrarum nos condocere posse, consequens est.

SCH. Intelligimus inde, praecepta Iuris naturalis esse, vt cum LEIBNITIO loquar, veritates morales.

§. 63.

Et experientia legitime adhibita.

Experientiam etiam legitime adhibitam easdem actionum nostrarum affectiones nos condocere, ita euinco. Posita caussa ponitur effectus. Existente igitur actione nostra, etiam vt consectaria illa existant, necesse est (§. 61.). Ea, quae fiunt, experiundo addiscere possumus attenti ad ea, quae sentimus (§. 137. Pr. Log.). Ergo et consectaria actionum nostrarum experiundo addiscere possumus. Quare, cum consectaria illa actioni dent bonitatem vel prauitatem (§. 59.), *experientiam etiam legitime adhibitam* (vid. P. I. Log. §. 170 seqq.) *bonitatem vel prauitatem actionum nostrarum nos condocere posse, consequens est.*

COR. Nil possumus cognoscere, nisi experientiae aut rationis ope. Qui igitur nec vsu rationis, nec facultate attentionem adhibendi gaudet, ille etiam de actionum bonitate vel prauitate nullum facere potest iudicium. Quod accommodari potest ad homines in statu affectuum (§. 24.), somnii (§. 8. Cor. 2.) etc. viuentes.

§. 64.

Quae ab actionibus moralibus et nostra

Determinata actionum nostrarum bonitas atque prauitas ab iisdem inseparabilis est. Actiones enim nostrae, quatenus in nexu cum nostra natura spectantur, sunt caussae consectariorum (§. 61.), quae

quae illas efficiunt bonas vel malas (§. 59.), et quae vt effectus actionum noſtrarum conſiderari poſſunt (§. 61.). Quamobrem, cum effectus a cauſſa inſeparabilis ſit (quoniam a poſitione cauſſae ad poſitionem effectus valet concluſio); bonitatem atque prauitatem actionum noſtrarum ab iisdem inſeparabilem eſſe, ſequitur. natura inſeparabilis eſt.

COR. Vera itaque eſt Scholaſticorum ſententia, actiones nimirum bonas eſſe ab aeterno bonas, et actiones malas ab aeterno malas. Ex quo Scholaſticorum dogma de Lege aeterna explicari poteſt.

§. 65.

Quae de genere demonſtrata, etiam de ſpeciebus valere, ex logica manifeſtum eſt. Quae ergo de actionibus noſtris ante demonſtrauimus, ad actiones noſtras morales etiam accommodare poſſumus. Oriuntur itaque ex actionibus noſtris moralibus varia conſectaria, quae efficiunt, vt ſint vel bonae vel malae (§. 57. ſeqq.). Conſectaria haecce vel ex actionum moralium conceptu generico, quo ſunt actiones, vel ex actionum moralium conceptu ſpecifico, quo ſunt actiones morales, ſequuntur. *Eiusmodi itaque actiones bonae eſſe poſſunt, quatenus ſunt actiones, licet non ſint bonae, quatenus ſunt actiones morales, et malae eſſe poſſunt qua actiones, licet non ſint malae qua actiones morales.* Qua ex ratione Doctores bonitatem atque prauitatem actionum ab earum *moralitate*, quam ea conſtituit bonitas atque prauitas, quae vltimi generis conſectariis determinatur, diſtinguunt. *Moralitatem* hancce *intrinſecam* ſeu obiectiuam dicentes, quatenus iis conſtituitur conſectariis, quae ex natura actionum noſtrarum *moralium*, vel in ſe vel ſub circumſtantiis conſideratarum, fluunt. Ergo actionibus liberis competit moralitas.

§. 66.

§. 66.

Et quidem certo respectu intrinseca.

Actionibus moralibus competit moralitas intrinseca. Actionibus enim moralibus competit moralitas, quatenus sunt, qua morales, bonae vel malae (§. 65.). Sunt vero bonae vel malae per consectaria, quae ex earum natura vel in se vel sub circumstantiis considerata fluunt (§. 57. seqq. et §. 65.). Ergo moralitas, quae illis competit, est intrinseca (§. cit.).

COR. I. Sequitur inde, actiones morales per se et natura sua bonas vel malas esse, quod Scholasticorum fundamentum Iuris naturalis, perfectatem nimirum explicat, quae alia est in bonitate, alia in moralitate.

COR. II. Sequitur porro, illam actionum moralium moralitatem nos vsu rationis et experientia cognoscere posse (§. 62. 63.). Qua ex ratione etiam natura principium cognoscendi moralitatis intrinsecae nuncupatur.

COR. III. Vsu itaque rationis et facultate attentionem adhibendi praeditus moralitatem etiam intrinsecam actionum moralium perspicere poterit (Cor. 2.).

SCH. I. De intrinseca actionum nostrarum moralitate ab intrinseca actionum nostrarum bonitate atque malitia diuersa plura vide *Obs. XIV. Tom. I. Obs. I. N. et Gent.*

SCH. II. Ponatur quaestio: an ea ex doctrina, quae intrinsecam actionum nostrarum bonitatem atque malitiam, intrinsecamque moralitatem defendit, possit inferri, vt nullae actiones humanae naturaliter sint indifferentes? quoties nimirum sermo est de indifferentia actionum obiectiua. Conf. *Obs. XV. Tom. I. Obs. I. N. et G.*

§. 67.

Quoniam autem vniuersa natura a Deo dependet.

Vniuersam rerum naturam, quia contingens est, existentiae rationem diuina in voluntate habere, ex Metaphysices praeceptis manifestum est (§. 105. Th. nat.). Quo ex principio consequitur, Deum etiam voluisse, vt consectaria illa, quae

quae intrinsecam actionum nostrarum moralitatem constituunt, hisce ex actionibus sequantur. Vid. §. 102. seqq. Th. nat. Atque ita etiam a voluntate Dei haecce actionum nostrarum moralitas dependet.

§. 68.

Moralitas actionum, quae a superioris voluntate dependet, *extrinseca* seu *subiectiua* vocatur. Sub determinationibus itaque §. 67. positis intrinseca actionum nostrarum moralitas etiam extrinseca nominari potest. Etiam certo respectu extrinseca.

COR. Non ergo ipsa solum actionum nostrarum natura moralitatis earum principium essendi, cognoscendi, atque posita naturae existentia etiam fiendi principium est (§. 65. seqq.), sed et summa Dei voluntas eiusdem actionum moralitatis principium fiendi atque cognoscendi nominari potest, atque, vt cum Philosophis dicam, primario est. Notandum est, aliam esse moralitatem extrinsecam *adprobatiue*, aliam *effectiue* sumtam.

§. 69.

Quod fieri non potest, obiectum omnipotentiae diuinae dici nequit (§. 118. Th. nat.). Fieri non potest, vt ab actionibus nostris liberis harum moralitas separetur (§ 64 et 65). *Ergo et nulla ratione affirmare possumus, Deum ab actionibus nostris liberis harum moralitatem posse separare.* Sed hoc non efficit, vt Deus moralitatem illam a nostra natura actionibusque liberis separet.

§. 70.

Moralitas actionibus competit, quatenus sunt liberae seu spontaneae (§. 65.), *actiones igitur non liberas* atque ideo actiones necessarias nullam habere moralitatem, consequens est. Non quidem nego, actiones non liberas seu necessarias consectaria producere, quae has bonas vel malas efficiunt Actiones non liberae omnem respuunt moralitatem.

ciunt (§. 57. 59.); Inde tamen inferri non posse, eiusmodi actiones moralitatem admittere, ex eo manifestum est, quod a genere ad speciem determinate non potest concludi.

COR. I. Ex quo sequitur, moralitatem actionum indicatarum ea determinare debere consectaria, quae ex illis fluunt, non quatenus sunt actiones, sed quatenus sunt eiusmodi actiones, quae ad libertatem referri possunt.

COR. II. Bruta sunt animalia. Quare cum homines, quatenus sunt animalia, varios percipiant instinctus naturales, quibus permoti bonum appetunt et malum auersantur (§. 26.); sequitur, eiusmodi stimulos brutis inesse. Vide Mr. KAY *de l'existence de Dieu.* Quoniam vero bruta nec rationem nec intellectum et ita etiam nullam habeant libertatem (§. 52.), nulla etiam illorum actionibus moralitas inest. Ex quo manifecta est ratio, cur Imperator cum STOICIS (*a*) Ius naturae ius, quod natura omnia animalia docet, vocauerit.

(*a*) L. 1. ff. *de Iust. et Iur.* conf. affirmant. BODIN. *de Iur. mund.* §. 3. et negant. HORN. *de subi. Iur. Nat.* De differentia inter stimulos naturales hominum atque brutorum vid. §. 19. Obs. III. Tom. I. Obs. I. N. et G.

SCH. Multa supereſſent dicenda, si omnia, quae ad actiones hominum morales, earumque moralitatem spectant, intueri instituissem. Sed id iam non ago. Proposita sufficiant, reliqua enim instituto non erunt consentanea. Geneſin autem actionum moralium in praelectionibus, principiorum hactenus euolutorum ope, explanabo. Vid. KOEHLERI *Exercit. I. N. §. 493. seq.*

CAPVT II.

DE OBLIGATIONE MORALI.

§. 71.

In obligatione est necessitas

Actiones nostras formaliter contingentes esse, ex experientia manifestum est. Et hoc ex principio

cipio sequitur, fieri posse, vt appetitus et auersationes nostras diuersas in partes flectamus (§. 7. Pr.). Quatenus autem necessitatem quandam has et non alias actiones producendi percipimus, eatenus nos, vt easdem producamus, obligatos esse dicimus. Posita itaque *obligatione* etiam necessitatem quandam, hoc et non aliud agendi, ponere debemus. quaedam agendi.

SCH. Vulgo hac ex ratione obligatio dicitur vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius rei praestandae. Vid. PVFFENDORF *de Hom. et Ciu. Cap. II. §. 3.*

§. 72.

Hypothetica est necessitas. quae cum contingentia stare potest (§. 147. Ph. pr.). Ergo et necessitas, quae in obligatione concipitur, est hypothetica (§. 71.). Eiusmodi ex necessitate intelligere possumus, cur hoc potius sit quam aliud, quod, quatenus in se spectatur, etiam fieri potuit (§. 146. seqq. Ph. pr.). Est itaque ratio eorum, quae sunt atque fiunt (§. 96. Ph. pr.) Quae necessitas ratio (*der Grund*) est.

§. 73.

Si cum actionibus rationes connectuntur, cur hae et non aliae fiant actiones, eiusmodi ex rationibus possumus intelligere (§. 30.). Ex nexu itaque rationum cum actionibus sequitur necessitas hoc et non aliud agendi (§. 72.). Quare, cum eiusmodi necessitas obligationi insit (§. 71. seq.), summam habemus rationem, vt *obligationem*, generatim sumtam, nexum rationum cum actionibus vocemus. Ergo obligatio in genere ex connexione rationum cum actionibus concipitur.

SCH. Generalem hancce de obligatione dedi explicationem, quo ea, quae in Cor. 2. §. 70. dicta, accuratius perpendere possimus.

§. 74.

Et obligatio moralis est connexio motiuorum cum actionibus.

Moralium actionum fons est libertas (§. 54.), qua agere non possumus, nisi volendo atque nolendo (§. 52.). Quae cum ita sint, sequitur, vt obligatio moralis oriatur, dum rationes volendi vel nolendi cum actionibus connectuntur (§. 73.). Quare, cum rationes illae sint motiua (§. 36.); consequens est, vt *obligatio moralis*, nexus motiuorum cum actionibus, per quem opposita actio nobis sub conditione euitandi mali vel adquirendi boni est impossibilis, recte definiatur.

COR. Triplex igitur habemus fundamentum, ex quo omnia, quae de obligatione morali in genere dicuntur, deduci possunt,

I) *scilicet connexionem,*
II) *motiua* et
III) *actiones.*

SCH. Consensum huius definitionis cum definitione illorum, qui ad omnem obligationem superiorem requirunt, ita euincimus: Superioris auctoritas semper a iustis caussis, i. e. ab idoneis motiuis a natura societatis petitis oritur. Vltima ergo obligationis radix ex motiuis procreata est, atque ideo motiua characterem obligationis vniuersalem exhibent. Conf. Obs. XVI. Tom. I. Obs. I. N. et G.

§. 75.

Notio obligationis naturalis et positiuae.

Connexio est actus, actus fieri non potest nisi per caussam, ergo et obligatio sine subiecto, a quo connexio motiuorum cum actione dependet, adaequate concipi nequit (§. 74.). Sunt vero motiua illa cum actionibus nostris vel per earum naturam, vel per voluntatem quandam connexa. Qua ex ratione obligationem moralem in *naturalem* seu *internam*, atque *positiuam* seu *arbitrariam* seu *externam* diuidimus. Is, cuius voluntate cum actionibus nostris motiua connexa sunt, est vel Deus vel homo. Ergo

et

et obligatio positiua vel *diuina* vel *humana* esse potest.

§. 76.

Datur obligatio naturalis.

Datur obligatio naturalis. Per actionum nostrarum liberarum naturam cum iisdem connectuntur consectaria (§. 60.), quae illas efficiunt bonas vel malas (§. 59.). Hanc bonitatem vel prauitatem actionum distincte perspicere possumus (§. 62. 30.), ergo dant motiua (§. 33. 36.). Ex quo sequitur, vt cum actionibus nostris liberis per harum naturam motiua sint connexa, atque ideo, vt obligatio quaedam naturalis existat (§. 75.). (*a*)

(*a*) Conf. Obs. XVII. Tom. I. Obs. I. N. et G.

§. 77.

Quae etiam diuina est.

Obligatio naturalis est etiam obligatio diuina. Obligatio naturalis concipitur, dum per naturam actionum nostrarum liberarum cum iisdem consectaria connectuntur, quae earum bonitatem vel prauitatem definiunt (per dem. ad §. 76. et §. 65.). Quoniam autem eadem actionum liberarum moralitas etiam a Deo dependet (§. 67. 86.), a Deo etiam cum actionibus nostris liberis motiua illa esse connexa, manifestum est. Sequitur itaque, vt obligatio naturalis simul sit obligatio diuina (§. 76.).

SCH. Attendas velim ad ea, quae in Cor. 1. §. 68. dicta.

§. 78.

Et inde concipitur obligatio mixta.

Obligatio diuina est obligatio positiua (§. 75.), hoc ergo respectu naturalis obligatio, positiuo-naturalis dici meretur (§. 77.). Et ita intelligimus veritatem *obligationis mixtae (a)*, quae partim naturalis, partim positiua est.

(*a*) vid. *ff. L. 7. §. 2. de pact.*

§. 79.

Geneſis et analyſis obligationum, ex qua liberatio ab obligatione concipitur.

Ex nexu motiuorum cum actionibus concipitur obligatio moralis (§. 74.), ceſſante igitur hocce nexu, obligatio illa moralis ceſſare debet. Ex quo porro manifeſtum eſt, vt, ſi quis noua addat motiua, nouam etiam nanciſcamur obligationem; et vt quis ſoluto illo motiuorum cum actionibus nexu, ab obligatione liberari poſſit.

COR. I. Si igitur fieri non poteſt, vt motiua ceſſent, nulla etiam ab obligatione poni poteſt liberatio.

COR. II. Ponamus, multa cum obligatione connexa eſſe motiua, tunc fieri poteſt, vt quaedam et non omnia, fieri etiam poteſt, vt omnia motiua ceſſent. Et ita abunde intelligimus, cur liberationem ab obligatione in *plenam* et *minus plenam* cum GVNDLINGIO diuidere poſſimus (*a*).

(*a*) *I. N.* et *G. cap.* 23. §. 87.

SCH. Obligationem vel abrogatione vel diſpenſatione ceſſare, infra ex principiis deducam.

§. 80.

Quae intuitu obligationis naturalis impoſſibilis eſt.

Fieri non poterit, vt ab obligatione naturali liberemur. Obligatio naturalis ex bonitate vel prauitate actionum intrinſeca concipitur (per dem. ad §. 76.). Poſita igitur moralitate actionum intrinſeca obligatio etiam naturalis ponenda eſt. Quare, cum moralitas intrinſeca ab actionibus noſtris liberis inſeparabilis ſit (§. 64.), liberationem ab obligatione naturali nullam eſſe, ſequitur.

COR. Si igitur liberatio ab obligatione datur, ea non niſi poſitiua eſt.

§. 81.

Motiui compoſiti et partialis notio.

Vnicam ad actionem plura nos ſimul determinare poſſe motiua, experientia abunde docet. Fieri itaque poteſt, vt cum vna eademque actione plura connectan-

connectantur motiua (§. 30.), quae ideo vnum constituunt motiuum, quod dicitur *totale* seu *compositum*. Motiua, ex quibus constat, *partialia* audiunt.

§. 82.

Multitudo vnitatum earundem constituit *quantitatem*, motiuum ergo compositum sine quantitate concipi nequit (§. 81.). Quo plura itaque motiua partialia motiuum aliquod compositum constituunt, eo maior est motiui compositi quantitas. Quantitas motiui compositi.

§. 83.

Quodlibet motiuum, quatenus cum actione connectitur, exhibet obligationem (§. 74.). In motiuo itaque composito cum actione quadam connexo plures latent obligationes (§. 81.), quae, quoniam vnam constituunt, *obligationis totalis* seu *compositae*, quatenus vero singulatim enumerantur, *obligationum partialium* ideam exhibent. Ex qua obligatio totalis et partialis.

§. 84.

Ergo et in obligatione illa composita concipitur quantitas (§. 82. 83.), quae eo maior est, quo plures obligationes partiales ad vnam constituendam concurrunt. Et ita manifestum est, quantitatem motiui compositi cum actione quadam connexi determinare quantitatem obligationis (§. 81. 82.). et obligationis compositae quantitas concipitur.

COR. I. In quocunque vnitatum multitudinem exquirimus, illud dicimus *metiri*. Et vnitas, qua illam multitudinem exquirimus, *mensurae nomen* accepit. Quantitatis ergo obligationis compositae mensura motiuum compositum, et quantitatis motiui compositi mensura motiuum partiale esse potest (§. 81. 82. 84.). Hac itaque data mensura quantitatem obligationis et motiui compositi inuenire possumus.

COR II. Et ita accipies vniuerſale cognitionis mathematicae de obligatione fundamentum, quod etiam moralitatis, quae liberis actionibus ineſt, quantitatem, infra explicandam, perſpicuam reddet. Plenam autem eiusmodi ſcientiae euolutionem alio expectare velis tempore, quo ea, quae etiam *in Diſſert. de lege talionis* §. 43. ſequentibus indicauimus, ad principia mathematica reuocabimus.

COR. III. Hic modo velim, vt praeter dicta notes, obligationem mixtam, quae ſit effectiue vel adprobatiue talis, maiorem eſſe obligatione naturali (§. 78.).

§. 85.

Obligationis rectae et erroneae definitio.

Saepiſſime, quae non ſunt, fingimus. Fieri ergo poteſt, vt nexum motiuorum cum actione, qui non adeſt, fingamus, et inde factum eſt, vt I. N. et G. Doctores, quoniam connexio motiuorum cum actione obligationis notam porrigit (§ 74.), obligationem in *rectam* et *erroneam* diuiſerint.

COR. I. In obligatione erronea fingitur connexio motiuorum cum actione, quae non adeſt. Obligatio igitur erronea improprie ſibi obligationis nomen vindicat. Qua ex ratione etiam *obligationis ſpuriae* nomen accepit.

COR. II. Obligatio itaque naturalis non eſt obligatio erronea (§. 75.).

§. 86.

Obligamur per bona et mala diſtincte repraeſentata.

Obligamur per motiua, quae cum actione connectuntur (§ 74.). Ergo et obligamur per dictinctam perfecti atque imperfecti cum ſtatu noſtro collationem (§. 36.). Si perfectum cum ſtatu noſtro conferimus, id nobis bonum videtur, et ſi imperfectum cum ſtatu noſtro conferimus, id nobis malum iudicamus (§. 32.), *obligamur ergo per bona vel mala diſtincte repraeſentata.*

COR.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0086
DFG

COR. I. Fieri potest, vt nobis malum tanquam bonum, et bonum tanquam malum repraesentemus (§. 38.). Quoniam vero per bona vel mala distincte repraesentata obligamur (§. 36.), fieri etiam potest, vt fingamus obligationem per bona vel mala apparentia, et ita habemus fontem obligationis erroneae §. 85. explicatae.

COR. II. Affectus sunt appetitus sensitiui vel auersationis sensitiuae vehementiores (§. 24.), appetitus sensitiuus ex idea confusa boni, et auersatio sensitiua ex idea confusa mali oritur (§ 20.), consequens ergo est, vt per affectus nemo moraliter possit obligari, licet affectus nos stimulare possint ad ea, ad quae moraliter sumus obligati (§. 26.).

SCH. Et hac ex ratione reiicimus sententiam THOMASII (*a*), *qui omnem obligationem in metu consistere tradit.*

(*a*) *Fundament. I. N. et G. L.* I. c. 4. §. 61. *seqq.*

§. 87.

Inde obligatio affirmatiua et negatiua.

Ex distincta repraesentatione boni oritur volitio, et distincta repraesentatio mali nolitionis fundamentum est (Cor. I. §. 36. et §. 32.). Ergo obligamur vel ad volitionem, vel ad nolitionem (§. 86.). Quatenus obligatio volitionem flectit, dicitur *affirmatiua*, quatenus vero nolitionem, *negatiuae obligationis* nomen accepit.

COR. Affirmatiue igitur obligamur ad actiones commissiuas, et negatiue ad actiones omissiuas (§. 54.).

§. 88.

Subiectum, quod potest moraliter obligari, vsu intellectus atque rationis gaudere debet.

Nemo moraliter obligari potest, nisi qui habet potestatem intellectum, rationem atque iudicandi facultatem exercendi. Obligamur enim per bona vel mala distincte repraesentata (§. 86.), sed bona vel mala nobis non possumus distincte repraesentare, nisi vsu intellectus (§. 29.), rationis (§. 30.), et iudicii (§. 31. 32.). Ergo nec moraliter

raliter obligari possumus, nisi quatenus fieri potest, vt vsu intellectus, rationis et iudicii agamus.

§. 89.

Et actiones obligatoriae sunt externe liberae.

Obiectum obligationis moralis sunt actiones interne atque externe liberae. Obligatio enim moralis absoluitur connexione motiuorum cum actionibus (§. 74.), qua ex ratione ad actiones tam commissiuas quam omissiuas per motiua obligamur (§. 87.), atque ideo, vt aliquid aut velimus aut nolimus (§. 36.). Quamobrem, cum eiusmodi actus sine libertate interna atque externa concipi nequeant (§. 52. 53.), actiones, ad quas quis potest obligari, etiam interne atque externe liberae esse debent.

COR. Nemo ergo obligari potest, nisi ad actiones in se contingentes (§. 52.), et in potestate agentis positas (§. 53.). Ex quibus regula iuris: *Libera res, quae libet, praesumitur, donec contrarium probetur* (*a*), quatenus actiones spectat, intelligitur. De significatione huius regulae in relatione ad statum seruitutis suo loco.

(*a*) *pr. Inst. de Libertinis.*

§. 90.

Ergo subiectum obligandum pro auctore actionis haberi debet.

Quicquid libere agimus, id ad spontaneitatem nostram referre possumus (§. 52.). Fieri ergo non potest, vt quis ad actionem, quae ad ipsius spontaneitatem referri nequit, obligetur (§. 89.). *Auctor* actionis dicitur, ad cuius spontaneitatem existentia vel non existentia actionis referri debet; nemo igitur moraliter obligari potest, qui non pro auctore actionum haberi meretur.

§. 91.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0088
DFG

§. 90.

Ergo ad impossibilia nulla datur obligatio.

Quoniam necesse est, vt actiones, ad quas quis potest obligari, in potestate agentis positae sint (Cor. §. 89.), necesse etiam est, vt eiusmodi actiones ad actum possint deduci (Pr. § 7.). Dum autem nihil existere potest, quod non possibile (§. 15.), habemus canonem: (*a*) *Impossibilium nulla est obligatio.*

COR. Quicquid impossibile est, id vel in se vel respectu virium nostrarum contradictionem inuoluit, priori respectu *simpliciter* seu *intrinsece*, posteriori vero *extrinsece* seu *hypothetice* impossibile dicitur, ex quo patet, nec ad impossibilia simpliciter nec hypothetice talia dari obligationem (*b*). Vide §. 11. seqq. Ph. pr.

(*a*) *L.* 185. *ff. de R. I.*

(*b*) *L.* 187. §. 5. *ff. de verb. oblig.*

§. 92.

Qua ex ratione in collisione obligationum obligatio ad exceptionem datur.

His praemissis ponamus motiuorum collisionem, seu motiua in casu quodam obuio dissentire, quo posito collisio etiam obligationum ponenda erit (§. 74.). Hac vero posita, quoniam ad impossibilia nulla datur obligatio (§. 91.), omnem cessare obligationem, excepta ea, quae, vt exceptio ab altera fiat, praescribit, manifestum est (vide §. 195. Ph. pr.). Inde canon: Disiunctorum alterutrum factum sufficit (*a*).

(*a*) *L.* 110. §. 3. *ff. de R. I.*

§. 93.

Obligationis moralis scopus.

Omnis obligationis moralis scopus est, vt bona faciamus et mala omittamus. Obligamur enim per bona vel mala distincte repraesentata (§. 86.). Posita autem distincta repraesentatione boni ponitur volitio, et ex distincta repraesentatione mali oritur nolitio (§. 33.), et id, quod volumus,

mus, remotis nimirum impedimentis, facimus, et quod nolumus, omittimus (§. 54.), conſequens ergo eſt, vt ſolummodo ad bona facienda et mala omittenda obligari poſſimus.

COR. I. Ergo obligamur ad euitanda bona apparentia, et ad mala apparentia producenda (§. 38.).

COR. II. Ex quo ſimul manifeſtum eſt, nos obligari ad bonum maius bono minori et ad malum minus malo maiori (*a*) praeferendum (§. 40.). In colliſione itaque obligationum (§. 92.) maior obligatio minori praeferenda eſt (§. 81-84.). Ex quo ſequitur, vt obligatio in abſtracto ſumta ab obligatione in concreto ſumta ſit diſtinguenda.

COR. III. Vt ergo ea agamus, ad quae naturaliter (*recte tamen*) ſtimulamur, obligatio noſtra requirit (§. 26.). Quod notare velis contra HOMBERGIVM in Diſſ. *de lege aeterna*.

COR. IV. Ex quibus facile intelligitur, obligationem naturalem ſummam voluptatem poſſe producere (§. 25.), et, vt GVNDLINGIVS (*b*) aliique putant, eandem libertatem hominis non limitare, ſed potius dirigere (§. 52. ſeqq.).

(*a*) *L. 11. C. de Procuratoribus.*

(*b*) *I. N. et G. cap. I. §. 46.*

§. 94.

Et extenſio.

Poſito vno connexorum, vt etiam alterum ponatur, neceſſe eſt (§. 30.), *ſi igitur concipimus obligationem ad vnum ex duobus connexis, obligationem etiam ad alterum concedere debemus.*

COR. Finis et remedia ſunt connexa. Nemo itaque ad remedia obligari poteſt, qui non ſimul ad finem, et nemo ad finem poteſt obligari, qui non ſimul ad remedia obligatus eſt (§. 91.).

§. 95.

Obligationis connatae et acquiſitae.

Motiua, per quae naturaliter obligamur, vel ex nuda noſtra natura, vel ſimul ex actionibus, a nobis productis, hauriuntur. Quae propoſitio

tio offert rationem, vt naturalem obligationem cum GVNDLINGIO (*a*) in *obligationem connatam* et *acquisitam diuidere possimus. Connata nimirum est*, si motiua, quae cum actione connectuntur, ex nuda nostra natura, et *acquisita*, si illa simul ex actionibus a nobis productis fluunt. Illam etiam *obligationem naturalem absolutam*, hanc vero *hypotheticam* dicere possumus.

SCH. Hanc Gundlingianam obligationis diuisionem cum obligatione vera atque praesumta, de quibus I. N. et G. Doctores loquuntur, easdem exhibere notiones, facile intelligitur.

(*a*) *L. c. §. 61.*

§. 96.

Ex obligationis conceptu, hactenus abunde explicato, sequitur, vt omnis obligatio requirat caussam, quae motiua cum actionibus connectit, atque subiectum, cum cuius actionibus motiua illa sint connexa. Hinc factum est, vt Philosophi priori in respectu obligationem vocauerint *actiuam*, posteriori vero *passiuam*. Passiuae et actiuae explicatio.

COR. Obligatio igitur actiua et passiua non sunt verae obligationis species (§. 35. Cor. Pr. Log.), sed diuersi tantummodo respectus, qui omni in obligatione iuste distinguuntur.

CAPVT III.

DE LEGE SPECIATIM NATVRALI.

§. 97.

Omnis *norma* seu regula *similitudinem relationis exprimit*, qua ex ratione dicitur *propositio*, *iuxta quam varia modificantur* (*a*). Regula, ad quam actiones conformandae, sensu generalissimo Legis moralis definitio.

mo *legis* accepit *nomen*, et quidem *moralis*, si actiones, quae hancce ad regulam conformandae, sunt liberae seu morales (§. 54.)

SCH. (*a*) Regula dicitur ab eo, quod recte ducat.

§. 98.

Quae sine obligatione morali cogitari nequit.

Actiones liberae a voluntate vel noluntate dependent (§. 52.). Voluntas et noluntas per motiua ad agendum determinantur (§ 36.). Lex ergo moralis est regula, cui actiones liberae attemperandae, dum motiua voluntatem vel noluntatem ad agendum determinant. Connexio motiuorum cum actionibus constituit obligationem (§. 74.). Summa ergo cum ratione *legem moralem* cum GROTIO (*a*) definimus regulam, cui actiones attemperare quis, moraliter scilicet, obligatur.

SCH. Notetur quaestio: *num superioris idea definitionem de lege ingredi debeat.* Ex explicatis patet, negando esse respondendum.

(*a*) Huic in *I. B. et P. L. 1. cap. 1. §. 9* Lex est regula actionum moralium obligans ad id, quod rectum est.

§. 99.

Ergo obligatio dicitur effectus: leges sunt vel prohibitoriae vel praeceptae.

Ex quo manifestum est, leges nos obligare ad aliquid committendum vel omittendum (§. 98. 54.). Qua ex ratione non obligatio solum effectus legis a non-nullis dicta est (*a*), sed et *leges morales in prohibitorias* et *praeceptas* diuisae sunt. *Illae* nimirum sunt, quibus actiones omissiuas, et hae, quibus actiones commissiuas, vt obligatio nostra requirit, attemperare debemus.

(*a*) vid. GVND. *I. N. et G. cap. 1. §. 45.* contra quem notare velis quaestionem: *vtrum obligatio sit effectus legis, an lex effectus obligationis.* Conf. *Obs. XVIII. Tom. I. Obs. I. N. et G.*

§. 100.

§. 100.

Subiectum, cui lex dari potest.

Quibus leges dicuntur, obligantur (§. 98.), fieri itaque non potest, vt leges illis, qui obligari nequeunt, dicantur.

COR. Subiectis itaque, quae nec intellectu, nec ratione (§. 88.), nec libertate agere possunt, leges, morales scilicet, vt dicantur, fieri nequit.

§. 101.

Subiectum, quod lex obligat, et inde resultans legum atque obligationis diuisio.

Legem alicui dicere idem esse, ac eum obligare, vt actiones suas regulis attemperet, manifestum est. Ex quo sequitur, vt lex eum solummodo obliget, cui dicta est (*a*). Quod docet rationem, cur leges a Doctoribus in *vniuersales* et *particulares* sint diuisae (*b*). Et quoniam porro lex sine obligatione cogitari nequit (§. 98.), quid *obligatio vniuersalis* et *particularis*, ex dictis abunde intelligere possumus.

(*a*) Reflectas ad legem forensem Iudaicam, et ad L. ff. de Iurisd. vbi legitur: *Lex subditos tantum ligat.* It. ad L. 8. ff. de publ. in rem act. vbi dicitur: *Lex vbi non distinguit, nec nos distinguere debemus.* Et dicatur de abusu Brocardici: *Quicquid non abrogatum est, stare non prohibetur*, L. 27. C. de Testam. Ex quibus manifestum est, aliam esse legis extensionem subiectiuam, aliam obiectiuam. Conf. Obs. XX. Tom. I. Obs. I. N. et G.

(*b*) vid. GVNDL. cap. 1. §. 75. seqq.

§. 102.

Qui extensionem legis vult determinare, legem explicare debet.

Legis extensionem definiturus, vt, quibus lex sit dicta, intelligat, necesse esse (§. 101.), sibi itaque, quae lex praescribit, distincte repraesentare debet. Propositionem aliquam distincte sibi repraesentare idem est, ac *eam explicare*. Extensionem itaque legis determinaturus legem explicare debet.

SCH.

SCH. Notare velis, aliud esse terminos legis intelligere, aliud leges intelligere.

§. 103.

Ergo intelligat rationem.

Propositionem distincte cognoscere, idem est, ac eam concipere. Id, ex quo propositio concipitur, *ratio* propositionis vocatur. *Ratio* ergo *legis* est, ex qua ea concipitur. *Legis itaque extensionem definiturus, rationem legis vt intelligat, necesse est* (§. 102.).

COR. Quousque ratio legis se extendit, eousque etiam se extendit lex. Qua ex ratione etiam ratio illa *anima legum* dicitur (*a*). Vid. Obs. XXI. Tom. I. Obs. I. N. et G.

(*a*) *L.* 17. *ff. de LL.*

§. 104.

Et occasionem legis latae.

Saepissime ratio, cur aliquid fiat, in concursu circumstantiarum, qui agendi rationes dat, quaerenda est. Eiusmodi concursus vocatur *occasio*. Quid sit *occasio legis*, facile inde intelligimus. Et ita manifestum est, rationem legis saepissime ex occasione, quae rationem eam dicendi dedit, deducendam esse (§. 103.). Qua ex ratione sequitur, vt extensionem legis definiturus occasionem legis latae perspicere teneatur (§. 103.).

COR. Ex quo simul patet, necesse esse, vt rationem legis ab eius occasione distinguamus.

§. 105.

Leges non ferendae sunt, nisi de actionibus, ad quas quis obligari potest.

Leges non possunt sanciri, nisi de actionibus, ad quas quis potest obligari. Leges enim sunt propositiones, quibus actiones nostras attemperare obligamur (§ 99.), quamobrem, cum nulla lex sine obligatione poni possit, consequens est, vt leges solummodo de actionibus, ad quas quis obligari potest, possint sanciri.

COR.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0094
DFG

COR. I. Leges itaque sanciri nequeunt, nisi de actionibus liberis (§. 54.), quae sunt in nostra potestate (§. 89. Cor.), quae absolute et hypothetice possibiles (§. 91.), et quae a voluntate vel noluntate nostra dependere possunt. Quod etiam inde patet, quoniam nulla facultas mentis per motiua ad actum deduci potest, quam voluntas et noluntas (§. 36.).

COR. II. Ex quibus porro colligimus, intellectum, quoad materiale nimirum, non esse sub directione legum. Vide §. 54. et §. 8. Cor. 2. Psych. emp.

§. 106.

Legis prohibitoriae finis esse debet euitatio imperfectionis; et praecepta *perfectionis consecutionem finem agnoscunt.* Leges sanciri non possunt, nisi de actionibus, ad quas quis potest obligari (§. 105.); nemo igitur praecepto, nisi ad actiones bonas committendas, et lege prohibitoria, nisi ad actiones malas omittendas, obligari potest (§. 99. 93.). Atque ideo leges prioris generis consecutionem perfectionis, et posterioris euitationem imperfectionis finem agnoscunt (§. 15.). Inde concipitur scopus legis.

COR. Qua ex ratione dicitur, leges publicas expedire, vt ciues sint locupletes (*a*), et vt nemo re sua male vtatur (*b*).

(*a*) Nouell. 8. §. 1. *versu consideranimus.*

(*b*) §. 3. Instit. *de his, qui sunt sui et alieni iuris.*

§. 107.

Recte itaque *actiones bonae* dicuntur, quae legi non repugnant, *malae* vero, quae legi repugnant (§. 106. 15.). Intelligimus inde, qua ex ratione moralitas actionum ex legibus possit deduci (§. 65.). Ergo et moralitas actionum ex lege concipitur.

COR. Ponas actiones, quae in foro quodam ad leges referri nequeunt, consequens etiam erit, vt eiusmodi actiones eodem in foro sint indifferentes obiectiue nimirum (Schol. ad §. 59.).

§. 108.

Quid legi obedire et legem violare.

Qui ea, de quibus leges sancitae sunt, agit, aut hisce ex legibus rationem agendi sumit, aut non. Si prius, dicimus, *eum legi obedire.* Qui contra ea, de quibus leges sancitae sunt, agit, aut leges constitutas cognoscit, aut non. Si prius, eum *moraliter agendo violare leges*, dicere solemus. Qui itaque legibus obedit, bona, et qui moraliter agendo easdem violat, mala agit (§. 107.).

COR. Quibus itaque lex dicta est, obligati etiam sunt, vt legi obediant, eamque non moraliter agendo violent (§. 101. 98.).

§. 109.

Ergo legi obediens legem cognoscere et concipere debet.

Si quis legi obediat, necesse est, vt eandem cognoscat et concipiat. Rationem enim libere agendi ex legibus sumere debet, qui iisdem obediat (§. 108.). Si vero libere agamus, necesse est, vt rationem agendi ante distincte cognoscamus, quam agere possimus (§. 52.). Si quis itaque legi obediat, naturam etiam actionum ex lege cognoscere debet (§. 107.). Quamobrem, cum hoc fieri nequeat, nisi legem distincte cognoscat, consequens est, vt legem cognoscere et concipere debeat, qui eidem obediat (§. 108. 103.).

COR. I. Ergo et rationem atque occasionem legis intelligere debet (§. 103. 104.).

COR. II. Hac ex ratione dicitur (*a*), leges de futuris, non praeteritis disponere, et (*b*) leges ab omnibus sciri debere.

COR. III. Ex quo porro manifestum est, actiones ad obedientiam non posse referri, quae legibus quidem non repugnant, ab eo tamen productae sunt, qui legem nec cognoscit nec concipit.

SCH. Incidimus inde in explicationem promulgationis atque interpretationis legum. Non-nulli quidem cum

B. LEH-

B. LEHMANNO (*c*) *in ea sunt persuasione, quod doctrina de interpretatione legum ad ius naturale non pertineat, quoniam, eorum ex sententia, neque in leges naturae explicitas, vtpote quae fines tantum explicare debent, neque in implicitas, quae verbis non continentur, quadrare potest. Sed rem meam saluam manere, quae deinde docebo, abunde confirmabunt.*

(*a*) *L.* 7. *C. de LL.*

(*b*) *L.* 9. *C. de LL.*

(*c*) *in Obs. ad Pufendorfii off. Lib.* 1. *Cap. II. §. X.*

§. 110.

Promulgatio igitur legis necessaria est.

Efficere, vt is, qui lege obligatur, legem cognoscere possit, idem est, ac *legem promulgare.* Fieri itaque non potest, vt quis legi non promulgatae obediat (§. 109.).

COR. Recte igitur dicitur, leges ante promulgationem non habere vim iuris, sed eam post promulgationem, ex quo scilicet in notitiam obligandorum venire potuerunt, accipere. Vid. STRYKIVM *in Annotat. ad Lauterbachium* p. 4. ad vocem *vim iuris.*

§. 111.

Quae cognitionem viuam de legibus producat.

Lex promulgatur, quo obligandi legi obedire (§. 110.), i. e. ex legibus motiua ad hoc et non aliud agendum sumere possint (§. 36. et 108.). Cognitio, quae dat motiua ad agendum, dicitur *viua.* *Scopus* igitur promulgationis legum est, vt in obligandis cognitio de legibus viua excitetur.

§. 112.

Ergo leges clarae esse debent.

Nulla cognitio viua fieri potest, nisi quae distincta (§ 36. 111.). Ergo et vt obligandi legem distincte cognoscere possint, scopum promulgationis eiusdem dicere debemus (§. 111.). Hinc luculenter patet, leges ita constituendas

esse, vt distincte possint cognosci, seu vt *leges sint clarae* (*a*).

(*a*) Nou. 107. c. 1.

§. 113.

Et si non per se clarae sint, interpretatio LL. necessaria est.

Ponamus, leges ita esse constitutas, vt earum sensum non sine meditatione atque ratiociniis adsequi possimus, seu, sensum Legum esse difficilem; necesse erit, vt explicentur (§. 112. 102.). Propositionem, cuius sensus difficilis est, explicare, idem est, ac *eam interpretari*. Eiusmodi itaque leges interpretari debemus (*a*).

(*a*) conf. *Obs. XXII. Tom. I. Obs. I. N. et G.*

§. 114.

Quae vel authentica vel doctrinalis.

Interpretantur vero leges vel earum auctores, vel alii, a quibus non sunt constitutae. Et hi easdem interpretantur vel auctoritate legislatoris (*a*), vel consuetudinis ope, vel secundum regulas hermeneuticae. Interpretatio, quae fit a Legislatore, aut eiusdem auctoritate, *authentica* (*b*), quae fit ope consuetudinis, *vsualis*, et quae tandem fit secundum regulas hermeneuticae, *doctrinalis interpretatio* vocatur.

(*a*) Reflectas ad statum Reipublicae Romanae, vbi Praetor interpretatus est leges a populo vel senatu latas. Vid. etiam *das* Publications-Mandat *der Churſaechſiſchen neuen erlaeuterten Proceſs-Ordnung.*

(*b*) Huc spectat regula: Legem interpretari debet is, qui eam concedere potest. L. 9. C. de LL. De authentica interpretatione vide plura Obs. XXIV. Tom. I. Obs. I. N. et G.

§. 115.

Quae, si authentica adest, non necessaria.

Quoniam autem quilibet est optimus verborum suorum interpres, interpretatio legum doctri-

doctrinalis atque vsualis summo cum iure reiicitur, si authentica existit interpretatio (§ 114.).

SCH. Huc spectare videntur verba (*a*): verba vbi data sunt, non fugiendum est ad interpretationes. *Dicatur in praelectionibus de lege* (*b*), quod optima legum interpres sit consuetudo; *de valore interpretationis vsualis, explicentur verba Ciceronis* (*c*): cum permulta praeclare legibus essent constituta, ea ICtorum ingeniis pleraque corrupta ac deprauata sunt. Plura de interpretatione vsuali vide *Obs. XXIV. cit.*

(*a*) L. 12. §. 1. ff. *qui et a quibus manumiss. lib. non fiunt.*

(*b*) L. 37. ff. de LL.

(*c*) Orat. *pro L. muraen.*

§. 116.

Doctrinaliter, vt ita dicam, interpretamur leges secundum regulas hermeneuticae (§. 114.). Ex quo sequitur, quoniam interpretatio est explicatio (§. 113.), necesse esse, vt legem doctrinaliter interpretaturus rationem et occasionem legis intelligat (§. 103. 104.).

Interpretatio legum doctrinalis ex ratione et occasione legis latae haurienda est.

SCH. Dicatur in Praelectionibus de interpretatione declaratiua, extensiua atque restrictiua. Plura vero de interpretatione legum dicenda ex fundamentis Hermeneuticae generalis, in lectionibus Logicae explicandis, erui possunt, vide Log. Part. I. Sect. II. et Part. II. Sect. III. Adde opus IOH. a FELDEN *de interpretatione*, GROTIVM *I. B. et P. Lib. II. Cap. XVI.* et *Obs. XXII. et XXIII. Tom. I. Obs. I. N. et G.*

§. 117.

Defectus cognitionis legum dicitur *ignorantia* vel *error iuris*. Hunc vero vt euitemus, vel in nostra potestate fuit, vel minus. Si prius, *ignorantia* vel *error* dicitur *vincibilis*, et si posterius, *inuincibilis*. Ignorantia igitur vincibilis ad actiones liberas (§. 53.), atque ideo ad eas, quae

Ignorantia iuris vincibilis et inuincibilis explicatio.

moralitatem habent (§. 65.), referri debet, non vero ignorantia inuincibilis.

COR. Qua ex ratione dicitur, ignorantiam iuris, inuincibilem nimirum, excusare.

§. 118.

Quae euitanda.

Omnem igitur ignorantiam iuris vincibilem euitare debet, cuius officium est, vt legi obediat (§. 105. 117.).

§. 119.

Poenae et praemii explicatio.

Qui legem moraliter violat, imperfectionem (§. 106. 108.), atque ideo mala (§. 15.), et qui legi obedit, perfectionem (§. 106. 108.), et per consequens bona (§. 15.) acquirit. Malum natum et immissum ob moralem violationem legis, *poena;* et bonum natum et immissum ob obedientiam legi praestitam, *praemium* vocatur. Poena igitur est moralis legum violationis, et praemium obedientiae legi praestitae consectarium. Vide GROTIVM *l. c. Lib. II. Cap. XX.* §. 1.

COR. I. Vbi igitur nulla lex sc. moralis, ibi nec poena nec praemium poni potest. Reflectas ad Leu. XX, 15. 16. it. Gen. IX, 5. 6. conf. SELDENI Ius Nat. et Gent. iuxta discipl. Ebraeorum Lib. I. c. V.

COR. II. Et vbi nulla poena nec praemium, ibi nec legem moralem concedere possumus.

COR. III. Quoniam poena est malum, quod cum violatione legis sc. moralis, de qua hic loquimur, et praemium est bonum, quod cum obedientia legi praestanda connectitur, recte a Doctoribus I. N. et G. dictum est, *praemium* esse consectarium bonum, tanquam motiuum cum actione libera expedienda connexum; et *poenam* esse consectarium malum, tanquam motiuum cum actione libera fugienda copulatum (§. 36.).

SCH. Dicatur in Praelectionibus de quaestione ab ALEX. ROEL *atque* VITRINGA *in controuersiam vocata,* an

an morbi sint poenae. Conf. *Obs. XXV. Tom. I. Obs. I. N. et Gent.*

§. 120.

Quae sunt actionum merita.

Consectaria actionum moralium, qua talium, dicuntur *merita.* Merita igitur actionum moralium sunt vel poenae vel praemia (§. 119.).

§. 121.

De permissis.

Fieri potest, vt in foro quodam quaedam actiones morales ad leges non possint referri. Sermo est de relatione ad leges positiua. Eiusmodi actiones in foro illo *permissae* vocantur. Actiones ergo permissae in eo foro, in quo permissae sunt, nec poenam nec praemium merentur (§. 119. Cor.). Atque ideo in foro illo sunt indifferentes (§. 95. Sch.).

COR. Hinc dicitur (*a*): lege permittente quod fit, poenam non meretur.

SCH. Ex quo simul concipitur distinctio in ius permissiuum et praeceptiuum. Vid. ill. GLAFEY *im Recht der Vernunft* pag. 243. seqq. et *Obs. XXVI. Tom. I. Obs. I. N. et G.*

(*a*) *L. 15. §. 12. ff. de aedil. edict.*

§. 122.

De consiliis.

Norma agendi ab altero mihi in re ambigua et ancipiti data, ad quam tamen exequendam, quatenus ab eodem mihi dicitur, non obligatus sum, *consilii* nomen accepit. Consilium igitur qua tale non obligat (*a*), ergo non est lex (§. 98.). Ponamus vero, id, quod in consilio praescribitur, legi non repugnare, obligatio quidem ad ea, quae dicta sunt, facienda, ponenda erit (§. 98.), huius tamen obligationis fontem minime esse in consilio, sed lege, ex dictis abunde patet (*b*).

COR. I. Magna ergo est legum tam a permissis quam consiliis differentia (§. 121. 122. 98.). Et velim, vt hic perpendas verba SVAREZII (*c*): *Lex naturae non solum indicatiua boni et mali est, sed etiam propriam prohibitionem mali et praeceptionem boni continet.* Quod notandum contra opinionem THOMASII aliorumque, qua leges naturales inter consilia solummodo referendas esse, confirmatur. Euoluas GROTIVM *l. c. lib. I. Cap. II. §. 9 n. 4.*

COR. II. Euolutis ex principiis facile intelliges, fieri posse, vt in vno foro sit consilium, quod in altero in legum numerum referri debet.

COR. III. Et cum consilium qua tale nullam habeat vim obligatoriam, neminem de consilio accepto se excusare posse, manifestum esse.

SCH. Ad consilia eiusmodi etiam pertinere leges, de quibus MACROBIVS (*d*) *loquitur*, in quibus nulla deuiantibus poena sancitur, mihi videtur. Euoluas GROTIVM *l. c. Lib. II. cap. V. §. 16. Et dicatur in praelectionibus* de lege Valeria, *quam* LIVIVS *breuissimis* (*e*) *expossuit.*

(*a*) vid. SCHACHERI diss. *de consilii non fraudulenti nulla obligatione.*

(*b*) Reflectas ad THOMASII 27. *Obseru. Tom. 16. obseruationum Hallensium.*

(*c*) de LL. Lib. I. c. VI. n. 5. p. 71.

(*d*) *circa finem eorum, quae scripsit ad somnium Scipionis.*

(*e*) *Lib. X. hist. Rom.*

§. 123.

Quid abrogatio et derogatio legis?

Posita lege obligatio etiam ponenda est (§. 99.), obligatio est vel affirmatiua vel negatiua (§. 87.), et illa dat praecepta, haec vero leges prohibitorias (§. 99.). Quare, cum obligatio negatiua affirmatiuam, et affirmatiua negatiuam, si nimirum circa idem obiectum versentur, tollat (§. 87.), si lege prohibeatur, quod antea fuit praeceptum, et v. v. lex prohibitoria posterior tollit praeceptum prius, et praeceptum posterius

posterius tollit legem prohibitoriam priorem. Hoc si fiat in totum, *legem abrogare*, si autem fiat in tantum, *legi derogare* dicimus. Est igitur *abrogatio legis* mutatio legis totalis et *derogatio legis* mutatio legis partialis.

COR. Cessante lege cessat obligatio (§. 99), abrogata itaque lege omnis obligatio, et derogatione legis obligatio etiam ex parte tollitur. Et ex hac ratione dicitur, *legem posteriorem derogare priori* (*a*).

SCH. Dicatur in Praelectionibus de iure gratiae.

(*a*) *L. 26. ff. de LL.*

§. 124.

Dispensationis explicatio.

Derogatio legis, intuitu certae cuiusdam personae facta, dicitur *dispensatio*, aliquem igitur *a lege dispensare*, idem est ac efficere, vt per legem non abrogatam non obligetur, id est, alicui concedere libertatem, vt legem impune possit violare. Facta itaque dispensatione extensio legis, nimirum subiectiua, aliqua ratione restricta est (§. 101.).

COR. Iisdem ex notionibus sequitur, vt facultas dispensandi nemini competere possit, nisi subiecto, a quo lex illa dependet (§. 115.).

SCH. *Quo iure autem magistratui subalterno haec facultas dispensandi adscribitur, infra explanabo. Vid. interim Ill.* BOEHMERI *introduct. in ius publicum vniuers.* Lib. II. cap. III. §. 68. p. 441. seq. *In Praelectionibus explicetur differentia interpretationis restrictiuae a dispensatione.* Vide GROTIVM *Lib. II. Cap. XX. §. 27.* et *Obs. XXVII. Tom. I. Obs. I. N. et G.*

§. 125.

Fons quantitatis legum.

Lex est propositio obligatoria (§. 98.). In obligatione concipitur quantitas (§. 84.), ergo et de legum quantitate ideam formare possumus. Quantitas moralis itaque legis dependet a quantitate obligationis cum lege copulatae.

COR. Quo plures igitur obligationes partiales cum lege connexae sunt, atque ideo, quo plura motiua eiusmodi obligationes constituunt, eo maior est quantitas legis, quae inde oritur (§. 82-84.). Reflectas ad Cor. 2. §. 84.

§. 126.

Ex qua concipitur, quomodo in collisione legum exceptio instituenda.

Quantitas legis a quantitate obligationis determinatur (§. 125.), *in collisione igitur legum maior lex minori praeferenda est* (§. 92. et Cor. 2. ad §. 93.). *a*)

SCH. Attigit sermo, quem hucusque continuauimus, legem in genere spectatam. Nunc ordo postulat vt nonnulla dicamus de legum speciebus, et praesertim de lege naturali, id quod fiat in §. §. proxime sequentibus.

a) Conf. Obs. XXVIII-XXXI. Tom. I. Obs. I. N. et G.

§. 127.

Legis positiuae et naturalis definitio.

Obligationes sunt *vel naturales*, *vel positiuae*, *vel mixtae* (§. 75. 78.). Legibus inest obligatio (§. 98.). Ex idea ergo legis §. 98. generatim formata egregie iudicari et confirmari possunt omnia, quae cogitari possunt legum genera. *Lex* enim est *naturalis*, quatenus obligatione naturali, *positiua*, quatenus obligatione positiua, et *mixta*, quatenus obligatione mixta, quam etiam obligationem qualificatam dicunt, constituitur. Et quoniam obligatio positiua est vel diuina vel humana (§. 75.), leges etiam positiuas in *diuinas* et *humanas* diuidere possumus.

COR. I. Leges, ad quas alicuius imperantis auctoritas accedit, a non-nullis simpliciter leges vocantur. Ex eorum itaque sententia omnes leges sunt positiuae. Qua ex ratione etiam affirmant, legem sine superiore non posse concipi (*a*).

COR. II. Leges qualificatae obligatione mixta constituuntur. Obligatio mixta est aggregatum ex obligatione naturali et positiua (§. 78.). Ergo leges qualificatae

ficatae ex parte naturales, et ex parte positiuae sunt. Recte ideo dicitur, ad leges qualificatas auctoritatem superioris quidem accedere, necesse tamen non esse, vt eam accessisse cogitet, qui eiusmodi legem velit concipere.

COR. III. Leges naturales esse vel *necessarias* vel *contingentes*, ita euinco. Leges naturales obligationibus naturalibus constituuntur (§. 127.). Diuersae itaque obligationes naturales diuersas etiam dant leges. Obligationem naturalem constituunt consectaria, quae ex actionibus nostris liberis seu moralibus fluunt (per dem. §. 76.), et vel necessaria vel contingentia sunt (§. 59. Cor. 1.). Est itaque obligatio naturalis vel contingens vel necessaria. Atque ideo leges naturales in necessarias et contingentes diuidere debemus.

SCH. Notandum est, legem materialiter naturalem a lege formaliter naturali distinguendam esse. (*b*)

(*a*) vid. HVBERVS de Iure Ciuit. I. 1. c. 1. §. 2. seqq.
(*b*) Conf. Obs. XIX. Tom. I. Obs. I. N. et G.

§. 128.

Inde praemia et poenae arbitrariae, naturales et qualificatae concipiuntur.

Consectaria mala ex actione moraliter mala sunt poenae, et consectaria bona ex actione moraliter bona sunt praemia (§. 119. seq.). Eiusmodi consectaria vel naturalia sunt vel arbitraria (§. 75.), et illa in naturalia necessaria atque contingentia diuiduntur (§. 59. Cor. 1.). Quibus ex positionibus immediate intelligere possumus, quid *poena naturalis*, *arbitraria* atque *qualificata*, et quid *praemium naturale*, *arbitrarium* atque *qualificatum*.

§. 129.

Dantur leges naturales.

Leges naturales existunt. Obligatio enim naturalis existit (§. 76.), cuius scopus est, vt bona facere malaque omittere debeamus (§. 95.), naturalis itaque obligatio hanc constituit propositionem: fac ea, quae bona sunt, et omitte, quae mala. Quamobrem, cum eiusmodi propositio, quae

quae est norma actionum moralium, naturali obligatione constituta, lex naturalis vocetur (§. 127.), leges naturales existere, manifestum est.

§. 130.

Quae ratione cognoscuntur.

Leges naturales ratione cognosci possunt. Constituuntur enim obligatione naturali (per dem. ad §. 129.). Sed obligatio naturalis cognoscitur, si ea euoluimus, quae ex natura nostra sequuntur (§. 75. et dem. ad §. 76.). Ergo, cum in praecedentibus (§. 30.) confirmatum sit, nos eiusmodi cognitionem mediante ratione nobis acquirere, leges naturales rationis ope posse cognosci, in dubium quoque vocari non poterit.

COR. Hoc ex fundamento leges naturales dictamina rationis dicuntur.

§. 131.

Ergo omnibus promulgatae sunt.

Fieri non potest, vt quis per leges naturales obligetur, qui non gaudet vsu rationis (§. 127. 88.), quo eiusmodi leges cognosci possunt (§. 130.). Legibus itaque naturalibus obligandi iis etiam instructi sunt viribus, quae requiruntur, si eiusmodi leges cognoscant. Ex quo sequitur, *leges naturales omnibus, qui iisdem obligari possunt, esse promulgatas* (§. 110.).

SCH. *Hinc Apostolus* (*a*) *egregie loquutus est, eos, quibus leges non verbis promulgatae, nihilominus* ostendere opus legis scriptum in cordibus suis. *Quae verba* AMBROSIVS (*b*) *ita interpretatur:* ea lex non scribitur, sed innascitur, non praecipitur lectione, sed profluo naturae fonte in singulis exponitur.

(*a*) *ad Rom. II. 15.*

(*b*) *in Gloss. supra c. II. ad Rom.*

§. 132.

§. 132.

Quoniam omnibus creaturis rationalibus, quatenus ratione gaudent, leges naturales promulgatae sunt (§. 131.), fieri potest, vt omnes leges naturales cognoscant (§. 110.). Si igitur leges denominatas ignorent, ignorantia illa erit vincibilis (§. 117.). Ignorantia igitur legum naturalium est vincibilis.

§. 133.

Leges naturales sunt etiam leges diuinae. Cum legibus naturalibus connexa est obligatio naturalis (§. 127.), sed obligatio naturalis etiam diuina est (§. 77.), ergo et leges naturales sunt leges, quibus obligatio diuina inest, atque ideo inter leges diuinas summa cum ratione referuntur (§. 127.). Leges naturales sunt etiam diuinae.

COR. I. Mixta igitur cum legibus naturae copulata est obligatio (§. 78.), atque ideo leges qualificatae dici merentur (§. 127.).

COR. II. Et quoniam lex diuina etiam est positiua, licet non mere positiua (§. 127.), cum legibus naturalibus obligatio etiam positiua, quae ab arbitrio diuino dependet (§ 75.), connexa est.

COR. III. Deus igitur auctor naturae (§. 67.) non origo solum et legum naturalium fons dici potest, sed et ipsius voluntas earundem legum principium cognoscendi est. Quam legum naturalium auctoritatem ipse CICERO (*a*), aliique gentilium Philosophi agnouerunt. Conf. verba GROT. in Prolegom. I. B. et P. n. 12.: *Illud ipsum naturale ius, quanquam ex principiis homini internis profluit, Deo tamen adscribi merito potest, quia, vt talia principia in nobis existant, ipse voluit.*

SCH. In praelectionibus doctrina de lege diuina positiua vniuersali, quam GVNDLINGIVS (*b*) *indicauit, explicetur.*

(*a*) *de LL. lib.* 2.
(*b*) *I. N. et G. cap.* 1. §. 75.

§. 134.

§. 134.

Conclusio generalis ex principiis hucusque euolutis.

Leges naturales sunt consectaria, quae ex actionum moralium natura fluunt (§. 127.), et quae ex voluntate diuina (§. 133.), atque ex ratione cognosci possunt (§. 130.), *legibus igitur naturalibus conuenienter viuere, idem est, ac naturae humanae, voluntati diuinae et principiis rationis conuenienter viuere.*

§. 135.

Leges naturales omnibus hominibus praescriptae sunt.

Leges naturales necessariae omnes homines simpliciter, et leges naturales contingentes omnes homines in eodem statu viuentes obligant. Veritas huius principii ex Cor. §. 103. et Cor. 3. §. 127. abunde sequitur.

COR. I. Hae itaque ex ratione leges naturales inter leges vniuersales (§. 101.), et obligationem naturalem inter obligationes vniuersales referre debemus (§. cit.).

COR. II. Leges naturales sunt etiam leges diuinae (§. 133.), leges ergo naturales sunt leges diuinae vniuersales (Cor. 1.). Ex quo manifestum est, leges diuinas particulares nos ponere non posse, nisi forsan leges diuinas mere positiuas (§. 127.).

§. 136.

Leges naturales sunt immutabiles.

Leges naturales sunt immutabiles. Posita enim morali obligatione, lex etiam naturalis ponenda erit (§. 127.), quamobrem, cum obligatio naturalis sit immutabilis (§. 80.), leges etiam naturales immutabiles esse, consequens est.

COR. Ergo nec a Deo, stante nostra natura, leges naturales mutari possunt (§. 69.). Vid. SOTO de Iust. et Iur. Lib. 1. qu. 4. art. 5. Eum autem, qui legem naturalem in foro ciuili non qualificatam efficit, eiusmodi legem non mutare, notare volis, quo THOMA-

SII

§11 Differt. de *Iure statuum leges condendi contra ius commune* non aduersam suggerat opinionem.

§. 137.

Qua ex legum immutabilitate sequitur, leges naturales nec abrogari (*a*) (§. 123.), nec de illis aliquid derogari posse (§. 123.), atque ideo dispensationem in illis non habere locum (*b*) §. 124.). Ergo non possunt abrogari, nec derogationi nec dispensationi locus est.

COR. Si itaque leges naturales et positiuae sint in collisione, naturales positiuis praeferendae erunt (§. 126.). Conf. WINCKLERI Diss. de potestate LL. ciuilium in Ius Naturae.

(*a*) *Huc spectat regula:* Natura prohibita lege non confirmantur. L. 188. §. fin. I. de R. I. *Reflectamus in praelectionibus ad* Gen. XXII. 2. et Ex. XI. 12.

§. 138.

Leges naturales ad omnes actiones liberas accommodatae sunt, seu, quae libere agi possunt, vel praecipiunt vel prohibent, si non indiuidualiter, tamen quoad genus. Leges naturales ex obligatione naturali concipiuntur (§. 127.), sed obligatio naturalis ad omnes, quibus moralitas intrinseca inest, actiones, atque ideo ad omnes actiones liberas (§. 66.), accommodata est (§. 93. 75. 65.). Ergo et leges naturales omnia, quae libere agi possunt, vel praecipiunt vel prohibent aut indiuidualiter, aut quoad genus (§. 99.). Leges naturales se extendunt ad omnes actiones liberas.

COR. Ex hac ratione vniuersalitas naturalium legum attributum vocatur proprium, quam, quo ab vniuersalitate §. 135. Cor. 1. explicata, et quae *vniuersalitas subiectiua est*, distingui possit, appellabo *vniuersalitatem obiectiuam.*

§. 139.

In foro itaque naturali, quatenus actiones quoad genus considerantur, nec permissa nec consilia Et inde permissa et consilia

vim iuris arripiunt.

filia locum [illegible]abent (§. 121. 122. 138.). Inde patet, quo sensu dicendum, *omnia permissa et consilia, quae in foro quodam cogitari possunt, si in forum naturale transferantur, actiones esse obligatorias* (§. 138. 98.).

§. 140.

Leges naturales agnoscunt principium quoddam vniuersale.

Principium aliquod vniuersale concedere debemus, ex quo omnes leges naturales, quatenus sunt leges, deduci possunt. Leges enim naturales ratione cognoscimus (§. 130.), quicquid autem ratione cognoscimus, idem etiam ratiociniis eruere debemus (§. 119. seqq. Pr. Log.), leges igitur naturales ratiociniis deregendae sunt. Omnia ratiocinia ad primam syllogismorum figuram reduci possunt (§. 274. P. I. Log.), qua in figura propositio principalis seu maior vniuersalis esse debet (§. 261. P. I. Log.), leges igitur naturales ex principio vniuersali deducendae sunt. Et quoniam porro leges naturales sunt eiusdem generis (§. 127.), consequens est, vt vnicum principium vniuersale concedere debeamus, ex quo leges naturales deducendae (§. 32. seqq. Pr. Log.) *a*).

a) De controuersiis circa principium I. N. primum vide Obs. XXXII. Tom. I. Obs. I. N. et G.

§. 141.

Quod est principium domesticum.

Principium alicuius disciplinae domesticum dicitur propositio, quae non plurium propositionum rationes continet, quam quae in illa disciplina obueniunt, et hoc est *primum principium*, si illarum propositionum, qua talium, rationes vltimas continet. Propositiones in Iure N. et G. qua tali obuiae spectant bonitatem vel prauitatem actionum nostrarum, praesertim moralem (§. 31. Pr. 65.), ex quo sequitur, quid *principium*

Iuris

Iuris N. et G. primum et domeſticum, et vt principium, de quo §. 140. dictum, eiusmodi conditionis eſſe debeat.

§. 142.

Et adaequatum.

Iisdem ex fundamentis ſimul colligitur, neceſſe eſſe, vt principium §. 140. 141. indicatum etiam ſit *principium* Iurisprudentiae vniuerſalis adaequatum. Eſt enim *principium alicuius diſciplinae adaequatum*, ex quo ceterae cunctae veritates, et non plures, quam quae eandem ad ſcientiam pertinent, inferri poſſunt.

§. 143.

Fac ea, quae tibi conducunt, et omitte contraria, eſt lex naturalis.

Propoſitio: Fac ea, quae te *perficiunt*; *et omitte ea*, *quae* te *imperfectiorem reddunt*, *eſt vera lex naturalis*. Natura enim obligamur, vt ea faciamus, quae nobis bona, et omittamus, quae nobis mala ſunt (§. 93. 15.); ergo natura obligamur, vt perfectionem noſtram promoueamus, et imperfectionem euitemus (§. 15.). Quare, cum propoſitiones, quibus actiones attemperare a natura obligamur, leges naturales vocentur (§. 127.), haec etiam propoſitio: fac ea, quae te perficiunt, et omitte ea, quae te imperfectiorem reddunt, lex naturalis dici meretur.

§. 144.

Et eſt principium vniuerſale, domeſticum, primum et adaequatum I. N. et G.

Propoſitio §. 143. demonſtrata, quatenus nimirum eius ſenſus non ex cauſſa finali, ſed ex cauſſa impulſiua ſumitur, id eſt, *propoſitio: agas ad ideam perfectionis, eſt legum naturalium fundamentum vniuerſale, domeſticum, primum atque adaequatum.* Omnes actiones liberae vel perfectioni conueniunt, vel perfectioni repugnant (§. 58.), ergo citata ex propoſitione omnium actionum liberarum

rum moralitatem, quam in foro naturali habent, deducere possumus (§. 65. 15.), est itaque legum naturalium fundamentum vniuersale (Cor. ad §. 138.). Q.e.p.

Porro hac ex propositione nihil deducitur, nisi ad quod nos sumus naturaliter obligati (per dem. ad §. 106. coll. §. 143.), atque ideo ex eadem nihil inferri potest, nisi moralitas actionum liberarum intrinseca (§. 89. 75. 65.). Quamobrem, cum actiones liberae, quatenus moralitate intrinseca gaudent, ad forum naturale pertineant (§. 31. Pr. 65. vid. §. 138.), propositio demonstrata est principium Iurisprudentiae vniuersalis domesticum (§. 141.). Q.e.a.

Omnium actionum liberarum existentiae ratio vltima sunt motiua (§. 36.), hoc itaque et non aliud libere agendo producimus, quia, vt cogitamus, perfectioni conueniens, et hoc et non aliud libere agendo omittimus, quia, saltem pro cogitationibus nostris, perfectioni repugnat (§. cit.). Consequens ergo est, vt propositio demonstrata sit primum Iurisprudentiae vniuersalis fundamentum (per dem. memb. 2. et §. 141.). Q.e.t.

Fundamentum scientiae cuiusdam primum atque domesticum eiusdem scientiae fundamentum adaequatum est (§. 141. et 142.). Immediate itaque patet, propositionem illam iurisprudentiae vniuersalis fundamentum adaequatum esse (per m. 2. 3.). Q.e.q.

COR. I. Haec propositio facile in duas alias deducitur, quarum affirmans altera, altera negans. *Prior est: Fac ea, quae te perficiunt*, seu vt vulgus loqui solet: *fac ea, quae bona sunt*, quae est fundamentum praeceptorum naturalium. *Posterior: Omitte ea, quae te imperfectiorem reddunt*, seu *omitte ea, quae mala sunt*, quae est fundamentum legum naturalium prohibitoriarum (§. 106.).

COR.

COR. II. A genere ad speciem valet consequentia, intelligimus ergo methodum, ex propositione §. 143. demonstrata inueniendi actiones, quae faciendae atque omittendae. Huc spectat regula (*a*): *genus includit omnes species.*

COR. III. Ergo a natura, et per consequens etiam a Deo (§. 133.) ad ea obligati sumus, ad quae nos natura nostra non peruersa stimulat (§. 26). Hinc factum est, vt nonnulli, nos etiam per stimulos naturales non peruersos obligari, affirmauerint.

COR. IV. Non igitur sine ratione a multis hocce I. N. et G. principium primum enuntiatum est: *fac ea, quae naturae finibus et causis consentiunt.* Et quoniam omnis perfectionis character discretiuus consensus in varietate est (§. 13.), idem nostrum principium a PAVLO exhibetur Gal. II, 18.

SCH. (*a*) Dicatur in Praelectionibus de variis Doctorum principiis, ex quibus praecepta iuris naturalis deducere conati sunt. Vid. *Per-Ill. L. B. de* COCCEII *Introd. ad Grot. p.* 208. *seqq. et Obs. XXXIII. XXXIV. XXXV. Tom. I. Obs. I. N. et G.*

§. 145.

Obedientia LL. nat. producit perfectionem et inobedientia imperfectionem status nostri.

Ea facienda sunt, quae nos perfectiores, et omittenda sunt, quae nos imperfectiores efficiunt (§. 143.). Qui igitur legi naturali obedit, se perfectum, et qui eandem violat, se imperfectum efficit (§. 144. 108.).

§. 146.

Ex legum naturalium custodia vera voluptas et violatione verum taedium oritur.

Ex cognitione possessionis veri boni oritur *vera voluptas*, et cognitio possessionis veri mali *verum* excitat *taedium.* Scopus igitur legum naturalium est, vt viuamus in statu verae voluptatis, et euitemus vera taedia (§. 145. 38. 15.).

§. 147.

Ergo illa nos reddit

Status verae voluptatis vocatur *felicitas*, et status veri taedii *infelicitatis characterem* exhibet.

felices et haec infelices.

Obedientia igitur legi naturali praestita nos felices, legum vero naturalium violatio nos infelices reddit (§. 146.).

§. 148.

E. medium ad felicitatem virtus et conseruatio officii, et ad infelicitatem vitium est.

Habitus actiones suas legibus attemperandi dicitur *virtus*, cuius oppositum *vitii* nomen accepit. Actio legibus conformanda *officium* appellatur. Sequitur inde, vt virtutem atque obseruationem officiorum inter media adquirendi felicitatem, et vitia inter ea, quae infelicitatem producunt, referre debeamus.

§. 149.

Nulla actio in foro naturali impunita vel irremunerata permanet.

Nulla actio in foro naturali impunita vel irremunerata manet. Omnes actiones liberae in foro naturali legi vel repugnant, vel cum eadem consentiunt (§. 138.), si posterius, nos felices, si prius, nos infelices efficiunt (§. 47.). Felicitas bonum, infelicitas malum est (§. 146. 147.). Nullam igitur actionem in foro naturali impunitam vel irremuneratam manere, consequitur (§. 119.).

COR. Quoniam igitur consectaria illa a natura et per consequens etiam a Deo (§. 87.) cum actionibus nostris liberis copulata sunt (§. 59.), naturales poenae naturaliaque praemia, quae omnia simul diuina sunt, concipiuntur (§. 127. 119.).

CAPVT IV.

DE IVRE EIVSQVE ORIGINE.

§. 150.

Quid moraliter possibile et impossibile.

Actiones, quae legi non repugnant, *moraliter possibiles* dicuntur, et quae legi aduersantur, *moraliter impossibiles* sunt.

COR.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0114
DFG

COR. Quicquid igitur moraliter possibile est, possibilitatem absolutam et hypotheticam simul includit (Cor. 1. ad §. 105.).

§. 151.

Possibilitas agendi respectiue talis dicitur *potentia* seu *facultas*. Enti ergo potentia tribuitur, quatenus per ea, quae eidem insunt, actio concipitur possibilis. Ex quo sequitur, enti *facultatem agendi moralem* inesse, quatenus ex iis, quae eidem insunt, actio moraliter possibilis potest concipi, quae agendi *ius* audit, in quantum terminus sumitur, vt cum GROTIO loquar, pro qualitate personae (vid. §. 9. et 39. Pr.).

Quid ius, quatenus sumitur pro qualitate personae.

§. 152.

Omne ius, pro qualitate personae sumtum, descendit ex conuenientia cum obligationibus eius, cui ius illud competit, et quod per eum saluis obligationibus suis fieri potest, ad id agendum habet ius. Habeo ius ad agendum A, et A agere per me saluis legibus fieri potest (§. 151.), quicquid per me saluis legibus fieri potest, id per me saluis obligationibus meis fieri potest (§. 98.). Quoties itaque non-repugnantia cum obligationibus meis deficit, toties quoque ius ad id agendum mihi deficit. Q. e. p.

Fundamentum eiusmodi iuris.

A agere, id per me saluis obligationibus meis fieri potest, ergo et per me saluis legibus fieri potest (§. 98.). Quicquid per me saluis legibus fieri potest, id quoque per me moraliter possibile est (§. 150.). Sequitur itaque ex eo, quod sumtum est, mihi competere ius agendi A (§. 151.). Q. e. a.

COR. Patet inde, quo sensu vniuersaliter dicendum (*a*), ius et obligationem esse correlata. Porro: vbi re-

pugnantia cum obligatione, ibi nullum ius, et vbi nullum ius, ibi repugnantia cum obligatione.

(*a*) vid. GVNDLINGIVS I. N. et G. c. l. §. 55. 56. et quae ille §. 57. *monuit, et quae ratione indifferentiae actionum naturalis in contrarium adduci possunt, in praelectionibus enodabo.* Conf. Obseru. I. N. Tom. II. obs. XXXVI.

§. 153.

Ius est vel affirmatiuum vel negatiuum, vel explicitum vel implicitum,

Id, quod per me saluis obligationibus meis fieri potest, vel est omittendum aut committendum. Si prius, *ius*, quod inde descendit, vocatur *negatiuum*, si posterius, *affirmatiuum*. Porro, id quod per me saluis obligationibus meis fieri potest, aut est medium, quod ducat ad finem, vel finis. Si prius, descendit inde *ius ad medium*, si hoc, *ad finem*. Illud a doctoribus quoque *ius explicitum*, hoc *ius implicitum* vocatur.

§. 154.

vel permissiuum vel praeceptiuum, quod dat illicitum et debitum,

Ius, quod mihi competit, ex relatione ad meas obligationes descendit (§. 152.). Relatio illa est vel negatiua, id est, non repugnat obligationi meae, vel positiua, id est, obligatus sum. Si prius, *ius* vocatur *permissiuum*, si hoc, *praeceptiuum*, quod vel circa omittendum vel circa committendum versatur. Ex illo descendunt *illicita*, ex hoc *debita*, et ea in relatione *permissa* licita *a*) vocantur.

a) Ergo L. 28. §. 8. ff. *licere sumitur pro eo, quod non impeditur, non si leges permittant, sed si leges non prohibeant.* Vid. GROTIVM I. B. et P. Lib. 3. cap. 4. §. 2. cap. 10. §. 1. n. 1. seqq.

§. 155.

vel in abstracto vel in concreto tale,

Obligationes meae aut in se aut ea in relatione considerantur, qua manent obligationes data

data in obligationum collisione. Iura, quae priori in relatione ad obligationes oriuntur, vocantur *iura in abstracto*, posteriori in relatione *iura in concreto*.

COR. A iure itaque in abstracto sumta ad ius in concreto sumtum non valet consequentia.

SCH. Inde fluit *doctrina de arbitrio iudicis*, de quo alio loco plura commodius ostendemus.

§. 156.

Porro: quicquid per me saluis obligationibus meis fieri potest, id aut per me saluis obligationibus meis fieri potest mediis coactiuis, id est, vi, aut non. Si illud, *ius* vocatur *cogendi*, ab aliis, *perfectum*; si hoc, *ius non-cogendi*, *aptitudo moralis*, *ius imperfectum*, vide GROTIVM Lib. 1. Cap. 1. §. 7. vel ius cogendi vel non-cogendi,

SCH. Conf. obseru. I. N. XXXVII. Tom. II.

§. 157.

Praeterea, ex eo, quod habeam ius alterum cogendi, legitime fluit, mihi competere ius alterum ab aliquo excludendi, ideoque aut ea ex ratione, quia mihi moraliter possibile est, vt quemcumque ab eo excludam, aut solummodo ea ex ratione, quia alter se mihi ad id obligauit. Si prius, quia res ipsa mihi deuincta est, *ius* vocatur *reale*, et si posterius, opposita ex ratione, *ius personale*. vel ius personale vel reale.

§. 158.

Ius cogendi est ius ad medium, seu ius explicitum, et non datur iuris cogendi fundamentum, nisi expletio iuris praeceptiui ad finem. In eo eum, alteri inferre mala, finem ponere est primo iuris naturalis principio repugnans (§. 144.). Si itaque Fundamentum iuris cogendi.

que fieri possit, vt quis saluis obligationibus suis alteri inferat mala, consequens erit, illationem mali inter media referendam esse, quae ducunt ad finem. Inde fluit: ius cogendi non esse nisi ius ad medium, seu ius explicitum (§. 156. et §. 153.). Q. e. p.

Finis, quem mediis coactiuis existentem efficere volumus, aut est talis, ad quem efficiendum obligati sumus, aut talis, cuius existentiam efficere obligationibus nostris non repugnat. Si posterius, collisio non erit talis, quae mala efficere, ideoque vsum mediorum coactiuorum permittit (Cor. 2. §. 93.); si prius, obligatio ad finem det obligationem ad media sufficientia (§. 94. Cor.). Dubitari itaque non potest de eo, quod vnicum iuris cogendi fundamentum sit iuris praeceptiui ad finem expletio. Q. e. a.

COR. Ius itaque praeceptiuum ad finem in concreto tale esse debet, quod iuris expletione dat ius cogendi (§. 155.).

§. 159. a

Decorum quid.

Scopus eius, quod per me saluis legibus fieri potest, aut est meum commodum, aut commodum alterius. Prius dat officia erga me. Huc pertinet decorum. Id enim ens *decet*, quod conuenit cum iis, quae enti eiusque statui externo insunt. Et id, quod ens liberum decet, *decorum* dicitur. Decorum igitur conuenit cum iis, quae enti libero eiusque statui externo insunt. Quid ex aduerso *indecorum* dicendum, facile perspicitur. *Arbitrarium* est, quod, non nisi ex hominum opinione, vt decorum vel indecorum spectatur. Summa ergo cum ratione etiam decorum in *naturale* et *arbitrarium* diuidimus.

COR.

COR. I. Omne igitur decorum perfectionem, et omne indecorum imperfectionem infert (§. 13.).

COR. II. Actiones itaque legi conuenientes decorae, et legi repugnantes indecorae sunt (§. 106.). Conf. Obs. XXXIX. Tom. II. Obs. I. N. et G.

§. 159. b

Posterius dat officium erga alium. Hic aut habet ius me ad praestandum hocce officium cogendi, aut non. Si illud, *ius* vocatur *necessitatis* vel *perfectum* in specie, si hoc, *ius humanitatis* vel *imperfectum* in specie. Ius necessitatis et humanitatis.

COR. Iuris itaque necessitatis seu perfecti conceptus non simplex, sed compositus est. Vid. Obs. XXXVII. Tom. II. obs. I. N. et G.

§. 159. c

Qui legibus, quae officia erga alios praescribunt, conuenienter viuit, *honestus*, qui eas leges violat, *inhonestus* vocatur. Ille aut iuri necessitatis, aut iuri humanitatis conuenienter viuit (§. 159. b.); si prius, vocatur *honestus in foro externo* seu *iustus*, si posterius, *honestus in foro interno* seu *aequus*. Hic aut contra ius necessitatis, aut contra ius humanitatis agit. Si prius, est *inhonestus in foro externo*, seu *iniustus*, si posterius, *inhonestus in foro interno*, seu *iniquus*. Ex quibus facile intelliges, quid *iustum* et *iniustum*, *aequum* et *iniquum*. Honestum et inhonestum vel in foro externo vel in foro interno.

SCH. Vide Obs. XXXVIII. Tom. II. Obs. I. N. et G.

§. 160.

Qui et in foro interno et externo honestus est, a Doctoribus Iurisprudentiae vniuersalis dicitur *vir bonus*. Idea viri boni.

COR. Nemo igitur vir bonus dici meretur, nisi qui et legibus perfectis et imperfectis obedit (§. 159.).

SCH. I. Hinc LVCANVS (*a*):

Hi mores, seruare modum, finemque tenere,
Naturamque sequi, patriaeque impendere vitam,
Nec sibi, sed tibi genitum se credere mundo etc.
Iustitiae cultor, rigidi seruator honesti,
In commune bonus.

et HORATIVS (*b*):

Vir bonus est quis?
Qui consulta Patrum, qui leges iuraque seruat.

SCH. II. *Quae de officiorum speciebus hucusque exposuimus, ita comparata sunt, vt, de moralitatis actionum nostrarum quantitate, quam in sequentibus huius capitis commatibus generatim explanabimus, dicenda, distincta atque perspicua reddere possint.*

(*a*) Lib. I.

(*b*) Lib. I. Epist. 16.

SECTIO II.

THEORIA IVRISPRVDENTIAE IVDICIALIS QVOAD IVDICIVM IMPVTATORIVM.

CAPVT I.

DE MORALITATIS QVANTITATE.

§. 161.

Quantitas actionis moralis ex duplici fonte haurienda est.

In omni actione libera duo esse distinguenda iam antea monui, animi scilicet impulsum, quo agimus, ipsumque externum opus, quod in sensus incurrit. Quantitatem itaque de actionum moralitate euoluturi, duo illa in actione libera distinguere debemus.

§. 162.

Fons quantitatis moralitatis

Quantitas moralitatis actionum a quantitate libertatis, a qua proficiscuntur, dependet. Etenim mora-

moralitas actionibus competit, quatenus sunt liberae (§. 65.), liberae autem sunt, quatenus a libertate proficiscuntur (§. 52.). Quamobrem, cum quantitas effectus a quantitate caussae determinetur (§. 49. Ont.), quantitatem moralitatis actionum a quantitate libertatis, a qua proficiscuntur, dependere, consequens est. actionum est quantitas libertatis.

COR. I. Libertatem complete concepturus ponere debet

1) *spontaneitatem.*
2) *contingentiam actionis, qua eadem producitur.*
3) *vt ante actio ab agente intelligatur, quam producitur* (§. 52.).

Triplicem ergo habemus fontem, ex quo moralitatis actionum quantitatem deriuare possumus.

COR. II. Quo maior igitur est spontaneitas, qua libere agimus: quo maior est contingentia actionum, quas libere agendo committimus vel omittimus: quo distinctior tandem est cognitio, quam ante de actionibus habemus, quam libere agendo easdem producimus; eo maior etiam est libertas, qua agimus, et per consequens eo maior est moralitatis actionum quantitas.

SCH. Ex his intelligimus et ex inferioribus magis distincte intelligemus, cur Doctores I. N. et G. affirment, in iudicio de moralitate actionis non quaeri, an quis egerit, sed an cum actione fuerit coniuncta voluntas? qui enim libere agit, ille vult vel non vult (§. 52.), vide Obs. XL. et XLI. Tom. II. Obs. I. N. et G.

§. 163.

Si vi quadam externa efficimus, vt alter agat, alterum *cogere* dicimur. Ergo *actio coacta* seu *inuita per violentiam* dicitur, cuius ratio in vi quadam externa ponitur. Si coactio eiusmodi tenoris est, vt alter ad hoc et non aliud agendum impellatur, *actio dicitur simpliciter talis*, et actio inde enata est *inuita per violentiam* seu *coacta stricte sumta*; Quid actio inuita secundum quid et stricte sic dicta.

ſumta; ſi autem coactio eo tantummodo tendit, vt alter ex pluribus actionibus propoſitis et non ex aliis vnam eligat, *actio* inde profluens dicitur *coacta* ſeu *inuita per violentiam ſecundum quid*, ſeu *actio mixta*. Eadem ratione *actiones inuitae per neceſſitatem intrinſecam*, quae nimirum per ſtatum intrinſecum antecedentem determinatae, in *ſimpliciter* et *ſecundum quid tales* diuidi poſſunt.

COR. I. Ab electione ad libertatem (§. 52.), et a libertate ad voluntatem valet conſequentia (§. cit.). Actiones itaque inuitae per violentiam ſecundum quid, et actiones inuitae per neceſſitatem intrinſecam ſecundum quid, ſeu actiones mixtae ſunt liberae et voluntariae (§. cit. 55.), atque ideo moralitate minime deſtitutae (§. 65.). Qua ex ratione voluntatem coactam etiam voluntatem eſſe, dicunt.

COR. II. Quoniam porro actiones coactae ſtricte ſic dictae et actiones inuitae per neceſſitatem intrinſecam ſimpliciter ſic dictae inter ſpontaneas minime referri poſſunt (§. 44.), eiusmodi etiam actiones nec liberae (§. 52.), nec morales dici merentur (§. 70.).

SCH. Reflectamus in praelectionibus ad actiones ex metu maioris mali euitandi, vel ſpe boni maioris conſequendi commiſſas, vel omiſſas, et ad media coactiua, *in quibus ratio continetur, cur renuentes nolentesque officiis ſuis ſatisfaciant.*

§. 164.

Actio voluntaria.

Actiones liberae, quarum exiſtentiae ratio in nulla eſt coactione, nec intrinſeca nec extrinſeca, *plane voluntariae* ſunt.

§. 165.

Gradus libertatis in actionibus plane voluntariis et mixtis.

Actiones plane voluntariae maiorem agnoſcunt libertatem, quam actiones mixtae. Quoniam enim actiones plane voluntariae maiori producuntur ſpontaneitate, quam actiones mixtae (§. 163. 164. 44.), illis etiam maior libertatis gradus quam hisce

hisce competat, consequens est (Cor. 2. §. 162.).

COR. Maior ergo moralitatis gradus actionibus plane voluntariis inest, quam actionibus mixtis (§. 162. Cor. 2.).

§. 166.

Ex quo quantitas actionum interne et externe honestarum determinari potest.

Actiones interne honestae maiorem habent moralitatis gradum, quam actiones externe honestae. Quoniam enim actiones externe honestae per media coactiua determinari possunt, quod quoad actiones interne honestas fieri nequit (§. 153. 159. Cor. 1.), actiones interne honestae plane voluntariae sunt, externe vero honestae vt actiones mixtae concipi possunt (§. 164. 163.). Ideoque manifestum est, maiorem moralitatis gradum illis quam hisce actionibus inesse (Cor. §. 165.).

COR. I. Eodem modo demonstrari potest, actiones externe inhonestas moralitatis gradu actiones interne inhonestas superare.

COR. II. Actiones iustae et perfecte debitae sunt in foro externo honestae; et actiones iniustae et perfecte illicitae in eodem foro sunt inhonestae; Actiones vero aequae et imperfecte debitae in foro interno sunt honestae, et actiones iniquae et imperfecte illicitae in eodem foro actiones inhonestae dici merentur (§. 155. 156. 159.). Ex quo patet, de actionibus honestis et inhonestis in commate demonstrata hasce etiam ad actiones facile accommodari posse.

§. 167.

Quae conclusionem ab honesto interno ad honestum externum, sed non vice versa exhibet.

Honestus in foro interno etiam honestus est in foro externo ex eo vero, quod quis sit honestus in foro externo, inferri nequit, quod etiam in foro interno honestus sit. In quo maior alicuius rei quantitas est, in eodem etiam minor eiusdem rei quantitas esse debet, non v. v. (§. 82.). Honesto interno maior honesti gradus inest, quam honesto externo

no (§. 166.), ab honesto ergo interno ad honestum externum legitima valet consequentia, sed non vice versa.

COR. I. Iustus igitur esse potest, qui nihilo minus tamen est iniquus (Cor. 2. §. 166.), aequum autem sine iusto concipi nequit (§. cit.) etc.

COR. II. Et his ex principiis regula iuris, (*a*) licita non semper honesta sunt, ab omni falso liberari potest. Vid. §. 156.

(*a*) L. 144. ff. de R. I.

§. 168.

Gradus honesti externi.

Honesto externo minorem moralitatis gradum tribuimus, quam honesto interno, quoniam externe honeste agens, per media coactiua ad agendum determinari potest (per dem. ad §. 166.). Iam ponamus, aliquem externe honesta agere, non intuitu mediorum coactiuorum, sed rectam sequentem rationem; maiorem hisce sub determinationibus exercebit spontaneitatem (§. 44.), atque ideo actio haecce externe honesta maiorem moralitatis gradum arripiet (Cor. 2. §. 162.).

§. 169.

Gradus libertatis ex multitudine motiuorum profluens.

Quo plura quis motiua ad agendum ex actionis idea haurit, eo magis actio libera est. Quo plura motiua ex actionis idea agens haurit, eo magis distincta est cognitio, qua actionem producit (§. 36. Cor. 1.). Sed quo magis actionem ante distincte cognoscit, quam eandem producit, eo magis actio ipsius libera est (Cor. 2. §. 162.). Ergo quo plura quis ex actionis idea ad agendum haurit motiua, eo magis actio ipsius libera est.

COR. I. Ergo et hoc ex fonte quantitatem moralitatis, quae actionibus inest, deducere possumus (§. 162. Cor. 2.).

COR.

COR. II. Eadem ex propositione facile colligitur, moralitatis gradum etiam ex multitudine consectariorum, ab actione libera profluentium, determinari posse. Conf. §. 59. 65. et 84.

SCH. Intelligimus inde, motiua, quibus quis ad agendum determinatur, esse vel intrinseca vel extrinseca.

§. 170.

Variorum honestatis graduum expositio.

Corollaria ex dictis non pauca inferri etiam hoc loco possent: Dabimus aliqua et breuiter: Honestum agere id, quod moralitate gaudet, ex enarratis facile consequitur (§. 158. 107.). Moralitas actionibus tribui nequit, nisi agens ad agendum motiuis determinatus sit (§. 70. 52. 36.), quo plura igitur honestus ex actionis idea hausit motiua, eo maiorem honestum sibi vendicabit gradum (Cor. ad §. 169.).

Si spectamus honestatem externam (§. 159. Cor. 1.), fieri potest,

1) vt quis priuata vtilitate ductus obligationi externae satisfaciat, et ita habemus *infimum huius honestatis gradum.*

2) vt quis metu, ne quid mali ex obligationis externae violatione sibi immineat, commotus obligationi externae conuenienter agat, quae agendi ratio *secundum huius honestatis gradum determinat.*

3) vt quis recta ratione ductus, non habito obligationis internae respectu, ea producat, ad quae obligatione externa ducitur, et tunc *tertium*, qui etiam summus est, *honestatis externae concipimus gradum.* Vid. §. 168.

Tandem ratio omnes hos externae virtutis gradus superabit. Internae enim honestatis effectus est honestum in foro externo (§. 167.), et ita fieri potest,

poteſt, vt quis honeſtate interna commotus externe honeſta agat, ex quo ſummus honeſti gradus concipi poteſt (§. 168).

§. 171.

Obligamur, vt motiua ad actiones noſtras liberas hauriamus ex motiuis perfectionum diuinarum.

Natura obligamur, vt motiua ad actiones noſtras liberas ex perfectionibus diuinis hauriamus. Vt legibus naturalibus conuenienter viuamus, a natura obligamur (§. 129. 127.). Quoniam vero leges naturales etiam leges diuinae ſunt (§. 133.), natura etiam obligamur, vt voluntati diuinae conuenienter viuamus (§. 127.), et per conſequens, vt motiua ad actiones noſtras liberas ex voluntate Dei, ideoque ex perfectionibus ipſius (vide §. 59. de *Ciu. Dei*) hauriamus (§. 36.).

§. 172.

Inde actionum moralitas maiorem arripit quantitatis gradum.

Quantitas moralitatis actionum, quarum motiua ex perfectionibus diuinis ſunt deſumta, omnem honeſtatis gradum ſuperat. Summus enim honeſtatis gradus concipitur, ſi externae honeſtatis fons honeſtum internum eſt (§. 170.), atque ideo ſi quis legibus naturalibus qua talibus conuenienter viuit (§. 158. et Cor. 1. §. 159.). Si quis autem ex motiuis perfectionum diuinarum agit, non legibus naturalibus ſolum qua talibus, ſed etiam quatenus a voluntate diuina dependent, conuenienter viuit (per dem. ad §. 171.), plura itaque poſteriori quam priori ratione ex actionis idea ad agendum motiua haurit (§. 36.). Ex quo manifeſtum eſt, huius generis actionum moralitatem omnem honeſtatis gradum quantitate ſuperare (§. 169.).

§. 173.

Ergo actionum liberarum, quatenus ſunt

Actiones liberae, quatenus motiua ad eas producendas ex perfectionibus diuinis ſumta ſunt, deter-

determinant *pium naturale seu philosophicum*. Pietas itaque philosophica summum moralitatis actionum nostrarum gradum, in foro nimirum philosophico, constituit (§. 172.). naturales, moralitatis summus gradus est pietas.

COR. I. Habitus actiones suas legibus naturalibus attemperandi dicitur virtus philosophica (§. 148.). Virtutis itaque philosophicae gradus ex §. 170. definiri possunt, quorum summus est pietas (§. 173.).

COR. II. Et quoniam vitium est virtutis oppositum (§. 148.), etiam, si ea, quae natura obiecti mutari iubet, mutentur, quilibet vitii gradus facillime cognoscere poterit.

SCH. Velim tamen, vt reflectas ad §. 125. et 84.

§. 174.

Actio, quae in alias resolui nequit, dicitur *simplex*, quae vero in alias simpliciores resolui potest, appellatur *composita*. Actionis simplicis et compositae definitio.

COR. I. Actio igitur composita est aggregatum ex actionibus simplicibus, atque ideo actio composita simplicem quantitate superat (§. 82.).

COR. II. Quo maior igitur est numerus actionum simplicium, quae vnicam constituunt compositam, eo maior etiam est quantitas actionis compositae.

§. 175.

Actio libera composita magis libera est, quam actio libera simplex. Ponamus actionem liberam compositam, ea erit aggregatum ex actionibus liberis simplicibus (Cor. 1. §. 174.). Quare, cum quaelibet actio libera simplex spontaneitatem requirat (§. 52.), actioni liberae compositae maior inest spontaneitatis gradus, quam actioni liberae simplici, illa itaque magis libera est, quam haec (§. 162. Cor. 2.). Maior libertas ob compositionem actionis liberae.

COR. I. Ex multitudine igitur actionum liberarum simplicium compositam ingredientium quantitas li-

bertatis, qua actio composita producta est, definitur (Cor. 2. §. 174. et §. 82.).

COR. II. Et ita habemus nouum riuulum, ex quo moralitatis actionum quantitatem deriuare possumus (Cor. 2. §. 162.).

COR. III. Quo facilius quis actionem committere vel omittere potuit, eo minor est moralitas actioni competens (Cor. 2.).

COR. IV. Quo plura itaque quis ad agendum habuit motiua extrinseca, i. e. quae non ex distincta actionis idea, sed ex circumstantiis sumuntur, eo minor est actionis moralitas (Cor. 3. et §. 36.).

COR. V. Maior ergo est actionis moralitas, si agenti non deest ratio, cur contrariam potius edat actionem (Cor. 4.).

§. 176.

Actionis deliberatae et indeliberatae vt et consultationis expositio.

Actus intellectus, quo disquiritur, quid sit agendum, et quid non agendum, dicitur *consultatio*, et actio, quae praeuia consultatione editur, audit *deliberata*, quae vero sine praeuia consultatione perpetratur, nomen *actionis indeliberatae* accepit. Qui facta consultatione se ad agendum determinat, ille *decernit* actionem, et hac ratione actio in se spectata *deliberata* vocatur. Si quis vero disquirat de iis, quae fieri debent, vt actionem edere possit, ille deliberat de executione actionis, et hac ratione actio *quoad executionem deliberata* dicitur.

COR. I. A nuda igitur consultatione ad existentiam actionis non valet consequentia.

COR. II. Et fieri potest, vt actio in se spectata sit indeliberata, quae quoad executionem deliberata est, et actio quoad executionem indeliberata, quatenus in se spectatur, sit deliberata.

§. 177.

Actio deliberata magis libera

Actio deliberata magis libera est, quam indeliberata. Qui enim deliberate agit, actionem ante magis

magis distincte cognoscit, quam eandem produxit, quam indeliberate agens (§. 176.), actio ergo deliberate producta magis libera est, quam actio indeliberata (§. 162. Cor. 2.). est, quam indeliberata.

COR. Ergo et actio deliberata maiorem habet moralitatis gradum, quam actio indeliberata (Cor. 2. §. 162.).

§. 178.

Auctor actionis (§. 90.) eam vel ipse perpetrat, vel per alium eam fieri curat. Priori respectu *actio* dicitur *immediata*, posteriori *mediata*. Qui itaque immediate agit, in ipsius actione, ad quam se ipsum determinauit, ratio effectus sita est, qua ex ratione dicitur *caussa principalis*. Qui vero mediate agit, in ipsius actione, ad quam per alium determinatur, ratio effectus sita est, quare *caussa instrumentalis* vocatur. Iam ponamus, tam caussam principalem quam instrumentalem moraliter agere, existentia effectus tam ad illius quam ad huius voluntatem referri poterit. Ergo tam illa quam haec erunt auctores (§. 90.). Qua ex ratione etiam illa *auctor principalis*, haec vero *auctor instrumentalis* nominatur. Auctor igitur principalis instrumentali ad agendum dat motiua, ideoque *caussa moralis* summa cum ratione nominatur. Auctorem actionis immediatae breuitatis gratia in sequentibus *caussam proximam* vocabimus. Caussae moralis et proximae expolitio.

SCH. 1. Huc spectant versus memoriales, caussae moralis species indicantes:

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Interim cuilibet per se ex superioribus manifestum erit, non omnes, quas memorauimus, caussas morales, aequali ratione caussas esse, conf. Inst. §. 11. 12. de obl. quae ex delict. et §. 11. de iniuriis. *Reflectas* ad L. 2. c. 4. §. 40. *instit. Iurispr. diu.* THOMASII,

MASII, *et ad regulam iuris* (*a*): potest quis per alium, quod facere potest per se ipsum. Item (*b*) damnum dat, qui iubet dare. etc.

SCH. II. Notandum est, caussam instrumentalem a nonnullis in mortuam atque viuam esse diuisam.

(*a*) Cap. potest. 68. de R. I. in 6.
(*b*) L. 169. ff. de R. I.

§. 179.

Gradus libertatis in actionibus immediatis.

Actio immediata magis libera est, quam actio mediata. Mediate agens plura ad agendum habuit motiua extrinseca, quam is, qui immediate agit (§. 178. et Cor. 4. §. 175.), ergo et actioni mediatae minor inest libertatis gradus, quam actioni immediatae (Cor. 4. §. 175. Cor. 2. §. 162.).

COR. I. Actio mediata in relatione ad caussam moralem vt immediata spectari potest, caussa igitur moralis magis libere agit, quam caussa proxima (§. 178.).

COR. II. Ex quibus manifestum est, 1) actionem immediatam maiorem habere moralitatis gradum, quam actionem mediatam. 2) Moralitatem actionum maiorem esse in relatione ad caussam moralem, quam in relatione ad causam instrumentalem (§. 162. Cor. 2.).

SCH. Hocce principium obuium ad casum adcommodaturus ante caussam moralem in relatione ad totam actionem a caussa morali in relatione ad partem actionis distinguere debet.

§. 180.

Gradus libertatis habito respectu ad actionum collisionem.

Si nulla adest actionum collisio, actio libera maiorem habet libertatis gradum, quam actio ob collisionem perpetrata. Si nulla adest actionum collisio, plures actionis determinationes possibiles sunt, quam si actio ob collisionem suscipitur (§. 194. seqq. Ph. pr.), maior igitur est actionis contingentia, si nulla collisio, quam si collisio quaedam est obuia (§. 7. Pr.). Quamobrem, cum quantitas contingentiae actionis liberae etiam quan-

quantitatem libertatis determinet (§. 162. Cor. 2.), actio libera priori respectu maiorem habet libertatis gradum, quam respectu posteriori.

COR. Et ita in nouum incidimus fontem, ex quo moralitatis quantitatem haurire possumus (Cor. 2. §. 162.).

§. 181.

Qui applicatur ad versutiam.

Si actiones sunt in collisione, fieri potest, vt quis malum maius malo minori vel bonum minus bono maiori praeferat, et ita legi ideoque officio suo (§. 148.) non satisfaciat (§. 93. 98.). Eiusmodi omissio officii seu obedientiae legi praestandae dicitur (*a*) *versutia.*

COR. Versutiae igitur minor inest moralitatis gradus, quam actioni malae, quae nulla praeuia actionum collisione perpetrata (Cor. §. 180.).

(*a*) In recessu imperii §. 70. A. 1594.

§. 182.

Quid intentio eaque primaria et secundaria, directa et indirecta.

Volitio, qua agens vult, vt fiat id, vel non fiat, propter quod agit, vocatur *intentio.* Id, propter quod caussa efficiens agit, dicitur *finis.* Finis itaque ab agente intenditur. Finis est vel *primarius*, vel *secundarius*. *Primarius* dicitur, propter quem caussa efficiens actura esset, si vel nullum alium finem destinasset; et *secundarius*, ob quem solum, si alius non subesset, caussa efficiens non ageret. Ex qua finis euolutione facile intelligitur, quid sit *intentio primaria et secundaria.* Intentio, qua id intenditur, propter quod agens agit, *directa*, et qua agens quidem per se non vult, quod ex actione ipsius sequitur, quod tamen perinde, ac id, quod vult, ex eadem sequi potest, *indirecta* dicitur. Ex quo facile concipitur, quid sit, *directe* vel *indirecte aliquid velle.*

COR. Quicquid itaque agens indirecte vult, id non vult per se, sed quoniam sequitur. Non vero vult, vt medium, sed quoniam eam per actionem, qua aliquid vult, simul sequitur, vult admittere.

§. 183.

Quae libertate gaudet.

Omnis intentio est actio, quae liberas ad actiones referenda. Omnis enim intentio est volitio (§. 182.), quamobrem, cum volitio sit actio liberas ad actiones referenda (§. 52.), vt etiam intentionem liberas ad actiones referamus, necesse est.

COR. Omnis actio ad libertatem referenda habet moralitatem (§ 65. 70.). Ergo et intentio sine moralitate concipi nequit.

SCH. Dicatur in Praelectionibus de poena intentionis. Vide POTTII Tract. de *poena conatus.*

§. 184.

Et quidem maiori, si est intentio directa et primaria, quam si tantummodo intentio indirecta vel secundaria.

Intentio directa magis libera est, quam intentio indirecta, et intentio primaria magis libera est, quam intentio secundaria. Quicquid directe intenditur, id agens per se vult, quicquid vero indirecte intenditur, id agens non per se, sed tantummodo eam ob rationem vult, quia alias directam ob intentionem agere non posset (§. 182.). Si igitur intentionem directam spectemus, maior erit actionis contingentia, quam quae in intentione indirecta concipienda (§. 7. Pr.). Ex quo sequitur, intentionem directam magis liberam esse, quam indirectam (§. 162. Cor. 2). Q. e. p.

Alterum theorematis membrum eodem modo ex §. §. cit. cit deduci potest.

COR. Manifestum inde est, intentionem directam maiorem moralitatis gradum habere quam qui intentioni indirectae inest (§. 162. Cor. 2.). Et intentioni primariae maiorem moralitatis gradum inesse, quam intentioni secundariae (§. cit.).

SCH.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0132
DFG

SCH. Eadem propositio etiam ex §. 175. Cor. 4. deduci potest.

§. 185.

Diligentiae et negligentiae expositio.

Dantur infinitae actiones, sine quibus finis propositus obtineri nequit. Id, quod rationem existentiae finis continet, dicitur *medium*. Illae igitur actiones sunt media ad propositum obtinendum. Qui itaque ad finem obtinendum obligatus est, simul, vt actiones illas producat, obligatur (Cor. §. 94.). Ex quo negligentiae atque diligentiae conceptus facile formari possunt. Omissio enim actionum, quibus finis propositus obtineri potest, vocatur *negligentia*, et eiusmodi actionum commissio audit *diligentia*.

COR. I. Quo plures igitur quis edit actiones, quae sunt media ad finem propositum obtinendum, eo diligentior est, et quo plures sunt eiusmodi actiones, quas quis non edit, eo negligentior est. Infiniti itaque gradus tam diligentiae quam negligentiae concipiuntur.

COR. II. Et diligentia et negligentia tam absolute quam hypothetice, i. e. in relatione ad subiectum, quod agit, spectari possunt. Diligentia absolute spectata summa est, si agens nullam earum omittit actionum, quae sunt media ad finem propositum obtinendum; Diligentia autem hypothetice spectata euadit summa, si agens omnes ad finem propositum obtinendum necessarias edit actiones, quae viribus suis non repugnant. *Diligentia igitur, quatenus hypothetice spectatur, summa esse potest*, quae, quatenus absolute consideratur, summum diligentiae gradum minime conscendit. Quae de diligentia explicaui, si, quae natura obiecti mutari iubet, mutantur, ad negligentiam accommodari possunt.

COR. III. Quicquid vires agentis superat, hypothetice impossibile est (Cor. §. 91.), et ad impossibilia nulla datur obligatio (§. 91.), de gradu ergo diligentiae vel negligentiae iudicaturus, *primo* in summum diligentiae vel negligentiae in se spectatae gradum, et

deinde in vires agentis inquirere debet, quo cognoscere possit, quorum commissio eas excedit, et, quorum vires agentis non superat (Cor. 2.).

SCH. Triplicem Iuris Romani Doctores (a) diligentiae et negligentiae, quatenus hypothetice spectantur, constituerunt gradum, maximum *scilicet*, medium *et* infimum, *qui autem minutius omnia vult excutere, plures indicare valebit* (Cor. 1.). *Quoniam autem hoc ab instituto nostro alienum est, breuissimis hanc ICtorum diuisionem explicabimus. Sunt primo actiones, quae ad certum obtinendum finem a plerisque, qui se diligentes praebent, eduntur, earum commissio absoluit* diligentiam mediam, *et earum omissio* mediam *definit* negligentiam. *Sunt porro nonnullae actiones, quas agens quidem edere potest, attamen illas, quarum custodia diligentiam mediam constituit, excedunt. Earum commissio* maximae diligentiae, *et earum omissio* infimae negligentiae *ideam exhibet. Diligentia tandem, quae media minor, vocatur* infima, *eiusque omissio* summam *constituit* negligentiam.

(a) vid. LAVTERBACHII Compend. Iuris Lib. XIII. Tit. VI. commodat. vel contra p. 225. seqq.

§. 186.

Vt diligentiam adhibeamus et negligentiam in custodia legum fugiamus, natura obligati sumus.

Per naturam obligamur, vt omnem diligentiam hypotheticam in obseruandis legibus adhibeamus, omnemque negligentiam euitemus. Obligamur enim per naturam, vt omnem legi praestemus obedientiam (§. 108. 145.), ergo et obligamur ad omnes actiones producendas, quibus legi obedire possumus (§. 94.), atque ita vt omnem diligentiam adhibeamus, omnemque negligentiam euitemus (§. 185.). Quoniam vero ad impossibilia nulla datur obligatio (§. 91.); per naturam etiam solummodo obligamur, vt in custodia legum omnem diligentiam hypotheticam adhibeamus, negligentiamque, quantum fieri potest, euitemus (§. 185. Cor. 2. et 3.).

§. 187.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0134
DFG

§. 187.

Actiones humanae sunt actiones liberae (§. 1. 52.). Actiones liberae a voluntate vel nolunta- Quid rectitudo actionis humanae.
te proficiscuntur (§. 52.), atque ideo sine intellectus atque rationis vsu fieri nequeunt (§. 29. seqq.). Principia ergo, nimirum fiendi, actionum humanarum sunt inprimis intellectus, et voluntas vel noluntas. *Actus intellectus recti* sunt, si conueniunt cum principiis seu regulis Logicae, et *actus voluntatis vel noluntatis recti* dicuntur, si conueniunt cum legibus moralibus. Quare, cum leges morales etiam sint regulae (§. 98.), consequens est, vt *rectitudo actionis humanae* sit conuenientia cum regulis.

§. 188.

Defectus rectitudinis actionis humanae vinci- Inde formatur idea culpae.
bilis dicitur *culpa in genere*, et si defectus ille concipitur quoad intellectum, habemus *culpam in specie*, quam posthaec simpliciter *culpam* vocabo. Culpa ergo est actus intellectus, qui iuxta regulas Logicae non modificatur (§. 187.).

COR. Qui igitur culpose agit, vel falsam vel plane nullam de actionis bonitate vel prauitate sibi formauit notionem, ideoque vel false vel plane non de actionis moralitate iudicauit (§. 65.).

SCH. I. Ergo et ICti dicunt (*a*), imperitiam culpae annumerari. Quaeratur cum BVRGVND in scripto *de periculo et culpa*, an in omni dolo lateat culpa.

SCH. II. Vt hic euoluas, vel in memoriam reuoces principia, quae Logica praescribit, lubenter velim.

(*a*) L. 132. ff. de R.I.

§. 189.

Defectus attentionis circa actiones nostras Incogitantiae, improuidentiae et
incogitantiae (*Vnachtsamkeit*) nomen accepit. Et defectus attentionis ad malum in dato casu euen-

praecipitantiae in agendo definitiones.

tu possibile, quod agens praeuidere poterat, appellatur *improuidentia*. Et determinatio ad agendum, sine praeuia attentione ad conditionem actionis, dicitur *praecipitantia in agendo*. Defectus omnis sollicitudinis de rectitudine actionis vocatur *incuria*.

COR. I. Ex incogitantia igitur se ad agendum determinat, qui praecipitanter agit.

COR. II. Et qui in agendo incuriosus est, ille vel plane non, vel falsе de actionum moralitate iudicat.

§. 190.

Species culpae exponuntur.

Incogitantia, improuidentia, praecipitantia in agendo, incuria et versutiae caussa sunt species culpae. In incogitantia, improuidentia, praecipitantia et incuria est defectus debitae attentionis (§. 189.), et caussa versutiae est falsum iudicium de moralitate actionis (§. 181.). Ergo sunt species culpae (§. 188. et Cor. h §.).

§. 191.

Actus culposi pertinent ad actiones liberas.

Actus culposi, seu actus, quorum existentiae ratio in culpa est, ad actiones liberas referendi sunt. Actus culposi a vincibili rectitudinis actionis humanae defectu quoad intellectum proficiscuntur (§. 188.), fons itaque, ex quo oriuntur, est ignorantia vincibilis (Cor. §. 188. et §. 117.). Quamobrem, cum ignorantia vincibilis ad actiones liberas referri debeat (§. 117.); vt etiam actus culposos ad easdem referamus, necesse est.

COR. Actus ergo culposi gaudent moralitate (§. 171.).

§. 192.

Gradus libertatis in actibus culposis et

Actio libera non culposa magis libera est, quam culposa. Qui culpose agit, agit ex ignorantia (§. 188.), et quicquid non-culpose agens agit, distincte

distincte cognoscit (l. c.), posteriori igitur respectu moralitatem actionis magis distincte cognoscit, quam priori, ideoque actio libera non-culposa magis libera est, quam actio culposa (§. 162. Cor. 2.). non-culposis.

COR. Ergo et actio libera non-culposa maiorem habet moralitatis gradum, quam actio libera culposa (Cor. 2. §. 162.).

§. 193.

Actus culposi sunt actus negligentiae. Negligentia est omissio actionum, quibus finis propositus obtineri potest (§. 185.), ergo et defectus rectitudinis actionis humanae vincibilis est negligentia (§. 187. 186.). Culpa est defectus rectitudinis actionis humanae vincibilis (§. 188.), sequitur itaque, vt actus culposi sint actus negligentiae. Actus culposi a negligentia proficiscuntur.

COR. I. Quoniam negligentia ex Doctorum iuris Romani sententia est vel maxima vel media vel infima (Schol. §. 185.), inde factum est, vt etiam tres culpae gradus ab iisdem fint constituti. Si enim culpa negligentiam summam continet, eam vocarunt *latam*; si negligentiam mediam includit, eam appellarunt *leuem*; et si tandem culpa negligentia infima constituitur, *culpam leuissimam* eandem nominauerunt.

SCH. conf. LAVTERBACHII *Comp. Iur.* Lib. XIII. Tit. VI. com. vel contra p. 225. sqq. *Velim tamen, vt lectores hic attendant ad finem* Cor. 1. §. 158. *et ad meditationes* Viri Illust. GLAFEY, *quae leguntur im Recht der Vernunft* Lib. 3. cap. 1.

COR. II. Culpae character est defectus rectitudinis actionis humanae (§. 188.), et rectitudo actionis humanae ex conuenientia cum regulis concipitur (§. 187.), summa ergo cum ratione dicitur (*a*), nullam eius esse culpam, cui parere non necesse fuit.

COR. III. Et quoniam defectus ille vel ex commissione, vel ex omissione concipitur (§. 54.), culpam etiam vel committendo, vel omittendo posse constitui,

tui, consequens est. Idem colligi potest ex diuisione ignorantiae in simplicem atque compositam.

SCH. Euoluas SCHOEPFFERI *Dissert. de culpa lata ministri status* Cap. 2. n. 3.

(*a*) L. 169. d. R. I.

§. 194.

Consectaria actionis culposae per intentionem culposae agentis non existunt.

Agentem existentiam consectariorum, quae ex actione culposa sequitur, intendisse, dici nequit. Culpose agens vel falsam, vel plane nullam de actionis moralitate sibi formauit notionem (§. 188. Cor.), ignorat ergo, ex actione, quam culpose agendo committit vel omittit, hoc vel illud sequi consectarium (§. 65.). Minime itaque eiusmodi consectaria per agentis intentionem sunt existentia (§. 182.).

§. 195.

Doli et actionis dolosae definitio.

Si rectitudo actionis humanae quoad voluntatem vel noluntatem deficit, aliquem dolose agere, dicimus. Est igitur *dolus* defectus rectitudinis actionis humanae quoad voluntatem vel noluntatem vincibilis. *Actus* ergo *dolosi* sunt actus voluntatis vel noluntatis, qui iuxta leges morales non modificantur (§. 187.).

§. 196.

Quae a sciente et volente editur.

Qui dolose agit, ille sciens et volens agit dolose. In actione enim dolosa concipitur defectus rectitudinis actionis humanae quoad voluntatem vel noluntatem (§. 195.). Qui itaque dolose agit, ille vult violare legem (§. 195.), ideoque quoniam idem, quod volumus, etiam scimus (§. 33.), dolose agentem constitutionem actionis cognoscere, eandemque actionem velle producere, manifestum est.

§. 197.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0138
DFG

§. 197.

Actio dolosa editur a sciente et volente (§. 196.), ergo non est actio culposa (§. 188. Cor.), et quoniam est actio libera (§. 52.), magis libera est, quam actio culposa (§. 192.), atque ideo actionem culposam moralitatis quantitate superat (§. 162. Cor. 2.). Ergo non est culposa, et actionem culposam moralitatis quantitate superat.

SCH. Dicatur in praelectionibus, qua ratione dici possit (a), culpam latam aequiparandam esse dolo.

(a) L. quod Nerua. 32. ff. depos.

§. 198.

Omnis actio dolosa est moraliter mala. Dolose agens sciens et volens legem moralem violat (§. 196. 195.). Quoniam autem ille, qui leges morales violat, moraliter male agit (§. 107.), omnis actio dolosa etiam moraliter mala est. Et omnis actio dolosa est moraliter mala.

SCH. Qua ex ratione etiam eiusmodi dolus in iure Romano (a) dicitur dolus malus, qui contradistinguitur dolo bono (b), qui improprie dolus dicitur. Necesse ergo erit, vt doli boni ideam breuissimis euoluamus.

(a) L. 1. ff. de dolo malo.

(b) L. 1. §. 2. ff. l. cit. conf. LAVTERBACH. in h. l.

§. 199.

Actus externus internis contradicens vocatur *simulatio*, simulatio finis cuiusdam non illiciti gratia facta dicitur *dolus bonus*. Eiusmodi igitur doli actio non est mala (§. 156.), ideoque improprie actio dolosa dicitur (§. 198.). Ergo contradistinguitur dolo bono.

SCH. Hac ex ratione Florus Lib. I. cap. 3. *Horatium ad virtutem addidisse dolum, pronunciat.*

§. 200.

Actus voluntatis, quo executio decreti determinatur, dicitur *propositum*. Actus ille voluntatis Quid propositum.

tatis aut impetu aut deliberatione excitatur. Vltimo in casu *agitur ex proposito in sensu strictiori sumto.*

COR. Propositum igitur est volitio (§. 34.), adeoque liberum est (§. 52.), et gaudet moralitate (§. 65. 70.).

§. 201.

A quo actus dolosi proficiscuntur.

Omnis actus dolosus proficiscitur a proposito, quatenus terminus sensu generaliori sumitur. Actio enim dolosa a sciente et volente editur (§. 197.), qui igitur dolose agit, ille dolose agere decernit (§. 176.). Quoniam porro actu agit, voluntatem etiam ad actionis exsecutionem determinauit. Ex quo abunde sequitur, omnem actum dolosum a proposito proficisci (§. 200.).

§. 202.

Ergo casus fortuitus

Nexum caussarum in nostram perfectionem vel imperfectionem tendentium, quam praeuidere in nostra potestate non est, vocamus fortunam. Et euentus, ab inexspectato occultarum nobis caussarum concursu pendens, dicitur *casus fortuitus.*

SCH. Ita enim CICERO in top. cap. 17. p. 181. *iacere telum voluntatis est, ferire, quem nolis, fortunae.*

§. 203.

nullam habet moralitatem.

Casus fortuitus ignorantiam inuincibilem supponit (§. 202. 117.), *ergo est extra omnem culpam* (§. 188.) atque *dolum* (§. 196.). Et quoniam eiusmodi casus in potestate nostra minime positus est (§. 202.), nec ad liberas actiones (§. 53.), ideoque nec ad eas, quae moralitatem habent, referri potest (§. 70.).

SCH. Perlegere velis Lib. II. cap. 17. §. 18. in Iure B. et P. GROTII *et* PETR. GREGORII *Synt. I. V. Part. III. L. XXI. cap. 12. n. 2.*

§. 204.

§. 204.

Fieri potest, vt aliquid sit intrinsece possibile, quod extrinsece impossibile est (Cor. §. 91.), eiusmodi defectus possibilitatis extrinsecae dicitur *impotentia*, impotentia ergo est defectus virium (loc. cit.). Si huic impotentiae tollendae pro rerum nostrarum statu non sufficimus, *impotentia* dicitur *naturalis*, quae vocatur *infirmitas naturalis*, quatenus efficit, vt actiones nostras iuxta legem naturae dirigere non possimus.

Quod etiam valet de actionibus ex infirmitate naturali proficiscentibus.

COR. Quoniam igitur eiusmodi infirmitas naturalis est defectus virium inuincibilis, actiones ab eadem proficiscentes ad actiones liberas referri nequeunt (§. 53.). Ex quo sequitur, vt eiusmodi actiones nullam habeant moralitatem (§. 70.), atque ideo nec culposae (§. 101.) nec dolosae dici possint (§. 197.).

SCH. Velim tamen vt notes, ab eo, quod aliquid non sit moraliter malum, ad id, quod non sit malum, non valere consequentiam.

§. 205.

Qui dolose agit, ille edit actionem, ex qua mala fluunt consectaria (§. 198.). Mala haec consectaria agens vel intendit, vel quidem non intendit, attamen dum ex post facto, eiusmodi consectaria inde sequi, cognoscit, eadem adprobat. Priori respectu *dolus* dicitur *dolus ex proposito*, posteriori vero *ex re* (*a*).

Quid dolus ex proposito et ex re.

(*a*) L. 36. ff. de verb. oblig.

§. 206.

Dolus ex re, quatenus est dolus, etiam a proposito proficiscitur. Qui ex re dolose agit, malum illud, quod ex actione sequitur, non intendit (§. 205.), hoc ergo respectu non agit dolose (§. 196. 182.). Quatenus autem malum illud, quod

Dolus ex re etiam a proposito proficiscitur.

quod ex post facto cognoscit, adprobat (§. 205.), sciens et volens malum obuium non remouet, et ita sciens et volens legem violat (§. 106. 108.), ideoque dolose agit (§. 195.). Quibus ex principiis eadem ratione, qua principium §. 201. positum demonstraui, deduci potest, actionem ex re dolosam, quatenus dolum inuoluit, etiam a proposito proficisci.

§. 207.

Gradus libertatis in actibus dolosis ex proposito et ex re.

Actio dolosa ex proposito magis libera est, quam actio dolosa ex re. Et actio dolosa ex proposito stricte sic dicto magis libera est, quam actio dolosa ex proposito sensu generaliori sumto. Qui ex proposito dolose agit, ille malum, quod ex actione sequitur, intendit, qui vero ex re dolose agit, ille tantum malum actionis consectarium, quod non intendit, ex post facto adprobat (§. 205.), ergo ex re dolose agens consectaria actionis tantum a posteriori cognoscit, quae ex proposito dolose agens ex actionis notione cognouit (§. 59.). Magis itaque illius quam huius de actione cognitio distincta est. Quare et actio dolosa ex proposito actionem dolosam ex re quantitate libertatis excedit (§. 162. Cor. 2.).

Alterum propositionis membrum patet ex §. 177. coll. §. 200.

COR. Ergo et actio dolosa ex proposito maiorem sibi vendicat moralitatem, quam actio dolosa ex re (§. 162. Cor. 2.). Et actio dolosa ex proposito stricte sic dicto maiorem, quam actio dolosa ex proposito sensu generatim sumto.

SCH. Prima propositio etiam inde inferri potest, quoniam actio dolosa ex proposito magis contingens est, quam actio dolosa ex re.

§. 208.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0142
DFG

§. 208.

Dolus, qui simulatione editur, dicitur *clandestinus*, qui vero cum nulla simulatione coniunctus, vocatur *manifestus*.

Explicatur dolus clandestinus et manifestus.

§. 209.

Actio dolosa clandestina magis libera est, quam actio dolosa manifesta. Actio dolosa est actio libera (§. 197), ergo tam actio dolosa clandestina, quam actio dolosa manifesta sunt actiones liberae, quatenus dolosis annumerantur actionibus. Quoniam vero hanc ad libertatem in actione dolosa clandestina, noua voluntatis ideoque libertatis (§. 52.) accedit determinatio, quae in actione dolosa manifesta non concipitur (quod per se patet), actio dolosa clandestina magis etiam libera est, qnam actio dolosa manifesta (Cor. 1. §. 175.).

Ille magis liber est, quam hic.

COR. Actui igitur doloso clandestino maior inest moralitas, quam actui doloso manifesto (Cor. 2. §. 162).

§. 210.

A genere ad speciem valere consequentiam, ex Logica manifestum est. Quae igitur de actionum liberarum earumque moralitatis quantitate hactenus dicta sunt, facile ad actiones liberas et commissiuas et omissiuas (§. 54.), si modo ea magis determinentur, quae natura obiecti determinari iubet, facile accommodari possunt. Eiusmodi applicatio breuissimis fiat in praelectionibus Proposita enim pro instituto sufficere possunt.

Quae de moralitate actionum liberarum dict, ad actiones commissiuas et omissiuas applicari possunt.

CAPVT II.
DE IMPVTATIONE MORALI.

§. 211.

Explicatio facti.

Actio libera, quatenus sub circumstantiis singularibus consideratur, dicitur *factum*. Circumstantiae, sub quibus actio libera considerari potest, sunt rei conditio et agentis voluntas (§. 161.). Qui igitur factum aliquod accurate vult perpendere, tam rei conditionem, quam agentis voluntatem distincte euoluere debet.

vide Obs. XLII. Tom. II. Obs. I. N. et G.

§. 212.

Et speciei facti.

Enarratio circumstantiarum, sub quibus actio libera existens facta, vocatur *species facti*. Speciem igitur facti compositurus, tam rei conditionem, quam agentis voluntatem exponere debet (§. 211.).

COR. Errorem facti commisisse dicitur, qui in enarrandis circumstantiis errauit. Ergo et erroris facti declaratio *exceptionis facti* nomine venit. Vide Obs. XLVI. Tom. II. Obs. I. N. et G.

§. 213.

Quid imputatio.

Illi, ad cuius voluntatem vel noluntatem existentia vel non-existentia facti refertur, *factum imputatur*. Declarare itaque aliquem esse auctorem facti, idem est ac imputare (§. 90.).

COR. I. In imputatione ergo non quaeritur, an quis egerit, sed an quis voluerit agere?

COR. II. Ex quo manifestum est, nemini aliquid posse imputari, nisi qui gaudet vsu libertatis (§. 52.), ideoque qui praeuio intellectus atque rationis exercitio agere potest (§. 52. 29. 30.).

COR. III. Porro inde consequitur, nullam actionem imputari posse, nisi quae ad actiones liberas referenda (§. 211. 213.). Actio ergo impossibilis, actio coacta stricte

ſtricte ſic dicta, et actio mere naturalis, qua tales, imputari nequeunt (§. 53. 163. 55.).

COR. IV. Ergo nec actiones mixtae imputari poſſunt, niſi quatenus ſunt liberae (§. 55 163.).

COR. V. Ex quibus facile colligitur, errorem inuincibilem non poſſe imputari (§. 117.). Quibus ex fundamentis concipitur regula (*a*): Imputari non poteſt ei, per quem non ſtat, ſi non faciat, quod per eum erat faciendum.

SCH. I. Simul ex dictis facile intelligere poſſumus, quando noctambulis actiones aliisque ſomnia imputari poſſint. Vide modo, quae Cor. 2. § 8. *explicauimus.* Vid. Obſ. XLIII. XLIV. et XLV. Tom. II. obſ. I. N. et G.

SCH. II. Non-nulli imputationem diuidunt in phyſicam et moralem. Qua de diuiſione in Praelectionibus.

(*a*) Cap. imputari 41. de R. I. in 6.

§ 214.

Id, quod efficit, vt actio poſſit imputari, dicitur *imputatiuitas.* Definitio imputatiuitatis.

§. 215.

Imputatiuitas eſt dependentia actionis a libertate animae. Illi enim actio imputatur, ad cuius voluntatem vel noluntatem exiſtentia eius referri poteſt (§. 213.). Imputatur itaque, quatenus a libertate mentis dependet (§. 52.). Dependentia ergo actionis a libertate mentis efficit, vt actio poſſit imputari, ideoque imputatiuitatem conſtituit (§. 214.). Quae eſt dependentia actionis a libertate mentis.

§. 216.

Facta aliena etiam illi, qui eorum eſt cauſſa moralis, imputari poſſunt. Factum enim illi imputatur, ad cuius voluntatem vel noluntatem eius exiſtentia vel non-exiſtentia referri poteſt (§. 213. 215.), quoniam vero exiſtentia vel non-exiſtentia facti alieni ad voluntatem vel noluntatem cauſſae moralis referri poteſt (§. 178.), cauſſae etiam morali facta aliena imputari poſſe, conſequens eſt. E. et facta aliena cauſſae morali imputantur.

SCH. Inde facile perſpicimus, quando actiones brutorum, rerum inanimatarum, infantum et furioſorum etc. nobis imputari poſſint.

§. 217.

Actiones gaudent imputatiuitate, quatenus ſunt morales.

Actiones ſunt imputabiles, quatenus moralitatem habent. Actionibus enim imputatiuitas ineſt, quatenus ad libertatem referuntur (§. 215.). Quare cum libertas ſit fundamentum moralitatis actionum (§. 65. 70.), manifeſtum eſt, actiones poſſe imputari, quatenus ſunt morales.

COR. I. Moralitati actionum gradus ineſſe poſſunt (Cap. IV.). Ex quantitate igitur moralitatis, quae actioni competit, quantitas etiam imputationis concipitur.

SCH. Ergo a GVNDLINGIO (*a*) *dicitur, quod prima quaeſtione* (Cor. 1. §. 213.) *abſoluta in imputatione quaeratur*, quanta fuerit agentis voluntas.

(*a*) in I. N. et G. cap. VI. §. 14. p. 50.

COR. II. Quantitatem ergo imputationis ſequentibus ex propoſitionibus obuio in caſu haurire poſſumus.

I. Quo magis actio commiſſa vel omiſſa libera eſt, eo magis imputatur (§. 162.).

II. Actio voluntaria magis imputatur, quam actio mixta, ſeu actio inuita per violentiam ſecundum quid (§. 165. et Cor.).

III. Actiones interne honeſtae magis imputandae ſunt, quam actiones externe honeſtae (§. 166.).

IV. Quo plura quis motiua ex idea actionis ad agendum hauſit, eo magis illi actio imputatur (§. 169. et Cor. 1.).

V. Quo plura conſectaria ab actione libera proficiſcuntur, eo magis imputanda eſt (§. 169. Cor. 2.).

VI. Actio libera compoſita hac ratione magis imputanda eſt, quam actio libera ſimplex (§. 175. et Cor. 1. et 2.).

VII. Quo facilius quis actionem committere vel omittere potuit, eo minus actio illi imputatur (§. 175. Cor. 3.).

VIII. Quo

VIII. Quo plura ergo quis motiua extrinseca ad agendum habuit, eo minus illi actio imputanda est (§. 175. Cor. 4.).

IX. Si agenti non defuerit ratio, cur contrariam potius ederet actionem, ea ipsi magis imputanda est (§. 175. Cor. 5.).

X. Actio deliberata magis imputatur, quam actio indeliberata (§. 177. Cor.).

XI. Actio immediata magis imputanda est, quam mediata (§. 179. Cor.).

XII. Actio caussae morali magis imputanda est, quam caussae instrumentali (§. 179. Cor. 2.).

XIII. Actio, quae in collisione producta, minus imputatur, quam actio omni collisione immunis (§. 180. Cor.).

XIV. Intentio imputabilis est, magis vero directa vel primaria, quam indirecta vel secundaria (§. 184. Cor.).

XV. Actiones culposae, et quidem pro gradu culpae, imputandae sunt (§. 191. Cor.), sed minus, quam actiones liberae non culposae (§. 192. Cor.).

XVI. Actio dolosa magis imputatur, quam culposa (§. 197.).

XVII. Actus dolosus ex proposito magis imputatur, quam actus dolosus ex re (§. 207. Cor.).

XVIII. Actio dolosa clandestina magis imputatur, quam actio dolosa manifesta (§. 209. Cor.).

§. 218.

Quid imputatio iuris et facti.

Qui est auctor facti, ad illum etiam cum facto connexa pertinent (§. 30.). Quae cum facto connectuntur, sunt consectaria facti. Qui igitur est auctor facti, ad eum etiam consectaria facti pertinent. Facta sunt actiones morales (§. 211. 217.), et consectaria actionis moralis, qua talis, dicuntur merita (§. 120.), cui igitur factum imputatur, illi etiam merita tribuenda sunt (§. 213.). Et haec est ratio, cur etiam iudicium de merito facti dicatur *imputatio*, et quidem *iuris*, quae di-

ſtinguitur (*a*) *ab imputatione facti*, quam §. 213. expoſui.

COR. I. Imputatio ergo iuris ſine imputatione facti ſtare nequit.

COR. II. Ille, qui falſa auctori adſignat merita, *errorem iuris* commiſiſſe dicitur. Et huius erroris declaratio *exceptio iuris* vocatur.

a) Hinc Germani dicunt: *ich will es ihm nicht* imputi*ren.*

SCH. Notandum eſt, imputationem facti et imputationem iuris non eſſe diuerſas imputationis ſpecies.

§. 219.

Quid imputatio in genere ſeu plena.

Plena igitur *imputatio* eſt declaratio, ad quem factum eiusque merita pertineant. Et *imputatio in genere* eſt actus, quo alicui ex eo, quod fuit, praedicatum determinatur morale. Quoties hoc fit ex cauſſalitate, toties eſt *imputatio facti*, quoties ex effectu, toties eſt *imputatio iuris.*

COR. Colligimus inde, plenam imputationem imputationis facti atque imputationis iuris genus non poſſe vocari.

SCH. Imputare ſummatim eſt aliquem dictare cauſſam moralem, ad quam debeat applicari effectus moralis, ſunt verba THOMASII in fund. I. N. Lib. I. Cap. VII. §. 27.

§. 220.

Imputatio continetur ratiocinio.

Omnis imputatio abſoluitur ratiocinio. In imputatione facti declaratur, aliquem eſſe auctorem facti (§. 218. 213.), hoc vero iudicium, quoniam non eſt intuitiuum, ſed ex circumſtantiis ſingularibus eruendum (§. 212. 213.), merito ad iudicia diſcurſiua refertur. Imputatio ergo facti ratiocinio abſoluitur (§ 121. Pr. Log.). Q. e. p.

Ponamus imputationem iuris, in hac de merito facti auctori tribuendo iudicatur (§. 218.), quamobrem, cum hoc iudicium etiam diſcurſiuum ſit, imputationem iuris ratiocinio etiam abſolui, eadem ex ratione manifeſtum eſt. Q. e. a.

SCH.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0148
DFG

SCH. I. Imputatio igitur facti hocce ſyllogiſmo expleri poterit.

Huius facti exiſtentia vel non-exiſtentia ad voluntatem vel noluntatem Titii referri poteſt.

Ad cuius voluntatem vel noluntatem exiſtentia vel non-exiſtentia facti referri poteſt, ille eſt auctor facti (§. 213.).

E. Titius eſt auctor huius facti.

SCH. II. Et in imputatione iuris ſyllogiſmus hic foret:

Hoc factum tale eſt.

Quodcunque factum tale, ex eo ſequitur hoc meritum.

E. ex hoc facto hoc meritum ſequitur.

SCH. III. Ex quibus facillime ſyllogiſmus, qui imputationem plenam explicabilem reddit, formari poterit, ita argumentando:

Titius talis facti auctor eſt.

Quicunque talis facti auctor eſt, illi hoc meritum eſt adſignandum.

E. Titio hoc meritum eſt adſignandum.

§. 221.

Imputatio eſt ratiocinatio (§. 220.), ratiocinatio eſt vel falſa vel vera, et vera eſt vel demonſtratiua, vel probabilis. Ergo et imputatio eſt vel *recta*, vel *erronea* ſeu *ſpuria*; et recta eſt vel *certa*, vel *incerta* ſeu *dubia*, vel *probabilis*. Quod tam ex forma quam materia ſyllogiſmi imputatorii cognoſcendum. Imputatio recta et ſpuria.

COR. I. Quibus ex notionibus manifeſtum eſt, imputationem iuris certam eſſe, a) ſi factum ſit verum, b) ſi meritum, cuius mentio fit, cum facto illo connexum, c) ſi forma argumentando rite obſeruetur.

COR. II. Certitudo imputationis facti, vt et imputationis plenae ex Schol. ad §. 220. eodem modo cognoſci poterit. Dicamus plura de iis, quae cum imputatione connectuntur.

§. 222.

Ille, qui imputationem iuris efficit, eſt *iudex*, et a quo imputatio facti dependet, vocatur *actor*. Quid iudex et actor.

Actor igitur declarat ad quem factum pertinet (§. 213.), et qui de meritis auctori, a quo factum dependet, adsignandis iudicat, *iudex* est (§. 218.). Sermo est de *iudice* et *actore* in iudicio imputatorio.

vid. Obs. XLVIII. Tom. II. Obs. I. N. et G.

§. 223.

Iudex tam factum quam legem distincte cognoscat.

Iudex tam factum quam legem perspectam habere debet. Iudex de meritis facti auctori adsignandis iudicare debet (§. 222.), merita haecce sunt consectaria facti, quatenus vt morale spectatur (§. 218.), ergo iudex consectaria, facto morali tanquam causae adsignanda, perspecta habere debet. Quamobrem, cum nemo de determinatae cuiusdam causae effectu iudicare possit, quam qui eandem distincte cognoscit, iudex etiam factum distincte cognoscere debet. Q. e. p.

Porro iudex de facti meritis auctori adsignandis iudicare debet (§. 222.), sed merita haecce sunt consectaria ex actionum moralitate (§. 120.), ex lege cognoscenda (§. 107.). Ergo et iudici legem perspectam esse oportet. Q e. a.

COR. I. Ex primo sequitur, necesse esse, vt iudex veritatem speciei facti cognoscere debeat (§. 212.). In specie facti circumstantiae, sub quibus actio libera edita est, enarrari debent (§. 212.), iudex itaque omnes circumstantias perpendere, illasque tam inter se, quam cum actione, sub illis perpetrata comparare debet.

COR. II. Et dum necesse est, vt legem perspectam habeat (per membr. 2.), sibi etiam habitum leges explicandi (§. 102.), atque interpretandi (§. 113.), ideoque notitiam de ratione et occasione legis adquirere debet (§. 116.).

§. 224.

Et de sufficiente speciei facti

Iudex de sufficiente speciei facti probatione solicitus esse debet. Iudex enim distincte cognoscere debet

debet factum, quo de huius meritis iudicare recte possit (per dem. ad §. 223.), hoc vero fieri nequit, nisi factum, quod proponitur, sit verum satisque probatum (§. 221. Cor. 1.). Veritas facti a veritate circumstantiarum propositarum dependet (§. 211.), quarum enarratio species facti vocatur (§. 212.), iudex itaque de sufficiente speciei facti probatione sollicitus esse debet. probatione sollicitus esse debet.

COR. I. Imputatio ergo iuris vera et certa esse nequit, nisi imputatio facti sit vera atque certa (§. 218.).

COR. II. Ex quo sequitur, imputationem iuris non esse certam, si exceptio quaedam facti cum ratione concipi possit (Cor. ad §. 212.). Inde enata est regula (*a*): *Ea, quae probari ostendique nequeunt, pro non gestis neque existentibus habentur.*

SCH. Sed quae erit sufficiens speciei facti probatio? Leges diuinae forenses vt et ciuiles duos requirunt testes omni exceptione maiores. Sed hoc positiuum est. Quid hac in re iuris naturalis, in I. C. V. infra explanabo. Vid. GRIBNERI Iur. Nat. Lib. IV. cap. VIII. §. 5. *Et simul intelligitur, quid sit, quod idiomate Germ. dicitur das Aufbürden.*

(*a*) L. in lege 77. ff. de contrah. emt.

§. 225.

Iudex iudicare debet de conuenientia vel non conuenientia facti cum lege. Iudex enim de facti meritis auctori adsignandis (§. 222.), i. e. praemio vel poena iudicare debet (§. 120.). Quamobrem, cum praemium actioni ob conuenientiam cum lege, et poena ob disconuenientiam cum lege competat (§. 119. 108.), necesse est, vt iudex de conuenientia vel disconuenientia facti cum lege iudicet. Et iudicat de conuenientia et disconuenientia actionis cum lege.

SCH. Hac ex ratione nonnulli, quos pia mente veneror, imputationem per adplicationem legis ad factum definiuerunt. Sed ex rationibus, in superioribus adductis, hunc actum imputationi iuris antecedere, et imputationem facti sequi, equidem puto. Cui vero hoc non placet,

cet, perpendat, quaeso, doctrinam de conciliis deliberatoriis, et Tit. I.C.R. de in ius vocando.

§. 226.

De quantitate moralitatis facti.

Iudex de moralitatis facti quantitate iudicare tenetur. Etenim merita facti, de quibus iudex iudicare tenetur (§. 122.), sunt consectaria actionis moralis (§. 120). Quantitas consectariorum a quantitate caussae dependet (§. 49. Ont.), ergo et iudex de quantitate moralitatis, quae facto inest, iudicare tenetur. Vid. §. 217. Cor. 2.

§. 227.

Quid aequitas obiectiua.

Proportio consectariorum, quae cum actionibus liberis, ex circumstantiis mensuratis, combinatur, nomen *aequitatis* accepit, quam, quo ab aequitate §. 155, explicata distingui possit, posthaec *aequitatem obiectiuam* s. *relatiuam* (*a*) vocabimus.

(*a*) vid. STRVVII Syntagm. I. C. Exercit. II.

§. 228.

Quam iudex in imputando obseruare tenetur.

Iudex in imputando aequitatem relatiuam obseruare debet. Dum enim iudex imputat, de facti meritis auctori adsignandis iudicare debet (§. 227.). Merita facti sunt consectaria actionis liberae, quatenus sub circumstantiis singularibus consideratur (§. 211. 120.). Iudex ergo in imputando proportionem consectariorum, quae cum actionibus liberis ex circumstantiis mensuratis combinanda (§. 226.), ideoque aequitatem relatiuam obseruare tenetur (§. 227.).

§. 229.

Iustitiae et eius legis expositio.

Promtitudo alios perficiendi dicitur *bonitas*, et scientia, eligendi media ad finem bonum obtinendum, vocatur *sapientia*. Ergo propositio: *omnia ita dirige, vt fiant media ad finem vltimum*, est

est lex sapientiae. Bonitas pro sapientia administrata, audit *iustitia*. Lex igitur iustitiae est, *bonitatem secundum legem sapientiae administra*.

§. 230.

Iustitia est habitus edendi actiones
Iustitia est habitus edendi actiones iustas, et vice versa. Actionibus etiam iustis ea peraguntur, quae iuri perfecto alterius conueniunt (§. 155.), ergo quae consentiunt cum obligatione perfecta (§. 153.). Quamobrem, cum custodia obligationis requirat productionem perfectionum (§. 93. 15.), etiam hypothetice possibilium (§. 91.), habitus edendi actiones iustas est iustitia, et vice versa (§. 229.).

SCH. Ergo ARISTOTELES (*a*) *Iustitiam vocat habitum, ex quo homines ad res iustas agendas idonei efficiuntur.*

(*a*) Lib. V. Eth. cap. 1. conf. LAVTERBACH. Compend. ff. L. 1. T. 1.

§. 231.

Tendit ad custodiam legum.
Iustiae est, vt leges, quae officia erga alios praescribunt, obseruentur. Iustitia est bonitas secundum legem sapientiae administrata (§. 229.), scopus ergo iustitiae est, vt alii perficiantur, quo finis vltimus possit obtineri (§. 121.), ideoque vt omnia fiant media ad obtinendam felicitatem (§. 147. 146.). Quamobrem, cum felicitatem obtineamus, si legibus obtemperamus (§. 147.), finem iustitiae esse, vt leges obseruentur, sequitur.

§. 232.

Inde iustitia vel interna vel externa est.
Leges sunt vel perfectae vel imperfectae (§. 159.), ergo et inde iustitia in varias species diuidi potest, quatenus nimirum iustitiae est, vt leges imperfectae obseruentur, dicitur *interna* seu *attributrix*, quatenus vero obseruationem legum perfecta-

perfectarum spectat, appellatur *externa* s. *expletrix*. Si iustitia expletrix cum attributrice connectitur, concipimus *iustitiam vniuersalem*, cuius respectu iustitia expletrix *particularis* vocatur.

COR. Iustitia igitur interna sublimior est externe, et externam continet (vid. §. 167.).

vid. Dissert. de Leg. talionis §. 8. seqq.

§. 233.

Quas iudex in imputando colere tenetur.

Iudex in executione imputati omnem colere debet iustitiam. Quoniam iudex in imputando aequitatem relatiuam obseruare tenetur (§. 128.), ita etiam imputationem exequi debet, vt finis legum possit obtineri (§. 227. 106. 107.). Alios ergo, quantum facta permittunt, perficere (§. 106.), ideoque in exequendo imputati omnem debet iustitiam colere (§. 229. seqq.).

§. 234.

Quid imputatio iuris positiua et priuatiua.

Qui bona produxit facta, praemia, et qui mala edidit facta, poenas meretur (§. 119. 120.). Iudex ergo iudicat de poenis mali facti auctori, et praemiis boni facti auctori adsignandis (§. 222.), idque pro quantitate moralitatis facti (§. 228.). *Ex quo imputationem iuris positiuam et priuatiuam* concipimus.

§. 235.

Inde oritur iustitia distributiua, quae vel remuneratiua, vel vindicatiua.

Ex quo sequitur, vt iustitiae, quam iudex in exequendo imputati colere debet, sit, vt mala agentibus mala, et bona agentibus bona facti consectaria adsignentur (§. 233. 234.). Quibus sub determinationibus *iustitia* audit *distributiua*, quae *remuneratiua* est, quatenus bona agentibus praemia, et *vindicatiua*, quatenus mala agentibus poenae adsignantur.

SCH.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0154
DFG

SCH. Alteram iuſtitiae expletricis ſpeciem, commutatiuam ſcilicet, infra exponam. Velim tamen, vt euoluas Diſſ. cit. de lege talionis 36. 68.

§. 236.

Declarare, quid obuia in controuerſia ſit iuſti atque iniuſti, idem eſt, ac *ſententiam ferre*. Qui ergo determinat poenas vel praemia auctori facti deſignanda, fert ſententiam. Sententiae definitio.

§. 237.

Iudex in imputando ſententiam ferre debet. Iudex enim, dum imputat, de praemiis boni facti auctori, et poenis mali facti auctori adſignandis iudicare debet (§. 234.). Atque ideo immediate ſequitur, vt in imputando ſententiam ferre debeat (§. 136.). Quae a iudice fertur.

COR. Sequitur inde, iudicem eſſe, qui fert ſententiam.

§. 238.

Dum iudex in iudicio imputatorio ſententiam fert, actionibus liberis adſignat conſectaria (§. 236.), ideoque quantum ſeu valorem (§. 234.). Actio, qua valor rei adſignatur, dicitur *exiſtimatio*. *Dum igitur iudex ſententiam fert, de actionibus liberis exiſtimat.* Et eo ipſo actiones liberas exiſtimat.

§. 239.

Inter conſectaria illa referre debemus poenas vel praemia (§. 236.). Dum igitur iudex de actionibus liberis exiſtimat, de perfectione aut imperfectione facti iudicare poteſt (§. 234. 15.). Hinc exiſtimatio eſt vel *bona*, quatenus eſt iudicium de actionum auctoris perfectione, vel *mala*, quatenus eſt iudicium de actionum auctoris imperfectione. Prima producit *honorem*, quatenus nimirum Quae exiſtimatio eſt vel bona vel mala.

nimirum honor externe ſpectatur, altera vero *vituperium*.

COR. Exiſtimatio igitur bona praemiis, et exiſtimatio mala poenis annumeranda eſt (§. 234.).

§. 240.

Quando iudex bene, quando male iudicat.

Iudicium eſt vel verum vel falſum, ergo et exiſtimatio illa vel *vera* vel *falſa* eſſe poteſt. Si prius, *iudex bene iudicans*, ſi vero poſterius, *male iudicans* vocatur. (*a*)

COR. I. Dum igitur iudex male iudicat, falſum de meritis facti auctori adſignandis format iudicium (§. 238.), ideoque imputationem iuris exhibet falſam (§. 221. 218.).

COR. II. Iudicem male iudicare, aut ex propoſito, aut ex errore facti vel iuris vincibili vel inuincibili, abunde ſequitur ex §. 220. Schol. et §. 221. Cor. 2.

(*a*) vid. LAVTERBACH. Comp. ff. L. I. Tit. XIII. p. 744.

§. 241.

Quando iudex male iudicans doloſe, quando culpoſe agit.

Iudex, qui ex propoſito male iudicat, doloſe, qui vero ex errore vincibili male iudicat, culpoſe agit. Si enim iudex male iudicat, deficit rectitudo actionis humanae (§. 240. 228. 233. 187.), et quidem priori reſpectu quoad voluntatem (§. 200.), poſteriori vero quoad intellectum (§. 188. Cor.). Ergo priori reſpectu doloſe (§. 195.), et poſteriori culpoſe agit (§. 188.).

COR. I. Magis igitur iudici imputatur, ſi ex propoſito, quam ſi ex errore male iudicauit (§. 217. Cor. 2. propoſ. XVI.).

COR. II. Quoniam autem actio ex ignorantia inuincibili orta nullam habet moralitatem (§. 117.), fieri nequit, vt iudici, ſi ex errore inuincibili male iudicauerit, iudicium illud imputetur.

COR. III. Si quis vero eiusmodi iudicium iudici velit imputare, manifeſtum eſt ex §. 221., quod ſit imputatio ſpuria.

§. 242.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0156
DFG

§. 242.

Magis iudici imputandum est, si ex errore vincibili iuris male iudicauit, quam si eiusmodi iudicium ex vincibili errore facti enatum est. In actu enim imputatorio euolutio legum tantummodo a iudice, euolutio vero facti quoad maximam partem a probatione ab auctore prolata dependet §. 222.). Magis ergo intuitu iudicis euitabilis est error iuris, quam error facti (§. 117.). Qua ex ratione etiam magis iudici imputari debet, si ex priori, quam si ex posteriori causa male iudicauit (§. 217. Cor. 2. propos. XV. vid. pr. VII.). Quomodo iudicium falsum ex errore vincibili ortum iudici imputatur.

COR. Ex quibus facile quisque potest colligere, sententiam falsam a iudice latam magis imputandam esse actori, quam iudici, si ex errore facti vincibili enata, cuius existentia ad actoris voluntatem referenda, i. e. cuius existentiae actor auctor est (§. 217. Cor. 2. propos. XII. et §. 213.).

§. 243.

Naturalem imputationem plenam instituendi methodum ex hucusque explicatis facile eruere possumus, quam breuissimis quoad lineamenta modo, in praelectionibus pluribus explicanda, hic ita accipe. Genesis imputationis.

Primo fit imputatio facti, qua actor factum exponit, et ad quem pertinet, declarat (§. 213. 222. 120. Schol. 3.), i. e. actor speciem facti exhibet (§. 212.).

Specie facti satis probata (§. 224.), iudex quantitatem moralitatis facti (§. 226.), et deinde conuenientiam vel non-conuenientiam eiusdem cum lege eruere (§. 225.), et his peractis summa tandem cum aequitate (§. 228.) atque iustitia (§. 233.) sententiam ferre tenetur (§. 237.).

Hoc

Hoc facto fiat executio, secundum legem iustitiae distributiuae.

vid. Obs. XLVII. Tom. II. Obs. I. N. et G.

§. 244.

Fori et eius specierum expositio.

Vbi sententia fertur, dicitur *forum*, sententia fertur secundum leges (§. 236. 119.). Leges sunt vel naturales vel positiuae, eaeque diuinae vel humanae etc. (§. 127), inde variae fori species concipiuntur. Est igitur *forum naturale*, vbi sententia secundum leges naturales fertur. Leges naturales sunt etiam diuinae (§. 133.), forum igitur *naturale* recte etiam *diuinum* vocatur. Quid sit forum mere naturale, et naturale qualificatum, ex dictis facile colligere possumus.

§. 245.

In foro naturali omnia facta sunt imputabilia.

In foro naturali ideoque diuino nullum cogitari potest factum, quod non imputatur. In foro naturali sententia fertur secundum leges naturales (§. 244.), ideoque declaratur, auctores facti certam quandam poenam vel praemium mereri (§. 236.). Qua ex re, cum in foro, vbi leges naturales valent, nulla actio impunita vel irremunerata maneat (§. 149.), consequens est, vt in foro naturali ideoque diuino nullum cogitari possit factum, quod non imputatur (§. 243.).

COR. Si igitur factum aliquod non imputetur, id ad forum naturale spectare nequit.

§. 246.

Idea meriti stricte sic dicti.

Qui aliquid alteri praestat, ad quod non fuit obligatus, is nobis dicitur *mereri*. Opera ergo, quam alteri praestamus, non debita (§. 156.) *meritum stricto sensu intellectum* vocatur.

§. 247.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0158
DFG

§. 247.

In foro mere naturali nulla concipiuntur merita ſtricte ſic dicta. In foro mere naturali non valent leges, niſi mere naturales (§. 244.), in foro ergo mere naturali alteri nil praeſtare poſſumus, ad quod non obligati ſumus (§. 138.), atque ideo in foro mere naturali nulla merita ſtricte ſic dicta cogitari poſſunt (§. 246. 156.). Quae in foro mere naturali non dantur.

COR. Si igitur merita ſtricte ſic dicta ponantur, illa ad forum qualificatum vel poſitiuum pertineant, neceſſe eſt (§. 244.).

§. 248.

Imputatio fieri poteſt in foro naturali (§. 245.), et hac ex ratione vocatur *imputatio naturalis*, quae ideo eſt declaratio, ad quem factum eiusque connexa naturalia pertinent (§. 219.). Quae igitur de imputatione in genere hactenus euoluta ſunt, quisque ad imputationem naturalem facile accommodare poteſt. Quid imputatio naturalis.

§. 249.

Aut auctor facti ipſe, aut alius ab eodem diuerſus ea, quae §. 248. indicauimus, declarat. Si prius, imputatio naturalis vocatur *interna*, ſi vero poſterius, *externa*. Quae vel externa vel interna.

§. 250.

Nobis itaque ineſt facultas nobismet ipſis aliquid imputandi, quae ex vſu loquendi vocatur *conſcientia* ſc. *moralis*. Imputatio eſt vel iuris vel facti (§. 218.), ergo et homo in foro naturali ſui ipſius actor atque iudex eſſe poteſt (§. 222. 218. 213.). Ex quo facile colligitur, cur forum naturale etiam forum conſcientiae et tribunal rationis (§. 130.) dicatur. Quae conſtituit conſcientiam.

COR. Ex iis igitur, quae de imputatione generatim hactenus euoluta, variae conſcientiae diuiſiones, variaque eiusdem praedicata deduci poſſunt. *Dormitat* enim conſcientia, ſi facultas illa non ducitur ad actum, ſi vero ad actum ducitur, conſcientia *euigilat*. Quid *conſcientia recta, erronea, certa, incerta, probabilis*, ex §. 221., *mala, bona*, ex §. 239., quando *conſcientia accuſet*, ex §. 222., quando *ſententiam dicat*, ex §. 236. ſeqq. quisque poteſt intelligere.

SCH. Plura de his vide Cap. II. Partis generalis meiner philoſophiſchen Sitten-Lehre.

§. 251.

Cuius expergefactio in poteſtate noſtra poſita eſt.

Vt conſcientiam expergefaciamus, in poteſtate noſtra poſitum eſt. Euigilat enim conſcientia, ſi facultas nobismet ipſis aliquid imputandi ad actum ducitur (Cor. ad §. 250.), ideoque, ſi quis actionis, quam ipſe perpetrauit, exiſtentiam vel non-exiſtentiam ad ſuam voluntatem vel noluntatem refert (§. 213. 219.), et deinde de meritis facti auctori adſignandis iudicat (§. 218. 219.). Expergefactio igitur conſcientiae requirit vſum rationis et intellectus (§. 29. 30.), atque ideo vſum attentionis et reflexionis (§. 28. ſeq.). Ex quo, vt in poteſtate noſtra poſita ſit, abunde ſequitur (§. 53.).

SCH. Iudicet nunc lector ben. num pronuncatio ad conſcientiam inter ea referri poſſit, quae aliquid probant. Vid. THOMASII fund. I. N. et G. L. I. cap. VII. §. 21. ſeqq. *Iudicet, num ſterilis ſit imputationis, ex noſtra definitione §. 219. data, conſideratio? quicquid enim hactenus de imputatione enodaui, principiis ſuffultum eſt, quae definitio illa pariebat. Alii aliter definire ſolent, num aeque felici ſucceſſu, videant ipſi. Sed nunc ad ſpecialia.*

IN-

INTRODVCTIONIS
AD
IVS NATVRAE
ET GENTIVM
PARS SPECIALIS.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0161
DFG

PARTIS SPECIALIS

SECTIO I.

QVAE

THEORIAM ETHICAE EXHIBET.

CAPVT I.

DE OFFICIIS HOMINVM ERGA SE IPSOS, EX CAVSSA FINALI.

§. 252.

Quilibet, vt se, quantum fieri potest, perficiat, obligatus est (§. 143.). Actionum, quibus quis se potest perficere, scopus proximus, aut in agente, aut extra eundem positus est. Ergo tam ad prioris, quam ad posterioris generis actiones per naturam obligati sumus. Obligationes ad illas *officia erga se ipsum*, et obligationes ad has, *officia erga alios* constituunt (§. 148.). Fons, ex quo officia hominum erga se ipsos deducuntur.

vid. Obs. L. Tom. II. Obs. I. N. et G.

§. 253.

Quatenus itaque officia erga nosmet ipsos spectamus, obligati sumus, vt nostram quaeramus felicitatem (§. 147.), conatus aliquem felicem reddendi hoc loco vocatur *amor*. Obligati ergo sumus, vt nos ipsos amemus. Amor te ipsum.

COR. I. Felicitatis character discretiuus est status verae voluptatis (§. 147.); omnem ergo veram voluptatem quaeramus. Quo ex principio vsus rerum iucundarum necessitas facile deduci potest.

COR. II. Eadem ratione ex illis, quae demonstrata sunt, colligere possumus, nos ad animum tranquil-

lum reddendum, et ad conscientiam custodiendam, propriam per salutem esse obligatos (§. 250. seq.).

SCH. Rationem, ex qua ab Ill. GLAFEY l. c. p. 387. P. I. *principium I. N.*, quod a nonnullis in amore sui ipsius ponitur, *reiectum legimus*, φιλαυτίαν *prauam spectare, ex illis, quae hoc in capite euoluta, Lectores Philosophi facile intelligent. Velimus tamen, ne ab instituto nostro aliena proponamus, vt euoluant Ill.* HEINECCII Elementa I. N. et G. Lib. I. C. VI. §. 139. seqq.

§. 254.

Qui leges naturales obseruant, se felices, et qui easdem violant, se infelices reddunt (§. 147.), se ipsum itaque nemo amare potest, nisi qui leges naturales obseruat (§. 253.), ideoque obligati sumus, vt nobis conatum legibus satisfaciendi acquiramus (§. 253.).

COR. Primum ergo, quod imperator posuit, I. C. principium (*a*), *honeste scilicet viuamus*, ex amore sui ipsius fluit (§ 158.).

SCH Idem etiam principium deduci potest ex §. 186. (*a*) I. §. 3. de Iust. et Iur.

§. 255.

Per salutem propriam obligati sumus ad nos perficiendos.

Propriam ergo per salutem obligati sumus, vt animam, corpus statumque nostrum externum, quantum fieri potest, perficiamus (§. 4. seqq. Pr. et §. 94. Cor.).

SCH. Quantus sit eiusmodi de obligatione considerationis vsus, illi intelligent, qui principia theoretica euoluta ad praxin ducunt. Velimus etiam, vt veritas principii, vi cuius ex amore sui ipsius, quem Deus indidit cordibus hominum (§. 26. 67.), omnis obligatio naturalis fluit, *successiue ex demonstratis demonstrandisque colligatur. Nos hic officia erga animam, corpus statumque externum breuissimis perscrutemur.*

§. 256.

E. et ad perficiendam facul.

Perfectio mentis ex perfectione facultatis cognoscitiuae et appetitiuae concipitur (§. 3. et Schol.

Schol. 3. §. 14.), vt ergo tam facultatem mentis cognoſcitiuam, quam facultatem mentis appetitiuam perficiamus, per propriam noſtram ſalutem obligati ſumus (§. 255. 94.). tatem cognoſcitiuam et appetiuam.

§. 257.

In facultate mentis cognoſcitiua facultas inferior a ſuperiori diſtinguitur (§. 27. 3.). In illa diſtinguimus ſenſationem, imaginationem, facultatem fingendi et memoriam (§. 3. ſeqq.), et ab his per attentionem et reflexionem (§. 28.) euolutio mentis tranſit ad facultatem cognoſcitiuam ſuperiorem, quae intellectu, ratione atque iudicio conſtituitur (§. 29. ſeqq.). Quas ergo mentis facultates, facultatem cognoſcitiuam perfecturus, perficere debet, quilibet facile definire poterit. Quae in facultate cognoſcitiua generaliter perficienda.

§. 258.

Hae mentis facultates perfectae ſunt, quatenus ab illis in errorem non poſſumus deferri, poſito enim errore ponitur diſſenſus inter ideam atque intentionem (§. 13.). Omnis erroris fons eſt confuſa cognitio (per princ. Log.). *Per propriam ergo noſtram ſalutem obligati ſumus, vt omnem in cognitionibus confuſionem euitemus* (§. 257.). Quorum perfectio obtinetur, ſi omnem fugiamus confuſionem.

COR. I. Sola ſenſatione vel imaginatione obiecta cognoſcimus confuſe (§. 19.), diſtinctae vero rerum cognitionis fons eſt intellectus et ratio (§. 29. ſeqq.), *obligati ergo ſumus, vt obiecta intellectu et ratione cognoſcamus.*

COR. II. Quoniam vero ad impoſſibilia, etiam hypothetice talia, nulla datur obligatio (§. 91. et Cor.), vt obligationem, de qua hic dicimus, ex circumſtantiis, quibus ſubiectum obligatorium conſtituitur, metiamur, neceſſe eſt.

SCH. Si ea euoluere velis, quae ab Ill. WOLFFIO Part. II. Cap. I. *Philoſ. mor. idiomate germ. edit. et* Cap. II. et III. Sect. II. der Anwendung der philoſophiſchen Sitten-Lehre in der Beobachtung der Pflichten gegen

uns selbst, *viam, per quam hanc in perfectionem progredi poteris, apertam videbis. Sed pro scopo huius scripti satis diximus, reliqua lectionibus Philosophiae moralis commendabimus.*

§. 259.

Quid cultura facultatis cognoscitiuae generalis et specialis.

Fieri non potest, vt omnium cognitionem distinctam nobis acquiramus, saepissime potius acquiescere debemus distincta cognitione eorum, quae vitae conditioni finique conueniunt. Quamobrem, cum nihilominus nos omnes ad culturam facultatis cognoscitiuae obligati simus, cum Ill. HEINECCIO (*a*) *culturam facultatis cognoscitiuae generalem* a *cultura huius facultatis speciali* distinguimus. *Illa* est, ad quam omnes omnino homines obligati sunt; *haec* vero, ad quam homines tantummodo ratione finis et vitae conditionis tenentur.

(*a*) In Elem. I. N. et G. Lib. I. §. 147. not.

§. 260.

Generalis respicit cognitionem boni et mali

Omnes omnino homines obligati sunt, ad omnem in cognitione boni et mali confusionem euitandam. Omnes homines obligati sunt, vt se statumque suum perfectiorem reddant (§. 252.), ergo et vt distincte bona et mala cognoscant (§. 86. 32.). Quare, cum distincta cognitio confusae opponatur (§. 65. Pr. Log.), omnes homines, vt confusionem in cognitione boni et mali fugiant, obligati sunt (§. 94.).

COR. I. Cultura ergo facultatis cognoscitiuae generalis spectat cognitionem boni et mali (§. 259.).

COR. II. Quomodo vero, si culturam facultatis cognoscitiuae specialem consideremus, exceptio sit instituenda, ex Cor. 2. §. 93. facile deduci poterit.

SCH. I. Idem principium, quod hac in §. demonstratum, ex §. 88. 89. sequitur. Velimus tamen, vt Cor. 2. reproducat ideas ab Ill. WOLFFIO cap. IX. §. 18. *Phil.*

Phil. rat. idiom. germ. edit. de vsu scientiarum explicatas. Conf. §. 253. seqq. meiner philosophischen Sittenlehre.

SCH. II. *Amplus quidem hic aperiri posset campus, si scientiarum subordinationem, §. 176. Pr. Log., quatenus philosophia spectatur, explicatam, velimus euolnere, sed, ne ambages fiant molestae, id fiat in praelectionibus.*

§. 261.

Excipit hoc argumentum aliud quoddam non minoris, me arbitro, roboris. Omnes omnino homines obligati sunt ad facultatem appetitiuam perficiendam (§. 256.). Facultas illa appetitiua perfecta est, si tantummodo ad bonum verum tendit, et a malo vero reclinat (§. 41. 33). Hoc vero dum fieri nequit, si bona vel mala falsе cogitamus (§. 17. Cor. 1.), quod distinctae cognitionis defectus facile efficere potest (§. 258.), vt in cognitione boni et mali omnem euitemus confusionem, iterum iterumque obligati sumus (§. 94.).

Quod etiam ex perfectione facultatis appetitiuae colligitur.

COR. In facultate nostra appetitiua etiam voluntatem et noluntatem distinguimus (§. 33.), quamobrem, cum et ad has perficiendas obligati simus (§. 256.), indubitate etiam harum ex perfectione nostrum fluit principium (§. 33.).

§. 262.

Vt nos solo appetitu rationali solaque auersatione rationali, quantum fieri potest, ad actiones determinemus, obligati sumus. Nos determinamus ad actiones, si illas bonas vel malas cogitamus (§. 16.), cum igitur omnem in cognitione boni et mali euitare debeamus confusionem (§. 260.), vt nos tantummodo ad actiones, quas distincte bonas vel malas cogitamus, ideoque solo appetitu rationali et sola auersatione rationali, quantum

E. nos tantummodo determinemus ad actiones appetitu rationali et auersatione rationali.

tum fieri potest, determinemus, obligati sumus (§. 33.).

COR. I. Affectus oriuntur ex cognitione confusa (§. 24.), compescamus igitur, quantum fieri potest, affectus. Quod etiam deduci potest ex Cor. 2. §. 253. quoniam maxima animae tranquillitas in compescendis affectibus consistit.

COR. II. Quo vero ea, quae hoc in commate dicta, eo rectius explicari possint, reflectere velis ad rationes, ex quibus conclusio illa deducta est, et ad §. 37. coll. §. 82. et Cor. 4. § 36. Quibus adiungas Cor. §. 103.

§. 263.

Quid sanitas et habilitas corporis.

Mente nostra perfecta nil, nisi veram perfectionem nostram, volumus (§. 41.). Ideoque simul appetimus perfectionem corporis, ad quam producendam quam maxime obligati sumus (§. 252.). Perfectio illa corporis est vel *connata*, vel *acquisita*. Prior dicitur *sanitas*, posterior vero *corporis habilitas*.

§. 264.

Conserua vitam corporis.

Nulla corporis (sc. animalis) perfectio obtineri potest, nisi corpus viuat. Omnis ergo in vita corporis conseruanda nobis opera et cura ponenda est (§. 263.); hinc propriam per salutem obligamur, eo dispicere, ne pereamus.

COR. Perdita vita omnis corporis praesentis perditur perfectio (§. 264.), nulla igitur corpori animali maior morte accidere potest imperfectio. Ex quo abunde sequitur, vt nullum possimus fingere casum, in quo ob collisionem officiorum erga se ipsum autochiria foret licita (§. 93. cor. 2.).

SCH. I. Et ita veritas principii THOMASII: *quicquid facimus, ad vitam diuturnam dirigamus, euicta est, licet pro primo I.N. principio haberi nequeat. Quae vero ab illo (a) pro autochiriae defensione proposita, in praelectionibus enodabo.*

SCH. II.

SCH. II. Ad multas etiam non minoris momenti quaestiones in I. N. et G. motas hoc ex principio solide responderi potest. An e. g. ob conseruandam pudicitiam autochiria possit permitti? an autochiria, ob inanem fortitudinis et constantiae opinionem commissa, sit licita? Non ergo intelligo, cur priori respectu mortem Lucretiae, et posteriori mortem Catonis tantis efferant elogiis poetae. Velim vt legas Esprit de la fausseté des vertus humaines. De autochiria vero, iussu magistratus suscipienda, infra dicemus.

(*a*) In Iurispr. diu. Lib. II. Cap. I. §. 74.

§. 265.

Vt sanitatem corporis nostri conseruemus, obligati sumus. Obligati enim sumus, vt vitam corporis conseruemus, quo perfectionem corporis obtinere possimus (§. 264.), ergo et vi obligationis nostrae sanitatem corporis conseruare debemus (§. 263. et Cor. §. 103.). Conserua corporis sanitatem.

COR. I. Sanitas corporis nostri in perfectione eiusdem connata consistit (§. 263.), et corpus nostrum perfectum est, si tam structura quam mixtio consentiunt (Sch. 2. §. 14.). Consequens ergo est, vt corporis structuram, debitamque in mixtione proportionem conseruare debeamus.

COR. II. Multa ex his inferri possent consectaria, sed dabo quaedam, pro scopo necessaria.

1. Omnem membrorum mutilationem vitemus. Mutilationem enim membrorum motum mechanicum, qui a structura corporis dependet, destruere, manifestum est (Sch. 2. §. 14.).

SCH. De mutilatione membrorum, iussu iudicis suscipienda, infra agendum erit. Quoniam vero mutilationem membrorum vitare tenemur, quo vitam corporis possimus conseruare, facile intelligitur, quomodo exceptio sit instituenda, si vita corporis et mutilatio membrorum foret in collisione (§. 93. Cor. 2.).

2. Obligamur eo dispicere, vt in corpore nostro debita fluidi et caloris conseruetur proportio. Ab hac enim motus hydraulicus et pyrobolicus, qui

qui a mixtione determinantur, dependet (Sch. 1, §. 14.).

SCH. *Quo ex principio,' si circumstantiae spectantur, et ciborum et potuum, quibus vti debemus, tam qualitas, quam quantitas colligi poterit.*

3. Omnia nobis euitanda sunt, quibus in periculum vitae coniicimur (§. 264. 94.).

SCH. *Ponamus vero, periculum vitae cum morte esse in collisione, periculum vitae erit malum incertum, mors vero malum certum. Quamobrem, cum malum certum malum maius sit malo incerto* (§. 15.), *hoc in casu obligati sumus, vt periculum vitae morti praeferamus* (Cor. 2. §. 93.). *Quod principium, ob rationis vniuersalitatem, generatim ita exprimi potest*: Periculum boni cuiusdam amittendi incertum praeferendum est periculo eiusdem boni certo. Vid. B. KOEHLERI *Exercit. I. N. §. 666. seqq.*

4. Ergo et nobis caueamus, ne alii ius, vitae sanitatique insidias struendi, arripere possint (§. 9. Pr.).

§. 266.

Quid status necessitatis extremae, absolutae et respectiuae.

Status hominis, in quo omnibus legibus ob earum collisionem obedire nequit, *necessitatis* accepit nomen, quae est *extrema*, si quis legi violatae sine periculo vitae obedire non potest; si vero periculum illud, quod adest, vitam non spectat, pro magnitudine periculi necessitas illa *maior minorue* vocabitur. Fieri etiam potest, vt collisio illa sit *vera* vel *apparens*. Prius efficit, vt status ille necessitatis vocetur *status necessitatis absolutae*, posterius, vt sit *status necessitatis respectiuae*.

vid. Obs. LI. Tom. II. Obi. I. N. et G.

§. 267.

Violatio legis in statu absolutae necessi-

Violatio legis, ob statum absolutae necessitatis perpetrata, non est imputabilis. Violatio legis ob statum absolutae necessitatis perpetrata non potuit

tuit euitari (§. 266.), nullam ergo moralitatem habet (§. 70.), atque ideo fieri nequit, vt possit imputari (§. 215.). tatis perpetrata non est impossibilis.

SCH. Maximae vtilitatis est hoc principium in grauissimis rerum controuersarum quaestionibus decidendis, quibus nimirum actiones in se imputabiles ad non imputabiles reducendae sunt. Furtum e. g. in se consideratum est actio imputabilis, sed hoc ex principio facillime potest colligi, necessitatem eam actionem, quae alias furtum dici posset, excusare, et ita porro. In praelectionibus breuissimis explicabo, quae a WISSENBACHIO (*a*) *hoc in casu excogitata sunt. Haec nimirum est ipsius sententia, vt necessitate illa res ad statum primaeuae communionis redigantur, efficiendo, vt ius pristinum, de quo Genes. I., rebus tanquam communibus vtendi reuiniscat.*

(*a*) Exercit. 29. ad Lib. 47. Pandect. tit. de furt. n. 12. p. 972. conf. PVFFEND. de Iur. N. et G. Lib. III. Cap. 3. §. 5.

§. 268.

Violatio legis, in statu necessitatis hypotheticae perpetrata, est species versutiae. Qui enim in statu necessitatis hypotheticae legem violat, collisionem quandam sibi fixit, in qua est ratio, cur officio suo non satisfecerit (§ 266.), qui vero officio suo non satisfacit ob collisionem, ille versutiam commisisse dicitur (§. 181.), summa ergo cum ratione violationem legis, in statu necessitatis hypotheticae perpetratam, versutiae speciem vocamus. Legis violatio in statu necessitatis hypotheticae perpetrata pertinet ad versutiam.

COR. Actio ergo mala in statu necessitatis hypotheticae perpetrata hac ex ratione minus imputanda est, quam actio mala sine omni necessitatis statu commissa vel omissa (Cor. §. 181. et Cor. 2. P. II. §. 217.).

§. 269.

Inde concipitur *fauor necessitatis*, quo actio mala in statu necessitatis hypotheticae perpetrata auctori Et producit fauorem necessitatis.

auctori minus imputatur, quam fieri potuisset, si eiusmodi actio in se esset considerata.

SCH. Sunt quidem nonnulli, qui fauorem necessitatis tantummodo in summa necessitate admittunt (a). An vero in summa necessitate fauor possit concipi, dubito (§. 266.). Quae a B. KOEHLERO I. N. §. 1218. *de fauore necessitatis dicta, ex vsu loquendi potius ad moderamen inculpatae tutelae, infra explicandum, quam ad fauorem necessitatis referenda esse, mihi videntur.*

(a) GROTIVS in I. B. et P. Lib. I. cap. IV. §. VII. et alii plurimi.

§. 270.

Obligati sumus ad facultates externas quaerendas.

Qui ad finem obtinendum obligatus est, ea etiam sibi acquirere debet media, sine quibus eiusmodi finis existens fieri nequit (§. 94. Cor.). Permultae adsunt res externae, sine quibus perfectio animae et corporis nec obtineri nec conseruari potest. Harum apparatus *facultatum externarum* nomen accepit. *Per naturam itaque obligati sumus, vt facultates externas nobis acquiramus.*

COR. Eandem veritatem ex statu externi perfectione, ad quam producendam conseruandamque tenemur (§. 252.), colligere possumus (§. 5. seqq. Prael.).

SCH. Modum, acquisitas facultates externas administrandi, ea ex ratione, qua, vt easdem acquiramus, tenemur, quilibet facile deducere poterit, vid. HEINECCIVM l. c. Lib. cap. VI. §. 151.

§. 271.

Laborum explicatio.

Operatio, qua perfectionem nostram producere et conseruare possumus, dicitur *labor.*

SCH. Interpretantur quidem nonnulli labores actiones, quibus victus aliaque ad corpus conseruandum necessaria acquirimus, sed extendi huius termini significatum, quod vsus loquendi tam communis, quam receptus permittit, quia angusta ipsius explicatio multis errationibus multisque controuersiis occasionem praebuit, e. g.

in

in quaestione: an opulentus ad labores obligatus sit. Qui vero in ea est persuasione, quod vi huius de labore definitionis mala agentibus loco poenae labores non possint iniungi, ea, quae in circumstantiis latent, perspicue considerare velit, quo facto, dubie cogitata facile exspirabunt. Vid. GROT. I. B. et P. Lib. II. cap. XX. §. 1.

§. 272.

Ad quos omnes obligati sunt.

Omnes homines propriam per salutem ad labores obligati sunt. Vt enim status suos quocunque modo perficiant, et perfectos conseruent, tenentur (§. 252.). Quoniam vero finis sine medio obtineri nequit (§. 185.), omnes etiam homines propriam per salutem ad labores obligatos esse, consequens est (§. 271. 94. 79.).

COR. I. Ponamus hominem, quae imperfectionem suam euitabilem producunt, agentem, fieri non potuerit, vt eum ad labores se occupasse, dicamus (§. 271.). Quod etiam haec corroborabit conclusio: Qui eiusmodi actionibus mortem sibi adquisiuit, autochiriam commisit. Quis vero actiones, quae autochiriae causae sunt, ad labores proprie sic dictos refert?

COR. II. In collisione regularum exceptio ita instituenda est, vt maior obtineatur perfectio (§. 93. Cor. 3.), obligatio itaque nostra requirit, vt in variorum laborum collisione eos agamus, quibus maximam nostram perfectionem, ex circumstantiis metiendam, obtinere valemus. Quae vero sit summa illa perfectio generatim spectata, ex principiis, hoc in capite euolutis, quilibet facillime colligere poterit.

SCH. Simul ex dictis manifestum est, statum communionis homines, leges naturales sponte obseruantes, a laboribus non liberare. Vid. pluribus GROTIVM I. B. et P. Lib. II. Cap. II. §. 2. 3. seqq.

§. 273.

§. 273.

Quaero honores.

Omnibus legitimis honoribus tam interne, quam externe spectatis seruire debemus. Obligati enim sumus, vt non agamus, nisi quae nos statumque nostrum perficere atque perfectum conseruare possunt (§. 152.), actiones, quibus nos statumque nostrum perficimus atque perfectum conseruamus, sunt bonae seu perfectae (§. 15.), actiones ergo nostrae non eiusmodi solum esse debent conditionis, vt nemo cum veritate non nisi de earum perfectione possit iudicare, sed et efficere debemus, vt alii perfectiones nostras cognoscant (§. 3. Pr. et §. 13.). Quamobrem, cum ex priori honor interne, ex posteriori vero honor externe consideratus oriatur (§. 239.), obligatio nostra requirit, vt omnibus legitimis honoribus seruiamus (§. 94.).

COR. Omne ergo vituperium vitare atque refellere debemus (§. 239.).

SCH. I. In Republica tituli ad honoris signa referuntur. Qui ergo honore digni, eo etiam tendere obligati sunt, vt titulos, quibus honores illi exprimuntur, licita ratione acquirant. Caue tamen, ne aliud in titulo, aliud in pyxide. Vid. Ill. GLAFEY *Recht der Vernunft* edit. II. Lib. I. p. 844.

SCH. II. Idem est, ad quod permulti stimuli naturales in nobis existentes tendunt. Ergo nec eiusmodi stimulos exstirpare debemus (Cor. 3. §. 93.).

§. 274.

Quid officia erga se ipsum separare.

Separare officia erga se ipsum idem est, ac officia quoad alteram partem praestare, quoad alteram vero negligere, seu ita agere, quasi officium erga partem, sit officium erga totum.

COR. Officia erga se ipsum separat, qui

1. praestat officia erga animam atque corpus, officia vero negligit erga statum externum, vel

2. qui

2. qui praestat officia erga animam et negligit ea, quae intuitu corporis et status externi suscipienda, vel
3. qui praestat officia erga corpus, et negligit officia erga animam atque statum externum, vel
4. qui praestat officia erga statum externum et negligit ea, quae animae et corpori debet etc. (§. 252.).

§. 275.

Officia erga se ipsum non sunt separanda. Officia erga corpus, animam et statum externum hac ex ratione praestanda sunt, quo nostram producere possimus perfectionem (§. 252. seqq.), nostra vero perfectio constat ex perfectione corporis, animae atque status externi (Sch. 1. §. 14. 270.), qui ergo officia illa separat, suam perfectionem nec producit, nec conseruat (§. 274.), atque ideo non sunt separanda (§. 143.). Quod his in officiis non fiat.

vid. Ill. WOLFF. in cit. Phil. mor. §. 225. seqq.

§. 276.

Qui officiorum suorum rationem ducit, ea facit, ad quae habet ius. Dum enim officiorum nostrorum rationem ducimus, ea agimus, quae legibus non repugnant (§. 148.), atque ideo ea agimus, quae per nos moraliter possibilia (§. 150.). Quare, cum eiusmodi agendi possibilitas ius vocetur (§. 151.); consequens est, vt, qui officiorum suorum rationem ducit, ea agat, ad quae ius habet. Officia nostri pertinent ad iura nostra.

COR. Ergo etiam, qui officia erga se ipsum explet, non agit, nisi ad quae habet ius.

SCH. Notent voces principium, qui dogma de bello punitiuo in dubium incertumque vocant.

§. 277.

Ea, quae obligationi nostrae conuenienter, seu, quae pro arbitrio nostro proprio ad nostram Quid sit nostrum.

dirigere possumus felicitatem, constituunt τὸ *nostrum*. Ex quibus facile cognoscitur, quid τὸ *alienum*, vel τὸ *suum alterius* dici possit. Quaelibet itaque perfectio in relatione ad nos determinata *ad* τὸ *nostrum* pertinet.

SCH. Si ii vapulent, qui in definitione, quo fiat perspicua, superfluos admittunt characteres, rationem, cur etiam ego vapulem, adesse sufficientem, concedo. Obligatio enim, cuius terminus definitionem ingreditur, ex idea felicitatis deduci potest (§. 147.). *Quoniam vero ea, quae apparent, vulgo opponi solet, per terminum obligationis cogitatio es, ni fallor, clariores effeci. Num vero illud taxandum foret, nescio, nec principia Logicae docebunt, quae potius, vt eiusmodi sub determinationibus superflua in definitionibus ponantur, postulant.*

§. 278.

Ad quod etiam iura nostra pertinent.

Iura nostra pertinent ad τὸ *nostrum*. Iura nostra sunt facultates pro arbitrio proprio agendi (§. 151.), sed pro arbitrio proprio nil agere possumus, nisi ea quae nos statumque nostrum perfectum reddunt (§. 143. 144. 135.), ideoque ad quae obligati sumus (§. 143. 98.). Ergo et iura nostra ad ea pertinent, quae obligationi nostrae conuenienter ad nostram dirigere possumus felicitatem (§. 147.), atque ideo ad τὸ nostrum referenda sunt.

Idem ea, quae sequitur, ratione euinco. Ius est perfectio. Habeo ius. Ergo est perfectio in relatione ad me determinata. Ergo ad τὸ meum pertinet.

COR. Ergo et summa cum ratione officia nostra inter ea, quae ad τὸ nostrum pertinent, referenda esse, affirmamus (§. 276.).

SCH. Mittimus nunc officiorum erga nos ipsos contemplationem, quippe in compendio satis euolutam. Quae enim per modum corollarii deduci possunt, lectorum studio

studio commendamus: nam principia generatim explicare, pro instituti ratione sufficere potest. Dicamus ergo iamiam nonnulla de officiis erga Deum, quorum pertractationem permulti ex Iuris naturae et Gentium amplexu eiecerunt, eam potius ad Theologiam naturalem et Ethicam stricte sic dictam pertinere, affirmantes a). Quo consilio sufficienti id quidem fuerit factitatum, ignoro, quo euentu coniicio, quo veritatis periculo, prorsus peruideo. Explicabimus eorum theoriam, non quidem ob rationem ab Ill. GLAFEY *(b) adiectam, sed quo infra ius Canonicum vniuersale, quod ex officiorum erga Deum constitutione deducendum, eruere possimus.*

(*a*) vid. OTTONIS I. N. et G. Element. Pars altera §. 17. p. 176.

(*b*) l. c. P. 1. p. 340.

CAPVT II.

DE OFFICIIS HOMINVM ERGA DEVM.

§. 279.

Deum cognoscere per propriam nostram salutem obligamur.

Vt Deum eiusque perfectiones cum conuictione cognoscamus, per propriam nostram salutem obligati sumus. Per propriam nostram salutem obligati sumus, vt ea faciamus, quae nos statumque nostrum perficiunt (§. 255.), ideoque vt officium, leges naturales obseruandi, expleamus (§. 144.). Qui vero eiusmodi officium explet, etiam agit ex motiuis perfectionum diuinarum (§. 171. 127.), sed motiuis ex perfectionibus diuinis desumtis nemo agere potest, nisi qui Deum eiusque perfectiones cognoscit (§. 36.), per propriam ergo nostram salutem obligati sumus, vt Deum eiusque perfectiones cognoscamus (§. 94.). Q. e. p.

Ponamus porro, hanc de Deo eiusque perfectionibus cognitionem esse persuasoriam, facile

fieri poterit, vt falsa erroneaque Deo affingamus praedicata, quae perfectionibus ipsius maxime repugnant (§. 160. Cor. Pr. Log.). Quamobrem, cum eiusmodi errores impediant, quo minus Deum eiusque perfectiones cognoscere possimus, vt nobis hac in re conuictam cognitionem persuasoriae oppositam acquiramus, tenemur. Q. e. a.

COR. Quicquid cum conuictione cognoscimus, idem cognoscimus certe (§. 155. seqq. Pr. Log.). Necesse ergo est, vt cognitio illa, quam de Deo eiusque perfectionibus habemus, recta atque certa sit.

SCH. I. Sunt, qui, hanc nostram obligationem non vniuersalem esse (vide §. 135. Cor. 1.), *affirmant, laudabili metu, ne quid ineruditorum virtus detrimenti capiat, ineruditi enim ea, quae ad conuictionem pertinent, eorum ex opinione, perspicere non possunt. Sed vellem hic intelligere nexum propositionis vtriusque. Repugnat ineruditis eiusmodi perspiciendi potentia? Otiis meis delineaui methodum, ineruditos de Dei existentia perfectionibusque conuincendi, num vero felici successu, videant Lectores, si tempus, vt eam publice exponam, permittet. Interim, vt euoluas, quae ab Ill.* WOLFFIO *Phil. moral. saepe cit. §. 681. seqq. et §. 21. seqq.* meiner philosophischen Sitten-Lehre *exposita, velim.*

SCH. II. Notes: officia erga Deum esse officia ex caussa impulsiua definienda, ideoque ex caussa finali officia erga nos et erga alios.

§. 280.

Omnis ergo superstitio euitanda est.

Falsa Deo affingere praedicata (*a*), vel ex veris perfectionibus diuinis falsa deducere consectaria (*b*), et ex iis motiua ad agendum desumere, est, quod *superstitionem* producit. Consectaria, quae ex rei constitutione deducuntur, rei etiam et quidem mediate competere debent. Recte ergo *superstitionem* interpretor actum, quo ex falsis Deo vel mediate, vel immediate affictis praedicatis motiua ad agendum desumuntur.

COR.

COR. Omnis ergo superstitio euitanda est (§. 279.).

SCH. I. (*a*) Exemplum vid. in Ciceronis officiis L. III. c. 28. §. 7. vbi Deum irascendi et nocendi actu priuauit (*b*). Quod illustrari potest iudicio ethnicorum, qui ex iustitia Dei, eum solis sacrificiis expiari posse, concludunt.

SCH. II. Constituunt alii etiam tertium superstitionis fontem, cum scilicet quis effectus, non nisi per Deum possibiles, ex creaturis quaerit. *Hanc vero superstitionis speciem dato in conceptu latere, facile ostendi poterit.*

§. 281.

Tam Athei quam superstitiosi sunt homines infelices. Atheus, si est theoreticus, negat existentiam Dei; si est practicus, non agit per motiua diuinis ex perfectionibus desumta: superstitiosus Deo falsa affingit praedicata (§. 280.). Ergo tam Atheus quam superstitiosus obligationem naturalem (§. 279. 171.), ideoque legem naturalem violat (§. 127.), infelices itaque eiusmodi homines esse, consequens est (§. 147.).

E. Athei et superstitiosi sunt infelices.

§. 282.

Perfectiones, quae enti insunt, eius constituunt *Gloriam*. *Gloria ergo seu Maiestas diuina* est complexus perfectionum diuinarum, quae sunt summae atque infinitae (§. 13. Th. nat.). *Illustramus* inde *Gloriam Dei*, si agimus per eiusmodi motiua, quae ex veris Dei perfectionibus desumuntur. Si vero per eiusmodi motiua agimus, quae ex Dei perfectionibus non sumuntur, *gloriam Dei obscuramus*.

Obligamur ad gloriam Dei illustrandam.

COR. I. Motiua, per quae agimus, ex actionibus possunt colligi (§. 59. 36.). Hoc cum verum sit, ponamus, aliquem gloriam Dei illustrare, fieri poterit, vt ex ipsius actionibus alii summas, quae Deo insunt perfectiones, deducant; quae nulla ratione ex actio-

nibus, quae per eiusmodi motiua non producuntur, inferri possunt. Ex quo abunde intelligimus, cur prioris generis actiones illustrationes posterioris obscurationes nominis Dei vocatae sint.

COR. II. Sequitur inde, vt per propriam nostram salutem obligati simus, vt continuo gloriam Dei actionibus nostris illustremus, omnem vero huius gloriae obscurationem euitemus (§. 279. 171. 127. 147.).

COR III. Qui motiua ad agendum ex falsis Deo affictis praedicatis sumit, minime agit per eiusmodi motiua, quae ex perfectionibus Dei desumuntur. Ex quo manifestum est, superstitiosum gloriam Dei obscurare (§. 280.).

§. 283.

Ergo euitemus blasphemiam.

Sermo, quo Deo imperfectiones tribuuntur, *blasphemiae* nomen accepit.

COR. Sermone cogitationes exprimuntur. Quare, cum de Deo imperfectiones cogitare, iuri naturali repugnet (Cor. 1. 2. §. 282.), manifestum est, omnem blasphemiam non illicitam solum esse, sed et infelicitatem producere (§ 147.).

§ 284.

Reuerentiam Deo debitam praestemus.

Veneratio in genere in conuictione de maiore alterius perfectione atque superioritate consistit. Est ergo *veneratio Dei* conuictio de maiestate diuina. Qua ex ratione procliuitatem mentis ad venerationem actionibus suis Deo exhibendam *reuerentiam erga Deum* seu *cultum Dei* vocarunt Philosophi.

COR Omnibus nostris actionibus illustremus gloriam Dei (Cor. 2. §. 282.), quoniam partium nostrarum est, vt ea per motiua agamus, quae ex summis Dei perfectionibus, quas cum conuictione cognoscere debemus (§. 279.), desumuntur (§. 282. Cor. 1. seq.), per propriam ergo nostram salutem obligati sumus, vt omnibus actionibus nostris reuerentiam erga Deum praestemus (§. 284.).

§. 285.

§. 285.

Cultus theoretici et practici explicatio.

Qui Deum colit, omnibus suis actionibus venerationem Deo exhibendam declarat (§. 284.). Eiusmodi veneratio ex conuictione de perfectionibus Dei oritur (§. cit.). Duo igitur sunt, quae cultum Dei constituunt, *primo* scilicet conuictio de Dei perfectionibus, et *deinde* actiones, quibus eiusmodi conuitio declaratur. Inde factum est, vt cultum Dei priori ex ratione *theoreticum*, ex ratione vero posteriori *practicum* vocauerint.

COR. Cultus ergo Dei practicus sine theoretico concipi nequit. Hanc vero cultus diuisionem non diuersas eiusdem species, sed ideas modo subordinatas constituere, ex specierum natura immediate patet.

§. 286.

Item interni et externi.

Actiones, quibus Deo reuerentiam praestamus, sunt vel *internae*, vel *externae*. Priori respectu definiunt *cultum internum*, posteriori vero *cultum externum*.

COR. Quoniam Deum omnibus nostris actionibus colere debemus (§. 284. Cor.), vt eum tam interne quam externe colamus, obligati sumus.

§. 287.

Deum amemus.

Per propriam nostram salutem Deum amare tenemur. Propriam enim per salutem obligati sumus, vt perfectiones Dei ea ratione, qua Deo insunt, cognoscamus (§. 279.), atque ideo, vt Deum cogitemus sapientissimum, benignissimum, iustissimum atque sanctissimum, a quo non existentia solum nostra atque conseruatio, sed et omnis nostra felicitas dependet (§. 91. seqq. Th. nat.). Ex quo immediate sequitur, nos obligatos esse, vt omnis nobis curae habeamus, ita agere, ne aduersus summas Dei perfectiones aliquid agamus (§. 74.). Quare, cum eiusmodi

animi procliuitas *amor* dicatur, vt Deum amemus, propriam per salutem obligati sumus.

SCH. Hoc intellecto, profunda etiam principia, a Iohanne 1. *Ep. IV.* 19. *propoſita, intelligi poſſe, mihi exploratum eſt.*

§. 288.

Timeamus Deum et quidem filialiter.

Manifestum est ex demonstratione, qua principium §. 287. positum corroborauimus, eam esse amoris naturam, vt ille, qui alterum amat, omnis sibi habeat curae, ita agere, ne aliquid fiat aduersus voluntatem eius, quem amat. Sollicitudinem ea ratione agendi nominamus *timorem*. Ergo et inter officia, quae homines Deo debent, vt *Deum timeant*, referre debemus (§. 287. et §. 84. Cor.).

COR. Timeamus Deum, quia illum amare debemus (§. 288.), timor, cuius fundamentum est amor, dicitur *filialis*, ius ergo naturae timorem Dei filialem exigere, sequitur.

§. 289.

Seruilem vero fugiamus mecum.

Sollicitudo, fugiendi actiones propter poenam cum eiusmodi actionibus coniunctam, dicitur *metus ſeruilis*. Qui itaque ex metu seruili aliquid agit, idem, quatenus in se spectatur, sibi malum repraesentat, bonitatem vero ea solummodo ex ratione actioni tribuit, quoniam cum eiusmodi omissione poena ab altero coniuncta est (§ 33.). Quamobrem, cum poenae sint species mali (§. 119.), *metum ſeruilem cum odio coniunctum* esse, manifeste sequitur.

COR. Qui ergo Deum metu seruili timet, ipse infelicitatis suae caussa est (§. 287.).

§. 290.

Gratum Deo exhibeamus animum.

Quicquid boni habemus, sunt beneficia, quae a summa Dei benignitate dependent (quod ex

ex Theologia naturali manifestum est). Qui nobis beneficia exhibet, *benefactorem* vocamus, vt ergo et Deum qua benefactorem nostrum amemus, propriam per nostram salutem obligati sumus (§. 287.). Amor erga benefactorem, dicitur *gratus animus*, et oratio, qua gratum nostrum animum declaramus, *gratiarum actionis* nomen accepit. Atque ideo sequitur, vt *gratum Deo animum exhibere, et gratias Deo agere, ad nostra etiam officia* pertineat (§. 287. 286. 148.).

§. 291.

Conatus ad ea percipienda beneficia, quae ab aliquo exspectare licet, dicitur *inuocatio*, et externa inuocationis significatio *adorationis* nomen accepit. Quid inuocatio et adoratio.

§. 292.

Vt Deum inuocemus atque adoremus, per propriam nostram salutem tenemur. Acquiramus nobis per propriam nostram salutem conatum legibus satisfaciendi (§. 354.), ideoque ad ea obtinenda, quae nobis bona sunt (§. 98. 93.). Quare, cum in omnibus nostris actionibus simul Deum spectare debeamus (§. 282. Cor. 2.), sequitur, obligationem nostram requirere, vt arripiamus conatum ad ea percipienda beneficia, quae a Deo exspectare possumus (§. 290.). Vt ergo Deum inuocemus (§. 291.), atque adoremus, per propriam nostram salutem obligati sumus (§. 291. et §. 286. Cor.). Inuocemus atque adoremus Deum.

COR. 1. Ex his, quae hactenus euoluta sunt, manifeste sequitur, cognitionem, quam de Deo nobis acquirere debemus (§. 279.), amorem, quo Deus prosequendus (§. 287.), timorem, quo intuitu Dei agere (§. 288.), gratum animum, quem Deo exhibere debemus (§. 290.), et tandem inuocationem

Dei (§. 291. seq.) ad ea pertinere officia, quae cultum Dei internum constituunt (§. 286.). Reuerentiam vero Deo exhibendam (§. 290.) et adorationem Dei (§. 291. seq.) inter ea referenda esse, quae praestare debet, Deum externe culturus (§. 286.).

COR. II. Actiones ergo, quibus Deus externe colendus est, ex amore atque timore Dei filiali vt fluant, necesse est (Cor. 1.).

COR. III. Ex quibus facile intelliguntur officia, quae is praestare debet, qui cum ratione sufficiente vult pius homo dici (§. 173.).

§. 293.

Quid obedientia. Procliuitas mentis ad ea facienda, quae ab altero imperata sunt, vocatur *obedientia.*

§. 294.

Quae Deo praestanda. *Omnem Deo obedientiam exhibere debemus.* Nobis enim acquiramus conatum, actiones nostras legibus naturalibus attemperandi (§. 148. 147.), leges naturales etiam sunt leges a Deo constitutae (§. 133.), ergo et procliuitati mentis ad ea facienda, quae a Deo imperata sunt, studere debemus. Quum ergo eiusmodi procliuitas obedientiae accipiat nomen (§. 293.), consequens est, vt omnem Deo exhibere debeamus obedientiam.

§. 295.

Et quidem magis Deo, quam creaturis. *In collisione obedientiae Deo et hominibus exhibendae, exceptio ita instituenda est, vt Deo obediamus.* In collisione obligationum maior obligatio minori praeferenda est (Cor. 2. §. 93.). Quum ergo maxima nostra obligatio sit obligatio diuina (§. 173 Cor. 1 et §. 84 coll. §. 172.), obedientiam Deo exhibendam obedientiae, quam homini debemus, si nimirum sunt in collisione, praeferendam esse, abunde sequitur.

COR.

COR. Vt pro hominibus subſtituamus creaturas, principia, quibus generale ineſt, permittunt, et ita habemus propoſitionem generaliorem: *Deo magis obediendum eſt, quam creaturis.* Quam propoſitionem hac etiam ratione euincimus: Leges diuinae ſunt leges naturales. Sed Leges naturales in colliſione cum aliis legibus praeferendae ſunt. Ergo et neceſſe eſt, vt in colliſione legum leges diuinas praeferamus etc. etc.

§. 296.

Quid in voluntate alicuius acquieſcere.

In voluntate alicuius acquieſcere idem eſt, ac perlibenter ea facere, quae alter vult, et quoniam vult, vt fiant.

§. 297.

Acquieſcamus in voluntate Dei.

In illius voluntate acquieſcere debemus, qui imperatis ſuis nil vult, niſi quod nobis optimum. Id perlibenter facimus, quod nobis placet (§. 47.), placere vero debet, ex quo veram voluptatem percipimus (§. 46.). Quum ergo obligemur, vt ex eo ſolummodo voluptatem hauriamus, quod nobis optimum (§. 25. et §. 93. cum Coroll.), conſequens eſt, vt in illius acquieſcere debeamus voluntate, qui imperatis ſuis nil vult, niſi quod nobis eſt optimum (§. 296.).

COR. Obediamus Deo (§. 294.), cum vero Deus nil imperat, niſi quod nobis optimum (§. 78. Th. nat.), rationem habemus ſufficientem, cur in voluntate diuina acquieſcamus (§. 297.).

§. 298.

Num ignorantia de Deo, eius perfectionibus et voluntate poſſit eſſe inuincibilis.

Ne quis dicat, *officia hactenus explicata illos ſolummodo Deo debere, qui perfectiones voluntatemque ipſius cognoſcunt, ſi quis vero Dei perfectiones atque voluntatem ita ignoret, vt ignorantia haecce ſit inuincibilis, fieri non poſſe, vt eum eiusmodi ad officia obligatum eſſe, ratione cum ſufficiente affirmemus* (vide §. 117. et 213. Cor. 5.), quaero: num ignorantia

rantia de perfectionibus et voluntate Dei vnquam esse possit inuincibilis? Res est altissimae indaginis, summatim complectar quaedam, et respondebo. Ignorantia, quae inuincibilis dici meretur, ita comparata esse debet, vt eam euitare, non fuerit in potestate nostra (§. 117.). Perfectiones atque voluntas Dei ex operibus in mundo adspectabili, et facultatibus in mundo inadspectabili existentibus cognoscuntur, concludendo a qualitate effectus ad qualitatem caussae (§. 44. seq. Th. nat.). Eiusmodi concludendi modus facillimus est, quem omnes ratione instructi ad actum deducere valent, nisi impossibilitas agendi euitabilis iisdem insit (§. 30.). Qui ergo opera, quae in mundo adspectabili, et facultates, quae in mundo inadspectabili existunt, distincte cognoscere potest, et qui ratione instructus est, in ipsius etiam potestate, cognitionem de Dei perfectionibus atque voluntate, positam esse, concedere debemus (§. 53.). Hinc manifestum est, omnes creaturas rationales Dei perfectiones atque voluntatem posse cognoscere (§. 27. seqq.), si itaque iisdem competat defectus eiusmodi cognitionis, hunc defectum ignorantiam inuincibilem esse, dici poterit.

SCH. Ex propria ergo nostra salute omnium, quae Deo debemus, officiorum fundamenta deduximus. Sed quo euentu, iudicabunt lectores. Lubenter quidem ea ex iure, quod Deo in creaturas competit, deriuassem, nisi defectus principiorum, quae, quia ordo postulauit, adhuc non explicauimus, prohibuisset. Fiat id ergo in corollariis commatibus sequentibus adiiciendis, principio in commate euoluto permittente.

SECTIO

SECTIO II.

QVAE

IVRISPRVDENTIAM SIMPLICITER TALEM EXPLICAT.

CAPVT I.

DE OFFICIIS ERGA ALIOS EX CAVSSA FINALI IN STATV SOCIALI ABSOLVTO ABSOLVTIS.

TIT. I.

DE IVRE HVMANITATIS.

§. 299.

Omnem, quantum in te est, adhibe diligentiam in producendis aliorum conatibus, quibus te statumque tuum perfectiorem reddere conantur. Propriam enim quaeras perfectionem (§. 252.). Et tibi caueas, ne alii occasionem, tuam perfectionem destruendi, arripiant (§. 94.). Quoniam vero ad impossibile etiam hypothetice tale nulla datur obligatio (§. 91.), consequens est, vt, quantum in te est, omnem adhibeas diligentiam in producendis aliorum conatibus, quibus te statumque tuum perficere conantur (§. 186.).

Vt alii statum tuum perficiant, quaeras.

§. 300.

Statum alterius perfecturus, illius perfectionem sibi bonum iudicare debet (§. 32.), necesse itaque est, vt perfectiones alterius sibi tanquam suas perfectiones repraesentet (§. 15.). *Ex quo sequitur, nostram esse obligationem, vt actiones nostras in aliorum etiam perfectiones dirigamus* (§. 299).

E. dirigas actiones tuas in aliorum perfectiones.

§. 301.

§. 301.

E. ama alios et quaere aliorum amorem.

Quicquid perficere volumus, id amamus (§. 253.). *Ad amorem ergo erga alios non obligati solum sumus, sed et eo dispicere debemus, vt alii nos ament* (§. 299. 300.).

COR. I. Amoris oppositum odium dicitur. Qui igitur alterum odit, in eo est conatus, statum ipsius imperfectiorem reddendi. Ergo nec alios prosequere odio, nec affer causſam, vt alii te odio prosequantur (§. 299. seq.).

COR. II. Per propriam itaque nostram salutem ad amorem erga alios obligati sumus (§. cit. cit.). Ex quo sequitur aequitas praecepti: *ama proximum tuum sicut te ipsum* (*a*).

SCH. Abunde ex dictis simul intelligimus, fieri posse, vt cogitationes THOMASII (*b*), *omnia officiorum genera sub honesti, decori et iusti titulis comprehendentis, ex studio propriam felicitatem promouendi deriuentur, vocauit nimirum* praecepta decori: *quod vis, vt alii sibi faciant, tu tibi facias*, honesti: *quod vis, vt alii tibi faciant, tu ipsis facies, et* iusti: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Conf. Per-Ill. L. B. de WOLF. rat. *de Sinarum philosophia practica.*

(*a*) Leu. XIX. 18. Matth. XXII. 39.

(*b*) Fundament. I. N. I. §. 23. p. 107. seqq.

§. 302.

Sed amor a se ipso incipiat.

Alios amare debes, quo te perficiant (§. 300. 301.). Quum vero eiusmodi conatus ex amore erga se ipsum oriatur (§. 253.), consequens est, vt amor sui causſa amoris erga alios esse debeat. Quamobrem, cum causſa prior sit effectu, *amorem a se ipso incipere, necesse est.*

§. 303.

Consequenter in collisione praefe-

Qui se non amat, statum suum perficere non conatus est, qui vero alios amare negligit, affert occasionem, vt etiam alii perfectionem ipsius promo-

promouere omittant (§. 301. 253.), prius igitur malum certius est posteriori. Hinc si oriatur collisio inter amorem sui et erga alios, necesse erit, vt ea instituatur exceptio, qua amor sui amori erga alios praefertur (§. 265. Cor. 2. prop. 3. Sch.). rendus amori erga alios.

COR. I. Amor incipiat a se ipso (§. 302.). Leges ergo naturales postulant, vt primo de amore sui, et deinde de aliorum erga nos amore solliciti simus: Ex quo patet, principium hoc in commate demonstratum etiam ex Cor. 2. §. 93. deduci posse.

COR. II. Actio legibus conformanda dicitur officium (§. 148.), quod ideo est actio, ad quam producendam obligati sumus (§. 98.). Hinc, quia principia, ex quibus propositio, hoc in commate deducta, generalia sunt, abunde sequitur, obligationem nostram requirere, *vt, si inter officia erga nos et erga alios oriatur collisio, illa his praeferre debeamus* (§. 301. 253.).

SCH. Hinc SENECA dixit: *dabo egenti, sed ne ipse egeam.*

§. 304.

Ita legitime argumentantur, qui officia erga se ipsum et erga alios, quoties fundamentum diuisionis sit caussa finalis, vt officia *subordinata*, quorum nimirum posteriora sint media, quae ad priora ducant, definiunt. Sed hoc quaeritur: vtrum sint *subordinata* an *coordinata*, quae nimirum ad communem ducant finem? Rem ita accipe: Supra satis demonstratum est, nos per naturam esse obligatos, vt in scopum perfectionis agamus (§. 143.), et hoc ex fine legitime fluere, ergo *te*, ergo *alios perficias*. Quare, quum ex regulis, quas *logica* de diuisione praescribit, clarum sit, significationem quaestionis, ex qua diuisio descendit, non esse mutandam; sequitur: fieri non posse, vt in definitione officii erga se ipsum sit Sed ea solummodo adparenter vera esse, veraque officiorum relatio demonstratur.

sit sermo de fine proximo, et in definitione officii erga alios de fine remoto. Ex quo legitimum et naturae et rationi conueniens est consequens, vt officia illa non sint subordinata, sed coordinata. Ex quo colligimus: *si inter officia erga nos et erga alios oriatur collisio, sententiam de eo, quid praeferendum, non ex relatione ad nos, nec ex relatione ad alios, sed ex relatione ad scopum perfectionis hauriendam esse. Id itaque praeferendum, quo maior efficitur perfectio.*

COR. Itaque adparet:

1) verum regularum: *ama proximum tuum sicut te ipsum*, et, *amor a se ipso incipit*, sensum non esse eum, quem §. 301. et 302. posuimus.

2. fieri posse, vt officia erga alios, quae ex caussa finali definiuntur, sint officia erga nos, quae definiuntur ex caussa impulsiua.

§. 305.

Quid amicus et inimicus.

Qui nos amat, nobis *amicus*, et qui nos odit, *inimicus* dicitur.

COR. Amicus nos amat. Qui nos amat, nos statumque nostrum perficiendi procliuitatem habet (§.301.). Amicitia ergo non semper ex actibus externis, sed saepissime ex internis concipitur. Si ea mutemus, quae natura obiecti mutari iubet, simul, quae do odio dicenda, intelligemus.

§. 306.

Omnibus te ostende amicum et omnium quaere amicitiam.

Obligati sumus, 1) vt de aliorum erga nos amicitia solliciti simus, 2) vt aliorum deuitemus inimicitiam (§.301.), et 3) vt omnibus nos ostendamus amicos, nulli vero inimicum (§. cit. et 305.).

COR. Ex quo simul sequitur, nos obligatos esse, vt nobis acquiramus conatum omnes omniumque statum perficiendi. Et hac ex ratione *amicitia* dicitur *interna*, quae *externae*, ex externis actionibus cognoscendae, contradistinguitur.

§. 307.

§. 307.

Quum porro noſtrae obligationis, qua alio- Et, ſi fieri
rum amicitiam quaerere debemus, ea ſit condi- poteſt, et-
tio, vt veram ſimul producat felicitatem (§. 304), iam exter-
eademque ex ratione etiam aliis teſtimonia amici- nam.
tiae exhibere debeamus (§. 300. et Cor. §. 306.), manifeſtum erit, procliuitatem ad externa amicitiae teſtimonia exhibenda, legibus repugnare, ſi eiusmodi actionibus deſtruatur perfectio, quae poſita colliſione, quae ſumitur, efficienda eſt (§. 147. et 103. Cor. §. 304.).

COR. I. Ponamus vero, aliquem his ſub circumſtantiis ſimul amicitiam internam depoſuiſſe, eum aliam feciſſe exceptionem, quam circumſtantiae requirunt, facile colligi poterit. Mala ergo, quae euitare potuit, produxit (§. 53.), ergo et haec actio moraliter mala (§. 54.), ideoque ad mala conſectaria imputabilis eſt (§. 217. ſeqq.). Si hanc actionem ad verſutiam §. 181. expoſitam referre velis, non habeo, quod opponam, niſi verſutiae definitionem aliqua ratione eſſe extendendam.

COR. II. Ergo et his ſub circumſtantiis ad internam erga alios amicitiam obligati ſumus (§. 93.).

SCH. I. Hinc oritur prouerbium legem naturalem comprehendens: der Sache Feind, und der Perſon Freund.

SCH. II. Si vero quaeras caſus hoc in commate euoluti poſſibilitatem, eam §. 303. primo intuitu inuenies. Interim velim, vt reflectas ad triſtia Franciſci Auguſti Thuani fata, cuius mortem praeterlapſo ſeculo, quam ſibi, quia Henrici Defiati amici dilectiſſimi conſpirationem tacuit, concilauit, Poeta decantauit:

Morte pari periere duo, ſed diſpare cauſſa,
Fit reus ille loquens, fit reus iſte tacens.
Morte pari periere duo. Sed perdidit illum
Fracta fides: Alium perdidit arcta fides.

§. 308.

Emollire inimicum idem eſt, ac efficere, vt Quid
maior gradus odii, quo nos proſequitur, abeat emollire
in gradum minorem. inimicum.

COR. Quo maior est odii gradus, quo inimicus nos prosequitur, eo maior est ipsius conatus, nos statumque nostrum infelicem reddendi (Cor. 1. §. 301.), emollire igitur inimicum idem est, ac efficere, vt maior gradus conatus, nos statumque nostrum infelicem reddendi, abeat in gradum minorem.

§. 309.

Emolliamus inimicum.

Ad emolliendum inimicum obligamur. Malum minus maio maiori semper praeferendum est (§. 93. Cor. 2.), quod cum ita sit, ponamus inimicum A, cuius conatus, nos statumque nostrum infelicem reddendi, maior sit conatu inimici B, fieri etiam poterit, vt maiora mala ab illo, quam ab hoc exspectemus. Ex quo abunde sequitur, vt ad inimicum emolliendum obligati simus (§. 308. Cor.) (*a*).

COR. Ergo et omnem adhibeamus diligentiam in adquirenda inimicorum amicitia (vid. §. 305.).

(*a*) Huc Gallorum spectat prouerbium: *Il faut regagner son ennemi.*

§. 310.

Quid aliquem iuuare.

Efficere, vt alter vsu virium nostrarum suum possit consequi propositum, idem est, ac *eum iuuare.*

§. 311.

Iuua alios, qui felicitatem suam conseruare et amplificare volunt.

Ponamus, alterum hocce proposito felicitatem suam velle conseruare atque amplificare, consequens erit, vt alterum iuuando felicitatem ipsius promoueamus (§. 310.). Ideoque vt eiusmodi, quod praestamus auxilium, inter amicitiae specimina referre debeamus (§. 305. 304.). Quamobrem, cum, vt omnibus nos amicos ostendamus, obligati simus (§. 306.), *obligamur, alios de felicitate sua conseruanda et amplificanda studiosos, iuuare* (§. 94.).

COR.

COR. I. Quoniam vero impossibilium nulla est obligatio (§. 91.), auxilium etiam alteri ferendum, tam in se, quam hypothetice possibile (Cor. §. 91.), ideoque in potestate nostra esse debet.

COR. II. In possibilitate hypothetica possibilitas moralis includitur (Cor. §. 150.), moraliter possibile est, quod legi non repugnat (§. 150.). Hinc auxilium alteri ferendum legibus, ideoque expletioni officiorum erga nos, quoties nimirum posita officiorum collisione officia manent (§. 304.), minime repugnare debet (Cor. 1.).

SCH. I. Haec est ratio prouerbii: *homo homini Deus*, quod optime verbis CICERONIS in offic. explicari potest, dicentis: *homines hominum caussa esse generatos, vt ipsi inter se alius alii prodesse possent.* Vide interim pluribus KOEHLERI Exercit. I. N. §. 720. seqq.

SCH. II. Dicatur in praelectionibus de principio PVFFENDORFFII: *socialiter viuamus.*

§. 312.

Quum itaque per naturam obligati simus, vt alios in conseruanda et amplificanda felicitate iuuemus, et supra satis demonstratum nostra ex obligatione nostra descendere iura, quae iuris expletione dent ius ad media sufficientia: facile patet, quo sensu vera sit regula: *quilibet per naturam est iuris alterius executor.*

Inde regula fundamentalis.

§. 313.

Qui alterum iuuat, illum virium suarum participem facit in consequendo proposito (§. 310.), et praesertim, si obligationem respiciat, in conseruanda et amplificanda felicitate (§. 311.). Dum ergo alterum iuuamus, virium nostrarum vsum, quem in nostram dirigere possemus felicitatem, in felicitatem alterius dirigimus. Iam ponamus, alterum studio proprio sibi felicitatis conseruationem et amplificationem

Et si propria virtute hanc conseruationem et ampliationem producere nequeunt.

procurare posse, nullam habebimus rationem, ergo et nulla motiua (§. 36.), cur illum virium nostrarum participem facere velimus. Ex quo sequitur, nullam nos habere obligationem, qua eiusmodi hominibus auxilium ferre tenemur (§. 74.). Idem legitime fluit ex §. 304.

§. 314.

Inde oritur vnitas personarum moralis.

Varia, quatenus connectuntur, constituunt *vnum*. In eo, qui alterum iuuauit, est ratio eius, quod in altero, quem iuuauit, exstitit (§. 310.). Sunt itaque connexi (§. 30.), atque ideo vnum constituunt.

COR. Persona (sumitur terminus metaphysice) cognoscitur ex actu, summam ergo I. N. et G. Doctores habent rationem, cur eum, cui auxilium fertur, et adiutorem vnicam in foro morali repraesentare personam, affirment.

§. 315.

Quid beneuolentia, beneficentia et benefactor.

Procliuitas mentis ad alios perficiendos dicitur *beneuolentia*, et actus, quo alios perficimus, *beneficentiae* accepit nomen (*a*). Qui tandem benefacit, *benefactor* audit.

COR. Fons igitur beneuolentiae, amicitia interna, et beneficentiae amicitia externa est (§. 306. Cor.).

SCH. Distinguunt quidem nonnulli (*b*) *beneuolentiam ab officiositate*, illam *promtitudinem alteri bona praestandi sine spe restitutionis*, hanc *promtitudinem alteri bona praestandi cum obligatione restitutionis interpretantes. Sed, has ex idea beneuolentiae atque beneficentiae generatim explicata tanquam species deduci posse, mihi videtur.*

(*a*) vid. BVRNATHVM in diss. Ethic. Lib. 4. c. 19. p. 1582.

(*b*) conf. Ill. HEINECCIVM in l. N. et G. Lib. 1. §. 222.

§. 316.

§. 316.

Esto beneuolus atque beneficus.

Quum per naturam obligati sumus, vt de aliorum erga nos amicitia simus solliciti, et vt aliorum deuitemus inimicitiam, porro, vt omnibus nos ostendamus amicos, nulli vero inimicos (§. 306. 307.), *consequens est, eandem postulare, vt omnium nobis acquiramus beneuolentiam atque beneficentiam, omnibusque nos beneuolos atque beneficos ostendamus* (§. 315. et Cor.).

COR. Ponamus, fieri non posse, vt beneficentiam exerceamus. Haec impossibilitas, licet ab obligatione ad beneficentiam eadem liberemur (§. 91.), obligationem tamen ad beneuolentiam minime destruet (Cor. 1. 2. §. 307. et Cor. §. 315.).

§. 317.

Etiamsi alter insufficienter resistat.

Si alteri velis succurrere, et ille tibi resistat, vt viribus tuis salua tua felicitate, seu salua lege, reniſum eius superare possis, conatum tuum continua atque eum iuua (§. 316. 311.).

COR. I. Si vero salua lege §. 304. demonstrata vires resistentes non possis superare, etiam non eris obligatus, vt illi dextram porrigas (§. 311. Cor. 1. §. 303.). Huc spectat brocardicum: *beneficia nemini obtruduntur.*

COR. II. Qui alterum ita, vt leges praecipiunt, iuuat, ea illi offert, quae ad ipsius felicitatem aliquid conferunt (§. 311. et Cor.). Quicquid ad felicitatem nostram aliquid confert, id libenter accipere debemus (§. 47. 93.), si ergo alter dicta ratione dextram nobis vult porrigere, vt eam libenter accipiamus, obligati sumus.

SCH. Ex his grati animi amorisque naturam considerans, verba a SENECA (*a*) *prolata intelligere poterit*, qui libenter accepit, reddidit.

(*a*) L. 2. de benef. c. 30.

§. 318.

Gratum benefactori exhibe animum.

Benefactor nobis beneficia exhibet (§. 290.). In benefactore ergo est ratio, cur media existant, quorum vsu nos felices reddere possumus (§. 146. seq.). Naturale itaque est, vt amor erga benefactorem oriatur (§. 253.), hic dum dicitur gratus animus (§. 290.), per naturam etiam obligati sumus, vt gratum benefactori exhibeamus animum (§. 93. Cor. 3.).

COR. I. Alios amare, per propriam nostram salutem obligamur (§. 301.), et ad amorem erga benefactorem simul obligamur per beneficia ab illo nobis illata (§. 318.), haec itaque nostra obligatio illa maior est (§. 84.).

COR. II. Et dum simul amor erga benefactorem ex natura nostra necessario fluit (§. 318.), manifestum est, veras esse sententias, Ciceronis (*a*): *haec* (sc. gratiarum actio) *est vna virtus non solum maxima, sed etiam mater virtutum omnium reliquarum*, et SENECAE (*b*): *Quis non detestetur ingratum hominem? ingratus enim omnia nequitiae semina habet.*

SCH. Porro velim, vt reflectas ad verba SENECAE (*c*): *ingratus est, qui, se beneficium accepisse, negat, ingratus est, qui dissimulat, ingratus est, qui non reddit, ingratissimus omnium, qui obliuiscitur.* Quae omnes ingrati animi species breuissimis definiunt,

(*a*) pro Planc.

(*b*) L. IV. de benef. c. 16.

(*c*) ibid. c. 1. et 27.

§. 319.

Nemo ad aliquid amandum cogi potest.

Externa quadam coactione effici non potest, vt aliquem amemus. Ea enim est amoris conditio, vt non nisi mediante iudicio quodam oriri possit (§. 253. et 31.). Quare cum externa quadam coactione effici non possit, vt de re quadam ita et non aliter iudicemus (§. 42.), fieri etiam non poterit,

poterit, vt externa quaedam coactio amorem efficiat.

§. 320.

Amor extorqueri nequit (§. 319.), officia, quorum fons amor est, *amoris* dicuntur. *Officia ergo amoris extorqueri nequeunt.* E. nec ad officia amoris praestanda.

COR. I. Officium est actio legibus conformanda (§. 148.). *Leges ergo, quae amoris officia praescribunt, sunt leges humanitatis seu imperfectae* (§. 153. 159.), ad forum itaque internum eiusmodi leges pertinere, sequitur (§. 159.).

COR. II. Obligationem vero ad officia amoris praestanda, esse imperfectam, ex §. 153. et 319. seq. facile deduci potest. Vid. Obs. LII. Tom. II. Obs. I. N. et G.

§. 321.

Propositiones ergo,

Actiones tuas dirige in aliorum perfectiones (§. 300.).

Omnibus te ostende amicum (§. 306.).

Alios iuua (§. 311.).

Omnibus te beneuolum atque beneficum ostende (§. 316.).

Gratum benefactori exhibe animum (§. 318.).

sunt leges (§. 98.), ad quas obseruandas nemo externe cogi potest (§. 319. et dem.), ideoque leges imperfectas constituunt (§. 320. Cor. 1.).

SCH. Dicatur in praelectionibus de dissertatione BOECLERI *de actione ingrati.* Vide Obs. LIII. Tom. II. Obs. I. N. et G.

TIT. II.

DE IVRE NECESSITATIS.

§. 322.

Quid laesio eaque externa et interna.

Laedere grammatice sumtum idem est, quod dissensum efficere. Inde et in nexu morali actio,

actio, officiis erga alios repugnans, *laesio* dicitur. Laesio ergo generatim sumta est actio legibus, quae officia erga alios praescribunt, contraria (§. 148.). Quare, cum leges illae sint vel perfectae vel imperfectae (§. 159.), duplicem laesionis speciem ponere debemus, *externam*, quae priorum, et *internam*, quae est posteriorum legum violatio.

COR. Sequitur inde, 1) laesionem internam esse violationem officiorum amoris (§. 320. Cor. 1.); 2) a laesione interna ad laesionem externam non valere consequentiam (§. 167.). In sequentibus in laesionis externae naturam inquiramus.

SCH. Laesionem externam, quia est laesio stricte sic dicta, κατ' ἐξοχὴν vocabimus laesionem. Vide Obs. LIV. et LV. Tom. II. Obs. I. N. et G.

§. 323.

Nemo laedendus est.

Neminem laedamus. Qui alterum laedit, leges perfectas violat (§. 322.), ideoque dissensum efficit (§. 147.). Sed, vt omnem, quantum per nos fieri potest, dissensum vitemus, obligati sumus (§. 253.), ergo et neminem laedamus.

§. 324.

Ad quod alterum externe cogere possumus.

Qui nos turbat in possessione atque vsu eorum, quae ad τὸ nostrum pertinent, illum, si media debiliora non sufficiant, vt ab eiusmodi turbationibus abstineat, externe cogere, obligati sumus. Qui nos turbat in possessione atque vsu eorum, quae ad τὸ nostrum pertinent, ille nos infelices reddit (§. 277.). Quum vero obligatio nostra requirat, vt omnem infelicitatem auertamus (§. 253.), obligati etiam sumus, vt media adhibeamus sufficientia quibus eiusmodi incommoda auertere possumus (§. 94. Cor.), atque ideo vt turbatorem,

rem, vt ab eiusmodi turbationibus abstineat, cogamus. Coactio illa est vel interna vel externa (§. 42. et Sch. ad §. 43.). Si itaque interna non sufficiat, obligati etiam sumus, vt coactionem externam adhibeamus.

SCH. Notetur, hoc loco sermonem esse de eiusmodi cogendi iure, quod in commodum eius, qui cogit, non vero in commodum eius, qui cogitur, exercendum; et obligationem illam descendere ex officiis, quae nobis debemus.

§. 325.

Qui alterum laedit, is turbat alterum in possessione eorum, quae ad τὸ suum pertinent.

Omnis laesio (sc. stricte sic dicta per Sch. ad §. 322.) est actio, qua quis alterum in vsu atque possessione τῶν suum turbat. Qui nos laedit, illum vt abstineat ab eiusmodi agendi modo, cogere possumus (§. 322. et §. 159.), qui officia, quae nobis debet, violat, ille nos vel infelices reddit, vel perfectiores reddere omittit (§. 300.). Ideoque vel officium amoris negligit (§. 320.), vel nos in vsu atque possessione eorum, quae ad τὸ nostrum pertinent, turbat (§. 277.). Quare, cum illius generis officia extorqueri nequeant (§. 320.), consequens est, vt omnis laesio sit actio, qua quis alterum in vsu atque possessione eorum, quae ad τὸ suum pertinent, turbet.

COR. I. Quoniam igitur nemo laedendus (§. 323.), sequitur, vt τὸ suum cuique tribuere debeamus. Et ita incidimus in leges, ab imperatore in I. C. primum positas (*a*): *Neminem laede, et suum cuique tribue.*

COR. II. Sunt ergo propositiones: *Neminem laede*, et *suum cuique tribue*, leges (§. 323. 198.), et quidem perfectae (§. 159.). Ex quibus manifestum est, obligationem nostram perfectam, vltra custodiam τῶ suum cuique, non esse extendendam (§. 325. 322. 153.).

COR. III. Porro inde sequitur: omnem actionem, qua quis alterum turbat, sensu generaliori esse laesionem (§. 324.).

(*a*) l. §. 3. de Iust. et Iur. coll. L. 10. §. 1. ff. h. t.

§. 326.

Quid officia necessitatis.

Actio legibus conformanda est officium (§. 148.), et quidem, quatenus a legibus perfectis praescribitur, *necessitatis*. Terminos itaque officiorum necessitatis §. 325. et Cor. 2. cit. §. abunde determinat.

§. 327.

Quid suum connatum et acquisitum.

Ea, quae ad τὸ nostrum pertinent, vel per naturam, vel per facta talia sunt. Priori respectu constituunt τὸ *nostrum connatum*, posteriori vero τὸ *nostrum acquisitum*.

COR. *Ad τὸ nostrum connatum* referas vitam, animam, corpus, membra, sanitatem et tandem iura nostra naturalia, absoluta nimirum (§. 278.); ad τὸ *nostrum acquisitum* vero habilitatem corporis, perfectionem animae, tam quoad partem cognoscitiuam, quam quoad partem appetitiuam, honorem seu famam, facultates externas, iura nostra adquisita. Et quae reliqua. Vid. §. 270. seq. etc.

§. 328.

Leges perfectae speciales.

Ex hucusque euolutis principiis multa deduci possent commata, varias, quae forum externum spectant, exponentia leges. Ne vero ambages fiant molestae, praecipuas hoc in commate explicabimus.

I. Non occidas.

SCH. Dicatur in praelectionibus de differentia homicidii ab hominis occisione, quam I. N. et G. Doctores in simplicem et qualificatam, seu in indeliberatam et deliberatam distinguunt. Posteriorem quatuor modis committi posse, manifestum est, ex proposito scilicet, ex

ex insidiis, proditorie et per assassinos, quibus haud dissimiles esse videntur hodierni Banditae in Italia. Reflectas ad §. 205. seqq.

II. Alium non inducas in errorem, praecipue quoad cognitionem boni et mali (§. 258. seqq.).

III. Non corrumpas aliorum mores.

IV. Non mutiles membra corporis alterius.

V. Non fugilles alteros quoad famam et existimationem.

COR. Ergo et defloratio virginitatis, violenta scilicet, est laesio.

VI. Non auferas aliis facultates externas.

COR. I. Ablatio rei alienae, inscio atque inuito domino, lucri faciendi caussa dicitur *furtum*; et ablatio rei alienae inuito domino lucri faciendi caussa *rapinae* accepit nomen. Ergo tam furtum quam rapina iuri perfecto repugnat. Hinc etiam Imperator prohibet (*a*) locupletationem cum damno alieno.

(*a*) I. 206. d. R. I.

COR. II. Rapinam maiorem habere moralitatis gradum, quam furtum, ex §. 175. colligitur.

VII. Nec violes iura alterius.

§. 329.

Vt alter ius suum exerceat, non prohibeat.

Qui impedit, quo minus alter ius suum possit exercere, alterum laedit. Qui impedit, quo minus alter ius suum possit exercere, caussa est, vt alter obligationi suae non satisfaciat (§. 151.), turbat itaque alterum in vsu eorum, quae ad τὸ suum pertinent (§. 278.). Atque ideo alterum laedit (§. 325.).

COR. Permittas igitur, vt alter ius suum possit exercere (§. 323.).

SCH. Quaeritur de violenta impedimentorum remotione, quae quis eum in finem ponit, vt τὸ suum defendat.

§. 330.

§. 330.

Quid damnum.

Malum ortum ex laesione (scilicet externa) vocatur *damnum*, (ab aliis iniuria). Quod vel vt *mediatum*, vel vt *immediatum* spectari potest. Mala enim ex damno consectaria inter damna merito referuntur.

COR. I. Damnum ergo est malum ortum ex violatione τῦ suum cuique, et malum ortum ex violatione τῦ suum cuique est damnum (§. 325. et Cor.).

COR. II. Quicquid non ex custodia τῦ suum cuique concipitur, ad officia necessitatis minime referri potest (§. 325. Cor. 2.). Quum igitur violatio officii amoris non sit violatio officii necessitatis (§. 320.), sequitur, vt mala ex violatione officiorum amoris orta non sint damna (Cor. 1.).

SCH. I. Hinc I. N. et G. Doctores: Damnum a demendo dictum esse *profitentur*, cum quis minus habet suo, siue illud suum ipsi competat ex mera natura, *vt est vita, corpus, membra, pudicitia, fama*, siue ex facto et instituto humano, *veluti dominio, siue ex Lege.* Vid. GROT. de Iur. B. ac P. Lib. II. c. 17. §. 2. n. 1. et KOEHLERI I. N. §. 769. seqq.

SCH. II. Damnum laesionis consectarium est. Consectaria saepe pro caussa substituuntur. Quare GVNDLINGIVS (*a*) *aliique, laedere*, damnum in rebus nostris dare, *interpretati sunt.* Vide Obs. LVI. Tom. II. Obs. I. N. et G.

(*a*) I. N. et G. Cap. VIII. §. 1.

§. 331.

Nemini damna inferenda sunt.

Nemini damnum dare debemus. Nemo est laedendus (§. 323.), ergo nec mala, quae ex laesione oriuntur, alicui inferre (§. 94.), ideoque nec damnum dare debemus (§. 330.).

§. 332.

Quid damni reparatio.

Reparare damnum, seu *alicui damnum praestare* idem est, ac efficere, vt malum ex laesione ortum

ortum ceſſet. Si hoc fit redditione rei ablatae, vocatur *reſtituere*, ſi vero aequiualentis exhibitione, *ſatisfacere* appellatur.

COR. Facta itaque damni reparatione, malum ex violatione τῶ ſuum cuique ortum ceſſat (§. 325.), ideoque vel id, quod ereptum, vel eius valor ſeu aequipollens redditum eſt.

SCH. *Notandum eſt, res aequipollentes eſſe vel aequipollentes in ſpecie vel aequiualentes. Porro, reſtitutionem fieri aut in genere aut in ſpecie.* Conf. Obſ. LVII. et LVIII. Tom. II. Obſ. I. N. et G.

§. 333.

Damnum alteri praeſtare debet ille, a quo illatum eſt. Omnem enim euitare debemus actionem, qua alteri damnum inferri poteſt (§. 331.). Qui vero eſt cauſſa, cur alter in vſu atque poſſeſſione eorum, quae ad τὸ ſuum pertinent, turbetur, ille infert alteri damnum (§. 330. Cor. 1.). Ergo et efficere debemus, ne eiusmodi ſimus cauſſa. Talis vero cauſſa eſt, qui damnum illi, cui idem intulit, non praeſtat (§. 332. vide §. 116. Cor. 1. Ont.). Ergo et alteri praeſtare debet damnum ille, a quo illatum eſt. Reparare debet laedens damnum.

COR. Ponamus mala, quorum exiſtentiae ratio continetur in bruto, vel in homine intellectus atque rationis vſu deſtituto. Ponamus, mala illa orta eſſe ex violatione eorum, quae ad τὸ noſtrum pertinent, illa merito ad damna referri poſſe, ex Cor. 1. §. 330. facile colligitur. (Huc referas Romanorum pauperiem). Ideoque etiam illi, cui eiusmodi damnum eſt illatum, competit ius, vt huius reparationem quaerat (§. 276. vid. §. 253.), licet nec brutum, nec homo intellectus et rationis vſu deſtitutus hanc ad reparationem moraliter obligari poſſit (§. 88.). Vid. Obſ. LIX. Tom. II. Obſ. I. N. et G.

§. 334.

§. 334.

Quod laesus iure suo ab laedente postulare potest.

Illi, cui damnum illatum est, competit ius turbatorem ad damnum illud praestandum cogendi. Ad quod obligati sumus, ad idem etiam habemus ius (§. 152.), ergo et habemus ius illum, qui nos in possessione eorum, quae ad τὸ nostrum pertinent, turbat, ad ea praestanda, quae per naturam praestare debet, cogendi (§. 324.), quoniam igitur damnum illi, cui idem intulit, praestare debet (§. 333.), illi etiam, cui damnum illatum est, competit ius, turbatorem ad damnum illatum praestandum cogendi. Vid. §. 330. 325.

SCH. Dicatur in praelectionibus de iure, quod laeso competit in laedentem in infinitum, et de amnestia.

§. 335.

Laedens laeso restituat damnum.

Laeso competit ius cogendi laedentem, ad rem ablatam, si fieri potest, restituendam. Quicquid laedens laeso abstulit, pertinet ad τὸ suum laesi (§. 325.), id ergo salua sua obligatione ad suam dirigere potest felicitatem (§. 237.). Quoniam porro laesus habet ius, laedentem ad damnum, quod intulit, praestandum cogendi (§. 334.), sequitur, vt laesus, salua sua obligatione, id, quod ablatum, postulare possit (§. 94.), atque ideo vt habeat ius cogendi laedentem ad rem ablatam, si fieri potest, restituendam (§. 332.).

COR. I. Ex his facile intelligimus, satisfactionem tantummodo reparationis subleuatorem esse (§. 332.). Quo ex fundamento *damna* etiam *reparabilia* vocantur, si non restitui possunt.

COR. II. Sequuntur ergo ex propositione, §. 333. demonstrata, hae leges perfectae (§. 325. Cor. 1.): *Damna reparabilia restituenda sunt; de irreparabilibus vero satisfaciendum est laeso.*

SCH. Haec ad reparationem virginitatis violenter ablatae accommodari possunt.

§. 336.

§. 336.

Qui iure suo vtitur, nemini facit iniuriam, seu neminem laedit a). Qui iure suo vtitur, obligationem suam minime violat (§. 152.), ideoque neminem turbat in possessione atque vsu eorum, quae ad τὸ suum pertinent (§. 323. seqq.). Ergo et neminem laedi: (§. 325.).

COR. I. Si quis ergo turbatorem cogat ad damnum, quod intulit, praestandum (§. 334.) et ad damnum reparabile restituendum (§. 335. et Cor.), eiusmodi agendi modus inter laesiones seu turbationes minime referri poterit.

COR. II. Ergo nec mala, quae hac ex coactione oriuntur, damna seu iniuriae vocari possunt (§. 330.).

SCH. a) Sermo est de iure in concreto sumto.

§. 337.

Quid damnum in consequentiam veniens et quid damnum directe datum.

His praemissis, ponamus, Titium certa sub conditione, ad quam alteri e. g. Caio competit ius, aliquid habere. Ponamus porro, Caium per iuris sui vsum eiusmodi conditionem destruxisse, consequens erit, vt malum inde ortum inter mala ex laesione orta (§. 336.), ideoque inter damna minime possit referri (§. 330.). Eiusmodi malum a GROTIO (*a*) *damnum, quod in consequentiam venit*, dicitur. A damno ergo, quod in consequentiam venit, et quod improprie est damnum, damnum proprie sumtum, et quod GROTIVS *damnum directe datum* appellauit, distinguere debemus.

SCH. Reflectas ad L. 30. ff. pro socio, vbi Paulus Iurisconsultus damnum non posse inferri, nisi omni lucro deducto, affirmat. *Lucrum* enim est bonum ex iuris nostri vsu ortum. Vide Obs. LX. Tom. II. Obs. I. N. et G.

(*a*) L. c. lib. II. cap. XXI. §. 10.

§. 338.

§. 338.

Quid damnum dolosum, culposum et casuale.

In malo concipimus quantum, quod vel per agentis conditionem, vel per mali consectaria determinandum (§. 161.). Omne damnum est malum (§. 330.), ergo et damno inesse potest quantitas, vel conditione eius, qui damnum intulit, vel damni consectariis constituta. Intulit vero ille damnum vel moraliter agendo, vel non moraliter agendo. Si hoc, damnum dicitur *casuale*, a *fortuito* distinguendum. Si illud, intulit damnum aut culpose, aut dolose agendo. Si hoc, damnum dicitur *dolosum*, ab aliis *directum*, si illud, *culposum*, ab aliis *indirectum*.

COR. Actio dolosa magis imputanda est, quam actio culposa (§. 217. Cor. 2. prop. XVI.); actio vero mala, quae nec culposa nec dolosa est, in foro morali imputari nequit (§. 213. Cor. 2.). Qui ergo damnum dat ex dolo, illi etiam haec actio mala magis imputanda est, quam illi, qui damnum dat ex culpa. Damnum vero casuale ipsius caussae moraliter imputari nequit.

SCH. Dicatur in praelectionibus de differentia damni casualis a fortuito; et de diuisione damni in positiuum et negatiuum.

§. 339.

Reparatio damni non semper est imputationis consequens.

Non omnis damni reparatio cum imputatione connexa est. Quilibet enim, cui damnum datur, obligatus est, vt de reparatione damni sollicitus sit (§. 334.). Cum vero damnum casuale imputari nequeat (Cor. §. 338.), reparationem damni cum imputatione semper esse connexam, affirmari nequit.

SCH. Reflectas ad Cor. §. 333.

§. 340.

Hinc reparatio qualificata.

Hinc distinguimus damni reparationem cum imputatione connexam ab ea, quae sine imputa-

putatione cogitari potest. Illam vocabimus reparationem damni *qualificatam*, hanc vero *nudam*.

COR. Malum, quod alteri ex imputatione datur, poena moralis est (§. 120. 218.), ille ergo, qui alteri damnum dolosum vel culposum intulit, non praestare solum debet damnum, quod intulit, sed et poenam meretur moralem (§. 338. 339.).

§. 341.

Reparatio damni damno proportionata esse debet.

Reparatio damni damno proportionata est, si nec plus nec minus continet, quam requiritur, si malum ex turbatione ortum cessare debet. Reparationem ergo damni damno semper proportionatam esse debere, ex §. 332. manifestum est.

COR. Ante ergo quam de damni reparatione sollicitus sumus, necesse est, vt malum inde enatum, tam per se, quam quoad consectaria (§. 338.), determinemus. Vid. Obs. LXI. Tom. II. Obs. I. N. et G.

§. 342.

Si de damni reparatione sollicitus plus postulat, quam in damno continetur, ille laedentem laedit. Damni enim reparatio damno semper proportionata esse debet (§. 341.). Qui ergo plus a laedente postulat, quam in damno continetur, ille sine iure laedentem in possessione atque vsu eorum, quae ad τὸ suum laedentis pertinent, turbat (§. 333.), ideoque laedentem laedit (§. 325.)

§. 343.

Quomodo damnum reparandum, si a pluribus illatum.

Fieri potest, vt plures ad damnum alteri inferendum concurrant. Quibus sub determinationibus aut quilibet eorum est determinatae cuiusdam damni illati partis caussa, aut eiusmodi assignatio fieri nequit. Qua ex ratione dicitur, damnum a pluribus nobis illatum esse vel *per actus diuiduos*, vel *per actus indiuiduos*. Si illud,

quilibet eam damni partem, quam intulit, si vero hoc, omnes simul sumti totum, quod intulerunt, damnum praestare debent.

COR. I. Iam ponamus, aliquem eorum, qui per actus indiuiduos nobis damnum intulerunt, eiusmodi damnum nobis non posse praestare, manifestum erit, laesum, quoniam laedentem ad damni reparationem cogere potest (§. 334.), habere ius reliquos, qui damnum praestare possunt, ad eiusmodi damnum praestandum cogendi.

COR. II. Et inde iusta est iurisconsultorum sententia, quod his sub circumstantiis omnes in solidum teneantur (§. 155.). Quum vero cessante causa etiam effectus cessare debeat; sequitur, secundum praecepta iuris naturalis, si omnes damnum praestare possunt, cuilibet beneficium diuisionis, quod etiam *beneficium epistolae Hadriani* vocant, competere.

SCH. Hactenus generalia quaedam ius necessitatis spectantia exposuimus. Nunc speciatim iuris defensionis atque belli explanabimus fundamenta, ex quibus in iure gentium, si magis determinantur, permulta iusti principia deduci possunt.

TIT. III.

DE IVRE DEFENSIONIS ATQVE BELLI.

§. 344.

Quid laesio et damnum imminens.

Si quis primo loco ostendit conatum nos turbandi in possessione atque vsu eorum, quae ad τὸ nostrum pertinent, ille ostendit conatum nos laedendi (§. 325.), qua ex ratione eiusmodi laesio dicitur *imminens*, et mala inde enascenda *damna imminentia* vocantur, subiectum vero, quod conatum illum primo loco demonstrat, post haec *aggressorem*, et cui laesiones intentantur, *aggressum*, ipsum vero actum *aggressionem* appellabimus. Quum itaque conatus et *in actu primo* et in *actu secundo* demonstrari possit: facile patet, et

et *aggreſſorem in actu primo et in actu ſecundo talem* diuidendum eſſe.

COR. Quantitas ergo laeſionis imminentis ex damno, quod imminet, determinanda eſt (§. 338.).

§. 345.

Si aggreſſori malum eo animo inferre conNitimur, vt laeſionem imminentem a nobis auertere poſſimus, nos defendere dicimur. Quid violenter defendere.

COR. I. Cauſſa ergo defenſionis eſt laeſio imminens, et vbi nulla laeſio imminet, ibi etiam nulla defenſionis cauſſa concipi poteſt.

COR. II. Laeſiones anteuertere idem eſt, ac laeſiones actu non intentatas, quas tamen ad effectum ducere alter molitur, oppoſitis mediis efficacibus impedire. Anteuerſionem itaque a defenſione diſtinguere debemus. Conf. Obſ. LXII. Tom. II. Obſ. I. N. et G.

§. 346.

Illi, quem alter aut in actu primo aut in actu ſecundo aggreditur, competit ius defenſionis. Competit enim nobis ius cogendi alterum nos laeſurum, ne ab illo laedamur (§. 324. 325.). Ergo et ius alteri nos laeſuro mala inferendi eo animo, vt laeſionem a nobis auertere poſſimus (§. 42. 46. 47. 94.). Atque ideo nobis, quatenus nos alter aggreditur, competit ius defenſionis (§. 345.). Ille, quem alter aggreditur, ſe defendere poteſt.

COR. I. Laeſio ergo imminens eſt iuſta defenſionis, ſcil. violentae, cauſſa (§. 345. Cor. §. 155.), et quoniam defenſio eſt coactio (§. 344.), nulla etiam alia iuſta defenſionis cauſſa eſſe poteſt, quam laeſio imminens (§. 325. Cor. 2.).

COR. II. Laeſio imminens eſt vel certa, vel probabilis. Concluſio probabilis quoad facta deducitur ex conuenientia maximarum circumſtantiarum. *Vide Part. 2. Logices.* Si ergo circumſtantiae ita comparatae ſunt, vt ex illis conatum alterius nos laedendi colligere poſſimus, nobis etiam ius defenſionis

competet (Cor. 1.). *Ius ergo defensionis locum habet contra alterum, in quo animaduertimus indagationem et vsum remediorum, quibus malignum propositum ad actum perducere connititur, curam remouendi obstacula, exspectationem occasionis nos laedendi, et eius excitandae sollicitudinem.* Vid. KOEHLERVM l. c. §. 1113. seq.

COR. III. Qui se iuste defendit, iure suo vtitur (§. 346.), ideoque neminem laedit atque turbat (§. 336.), ergo nec mala inde orta sunt damna (§ 330.). Ex quo manifestum est, defensorem sui ad damnum praestandum non teneri.

COR. IV. Ponamus vero defensorem sui tertio mala intulisse, eiusmodi damna inter mala ex laesione orta (§. 325.), ideoque inter damna (§. 330.), quorum caussa est aggressor (§. 344. et §. 178.) merito referuntur. Ex quo abunde sequitur, necesse esse, vt aggressor eiusmodi damna praestet (§. 333.), et vt a tertio illo laeso ad eadem praestanda cogi possit (§. 334.) (*a*).

COR. V. Qui nos impedit, quo minus iure nostro defensionis vti possimus, nos laedit seu turbat (§. 329.), ideoque mala, hoc ex impedimento enata, sunt damna (§. 339.), ergo ab illo, qui nos impediuit, praestari debent (§. 333.).

SCH. (*a*) *Quo vsus huius doctrinae perspici possit, notetur quaestio:* si tertius in re commodata damnum dederit, inuito commodatario, vtrum commodatarius hoc reparare debeat, nec ne?

§. 347.

E. et huic competit ius praeuentionis.

Illi, quem alter aggreditur, competit ius defensionis (§. 346.), qui alterum aggreditur, habet conatum illi mala inferendi (§. 344.), illi ergo, quem alter aggreditur, competit ius aggressori ante mala inferendi, quam aggressor conatum suum ad actum deducere possit (§. cit.), hoc dum dicitur *ius praeuentionis, ex iure defensionis ius praeuentionis concipitur.*

SCH.

SCH. *Huc spectat Iurisconsulti Caii sententia* (*a*), *quod aduersus periculum naturalis ratio permittat se defendere.*

(*a*) L. 4. ff. ad leg. Aquil.

§. 348.

Qui non nisi remedio proportionato, vt ita dicam, se defendit, *defensionem vltra terminos defensionis non porrigere* dicitur. Remedia proportionata sunt, quae ad scopum obtinendum sufficiunt. Defensionem ergo non vltra eiusdem terminos porrigit, qui aggressori non maiora infert mala, quam sufficiunt, vt mala imminentia a se possit auertere (§. 345.). Quid defensionis terminos obseruare.

§. 349.

Defensor sui defensionem vltra eiusdem terminos non debet porrigere. Qui enim defensionem vltra eiusdem terminos porrigit, aggressori mala infert, quae ad mala imminentia a se auertenda non sunt necessaria (§. 348.), deest ergo iusta defensionis caussa (Cor. 1. §. 346.), necesse itaque est, vt defensionem non vltra defensionis terminos porrigat (§. 323.). Ad quod defensor sui tenetur.

COR. I. Defensor ergo sui interne aggressoris amicus esse debet (Cor. 1. §. 307.), idem etiam prudentiae regulae suadent. Conferantur, quae §. 307. seqq. explicauimus.

COR. II. Ex quibus facile colligitur, quantitatem remediorum, quibus defensor vti potest, ex periculo, cui defensor obnoxium se sentit, determinandam esse.

§. 350.

Si quis ab altero ex improuiso exponatur periculo, facillime fieri poterit, vt grauioribus affectibus corripiatur (§. 24.), quo casu aggressus ab aggressore coniicitur in statum, in quo ad Quando terminorum defensionis transgres-

sio aggressori vel defensori imputanda.

terminos defensionis diiudicandos et obseruandos attentus esse non potest (§. 22. seqq.). Si ergo defensor hisce sub conditionibus limites excederet, illud non defensori, sed potius aggressori, imputari poterit (§. 213. 219.), si vero terminorum defensionis transgressio ad voluntatem defensoris referri potest, defensori etiam eiusmodi transgressio imputari debet (§. cit. cit.). Reflectas ad §. 205. seq.

§. 351.

Quando defensor fit aggressor.

Si terminorum defensionis transgressio ad defensoris voluntatem referri potest, defensor in aggressorem degenerat. Si terminorum defensionis transgressio referri potest ad defensoris voluntatem, defensori sui inest conatus alteri maiora inferendi mala, quam quae ad mala imminentia a se auertenda necessaria sunt (§. 349. 33.). Inest itaque eiusmodi defensori conatus alteri sine iusta caussa mala inferendi (§. 349.). Ex quo sequitur, vt habeat conatum, alterum in possessione atque vsu eorum, quae ad τὸ suum pertinent, turbandi (§. 277.), ideoque conatum alterum laedendi (§. 325.). In quo vero est conatus alterum laedendi, ille etiam aggressor dici meretur (§. 344.). Defensor ergo sui in aggressorem degenerat, si terminorum defensionis transgressio ad illius voluntatem referri potest.

COR. Ponamus, defensorem sui defensionem vltra eiusdem terminos velle porrigere, sequens erit, vt leges non velit obseruare (§. 349. 108.), ergo vt dolose agat (§. 165.). Fieri igitur potest, vt defensor sui in aggressorem ex dolo degeneret (§. 351.). Reflectas in huius principii applicatione ad §. 205. seqq.

SCH. Dicatur *de iustitia et iniustitia armorum.*

§. 352.

§. 352.

Quid moderamen inculpatae tutelae.

Defensio corporis et vitae dicitur *moderamen inculpatae tutelae.*

COR. Defensio corporis et vitae est defensio. A genere ad speciem valet consequentia, quae ergo §. 344. seqq. de defensionis iure hactenus euoluta, ad moderamen inculpatae tutelae etiam accommodari possunt.

§. 353.

Quando iustum dici possit.

Toties defensio est iusta, quoties defensor sui eandem non vltra terminos defensionis porrigit (§. 349. 345.), ergo et hisce sub determinationibus moderamen inculpatae tutelae summa cum ratione iustum nominatur (§. 352.).

COR. His praemissis ponamus, fugam aggressum ex periculo posse eripere, consequens erit, nullam hisce sub determinationibus adesse caussam iustam, cur aggressus violenter se velit defendere. Eandem vero poni posse, si fieri non potest, vt vitam atque corpus sine defensione conseruet, non iisdem solum ex principiis patebit, sed et §. 302. abunde docebit, eum interne obligatum esse, vt hisce sub determinationibus se defendat.

SCH. Ex his deduci potest responsio ad quaestionem, an homini Christiano (pio) qua tali, cum se apud Deum in statu gratiae constitutum esse videat, incumbat, vt ipse potius pereat, quam vt alter, si occidatur, periculum aeternae damnationis incurrat? vid. HENRICI MVLLERI Theol. *Theologische Erörterung zweyer Fragen: 1) ob ein Christ in gewissen Faellen für seinen Nächsten das Leben zu lassen schuldig sey, 2) ob ein Christ, von einem Trunckenbold überfallen, lieber tödten soll, oder sich tödten lassen.* Vide obs. LXIII. Tom. II. Obs. I. N. et G.

§. 354.

Ius defensionis non est ius necessitatis.

Nemo externe cogi potest, vt se defendat. Qui iure defensionis non vtitur, neminem in possessione atque vsu eorum, quae ad τὸ suum pertinent, turbat

turbat (§. 339. 325.). Si quis vero neminem turbat, fieri etiam non potest, vt ad hoc vel illud agendum cogatur (§. 324. seq.). Iniustum igitur est, aliquem, vt se defendat, cogere.

§. 355.

Quid remittere ius suum et quid facilitas.

Declarare, se nolle iure suo vti, dicitur *ius suum remittere*, et ea mentis procliuitas, quae ad iuris remissionem tendit, vocatur *facilitas*.

§. 356.

Nemo ad remissionem iuris perfecte obligari potest.

Nemo ad ius suum remittendum perfecte obligatus est. Qui iure suo vtitur, neminem turbat (§. 336.). Qui ius suum non remittit, iure suo vtitur (§. 355.). Ergo qui ius suum non remittit, neminem turbat. Ex quo porro sequitur, neminem ad ius suum remittendum externe posse cogi (§. 324 seqq.), atque ideo ad idem remittendum non esse perfecte obligatum (§. 153.).

COR. In foro ergo externo remissio iuris defensionis nostro ab arbitrio dependet (§. 159.).

§. 357.

Licet fieri possit, vt imperfecte obligetur.

A negatione obligationis perfectae ad negationem obligationis imperfectae non valet consequentia (§. 167.), fieri ergo potest, vt quis ius suum non remittens sit iustus, licet ille non sequatur aequitatem (§. 155.). Quo in casu vero ex aequitate ius nostrum defensionis remittere debeamus, ex §. 304. facile intelliges.

SCH. Mentio nunc etiam de iure belli iniicienda est, cuius euolutio duplicem, si hodiernum hominum statum spectemus, praestabit vsum. In iure enim ciuili et canonico iustitia actionum, et in Iure Gentium iustitia belli solennis, vt dici solet, his ex principiis ratiocinando colligitur, quod determinationibus suis infra indicabimus. Hic modo euoluamus belli ideam atque iustitiam,

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0214
DFG

iustitiam, quatenus nimirum in statu naturali consideratur.

§. 358.

Quid Bellum et pax.

Status hominum, quo conatu efficaci sibi invicem inferendi mala feruntur, dicitur *Bellum.* Qui alicui mala inferendi conatu efficaci fertur, illum *offendit.* Ergo sequitur, bellum esse statum hominum, quo alter alterum offendit. Belli oppositum est pax. Summa ergo cum ratione statum hominum, quo nemo alium offendit, *pacem* vocamus.

SCH. Terminus belli a variis vario sumitur significatu. Sunt, qui cum CICERONE (*a*) *omnem certationem per vim bellum vocarunt, quoniam vero hac in interpretatione terminus belli sumitur pro actu, non sine fundamento a* GROTIO, (*b*) *bellum statum per vim certantium, interpretante, taxata est. Qui vero per bellum intelligunt* statum liberarum gentium, vel hominum in statu naturali viuentium, iuris sui persequendi causa vi doloue concertantium, propositumque concertandi retinentium, *mea ex sententia termini significatum restringunt.* Quod, quia hac ex theoria actionum ciuilium iustitia deduci debet, minus conueniens esse videtur.

(*a*) de offic. L. 1. c. 11.

(*b*) de I. B. et P. l. 1. §. 2. n. 1.

§. 359.

Quid ius belli et pacis.

Bellum gerere quoque in conceptu materiali sumitur, quod idem est, ac alteri inferre mala, et eo sensu facultas moralis, alteri mala inferendi, dicitur *ius belli*, et facultas moralis, alteri non inferendi mala, *ius pacis* vocatur, sumuntur hic iura pro qualitatibus personae, si vero leges significent, *ius belli et pacis* erit, quod legibus naturalibus, quibus negotia belli et pacis attemperare obligamur, constituitur.

SCH. Priori in significatione de iure belli atque pacis in sequentibus loquuturi sumus. De iure belli quod vim reciprocam inuoluit, suo loco dicturi sumus.

§. 360.

Ius belli supponit laesionis factum.

Nulla facultas moralis alteri suum nimirum in commodum extra casum necessitatis mala inferendi, sine praeuia turbatione, concipitur. Qui enim alteri mala infert, eum ad aliquid agendum vel omittendum cogit (§. 42. 47.). Sed eum, qui nos in possessione atque vsu eorum, quae ad τὸ nostrum pertinent, non turbat, sine legum violatione ad aliquid nostrum in commodum faciendum vel omittendum extra casum necessitatis externe cogere non possumus (§. 324. seq.). Ergo et illis sub determinationibus nullam habemus facultatem moralem alteri, sine praeuia turbatione, mala inferendi (§. 150.).

COR. I. Facultas moralis alteri mala inferendi est ius belli in conceptu materiali sumti (§. 359.). Manifestum igitur est, dictis nimirum sub determinationibus sine praeuia turbatione nullum ius belli posse concipi.

COR. II. Natura nostra nos obligat, vt nemini mala inferamus (§. 299.). Per naturam itaque nobis ius pacis competit (§. 359.). Quoniam porro ius belli supponit actionem, qua quis alterum turbat (Cor. 1.), et quicquid per naturam constituitur, prius ponendum est, quam quod ex facto concipiendum (Cor. 1.), consequens est, vt ius pacis prius ponendum sit iure belli.

COR. III. Ex quo, cum status hominum naturalis, absolutus scilicet, de quo hic est sermo, per naturam hominis solummodo constituatur, porro sequitur, sententiam eorum, *qui cum* HOBBESIO, *statum naturalem bellum omnium contra omnes esse, affirmant*, falsam esse.

§. 361.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0216
DFG

§. 361.

Bellum legibus perfectis non repugnans, *iuſtum*, et quod legibus perfectis repugnat, *iniuſtum* eſt (§. 155. 159.). Id, ex quo concipitur, cur bellum geratur, *cauſſae belli* accepit nomen. *Cauſſa* ergo *belli iuſta* eſt, ſi, cur bellum geratur, non ex eo, quod legibus perfectis repugnat, concipitur: Si vero contrarium obtineat locum, *cauſſa belli erit iniuſta*. Iuſtum igitur bellum eſt, quod ex iuſta cauſſa, iniuſtum vero, quod ex cauſſa iniuſta geritur. Qui bellum.

SCH. Sermo eſt de iuſtitia belli ratione cauſſae, de iuſtitia belli ratione modi ſuo loco.

§. 362.

Turbatio eaque ſola eſt iuſta cauſſa belli, quod nimirum ſuum in commodum extra caſum neceſſitatis geritur. Ex ſola enim turbatione dictis nimirum ſub determinationibus concipimus, cur ſalua obedientia legibus praeſtanda bellum gerere poſſimus (§. 360. 358.), turbatio ergo eaque ſola iuſta belli cauſſa dici meretur (§. 361.). Sola belli iuſta cauſſa eſt laeſio.

COR. I. Quae ergo de variis laeſionis ſpeciebus in ſuperioribus explicauimus, varias etiam iuſti belli cauſſas exhibent.

COR. II. Et ſimul intelliges, iuſtum bellum ab iis geri, quibus ius belli competit (Cor. 1. §. 360. et 361.).

COR. III. Cauſſa belli, quae non iuſta, eſt iniuſta. Cauſſa ergo belli, quae non turbatione quadam conſtituitur, eſt iniuſta.

COR. IV. Ergo et a iuſtis belli cauſſis *cauſſas belli ſuaſorias*, quarum fons eſt repraeſentatio commodorum, diſtinguere debemus.

SCH. In praelectionibus, quae GROTIVS *de I. B. et P. Lib. II. Cap. XXI. de cauſſis belli ſuaſoriis monuit, explicabimus.*

§. 363.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0217
DFG

§. 363.

Latrocinium.

Bella, quae ſuum in commodum extra caſum neceſſitatis, non ob praeuiam turbationem geruntur, vocantur *latrocinia*.

COR. Latrocinia ergo ſunt bella iniuſta (§. 361. ſeq.).

SCH. Hac ex ratione etiam ALEXANDER, *ſi ſine cauſſa cum Perſis aliisque gentibus bellum ſuſcepit, referente* GROTIO, (*a*) SENECAE *latro et* LVCANO *praedo appellatur. Et pertinet huc* AVGVSTINI *illud:* Remota iuſtitia quid ſunt regna, niſi magna latrocinia? Notetur hoc loco notio de latrocinio inter gentes.

(*a*) L. c. lib. II. cap. I. §. 1. n. 3.

§. 364.

et hoſtes quid?

Cum quibus bellum in conceptu formali ſumtum gerimus, *hoſtes*, cum quibus non gerimus tale bellum, *non-hoſtes* vocantur. Qui vero ex cauſſa iniuſta bellum gerunt, *latrones* dicuntur.

COR. I. In conatu ergo certandi laedendus vel laeſus non minus quam aggreſſor hoſtis dicendus eſt.

COR. II. Bellum quoad cauſſam iniuſtum non eſt bellum legibus conueniens (§. 362.), ergo et titulo belli indignum exiſtimatur. Qua ex ratione nonnulli non negarunt ſolum, latrocinia eſſe bella, ſed et latrones titulo hoſtis indignos exiſtimarunt.

COR. III. Hoſtis eſt, cum quo bellum gerimus. Sed bellum poſita nimirum ſub limitatione gerere non licet, niſi cum eo, qui nos turbat in poſſeſſione eorum, quae ad τὸ noſtrum pertinent (§. 324. et §. 362. Cor. 2.). Hoſtis itaque dici non poteſt, qui nobis tribuit, quod noſtrum eſt.

COR. IV. Qui nobis tribuit, quod noſtrum eſt, ille officiis neceſſitatis ſatisfacit (§. 325. Cor. 2.). Ergo eſt iuſtus (§. 155.). Quoniam vero a iuſtitia ad aequitatem non valet conſequentia (§. 167. Cor. 1.), ſequitur, ex eo, quod quis non ſit hoſtis, inferri non poſſe, vt etiam ſit amicus (§. 305.), niſi forſan eum amicum externum velis vocare.

§. 365.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0218
DFG

§. 365.

Bella sunt vel *decisoria* vel *non decisoria*, quae ita differunt, vt *in illis* bellum in conceptu formali, quo nimirum vim reciprocam inuoluit, *in his* vero et in conceptu formali et in conceptu materiali sumitur. *Bellum decisorium* vocatur, quod ad decidendam controuersiam de iure geritur. De quo infra in iure gentium accuratius agendum. *Bellum non-decisorium* est, quo ius summum aduersus alios per vim persequuntur mortales. Quare, cum ius cogendi, quod iuste exercere possumus, nostra ex obligatione descendat (§.), et scopus obligationis nostrae aut nostrum commodum aut commodum alterius sit: bella illa in duo merito diuidunt *genera*. *Primum* est, quo quis ius suum per vim aduersus alios suum in commodum persequi cupit. Hoc fit aut ob casum necessitatis, aut eiusmodi casu non existente. Si illud, *bellum* vocatur *necessarium*; si hoc, *voluntarium*, quod geritur aut ad praestandum damnum, et vocatur *reparatiuum*, aut ad remouendam laesionem, quae aut *imminens*, aut *futura*, quae nimirum vt probabilis sumitur ex principio logicorum: hypotheticum, quod adfuit, praesumitur, donec eius remotio satis probata, si *illud*, bellum erit *defensiuum*, si hoc, bellum erit *species belli punitiui*. *Alterum* est, quo quis ius suum aduersus alios in aliorum commodum per vim exercere cupit. Fundamentum eiusmodi belli supra (§. 312.) demonstratum est, et descendunt inde *bellum auxiliare*, et *altera species belli punitiui*. Species belli.

COR. I. Ea ergo, quae §. 344. seqq. de defensione euoluta, belli defensiui, quae §. 332. seqq. de damni reparatione demonstrata, belli reparatiui, et quae §. 340. Cor. de punitione dicta, belli vindicatiui naturam atque affectiones abunde determinabunt.

COR.

COR. II. Quoniam porro damna praestari debent, tam quae ex eo, quod ablatum est, quam quae ex eo, quod retinetur, cum dari debeat, oriuntur, simul patet, duplicem etiam caussam, cur reparatiuum bellum geratur, poni posse.

SCH. vid. SCHMIDII diss. de bello vindicatiuo, et diss. nostr. *de caussis belli pro aliis susciendi.* Obs. I. N. vol. II. Obs. 62-68.

§. 366.

Quid bellum offensiuum eiusque iustitia.

Dicunt etiam Doctores de bello offensiuo. Huncce vero terminum ambiguum esse, ex eorum scriptis abunde patet, significat enim tam bellum, *quod a laedente geritur*, quam, *quod geritur a praeueniente.*

COR. I. Bellum, quod geritur a laedente, est bellum iniustum (§. 362. Cor. 3.). Si igitur bellum offensiuum significat bellum, quod a laedente geritur, omne bellum offensiuum iniustum esse, manifestum est.

COR. II. Quoniam vero ius defensionis etiam dat ius praeuentionis (§. 347.), sequitur, bellum offensiuum, quatenus significat, quod a praeueniente geritur, iuste geri posse ab eo, qui habet ius defensionis.

COR. III. Quomodo tandem bellum defensiuum in bellum offensiuum, si terminus priori sumitur significatione, degenerare possit, ex §. 351. facile intelliges.

§. 367.

Pax colenda est, quamdiu fieri potest.

Pax colenda est, quamdiu fieri potest. Neminem laedas (§. 323.), ergo et nemini iustam caussam belli dare debes (§. 362.), sed negata caussa effectus etiam negari debet. Ergo sequitur, necesse esse, vt bella declines atque adeo pacem, quamdiu fieri potest, colas (§. 358. 94. 91.). Idem patet ex Regula fundamentali: Non datur ius inferendi mala, nisi quod ex iure praeceptiuo ad finem iuris explētione descendat.

COR.

COR. Fieri non potest, vt pacem colamus, si legibus naturalibus repugnat (§. 150.), ergo his sub circumstantiis, vt bellum geramus, obligati sumus (§. 94.). Fieri etiam posse, vt haec obligatio sit interna, ex Cor. ad §. 352. intelliges.

§. 368.

Inimicus facillime hostis fieri potest.

Inimicus semper fit hostis, nisi mediante impedimento quodam ab eiusmodi actione sit refrenatus. Inimicitiae character discretiuus est odium (§. 305.), odium, nisi impediatur, erumpit in actus externos, ergo et inimicus, nisi impediatur, actionibus externis felicitatem nostram destruit (§. 305. Cor.), ideoque nos laedit (§. 325. 227.). Ergo fit hostis (§. 358. 364.).

§. 369.

E. media in pace semper cogitemus de mediis, quibus instructi metum incutere possimus inimicis.

Obligati ergo sumus, vt inimicis impedimenta, ne fiant hostes, exhibeamus (§. 368. et 346.). Metum ad eiusmodi impedimenta referri posse, experientia abunde confirmat. *Hinc media in pace de mediis, quibus instructi metum incutere possumus inimicis, cogitare debemus* (§. 358.).

COR. I. Inimicum in externa laesione impediri, si vires nostras insuperabiles esse cognoscit, experientia satis docet. Si alter nos iuuat, vires nostras reddit maiores (§. 310.). Impediri igitur potest inimicus in laesione externa, si vires nostras, dum alii nobis dant auxilium, insuperabiles fieri, intelligit. Atque ideo noua quadam ratione obligamur, ita agere, vt alii conatum nos iuuandi arripere, ideoque amici nostri fieri possint (Cor. §. 315. 310.).

COR. II. Ponamus, inimicum nostrum sibi acquirere plurium conatum eum iuuandi, ita vt viribus nostris ipsius vim non possimus superare, deerit impedimentum, cur non fiat hostis (§. 369.), ideoque cur nobis non inferat mala (§. 364.). His itaque sub determinationibus ponitur laesio imminens (§. 344.), atque ideo iusta defensionis caussa (Cor. 1. §. 346.).

Si

Si ergo cum eiusmodi inimico bellum geramus, bellum illud erit defensiuum atque iustum (§. 365. 361.).

SCH. His ex principiis responderi potest ad quaestionem: *an Trutina vulgo Bilanx Gentium sit norma belli solennis.* Vide Obs. LXIV. LXV. LXVI. et LXVII. Tom. II. Obs. I. N. et G.

§. 370.

Finis belli definitur.

Finis belli sit pax pro statu sumta. Bellum enim ea solum ex ratione iuste geri potest, quo laesio euanescat, vel laesio imminens impediatur (§. 360. seqq.), cessante itaque laesione cessat iusta belli caussa (§. 362.). Quare, cum sine iusta caussa bellum gerere, legibus naturalibus repugnet (§. 360. seqq.), scopum belli esse, vt bellum finiatur, necesse est. Status a bello vacuus pax dicitur (§. 358.). Finem itaque belli esse pacem, necesse est.

SCH. Quibus ex principiis simul respondere poteris ad quaestionem: *an bellum sit iudicium decisorium.* Eo in bello pax sumitur pro pacto, de quo infra in iure gentium. Conf. L. B. de COCCEII Introduct. ad Grotium Illustratum Diss. IX. et Obs. LXVIII. Tom. II. Obs. I. N. et G.

CAPVT II.
DE OFFICIIS ERGA ALIOS IN STATV SOCIALI ABSOLVTO HYPOTHETICIS.

TIT. I.
DE OFFICIIS CIRCA SERMONEM.

§. 371.

Verba sunt cogitationum signa (§. 3. P. 1. Log.). Qui verba exprimit, *loquitur*. Qui ergo loquitur, signa cogitationum exhibet. Ex signis signata concipiuntur (§. 9. seqq. L. c.), qui ergo loquitur, ea exhibet, ex quibus cogitationes ipsius concipiendae. Sermonis scopus.

§. 372.

Qui loquitur, verba exprimit (§. 371.), ideoque agit, quamobrem, cum actiones nostrae ita dirigendae sint, vt legibus naturalibus non repugnent (§. 93. et 107.), *nostros* etiam *sermones ita dirigere debemus*, *ne leges naturales iisdem violentur*. Quomodo sit dirigendus.

COR. Ergo sermones nostros in nostram aliorumque perfectionem dirigere debemus (§. 299.) etc.

§. 373.

Falsiloquium est sermo a mente seu cogitatis nostris alienus. Quid Falsiloquium.

COR. Quatenus falsiloquium est sermo, ex illo cogitationes nostras alii intelligere possunt (§. 371.). Quatenus vero falsiloquio signa a cogitationibus nostris diuersa exhibeamus, ex illis cogitationes nostras alii non possunt concipere. Ex falsiloquio igitur non

concipimus, quod loquens de re cogitat, sed quod vult, vt de cogitationibus ipsius cognoscere debeamus. Est igitur falsiloquium simulationis species (§. 199.).

§. 374.

Quando ad debita nostra pertineat.

Pro circumstantiarum ratione simulatione quadam nostram aliorumque conseruationem possumus promouere. Iam cum obligati simus, vt nos aliosque conseruemus (§. 299. seqq.); falsiloquia iis sub determinationibus, de quibus dixi, ad debita nostra pertinere, sequitur (Cor. §. 373. et §. 156.).

COR. Quando vero falsiloquia ad licita pertineant, ex §. 156. facile intelliges. Falsiloquia itaque inter eas referre debemus actiones, quae quoad materiale, id est, in abstracto indifferentes, quarum bonitas vel prauitas a materiali dependet.

§. 375.

Quando illicitum.

Fieri potest, vt pro circumstantiarum ratione simulatione quadam alios quidem conseruemus, nos vero destruamus. Hisce sub determinationibus, cum nostra conseruatio aliorum conseruationi praeferenda sit (§. 303.), falsiloquia illicita erunt (§. 156. et Cor. §. 373.).

COR. I. Ponamus, nos falsiloquio quodam aliorum promouere felicitatem, nostramque destruere, eo in casu, quod officia erga alios officiis erga nos praeferenda sunt (§. 304.), consequens erit, vt hisce sub determinationibus falsiloquia ad debita nostra referenda, et vt illicitum sit, sine falsiloquio loqui (§. 156.).

COR. II. Fieri etiam potest, vt falsiloquiis alios in errorem, quoad cognitionem boni et mali, inducamus. Quoniam vero hoc officiis nostris perfectis repugnat (§. 328. Reg. II.), eiusmodi etiam falsiloquium illicitum est atque iniustum (§. 156. etc.).

COR.

COR. III. Verbis a cogitatis noſtris alienis vtimur, ſi ex illis audiens cogitata noſtra non facile perſpicere poſſit. Qui terminis ambiguis, obſcuris, impropriis et tandem reſeruatione mentali vtitur, eiusmodi vtitur terminis, ex quibus audiens cogitata non facile colligere poteſt. Ergo et ex §. 374. ſeq. abunde intelligere poſſumus, quando vſus terminorum ambiguorum, obſcurorum, impropriorum et reſeruationis mentalis, illicitus, et quando ad debita noſtra referendus.

§. 376.

Procliuitas mentis ad ea loquenda, quae a cogitatis non aliena, *veracitatis* accepit nomen. Quid veracitas.

COR. Is igitur, qui veracitatem exercet, falſa non loquitur.

§. 377.

Falſiloquia quibusdam ſub circumſtantiis ad debita noſtra referuntur (§. 374. ſeq.), qui ergo veracitatem exercet, hac ex ratione non ſtatim leges naturales obſeruauit. Quando vero exercitium veracitatis ad debita noſtra referendum, et quando illicitum ſit, ex §. 374. et 375. cum Cor. ſatis manifeſtum eſt. Eius exercitium non ſemper a legibus requiritur.

§. 378.

Procliuitas mentis ad celandam veritatem, vocatur *taciturnitas.* Quid taciturnitas.

COR. I. Quatenus igitur quis taciturnus, eatenus etiam non exhibet ſigna, ex quibus alter cogitata ipſius poteſt intelligere (§. 371.).

COR. II. Ergo et falſiloquia taciturnitatis effectus eſſe poſſunt (§. 373.), ideoque ex iis, quae de falſiloquiis §. 374. ſeq. euoluta ſunt, nonnulla, quae taciturnitatis moralitatem determinant, deducere poſſumus.

SCH. In praelectionibus ex his explicabitur doctrina, *de taciturnitate in factis.*

§. 379.

Leges taciturnitatem spectantes.

Ex explicatis colligimus,

I. Nos obligatos esse, vt taceamus, si taciturnitate nos aliosque conseruare possumus (§. 374.).

II. Nos obligatos esse, vt taceamus, si taciturnitate nos feliciores reddere possumus (§. 375.) (*a*).

III. Nos obligatos esse, vt iis sub determinationibus, sub quibus officiis erga nos officia erga alios praeferre debemus, vera dicamus, si taciturnitas nos quidem perficiat, aliorum vero conseruationem destruere possit (Cor. I. §. 375. et 377.).

IV. Nos tandem etiam externe obligatos esse, vt vera dicamus, si taciturnitate alios, salua nostra felicitate, infeliciores reddamus (§. 277. et 324.).

SCH. (*a*) *Reflectas ad casum, vbi quis de delicto proprio non notorio, in quod magna in ciuitate poena constituta est, interrogatur.* Vid. Fund. I. N. II. §. 20.

§. 380.

Quid crimen falsi.

Actio dolosa, qua falsa in damnum alterius producuntur, *criminis falsi* accepit nomen (*a*). Crimen ergo falsi committens aliis infert damnum.

COR. I. Damna sunt turbationis consectaria (§. 330.), ideoque crimen falsi committens alios turbat. Qui ergo neminem turbat, nullum etiam crimen falsi committit.

COR. II. Ex quo sequitur, iure suo vtentem crimen falsi commisisse, dici non posse (§. 336.).

COR. III. Et quoniam criminis falsi commissio est turbatio dolosa (Cor. 1.), quae in superioribus de turbatione atque dolo dicta, ad crimen falsi accommodari possunt.

(*a*) vid.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0226
DFG

(*a*) vid. BRVNNEMANNVM in ff. ad Legem Corneliam de falsis.

§. 381.

Falsa in damnum alterius produci possunt vel verbis, vel aliis quibusdam actionibus externis, si prius, crimen falsi posthaec vocabimus *verbale*, si vero posterius, *reale* (*a*). Quid crimen falsi reale et verbale.

COR. I. Crimen ergo falsi verbale est falsiloquium cum damno alterius coniunctum (§. 373.). Et quoniam a genere ad speciem valet consequentia, quae §. 380. et Cor. de crimine falsi dicta, etiam de crimine falsi verbali et reali valere debent.

COR. II. Qui verbis violat famam alterius, ille alteri verbis damnum infert (§. 328. 330.). Eiusmodi falsiloquia *iniuriae stricte sic dictae* sunt. Ergo iniuriae stricte sic dictae referuntur ad crimen falsi verbale. Huc etiam pertinent *libelli famosi*, quibus alteri iniuriae stricte sic dictae inferuntur.

COR. III. Libelli satyrici sunt, vbi vitia hominum, generatim spectata, ingeniose ad absurdum deducuntur; Libelli ergo satyrici non continent falsiloquia, ergo nec iniurias stricte sic dictas. Minus itaque accurate loquuntur, qui libellos satyricos inter libellos famosos referunt (Cor. 2.).

(*a*) Vid. Ill. SCHAVMBVRGIVM in Annotat. ad STRVVII Iurisprudentiam ad Tit. de iudiciis publicis Aphor. 43.

§. 382.

Falsiloquium cum damno alterius coniunctum vocatur *mendacium*. Mendacium ergo est crimen falsi verbale (Cor. 1. §. 381.). De mendacio.

COR. I. Mendacium itaque est falsiloquium cum laesione coniunctum (Cor. 1. §. 381 et Cor. 1. §. 380.). Laesio est violatio τῶ suum cuique (§. 325.), ideoque mendacium est falsiloquium cum violatione τῶ suum cuique coniunctum. Iura nostra etiam ad ea referenda sunt, quae ad τὸ nostrum pertinent (§. 287.).

(§. 287.). Ergo falsiloquium, cum violatione iuris nostri coniunctum, est mendacium etc.

COR. II. Quoniam igitur perfecte obligati sumus, vt neminem laedamus (§. 325. Cor. 2.), perfecte etiam obligati sumus, vt omnia euitemus mendacia.

SCH. Dicatur in praelectionibus de duobus mentiendi modis, altero per ignorantiam, qui ius postulandi damni reparationem, *altero de industria*, qui et illud ius, et ius puniendi efficit. *Interim velim vt euoluas* WEBELMANNVM de iure, quo homo homini in sermone obligatur.

§. 383.

Quid contestationes.

Ex falsiloquiis cogitata loquentis non possunt cognosci (§. 373.), qui autem vera loquutus est, signa exhibuit, ex quibus loquentis cogitata colligi possunt (§. 371.). Quibus ex principiis patet, necesse esse, vt, si hominum interest, vera ab aliquo cognoscere, is, qui loquitur, signa praebeat, quibus, se vera dixisse, declarat. Inter eiusmodi signa etiam voces referuntur (§. 371.). Voces ergo necessariae esse possunt, quibus veracitatem suam loquens declarat. Eiusmodi voces, quibus veracitatem, vel generaliter sinceritatem nostram declaramus, dicuntur *contestationes*. Est vero sinceritas procliuitas ad ea, quae menti nostrae sunt consentanea, agenda atque dicenda.

§. 384.

Eius species est iuramentum.

Contestatio, qua ad vindictam diuinam sub conditione falsiloquii prouocamus, *iuramenti* accepit nomen.

COR. In iuramento ergo sub conditione falsiloquii poena diuina prouocatur (§. 235.).

SCH. Dicatur in praelectionibus de iis, quibus verbis mentionem honoris et fidei suae adiiciunt. It. de prouocatione ad conscientiam.

§. 385.

§. 385.

Rem ignorans iurare non potest.

Qui iurat, prouocat ad vindictam diuinam sub conditione falsiloquii (§. 384.). Ex iuramento ergo, qua tali, quod loquens verbis adiecit, nil, nisi alterum, verbis menti conuenientibus vsum fuisse, colligere possumus (§. 373.). Quibus praemissis ponamus, iurantem veritatem rei non potuisse cognoscere, verba quidem, quibus vsus est, a cogitatis non sunt aliena, licet cum rei veritate non conueniant. Et ita manifestum est, rei veritatem ex iuramento non semper posse colligi. Quamobrem, cum eiusmodi iuramentum scopo, ob quem iuratur, repugnet (§. 383. seq.), *legibus etiam naturalibus aduersatur, vt quis de re, cuius veritatem non cognoscit, iuret, quoties nimirum iuramentum sit obiectiue verum.*

COR. Colligitur inde, iuramenti sensum potissimum ex intentione eius, in cuius gratiam iurauit, diiudicari debere: in iuramento terminos in significatu proprio sumendos, ideoque omnes reseruationes mentales euitandas esse.

§. 386.

Iurans cognoscat Deum omniscium, iustissimum et omnipotentem.

Nemo valide iurare potest, quoties sermo sit de iuramento subiectiue vero, nisi, qui Deum omniscium, iustissimum atque omnipotentem cognoscit. Qui enim iurat, prouocat ad poenam diuinam sub conditione falsiloquii (Cor. §. 384.), necesse igitur est, vt credat, Deum facta hominum cognoscere, eumque velle et posse male agentibus poenam infligere. Quare, cum primum sit omniscientiae, alterum iustitiae, et tertium omnipotentiae diuinae operatio (vide S. II. Cap. II. Tit. II. Th. Nat.), consequens est, vt valide iurare non possit, nisi qui Deum omniscium, iustissimum et omnipotentem cognoscat.

COR. I. Homines, qui diuinitatem falsam et imaginariam reuerentur, huic tamen praedicata hoc in commate determinata tribuunt. Qua ex ratione sequitur, vt eiusmodi homines per falsos etiam Deos iurare possint. Quod ad superstitiosos adcommodandum (§. 280.). Vide GROTIVM Lib. II. Cap. XIII. §. 13. Concipitur inde discrimen iuramenti veri et imaginarii. Vid. KOEHLER. l. c. §. 1441.

COR. II. Quoniam vero Atheus theoreticus nullum cognoscit Deum (per Dem. ad §. 281.), eum etiam iurare non posse, immediate sequitur.

COR. III. Qui tandem de Atheo practico, quem in dem. ad §. 281. definiui, dicendum, iisdem ex principiis satis manifestum erit.

SCH. Controuersiae eruditorum de iuramento athei mea ex sententia facile componi possunt, si modo internum iuramenti ab externa eiusdem facie distinguatur, quod etiam sequenti in commate corroborabimus.

§. 387.

Confectaria falsi iuramenti iuranti imputantur.

Qui false aliquid contestatur, illi omnia, quae intuitu huius contestationis aguntur, imputanda sunt. Qui enim aliquid contestatur, ille vult, vt alter dicta vera esse credat (§. 383.), si ergo contestatio est falsa, ad illius voluntatem merito refertur, cur alter falsa pro veris habeat, ideoque cur alter hoc et non alio modo agat, illi ergo omnia, quae intuitu huius iuramenti aguntur, imputanda sunt (§. 213.).

COR. Ergo et illi, qui false iurauit, omnia, quae intuitu huius iuramenti aguntur, imputari debent (§. 384.).

SCH. Notandum est, hic esse sermonem de falsitate iuramenti ratione subiecti a falsitate iuramenti ratione obiecti distinguenda.

§. 388.

Applicatur ad periurium.

Si, qui mentitus est, se vera dixisse iuramento confirmat, *periurus* dicitur. Qua ex ratione

tione

tione etiam eiusmodi iuramentum *periurii* accepit nomen.

COR. I. Omnia ergo, quae intuitu huius iuramenti peracta sunt, periuro imputari debent (§. 382. Cor.).

COR. II. Qui non potest iurare, nec periurus esse potest (§. 388.). Minus ergo accurate loquuntur, qui atheum periurum vocant (Cor. 2. §. 386.). Quoniam vero iuramentum est contestatio (§. 384.), manifestum est, etiam atheo omnia imputari posse, quae intuitu iuramenti, quo falsc aliquid contestatus est, sunt peracta (§. 387.), ideoque hisce sub determinationibus ab atheo nos eam repetere posse poenam, quae periurio constituta est (§. 387.). Qua ex ratione etiam eiusmodi atheorum actionem in effectu verum esse iuramentum, nonnulli affirmarunt, quia ex Doctorum sententia iuramentum verum est, quod effectum iuridicum producit, i. e. quod etiam in foro externo est obligatorium. Vid. WILLENBERGII *Diss. de iuramento Athei.* Et conf. GVNDLINGII *Diss. de efficientia metus.*

COR. III. Simul ex dictis facile intelliges, quomodo fieri possit, vt periurium ad laesionem, et mala ex periurio orta ad damna referantur.

§. 389.

Iuramentum metu iniusto extortum nullum est.

Quoniam mendacium est falsiloquium cum damno alterius coniunctum (§. 382.), sequitur, non statim esse periurum, qui falsiloquia iuramento confirmauit (§. 388. 373.). Iuramentum itaque, quo vero metu atque iniusto coactus, quae falsc loquutus est, confirmauit, eos producere nequit effectus, qui ex periurio sequuntur, atque ideo inter iuramenta inualida referri debet.

§. 390.

Continuatio prioris.

Idem hac etiam ratione euincere possumus. Iuramentum vero metu iniusto extortum est iuramentum, ad actiones morales minime referendum

dum (§. 65. 70.), eiusmodi ergo iuramentum, qua tale, imputari nequit (§. 387.), atque ideo inualidum est.

SCH. Iisdem ex principiis sequitur: 1) iuramentum obligationes non constituere, sed confirmare. 2) Interpretationem iuramenti talem esse debere, ne ad illicita extendatur. 3) Iuramentum non esse promissionem Deo factam.

§. 391.

Falsum iuramentum ex dolo commissum est blasphemia.

Qui dolose agendo false iurat, blasphemiam committit. Qui enim iurat, prouocat ad vindictam diuinam sub conditione falsiloquii (Cor. §. 384.), ergo qui false iurat et quidem dolose, sciens et volens prouocat ad vindictam diuinam sub conditione falsiloquii, cum tamen eiusmodi prouocatio a cogitatis ipsius sit aliena (§. 196.), prouocat itaque ad vindictam diuinam, cuius tamen effectus effugere cupit, et ita sciens atque volens perfectiones diuinas obscurat (§. 282.). Cogitat ergo Deum ens, quod illustrationem gloriae suae non serio cupit (§. cit.), ideoque Deo imperfectiones tribuit (§. 79. Th. Nat.). Ex quo abunde sequitur, eiusmodi iuramentum ad blasphemiam referendum esse (§. 283.).

COR. I. Blasphemiam omnimode euitare (§. 283. seqq.), ergo nec ex dolo falso iurare debemus. Et quoniam actio vero metu extorta non est actio dolosa (§. 196.), ea, quae hoc in commate de falso iuramento dicta, de iuramento vero metu extorto non valere, consequens est.

COR. II. Simul inde intelliges, Atheum practicum valide non posse iurare, et quid de valore iuramenti, quo inimicus aliquid confirmare voluit, dicendum.

COR. III. Porro inde sequitur, necesse esse, vt, si alia ratione veritas rei corroborari possit, a iuramento, praesertim respectu negotiorum leuiorum, abstineamus. Vid. §. 284. seqq.

§. 392.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0232
DFG

§. 392.

Ex his, quae hactenus euoluta, manifesta sunt requisita valide iurantis, nimirum

Requisita valide iurantis ex dictis colliguntur.

1. vt ea, quae iuramento corroboranda, cognoscat (§. 385.).
2. vt Deum cognoscat omniscium, iustissimum et omnipotentem (§. 386.).
3. vt sponte et sine coactione externa agat (§. 389.).
4. vt ea velit praestare officia, quae Deo debemus (§. 391.).

Iurantem vero, si ea habet requisita, veritatem docere iuramentoque confirmare posse, hoc ex logicorum principio: *vera certissime dicit, qui eadem dicere potest, atque dicere vult*, patescit.

SCH. Species et relaxatio iuramenti hic etiam explicari possent, sed id breuissimis fiat in sequentibus, ubi principia eas exhibent determinationes, quarum ope species iuramenti magis distincte perspicere, et relaxationis fundamenta magis determinare possumus.

TIT. II.

DE PACTO IVREQVE QVOD INDE ORITVR.

§. 393.

Ita agere debemus, vt aliorum obligatio ad auxilia nobis ferenda fiat obligatio perfecta. Cum enim aliorum auxiliis indigeamus (vid. Cor. 1. § 369.), et obligatio aliorum ad auxilia nobis ferenda, quatenus in se spectatur, non nisi imperfecta sit (§. 320. et Cor.), nullum obuio in casu habemus modum, quo alterum, qui nobis auxilium denegat, ad illud praestandum cogere possimus (§. 153.). His itaque sub determinationibus non habe-

Obligatio aliorum, qua nobis auxilia ferre tenentur, fiat perfecta.

habemus, vt auxilio alterius confidamus. Ita ergo agere debemus, vt alterum ad auxilia nobis ferenda iuste possimus cogere (§. 94.), atque ideo vt obligationem aliorum ad auxilia nobis ferenda reddamus perfectam (§. 153.).

COR. Quoniam vero neminem extra casum necessitatis nostrum in commodum iuste cogere possumus, nisi eum, qui nos in vsu atque possessione eorum, quae ad τὸ nostrum pertinent, turbat (§. 325. Cor. 2.), consequens est, vt obligati simus, ita agere, vt vires aliorum, quibus nobis auxilia ferre possunt, ad ea, quae ad τὸ nostrum pertinent, redigamus.

SCH. Quaeramus ergo modum, quo id, quod in se iuris imperfecti est, fieri possit iuris perfecti.

§. 394.

Quid promissio et repromissio.

Promittere idem est ac dicere per se alteri aliquid praestandum. Eiusmodi dictum aut est voluntatis declaratio, aut non, sed inuite et metu inductus promittit. Si illud, *promissio* vocatur *voluntaria*, si hoc, *inuita* seu *necessaria*. Promissio, quae se ad alteram promissionem refert, ita vt sine ea nulla, vocatur *repromissio*.

COR. I. Repromissio ergo sine promissione nulla est.

COR. II. Qui voluntarie promittit, vel repromittit, aliquid vult, necesse ergo est, vt intellectu atque ratione (§. 35. Cor. 1.) ideoque libertate (§. 52.) agere possit. Qui libere agit, ille intelligit, quae agit (§. 52.). Fieri ergo non potest, vt quis aliquid promittat vel repromittat, nisi qui promissa vel repromissa intelligere potest.

COR. III. Hinc furiosi, infantes, suo modo qui errant, qui dolo vel metu vehementi inducti, qui vehementioribus affectibus arripiuntur etc. aliquid nec voluntarie promittere nec repromittere possunt.

COR. IV. Qui promittit vel repromittit, (sermo est de promissione generatim sumta) ille alteri aliquid vult praestare. Sed nemo alteri id praestare potest, quod

quod legibus repugnat (§. 150.). Dum ergo aliquid promittimus vel repromittimus, id, quod alteri praestare volumus, ita comparatum esse debet, vt, dum idem praestamus, legem non violemus.

COR. V. Quod alteri promittimus vel repromittimus, (sermo iterum est de promissione in genere sumta) id alteri volumus praestare. Vt ergo idem praestemus, in potestate nostra positum esse debet (§. 7. Pr. et 33.). Ponamus vero id, quod alteri promittimus vel repromittimus, non pertinere ad ea, quae ad τὸ nostrum pertinent, in potestate etiam nostra non erit, vt idem praestemus (§. 7. Pr. et 277.). *Consequens itaque est, vt, quae ad τὸ nostrum non pertinent, alteri nec promittere nec repromittere possimus.*

COR. VI. Quae itaque Cor. 4. et 5. demonstrata et de promissione voluntaria et de inuita seu necessaria valent.

SCH. I. Hoc ex principio intelliges, cur, filios familias et seruos nec aliquid promittere nec repromittere posse, dicatur. Sed reflectamus in praelectionibus ad L. filius familias 39. *ff. de oblig. et act. et* L. serui 14. *ff. eodem tit.*

SCH. II. (*a*) *Sermo, quo quis affirmat, se velle aliquid praestare,* dicti *accepit nomen. Quoniam vero, qui affirmat, se velle aliquid praestare, non statim affirmat, se velle alteri aliquid praestare, manifestum est, dictum a promisso distinguendum esse. Vide* ICtum VLPIANVM L. sciendum 10. §: dictum, 2. ff. de Aedilit. edict.

SCH. III. Porro notare debemus, aliud esse promittere physice sumtum, aliud promittere cum effectu morali.

§. 395.

Promissiones vel repromissiones eo tendunt, vt alter alteri sit auxilio. Promissionum vero necessariarum scopus quoties sit legitimus, sit euitatio periculi. Qui enim alteri aliquid promittit vel repromittit, se velle alteri aliquid praestare, affirmat (§. 394.), qui vero alteri aliquid vult praestare, ille vult efficere, vt alter vsu virium ipsius propositum

Scopus promissionis legitimus.

positum suum possit consequi (§ 22. Pr. Log.). Quamobrem, cum efficere, vt alter vsu virium nostrarum propositum suum possit consequi, idem sit, ac eum iuuare (§. 310.), omnes promissiones vel repromissiones eo tendunt, vt alter alteri sit auxilio. Q. e. p.

Alterum, quod posuimus, membrum, ex combinatione notionis inuiti cum notione de ratione sufficiente erit manifestum.

COR. I. Qui alteri aliquid promittit, ille vult, vt alter virium ipsius vsu suum consequi possit propositum (§. 310.), sed vires nostrae sunt vel corporis, vel mentis, vel a statu externo pendent. Patent itaque modi, quibus alterum iuuare, et alteri aliquid promittere vel repromittere possumus.

COR. II. Simul ex promissionum vel repromissionum scopo ea facile deducere possumus, quae primam promittendi dederunt occasionem.

§. 396.

Huius effectus.

Qui alteri aliquid voluntarie promittit, vel repromittit, ille vult, vt obiectum promissionis vel repromissionis transferatur in τὸ suum illius, cui promissio vel repromissio facta. Qui vero inuite alteri aliquid promittit, is ea praestatione periculum, quod praesentissimum est, subterfugere cupit. Si enim alter nobis fert auxilium, efficit, vt virium ipsius participes fiamus (§. 310.), atque ideo eousque vires, quae alterius sunt, fiunt nostrae (§. 277.). Cum igitur promissionis vel repromissionis scopus sit, vt promittens vel repromittens alteri sit auxilio (§. 395.), promittens vel repromittens etiam vult, vt promissionis vel repromissionis obiectum in τὸ suum illius, cui promissio vel repromissio facta, transferatur (§. 394.). Q. e. p.

Alterum ex ipsa notione (§. 394.) de promissione inuita data (coll. §. 395.) patet.

COR.

COR. Dum vero a voluntate noſtra ad rei exiſtentiam non valet conſequentia, fieri etiam non poteſt, vt nuda promiſſione vel repromiſſione voluntaria τὸ noſtrum in τὸ ſuum alterius transferatur. Neceſſe ergo eſt, vt in modum, quo id, quod alteri voluntarie promiſſum vel repromiſſum, in τὸ ſuum illius, cui promiſſio vel repromiſſio facta, transferri poſſit, inquiramus. Reflectas ad §. 317. Cor. 1.

§. 397.

Idem velle ac alter, in foro naturali dicitur *conſentire*. Identitas ergo voluntatum in aliquo negotio effectui dando, tam ex vſu loquendi, quam vi vocis, vocatur *conſenſus*. Quid conſenſus.

SCH. Hunc quidem conſenſum nonnulli, eum a conſenſu generatim ſic dicto diſtinguentes, conſenſum reciprocum ſeu mutuum nominauerunt, atque ita conſenſum in genere ſumtum; declarationem voluntatis alteri factam de aliqua re effectui danda, *interpretati ſunt. Sed permittant quaeſo, vt affirmemus, ejusmodi declarationem, ad voluntatem alterius non relatam, non eſſe conſenſum, ſed promiſſionem* (§. 394.), *declarationem vero illam, ad voluntatem alterius relatam, eſſe conſenſum in genere, cuius tandem ſpecies conſenſus reciprocus, atque ideo conſenſum reciprocum definiturus datam de conſenſu explicationem magis vt determinet, neceſſe eſſe. Non certabimus tamen diutius cum illis de noſtrae definitionis praerogatiua; ſed ſufficiat, ex illa nonnulla deducere, quibus grauiſſimae, quae de pacto motae ſunt, controuerſiae enodari poſſunt.*

§. 398.

Qui conſentit, aliquid vult (§. 397.). Sed voluntas intellectu, ratione atque libertate determinatur (§. 35. Cor. 1.), nemo ergo conſentire poteſt, niſi qui intellectu, ratione atque libertate praeditus. Quum porro actiones legibus repugnantes moraliter impoſſibiles ſint (§. 150.); ſequitur, fieri non poſſe, vt quis conſentiat, niſi qui Requiſita ſubiecti, quod conſentire poteſt.

qui facultate consentiendi physica, et facultate consentiendi morali praeditus. *Facultatem enim consentiendi physicam* intellectus atque voluntas, et *facultatem consentiendi moralem* conformitas exercitii voluntatis cum legibus constituit.

COR. I. Qui intellectu et voluntate agere nequit, non potest consentire (§. 389.), vera ergo est propositio: Qui non potest consentire, nec aliquid promittere vel repromittere potest (§. 394. Cor. 2.).

COR. II. Qui libere agere nequit, nec potest consentire (§. 398.), consensus ergo vero metu iniusto extortus nullus est (§. 52.).

SCH. Obligationes atque iura, quae ex consensu moraliter impossibili oriuntur, in praelectionibus exponemus. Necesse tamen erit distinguere casum, *quo ipsa praestatio illicita*, a casu, *quo solummodo caussa promissionis illicita.*

§. 399.

Consentientes cogitata sua necessario intelligant.

Qui consentiunt, idem volunt (§. 397.), consentientium ergo cogitationes conuenire debent. Ex quo sequitur, vt *consentientium vnus alterius mentem intelligere debeat.*

COR. Quae adesse debent, si vnus mentem alterius intelligat, in P. 1. Log. §. 50. seq. satis explicauimus. Ergo et inde permulta inferri possunt, quae, an consensus sit validus, docebunt. Vid. Cor. 3. §. 375.

§. 400.

Consensus esse debet singularis.

Consensus character est identitas voluntatum in aliquo negotio effectui dando (§. 397.), quamobrem, cum nihil existere possit, nisi quod est singulare, *consensus etiam singularis seu ad rem singularem determinatus esse debet.*

COR. Inde sequitur, consensum in vniuersali non esse nisi idealem. Quae vero singularia ponuntur, vel mediate

mediate vel immediate talia esse, notare velis. Vide THOMASII Diss. *de promissione incerta*.

§. 401.

Quid consensus praesumtus, expressus, tacitus.

Si quis alterum consentire affirmat, huncce consensum aut ex factis alterius colligit, aut non Si posterius, *consensus* dicitur *praesumtus*. Si prius, eundem aut ex alterius verbis, aut ex factis a verbis distinctis colligit, si illud, *consensus* vocatur *expressus*, et si hoc, *tacitus*. Porro, si datis ex principiis aliquid ita colligimus, vt verum nominari possit, idem inde aut cum ratione sufficiente, aut cum ratione probabili colligimus. Ergo et consensus erit vel *certus* vel *probabilis*, vide Pr. Log. §. 155. Consensus probabilis a permultis etiam vocatur *praesumtus*, quoniam *praesumere* Logicis saepissime idem est, ac aliquid pro verisimiliori habere. In sequentibus consensum praesumtum, simpliciter positum, priori sumam significatione.

COR. I. Consensum praesumtum nulla ratione esse probabilem, ita euinco. Fieri non posse, vt cogitationes alterius intelligamus, nisi eas colligamus ex eiusdem factis, res ipsa docet. Sed alterum consentire nulla ratione affirmare possumus, nisi, quid cogitet, intelligamus (§. 399.). Ergo nec verisimile esse potest, alterum consentire, nisi ex eiusdem factis idem sit collectum (§. 2. seqq. P. II. Log.). Quare, cum consensus praesumtus sit talis, qui ex factis alterius non colligitur, consensum praesumtum nulla ratione probabilem esse, manifestum est.

COR. II. Et ita abunde intelliges, 1) eiusmodi consensum praesumtum summa cum ratione a Doctoribus *fictum* esse vocatum, de cuius valore, huiusque origine in praelectionibus dicamus. 2) Consensum probabilem esse aut tacitum, aut expressum, 3) tam consensum expressum quam tacitum esse aut certum, aut probabilem.

COR. III. Quicquid probabiliter solummodo verum, id in se falsum esse potest (§. 162. Cor. 1. Pr. Log.). Ex eo ergo, quod nobis, alterum consentire, probabile sit, alterum consentire, non sequitur. Consensus itaque probabilis improprie consensus dicitur.

COR. IV. Prono inde alueo fluit, consensum probabilem secundum ius naturae non efficere, vt alter ad hoc vel illud praestandum perfecte sit obligatus.

COR. V. Tacite alterum consentire affirmaturus, ea, quae alter ille vult, ex eius factis a verbis distinctis colligere debet. Qui itaque eiusmodi ex factis, a quibus ad voluntatem alterius concludere non possumus, consensum ipsius tacitum inferre cupit, certissime consensum docebit, qui non nisi praesumtus, id est, nullus. Ex quibus intelliges canonem: *qui tacet, consentire videtur.*

SCH. I. Reflectas ad exempla, quae B. KOEHLERVS §. 1348. *adduxit sequentibus verbis*: Consensum tacitum colligere solemus ex alterius nutu, ex scissione et redditione chirographi, quo creditor, ceteris tamen paribus, declarare iudicatur remissionem debiti, ex postulatione cibi et potus ab hospite diuersorii ratione pretii soluendi. It. si quis cum vxore adultera sciens denuo concumbat, eum in matrimonium iterum contractum tacite consensisse, dicitur etc. *Plura signa, ex quibus consensum tacitum colligere possumus, enumerauit* PVFFENDORF in I. N. et G. Lib. IV. Cap. I. §. 2. conf. IOACH. MVLLERI Diss. *de officio circa signa inter homines recepta praeter sermonem.*

SCH. II. Ex hactenus de consensu explicatis satis respondere poteris ad quaestionem: *an in iure naturali consensus praesumtus valeat*, cuius significatio est, *an consensus praesumtus secundum ius naturae efficere possit, vt alter ad aliquid praestandum perfecte sit obligatus?* Dissentientes enim consensum praesumtum hac ratione validum esse affirmantes, aut consensum praesumtum pro facto, aut pro probabili ponunt. Si illud, vide Cor. 1, et 2., si vero hoc, vide Cor. 4.

§. 402.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0240
DFG

§. 402.

Qui in promissum voluntarium consentit, ille vult, vt id, quod promissum est, fiat suum et qui in promissum necessarium consentit, is vult promissi praestatione alterum a periculo liberare. Consentiens enim in promissum idem vult, quod vult promittens, qua talis (§. 397.), sed voluntarie promittens qua talis vult, vt obiectum promissionis transferatur in τὸ suum illius, cui promissio facta (§. 396.) Et inuite promittens vult promissi praestatione periculum, quod praesentissimum est, subterfugere. Qui ergo in promissum voluntarium consentit, etiam vult, vt id, quod promissum est, fiat suum, et qui consentit in promissionem inuitam, is vult promissi praestatione alterum a periculo liberare. Effectus consensus in promissionem.

COR. I. Idem etiam valet, si repromissionem spectamus.

COR. II. A voluntate ad rei existentiam non valet consequentia. Ergo nec nudo consensu τὸ alienum in τὸ nostrum transferri potest.

SCH. Hinc ZOESIVS ad tit. de donat. Lib. 39. ff. n. 35. seqq. dicit: quod omnis promissio praesupponat consensum se obligandi, qui ante acceptationem perfectus esse nequit.

§. 403.

Re ipsa atque exitu id praestare, quod alteri promisimus, idem est, ac *promissum seruare.* Quid promissum seruare.

COR. Qui ergo promissa seruat, ea, quae voluit, ducit ad actum (§. 394.).

§. 404.

Inquiramus in fundamentum, ex quo obligatio ad promissum praestandum descendit. Rem ita accipe. Promissum aut est *legitimum*, id est, legibus non repugnans, aut *illegitimum*, id est, Fundamentum obligationis ad promissum

praestandum.

legibus repugnans. Si hoc, nulla erit obligatio ad promissum praestandum (§. 394. Cor. 4.). Sola itaque promissa legitima seruanda esse, manifestum est. Ea obligatio ad promissum legitimum seruandum aut consideratur vt *officium erga se ipsum* aut vt *officium erga alios*. *Priori consideratione* obligatio illa generatim descendit ex incommodis, quae fidei perditio producit. Qui enim fidem perdit, nihil vltra potest perdere. Speciatim vero quod promissum necessarium ex iis incommodis, quoad necessario ex ea promissionis eneruatione oriuntur, qua non maneat medium, cuius ope quis periculum, quod praesentissimum est, potest subterfugere. *Posteriori consideratione* aut sermo est de promissione legitima voluntaria, aut de necessaria. Si *prius*, ita argumentor. Qui legitime alteri aliquid voluntarie promittit, is alterum vult iuuare, ita, vt legibus non repugnet (Cor. 4. §. 394. et §. 395.). Si legibus non repugnet, vt alterum iuuemus, ad id alteri obligati sumus (§. 311.). Ergo et obligati sumus, ad tale promissum seruandum (§. 403.). Si *posterius*, res ita se habet: Promissionem non ea ratione eneruare, vt non maneat medium, cuius ope quis se a periculo praesentissimo liberare possit, id est officium, quod quilibet hominum sibi, et quod omnibus debet. Quilibet itaque ea ex obligatione iuris expletione adquirere potest ius talem promittentem cogendi, vt promissum praestet. Fundamentum ergo eiusmodi obligationis manifestum est.

COR. Patet inde: promissum legitimum voluntarium seruare esse officium, quod promittens et sibi et ei debet, cui promisit: promissum vero legitimum necessarium seruare non esse officium, quod ei, cui promisit, sed quod sibi et societati humanae debet.

§. 405.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0242
DFG

§. 405.

Obligatio ad promissa voluntaria seruanda, quatenus in se spectatur, non est perfecta. Ex nuda enim promissione vires nostrae non fiunt alienae (§. 336. Cor.). Ex eo ergo, quod eiusmodi promissa promittens non seruauerit, eum alterum, cui nimirum aliquid promisit, in possessione atque vsu eorum, quae ad τὸ suum pertinent, turbasse, inferre non possumus. Vt itaque promittens qua talis ea, quae nude promisit, seruet, externe cogi non potest (§. 325. Cor. 2.), atque adeo obligatio ad promissa nuda seruanda, quatenus in se spectatur, non est perfecta (§. cit.). Sed imperfecte.

COR. I. Ponamus eum, cui promissio facta, in promissum consensisse, nudo hoc consensu vires promittentis in τὸ suum non recepit (Cor. 2. §. 402.). Eadem igitur ex ratione, in demonstratione huius commatis euoluta, sequitur, huncce consensum obligationem ad promissa seruanda non reddere perfectam.

COR. II. Fieri ergo potest, vt qui promissa non seruat, sit iniquus, licet non sit iniustus (§. 155.).

SCH. His ex principiis infra naturam testamentorum exponam.

§. 406.

Promissio, qua non perfecte obligamur ad id seruandum, quod promisimus, dicitur *pollicitatio.* Quid pollicitatio.

COR. Promissio itaque, in quam alter solummodo consentit, est nuda pollicitatio (§. 405. et Cor. 1. §. cit.).

§. 407.

Actum, quo ille, cui aliquid promissum est, efficit, vt τὸ seruare promissum, fiat officium stricti iuris, vocabimus *acceptationem promissi.* Quid promissum acceptare.

§. 408.

Quod non fit nudo consensu in promissum.

Si τὸ seruare promissionem ad officia stricti iuris referatur, necesse erit, vt is, qui promissionem non seruat, τὸ suum cuique violet (Cor. 3. §. 325.). Dum ergo quis promissionem acceptat, vires promittentis hac ratione in τὸ suum recipit (§. 407.). Ex quo manifestum est, nudum in promissionem consensum non esse promissi acceptationem. Si nimirum ea, quam ante posui, sumatur significatione.

§. 409.

Sed dum is, cui promittitur, id, quod promissum est, in τὸ suum recipit.

Qui vires promittentis, qua talis, salua lege in τὸ *suum recipit, ille promissum acceptat.* Qui enim id, quod promissum est, salua lege in τὸ suum recipit, ille sibi acquirit ius alterum cogendi, vt id, quod promisit, reipsa atque exitu praestet (§. 324.). Hoc ergo actu efficit, vt τὸ seruare promissionem fiat officium iuris perfecti (§. 403. et Cor. 2. §. 325.), atque ideo promissum acceptat (§. 407.).

COR. Qui promissum acceptat, vires promittentis, qua talis, salua lege in τὸ suum recipit (§. 408.), et qui vires promittentis, qua talis, salua lege in τὸ suum recipit, ille promissum acceptat (§. 409.). Est ergo τὸ acceptare promissum idem, ac vires promittentis, qua talis, salua lege in τὸ suum recipere.

§. 410.

Quid rei traditio.

Actus, quo res, quae nostra fuit, in τὸ suum alterius transit, dicitur *rei traditio*, quid igitur *rem suam alteri tradere* significet, facile intelliges.

§. 411.

Quid acceptatio mediata et immediata.

Qui id, quod promissum est, in τὸ suum recipit, vel ipsam rem promissam, vel vires promitten-

mittentis, quibus, quod promiſit, reipſa atque exitu praeſtare debet, in τὸ ſuum recipit. Duplici ergo modo acceptatio promiſſi concipi poteſt (Cor. §. 409.). Priori ratione eam poſt haec *acceptationem immediatam*, poſteriori vero *mediatam* ſeu *verbalem* vocabimus. Eodem etiam modo duplex rei traditio, mediata ſcilicet et immediata, ſumma cum ratione cogitatur.

COR. I. Nudus in promiſſionem conſenſus non eſt promiſſi acceptatio (§408.), promiſſum ergo vel mediate vel immediate acceptaturus, conſenſum in promiſſionem alia quadam actione ſubleuare debet.

COR. II. Nuda rei promiſſione τὸ meum non fit alterius (Cor. §. 396.). Ergo et nuda promiſſio non eſt rei traditio (§. 410.). Ex quo ſequitur, neceſſe eſſe, vt etiam cum promiſſione aliam connectat actionem promittens, ſi rem promiſſam vel mediate vel immediate tradere cupit.

§. 412.

Res aequipollentes ſeu *aequiualentes* hoc loco eas dico, quae eundem habent valorem. Quamobrem, cum valor rebus impoſitus ab hominum arbitrio dependeat, homines etiam ſigna quaedam ponere poſſunt, quibus idem valor, quam rebus, ineſt. Quid res aequipollentes.

COR. Ergo et promiſſa per ſigna quaedam tam mediate quam immediate acceptari atque tradi poſſunt (§. 411.)

SCH. Nihil hic nouum dicitur, etſi diſtinctius fortaſſe euolutum. ICti Romani conſtituerunt ſtipulationem, (a) *tam conſenſui in promiſſionem, quam promiſſioni ante coniungendam, quam* τὸ *ſeruare promiſſionem inter officia ſtricti iuris retulerunt. In cuius locum fortaſſe Germani terminum Top, ſeu formulam: ein Wort ein Mann etc. ſubſtituerunt.*

(a) vid. Ill. HEINECCIVM in Syntagm. Antiquit. Rom. L. III. Tit. 30. §. 12. ſeqq.

§. 413.

Consensus in promissi acceptationem idem est ac rei promissae traditio.

Si promittens in promissionis acceptationem consentit, vires suas hac ratione illi, cui aliquid promisit, tradit. Qui promissionem acceptat, vires promittentis hac ratione in τὸ suum recipit (§. 408.). Si ergo promittens in acceptationem promissi consentit, etiam efficit, vt suae vires in τὸ suum illius, cui aliquid promisit, ea ratione transeant (§. 397.), hoc igitur consensu vires suas illi, cui aliquid promisit, dicta ratione tradit (§. 410.).

COR. Consensus verus est vel tacitus vel expressus (§. 401. et Cor.), ergo et dictis sub determinationibus quilibet vires suas alteri vel tacite vel expresse tradere potest.

§. 414.

Et ita habemus modum, quo obligatio ad promissa seruanda fieri potest perfecta.

Si ille, cui aliquid promissum est, promissionem acceptauit, et promittens in acceptationem promissionis consensit, tunc vires promittentis, quibus, quae promisit, praestanda, translatae sunt in τὸ suum illius, cui promissio facta. Dum enim ille, cui promissio facta, promissionem acceptat, vires promittentis ea ratione in τὸ suum recipit (§. 408.), et dum promittens in acceptationem consentit, hac etiam ratione vires suas illi, cui aliquid promisit, tradit (§. 413.). His itaque factis vires promittentis, quibus, quae promisit, praestanda, in τὸ suum illius, cui promissio facta, translatae sunt (§. 410 vide Cor. 1. §. 317.).

COR. I. Ponamus his sub determinationibus promittentem non velle promissa seruare, illum, cui aliquid promisit, in vsu virium, quae ad τὸ suum pertinent, turbabit (§. 403.), ideoque illum laedet (§. 325.). Ergo et hinc iustam caussam belli dabit (§. 362.), etc.

COR. II. Et quoniam perfecte obligati sumus, vt neminem

minem in vsu eorum, quae ad τὰ suum pertinent, turbemus (§. 325. Cor. 2.), his etiam sub determinationibus obligatio ad promissa seruanda est perfecta.

§. 415.

Si promittens in promissi acceptationem consensit, *acceptationem* breuitatis gratia vocabimus *efficacem*. Et promissiones ab altero efficaciter acceptatae, dicuntur *pacta* * seu *conuentiones*. Quid pactum eiusque natura.

COR. I. Pacta ergo requirunt

1. promissionem,
2. acceptationem promissionis,
3. consensum promittentis in promissionis acceptationem.

COR. II. Vbi ergo nulla promissio, nulla promissionis acceptatio, et nullus promittentis in promissionis acceptationem consensus, ibi etiam nullum ponere possumus pactum.

COR. III. Quae ergo §. 394 seqq. de promissionibus et repromissionibus, §. 407. seqq. de promissionis acceptatione et §. 413. seqq. de consensu promittentis in promissionis acceptationem dicta, ea, quae de pacto dicenda, satis determinabunt.

COR. IV. Ergo et pactis vires nostrae in alienum transferuntur (Cor. 2.). Inde restringi possunt verba GVNDLINGII: *Qui paciscitur, aliquid sibi sumit, inque alterum transfert.*

COR. V. Porro ex dictis intelliges, pollicitationem non esse pactum (§. 406.).

SCH. I. Dicunt nonnulli pactum duorum pluriumue in idem placitum consensum. Haec vero pacti interpretatio, si consensus naturam, §. 401. explicatam, et pacti affectiones, quae in vita etiam communi illi tribuuntur, contemplamur, definitionem definito latiorem exhibere videtur, nisi placitum sumitur pro promisso. Hoc enim posito definitio illa cum nostra est conueniens. Conuenit quoque nostra definitio cum ea, qua BEIERVS *pactum explicauit. Huius enim ex sententia est translatio iuris nostri mediante consensu facta.*

Conf. Per-Ill. L. B. de COCCEII Introd. ad GROTIVM Diff. XII. §. 341.

SCH. II. Id, quod acceptationem efficacem *dixi*, conſenſum reciprocum, *quem* GROTIVS *inter eſſentialia pacti refert, abunde magisque determinate, quam fieri ſolet, explicabit.*

SCH. III. Notandum, tres illos actus, promiſſionem, acceptationem, et conſenſum promittentis in acceptationem, qui ad pactum conſtituendum requiruntur, non ſemper eſſe realiter diſtinctos, ſed vltimum eo in caſu, quo acceptatio prior promiſſione in primo latere.

§. 416.

Tractatus non ſunt pacta.

Penſitatio commodorum et incommodorum quae ex facto, quod aggredimur, oriuntur, *Deliberationis* nomen accepit. Et actus, quo de ineundo pacto deliberamus, dicuntur *Tractatus.*

COR. I. Deliberando nil affirmamus, ideoque nec promittimus, nec in promiſſionem conſentimus (§. 394. 397. 407.). Ex quibus manifeſtum eſt, *tractatus non eſſe pacta* (§. 415. Cor. 2.).

COR. II. Quae ergo de pacto qua tali dicuntur, ad tractatus accommodari nequeunt.

§. 417.

Et proteſtatio pacto repugnat.

Declaratio diſſenſus externi ei facta, qui actum aliquem noſtrum in praeiudicium (i. e. damnum) tendentem, ſuſcipere conatitur, dicitur *proteſtatio.* Damnum vel verum vel imaginarium eſt, ergo et *proteſtationem in fundatam et minus fundatam* diſtribuere poſſumus.

COR. Diſſenſus conſenſui repugnat. Quatenus itaque quis proteſtatur, ſeu contra facta alterius intercedit, eatenus etiam cum altero pactum inire minime cupit (§. 415.).

§. 418.

Ergo proteſtatio conſeruat ius proteſtantis.

Vſurpare idem eſt, ac ab alieno non abſtinere. Sequitur inde, vſurpationes, quoties in abſtracto ſumuntur, contra ius perfectum fieri (Cor. 2. §. 325.).

COR.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0248
DFG

COR. Qui contra vsurpationem eius, quod suum est, protestatur seu intercedit, is dissensum contra eandem declarat (§. 417.), ideoque in translationem eius, quod suum est, minime consentit. Scopus itaque actionis ipsius est, vt ius suum possit conseruare (§. 152. 324.).

§. 419.

Vt pacta seruemus, perfecte obligati sumus. Vt enim promissa efficaciter acceptata seruemus, perfecte obligati sumus (§. 414. Cor. 2.), sed promissiones efficaciter acceptatae sunt pacta (§. 415.). Ergo et ad pacta seruanda perfecte obligati sumus. Obligatio ad pacta seruanda est perfecta.

COR. I. Quo ex theoremate colligimus, contra obligationem suam perfectam agere, ideoque alterum laedere, qui pacta non seruat (§. 325. seqq.), mala itaque, quae pacti violatione alteri inferuntur, sunt damna (§. 330.).

COR. II. Porro inde sequitur, vt, qui pacta non seruat, alteri det iustam caussam belli (§. 362.), et ius, quo cum, qui pactum non seruat, vt damnum inde illatum praestet, cogere possit (§. 334.).

COR. III. Sermonem hic esse de pactis iustis, quibus non violatur τὸ suum cuique (§. 315. Cor. 2. et §. 155.), facile ex Cor. 4. §. 394. intelliges. Pacta enim iniusta, quibus τὸ suum cuique violatur, pacta dici non merentur, quia, quod legibus repugnat, non promittere (Cor. 4. §. 394.), atque ideo de eodem cum aliquo pacisci non possumus (Cor. 2. §. 415.). Idem etiam de pactis iniquis valere, facile intelliges.

COR. IV. Neminem laedas, est lex naturalis (per dem. ad §. 323. et §. 127.). Ergo et omnes homines obligat (§. 135.). Quamobrem, cum principium, pacta sunt seruanda, hac ex lege naturali deducatur, pacta etiam cum hominibus infidelibus et diuersae religionis inita vt seruemus, perfecte obligati sumus (§. 94.).

SCH. Theoriam illam ad pacta propter metum a tertio incussum inita adcommodaturus considerare debet, quae

quae §. 404. posita. Qua de re plura in praelectionibus, et simul notabimus, aliud esse obligatum esse ex pacto, aliud obligatum esse ex capite de reparatione damni.

§. 420.

E. in pacisscentium altero est obligatio pactitia, in altero vero ius pactitium.

Datur ergo in pacisscentium altero, qui scilicet promisit, obligatio perfecta ad promissa seruanda (§. 419.), quae *obligatio pactitia* dicitur, et in altero, qui scilicet promissionem acceptauit, ius cogendi promittentem, vt ea, quae promisit, seruet (§. 153.), quod est *ius pactitium*.

COR. Cum vero ius pactitium et obligatio pactitia nata sint ex actionibus praecedentibus (§. 515.), tam obligationem pactitiam, quam ius pactitium ad ea, quae nobis hypothetice competunt, pertinere, manifestum est (§. 327.).

SCH. Abunde inde intelliges, cur, ius pactitium inter iura personalia *solummodo referendum esse, a Doctoribus sit affirmatum.*

§. 421.

E. et pacta sunt irreuocabilia.

Si pacisscentium vnus declarat, se voluntatem ratione eius, quod alteri promisit, mutasse, ille *pactum reuocat.*

COR. Qui ergo pactum reuocat, ille pacta non vult seruare (§. 403.), atque ideo habet conatum alterum laedendi (§. 419. Cor. 1.). Pacta ergo, iusta scil. non possunt reuocari (§. 323.). Qua ex ratione recte dicitur, *pacta iusta esse modos in alterum transferendi ius irreuocabile, et in aliis producendi obligationem irreuocabilem* (§. 420.).

§. 422.

Quid pactum obligatorium, liberatorium.

Pacto iusto in altero pacisscentium producitur obligatio (§. 420.). Ergo vel noua constituitur obligatio, vel obligatio antea constituta tollitur et noua

noua conſtituitur. Quibus ex determinationibus in- rium et
telliges, quid ſit *pactum obligatorium*, *liberatorium* mixtum.
et mixtum. Vid. Ill. HEINECCIVM I. N. et G. Lib. I. Cap. XIV. §. 388.

§. 423.

Pacta ſine conſenſu concipi nequeunt (§. 415. Tacitum
Cor. 2.). Conſenſus eſt vel tacitus vel expreſſus et expreſ-
(§. 401.). Ergo et *pactum in tacitum* et *expreſ-* ſum.
ſum diſtribuere poſſumus.

COR. I. Pacti ergo tam taciti quam expreſſi natura ex §. 401. et ex Cor. §. cit. ſi ea, quae §. 415. dicta, conferantur, facile determinari poterit. Ex quibus ſimul intelliges, qua ratione fieri poſſit, vt pacta in certa atque probabilia diſtribuamus (*a*).

COR. II. Et quoniam a genere ad ſpeciem valet conſequentia, et ea, quae ſpeciei conueniunt, intelliguntur, ſi determinationibus genericis ea addere velimus, quae obuio in obiecto ſpecifice determinata percipimus, quae hucusque de pacto in genere dicta, quilibet ad pacta obligatoria, liberatoria, mixta, expreſſa et tacita facillime accommodare poterit. Mittimus ergo vberiorem horum explicationem, et arduam de pactis conditionatis explicabimus doctrinam.

SCH. (*a*) *In controuerſium a Doctoribus vocata eſt quaeſtio: an ſecundum praecepta iuris naturalis ex pacto probabili ius pactitium et obligatio pactitia poſſet oriri.*

§. 424.

Si ratio, cur quis alteri aliquid promittat, Quid pro-
ex futura euentus cuiusdam incerti exiſtentia ſu- miſſum
mitur, *promiſſio vocatur conditionata*. Si vero conditio-
eiusmodi conditio non adiecta eſt, *promiſſio* dici- natum et
tur *pura*. Ex quo ſequitur, *obligationem ad ea,* purum.
quae conditionaliter promiſſa ſunt, dependere a futura euentus cuiusdam incerti exiſtentia.

COR. Quoniam exiſtens fieri nequit, niſi quod poſſibile eſt, et poſſibilitatem in moralem et phyſicam diſtribuere licet (§. 150.), manifeſtum eſt, ex promiſſione,

missione, cui conditio, quae impossibilis, adiecta, obligationem pactitiam nulla ratione ortum trahere posse.

SCH. Falsiloquium animi recreandi gratia adiectum iocus *dicitur. Qui ergo ioco promissis adiecit conditionem, vt conditio existat, nunquam voluit. Ergo et eiusmodi conditio promissionem reddit inualidam* (§. 394.); *Idem etiam de aequinocationibus valet. Eiusmodi promissionis effectum vide in vita Miltiadis Cap. I. et II.*

§. 425.

E. et pacta sunt vel pura vel conditionata.

Pacti character essentialis est promissio (§. 415. Cor. 1.), promissio est vel conditionata vel pura (§. 424.). Ergo et pacta vel *pura* vel *conditionata* sunt. Atque adeo *pactum purum est* promissio pura efficaciter acceptata, et *pactum conditionatum* promissio conditionata efficaciter acceptata.

SCH. Et ita pacta conditionata illustrant formulas, quibus ICti, naturam de speciebus pacti illustrantes, vtuntur, e.g. do vt des, do vt facias, facio vt facias, facio vt des. Vid. HERTIVM ad PVFFEND. L. V. c. II. §. 5.

§. 426.

Pactum, in quo promissioni nulla adiicitur conditio, pro puro habetur.

Si promissioni nulla adiecta est conditio, pactum pro puro haberi debet. Pactum enim, quod non est conditionatum, est purum (§. 425.). Sed pactum, in quo promissioni nulla conditio adiecta est, non est conditionatum (§. 424. et 425.). Ergo et eiusmodi pactum pro puro summa cum ratione habetur. Vide §. 399. seqq. et Sch. §. 419.

COR. Ponamus pacto iam celebrato promittentem promissioni adiicere conditionem, ante non adiectam, certissime conatum non seruandi pactum (§. 403.), ideoque conatum alterum laedendi ostendet (Cor. 1. §. 319.). Dat ergo alteri pacisentium iustam causam belli (§. 362.), etc.

§. 427.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0252
DFG

§. 427.

Quando pacta pura et conditionata adimplenda.

Ex quibus immediate sequitur, si pactum est purum, promittentem celebrato pacto statim obligatum esse, vt promissa praestet; si vero conditionatum, eiusmodi obligationem tum demum oriri, si euentus ille futurus incertus existens factus (§. 424. 425. 419.).

SCH. Quod applicari potest ad casus, quibus paciscentes vel in diem vel ex die *paciscuntur.*

§. 428.

Iura sunt temporum vel perpetuo ad τὸ nostrum pertinent vel realiter vel personaliter.

Iura dicuntur *temporaria*, quae alicui ad tempus determinatum competunt, *perpetua* vero, quae citra restrictionem ad certum tempus alicui competunt. Porro, quicquid ad τὸ nostrum pertinet, id τὸ nostrum est aut cum iure alienandi aut sine iure alienandi, illud ad τὸ nostrum pertinet *realiter*, hoc *personaliter*.

COR. I. Iura ergo temporaria ad τὸ nostrum non perpetuo referri possunt.

COR. II. Quicquid non ad τὸ nostrum pertinet, de illo etiam cum altero non paciſci possumus (Cor. 3. §. 415. et Cor. 5. §. 394.). Ergo, quoniam iura temporaria non perpetuo ad τὸ nostrum pertinent (Cor. 1.), de eiusmodi etiam iuribus non ita cum altero paciſci possumus, vt perpetuo in τὸ suum alterius transferantur.

§. 429.

De mandato et mandatario.

Pactum, quo alter obligatur ad nostra negotia, quae ipsi commisimus, expedienda, dicitur *mandatum*, et ille, qui hac ratione obligatus est, *mandatarii* nomen accepit.

COR. I. Negotia ergo, quae mandatarius intuitu mandantis expedit, illi a mandante commissa esse debent. Et hoc charactere mandatarius ab eo, qui negotia gerit, distinguitur, est enim *negotiorum gestor*,

ſtor, qui negotia alterius ſibi certe non commiſſa expedit. Vide Cor. §. 401.

COR. II. Mandatum eſt pactum. Datur ergo in mandatario obligatio pactitia, et in mandante ius pactitium, i. e. ius mandatarium cogendi ad ea expedienda negotia, quae mandatario commiſit (§. 120.).

COR. III. Si ergo mandatarius, qua talis, officio ſuo non ſatisfacit, mandantem laedit (§. 325. Cor. 2.), atque ideo huic dat iuſtam cauſſam belli (§. 362.), etc. Omnia, quae de pacto hucusque explicata, ad mandatum, pacti ſpeciem, accommodari poſſe, per ſe patet.

SCH. Dicatur in praelectionibus de mandato generali atque ſpeciali.

§. 430.

Quomodo ea imputanda, quae ex mandato oriuntur.

Mandatarius eſt eorum, quae expedit, negotiorum ſibi commiſſorum cauſſa efficiens, mandans vero cauſſa moralis (§. 118.). Huius ergo actionis conſectaria magis mandanti quam mandatario imputanda ſunt (§. 217. Cor. 2. Propoſ. XII.). Ponamus vero mandatarium negotia ſibi non commiſſa expedire, hac ratione non vt mandatarius ſpectari poterit (§. 429. Cor. 1.). Ergo et conſectaria, quae hisce ex actionibus profluunt, mandanti imputari nequeunt (§. 213.).

COR. Mandans eſt actionis mandatarii cauſſa moralis. Quamobrem, cum fieri poſſit, vt cauſſa moralis actionem per alium producat (§. 178.), iuri etiam naturali, per mandatarium agere, non repugnat.

SCH. I. Reflectamus in praelectionibus ad verba GVNDLINGII in I. N. ac G. Cap. XI. §. LIII. an pro tertio aliquis poſſit ſine mandato acceptare? Paulo difficilior inſpectio eſt. Nam licet negotium alterius te geſſiſſe dicas, ſemper tamen exceptio obſtabit: tua non intereſt. Vnde clare videtur oſtendendum eſſe 1) tua intereſſe, 2) alterum conſulto ac fixo animo promiſiſſe, atque te itidem conſulta ac determinata ratione acceptaſſe. Qui enim ἐν παρόδῳ aliquid enuntiat, et ſe daturum, aut facturum, intuitu tertii, generatim

neratim affirmat, nondum ius acceptandi fixum cuiquam permittit, aut defert.

SCH. II. Notentur in praelectionibus quaestiones: 1) *an quis aliis ius vel obligationem sine mandato acquirere?* 2) *an quis pro se et suis heredibus renuntiare possit?*

§. 431.

Promissa contestationibus confirmari possunt.

Qui promittit, ille affirmat se velle alteri aliquid praestare (§. 394), qui affirmat se velle alteri aliquid praestare, ille exhibet signa, ex quibus cogitata ipsius colligenda. Fieri ergo potest, vt promittens suas promissiones contestationibus confirmet (§. 383.).

COR. I. Promissa sunt seruanda (§. 404.), contestationes sunt voces, quibus sinceritatem nostram declaramus (§. 383.). Duplici ergo ratione, vt promissiones contestationibus confirmatas seruemus, obligati sumus (§. 74. 81.).

COR. II. Obligatio duplex maior est obligatione simplici (§. 82.), magis ergo obligamur, vt promissiones contestationibus confirmatas, quam quae contestationibus non confirmatae sunt, seruemus.

§. 432.

E. et confirmari possunt iuramentis.

Contestationum species est iuramentum (§. 384.), fieri ergo et potest, vt promissiones iuramentis confirmemus (§. 431.).

COR. I. Ex quo patet, ex iis, quae in superioribus de promissionibus (§. 394. seqq.) et iuramentis (§. 384. seqq.) explicauimus, permulta etiam hic inferri posse consectaria, quae naturam promissionum, iuramentis confirmatarum, clariorem reddunt.

COR. II. Iuramentum est contestatio, qua ad vindictam diuinam sub conditione falsiloquii prouocamus (§. 384.), qui ergo promissionem iuramentis confirmat, ille ad poenam diuinam sub conditione violationis promissionis prouocat.

COR. III. Promissione iuramento confirmata, noua obligationi ad promissa seruanda accedit obligatio

(§. 413. Cor. 1.). Ex quo sequitur, eiusmodi iuramentum, si non rite formatum, ab obligatione ad promissionem seruandam nos non liberare (§. 404.).

SCH. Quaeritur, an iuramento ad impossibile aut physice aut moraliter tale possimus obligari?

§. 433.

Quibus alternatiue promittitur.

Concipimus ex Cor. 2. commatis praecedentis promissionis alternatiuae speciem. *Alternatiue* etiam si *promitto*, nisi rem promissam praestem, aliud quid me velle praestare vel pati, affirmo.

§. 434.

Quid iuramentum promissorium et assertorium.

Iuramenta, quibus promissiones corroborantur, dicuntur *promissoria*. Iuramenta vero, quibus tantummodo nos vera dixisse confirmamus, *assertoria* vocantur.

COR. Potest quis per mandatarium promittere (§. 429.), mandatarius personam mandantis repraesentat (§ cit.), ergo et per mandatarium iurare possumus. Et hoc respectu, *alter in alterius animam iurare* dicitur. Quae ergo de mandatario §. cit. seqq. dicta, etiam hic accommodari possunt.

SCH. Sunt quidem, qui cum GVNDLINGIO (*a*) *omnia iuramenta ad promissoria reducunt, ad horum vero sententiam accedere non possumus, quoniam* iuramentum credulitatis *atque* calumniae *obstat. Ad iuramenta promissoria referri etiam potest* iuramentum, *quod nostro idiomate dicitur die Vhrfede, et iuramentum malitiae etc.*

(*a*) I. N. et G. Cap. XVII. §. XX.

§. 435.

Quid relaxatio iuramenti et quando non necessaria.

Promissa (valida sc. Cor. 1. §. 404.) sunt seruanda (§. 404.), iuramento promissorio promissiones corroborantur (§. 434.), ergo et promissiones, quae iuramento corroborantur, seruare debemus. Ponamus vero promissionem inualidam

dam iuramento corroboratam esse, iuramentum etiam omnem amittet valorem (§. 91.). Actus, quo iuramentum inualidum, seu id, quod iuramento corroboratum, minus seruandum declaratur, dicitur *relaxatio* iuramenti. Quoniam *aliquid relaxare* hic idem est, ac efficere, vt in se validum fiat inualidum. Vt ergo iuramentum quo promissio inualida corroborata est, relaxetur, opus non est.

COR. I. Principia, ex quibus vltima huius commatis propositio deducta, generalia sunt, ergo et generalis haecce inde inferri potest conclusio: *Quicquid in se inualidum est, illud vt relaxetur, opus non est.*

COR. II. Qui promissionem validam iuramento corroboratam non seruat, pro periuro habetur (§. 388.). Ponamus ergo promissionem validam, ab atheo vel falsae religionis cultore iuramento (materialiter spectato Sch. ad §. 386.) corroboratam, ab iisdem non seruari, consequens erit, vt tam atheus, quam falsae religionis cultor pro periuro possit haberi. Vid. Cor. §. 388. et Cor. 1. §. 386. Exemplum infidelis Labanis iurantis in sacris obuium est Gen. XXXI. 51. 52.

COR. III. Promissiones, quae in se inualidae, ex Cor. ad §. 394. cognoscuntur. Eiusmodi ergo promissiones, licet iuramento quodam corroboratae sint, sine omni iuramenti relaxatione inter inualidas referri debent (Cor. 1.).

SCH. Reflectamus in praelectionibus ad canonem iuris Canonici. Omnia iuramenta seruanda sunt, quae salua conscientia seruari possunt. *Qui, licet ab ecclesiae Romanae doctoribus pro valida habeatur regula, a Papis tamen saepissime frangitur, quod actio Papae Paschalis, quam intuitu imperatoris* HENRICI V. *suscepit, abunde docet.*

§. 436.

Nulla iuramenti relaxatio secundum leges naturales licita vocari potest. Id enim, quod iuramento corroboratum, vel legibus naturalibus repugnat,

Omnis iuramenti relaxatio L. L. naturi

ralibus repugnat.

gnat, vel non (§. 59. 107.). Si posterius, omnis dispensatio moraliter impossibilis est (§. 137.), ergo et iuramentum, quo actio illa corroboratur, inualidum declarari non potest (§. 124.), ideoque legibus naturalibus eiusmodi iuramenti relaxatio repugnat (§ 435.). Si prius, opus non est, vt relaxetur (Cor. 1. §. 435.). Vt ergo secundum ius naturale nulla iuramenti relaxatio licita sit, consequens est.

SCH. Summa ergo cum ratione doctrina de relaxatione iuramenti vt modus acquirendi concipitur.

§. 437.

Doctrina de promissione iuramento corroborata applicatur ad pacta.

Nullum pactum sine promissione cogitari potest (§. 432.). Sed promissio iuramento potest corroborari (§. 415.). Fieri ergo et potest, vt pacta iuramento confirmentur. Quae ergo §. 431. seqq. euoluta, ad pacta etiam accommodari possunt.

§. 438.

De pacto vnilaterali et bilaterali.

Pactum, in quo acceptans nihil repromittit, *vnilaterale* dicitur, pactum vero, cui acceptantis repromissio ab altero paciscente efficaciter acceptata inest, *bilaterale* vocatur.

COR. I. Vbi promissio efficaciter acceptata, ibi est pactum (§. 415.). Sed vbi repromissio efficaciter acceptata, ibi etiam est promissio efficaciter acceptata (§. 394.). Ergo et repromissio efficaciter acceptata est pactum. Pacto itaque bilaterali duplex pactum inest.

COR. II. Ex pacto oritur obligatio pactitia et ius pactitium (§. 420.), in pacto ergo bilaterali duplex obligatio pactitia et duplex ius pactitium latet (Cor. 1.).

SCH. Ex iis, quae de pactis hucusque explicauimus, ea facile posse colligi, quae de pacto vnilaterali et bilaterali dicenda, manifestum est. Et si satisfactionem vicariam

cariam ſpectemus, iisdem ex principiis etiam pactum trilaterale facile deduci poterit. Sed de his ſatis. In ſequentibus inquiramus in modos, quibus quis ab obligatione pactitia poſſit liberari.

§. 439.

Liberatio ab obligatione pactitia in relatione ad pactum iniuſtum locum non habet.

Si nulla obligatio conſtituta, etiam non opus erit, vt nos ab obligatione liberemus. Pacto vero iniuſto nulla obligatio conſtituitur (§. 419 Cor. 3.). Opus itaque non eſt, vt ab obligatione pactitia liberemur, ſi pactum iniuſtum non velimus ſeruare.

COR. Eadem ex ratione idem valet de pactis, quibus nec promiſſionis, nec conſenſus, nec acceptationis debita ſunt requiſita (§. 394. 397. ſeqq. 407. ſeqq.).

SCH. Hoc ex principio, ſi ea, quae in ſequentibus dicuntur, conferantur, concipi poterit, cur Iurisprudentiae Doctores modos, quibus obligatio pactitia tollitur, in eos, quibus eiusmodi obligatio ipſo iure, *et quibus* ope acceptationis *tollitur, diſtinguant.* Vide §. 420.

§. 440.

Modus aliquem liberandi ab obligatione pactitia eſt exiſtentia finis, cuius intuitu pactum celebratum eſt.

Si quidam de aliqua re ad certum obtinendum finem paciſcuntur, tam obligatio, quam ius pactitium, exiſtente illo fine, ceſſare debet. Paciſcuntur enim ad certum obtinendum finem; ratio ergo pacti in fine illo obtinendo ponitur (§. 103.). Ceſſante ratione, ceſſat etiam id, quod per eam eſt. Ergo et exiſtente hoc fine, pactum illud vt ceſſet, neceſſe eſt. Sed vbi nullum pactum, ibi nec obligatio pactitia, nec ius pactitium concipi poterit (§. 420.). Ergo et exiſtente illo fine tam obligatio pactitia, quam ius pactitium ceſſare debet.

COR. Iuſta ergo eſt regula: *Pacta tamdiu ſtringunt, quamdiu rationes eorum valent.*

§. 441.

Item impossibilitas conditionis.

Si in pacto conditionato conditio impossibilis est, tam obligatio pactitia, quam ius pactitium cessat. Cessante enim conditione, cessat pactum conditionatum (§. 425.). Dum ergo conditio sit impossibilis, etiam pactum, ideoque obligatio pactitia et ius pactitium cessare debet (§. 420.).

COR. I. Si quidam de aliqua re ad certum obtinendum finem paciscuntur, pactum illud vt conditionatum concipi potest (§. 425.). Ponamus itaque, fieri non posse, vt finis propositus obtineatur, consequens erit, vt tam conditio adiecta sit impossibilis, quam vt obligatio pactitia atque ius pactitium cessare debeat.

COR. II. Morte ergo, vt et mutatione status ab obligatione pactitia liberari possumus. Notare tamen velis, 1) *impossibilitatem illam tam physice quam moraliter* spectandam esse. 2) *Diuisionem pactorum in personalia et realia.*

§. 442.

Item remissio iuris pactitii.

Qui ius suum, quod solummodo suum in commodum habet, qua tale remittit, hoc facto neminem laedit. Qui enim tale ius remittit, ille declarat, se nolle iure suo vti (§. 355.), qui vero declarat, se nolle iure suo vti, ille tantummodo ea, quae ad τὸ suum pertinent, proprium ad commodum non dirigit (§. 278. 277.). Qui vero ea, quae ad τὸ suum pertinent, proprium ad commodum non dirigit, alios in possessione atque vsu eorum, quae ad τὸ suum pertinent, hoc facto non turbat. Eo ergo ex facto, quo quis ius suum, qua tale, remittit, quod alios laedat, inferre non possumus (§. 325.).

COR. I. Ius pactitium ad iura nostra acquisita pertinet (§. 420. Cor.), a remissione igitur iuris pactitii ad laesionem non valet consequentia. Saluis ergo officiis

ciis perfectis ius noſtrum pactitium remittere poſſumus (§. 325. Cor. 2.).

COR. II. Vbi nullum ius pactitium, ibi nec pactum, nec obligatio pactitia poni poteſt (§. 420.). Si ergo alter paciſcentium ius ſuum pactitium remittit, etiam alter ab obligatione pactitia liberatur.

COR. III. Pactum bilaterale mutuo conſenſu ſolui poſſe, iisdem ex principiis immediate ſequitur (§. 438. Cor. 2.). Et huc ſpectat regula iuris (*a*): *nihil tam naturale eſt, quam vt res eodem modo diſſoluatur, quo conſtituitur.*

SCH. Reflectamus tamen ad caſum, quo leges prudentiae, legibus poſitiuis pactum ſemel contractum indiſſolubile effici, ſuadent. Quod ad matrimonium applicandum eſt. Dicatur in praelectionibus vom Reu-Kauff.

COR. IV. Ponamus alterum paciſcentium ius ſuum non remiſiſſe, alter vt obligationi ſuae pactitiae ſatisfaciat, perfecte tenetur (§. 419. et Cor. 1.). Pactum ergo bilaterale alterutrius partis perfidia non tollitur (§. 438. et Cor. et §. 419.). Quod GROTII (*b*) atque PVFFENDORFII (*c*) principiis opponimus. Interim veritas regulae: *recedente vno a pacto etiam alter recedere poteſt*, quoties ſermo eſt de pacto voluntario, non deſtruitur, ſi modo hoc recedere poſſe ita explicatur, vt in alterius paciſcentium libertate his ſub circumſtantiis ſit poſitum, vtrum obligationi ſuae pactitiae velit ſatisfacere, nec ne. Si vero ſermo ſit de pacto, an ineſt promiſſio neceſſaria, ex §. 404. erit manifeſtum, quoad tale pactum regulam illam non valere. (*d*)

(*a*) L. 35. ff. de reg. iur.

(*b*) I. B. et P. L. III. c. XIX. §. 14.

(*c*) I. N. et G. L. V. cap. XI. §. 9.

(*d*) Diſſ. noſtra de differentiis pacti voluntarii et metu initi.

TIT. III.

DE IVRE IN RE ET PRAESERTIM DE IVRE DOMINII.

§. 443.

Quid dispositio.

Dispositio est voluntatis declaratio, quid fieri vel non fieri quis velit.

§. 444.

De eo, quod ad τὸ meum pertinet, pro arbitrio meo disponere possum.

Quicquid ad τὸ nostrum pertinet, de illo etiam in foro externo, quatenus ad τὸ nostrum pertinet, pro arbitrio proprio disponere possumus. Quatenus enim aliquid ad τὸ nostrum pertinet, eatenus non pertinet ad τὸ suum alterius (§. 324.), dum ergo, quid cum eo, quod ad τὸ nostrum pertinet, fieri vel non fieri velimus, declaramus, neminem laedimus (§. 325.). Atque ideo cum eo, quod ad τὸ nostrum pertinet, in foro externo pro arbitrio proprio disponere possumus (§. 325. Cor. 2. et §. 443.).

§. 445.

Inde oritur dominium.

Quatenus itaque de re quadam pro arbitrio proprio disponere possumus, licet neminem laedamus, idem ad faciendum in foro externo habemus *ius* (§. 151.), quod dicitur *ius in re.* Res itaque, in qua ius habemus, ea ratione concipitur vt ens existens. Quare, cum in ente existente essentiam eius existentem, quae a Iurisprudentiae Doctoribus *substantia* seu *species* vocatur, et ea, quae per eiusmodi entia possibilia atque fieri possunt, quae *entis consectaria* dicuntur, distinguere debeamus, consequens est, vt ius in re sit vel *ius in entis substantia*, vel *ius in entis cuiusdam consectariis.* Ius in entis cuiusdam sub-

substantia, seu ius de substantia entis pro arbitrio proprio disponendi vocatur *dominium*. Est itaque dominium species iuris in re.

COR. I. Ius est facultas (§. 151.). A facultate ad actum non valet consequentia. Ergo et fieri potest, vt quis habeat dominium, licet exercitium iuris aliqua ratione sit restrictum. Hic ergo spectare debemus diuisionem iuris in actu primo atque secundo considerati. Vide GROTIVM Lib. I. Cap. III. §. 24.

COR. II. Simul inde patet, obuium ens nostro in dominio esse, quod ad τὸ nostrum pertinet, et ens, quod ad τὸ nostrum pertinet, esse in dominio nostro (§. 444.).

COR. III. Caussae ergo, quibus ens aliquod a nobis diuersum in τὸ nostrum recipere possumus, sunt etiam caussae, quibus dominium constitui potest (§. 270. seqq. 393.).

COR. IV. Et facile ex Cor. 1. perspicimus, quid sint res alienae propriis seu nostris oppositae, res communes, et communio bonorum.

§. 446.

Quid vsus-fructus, abusus, et substantia rei.

Quatenus habemus ius in entis consectariis aut de entis cuiusdam consectariis in scopum vtilitatis aut solummodo in scopum securitatis creditii nimirum disponere possumus, et si illud ad certam solummodo vtilitatem pro arbitrio proprio disponere possumus, aut fieri potest, vt de eiusdem consectariis ad quamcunque vtilitatem pro arbitrio proprio disponamus. Prius dicitur *ius vtendi*, et posterius *ius fruendi*, ius rei substantiam destruendi vocatur a nonnullis *ius abutendi*.

COR. I. Quibus ex notionibus immediate sequitur, nec ius vtendi, nec ius fruendi ius abutendi continere.

COR. II. Hinc etiam vsum rei ab eius abusu ita distinguunt ICti, vt *vtamur re*, salua eius substantia, *abutamur* vero dispernendo rem et fructum. Vid. III. HEINECCIVM Elem. Iur. Ciu. §. 415.

§. 447.

Domino competit ius, re sua vtendi, fruendi et abutendi.

Domino competit ius de substantia entis, quod in dominio suo est, pro arbitrio disponendi (§. 445.), habet ergo quoad ens, quod in dominio suo existit, ius vtendi, fruendi et suo modo abutendi, hoc nimirum ex notione fluit vt accidens naturale (§. 446. 443.).

COR. I. Quo igitur ente non vti, frui et abuti possumus, id etiam non est in dominio nostro. Quod accommodari potest ad controuersiam de maris dominio superiore saeculo agitatam. De qua in primis agunt GROTIVS in tr. *de mari libero*, CORNELIVS VAN BYNCKERSHOEK in tr. *de dominio maris* et SELDENVS in tr. *de mari clauso*.

COR. II. Qui iure suo vtitur, neminem laedit (§. 336.). Ergo et dominus re sua vtens, fruens et abutens hac ratione neminem laedit. Recte igitur dicitur, in statu naturali dominum nemini nisi Deo et conscientiae de vsu rerum suarum respondere teneri.

§. 448.

Vt et ius quemcunque non dominum ab vsu rei suae excludendi.

Quatenus quis habet ius in re, eatenus etiam habet ius, quemcunque alium ab eiusmodi rei vsu excludendi. Quatenus enim quis habet ius in re, eatenus etiam habet ius de eadem suo pro arbitrio disponendi (§. 445.). Ergo et ius alios ab eiusmodi rei vsu ea ratione, qua in eadem habet ius, excludendi (§. 443. coll. §. 94. Cor.).

COR. I. Sequitur inde, 1) dominum habere ius, alios ab vsu substantiae atque consectariis eius, quod suo in dominio existit, excludendi; 2) eum, qui habet ius fruendi, habere ius alios ab vsu consectariorum eius, in quo habet eiusmodi ius, excludendi etc. etc. (§. 445. seq.).

COR. II. Porro patet notionem iuris realis latiorem esse notione iuris de re quadam suo pro arbitrio disponendi.

§. 449.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0264
DFG

§. 449.

Ipsam rei detentionem, cum animo eam habendi, *possessionem* appellare, mos est. Ex quo patet, *possidere* generatim sumtum idem esse ac vsum habere. Qui vsum rei habet, aut ea est in persuasione, vt vsum illum habeat, iure proprio, aut non. Si illud, *possessio* vocatur *iuridice sumta*, et si hoc, *grammatice sumta*. Vt et ius possidendi.

COR. Ab rei detentione cum animo eam habendi ad possessionem valet consequentia. Sed dominus rem suam cum animo eam habendi detinere potest (§. 448. Cor.). Ergo et cum dominio ius possidendi connexum est. Idem etiam ius cum quocunque iure in re connexum esse, si nimirum alia ratione eiusmodi ius non possit exercere, eadem ratione ex Cor. cit. colligitur.

§. 450.

Rem, in qua habemus ius, ab alio possessam repetere, idem est ac eam *rem vindicare*, quatenus terminus significatione generaliori sumitur. Vt et ius rem suam vindicandi.

COR. I. Qui ergo rem aliquam vult vindicare, is demonstrare tenetur, eum aut huius rei dominum esse, aut ius, quod in eadem habet, alia ratione non posse exercere (§. 445. seq.).

COR. II. Ex quo patet 1) domino, quoniam habet ius alios ab vsu substantiae eius, quod suo in dominio existit, excludendi (§. 448. Cor.), competere ius, rem suam a quocunque possessore vindicandi (§. 449. Cor.). Idem ius vindicandi certa etiam sub determinatione habere quemcunque, qui eadem in re habet ius (§. 449. Cor.).

§. 451.

Actus, quo efficitur, vt id, quod nostrum est, fiat alterius, dicitur *rei alienatio* seu *translatio eius, quod nostrum est*. Item ius rem alienandi.

COR.

COR. I. Nemo ergo aliquid alienare potest, nisi quod ad τὸ suum pertinet. Et quatenus aliquid ad τὸ nostrum pertinet, eatenus etiam praesumtiue habet ius alienandi. Vid. §. 428. (§. 444.).

COR. II. Quare cum domino etiam competat ius de ipsa rei substantia suo pro arbitrio disponendi (§. 445.), ius ipsam rei substantiam alienandi, dominii consectarium est naturale. Cessat, quoties quis dominium habet personaliter (§. 428.)

COR. III. Solum vero dominum habere ius, rem etiam quoad substantiam alienandi, ex iam dictis facile concipitur.

§. 452.

Quid vsuarius, vsufructuarius et proprietarius.

Domino competit ius rem suam alienandi (Cor. 2. §. 451.), et suo pro arbitrio de eadem disponendi (§. 445.). Ergo et fieri potest, vt dominus rem suam in alium solummodo quoad vsum, aut solummodo quoad fructum transferat (§. 446.). Ille, in quem dominus tantummodo vsum rei suae transtulit, dicitur *vsuarius*, in quem vero vsumfructum transtulit, *vsufructuarius* appellatur. Et in vtroque casu dominus *proprietarii* accepit nomen.

COR. I. Nec vsus nec vsusfructus rei substantiam afficiunt (§ 446. Cor. 1.), ergo nec vsuarius nec vsufructuarius re illa alia ratione vti vel frui possunt, quam salua illius substantia fieri potest. Re itaque illa abuti nequeunt (§. 446. Cor. 2.).

COR. II. Quicunque non habet ius re abutendi, non est dominus (§. 447.). Ergo nec vsuarius nec vsufructuarius sunt rei domini (Cor. 1.). Ex quo sequitur, vt *ius re vtendi et fruendi formale a iure re vtendi et fruendi caussali*, quod soli domino competit (§. 445. seqq.), sit distinguendum.

COR. III. Et ita concipimus, cur nec vsuarius nec vsufructuarius dominii proprietatem nanciscantur. Ius ipsam rei substantiam suo pro arbitrio vindicandi est proprius dominii effectus (§. 450.). Ergo nec vsuario nec vsufructuario competit ius, ipsam rei sub-

substantiam vindicandi, si alia ratione ius illis concessum exercere possunt (§. 450. Cor.).

§. 453.

Nec vsuarius nec vsufructuarius habet ius, de ipsa rei substantia suo pro arbitrio disponendi. Sed iis tantummodo concessum est ius ex re alterius vtilitatem quandam capiendi (Cor. 1. seqq. §. 452.). Concipimus ergo iura in re aliena ad vtilitatem quandam alicui concessa, quae *seruitutes* vocantur. Conceditur hocce ius vel personae, vel rei possessoribus, si prius, seruitus dicitur *personalis*, si vero posterius, *realis*. Seruitus quid.

COR. I. Patet inde, inter seruitutis personalis species etiam vsus et vsusfructus referri posse.

COR. II. Et quoniam seruitus est ius in re aliena alteri ad vtilitatem quandam concessum, sequitur 1) vt nemo possit in re propria seruitutem habere, 2) vt illi, qui sibi in re aliena seruitutem acquisiuit, non competat ius de ipsa rei alienae substantia suo pro arbitrio disponendi.

§. 454.

Quicquid in dominio nostro existit, id etiam ad τὸ nostrum pertinet (§. 445. Cor. 1.). Ex quo sequitur: Nonnulla ex iure dominii consectaria.

I. Vt ille, qui alterum in vsu atque possessione eius, quod ipsius in dominio existit, turbat, dominum laedat (§. 325.).

COR. Atque ideo domino det iustam caussam belli (§. 362.). Quae ergo in capite de Iure necessitatis et belli explicata, hinc etiam applicari possunt.

II. Vt dominus ad transferendum rerum suarum dominium non possit cogi (Cor. 2. §. 325.).

COR. Qui ergo dominum ad transferenda ea, quae in dominio suo existunt, cogit, ille dominum in possessione eorum, quae ad τὸ suum pertinet, turbat (§. 278.),

(§. 278.), ideoque dominum laedit (§. 325.), et ita illi dat iustam belli causſam (§. 362.).

SCH. Notare velis, in collisione fieri posse, quod in se illicitum est.

§. 455.

Quid dominium plenum et minus plenum.

Domino competit ius rem suam alienandi (Cor. 2. §. 451.). Sed nemo dominum cogere potest, vt rem suam alienet (§. 454. pr. II.). Tantum igitur in alterum transfertur, quantum is, qui alienat, transferre voluit. Fieri ergo potest, vt dominus rem suam alienans omne suum ius, quod in re alienanda habuit, simul transmittat, vel ius aliquod in re alienanda sibi reseruet, quo nimirum iura alterius in actu secundo restringere potest. Ex quo concipitur diuisio dominii in *plenum* seu *absolutum* et *minus plenum* seu *restrictum*.

§. 456.

Quod vel directum vel vtile.

Si dominus rem suam ita in alterum transfert, vt eiusmodi ius in re alienanda sibi reseruet, *dominus* ille dicitur *directus*, et is, in quem ea ratione rem suam transtulit, *domini vtilis* accepit nomen. Priori etiam respectu dominium vocatur *directum*, posteriori vero *vtile*.

§. 457.

Dominus vtilis est verus dominus.

Dominus vtilis est verus dominus. Ipsa enim res sub circumstantiis §. 456. determinatis alienata in τὸ suum domini vtilis translata est (§. 456.). Ergo et domino vtili competit ius de ipsa rei alienatae substantia suo pro arbitrio, licet quoad actum secundum aliqua ratione restricto, disponendi (§. 444.), atque ideo verus huius rei alienatae dominus nominari potest (§. 445.).

COR.

COR. I. Quae ergo iura §. 446-451. de domino demonstrata sunt, domino etiam vtili, quoad actum tamen secundum aliqua ratione restricta, competunt.

COR. II. Vsufructuarium et vsuarium non esse dominum vtilem, inde immediate sequitur (§. 452. Cor. 3.. Vid. PAVLI FRANCISCI ROMANI Diss. de dominio restricto, Lips. A. 1675.

COR. III. Ponamus vero, dominum vtilem re tradita ita vti, vt vsu illo ius, quod dominus directus sibi reseruauit, violet, tunc dominum directum laedit (§. 325. 278.), ideoque mala hoc ex vsu orta ad damna referenda sunt (§. 330.), ergo et domino directo dat ius, illum, vt damna praestet, cogendi (§. 334.), atque ideo iustam belli caussam (§. 362.) etc.

COR. IV. Quod mutatis mutandis etiam ad eos accommodari potest casus, quibus dominus directus iure sibi reseruato alia ratione vtitur, quam salua illa constitutione, qua reseruatum est, fieri potest.

§. 458.

Variae dominii minus pleni species.

Dominus directus, rem suam in dominum vtilem transmittendo, varia ratione ius aliquod in re alienanda sibi reseruare potest (§. 456.). Vid. §. 446. seqq. Innumerae ergo species dominii minus pleni cogitari possunt. Quoniam vero, quod circa eas in foro naturali iustum est, ex generalibus hucusque explicatis, si modo per casus obuii naturam magis determinantur, immediate intelligi potest, non opus habeo, vt de illis pluribus hic dicam.

SCH. I. Quamuis innumerae dominii vtilis esse possint species, tamen *feudum*, *ius emphyteuticum*, et *ius superficiei* apud plerasque gentes notissimae huius dominii sunt species, quarum notiones vt breuissimis hic in scholiis exponam, necessarium esse iudico.

SCH. II. Si dominus directus rem suam in alterum hac sub conditione transmisit, vt dominus vtilis illi fidelitatem praestare debeat, *dominium* hoc *vtile* dicitur *feudum*, cuius intuitu dominus directus per excellentiam

lentiam *dominus*, dominus vero vtilis *vasallus* vocatur.

SCH. III. Fieri etiam potest, vt dominus directus rem suam sub lege annuae pensionis (seu, vt cum ICtis loquar, canonis annui) in recognitionem dominii ipsi praestandae in alterum transferat, et tunc dominium vtile dicitur *Emphyteusis*, cuius respectu dominus vtilis *Emphyteuta*, dominus vero directus *emphyteuticarius* appellatur. Exemplum vid. Gen. XLVII. 26. seq.

SCH. IV. Si tandem domino directo salarium aliquod pro superficie in solo sibi reseruato a domino vtili praestari debet, ius *superficiei* oritur, et tunc dominus directus *dominus* per excellentiam, dominus vero vtilis *superficiarius* dicitur. Vid. Ill. HEINECCIVM I. N. et G. L. I. Cap. X. §. 281.

SCH. V. Sed vberiorem harum domini vtilis specierum explicationem, ex superioribus facillime quoad generalia hauriendam hic mittimus, et quaeramus modos in foro naturali acquirendi atque amittendi iura in re et praesertim rerum dominia.

TIT. IV.

DE MODIS ACQVIRENDI IVRA REALIA ET DE ORIGINARIA REI ADQVISITIONE.

§. 459.

Quae in dominio nostro existunt, et omnia iura, quae in re habemus, pertinent ad τὸ nostrum acquisitum.

Omne ius, quod habemus in re a nobis diuersa, ergo et dominium ad τὸ nostrum acquisitum pertinet. Omne enim ius, quod in re habemus, ergo et omne, quod habemus, dominium pertinet ad τὸ nostrum (§. 278.), quoniam vero nec ex illarum rerum natura, nec ex nostra natura concipi potest, cur hae et non potius aliae res in nostro, et non potius in alieno existant dominio, et cur in hac et non in alia quadam re nos et non potius alii habeant ius (§. 451. Cor. 2.), consequens est,

ist, vt, iura, quae in re a nobis diuersa habemus, ideoque dominia nostra, non ad τὸ nostrum conatum referri possint (§. 327.). Pertinent ergo ad τὸ nostrum acquisitum.

COR. Sine facto quodam nil acquirere possumus (§. 327.). Ergo et in foro naturali nihil remanet, quam factum aliquod, vnde modum acquirendi dominium atque ius in re a nobis diuersa concipere possumus. Vid. KOEHLERI I. N. §. 1501.

§. 460.

Quid modus acquirendi originarius et deriuatiuus.

Omnis res, quam ponere possumus, est vel eiusmodi, vt quis habeat ius de eadem sue pro arbitrio disponendi, vel non. Si hoc, aut quis habet ius ab eius vsu alios excludendi, aut non. Si primum, dicimus, *eiusmodi rem esse in alicuius potestate*, si secundum, *res* in ea relatione vocatur *iacens*, et si vltimum, *rem esse nullius* a Doctoribus affirmatur. Omnis itaque res aut est nullius, aut non. Ex quo patet, rem, in qua quis sibi vult acquirere ius, aut esse rem nullius, aut non. Si prius, *acquisitio* dicitur *originaria*, et si posterius, *deriuatiua*. Vide GROTIVM *in I. B. et P. Lib. cap. III. §. 1. seqq.*

COR. Quum a iure negatiuo ad ius affirmatiuum non valeat consequentia: manifestum est, *ius reale* generatim sumtum esse ius alios ab vsu rei cuiusdam excludendi. Et hoc esse *negatiuum*, si cum iure eadem de re disponendi non connexum; *affirmatiuum*, si cum eiusmodi iure disponendi sit connexum.

SCH. Ex rei iacentis explicatione manifestum est, eam esse rem certa in relatione consideratam, atque ideo fieri posse, vt res in se nullius certa in relatione sit res iacens. Huius rei diuisionis ope de permultis maximi momenti controuersiis eoque de hereditate, de iure venandi etc. nos posse constituere, deinde explicanda abunde docebunt.

§. 461.

Sine titulo atque modo acquirendi nemo ius in re quadam habere potest.

Omne ius, quod in re quadam a nobis diuersa habemus, mediante facto quodam acquisitum est (§. 459. Cor.). Hocce vero factum eiusmodi esse debet, vt rationem sufficientem, ex qua, cur illo producto ius in re sit acquisitum intelligi possit, contineat (§. 111. Ph. pr.). Ex quibus colligimus, vt, ius in re acquisitum esse, demonstraturus indicare debeat *primo* factum, quo eiusmodi ius acquisiuit, et *deinde* eiusmodi factum continere determinatae acquisitionis rationem sufficientem. Ratio haecce est *caussa* acquisitionis iuris in re *remota*, factum vero illud eiusdem acquisitionis *caussa proxima* dicitur. Caussa acquisitionis iuris in re remota vocatur *titulus*, proxima vero *modus acquirendi*. *Ius itaque in re quadam constitutum esse, sine titulo atque acquirendi modo concipi nequit.*

COR. I. In titulo est ratio sufficiens, cur ille, qui hoc vel illud commisit factum, ius in re quadam a se diuersa sibi acquisiuerit. Et ex modo acquirendi concipitur factum, quod eiusmodi ius sit acquisitum. Omnis ergo demonstratio, quae, ius in re quadam acquisitum esse, probat, sequenti absoluitur Syllogismo.

Qui hoc vel illud produxit factum,
ille est huius rei dominus.
Atqui TITIVS hoc vel illud produxit factum,
E. TITIVS est huius rei dominus.

COR. II. Quo ex Syllogismo ratio concipitur, cur *titulus* caussa iuris, et modus acquirendi *caussa facti* dicatur.

COR. III. Si illo in Syllogismo propositio maior rationem insufficientem de iuris in re acquisitione contineat, titulus erit insufficiens, qui a doctoribus vocatur titulus iniustus. Ex quo patet, necesse esse, vt titulus, quo, ius in re acquisitum esse, demonstrari debet, sit iustus.

§. 462.

§. 462.

Quicquid volumus et facere possumus, id fit existens. Si itaque rem nullius in τὸ nostrum recipere volumus atque in τὸ nostrum recipimus, consequens est, vt eiusmodi res inter ea, quae ad τὸ nostrum pertinent, referri debeat. Eiusmodi rei nullius apprehensio cum animo eam nobis propriam habendi, dicitur *occupatio* in specie (*a*). Quoniam *occupare* generatim sumtum idem est, ac aliquid suo facto in τὸ suum recipere. Quid occupatio.

COR. I. Occupatio igitur originaria requirit,

1. vt res, quae occupatur, sit nullius, i. e. in potestate alterius non existens.
2. vt occupans rem occupandam in τὸ suum recipere velit, atque recipiat.

COR. II. Ex quo patet, nec solum animum ad rem occupandam (*b*), nec solam apprehensionem sine animo rem sibi propriam habendi, ad occupationem sufficere. Prius cum vulneratione ferae illustrari potest.

COR. III. Si quis rem nullius eo animo apprehendat, sensu generaliori dici poterit, eandem rem ab illo esse acceptatam (§. 409. Cor.). Quae ergo §. 411. seqq. de acceptatione mediata et immediata dicta, si generaliter sumuntur, ad apprehensionem etiam, de qua hic loquimur, accommodari possunt.

SCH. Notare tamen velis, hanc occupationem ab occupatione bellica, de qua infra, distinguendam esse.

(*a*) L. 1. §. 1. ff. de acquir. vel am. poss.
(*b*) §. 13. Inst. d. R. D. et L. 55. ff. h. t.

§. 463.

Occupatio eaque sola est iustus modus acquirendi dominium originarius. Qui enim rem occupat, rem, quae in potestate alterius non existit, cum animo eam sibi propriam habendi, apprehendit (§. 462.). Saluis ergo officiis erga alios perfectis (Cor. 2. §. 325.), id, quod occupat, in τὸ suum Sola occupatio est modus acquirendi dominium originarius.

ſuum recipit (§. 277.). Ergo fit huius rei dominus (Cor. 1. §. 445. vide §. 442.). Ex quo abunde ſequitur, vt occupatio ſit iuſtus modus acquirendi dominium originarius (§. 460. et 155.). Q. e. p.

Originarius acquirendi modus requirit, vt res acquirenda in nullius poteſtate exiſtat (§. 460.). Quicquid igitur hoc modo acquiritur, ab alio non poteſt accipi. Quoniam porro nulla res a nobis diuerſa natura in poteſtate noſtra exiſtit (per dem. ad §. 459.), ſequitur, alium acquirendi modum originarium non poſſe cogitari, quam quo rem nullius cum animo eam nobis propriam habendi apprehendimus, ideoque ſolam occupationem eſſe iuſtum acquirendi modum originarium (§. 462.). Q. e. a.

COR. I. Rei ergo occupatio iuſtum dat titulum dominium conſtituentem, et nemo iuſto gaudet dominii rei, quae fuit nullius, titulo, niſi qui rem occupauit (§. 461. Cor. 1).

COR. II. Res, quae non exiſtit, eſt nullius. Qui creat, rem non exiſtentem reddit. Ergo et manifeſta eſt ratio, cur creatio modus acquirendi rerum dominia originarius, isque neceſſarius, dici poſſit. Deus itaque eſt omnium rerum, quae exiſtunt, dominus abſolutiſſimus. Et ita nouum habemus fontem, ex quo iura dei in creaturis, officiaque creaturarum erga deum haurire poſſumus. Sed de hoc forſan alio tempore. vide interim §. 10. ſeqq. de Ciu Dei.

§. 464.

Quid noſtrum occupatitium.

Qui rem nullius occupat, fit eius dominus (§. 463. 445.). Recte ergo dicitur, rem nullius cedere occupanti. Quicquid itaque occupauimus, pertinet ad τὸ noſtrum acquiſitum, quod hac ex ratione etiam a Doctoribus τὸ *noſtrum occupatorium* ſeu *occupatitium* dicitur.

§. 465.

§. 465.

Rem dereliquere idem est, ac efficere, vt res, quae in dominio nostro extitit, fiat nullius. Rem vero in dominio suo existentem casu fortuito non derinere, si cum domini voluntate fiat, rem suam *abiicere*, si vero inscio atque inuito domino fiat, *rem suam amittere* dicitur. Quid rem derelinquere, abiicere et amittere.

COR. I. Res ergo derelicta est nullius, quae vero vel abiecta vel amissa, adhuc in dominio existit.

COR. II. Si quis ergo rem derelictam inuenit, eaque ratione, quam §. 462. indicaui, apprehendit, ille rem nullius occupat, atque ita eiusmodi res inuentori cedit (§. 464.).

COR. III. Si rem, quae adhuc in dominio existit, inueniamus, ea domino restituenda erit (§. 454.). Res tantummodo abiecta vel amissa existit adhuc in dominio (Cor. 1.). Qui ergo eiusmodi rem inuenit, vt eandem domino restituat, tenetur.

SCH. I. Athenienſium ergo lex: Quae non posuisti, ne tolle, *non nisi de rebus amissis vel abiectis intelligenda est.*

SCH. II. Opinionem de bonis naufragorum in litus eiectis, et fisco domini, cui terra paret, addicendis, legibus naturalibus repugnare, facile ex iam demonstratis colligitur. Iustam ergo legem FRIDERICVS Imperator tulit, qua teste SCHOTTELIO de antiquis Germ. iurib. cap. 20. iniustum damnauit morem, quo bona naufragorum retinere litorum accolae non verebantur. Vid. BEYERI Specim. iuris germ. L. II. c. VI. et GROTIVM I. B. et P. L. II. cap. VIII. §. 1.

§. 466.

Manifestum ex iam dictis est, solam rei inuentionem nec esse iustum acquirendi modum, nec iustum acquisitionis titulum nos ex eadem posse deducere (§. 461. et Cor. 3. §. 465.). Inuentio itaque non est rei occupatio (§. 463. Cor. Inuentio non est modus dominium acquirendi originarius.

Cor. 1.), atque ideo dici nequit, quod sit modus acquirendi dominium originarius (§. 463.).

COR. Si quis itaque dominium de re, quam inuenit, velit acquirere, necesse erit, vt ad inuentionem aliquid accedat, ex quo eiusmodi acquisitionis titulus inferri possit.

§. 467.

Res, cuius dominus non constat, habetur pro re nullius.

Res, cuius dominus ignoratur (ignorantia scilicet inuincibili), iure habetur pro re nullius. Ignorantia enim inuincibilis nulla gaudet moralitate (§. 117.), quicquid ergo ex ignorantia inuincibili agimus, inter moraliter mala, ideoque inter ea, quae legibus moralibus repugnant, referri nequit (§. 107.). Dum quis ergo rem, cuius dominum ignorantia inuincibili ignorat, cum animo eam sibi propriam habendi apprehendit, hoc facto neminem laedit (§. 325. Cor. 2.), atque adeo eiusmodi res pro re, quae in potestate alterius existit, haberi nequit (§. 454.), ipso ergo iure pro re nullius haberi potest.

COR. I. Iisdem ex principiis propositio haecce generalior deduci potest: *Non esse et non apparere in sphaera iuris pari passu ambulant.*

COR. II. Si itaque inuentori innotescere nequit, quinam sit rei inuentae dominus, consequens est, vt eiusmodi res inuentori, si nimirum eandem occupat, cedat (§. 465 Cor. 2.).

COR. III. Ponamus vero, aliquem inuenire rem, cuius dominum quidem ignorat, attamen ita, vt ignorantiam illam euitare possit, fieri non potest, vt rem illam inuentam pro re nullius habeat. Si ergo de re illa inuenta suo pro arbitrio disponeret, dominum in eo, quod in dominio suo existit, turbabit, ideoque laedet (§. 454.).

COR. IV. Quum vero, qui rem nullius occupat, illius dominus fieri debeat (§. 463.); consequens est, vt, qui rem, cuius dominum non potuit cognoscere, inuenit, et eam cum animo sibi propriam habendi apprehen-

apprehendit, in ipso inuentionis articulo eiusmodi rei sit dominus (§. 462.). Ex quo porro sequitur, vt eiusmodi res inuentor in eadem re iura domini §. 445. seqq. explicata sibi acquisierit.

COR. V. Si ergo eiusmodi rei inuentor re illa vtitur, fruitur vel abutitur, iure suo vtitur (§. 447.), ideoque neminem laedit (§. 336.).

COR. VI. Qui neminem laedit, nemini etiam infert damnum (§. 330.). Quo praemisso ponamus, ex interuallo rei inuentae dominum apparere, necesse quidem est, vt domino, quoniam habet ius, rem suam vindicandi (§. 450. Cor. 2.), restituatur (§. 465. Cor. 3.), si vero eiusmodi inuentor, quem Cor. 2. definiui, rem illam deteriorem reddiderit, nulla erit ratio, ex qua, vt domino damnum praestare debeat, possit deduci (Cor. 5.).

COR. VII. Eadem ex ratione deduci potest, inuentorem dictis sub determinationibus non teneri, vt fructus ex re inuenta perceptos atque consumtos restituat.

SCH. Ex principiis hisce in Corollariis explicatis satis intelligi potest doctrina de dominio interimistico *atque* bonae fidei possessione.

§. 468.

Quid accessio eiusque species.

In omni re, quae in vniuerso existit, quantum aliquod concipimus. Ergo et in re, quae in dominio nostro existit, quantum aliquod cogitare licet. Quicquid habet quantum, augeri et minui potest. Ergo et fieri potest, vt res, quae in dominio nostro existunt, incrementum capiant, ex quo, quid sit *accessio*, abunde intelligimus. Capiunt vero res, quae in dominio nostro existunt, incrementum vel natura, vel industria nostra, vel natura et industria simul, ergo et accessio est vel *naturalis*, vel *industrialis*, vel *mixta*.

SCH. Ad primam accessionis speciem, foeturam, alluuionem, vim fluminis, insulam, aluei derelictionem,

ad secundam, specificationem, adiunctionem, confusionem, commixtionem, scripturam, picturam, inaedificationem, ferruminationem, adplumbaturam, *ad tertiam tandem* implantationem et sationem *referre solent ICti.* Vid. STRVVII iurisprudent. forens. Lib. II. Tit. 1. Aph. XXXI. seqq.

§. 469.

Si accessio est necessaria, dominus rei etiam est incrementorum dominus.

Si ea, quae ad rem in dominio alicuius existentem accedunt, ad eandem vt effectus naturales ad causam naturalem referri possunt, solus rei dominus eiusmodi incrementa iure acquirit. Si enim rei incrementa ad eandem vt effectus naturales ad suas causas referri possunt, iis summa cum ratione annumerantur, quae huius rei fructus atque vsus exhibent (§. 446.); Quare, cum domino competat ius re sua vtendi atque fruendi (§. 447.), et quemcunque alium non dominum ab vsu rei suae excludendi (§. 448.), consequens est, vt solus dominus eiusmodi incrementa iuste acquirere possit.

COR. I. Et ita concipimus speciem *occupationis*, quae *accessoriae* nomen accepit, et ex ICtorum sententia *ius tralatitium* constituit. Est ergo *ius tralatitium*, quo ea, quae ex re nostra resultant, acquirimus.

COR. II. Huc praecipue referri potest *foetura animalium.* Foetus ergo cedit domino animalis.

SCH. I. Vario quidem modo Doctores de foetus animalium domino iudicant. Sunt enim, qui, si de foetus origine non constat, cum VLPIANO (*a*) *partum ventrem tanquam accessorium sequi, affirmant; si vero de vtroque parente constat, nonnulli partum cum* GVNDLINGIO *communem pronunciant. Sed placent cogitationes* KESTNERI (*b*), *quae facile ad principia reuocari possunt*: foetus ex vacca productus ad dominum faemellae, non masculi pertinet, eo enim tempore, quo vacca concepit, semen transfusum nec amplius masculini corporis pars est. Semen proinde in bonis non est, et quamuis in bonis sit, pars tamen

men matris maternorumque viscerum est, neque hic quaeritur, cuius sit semen, sed cuius sit foetus, natura enim non produxit semen in vtilitatem hominum, sed foetum etc.

SCH II. Notare velis, fructus in relatione ad dominum substantiae iacere, et perceptionis ope ab eodem acquiri.

(*a*) L. 24. ff. de statu hominum.

(*b*) I. N. et G. Cap. II. §. 16.

§. 470.

Si res quaedam aliena A, de cuius domino constat, ad rem B, quae in dominio nostro existit, natura accedat, res A suo domino manebit. Quoniam enim res A ad rem B natura accedit, accessio illa domino non potest imputari (§. 319.), ideoque in domino nulla concipitur voluntas alienandi (§. 213.), ergo manet dominus (§. 445. Pr. 11.). Porro, cum de huius rei A domino constet, res etiam pro nullius haberi nequit, vt ergo domino suo maneat, consequens est (§. 454. Pr. 1.).

In accessione naturali quaelibet res, si de domino eius constet, manet suo domino.

SCH. Quod ad *vim fluminis*, id est, incrementum beneficio fluminis semel et simul adiectum, accommodari potest.

§. 471.

Si res quaedam aliena A, de cuius domino non constat, ad rem in dominio alicuius existentem B natura accedat, accessio illa domino ipsius B non dabit dominium, sed occupandi modo occasionem praebebit. Si enim de rei A domino non constat, A pro re nullius iuste habetur (§. 467.), ideoque soli occupanti cedit (§. 464. 463.). Dum vero accessio illa fit natura (per hypoth.), nuda illa accessione dominus rei B rem accessam A non occupauit (§. 462.), ergo nec dominium

Accessio naturalis rei, de cuius domino non constat, domino rei, cui accedit, dat occupandi occasionem

hac in re sibi acquisiuit. Cum tamen ad rem, quae in dominio ipsius existit, accedat (per hypoth.), consequens est, vt accessio illa domino rei B tantummodo occupandi occasionem praebeat (§. 104.).

COR. Huc referri possunt

1) *alluuio*, qua incrementum beneficio fluminis terrae nostrae pedetentim et latenter adiicitur. Patet enim, his sub circumstantiis dominum particularum, quibus incrementum illud compositum, ignorari. Hac etiam ex ratione scriptores rei agrariae *agros arcifinios* ab *limitatis* distinxerunt, per *illos* agros, qui non nisi limitibus naturalibus finiuntur, per *hos* vero agros, qui limites mensoria ratione comprehensos habent, intelligentes. Vid. IOH. FR. GRONOV. *ad Grot.* de I. B. et P. L. II. Cap. III. §. 16. n. 1.

2) *Insula* in flumine sensim coalita, eadem enim ex ratione pro re nullius haberi potest. Eiusmodi vero incrementum ad praedium proximum accedere, ex natura occupationis facile intelligitur. Vid. HEINECCII Elem. Iur. ciu. §. 357.

3) *Aluei derelictio.* Potest enim ob identitatem rationis pro insula substitui. Quae ergo de hac dicta sunt, de illa etiam valere debent. Conf. SCHILTERVM ad ff. Exercit. XXIII. §. 64.

SCH. Ex iam dictis facile colligitur, eos, qui accessionem in genere, ius acquirendi incrementum, quod rei nostrae adiungitur, *interpretati sunt, id, quod in accessione iuris positiui est, ab eo, quod in accessione iuris naturalis stricte sic dicti, non satis separasse.* Si consensum quaeras, velim, vt euoluas GVNDLINGII I. N. et G. Cap. XX. §. 33.

§. 472.

Quid adiunctio, specificatio et commixtio.

Si ad rem A, quae in potestate alicuius existit, incrementum aliquod B accedat, cuius accessionis ratio est in alicuius industria, incrementum illud B vel extra rem nostram existet, vel

vel minus. Si prius, acceſſio illa erit *adiunctio*. Si vero poſterius, incrementum illud conſiſtet vel in mutatione figurae, qua res illa limitata fuit, vel in modo, quo aliena res cum illa miſcetur. Priori ratione acceſſio *ſpecificationis*, poſteriori vero *commixtionis* nomen accepit.

SCH. Ad adiunctionem referunt ICti adferruminationem, adplumbaturam, intexturam, inaedificationem, ſcripturam et picturam. Et reſpectu commixtionis commixtionem ſtricte ſic dictam et confuſionem diſtinguunt.

§. 473.

Quomodo acceſſio induſtrialis dominii cauſſa eſſe poteſt.

Incrementum quod alicuius induſtria ad rem in poteſtate quadam exiſtentem accedit, vel in poteſtate alterius exiſtit, vel minus. *Si prius*, non poteſt acquiri, niſi per modum deriuatiuum (§. 460.). Ergo de hoc in Tit. ſequentibus dicendum erit. *Si poſterius*, incrementum illud cedit occupanti (§. 463.). Quamobrem, cum domino competat ius quemcunque alium non dominum ab vſu rei ſuae excludendi (§. 448.), dominus rei, ad quam incrementum acceſſum, ipſo iure fit huius incrementi dominus, ſi ſine diſpendio a re ſua non poſſit ſeparari. Si vero ſine huius rei diſpendio ab eadem ſeparari poſſit, conſequens erit, vt acceſſio illa domino tantummodo occupandi occaſionem praebeat (per dem. ad §. 471.), res ipſa vero occupanti cedat (§. 463.).

SCH. His ex principiis, quae de acceſſione induſtriali ſubtiliter admodum philoſophati ſunt ICti, quatenus ſunt iuris naturalis perfecti, facile colligi poſſunt; quatenus vero ſunt iuris naturalis imperfecti, cognoſci poſſunt ex Sect. II. Cap. I. Tit. I. Et quoniam acceſſio mixta ex naturali et induſtriali componitur (§. 468.), non neceſſe eſt, vt de occupa-

rione

tione accessoria pluribus hic agamus. Interim velim vt legas Ill. HEINECCII I. N. et G. Lib. I. Cap. IX. §. 256. seqq. et Element. Iur. Ciu. §. 354. seqq.

TIT. V.

DE MODIS ACQVIRENDI IVRA IN RE ET SPECIATIM DOMINIA DERIVATIVIS VIVO PRIORE DOMINO.

§. 474.

Alienatio rei sine praeuia lacsione est plane arbitraria.

Neminem, nisi eum, qui nos turbat, vt nobis aliquid praestet, cogere possumus (§. 325. et Cor. 2.). Ergo et fieri nequit, vt aliquem sine praeuia turbatione cogamus, vt nobis ius aliquod in re sua concedat (vid. §. 454. Pr. II. et Cor.), *vt ergo quis ea, quae in potestate sua existunt, sine praeuia turbatione alienet, in foro externo a solo ipsius arbitrio dependet.*

SCH. Rationem, cur propositionem in superioribus simpliciter positam, hoc in commate restrictiue, quod, vt fieri possit, natura obiecti permisit, enuntiauerimus, lector philosophus facile perspiciet, si modo ad ea, quae hoc ex principio infra deducturi sumus, velit attendere.

§. 475.

Ideoque his sub circumstantiis nemo ius in re alterius acquirere potest, nisi praeuio pacto.

Fieri non poterit, vt quis dictis sub determinationibus ius in re quadam aliena acquirat, nisi praeuio pacto. Si quis enim sub circumstantiis commate praecedente determinatis ius in re quadam aliena acquirat, huius acquisitionis fundamentum erit vel coactio, vel non; quoniam vero illis sub determinationibus primus acquirendi modus moraliter impossibilis est (§. 474.), et occupationem hic ponere non possumus (§. 462.); sequitur, vt iisdem sub determinationibus ius in re quadam aliena acquirere non possimus, nisi prae-

praeuio alterius consensu (§. 397.). Quamobrem, cum eiusmodi consensus sine pacto cogitari nequeat (§. 415.); consequens est, vt dictis sub determinationibus ius in re quadam aliena acquiri nequeat, nisi praeuio pacto.

COR. I. Promissio, quatenus efficaciter acceptata est, constituit *pactum perfectum* (§. 415.). Et si promittens promissa praestitit, *pactum* vocatur *consummatum*. Vti igitur ex pacto, quod solummodo perfectum est, ius ad rem oritur (§. 420.); ita etiam pactum consummatum constituit ius in re (§. 445.).

COR. II. Ex quibus patet, pactum perfectum iustum acquisitionis titulum, et pactum consummatum iustum acquirendi modum, quatenus nimirum acquisitio deriuatiua spectatur, constituere (Cor. Cor. §. 461. vide Cor. 4 §. 415.).

COR. III. Pacta sunt vel vnilateralia, vel bilateralia (§ 438.). Ergo et duplicem determinatis sub circumstantiis habemus modum, quo iura in re deriuatiue acquirere possumus, mediante scilicet pacto vnilaterali et bilaterali (Cor. 1.). Quae itaque §. 415. seqq. de pactis euoluta sunt, hic etiam adcommodari possunt.

SCH. In Iure Romano subtiliter admodum a pactis contractus, vt a genere species, distinguuntur. Sed non opus est, vt in iure naturae distinguamus, de quorum differentia specifica iuris Consulti non conueniunt. Vid. GVNDLINGIVM I. c. Cap. XXIII. §. 29. seqq. *Interim tamen permittas L. B. vt hic species pactorum, quorum ope iura in re acquiri possunt, exponamus.*

§. 476.

Fundamentum variarum pacti specierum.

Auxilii caussa omnia iniri pacta voluntaria, ex §. 393. seqq. facile colligitur. Quot itaque sunt modi, quibus aliis auxilium ferre possumus, tot etiam pactorum genera ponere possumus.

§. 477.

Pactum est vel gratuitum vel onerosum.

Gratis facimus, vbi nihil contra accipimus. Omne igitur pactum vnilaterale est gratuitum, seu

seu vt alii loquuntur, beneficium. Pactum vero bilaterale est reciprocum seu oneroſum (§. 438.).

§. 478.

Quid donatio.

Qui de aliqua re gratis paciſcitur, vel de ipſa rei ſubſtantia, eiusque conſectariis, vel de rei cuiusdam conſectariis ſolummodo paciſcitur. Priori reſpectu pactum vnilaterale dicitur *donatio.*

COR. I. Qui donat, rem ſuam alienat (Cor. 4. §. 415.). Quamobrem, cum ſoli domino competat ius rem alienandi (§. 451. Cor. 1.), ſolus etiam dominus donare poteſt.

COR. II. Donatio eſt pactum vnilaterale. Ante ergo quam acceptatio efficaciter facta, nulla adeſt donatio (§. 415. Cor. 2.), nullaque obligatio pactitia, nec vllum ius pactitium (§. 420.), atque ideo hiſce ſub determinationibus in foro externo fieri poterit, vt dominus promiſſionem reuocet (§. 421.).

COR. III. Conſummato pacto ius in re in alterum transfertur (§. 475. Cor. 1.), conſummata ergo donatione alter (ille ſc. cui obiectum donationis promiſſum) fit rei translatae dominus (§. 445.).

COR. IV. Et hac ex ratione ad donationem etiam referunt *ictum miſſilium*, quando quis rem aliquam proiicit animo eam derelinquendi, et transferendi in eum, qui primo eam apprehenderit. vid. §. 45. I. d. R. D.

COR. V. Huc referas titulum pro donato (§. 461.), qui eſt lucratiuus (§. 477.).

SCH. I. Sunt quidem, qui ad donationem etiam referunt vota, *quae promiſſiones a deo acceptatas dicunt, de quibus in praelectionibus.* Vid. GVNDLINGIVM l. c. Cap. XIII. §. 7. Conf. §. 280.

SCH. II. In quibus ſimul de diuiſione donationis in donationem in totum liberalem et remuneratoriam ſumus dicturi.

§. 479.

Quid commodatum et mutuum.

Si quis cum altero gratis de rei cuiusdam conſectariis ſolummodo paciſcitur, conſectariis hiſce

hisce vel salua rei substantia vti possumus, vel non, si prius, oritur pactum vnilaterale, quod vocatur *mutuum*, si posterius, vel vsus solummodo ad determinatum scopum, vel etiam vsus arbitrarius alteri promissus est, si prius, oritur *commodatum*, et si posterius, *precarium*.

COR. Quoniam mediante mutuo, commodato atque precario res tantummodo quoad vsum transferuntur, eiusmodi pacta non inter ea referri possunt, quorum ope rerum dominia acquiruntur. Horum pactorum consectaria definitiones immediate docebunt (§. 446. seqq.).

SCH. Rei vero consumtionem vel physicam vel moralem esse, notare velis. Consumtio moralis est in pecunia, ex quo mutua pecunia *concipi poterit.*

§. 480.

Quatuor pacti onerosi species.

Si pacta onerosa spectamus, reciprocam tam promissionem quam acceptationem deprehendimus (§. 477. 478.). Qui vero aliquid promittit, vel vult aliquid dare, vel facere. Et idem est, quod valet de repromissione. Quatuor inde pacti onerosi species constituerunt ICti. Quarum *primam* formula do vt des, *secundam*, facio vt facias, *tertiam* do vt facias, et *quartam* facio vt des, abunde explicabit.

§. 481.

Ad priorem pertinet emtio venditio.

Pactum, quo translatio eius, quod nostrum est, pro determinato pretio promittitur, dicitur *venditio*. Et pactum, quo eiusmodi promissio acceptatur, vocatur *emtio*. *Emtio* igitur *venditio* est pactum bilaterale, quo quis id, quod ad τὸ suum pertinet, in alterum pro determinato pretio transferre promisit.

COR. I. Emtionis itaque venditionis essentialia sunt emtor, venditor, res et pretium.

COR.

COR. II. Simul inde patet, nos posse concipere titulum pro emtore (§. 461.), qui quia oritur ex pacto bilaterali, est onerosus (§. 477.).

COR. III. Et quia emtio venditio est pactum bilaterale (§. 428.), ea, quae in superioribus de pacto bilaterali dicta, etiam hic accommodari possunt.

§. 482.

Locatio conductio rerum.

Pactum bilaterale, quo quis vsum rei suae pro certa mercede alteri promittit, dicitur *locatio conductio rerum*, et ita concedens *locatoris*, acceptans, *conductoris*, et merces pro vsu rei danda *locarii* nomen accepit.

COR. I. Essentialia itaque locationis conductionis sunt, locator, conductor, vsus rei atque merces.

COR. II. Simul patet, conductorem non fieri rei translatae dominum (§. 447.), sed tantummodo vsuarium vel vsufructuarium (§. 452.). Quae ergo de his in superioribus dicta, hanc pacti speciem vberius euoluent.

§. 483.

Generatim permutatio.

Cum ne interne quidem semper obligati simus ad gratuitam rerum in potestate nostra existentium translationem (§. 311. seqq.), legibus naturalibus minime repugnat, vt homines dominium sibi in res suas competens, vel earum vsus in alios ea lege transferant, vt dominium rerum aliis competentium, vel earum vsum nanciscantur. Eiusmodi pactum est *permutatio*. Permutationes itaque legibus naturalibus minime repugnant.

COR. I. Et ita concipimus titulum pro permutato (§. 461.), qui est onerosus (§. 477.).

COR. II. Simul inde manifestum est, locationem conductionem, vt et emtionem venditionem permutationis generatim sic dictae species constituere.

SCH. Dicatur in praelectionibus de Bodemeria.

§. 484.

§. 484.

Permutatio quando iniusta.

Nemo est laedendus (§. 323.), ergo et in permutatione alter paciscendium eo perspicere tenetur, ne alterum laedat. Permutatio est pactum bilaterale (§. 483. 438.). Iniusta ergo erit permutatio, si promittens repromittentem, aut repromittens promittentem laedat (§. 155.).

§. 485.

Inde concipitur iustitia commutatiua.

Incidimus inde in speciem *iustitiae commutatiuae*, de qua Sch. ad §. 235. quae est iustitia, qua omnis tam promittentis quam repromittentis laesio in permutatione euitatur.

SCH. Arduam hanc iustitiae speciem eiusque connexa in diss. de Lege TALIONIT *satis euoluimus* §. 70. seqq.

§. 486.

Ex his oriuntur cautiones.

Pacta, quae hucusque explicauimus, dederunt occasionem constituendi alia de securitate crediti, quae dicuntur *cautiones*.

COR. I. Cautiones ergo supponunt metum ex iactura crediti creditori subnatum. Quo itaque casu metus non est faciendi iacturam crediti, eo non opus est cautione.

COR. II. Simul inde patet, cautiones esse vel *verbales* vel *reales*, et verbales esse vel nude *promissorias*, vel *fideiussorias*, si quis nimirum in maiorem creditoris securitatem in se ita suscipit obligationem debitoris, vt et hic adhuc maneat obligatus, vel *iuratorius*.

COR. III. Porro *realis cautio* est vel *corporalis*, quando debitor in custodiam datur, vel *pignoratitia*, quando debitor iura sua dispositioni creditoris concedit, vt non secuta praestatione fiant creditoris propria. Res in securitatem debiti datae dicuntur *pignora*. Abunde inde sequitur, vt cautione pignoratitia consummata creditori ius in re seu ius in pignore sit constitutum.

COR. IV. Iisdem ex principiis *pactum antichretium* deduci potest, quod eo fine initum, vt creditor vice vsurarum pignore vtatur. Vid. L. 14. C. de vsur. Nec minus *pactum legis commissoriae*, quo inter paciscentes conuenit, vt res sit creditoris, si intra certum tempus solutio non fiat. Sed vberiorem horum explicationem ex superioribus facile hauriendam mittamus.

§. 487.

Ad secundam pacti onerosi speciem pertinet mandatum mutuum.

Vires earumque vsus pertinent etiam ad id, quod nostrum est (§. 277.). Ergo et fieri potest, vt quis negotia alterius ea lege expedire promittat, vt alter simul negotia promittentis expedire teneatur. Poni itaque potest pactum bilaterale (§. 438.), cui mandatum reciprocum inest (§. 429.), qua ex caussa etiam *mandati mutui* accepit nomen.

SCH. Quae ergo in superioribus 419. *seqq. de mandato dicta, mandatum etiam mutuum explicabunt, si modo determinationes specificae ex natura pacti bilateralis* §. 438. huiusque Cor. explicati *hauriantur.* Huc etiam referas commodatum mutuum (§. 479.).

§. 488.

Ad tertiam pacti onerosi speciem pertinet Locatio conductio operarum.

Eadem ex ratione fieri potest, vt quis rem sua in potestate existentem ea lege in alienam mutet, vt alter ad suscipiendos labores, qui a viribus eius vel mentis vel corporis, vel vtriusque debendent, obligetur. Eiusmodi pactum bilaterale, mercede nimirum constituta, vocatur *locatio conductio operarum.*

SCH. Ad id genus pactorum referri quoque potest pactum feudale, de quo Sch. 2. §. 458.

§. 489.

Et ad quartam speciem cessio

Iura nostra ad τὸ nostrum etiam pertinent (§. 278.). Fieri ergo potest, vt quis nominis seu

seu actionis ius in alium pro alia quadam re consequenda transferat (§. 414.); ex quo intelligimus, quid sit *cessio nominis*, quae saepissime cessio adpellatur. referri potest.

SCH. I. Sunt quidem, qui cessionem nominis ad mandati pactum reuocant, vt cessionarius fiat procurator in rem suam. Sed natura obiecti aliam suadet explicationem.

SCH. II. Dicatur etiam in prelectionibus de pactis, quae aleam spectant, et de sponsionibus.

SCH. III. Amplus hic dicendi campus superesset, si longius excurrendo cuncta curatius intueri instituissem. Quoniam vero specialia ex generalibus facillime possunt concipi, ea quae hic de pactorum speciebus explicata sunt, sufficiant.

§. 490.

Si quis efficit, vt res, quae sua est, fiat alterius, is rem suam alienat (§. 451,). Quamobrem, cum sine praeuia laesione atque viuo priore domino id effici nequeat, nisi praeuio pacto (§. 475.), duplicem rei alienationem, *puram* scilicet et *conditionalem* concipere possumus (§. 424.). Alienatio rei est vel pura vel conditionalis.

§. 491.

Fieri potest, vt dominus rem suam alienans iuris aliquod in re alienanda sibi reseruet (§. 455.), non ergo solum habemus alienationis conditionalis speciem (§. 490.), quae dominii minus pleni (§. 455.), vt et vsus et vsusfructus (§. 452.), fundamentum est, sed et simul concipimus modum, quo ius in duabus vel pluribus personis diuisum esse potest. Quae dominium minus plenum et iuris diuisi speciem produnt.

§. 492.

Domino competit ius rem suam alienandi (§. 451. Cor. 2.), iura nostra ad τὸ nostrum per- Ex quo principio

concipitur consolidatio.

tinent (§. 278.). Quilibet ergo in foro externo (scil. naturali, de quo hic loquimur) ius suum alienare potest. Actus itaque, quo dominus directus vel proprietarius ius, quod sibi in re alienata reseruauit, domino vtili, vsuario atque vsufructuario concedit, legibus naturalibus perfectis non repugnat (§. 159.). Actus, quo ius in duabus vel pluribus personis diuisum sit vnius, dicitur *consolidatio*. Consolidatio itaque inter iustos acquirendi modos (§. 155.), eosque deriuatiuos referri debet (§. 460.).

COR. Patet inde, consolitationem sine praeuia laesione viuoque priore domino fieri non posse, nisi praeuio pacto (§. 475.).

§. 493.

De iure occupandi iuris expletione adquisito.

Qui nos turbat, damnum praestare debet (§. 333.). Ergo et turbato competit ius turbantem cogendi, vt illi rei cuiusdam in dominio suo existentis concedat dominium, quo damnum illatum possit reparari (§. 335. et 332.). Atque ideo turbatus, qua talis, habet ius personale, ideoque mediante bello ius in re acquirere potest (§. 358.). Qui acquirendi modus *occupatio bellica* vocatur. Manifesta inde simul est a regula, quae sequitur: *Ex quocunque iure adquirendi quis expletione descendere potest ius occupandi.*

COR. I. Occupatio ergo bellica est modus acquirendi iura in re deriuatiuus (§. 460.) atque naturalis ex lege (§. 151.).

COR. II. Et ita intelligimus, non sola pacta dare iustum acquisiti nis deriuatiuae titulum. Porro inde concipimus rationem, cur principium §. 475. positum sit limitatum. Alium modum, quo ex lege etiam in foro naturali iura in re acquirere possumus, in Titulo sequenti exposituri sumus.

SCH.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0290
DFG

SCH. I. Sunt quidem, qui occupationis bellicae fundamentum in pactis quaerunt. Sed quid est pactum sine libera voluntatis declaratione?

SCH. II. Alii etiam de acquisitione iuris in re mediante praescriptione dicunt, hanc vero non esse iuris naturalis, ita euinco: *Praescriptio* est modus acquirendi ius in re, quae in alterius potestate est, ope possessionis diuturnae. Hic possessor dominum rei illius vel cognoscere potuit, vel non, si *posterius*, ius in re non per praescriptionem, sed ex §. 467. acquirit, si *prius*, aut domino consentiente idem acquirit, aut non, si *hoc*, secundum ius naturale fieri non poterit, vt idem acquireret (§. 475.), si *illud*, necesse fuit, vt dominus voluntatem suam signis declarauerit, ergo vel committendo vel omittendo. Sed illud non esse, per se patet, et vt hoc non factum, satis liquet ex §. 401. cum Cor. Cor. Nulla itaque ratione affirmare possumus, fieri posse, vt quis secundum ius naturale ius in re praescriptionis ope acquirat. Vsum huius dogmatis in praelectionibus satis explicabimus.

SCH. III. Dicatur *de naturali effectu possessionis.*

TIT. VI.

DE MODO ACQVIRENDI RERVM DOMINIA DERIVATIVO EX DISPOSITIONE DEFVNCTI ET AB INTESTATO.

§. 494.

Quod in dominio nostro existit, non modo in praesens, sed et in futurum alienare licet (§. 451. Cor. 2.). Ergo et licebit, de re in dominio nostro existente in futurum mortis euentum, in alterum transferenda, disponere (§. cit.). Dispositio illa est promissio (§. 243. et 394.). Haec vero ab eo, cui promissio facta, vel efficaciter acceptata est, vel minus. Si prius, habemus *pactum*

Quid pactum successorium et nuda vltimae voluntatis dispositio testamentaria.

ctum succeſſorium, quod dicitur *hereditarium*, ſi vero poſterius, *nudam vltimae voluntatis declarationem.*

COR. I. Pactum ergo ſucceſſorium eſt pactum, cui promiſſio in diem ineſt (§. 427. Sch.). Quae ergo de pacto, cui promiſſio in diem ineſt, in ſuperioribus explicauimus, ad pactum etiam ſucceſſorium accommodari poſſunt.

COR. II. Porro iisdem ex principiis facile colligitur, fieri poſſe, vt pactum ſucceſſorium ſit vel vnilaterale, vel bilaterale (§. 438.).

§. 495.

Quid hereditas et heres.

Complexus omnium eorum, quae ad τὸ noſtrum realiter pertinent, conſtituit *patrimonium* et poſt haec *hereditatem*. Et ille, qui defuncti cuiusdam hereditatis ſit dominus, dicitur *heres.*

COR. I. Res ergo noſtra noſtram ad hereditatem non pertinet, niſi quatenus ad ea, quae in dominio noſtro exiſtunt, referri poteſt. Ex quo patet, ea, quae §. 452. ſeqq. de rerum dominio dicta, etiam reproducere debere, dereditatis limites definiturum.

COR. II. Heres ſit defuncti hereditatis dominus. Qui rei cuiusdam eſt dominus ei nonnulla iura atque obligationes, quae cum dominio illo connectuntur, competunt (§. 445. ſeqq.). Ergo et heres in iura atque obligationes defuncti ſuccedit (§. 30.).

COR. III. Heres in iura atque obligationes defuncti ſuccedit, quatenus eſt heres (Cor.. (. Sed heres eſt, quatenus ſit hereditatis dominus (§. 495.). In foro itaque naturali ſucceſſio illa vltra vires hereditatis non extendenda eſt.

SCH. Rigor ergo iuris romani, quo heres in omnes defuncti obligationes ſuccedit, eſt iuris poſitiui, cuius fundamentum eſt fictio, qua heres cum defuncto pro vna perſona habetur. vid. L. 21. ff. de vſucap. L. 14. C. de vſufr.

§. 496.

§. 496.

Si quis habet ius, rem quandam in τὸ ſuum recipiendi, quam alius ſine illius laeſione in τὸ ſuum recipere nequit, is *habere ius in re quadam iacente* dicitur (§. 459. ſeqq.). Si quis habet ius, hereditatem quandam in τὸ ſuum recipiendi, quam alius ſine illius laeſione in τὸ ſuum recipere nequit, ei *ius hereditarium* competere, dicere ſolemus. *Ius* enim *hereditarium* ex ſententia Doctorum eſt ius competens in vniuerſitate rerum a defuncto relictarum. vide STRVVIVM in *Iurispr. Romano-Germ. Lib. II. Tit. XV. Aphor. 1.* Ex quibus patet, ius hereditarium eſſe ius in re quadam iacente. Ius hereditarium quid.

COR. I. Si quis itaque habet ius in re quadam iacente, inde quidem inferri nequit, eum eſſe eiusmodi rei dominum (§. 445.), nihilo tamen minus manifeſtum eſt, ſaluis legibus perfectis fieri non poſſe, vt durante illo iure alius quidam eiusdem rei dominium acquirat (§. 356.). Quod ad ius hereditarium facile accommodari poterit.

COR. II. Si ergo eiusmodi res iacens, quatenus in ſe ſpectatur, ſit res nullius, ſequitur, vt, qui ius in eadem habet, eiusdem dominium mediante occupatione ita acquirat, vt alius eandem iuſte occupare non potuerit (§. 463.).

§. 497.

Pacto hereditario inito acceptans mortuo promittente iuris expletione adquirit ius hereditarium. Pacto enim hereditario inito, quoniam eſt pactum in diem (§. 494. Cor. 1.), acceptans habet ius a promittente poſtulandi, vt, exiſtente illo die, promiſſa praeſtet (§. 420.), ideoque illi dominium hereditatis ſuae concedat (§. 494. ſeq. coll. §. 402. et 445.). Dum vero promittens moritur, Quod quis pacto hereditario acquirere poteſt.

tur, dies ille fit exiſtens (§. 494.). Ergo et mortuo promittente acceptans habet ius ab illo dominium hereditatis poſtulandi. Quoniam vero eiusmodi promittens morte ſequuta dominium illud acceptanti non poteſt concedere (quod ex natura mortis ſatis manifeſtum eſt), conſequens eſt, vt acceptans habeat ius hereditatem illam in τὸ ſuum ita recipiendi, vt alius ſine illius laeſione eandem in τὸ ſuum recipere nequeat (§. 356. et 328.). Atque ideo mortuo promittente acceptans ille habet ius hereditarium (§. 496.).

COR. I. Domino mortuo hereditatem ipſius, quatenus in ſe ſpectatur eſſe rem nullius, per ſe patet (§. 460.). Pacto itaque hereditario inito acceptans promittente mortuo hereditatis dominium mediante occupatione ita acquirere poteſt, vt eadem ab alio ſine illius laeſione occupari nequeat (§. 496. Cor. 2.).

COR. II. Simul ex demonſtratione, qua principium in commate poſitum corroborauimus, manifeſtum eſt, pacto hereditario inito fieri non poſſe, vt promittens iuſte agendo durante vita pactum illud reuocet (vide §. 421. Cor.). Qua ex ratione dicitur, pacto hereditario a promittente in acceptantem ius irreuocabile et ab acceptante in promittentem obligationem irreuocabilem transferri.

§. 498.

Fundamentum acquiſitionis iuris hereditarii nullo pacto hereditario interueniente explicatur.

Hactenus de pacto hereditario, iam etiam de acquiſitione iuris hereditarii nullo pacto hereditario interueniente. Si quis ad connexorum vnum obligatus eſt, vt etiam ad alterum obligatus ſit, neceſſe eſt (§. 94.). Ex amore neceſſario ſequitur conatus, alterum, quem amamus, quantum fieri poteſt, iuuandi (§. 497. 311. 305.). Si quis ergo per naturam obligatus eſt vt aliquem maxime amet, ille etiam per naturam obligatus eſt,

est, vt sua bona, si ea in propriam felicitatem diutius dirigere nequit, in τὸ suum eius, quem maxime amare debet, transferat, si modo fieri potest, vt hic eadem in suam felicitatem dirigat (§. 94. et 310.).

§. 499.

Quod magis determinatur.

Ille, quem alter maxime amat, habet ius ab eodem postulandi concessionem dominii bonorum, quae sunt in eius dominio, et quae in propriam felicitatem non vltra dirigere potest. Quatenus quis obligatus est, vt alteri aliquid praestet, eatenus etiam hic habet ius ab illo, vt idem praestet, postulandi (§ 152. Cor.). Qui alterum maxime amat, per naturam etiam obligatus est, vt sua bona, si ea in propriam felicitatem non longius dirigere potest, in τὸ suum eius, quem maxime amare debet, transferat (§. 498.). Ergo sequitur, vt illi, quem alter maxime amat, ius illud, quod determinaui, competat.

SCH. Notare modo velis qualitatem iuris a qualitate obligationis dependere, nimirum ius esse imperfectum, si obligatio, a qua dependet, imperfecta, illud vero esse perfectum, si haec sit perfecta.

§. 500.

Et ius hereditarium inde infertur.

Illi, quem defunctus vsque ad vltimum vitae halitum maxime amauit, iuris expletione adquirit hoc mortuo ius hereditarium. Mortuo enim domino hereditas ipsius facta est res nullius (§. 460.). Atque ideo occupanti cedit (§. 464.). Quoniam vero fieri nequit, vt aliquis, quem defunctus vsque ad vltimum vitae halitum non maxime amauit, eandem sine violatione iuris, quod habet

bet is, quem vsque ad vltimum vitae halitum maxime amauit, occupet (§. 499.); consequens est, vt hic dictis sub determinationibus habeat ius hereditarium (§. 496. 493.). Vide §. 337.

COR. I. Quae itaque Cor. 1. et 2. §. 496. dicta, etiam hic accommodari possunt.

COR. II. Qui impedit, quo minus alter ius suum possit exercere, alterum laedit (§. 329.). Qui ergo enim, qui habet ius hereditarium, turbat in acquirenda hereditate, eundem laedit (Cor. 1.), ideoque ipsi dat iustam caussam belli (§. 362.), et mala haec ex turbatione orta sunt damna (§. 330. seqq.).

SCH. Quae ergo damno, damni reparatione et iure belli in superibus euoluta sunt, hic etiam applicari possunt.

§. 501.

Sed maximus ille amor sufficienter probandus est.

Amorem esse mere arbitrarium, inde patet, quoniam extorqueri nequit (§. 329.). Ergo et manifestum est, fieri non posse, vt quis cum effectu quodam ad ius hereditarium prouocet, nisi is, qui, vt a defuncto vsque ad vltimum vitae halidum maxime sit amatus, perspicuum fecit (§. 498. seqq.).

§. 502.

Inde delatio hereditatis testamentaria et legitima deducitur.

Maximus hicce amor concipitur ex maximo defuncti conatu alterum iuuandi (§. 301. 310.). Sed conatus ille non nisi ex ipsa rei natura, vel ex ipsa defuncti voluntatis declaratione, deduci potest. Ex quo patet, quoniam alicui *hereditatem deferre* idem est, ac illi ius adquirendi ius hereditarium concedere (*a*), hereditatem duplici ratione posse deferri, ipsa nimirum natura, et expressa

expressa voluntatis defuncti declaratione. Priori ratione *delatio* dicitur *legitima*, et posteriori *testamentaria* (*b*).

(*a*) L. 151. ff. d. V. S.

(*b*) L. 39. de acqu. vel om. her.

§. 503.

Quem defunctus maxime amauit, ille fiat heres (§. 500. Cor. 1.). Si amor ille ipsa rei natura deducitur, *heres* vocatur *legitimus* seu *ab intestato*. *Successio* ergo *ab intestato* est acquisitio hereditatis vi iuris hereditarii ex ipsa rei natura competentis. Successionis ab intestato naturalis.

COR. I. Est ergo successionis ab intestato regula naturalis: *Si nulla defuncti voluntatis declaratio satis probari potest, is fit defuncti heres, quem defunctus per naturam maxime amare debuit* (§. 467. Cor. 1.). Infra subsumamus. Hic modo velimus, vt notes principium in Logica probabilium demonstratum §. 31. Cor. 2. *In dubio naturale praesumendum est, donec hypotheticum satis probari potest.*

COR. II. Simul ex dictis patet, heredem ab intestato ius hereditarium immediate ex lege acquisiuisse (§. 498.).

§. 504.

Quoniam vero amor, quia est mere arbitrarius (§. 501.), mutatis circumstantiis mutari potest, fieri etiam potest, vt quis alium magis amet, quam eum, quem natura maxime amare debuit. Quo posito vi legis necesse erit, vt alius habeat ius hereditarium, quam qui ab intestato succedere potest (§. 498. 503.). Quoniam vero voluntatis mutatio fine expressa declaratione satis probari nequit (§. 503. Cor. 1.), eiusmodi Quid testamentum.

etiam

etiam voluntatis declaratio hisce sub determinationibus necessaria erit (§. 501.). Et ita incidimus in iustam *testamenti* definitionem, quod scilicet sit expressa et nuda voluntatis declaratio, quinam secuta morte nostra sit rerum nostrarum heres. Qua ex ratione etiam ipsa declaratio, qua heredem designamus, *heredis institutio* dici solet. Et qui facit testamentum, *testatoris* accepit nomen.

COR. I. Testamentum est declaratio voluntatis. Quatenus itaque quis voluntatem suam non potest declarare, eatenus etiam non potest testamentum facere. Ex quo manifestum est, neminem posse testamentum facere, nisi qui gaudet vsu intellectus, rationis atque libertatis etc. Cor. 2. seq. §. 394. seqq.).

COR. II. Simul etiam ex definitione colligitur, neminem posse testameutum facere, nisi de re in potestate sua existente.

CCH. Hinc Iure Saxonico Elector. neque maritus vxori portionem statutariam, neque vxor marito mobiliarem successionem testamento adimere potest. P. 3. C. el. 7.

§. 505.

Quod sine omni laesione perfecta etiam sine iniquitate reuocari potest.

Fieri potest, vt testator sine omni laesione perfecta immo et sine omni iniquitate testamentum reuocet. Testamentum enim est promissio nuda (§. 504.), ideoque promissio efficaciter non acceptata (alias enim esset pactum successorium §. 494). Quare cum obligatio ad promissa nuda seruanda tantummodo sit imperfecta (§. 405.), consequens est, vt testator sine laesione perfecta testamentum reuocare possit (§. 322.). Q. e. p.

Qui non contra obligationem agit, iniquus esse nequit (§. 155.). Quamobrem, cum testamenti

menti factionis fundamentum sit amor (§. 504. et 498), qui mutatis circumstantiis etiam mutari potest (§ 504.), vt testator etiam sine omni iniquitate testamentum reuocare possit, sequitur. Q. e. a.

COR. Sine praeuia laesione nou concipitur ius belli (§. 362.), minime ergo affirmare possumus, reuocationem testamenti a testatore factam iustam caussam belli dare.

SCH. Recte itaque a ICtis dicitur, testamentum esse reuocabilem voluntatis declarationem, *cuius characteris intuitu nonnulli, Testamentum Iuris naturalis non esse, docuerunt, sed principia euoluta Testamenta etiam Iuris Naturalis abunde demonstrabunt.* Vellem tamen, vt legas Illustr. HEINECCII Iur. Nat. et Gent. Cap. XI. Lib. I. Et ad ea, quae monuit, in praelectionibus respondebimus.

§. 506.

Quomodo succeſſor ab inteſtato teſtamento excludi potest.

Succeſſor ab inteſtato praefertur heredi teſtamentario, nisi teſtamentum satis probari possit (§. 504. et §. 503. Cor. 1.). Ea, quae necessario requiruntur, si teſtamentum satis probari debet, nomen *solennitatum externarum* acceperunt, vti ea, quae naturam teſtamenti constituunt, *solennitates internae* dicuntur. Ea ergo, quae necessario ad teſtamentum, si sufficiat, requiruntur, *solennitates teſtamenti* vocari possunt. Manifestum inde est, fieri non posse, vt teſtamentum heredem ab inteſtato excludat, nisi solennitatibus externis sit confirmatum.

COR. I. Sufficiunt ergo solennitates externae, quae fidem facere possunt aliis, quae voluntas teſtatoris reuera fuerit.

COR. II. Rem sine essentia concipere idem est, ac contradictoria cogitare, facille ergo intelligimus, teſtamen-

ſtamentum ſine ſolenitatibus internis nomen teſtamenti non mereri.

SCH. De teſtamento ſolenni et minus ſolenni in iure ciuille vniuerſali infra dicamus.

§. 507.

Quid teſtamentum ſcriptum et nuncupatiuum.

Teſtamentum eſt expreſſa voluntatis declaratio (§. 504.). Expreſſa voluntatis declaratio fit verbis (§. 401.). Verba vel ſcribi vel ſolo ore proferri poſſunt. Duplex ergo habemus teſtamentum. Priori nimirum ratione vocatur *ſcriptum*, poſteriori vero *teſtamentum nuncupatiuum.*

§. 508.

Quomodo poſſunt probari.

Qui fidem aliis vult facere, quae voluntas teſtatoris tam teſtamento ſcripto, quam nuncupatiuo fuerit, ille vult probare rem facti (§. 507.). Quare, cum hoc fieri non poſſit, niſi per circumſtantias aut per teſtes fide dignos (per princ. Log.), ſequitur, deficientibus illis circumſtantiis tot adhibendos eſſe teſtes, quot ad fidem de voluntate teſtatoris faciendam neceſſario requiruntur.

COR. Teſtes ergo ad demonſtrandam teſtatoris voluntatem inter ſolennitates teſtamenti externas, ſine quibus ſucceſſor ab inteſtato teſtamento excludi nequit, referri debent (§. 506.).

SCH. In ea quidem eſt opinione Cel. CANZIVS in diſciplinis moralibus §. 1864. in teſtamento ſcripto ad fidem faciendam ſufficere ſcriptionem manu teſtatoris factam, *Sed permittat vir Celeberrimus, vt actiones metu atque vi coactas opponam.*

§. 509.

Quid exheredare.

Exheredare idem eſt, ac eum teſtamento excludere, qui tamen ſine expreſſa declaratione volun-

voluntatis defuncti in bona ipsius succeſſiſſet. Exheredari igitur non poteſt, niſi qui habuit ius ab inteſtato ſuccedendi (§. 503. 497. Cor. 2. et 505.).

§. 510.

Exheredationis requiſita.

Quoniam ſine ratione ſufficiente nil fieri poteſt, neceſſe etiam erit, vt ſine ratione ſufficiente nemo exheredetur. Rationem ſucceſſionis ab inteſtato §. 503. in maximo amore ex ipſo rei natura deducendo poſuimus. Ratio ergo exheredationis in eo eſt, quod effecit, vt teſtator alium magis amauerit, quam eum, quem per naturam maxime amare debuit (§. 498.).

COR. I. Exheredatio igitur eſt actio legi naturali imperfectae in ſe ſpectatae contraria. Quare cum actio legi naturali imperfectae contraria ſine iniquitate concipi nequeat, niſi ob regularum colliſionem maior lex minori praeferenda (§. 155. et 126.), aliquem ſine ſufficiente cauſſa ex regularum colliſione deducenda exheredare, iniquum erit.

COR. II. Variis inde rationibus demonſtrare poſſumus, teſtamendum, in quo quis ſine ſufficiente cauſſa ex regularum colliſione deducenda exheredatur, eſſe inualidum (§. 506.).

§. 511.

Quid teſtamentum nullum, iniuſtum et inofficioſum.

Variis ergo ratiouibus teſtamentum in Iure naturali fieri poteſt inualidum ad excludendum eum, qui ab inteſtato in bona defuncti ſucceſſiſſet; fieri enim poteſt inualidum ob defectum ſolennitatis internae (§. 506. Cor. 2.), quod Iure ciuilli dicitur *teſtamentum nullum*; vel ob defectum ſolennitatum externarum (§. 506.) quod Iure ciuili dicitur *iniuſtum*, vel tandem ob inſufficientem

tem exheredationis cauſſam, et ita habemus teſtamentum, quod ICti *inofficioſum* vocarunt.

SCH. De his infra in Iure ciuili vniuerſ. pluribus agam, vbi ſimul querelam inofficioſi teſtamenti explicabo.

§. 512.

Hereditatis aditio ad acquirendum heredis titulum neceſſaria eſt.

Qui habet ius hereditarium. heres fieri nequit, niſi mediante occupatione (§. 496. Cor. 2.). Hereditatem delatam occupare, a Doctoribus *hereditatem adire* vocatur. Ergo heres fieri nequit, qui habet ius hereditarium, niſi mediante hereditatis aditione.

COR. Ante ergo quam hereditas delata adita eſt, ius illud hereditarium eſt ius in hereditate iacente (§. 460.).

SCH. Reflectamus in praelectionibus ad regulam Iuris L. 9. C. fideic. *quod ſcil.* nemo magis onerandus ſit, quam ſit honoratus.

§. 513.

Hereditatis aditionis ſpecies qua hereditas iacens.

Hereditatem adire poſſumus per declarationem voluntatis de capienda hereditate delata (§. 512. et §. 462.). Declaratio voluntatis fit vel verbis vel factis (§. 401.). Ergo et duplex eſt hereditatis aditio, quae priori ratione dicitur *aditio in ſpecie* ſeu *verbalis*, poſteriori vero *pro herege ſtio* ſeu *realis*.

COR. I. Hereditatis aditio concipitur ex voluntatis declaratione (§. 512.), ſed voluntatem ſuam nemo declarare poteſt, niſi qui gaudet vſu intellectus atque rationis (§. 35. Cor. 1.). Ergo et requiſita eius, qui hereditatem vult adire, inde intelligere poſſumus.

COR. II. Poteſt quis voluntatem ſuam per mandatarium declarare (§. 429. cum Cor.), ergo et per mandatarium hereditatem adire.

COR.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0302
DFG

COR. III. Hereditatis additione declaratur voluntas de capienda hereditate delata (§ 512.), sed hereditas non nisi a domino, vel immediate ex lege deferri potest (§. 495. 502.), et sine additione fieri non potest, vt quis hereditatis delatae fiat heres (§. 512.), atque dominus (§. 495.). Quibus ex principiis abunde intelligitur, qua ratione secundum praecepta iuris naturalis valeat regula: *Heres heredis adire hereditatem nequit*: valet nimirum si hoc ius hereditarium quod sibi delatum nondum adquisiuit. Vsum dicti demonstrabit doctrina de *hereditatis transmissione.*

§. 514.

Is, qui in testamento heres institutus est, mortuo testatore habet ius hereditarium, et per additionem hereditatis eiusdem etiam secundum ius naturae fit dominus. Quae propositio eadem ratione, qua principia §. 497. 500. posita corroborata sunt, demonstrari poterit, si modo conferantur § 504. et 512.

Acquisitio iuris hereditarii et hereditatis dominii mediante testamento explicatur.

SCH. Argumentis, quae a Doctoribus in contrarium adducuntur, in praelectionibus respondebimus. Confer. Diss. nostr. de acquisitione hereditatis, secundum praecepta Iuris naturalis.

§. 515.

Adita ergo hereditate is, in quem hereditas delata, est heres (§. 514. et 495.), ergo et iura atque obligationes defuncti, quae per mortem non extinguuntur, acquisiuit (Cor. 2. §. 495.), atque ideo etiam ea praestare debet, quae vi obligationum illarum atque iurium, quae determinauimus, praestanda.

E. et heres succedit in iura et obligationes defuncti.

§. 516.

Quilibet ius suum remittere potest (Cor. §. 356.); ergo et is, in quem hereditas delata, volun-

De hereditatis omissione.

voluntatem ſuam de non capienda hereditate delata, declarare poteſt. Eiusmodi declaratio dicitur *hereditatis omiſſio*. Ergo et huius fundamentum in Iure naturali ponere poſſumus.

SCH. I. Huius omiſſionis ſpecies, repudiationem abſtentionemque in praelectionibus explicabimus.

SCH. II. Vſus eorum, quae hactenus explicauimus Iuculenter apparebit, ſi ad ſocietates accommodentur. Quare, cum id in ſequentibus ſcripti ſectionibus commode fieri poſſit, hic ponimus.

IVRIS NATVRALIS STRICTE SIC DICTI

FINEM.

ELE-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0304
DFG

ELEMENTA
IVRIS SOCIALIS
ET SPECIATIM
OECONOMIAE SPECIALIS.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0305
DFG

SECTIO III.

QVAE IN OECONOMIAM SPECIALEM INQVIRIT.

CAPVT I.

DE VARIIS MODIS ACQVIRENDI IVS IN PERSONAS ET INDE DEDVCTO IVRE SOCIALI IN GENERE.

§. 517.

Varios acquirendi modos explicauimus §. 459. seqq. Eos vel originarios vel deriuatiuos esse diximus §. 460. Originarium ex occupatione §. 463. deriuatiuos vero vel ex pacto, vel ex lege §. 474.-516. concipi posse, docuimus. Facile itaque intelliges quo titulo quoque modo status adquiri possit, per quem homini in hominem iura *perfecta* atque *affirmatiua* competunt. Nexus huius Sectionis cum antecedentibus.

SCH. Iura affirmatiua sunt, quae circa committenda versantur. Ab aliis vocantur iura positiua.

§. 518.

Eiusmodi status per quem alteri in alterum competere potest ius perfectum atque affirmatiuum, non nisi acquisitus est. Quicquid enim nobis competit, sed non per naturam, id inter acquisita referri decet (§. 327.). Iura vero perfecta atque affirmatiua in alterum nos non posse habere per naturam, inde manifestum est, quoniam status naturalis est status aequalitatis, ideoque omnes Status, per quem nobis talia iura in alterum competunt, est adquisitus.

omnino homines naturaliter ſpectati eadem habent iura (§. 13. Pr.). Status itaque per quem iura perfecta atque affirmatiua in alterum habemus, inter acquiſita referre debemus.

COR. Si quis itaque eiusmodi ius alias in perſonas habeat, neceſſe erit, vt certus acquirendi modus iuſtusque titulus conſtituatur (§. 461.).

§. 519.

Hoc in ſtatu eſt amiſſio quaedam libertatis naturalis.

Status ergo, quo alteri ius perfectum atque affirmatiuum in alterum competit, eſt hypothetico, cui naturalis eſt oppoſitus (§. 16. Pr.) Quare, cum ſtatus naturalis character in aequalitate ſeu identitate iurium ponatur (§. 13. Pr.), qua ex aequalitate libertas naturalis concipienda (§. 14. Pr.), *ſequitur, in ſtatu, per quem alteri competit ius perfectum atque affirmatiuum in alterum, hunc libertatem naturalem, iuraque naturalia aliqua ratione amittere*, (ea nimirum ratione, qua illi in huncce determinatum ius competit.).

SCH. Explicetur, *quid libertas naturalis, et quid libertatem naturalem reſtringere.*

§. 520.

E. modi acquirendi ius in perſonas ſunt iidem cum modis transferendi τὸ meum in alienum.

Si ponamus igitur, homini A competere ius perfectum atque affirmatiuum in hominem B, tunc A ſibi acquiſiuit iura, quae antea ad iura τῦ B pertinebant (§ 518. 519.). Hac ergo acquiſitione transferuntur ea, quae ad τὸ ſuum ipſius B pertinuerunt, in τὸ ſuum ipſius A. Ex quo manifeſtum eſt, modos, *quibus τὸ noſtrum in τὸ ſuum alterius transferri poteſt, etiam eſſe modos acquirendi ius perfectum atque affirmatiuum in perſonas.*

COR. I. Eiusmodi ergo ius in perſonas vel originarie vel deriuatiue acquiritur: *priori ratione* per occupationem,

tionem, *posteriori* vero vel per pacta, vel iure belli, vel immediate per legem (§. 517. 493.). Illum acquirendi modum nonnulli cum GROTIO in I. B. et P. Lib. II. Cap. V. §. XXXII. *acquisitionem ex delicto* vocant.

COR. II. Si ideam de modo acquirendi originario §. 460. euolutam cum constitutione status naturalis absoluti, in quo omnes homines eadem habent iura (§. 13. Pr.), vis comparare, facile intelliges, fieri non posse, vt homo alium in hominem ius perfectum atque affirmatiuum originarie acquirat.

SCH. I. Simul inde facile inferre poteris, solum Deum eiusmodi ius in homines originarie acquisiuisse, mediante nimirum creatione. vide §. 10. *Ciu. Dei.*

SCH. II. Obstare quidem videntur verba GROTII in I. B. et P. Lib. II. Cap. V. §. 1.: *Non in res tantum, sed et in personas ius quoddam acquiritur et originarie quidem ex generatione, consensu et delicto.* Quoniam vero originarie tantummodo occupatur, quod est nullius (§. 460.), et omnes homines natura eadem habent iura (§. 13. Pr.), permittas L. B. vt acquisitionem per generationem ad modos acquirendi deriuatiuos reducamus.

§. 521.

Quid societas.

Status, per quem personae in personam competit ius perfectum atque affirmatiuum, vocatur *societas.*

SCH. I. Non dicamus de consensu, in quo I. N. et G. Doctores, quos veneror, societatis fundamentum quaerunt. Loquar tantum de ratione mutationis. Si vera sunt, quae vulgo dicuntur, societatem nimirum paternam esse veram societatem, et consensum praesumtum esse fictum (a) (§. 401. Cor. 1.), et quod inde sequitur, non naturalem; et iustum acquirendi titulum non ex pacto solum, sed et ex lege in foro naturali deduci posse (§. 493. Cor. Cor. et Sch.), ratio mutationis in promptu est. Mutatam vero definitionem foecundam esse, infra explicanda abunde docebunt.

SCH. II. Notare debemus, societatem a socialitate distinguendam esse. Porro, *aliud* esse, personae in

personam competere ius perfectum atque affirmatiuum; *aliud* ius illud personae in personam competere ex statu. De vltimo hoc loco sermo est.

(*a*) Vid. Ill. HEINECCIVS in ff. Part. I. Tit. XIV. §. CCCXLIX.

§. 522.

Societates ratione iuris personae in personam competentis diuersissimae sunt.

Ex diuersa ergo iuris perfecti atque affirmatiui, quod personae in personam competit, diuersa etiam societatum genera concipienda sunt (§. 521.). Ideoque hanc vel illam societatis speciem concipimus, quatenus eiusmodi ius personae in personam competens magis determinatur.

SCH. Ita cogitamus societatem, quae *admiralitatis* nomen accepit, ex speciali iuris, de quo hic dicimus, determinatione, quod scilicet nauibus ad communem defensionem damnique illati reparationem competit. vid. *Hannseestaedtische See-Recht* tit. 7. *von Ammiralschaft*. Reflectamus etiam animum ad societatem *pacatam*.

§. 523.

In societate vni personae competit ius, alteri vero obligatio.

Si personae A ius perfectum atque affirmatiuum in personam B competat, consequens erit, vt haec vel grammatice, vel speciatim moraliter, ad ea facienda, quae iuri illius conueniunt, sit obligata (§. 152.). Personae societatem constituentes vocantur *socii*. Duplicis ergo generis in quacunque societate sunt socii, *alteris* nimirum competit ius, *alteris* vero obligatio. *Prioris* generis socios breuitatis gratia signo A, *posterioris* vero signo B denotabimus.

§. 524.

Quid societas iusta vel iniusta.

Ius socio A qua tali competens est acquisitum (Cor. 1. §. 518.), competit ergo illi vel iusto titulo, vel non (§. 461. seq.). Ex priori concipiuntur societates *iustae*, *licitae* atque *honestae*,

ſtae, et ex poſteriori ſocietates *iniuſtae*, *illicitae* atque *inhoneſtae*.

COR. Quae ergo §. 461. et Cor. Cor. de titulo acquiſitionis dicta, hanc etiam ſocietatum differentiam clariorem reddent. In ſequentibus vero de ſocietatibus iuſtis tantummodo dicemus, quoniam iniuſtae ſocietates legibus repugnant, ideoque euitandae ſunt. Inde etiam dicitur: (*a*) *rerum inhoneſtarum nullam eſſe ſocietatem.*

(*a*) L. 57. ff. tit. pro Socio.

§. 525.

Quid ſocietas deſpotica et limitata.

Perſonae A et B ſunt in ſocietate, quatenus A habet ius perfectum atque affirmatiuum in B (§. 521.) Quare, cum fieri poſſit, vt eiusmodi ius τῷ A in omne id, quod ad τὸ ſuum alterius B pertinet, competat, vel vt eiusmodi ius illi ſolummodo in quaedam, quae ad τὸ ſuum huius pertinent, competat, duplicem etiam ſocietatis ſpeciem inde conſtituere poſſumus, priori nimirum ratione *ſocietatem deſpoticam*, poſteriori vero *limitatam.*

COR. In ſocietate ergo limitata ſocii non omni reſpectu ſunt ſocii. Hinc ſequitur, vt iura atque obligationes, quae iis competunt, ſint iura ſocialia atque obligationes ſociales, vel iura naturalia atque obligationes naturales (§. 14. ſeqq. Pr.).

SCH. Societatum deſpoticarum exempla exhibent ſocietates heriles Romanorum. vid. III. HEINECCII Antiquitates Romanas Lib. I. Tit. III. *Vellem etiam, vt ſimul adeat L. B. ad Tractatum* du pouvoir des Rois de la Grande Bretagne p. 29. ſeqq.

§. 526.

Primus modus, quo ſocius ſocium perfecte

Socius B obligationi ſuae ſociali non ſatisfaciens ſocium A laedit. Quatenus enim ſocius B obligationi ſuae ſociali non ſatisfacit, impedit, quo minus ſocius A ius ſuum poſſit exercere

laedere poteſt.

(§. 523, et §. 525. Cor.), conſequens ergo eſt, vt ſocium A laedat (§. 329.).

§. 527.

Alter modus.

Socius A, ſi qua talis plura ſibi arroget iura ſocialia, quam illi competunt, alterum ſocium B laedet. Hac enim ratione ſine iure ſocium B in poſſeſſione eorum, quae ad τὸ ſuum pertinent, turbabit (§. 278. et dem. §. 518.), ideoque ſocium huncce B laedet (§ 324.).

COR. I. Applica ergo ea, quae §. 322.-344. de iure Neceſſitatis et §. 344-371. de iure Defenſionis et Belli etc. dicta, et habebis iuſtas cauſſas, quibus ſocius ſocium, ad ea, quae ſocietas requirit, facienda, cogere poteſt.

COR. II. Neceſſe igitur eſt. vt fundamentum, ex quo ſocialia iura ſpeciatim conſiderata deduci poſſunt, eruamus.

§. 528.

Iura et obligationes in ſocietate cognoſcimus ex bono ſocietatis communi.

Socio A competit ius in ſocium B (§. 523.), et B, quatenus eſt ſocius, ad ea facienda, quae cum iure ſociali ipſius A conueniunt, obligatus eſt (§. cit.); colligitur ergo ex iure obligationeque ſociali in vna eademque ſocietate aliquid commune, ad quod, vt obtineatur, tam ius quam obligatio tendit, quod breuitatis gratia *bonum ſocietatis commune* vocabimus. *Cognoſcimus* ergo *tam iura ſocialia quam obligationes ſociales ex bono ſocietatis communi.* Ex principio enim principiatum, et ex principiato principium colligi poteſt (§. 62.).

COR. I. Et ita intelligimus rationem, cur nonnulli ſocietatem, ſtatum, in quo duo vel plures finem aliquem communem obtinere conantur, ſint interpretati.

COR. II. Quicquid legibus naturalibus repugnat, malum eſt (§. 107.), mala ſunt euitanda (§. 95.), bonum ergo ſocietatis commune ita comparatum eſſe debet,

debet, vt eo obtento nil obtineatur, quod legibus naturalibus repugnat. Ponamus contrarium, societas euadet iniusta atque illicita (§. 524.).

COR. III. Ex quibus porro manifestum erit, socium A, si plura sibi arroget iura in B, quam ex societatis bono communi concipienda, socium B laedere (§. 527.), et socium B socium A laedere, si ea non praestat, quae vi obligationis ex communi societatis bono concipiendae praestare tenetur (§. 526.).

§ 529.

Regulam, ad quam actiones conformandae, §. 97. Legem vocauimus. Lex ergo, cui socius A in quacunque societate parere debet, haec erit propositio: *Iuribus tuis ita vtere, vt bonum societatis commune requirit*, et lex, quam in quacunque societate socius B sequi debet, haec erit: *Viue obligationi tuae ex bono societatis communi concipiendae conuenienter* (§. 528. et Cor. 3.). Leges, quae socio A et B competunt.

COR. I. Leges, quarum violationis effectus est laesio, sunt leges perfectae (§ 322.), manifestum itaque est, leges in commate explicatas inter leges perfectas esse referendas (Cor. 3. §. 528.).

COR. II. Pertinet ergo Ius sociale, quatenus terminus systematice sumitur, ad Ius perfectum seu necessitatis. vid. Tit. II. Cap. I. Sect. II.

COR. III. Ex quo porro concipitur, obligationem per societatem constitutam esse perfectam.

§. 530.

Nullae in societate existunt personae, nisi quibus ius sociale vel obligatio socialis competit (§. 521. 523.). Fundamentum ergo Iuris socialis systematice sumti haec est propositio: *Dirige actiones tuas ad obtinendum bonum societatis commune* (§. 529.). Quae, quatenus socios qua tales spectamus, ita exprimi potest: *Suum cuique socio qua tali tribuas* (§. cit.). vid. Cor. 2. §. 325. Lex Iuris socialis generalis.

SCH.

SCH. Perſpicies hancce propoſitionem, ſi ea in animum reuocaueris, quae Cor. 3. §. 528. dicta.

§. 531.

Quae eruitur ex principio generali 1. N.

Ex conſenſu plurium ad eundem ſcopum concipitur perfectio (§. 13.). Eſt ergo ſocietas perfecta, quatenus ſociorum actiones ad obtinendum commune ſocietatis bonum diriguntur (§. 528.). Eiusmodi actionum directio a lege ſocietatis generali exigitur (§. 530.). Ergo et principium generale §. 143. expoſitum ad ſtatum ſocialem hac ratione accommodari poteſt: *Fac ea, quae ſocietatem tuam perfectiorem reddunt, et omitte ea, quae ſocietatem tuam imperfectiorem efficiunt.*

SCH. Deuenimus igitur ad PVFFENDORFII *principium*: ſocialiter viue. Intelligimus inde ſimul, cur Iuris naturalis Doctores Ius ſociale in ius ſociale humanum atque perfectum diſtinguant. Quae vero de iure ſociali humano monenda, in praelectionibus indicabo.

§. 532.

Principii I. Soc. extenſio ad media ad obtinendum Soc. ſcopum neceſſaria.

Ius et obligatio ad finem dat etiam ius et obligationem ad producenda media, ſine quibus finis exiſtere nequit, et v. v. (§. 94. cum Cor.). Iure ergo ſocietatis ſociis etiam competit ius et obligatio ad ea producenda media, quorum exiſtentia ad bonum ſocietetis commune obtinendum neceſſaria (§. 530.).

SCH. Hoc ex principio infra deducamus modum, quo quis immediate ex lege, id eſt, iuris expletione ius perfectum atque affirmatiuum alias in perſonas acquirere poteſt.

§. 533.

Salua ſocietate quilibet et

In ſocietate limitata ſocii non omni ratione ſunt ſocii (§. 525.). In eiusmodi itaque ſocietate non neceſſe eſt, omnes ſociorum actiones ex ſocie-

societatis scopo explicentur (§. 530.). Qua ex ratione tam actiones suas ad perfectionem societatis, quam ad perfectionem propriam dirigere possunt. Quibus ex principiis manifestum est, *fieri posse, vt saluis officiis socialibus propriam etiam salutem atque vtilitatem eiusmodi societatis socii quaerant* (§. 530. seqq. 148.). suis commodis studere potest.

SCH. Sed quid, si salus propria et communis ita concurrant, vt vna simul obtineri nequeant? In collisione obligationum nulla datur obligatio, nisi ad exceptionem (§. 92.), quae ita instituenda est, vt maior obligatio obligationi minori, i. e. bonum maius bono minori praeferatur (§. 93. Cor. 2.), seu, si leges spectamus, in collisione lex maior legi minori praeferenda est (§. 126.). Hac ergo in collisione legem et obligationem maiorem quaeramus. Principium a Viris doctissimis absolute positum: *socium nimirum salutem communem saluti priuatae suae, aliusue socii debere praeferre*, restringendum limitandumque esse, mihi videtur, in cuius rationem inquiramus.

§. 534.

Perfectionem socii ex bono societatis communi non hauriendam post haec *salutem priuatam* vocabimus. Perfectio illa vel ita comparata est, vt ea demta imperfectio in omni statu oriatur, vel vt eius priuatio non in omni, sed in quodam solummodo statu sit imperfectionis caussa. Si *prius*, salutem priuatam vocabimus *perpetuam*, si vero *posterius*, *temporariam*. Quid salus priuata temporaria et perpetua.

SCH. Exempla vtriusque salutis in promtu sunt, commodam enim vitae genus ad temporariam, et tranquillitas animae ad perpetuam referri potest etc.

§. 535.

Socius rationem, cur officia socialia praestet, ex officiis erga se ipsum seu ex amore sui ipsius, quatenus idea perfectionis subordinatur, ideoque ex caussa Officiorum socialium fundamentum

est in amore sui ipsius.

sa impulsiua definitur haurire debet. Omnia enim officia socialia referuntur ad principia: iure tuo, quod in alterum habes, ita vtere, ne leges naturales violes, et eodem modo viue conuenienter iuri alterius, quod in te habet (§. 529. et 530.). Sed, vt leges naturales sequamur, propriam per nostram salutem ideae perfectionis subordinatam obligati sumus (§. 147.). Ergo abunde sequitur, vt socius rationem, cur officia socialia praestet, ex officiis erga se ipsum seu ex amore sui ipsius, quatenus idea perfectionis subordinatur, haurire debeat (§. 252. seqq.).

COR. Officia socialia eo tendunt, vt bonum societatis commune obtineatur (§. 528.). Applicatio ergo principii: *Dirige actiones tuas ad obtinendum bonum societatis commune* (§. 530), ex natura officiorum erga nosmet ipsos est determinanda.

§. 536.

Productio salutis priuatae perpetuae est summum officium erga nosmet ipsos.

Officia erga nosmet ipsos ita comparata sunt, vt in eorum collisione, quae totum hominem omni in statu afficiunt, iis praeferenda, quae totum hominem omni in statu non afficiunt (per dem. ad §. 275.). Summum ergo omnium officiorum spectat productionem salutis priuatae perpetuae, (*quae est animae*) (§. 534.).

COR. Officia ex lege concipiuntur (§. 148.), summa ergo huius speciei legum est: *Quaeras salutem priuatam perpetuam.*

§. 537.

E. salus priuata perpetua praeferenda est bono communi.

Lex maior in collisione legi minori praeferenda est (§. 126.). Legibus ergo paret, qui salutem priuatam perpetuam (animae) societatis bono communi, quatenus sunt in collisione, praefert (§. 536.).

SCH.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0316
DFG

SCH. Si ergo religio sit in collisione cum bono societatis communi, religio, quae Dei honorem, ideoque salutem animae perpetuam comprehendit, de quo infra, praeferenda erit (§. 287. seqq.). Ne dicam, rem distincte cognoscentem, facile concedere, veram societatis felicitatem, violata religione, non posse cogitari. Reflectamus simul animum ad LVTHERVM reformantem, quem infra ab iis, qui criminis perduellionis eum insimulant, defendam, et ad *obligationem politicam ad orthodoxiam.*

§. 538.

In collisione salus temporaria maior minori praeferenda est.

Salus temporaria hominem non in omni afficit statu (§. 534.), fieri ergo potest, vt eum vel in vno solummodo, vel in pluribus afficiat, hac ergo in salute quantum concipere possumus (§. 82.), quod eo maius, quo plures adsunt status, in quibus hominem afficit. Maius bonum in collisione praeferendum est minori (§. 93. Cor. 2.) ideoque et *obligati sumus, vt in collisione salutem temporariam maiorem minori praeferamus* (§. 147. 146.).

§. 539.

Quid securitas et eius oppositio.

Securitatem nomino statum, in quo mala imminentia praeuidere licet nulla. *In securitatem* ergo *nos contra alium ponimus plenariam*, si illum eo redigimus, vt nocere nobis non possit, licet quam maxime velit. Si vero mala imminentia praeuidere licet, non viuimus *in securitate.*

COR. I. Ex malo imminente necessario oritur auersatio, quae metus dicitur (§. 81. Pf.). Eiusmodi itaque mali imminentis consideratio felicitatem excludit (§. 147.), sequitur inde, vt, qui in statu securitatis non viuunt, infelices sint.

COR. II. Ex ratione opposita facile intelligemus, statum securitatis qua talem non esse statum infelicitatis. Vbi enim nulla mala, ibi nulla est infelicitas; in

in ſtatu vero ſecuritatis nulla ſunt mala. Ergo nec fieri poteſt, vt eiusmodi ſtatum infelicem vocemus.

SCH. Vellem tamen, vt ea, quae apparent, ab iis, quae ſunt, diſtinguas, ne pro ſecuritate habeas, quod potius contrarii exhibet characterem.

§. 540.

Qui alteri dat ius belli, non eſt in ſecuritate, ergo infelix.

Ponamus A alteri B dare ius belli. Ergo et τῷ B dabit ius arripiendi ſtatum, quo gaudet conatu efficaci illi inferendi mala (§. 358. ſeq.); ſi conatus efficax non impeditur, ducitur ad actum (§. 368.), ergo et ſubiectum A alteri B dabit ius quacunque occaſione illi mala inferendi, donec ea praeſtet, quae praeſtare debet. Ex quibus ſatis manifeſtum eſt, ſubiectum A, ſi alteri B dat ius belli, non viuere in ſtatu ſecuritatis (§. 344. 539.), ideoque propriam ipſius culpam eſſe, vt ſit infelix (Cor. 1 §. 539.).

COR. Laeſio eſt iuſta cauſſa belli in conceptu materiali ſumti (§. 360. ſeq.), qui ergo alterum laedit, in ſtatum dubiae ſecuritatis incidit, ergo eſt infelix.

§. 541.

Quantitas infelicitatis temporariae relatiua.

Infelicitas temporaria, cuius cauſſa eſt violatio officiorum erga nosmet ipſos immediatorum, ſemper minor eſt infelicitate, cuius cauſſa eſt laeſio, qua alteri datur ius inferendi mala. Infelicitas enim temporaria, cuius cauſſa eſt violatio officiorum erga nosmet ipſos immediatorum, hominem non omni in ſtatu afficit (§. 534.). Sed infelicitas, cuius cauſſa eſt actio, qua quis alteri dat ius belli, illum omni in ſtatu afficit, donec ea praeſtet, quae praeſtare debet (§. 540.). Illa ergo infelicitas hacce ſemper minor eſt (§. 538.).

COR. Ecce magnam obligationem, quam habemus, vt a laeſione externa abſtineamus.

§. 542.

§. 542.

Quo maior est infelicitas, quam euitamus, eo maior est felicitas seu salus quam nobis acquirimus (§. 147. 154.), in relatione ergo ad felicitatem temporariam maiorem nobis acquiri mus felicitatem euitatione laesionis externae, quam euitatione violationis officiorum erga nosmet ipsos immediatorum (§. 541.), illa itaque huic obuia in collisione praeferenda est (§. 538.).

Euitatio laesionis externae praeferenda est in collisione violationi officiorum erga se ipsum immediatorum.

SCH. Principia haec generalia et abstracta ex iis, quae in superioribus Sect. I. et II. explicata, magis determinari euolutaque obuios ad casus facile accommodari possunt. Hic ea ad statum socialem accommodabimus.

§. 543.

Socius, qua talis, officia sua socialia violans alterum socium externe laedit, ideoque huic dat ius belli (§. 529. cum Cor. Cor. seq.). Violat vero socius officia sua socialia, quatenus ad obtinendum bonum societatis commune actiones suas non dirigit, quas tamen ad idem obtinendum dirigere debuit (§. 530.). *Ergo* et sequitur, *vt socius, qui, qua talis actiones suas ad obtinendum bonum societatis commune non dirigit, alterum socium laedat, ideoque huic det ius belli.*

Socius dat socio ius belli, si actiones suas non dirigit ad societatis bonum commune.

§. 544.

In collisione ergo boni societatis communis cum salute priuata temporaria salus societatis saluti priuatae temporariae praeferenda est (§. 542. 543.)

Hoc ergo saluti priuatae temporariae praeferendum est.

SCH. Et ita limitatio principii absolute positi, *vi cuius salus communis praeferenda sit priuatae*, ex ipsa societatis indole atque natura deducta est, quae efficit, vt omnia, quae cum specie obuerti possunt, sint in vado. Huius ex commodi necessitate commotus

fictionem, *qua societas vt vna persona, ideoque socii vt membra, quae ad societatem se habeant vt membra ad corpus*, cogitantur, non vt principium iuris socialis posui, vti a permultis factum est.

SCH. II. Aliam adhuc ante ponamus quaestionem, quam specierum societatum earumque subordinationis explicationem aggredimur, non minoris, quam prior, momenti, *numquid eo ius sociale extendatur, vt socium officia socialia violantem, supplicio afficere possit alter?* Respondebimus ex vlteriori iuris defensionis atque belli determinatione, eam ergo proponere necessarium est.

§. 545.

Iuris defensionis extensio.

Ius defensionis competit illi, quem alter aggreditur, donec se contra aggressorem in plenariam ponere potest securitatem. Illi enim, quem alter aggreditur, competit ius defensionis, quia malum imminet (§. 345.). Quare, cum posita eadem legis ratione eadem legis dispositio ponenda (§. 103. Cor.), et deficiente securitate mala immineant (§. 539.), consequens est, vt illi, quem alter aggreditur, competat ius defensionis, donec se contra aggressorem in plenariam ponere potest securitatem (. 539.).

§. 546.

Quid ius vitae et necis.

Facultas moralis alterum supplicio afficiendi vocatur *ius vitae et necis.*

COR. Qui alterum supplicio afficit, illi mala infert (§. 264.), et quidem summa (Cor. 1. §. cit.). Pertinet ergo ius vitae et necis ad ius alteri mala inferendi, ideoque ad ius belli in conceptu materiali sumti (§. 359.). Quae ergo in superioribus de iure belli dicta, ad ius vitae et necis etiam applicanda sunt.

§. 547.

Quando defensori sui competit.

Illi, cui ius belli in conceptu materiali sumti competit, etiam competit ius vitae et necis in aggressorem,

forem, si alia ratione plenam contra aggressorem non poteſt acquirere ſecuritatem, quam aggreſſoris morte. Illi, cui ius belli competit, competit etiam ius aggreſſori mala inferendi (§. 35,), donec omnis laeſio, ergo et laeſio imminens ceſſat (§. 360. ſeqq. 346.), ideoque illi competit ius aggreſſori mala inferendi, donec ſe contra eum in plenariam ponere poteſt ſecuritatem (§. 539.). Quamobrem, cum ius ad finem det ius ad media (§. 94.), defenſori, ſi alia ratione plenam ſecuritatem non poteſt obtinere, competit ius aggreſſori ſumma inferendi mala, atque ideo ius aggreſſorem ſupplicio afficiendi (§. 264. Cor. 1.), eiusmodi ius vocatur ius vitae et necis (§. 546.), manifeſtum itaque eſt, determinatis ſub circumſtantiis defenſori ſui ius vitae et necis competere. tit ius vitae et necis.

COR. Remota cauſſa tollitur effectus. Nulli ergo defenſori ſui ius vitae atque necis in aggreſſorem competit, qui leuioribus, quam aggreſſoris morte, mediis plenam ſibi comparare poteſt ſecuritatem (§. 349.). Sola ergo ex principii demonſtrati hypotheſi ius vitae et necis perſonae in perſonam competens deduci poteſt. *Et ſimul inde ſequitur, vt a iure belli ad ius vitae et necis non valeat conſequentia.*

SCH. Reſtat vnicum, quod principio expoſito cum ſpecie poſſet obuerti. *Scil. perſona A in perſonam B habere poteſt ius vitae et necis vi pacti.* Sed res eſt in vado. Si A habet ius aliquod in B vi pacti, ex promiſſione quadam huius deriuari debet poſſeſſio (§. 415.), ſed dum nemo alteri aliquid promittere poteſt, niſi quod ad τὸ ſuum pertinet (§. 594. Cor. 5.), et nemini ius vitae et necis in ſe ipſum competit (§. 264. cum Cor. et Schol.), deeſt fundamentum, ex quo eiusmodi iuris vitae et necis acquiſitio concipi poteſt. Quae de *iure gladii* dicenda, ex explicatis facile inferri poſſunt.

§. 548.

Quod ad ſtatum ſocialem applicatur.

Duo ſunt, quae demonſtrare debet, ius vitae et necis in alterum ſibi arrogans, *primo* ſcilicet, ſibi in alterum competere ius belli, *deinde*, contra aggreſſorem plenam ſuam ſecuritatem non poſſe tueri, niſi aggreſſoris morte (§. 547.). Socius B, qua talis, actiones ſuas ad obtinendum bonum ſocietatis commune non dirigens, alteri ſociorum A dat, ius belli (§. 543.). *ſi ergo his ſub circumſtantiis ſocius A plenariam ſocietatis ſecuritatem alia ratione, quam morte ſocii B, qui aggreſſor eſt, obtinere nequit, iuris eſt, vt ſocio A ius vitae et necis in ſocium B competat.*

COR. Hancce cauſſam ſolummodo officere poſſe, vt ſociorum alteri in alterum eiusmodi competat ius, ex Cor. §. 547. abunde ſequitur.

SCH. Ex dictis infra ius vitae et necis principi in eius competens deducamus.

§. 549.

Quid ſocietas neceſſaria et voluntaria.

Nunc ad ſpecies ſocietatis deſcendendum, ac determinandum erit, quid *ſocietas voluntaria et neceſſaria, aequalis et inaequalis, maior et minor etc.* Societas eſt ſtatus, quo perſonae in perſonam competit ius perfectum atque affirmatiuum (§. 521.), quod vel ex pacto vel ex lege acquiritur (§. 474. ſeqq.). Si prius, ſocietas dicitur *voluntaria*, et ſi poſterius, *neceſſaria*.

COR. I. Iure itaque naturali non omnis ſocietas eſt voluntaria. Ita ergo comparata eſt noſtra definitio, vt, quicquid in omni ſocietate commune eſt, ad eius limites ſit reuocatum.

COR. II. Societatis voluntariae natura atque conſtitutio ex natura conſtitutioneque pacti deducenda eſt.

SCH. Inter ſocietates neceſſarias referri poteſt ſocietas paterna, et ſocietas vniuerſalis omnium hominum. Viuunt enim in ſocietate, quatenus ita viue-

re

re obligantur singuli, vt alii vna viuere valeant (§. 299. seqq.). Qua de societate in meditatione de ciuitate Dei plura dicuntur. Et si ad hasce societatis species animum aduertamus, dubia, quae definitioni de societate obuerti possent, euanescent.

§. 550.

Quid societas aequalis et inaequalis.

In quacunque societate persona A habet ius in personam B, et haec obligata est (§. 523.). Haec obligatio vel ab eo, cui ius competit, vel a natura societatis nimirum dependet, priori ratione societas vocatur *inaequalis*, posteriori vero *aequalis*.

SCH. Et ita habemus distinctas societatis aequalis et inaequalis definitiones, quas, quatenus ex membrorum aequalitate et inaequalitate hauriuntur, sine fictione quadam distincte non posse cogitari, mihi quidem videtur.

§. 551.

Quid imperium absolutum et limitatum.

Ius de actionibus entis cuiusdam intelligentis pro arbitrio proprio disponendi, vocatur *imperium*. Et subiectum, cui eiusmodi ius competit, *imperantis* nomen accepit. Quibus ex notionibus sequitur, vt nemo imperans dici possit, nisi ea ratione, qua de actionibus alicuius pro arbitrio proprio disponere potest. Atque ideo facile intelligitur, quid sit imperium *absolutum* et *limitatum*, illud omnes actiones, hoc tantummodo quasdam tangit.

COR. Actiones nostrae morales a voluntate vel noluntate nostra dependent (§. 54. seqq.). Voluntas atque noluntas nostra per motiua flectuntur (§. 36.). Qui itaque est alterius quoad actiones morales imperans, ille etiam habet ius cum actionibus alterius motiua connectendi, ideoque ius alterum obligandi (§ 74.). Qua ex ratione dicitur, *imperantem* esse personam, in cuius arbitrium reliquorum voluntates, et noluntates, seu actiones morales resolutae sunt, i. e. in cu-

ius arbitrio reliqui rationem habent, cur suas actiones hoc et non alio modo componant.

SCH. Dicimus de imperio, quod cogens vocatur, imperium enim dirigens proprie vocatur directorium. vid. GROTIVM Lib. I. Cap. III. 21. Notetur porro diuisio potestatis in *correctoriam et imperatoriam.*

§. 552.

Quid imperio alterius subesse et obsequium.

Imperio alterius subesse idem est, ac perfecte obligatum esse, alterius imperio conuenienter viuere. Habitus imperio alterius conuenienter viuendi est *obsequium.* Ex quibus, quoniam obligati sumus, vt obligationi nostrae conuenienter viuamus (§. 93.), sequitur, vt qui imperio alterius subest, obsequium praestare debeat.

COR. I. Qui imperio alterius subest, et obsequium, quod praestare tenetur, non praestat, ille agit contra ius imperantis (§. 551. seq.), imperantem ergo laedit (§. 329.), ideoque illi dat ius inferendi, mala (§. 362.), quod ius vitae et necis fieri potest (§ 547.).

COR. II. Imperium est ius in actiones alterius (§. 551. Cor.). Ius, quod dominii characterem exhibet, ipsam rei substantiam afficit (§. 446. seqq.). Plus ergo est, dominio alicuius, quam eiusdem imperio subesse. Aliud est *dominare*, aliud dominium habere.

§. 553.

Imperium facit societatem inaequalem.

Imperanti competit ius, de actionibus alterius pro arbitrio proprio disponendi (§. 551.), imperium ergo sine statu, quo personae in personam competit ius perfectum atque affirmatiuum, concipi nequit, eiusmodi itaque imperium non est, nisi in societate quadem (§. 521.), et quidem inaequali (§. 550.). Porro, vbi societas inaequalis, ibi alteri sociorum competit ius de actionibus alterius pro arbitrio proprio disponendi (§. 550.), ideoque imperium (§. 551.).

COR.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0324
DFG

COR. I. Ex quibus patet, quomodo ea, quae de societate in superioribus euoluta sunt, ad societatem inaequalem accommodari, magisque determinari possint. vide §. 551. seq. De quo plura infra.

COR. II. Vnicum est, quod hic notare velis, in societate nimirum inaequali personas esse vel imperantes, vel subiectos (§. 551. seq.).

§. 554.

Efficere, vt scopus vnius societatis (§. 528.) fiat medium ad scopum alterius cuiusdam societatis obtinendum, idem est, ac *societates subordinare.* Qua ex ratione haec societas *subordinans*, illa vero *subordinata* vocatur. Quid sit societatum subordinatio.

COR. I. Membra ergo societatis subordinatae obligata sunt, vt actiones suas ad commune societatis subordinantis bonum obtinendum dirigant (§. 530.).

COR. II. Vti ergo socii societatis se ad suam societatem habent, ita se habent societates subordinatae ad societatem subordinantem.

§. 555.

Deuenimus inde in societatis *simplicis* et *compositae* ideam. *Composita* nimirum ex societatum subordinatione, *simplex* vero sine omni societatum subordinatione concipitur. Quid societas composita et simplex.

§. 556.

Si in societate composita bonum societatis subordinantis cum bono societatis subordinatae sit in collisione, illud huic praeferri debet. Vt bonum societatis subordinatae existens reddamus, obligati sumus, quo bonum societatis subordinantis possit obtineri (§. 554.). Obligatio ergo ad bonum societatis subordinantis obtinendum dat rationem, cur ad bonum societatis subordinatae obtinendum agamus. Si itaque bonum societatis subordina- Bonum societatis subordinantis subordinatae praeferendum est.

tae sit in collisione cum bono societatis subordinantis, obligatio ad illud obtinendum cessabit, ea vero, qua hoc existens reddere debemus, remanebit (§. 93.). Quamobrem, cum, vt obligationi nostrae conuenienter viuamus, teneamur (§. 93.), in collisione boni societatis subordinantis cum bono societatis subordinatae illud huic praeferre debemus.

COR. Duplex ex his intelligimus fundamentum, ex quo societatis compositae perfectio cognoscenda, nimirum consensum variorum ad scopum societatis subordinantis obtinendum, et perfectionem societatum subordinatarum. Primum est sine omni dubio (§. 13.); alterum facile concedet, cui principium illud Metaphysicorum notum, vi cuius perfectio est eo maior, quo maior consensus, consensus vero eo maior, quo minores concipi possunt exceptiones.

§. 557.

Quomodo a laesione socii ad laesionem societatis concludi potest.

Ab imperfectione partis ad imperfectionem totius non statim valet consequentia, A laesione ergo membri societatis ad laesionem totius societatis saepe sine fundamento concluditur (§. 322.). Ponamus vero eiusmodi laesionem ea afficere, quibus socius bonum societatis commune existens reddere debet, eiusmodi laesio certissime erit societatis laesio (§. 529.).

SCH. Respiciens ad §. 533. seqq. idem hoc nostrum principium aliis ex fontibus colligere potest.

§. 558.

Quando socius perfecte obligatus est alterum socium ad promouendum

Quilibet socius A, si salua salute priuata perpetua fieri potest, obligatus est, alterum socium B, qui in felicitate societatis conseruanda et amplificanda studet, iuuare, si propria virtute eam non potest reddere existens. Quantum enim salus priuata perpetua permittit, socius A actiones suas in bonum socie-

societatis commune dirigere tenetur (§. 530.), si vero alterum socium B, qui in felicitate societatis conseruanda et amplificanda operam collocat, iuuaret, efficiet, vt vsu virium suarum bonum societatis commune existens reddere possit (§. 310.), alter ergo sociorum A obligatus est, alterum B, qui in felicitate societatis conseruanda et amplificanda studet, iuuare, et quidem, si eam propria virtute non possit reddere existens (§. 313.). bonum publicum iuuare.

COR. I. Ad impossibile nulla datur obligatio (§. 92.), nulla itaque ratione socius A ad auxilium alteri ferendum obligatus erit, si viribus ipsius repugnaret.

COR. II. Obligationem, de qua §pho dicta, esse perfectam, Cor. 1. §. 529. docebit. Quo vero rectius iudicare possis, respice ad §. 533.

§. 559.

Constitutione societatum earumque natura explicata nunc iusto ordine deferimur *in liberationem a societate*, quam ICti variis exponere solent nominibus, τὸ soluere, dissoluere, extinguere et finire societatem a se inuicem distinguentes. Communis eorum character est, tam iuris socialis, quam obligationis socialis cessatio, differentia vero specifica ex liberationis ratione sumitur, si enim ea in sociorum morte inuenitur, habemus *solutionis* fundamentum; si ipse sociorum consensus determinatam exhibet rationem, liberatio haecce vocatur *dissolutio*. *Extinguitur* porro societas cessante sociali nexu vi legis (*a*), cui τὸ *finire* societatem subiicitur, quatenus tempus, ad quod societas contracta est, elapsum liberationis rationem porrigit. Generalia exponamus, specialiora ex circumstantiis facillime determinari possunt. Liberationis a societate species.

SCH. (*a*) Huc referri potest mors ciuilis L. 63. §. f. ff. pro Socio, pro qua hodie bannum imperii substituitur. It. ingressus monasterii, negotium, propter quod inita est societas, finitum etc.

§. 560.

Primus modus, quo socii a societate liberari possunt.

Cessante iure, quod ex obligatione sociali oritur, cessat etiam societas (§. 559.) Et obligatio socialis cessat, cessante iure sociali (§. 523.). Cessante ergo fundamento, quo socio in socium competit ius perfectum atque affirmatiuum, cessat etiam societas.

COR. Varii ergo modi, quibus eiusmodi ius in alios acquirere possumus, explicant varia liberationis a societate fundamenta. Societas est vel necessaria, vel voluntaria, illa immediate per legem, haec vero per pactum constituitur (§ 549.). Hic patet, *liberationem a societate necessaria* ex eo, quoniam ratio legis, qua constituta, cessat, et *liberationem a societate voluntaria* ex solutione nexus pactitii deducendam esse.

§. 561.

Alter modus.

Nullum sine obligatione possibile est ius (§. 152.). Cessatio ergo obligationis socialis simul omne ius sociale, ideoque societatem finit (§. 559.). Quamobrem, cum ad impossibile nulla detur obligatio (§ 91.), socius etiam a societate liberatur, si modo ostendi potest, impossibile esse, vel physice vel moraliter (§. 150.), eum viribus suis bonum societatis commune posse existens reddere.

SCH. Applicabimus principia generaliter euoluta ad varias societatum species, ex diuersitate iuris personae in personam competentis concipiendas (§. 522.), matrimonialem, paternam atque herilem. Quarum priores, quoniam vnius principia alterius clariora reddunt, caput sequens combinatas exhibebit.

CA-

CAPVT II.

DE SOCIETATE MATRIMONIALI ATQVE PATERNA.

§. 562.

Obligatio ad societatem naturalis indicatur.

Quodsi doctrinam antecedentem et hic applicare vellem, permultas designare possem societates, ad quas obligatio quaedam etiam naturalis ex §. 299. seqq. deducenda. Sed specialia ex generalibus facili negotio intelligenda determinandaque hic exponere non institui. Paucis ergo earum societatum, ex quibus reliquae concipiendae, naturam obligationemque ad eas naturalem distincte indicabimus, quo ad nonnullas arduas quaestiones solide possimus respondere. Quamobrem, cum obligationis extensio ex principiorum connexione haurienda (§. 94.), nexum breuissimis euoluamus, ex quo obligationem ad societatem matrimonialem paternamque deducere possumus.

§. 563.

Obligamur ad procreandam sobolem.

Perficiamus corpus nostrum etiam sensibile (§. 252.), et conseruemus ipsius sanitatem atque vitam (§. 263. 264.). Sed qua ex ratione? quo omnes nostrae actiones operationesque cum scopo corporis nostri sensibilis consentiant (§. 13.). Sed quis est scopus ille? rationem perfectionis hic a posteriori quaerere debemus, ergo necesse erit, vt omnium membrorum ideas euoluamus, et ex iis distincte cognitis deducamus rationes, cur hac et non alia quadam ratione coexistant. Quibus factis manifestum erit, vt inter eas praecipue

cipue etiam procreatio sobolis referri debeat. Sequitur inde, vt *ad sobolem nostram procreandam obligati simus.*

COR. Obligatio naturalis dat legem naturalem (§. 127.), habemus ergo legem naturalem: *Corpus tuum sensibile ad procreandam sobolem aptum redde, omniaque huic scopum destruentia vita.* Quae obligatio est hominum vniuersalis (§. 101.), legem vniuersalem (§. cit.), atque ideo indispensabilem exhibens (§. 124.). nisi forsan legum collisio aliam requireret determinationem (§. 92.).

SCH. I. Non hic decidimus, vnde scopus iste oriatur, cum ea decisione opus hoc loco non sit. Sufficiat, nos ex structura atque operationibus, quae in sensum incurrunt, intelligere, eiusmodi scopum existere, hunc vero machinae nostrae scopum esse finem Dei, hoc loco, iuris naturalis principia ex naturae hominis, quantum fieri potest, consideratione eruens, determinare nolo, etiam si fieri possit, si modo haec principia Theologiae Naturalis:

Ea, quae ex rerum essentia fluunt, constituunt finem Dei, et

Deus vult omnium rerum vel quoad individua, vel quoad speciem conseruationem

vberius hic explicare vellem. Conatum autem procreandi sobolem sequi ex essentia corporis sensibilis, non ex humani corporis solum structura, sed etiam ex animalium ratione carentium corporibus, satis elucescit, si quis ad stimulum, quem natura animalibus indidit, attendere voluerit.

SCH. II. Sed obuersatur adhuc oculis dubium aliquod, quod vt remoueamus, necessarium esse iudico. *Opponitur* enim *manifestatio perfectionum diuinarum, quam Deus vltimato per corpus nostrum vult obtinere.* Sed saluis meis hoc tuum principium concedimus, aliud enim est, corpus nostrum in se considerare, aliud, corpus illud ad totum vniuersum referre. Nos de priori solummodo loquimur, et quidem, *quoniam subalternata per scopum suum specialem ad scopum generalem obtinendum tendunt*, non sine ratione sufficiente.

SCH.

SCH. III Idem hoc noſtrum principium ex hypotheſi de ſocialitate THOMASIVS in Iurispr. diu. L. III. cap. II. §. 52. deduxit. conf. PVFFENDORFII I. N. et G. Lib. II. cap. 11. §. 3.

§. 564.

Inde oritur ſtatus quidam hominum.

Sobolis humanae procreationem duos homines diuerſi ſexus requirere, experientia abunde docet. Actus procreandi eſt mutabilis, ideoque ſtatum quemdam derminat (§. 2. Prae.). Ex quo ſequitur, fieri poſſe, vt natura nos obliget ad arripiendum ſtatum, in quo cum homine alieno ſexus ſobolem noſtram procreare poſſumus (§. 563.).

COR. Illis itaque ſub determinationibus ſtatus maris et foeminae ex procreatione ſobolis concipiendus ſecundum ius naturae neceſſarius eſt.

§. 565.

Qui eſt ſocialis.

Si mas et foemina talem arripiant ſtatum, per quem ad ſobolem procreandam obligati ſunt: ſtatus ille inter ſocietates referri debet. Marem enim atque foeminam (de quibus hic loquimur) ſobolem procreantes eſſe perſonas, quisque perſonam, ſuppoſitum intelligens interpretans, facile concedet. Status ergo ille inter ſtatus perſonarum referri debet. Eodem porro in ſtatu neceſſe eſſe, vt mari in foeminam et v. v. competat ius ſobolem procreandi, alterum nimirum ſocietatis characterem (§. 521.), ita euinco: Mas A cum foemina B ſobolem procreans partibus corporis B ad ſcopum ſuum obtinendum vtitur. Partes corporis noſtri etiam ad τὸ noſtrum pertinent (§. 327.), dictis ergo ſub determinationibus mas A ea, quae ad τὸ ſuum foeminae B pertinent, ſuum ad obtinendum ſcopum dirigit.

Hoc

Hoc vt faciat, aut habet ius, aut non. *Si posterius*, nullam habet facultatem moralem, qua ea, quae ad τὸ ſuum foeminae B pertinent, ſuum ad obtinendum ſcopum dirigere poteſt (§. 151.), atque ideo, ſi partibus determinatis vtitur, foeminam B externe laedit (§. 322. ſeqq.). Quamobrem, cum nemo ſit laedendus (§. 323.), neceſſe eſt, vt A dictis ſub determinationibus habeat ius, quo ope B ſobolem ſuam poſſit procreare (§. 563. ſeq.). Idem eadem ratione, qua hactenus demonſtrauimus, etiam de B in relatione ad A valere, probari poteſt. Et ſimul ex eodem patet, eiusmodi ius eſſe affirmatiuum atque perfectum, atque ideo ſequitur, vt ſtatus ille, quo mas et foemina ad procreandam ſobolem ſunt obligati, ſi iuri naturae ſit conueniens, inter ſocietates referri debeat (§. 521.).

COR. I. Si quis ſcopum eiusmodi coniunctionis ſpectet, facile concedet, omnem concubitum per vim extortum iuri naturae repugnare. Sed fortaſſe dixerit quispiam, eiusmodi coactionem ex iure belli iuſtam fieri poſſe. Sed quae in ſuperioribus §. 344. de iure belli explicauimus, eiusmodi argumentum, quod in contrarium adduci poſſit, abunde ſoluent.

COR. II. Societatem, de qua in commate diximus, eſſe aequalem, §. 550. docebit.

§. 566.

Quid connubium.

Porrigit ergo Ius Naturae ſocietatem ex ſobolis procreatione concipiendam, quam *connubium* poſt haec vocabimus. Concubitus ergo, cuius ſcopus non eſt ſobolis procreatio ad connubium referri nequit.

SCH. Terminum connubii in ea hic ſumimus extenſione, vt genus coniugii ſtricte ſic dicti atque concubinatus exprimere poſſit, quae forſan non ſine commodo ad genus aliquod commune reducuntur.

§. 567.

§. 567.

Varios appercipimus ſtimulos naturales ad concubitum (Schol. §. 563.), magnam etiam voluptatem ſenſualem natura cum actu concumbendi coniunctam eſſe, Phyſica docet. Qui ſtimulo naturali ſatisfacit, is deſiderium naturae *extinguere* dicitur. Voluptas ſenſualis cum concubitu coniuncta *libidinis* accepit nomen. Quid ergo ſit *libidinem extinguere*, ſatis intelligitur. Quamobrem, cum poſito vno connexorum etiam alterum ponendum ſit (§. 30.), connubii ſcopum etiam eſſe, deſiderio naturae ſatisfacere libidinemque extinguere, ſequitur (§. 566.). Eiusmodi vero ſcopum non exhibere connubii characterem diſcretiuum, ex §. cit. colligitur.

Ad quod etiam pertinet deſiderii naturae libidinisque extinctus.

COR. Errant igitur, qui affirmant, principalem coniugii ſcopum eſſe, vt libido extinguatur.

§. 568.

Societas, cuius ſcopus tantummodo eſt libidinis extinctus, legibus naturalibus repugnat. Membra enim ſocietatis, cuius ſcopus tantummodo eſt libidinis extinctus, voluptati ſenſuali cum concubitu coniunctae ſatisfaciunt, licet ſobolem procreare nolint (§. 566.), Membris itaque corporis ita vtuntur, vt eorum ſcopum principalem negligant (§. 563.). Agunt itaque quia ea, quae natura coniuncta, ſeparant contra obligationem naturalem (§. 94. Cor.), ideoque ſocietas, quae inde oritur, legibus naturalibus repugnat (§ 127.).

Societas ex libidinis extinctu tantum concipienda eſt illicita.

COR. I. Eadem ex demonſtratione ſimul patet, eos qui principalem connubii ſcopum libidinis extinctum vocant, media et fines non ſatis diſtinguere.

COR. II. Porro ex eadem manifeſta eſt veritas huius principii generalis: *Qui ita agit, vt eadem actione libidinem ſolummodo velit extinguere, illicite agit.*

Idem

Idem hocce principium infra in iurisprudentia ciuili alio ex fonte deducamus.

SCH. Foecundum hic habemus principium, ex quo, permultas hominum actiones societatesque illicitas esse, deducere possumus, *paederastiam* scilicet, *sodomiam*, *polyandriam*, *lenocinium etc.* sed pro instituto generalia exponere sufficiat, specialiora praelectionibus partim, partim aliis reseruamus temporibus.

§. 569.

De scortatione. Si homines diuersi sexus ea ex ratione se coniungunt, vt libidinem extinguere possint, coniunctio illa vocatur *scortatio*. Si ea coniunctio sit societas, nomen *Lenocinii* accepit.

COR. Scortatio igitur non est connubium (§. 566.), sed iuri naturae repugnat (§. 568.). Et ita intelliges meam de scortationis moralitate sententiam, de qua iuris naturalis Doctores permultum disputarunt. vid. THOMASIVM in iurispr. div. Lib. III. Cap. II. §. 72. seqq. Notare tamen velis, THOMASIVM hanc suam sententiam deinde mutasse, quod ex ipsius emendationibus ad fundamenta Iurisprudentiae diuinae, quas fundamentis I. N. et G. adiunxit, manifestum est.

§. 570.

Connubium est societas voluntaria. *Omne connubium iustum est societas voluntaria.* In connubio enim marito competit ius in foeminae corpus et vice versa ex sobolis procreatione concipiendum (§. 565. seq.). Sed ius, quod alicui competit in id, quod pertinet ad τὸ suum alterius, deriuatiue acquiritur (§. 460. et 13. Pr.), ergo tam maritum quam foeminam ius illud deriuatiue sibi acquisiuisse, necessarium est. Porro, cum sobolem non possint procreare, nisi viui, consequens est, vt ille acquirendi modus inter eos referri debeat, quibus aliquid deriuatiue atque viuo priori domino acquiritur.

Sequi-

Sequitur inde, eiusmodi ius determinatis a personis, remotis omnibus laesionibus, non nisi per pactum posse acquiri (§. 475.). Quamobrem, cum connubium sine concubitu non possit concipi (§. 566.), et omnis concubitus per vim extortus iniustus sit (§. 565. Cor. 1.), consequens est, vt omne connubium iustum, id est, legibus conueniens, societas (§. 566.) voluntaria esse debeat (§. 594.).

COR. I. Intelliges inde fieri posse, vt obligatio naturalis ad societatem quandam voluntariam constituatur (§. 563.).

COR. II. Eiusmodi pactum connubium constituens esse bilaterale, demonstratio §. 565. et §. 438. abunde docebit.

COR. III. Ex quibus patet, permulta hic inferri posse consectaria, si, quae de pacto bilaterali §. 393. seqq. explicauimus, ad societatem connubialem accommodantur.

COR IV. Ex quibus facile intellectu est, quid iudicandum sit.

1.) *De connubio decrepitorum*, quod *Lege Iulia vel Papia* iuste prohibebatur, vide Ill. HEINECCII *Comment. ad L. Iul. et Papiam Poppaeam.* Conf. HENNINGI ARNISAEI *comment. de iure connubiorum c. II. sect.* 4. Tolerantur quidem eiusmodi connubia in ciuitatibus, sed recte a PVFFENDORFFIO I. N. et G. L. VI. c. 1. §. 25. *honoraria* vocantur, dum honorarii vocantur, quibus titulus muneris sine functione datur.

2.) *De connubio spadonum* apud Aegyptios licito vid. GROTIVM ad Deut. XXIII. 2. et

3.) *Eunuchorum* apud Turcas licito, de quo RICAVT *dans l'état present de l'empire Otoman.* Conf. HIERONYMI DELPHINI *Tractatus de eunuchi coniugio s. von der Capaunen-Heyrath.*

§. 571.

Parentes procreant filios, qui ob virium defectum nec vitam conseruare, nec felicitatem Parentes obligati

 suam sunt pro-

creatorum vitam conseruare eorumque felicitatem promouere.

suam promouere possunt (quod experientia docet). Sed quae est ratio, cur ad sobolem procreandam obligati simus? certissime, vt genus humanum conseruetur (Schol. 1. §. 563.). Hic vero scopus quoniam non potest obtineri, nisi procreati vitam conseruare felicitatemque suam promouere possint (quod facile cognoscitur ex iis, quae de hominibus eorumque vita in superioribus dicta): manifestum est, parentes quoque obligatos esse, vt ad procreatorum vitam conseruandam eorumque felicitatem promouendam actiones suas dirigant (§. 94. Cor.).

COR. Quoniam felicitas hominum eorum ex perfectione oritur (§. 147.), quae perfectione corporis atque animae constituitur (Schol. Schol. ad §. 14.): patet partium parentum esse, vt hasce obseruent leges:

1. Praebete procreatis alimenta.
2. Perficite procreatorum animam. vid. §. 256. 262
3. Perficite eorum corpus. vid. §. 263. 273.

§. 572.

E. et sobolem procreatam educare.

Qui hominis felicitatem vult promouere, in eodem conatum legibus conuenienter viuendi (§. 147.), ideoque conatum efficacem se perficiendi excitare debet (§. 149.). Actiones alterius eo dirigere, vt in eodem excitari possit conatus efficax felicitatem suam promouendi, idem est ac *eum educare*. Parentes ergo et obligati sunt, vt sobolem procreatam educent (§. 571.).

SCH. Huncce conatum ea ex ratione efficacem vocauimus, quo conatus ille exercitio acquirendus a stimulis mere naturalibus possit distingui.

§. 573.

Quando haec obligatio cessat.

Parentes procreatis alimenta praebentes eosque educantes procreatos iuuant (§. 310. 26.). Quoniam

Quoniam vero omnis obligatio ad auxilium alteri ferendum ceſſabit, ſi alter propria virtute idem obtinere poſſet (§. 313.), obligatio etiam haec parentum ceſſat, ſi procreati propria virtute alimenta ſibi acquirere ſuamque promouere poſſunt felicitatem.

SCH. Notare hic velis, aliam eſſe parentum obligationem, quae ex eorum ſtatu, aliam, quae ex eorum factis oritur.

§. 574.

Quid puberes, impuberes, maiores et minores.

Homines, qui ob aetatis defectum nec alimenta ſibi acquirere, nec felicitatem ſuam promouere poſſunt, dicuntur *impuberes*; qui vero in ea ſunt aetate, qua propria vi alimenta ſibi acquirere poſſunt, *puberes* vocantur. Qui alimenta ſibi acquirere poſſunt, vel etiam in ea ſunt aetate, qua propria virtute ſuam promouere poſſunt felicitatem, vel ea in aetate nondum exiſtunt, ſi prius, *maiorum*, ſi poſterius, *minorum* acceperunt nomen. Definitiones de *pubertate* et *impubertate*, de *minorennitate* et *maiorennitate* facile inde inferri poſſunt.

COR. I. Parentes ergo, qua tales, obligati ſolummodo ſunt, vt procreatis impuberibus, non vero puberibus alimenta praebeant, et vt procreatos minores, non vero maiores educent (§. 573.).

COR. II. Connubium, cuius membra nec impuberibus alimenta praebere, nec minores educare poſſunt, legibus naturalibus repugnare, ex §. 571. ſeqq. colligitur. Lenocinium ergo eſt ſocietas iniuſta.

§. 575.

Inde oritur patria poteſtas.

Qui ad hoc vel illud obligatus eſt, illi etiam in hoc vel illud competit ius ex obligatione determinata concipiendum (§. 152.). Ergo et parentibus competit ius impuberes minoresque educandi

candi (Cor. 1. §. 174.), quod *patria poteſtas* vocatur.

COR. I. Patria ergo poteſtas vltra terminos educationis non extendenda eſt. Ceſſat ergo ceſſantibus annis impubertatis minorennitatisque procreatorum. Finis vero eorum in foro naturali vniuerſaliter determinari nequit, rationem tamen huius determinationis vniuerſalis in iure ciuili poſitiuo factae infra in iure ciuili vniuerſali indicabimus.

COR. II. Educans actiones educandi eo dirigit, vt in eodem conatus efficax felicitatem ſuam promouendi excitari poſſit (§. 572.). Conatus efficax acquiritur exercitio (Schol. ad §. cit.), quod ex continua actionum homogenearum iteratione concipitur. Parentes igitur, vi patriae poteſtatis, quae iis competit (§. 571.), habent ſolummodo ius impuberum minorumque actiones eo dirigendi, vt in hiſce oriatur habitus legibus conuenienter viuendi (§. 147.). Conf. Cor. ad §. 571.

COR. III. Qua tandem ratione ius vitae et necis patriae poteſtatis conſectarium eſſe poſſit, vti Romani voluerunt (*a*), ex §. 548. colligi poterit.

SCH. I. Non multa habeo, quae opponam dictis: id ſaltim addo, haec noſtra principia ſatis euoluta atque explicata verum eſſe medium tollendis e medio difficultatibus, de quibus Doctores I. N. et G. diſputarunt. Quaeſtio ſcilicet mouetur de ſubiecto, cui patria poteſtas in foro naturali tribuenda. Sed perſuaſum habeo, cogitationum diuerſitatem in diuerſo fonte, ex quo patriae poteſtatis fundamentum deduxerunt, fundatam eſſe. Iis ergo remotis noſtris ex principiis facillime reſponderi poterit.

SCH. II. Qui patriae poteſtatis fundamendum in occupatione quaerunt, eam cum HOBBESIO (*b*) matri tribuunt, quae, vt docent, eandem, quoniam primum liberos in poteſtate ob conceptionem habet, in patrem transfert. Sed ego meis ex principiis colligo, fieri non poſſe; vt eiusmodi poteſtas, mediante occupatione acquiratur. Eſt enim occupatio modus acquirendi originarius (§. 463.), patria vero pote-

potestas non acquiri potest, nisi deriuatiue (per dem. ad §. 570. seqq.).

SCH. III. Excipiunt alii hoc argumentum alio quodam ex iis, quae in Schol. ad §. 469. dicta, desumto, sed eiusdem, me arbitro, ponderis. Matrem semper certam esse, patrem saepius incertum, concedo quidem, consequentiam vero summa cum ratione, quam quae de patria potestate ante docui, exhibent, nego. vid. Illustr. LEYSERVM Specim. XVIII. meditat. ad P. med. I.

SCH. IV. Alii Patris praestantiam fouentes, huic vel cum PVFENDORFFIO (*c*) maximam dictae potestatis partem, vel cum HORNIO (*d*) totam illam potestatem tribuunt. Quoniam vero sexus praestantiam cum GROTIO atque VITRIARIO vrgent, rationem, qua hac de re sententiam confirmant, non vniuersalem esse, quemuis docet experientia. Quamobrem, cum generationem patriae potestatis fundamentum vocauerimus, in abstracto nil dicere possemus, nisi parentibus competere patriam potestatem. Quae vero obuio in casu dicenda, circumstantiae determinabunt.

SCH. V. Notare velis, hic sermonem esse de patria potestate, quatenus ad liberos, qua tales, non vero quatenus ad liberos, qua domesticos, refertur, de qua infra in doctrina de societate domestica.

(*a*) vid. Ill. HEINECII Institutiones Tit. de Patria potestate §. 138.
(*b*) de Ciue cap. IX. §. 3.
(*c*) de officiis Lib. II. cap. III.
(*d*) Polit. L. I. cap. II.

§. 576.

Patria illa potestas est ius liberos educandi, quod parentibus competit (§. 575.). Iam ponamus fieri posse, vt educatio illa feliciori successu obtineatur, si parentes ius illud in alios transferrent; consequens erit, parentes per naturam, vt idem transferant, esse obligatos (§. 74.). Ius meum in alios translatum non porro est meum. Et ius emancipandi.

meum. Duplici ergo ratione secundum ius naturae patria potestas cessare potest, si nimirum anni minorennitatis et impubertatis cessant (Cor. 1. §. 575.), et si eiusmodi potestas in alium transfertur. Renuntiare patriae potestati, idem est ac filios *emancipare*, et actus, quo filii emancipantur, dicitur *emancipatio*. Duplici ergo ratione secundum ius naturae emancipatio cogitari potest, qua facta omnia iura, quae ex patria potestate oriuntur, cessant (§. 355.).

COR. I. Si parentes patriam potestatem in alios transferunt, *emancipatio* vocatur *formalis* et eiusmodi potestatis translatae acceptatio *adoptionis* accepit nomen. Si vero emancipatio ipso iure constituitur, ea vocatur *virtualis*. Patet itaque, qua ratione tam emancipatio *formalis*, quam *virtualis* sit iuris naturalis.

COR. II. Iura, quae facta emancipatione cessant, ex §. 575. Cor. 2. facili negotio inferri possunt.

§. 577.

Quid societas paterna.

Patriam potestatem esse ius perfectum atque affirmatiuum, quod parentibus in liberos per statum competit, sequitur ex §. 575. Cor. 2. et §. 154. seqq. Quatenus eiusmodi ius personae in personam per statum competit, habemus characterem discretiuum societatis (§. 521.), ex patria ergo potestate oritur societas, quae vocatur *paterna*.

COR. I. Societas paterna ex patria potestate concipitur. Sed patria potestas est consectarium connubii (§. 575. 566.), ergo et societas paterna ex connubio sequitur.

COR. II. Posito itaque iusto connubio societas paterna erit societas necessaria (§. 549.). Vti ergo membra societatis connubialis, quae voluntaria est (§. 570.), a connubio liberantur, cessante nexu pactitio (§. 560.), ita a societate paterna non possunt liberari, nisi cessante

sante ratione legis, qua societas illa constituitur (§. cit.). vid. §. 576.

COR. III. Intelliges inde simul, cessante societate connubiali societatem paternam non statim cessare, et cessante societate paterna non statim cessare societatem connubialem.

§. 578.

Quid concubinatus et matrimonium, quod vel plenum vel minus plenum.

Coniunctiones in scopum propagandae sobolis sunt variae. Aliquando enim illae fiunt in *scopum politicum*, id est, *mutuum* ob *adiutorium*. Aliquando illae in *scopum non-politicum* fiunt. *Vltimae* adpellantur *concubinatus*, qui in *improprie* et *proprie tales* diuiduntur. *Improprie tales* vocantur, quoties sunt societates, *proprie*, quoties societatum naturam non acceperunt. *Priores* concipi nequeunt, nisi sint societates, id, quod ex scopo politico, qui sumitur, manifestum est, et vocantur *coniugia* seu *matrimonia*. Est itaque *matrimonium* societas connubialis in scopum politicum, seu, mutuum ob adiutorium continuata. Ex quo patet, genus, quod huic notioni inest, esse societatem maris atque foeminae in scopum mutui adiutorii. Quare, cum ea societas quoque vocetur *matrimonium*: sequitur, vt vox matrimonii sit aequiuoca. Sumitur enim et in *genere* et *in specie*. Illud a non-nullis *matrimonium minus plenum*, et hoc *matrimonium plenum* vocatur.

COR. I. Concubinatus est coniunctio sobolis procreandae caussa facta (§. 566.), minime itaque scortatio seu lenocinium vocari potest (§. 569.). Qua ex ratione etiam apud Romanos licitus fuit. vid. HEINECCII Comment. ad Legem Iul. et Papiam Lib. II. cap. IV. Conf. Nouell. 12. cap. 4. 18. cap, 5. et 117. cap. 2. et 3.

COR. II. Ne ergo fiat coniunctio iniusta, procreati etiam educandi, iisque alimenta praebenda sunt (§. 571. seqq.), quare, cum secundum ius naturae

hoc fieri possit vel continuata societate paterna (§. 575. 577. et Cor. 3. hui. §.), vel virtuali liberorum emancipatione (§. 576. Cor. 1.), vt eiusmodi societas iuri naturali necessario repugnet, affirmare non possumus.

SCH. I. Sed quid est, vt de concubinatu tam iure ciuili quam iure naturali contingente illicito plura hic dicamus. Matrimonia Amazonum (de quibus eruditi disputant), quae barbare *ad talacho* vocantur, et matrimonium conscientiae eorumque a concubinatu differentiam in praelectionibus explicabimus.

SCH. II. Ponitur quaestio: an concubinatus sit societas proprie sic dicta?

§. 579.

Scopi coniugii pleni explicantur.

Coniugium est societas connubialis ob societatem paternam continuata (§. 578.). Connubii scopus est sobolis procreatio (§. 566.), et scopus societatis paternae procreatorum educatio vocatur (§. 577.). Recte ergo duplex coniugii scopus ponitur, sobolis scilicet procreatio et liberorum educatio. Hinc a GVNDLINGIO (*a*) coniugium dicitur *societas, in qua coniunctis viribus eo connituntur paciscentes, vt sobolem generent, eamque rite educent, ac rationalem efficiant.*

COR. I. Triplici ergo ex ratione iura personis in coniugio viuentibus competentia deducere possumus, ex sobolis scilicet procreatione vid. §. 566.; ex liberorum educatione vid. 575. cum Cor. Cor.; et ex prioris ob posteriorem continuatione (§. 528.).

COR. II. Posito coniugio, personis etiam in personas competit ius perfectum atque affirmatiuum (§. 566. et 577.), ex quo sequitur, vt coniugium sit societas (§. 521.), et quidem, quoniam in eadem societas connubialis et paterna subordinatur (§. 578.), societas composita (§. 555.).

COR. III. Quamobrem, cum connubium sit societas voluntaria (§. 570.), et paterna necessaria (§. 577. Cor.

Cor. 2.), coniugium est societas ex societate quadam voluntaria atque necessaria composita.

(*a*) in I. N. et G. p. 366. §. II. Edit. 2.

§. 580.

Coniugium est societas voluntaria.

Coniugium, qua tale, secundum ius naturale est societas voluntaria. Quoniam enim iura coniugalia deriuatiue (per dem. ad §. 570.), et quidem vel per pactum, vel immediate ex lege acquiruntur (§. 520. Cor. 3.), saluis vero legibus naturalibus duplex connubii species poni potest (§. 578.): sequitur, vt iura coniugalia secundum ius naturale in se consideratum acquiri nequeant, nisi per pactum, atque ideo coniugium, qua tale, inter societes voluntarias, referri debeat (§. 549.).

Eandem propositionem etiam ita euinco: Coniugium est societas connubialis ob paternam societatem continuata (§. 579.). Sed illius societatis, qua talis, continuatio hanc ob rationem iure naturali non est necessaria (§. 578. Cor. Cor.), ergo non habet rationem in lege (§. 136.), sed in pacto (§. 517.), atque ideo coniugium secundum ius naturale est societas voluntaria (§ 549.).

COR. Coniugii ergo naturam constitutio pacti, per scopum coniugii §. 579. Cor. Cor. explicatum, magis determinati explicabit.

§. 581.

Quid sponsalia, sponsus et sponsa?

Pactum de matrimonio ineundo *sponsalia* accepit nomen. Quamobrem, cum omne matrimonium sit societas voluntaria (§. 580.), matrimonium sine sponsaliis concipi nequit. Simul inde patet, sponsalia esse antecedens cuius consequens matrimonium. Notare hic velis, quae de pacto perfecto atque consummato in superioribus explicauimus. Sponsalibus perfectis

ſed nondum conſummatis pacifcentes *ſponſus et ſponſa* vocantur.

COR. Permulta inde deduci poſſunt conſectaria, quae naturam ſponſaliorum explicant. Adponam neceſſaria.

1. *Sponſalia requirunt promiſſionem efficaciter acceptam* (§. 415.). Vbi ergo nulla promiſſio, nec efficax promiſſionis acceptatio, ibi non ſunt ſponſalia. Tractatus ergo ſponſaliorum praeparatorii (§. 416. cum Cor.), vt *oblatio futurarum nuptiarum* (*die Ehe Werbung*): nudus in hanc oblationem conſenſus (vid. Cor. 1. §. 411.); conſenſus ſimulatus et ambiguus, e g. per verba: *Iſt es auch fragens werth* it. *Ich weiſs nicht* (§. 399. ſeqq.): ſponſalitia largitas etc. non efficiunt ſponſalia.

SCH. Notetur quaeſtio: *an error virginitatis matrimonio obſit?*

2. *Sponſalia de matrimonio pleno ineundo non poſſunt celebrari, niſi ab iis, in quorum poteſtate, non ſobolem ſolum procreare, ſed et procreatam educare, poſitum eſt* (§. 578. 575. 566. et Cor. 4. et 5. §. 395.).

SCH. Reflectamus hic ad concurſum plurium ſponſaliorum; ad proclamationis neceſſitatem; ad inopes; ad polygamiam ſimultaneam etc. Facile etiam intelliges, pactum illud celebrari poſſe ab incapacibus, modo ſperare de capacitate liceat.

3. *Sponſalia vi iniuſta metuque extorta ſponſaliorum nomen non merentur* (Cor. 2. §. 398.) etc.

§. 582.

Ex quibus oritur ius cogendi ad matrimonium.

Sponſus ſponſam et vice verſa ad matrimonium ineundum cogere poteſt. Pacti enim ſunt de matrimonio ineundo (§. 581.). Ergo tam ſponſus quam ſponſa habet ius cogendi promittentem, vt promiſſa praeſtat (§. 420.), ideoque ius cogendi ad ineundum matrimonium.

COR.

COR. Et inde simul intelliges, qua ex ratione ex sponsalibus ius belli oriri possit (§. 419. Cor. 2.). Reflectamus ad §. 423.-427.

§. 583.

Vti *Arrha* in genere est bonum, quod in fidem pacti siue percutiendi siue iam percussi datur; ita bona, quae personae desponsatae ad probanda sponsalia in se inuicem transferunt, dicuntur *Arrhae sponsalitiae (a)* (*der Mahl-Schatz*). Exhibet ergo §. 581. seq. earum necessitatem. De Arrhis sponsalitiis.

COR. I. Quicquid in me certa sub conditione ab altero A transfertur, eius sum dominus existente illa conditione (§. 427. 445.); cessante vero conditione res suo domino manebit (§. 427. et Cor.). Sponsalia sunt pactum de matrimonio ineundo (§. 581.), *secuto ergo matrimonio personae desponsatae sunt arrharum sponsalitiarum domini: si vero matrimonium non sequitur, eiusmodi arrhae domino suo priori restituendae sunt (b).*

COR. II. Morte ergo vnius desponsatorum ante matrimonium superueniente, arrhas sponsalitias domino suo priori alter desponsatorum restituere debet (*c*).

SCH. I. (*b*) Ius Ciuile Romanum atque hodiernum, matrimonium culpa vnius desponsatorum non secutum ab matrimonio casu impedito distinguens, hoc nostrum principium posteriori solummodo ratione, minime vero priori, (sub qua nocentis arrham retinendam, innocentis vero domino suo restituendam esse docet) (*d*) adprobasse, principio nostro generaliori non posse opponi, ex Cor. §. 582. manifestum erit.

SCH. II. Eadem ratione, qua hactenus, iudicari poterit de *munere Proxenetico*, praemio scilicet, quod nuptiarum conciliatoribus promissum.

(*a*) L. 1. C. de sponsalibus.

(*c*) L. 5. C. h. t.

(*d*) L. 3. C. h. t. reflectas ad L. 9. ff. de iur. fisc.

§. 584.

§. 584.

De iure dotis.

Complexus bonorum, quae in dominio ſocietatis, ad eorum fructibus onera ſocietatis ferenda, vocatur *fiſcus* ſocietatis. Bona, quae ab vxore in maritum, vt ſit fiſcus matrimonii transferuntur, *dotem* (*das Heyraths-Guth*, *Ehe-Geld*) conſtituunt. Ius ergo, quod marito in dotem competit, ex iis, quae de vſu in ſuperioribus explicauimus, deducendum eſt (§. 446.). Ex quo patet, maritum non eſſe verum dotis dominum (§. 445.).

COR. I. Coniuges inter ſe ſocietatem de continuando connubio mutuum ad adiutorium, ideoque ad ſobolis educationem ineunt (§. 578.). Opera ergo matrimonii ſobolis procreatio, mutuum adiutorium priorisque ſocietatis ob alteram continuatio determinant.

COR. II. Ex quibus facile neceſſitatem conſtituendi dotem deducere poſſumus, quod, quia eſt ſpecies auxilii (§. 310.), quatenus in ſe conſideratur, ad ius imperfectum pertinet (§. 321.), per pactum vero ſponſaliis adiectum multisque aliis ex rationibus ad ius perfectum reduci poterit. Sed de his forſan alio tempore pluribus.

COR. III. Nulla itaque ratione errant, qui dotem ad mutuum adiutorium ſcopum matrimonii ſecundarium referunt. Vterque enim parens ad ſobolem educandam obligatus eſt (§. 578. 575.), et opera, quam in educenda ſobole nauat, *mutuum ad adiutorium* pertinet. Ergo reliqua.

§. 585.

LL. ex ſuperioribus deductae.

Ex his, quae de ſocietate matrimoniali atque paterna hactenus expoſuimus, ſequentes leges matrimoniales, quae ad ius perfectum pertinent, immediate ſequuntur (§. 529. Cor. 2.).

I. Parentibus competit ius dirigendi actiones impu-

impuberum minorumque, ad obtinendam eorum felicitatem (§. 575.).

COR. I. Ius actiones alterius dirigendi vocatur *imperium*. Parentibus igitur competit imperium in impuberes minoresque.

COR. II. Oritur hocce ius ex obligatione ad sobolem educandam (§. 572. seqq.), quae obligatio cessat cessante educationis possibilitate. Quibus ex principiis concipimus diuersos, quos iuris naturalis Doctores ponunt, societatis paternae gradus, quorum *primum* ius liberos modice castigandi, *alterum* ius contumacem domo eiiciendi, exhibet.

II. Liberi, impuberes scilicet minorennesque parentibus obediant, i. e. voluntati parentum conuenienter viuant.

COR. Qua ex lege intelliges, cur parentes in liberorum nuptias consentire debeant.

III. Marito competit ius vxorem cogendi ex v. v. ad ea producenda, sine quibus educatio procreatioque sobolis obtineri nequit (§. 543.).

SCH. Caetera quoque ex praecedentibus facile subducuntur, ex quibus, quae de officio erga duros parentes addi poterant, per se intelliguntur.

§. 586.

Actus, quo sponsalia celebrata dissoluntur, *repudium*, quo vero matrimonium dissoluitur, est *diuortium*. De repudio et diuortio.

COR. I. Tam sponsalia quam matrimonium inuoluunt pactum (§. 581. 580.); modus ergo, quo nexus pactitius dissolui potest (§. 439. seqq.), explicat repudii atque diuortii causas, quae *partim* ad mutuum consensum, *partim* ad impossibilitatem tam moralem quam physicam obtinendi societatis scopum referri possunt.

COR. II. Posito diuortio ponitur dissolutio a societate matrimoniali, ideoque dissolutio a continuatione societatis

cietatis connubialis ob mutuum adiutorium (§. 578.); vnde patet, a diuortio ad liberationem ab obligatione ad sobolem (quatenus scilicet impuberes minoresque spectantur) educandam non valere consequentiam (§. 575. confer. §. 573.).

SCH. In praelectionibus de controuersia, quae olim inter *Ochinum* et *Bezam* de diuortii moralitate agitata, et de separatione a mensa et thoro dicamus.

§. 587.

De Tutela. Impuberes minorennesque propria vi suam non possunt promouere felicitatem (§. 574.). Mortuis parentibus in statu non-ciuili ii desunt, qui, vt eorum felicitatem promoueant, perfecte obligati. Porro omnes omnino homines obligati sunt ad auxilium iis ferendum, qui propria determinatione vis se non possunt felices reddere (§. 313.). Ex quibus sequitur, nos per naturam obligatos esse, vt filios impuberes minorennesque, parentibus eorum mortuis, educemus. Eiusmodi munus vocatur *tutela*, et ille, cui eiusmodi prouincia, tradita est, *tutor* salutatur.

COR. I. Obligatio itaque ad tutelam in se suscipiendam, quatenus in se consideratur, iure non ciuili est imperfecta (§. 321.).

COR. II. Posita eadem etiam legis ratione eadem lex ponenda est (§. 103.), posito ergo eodem iurium atque obligationum fonte eadem etiam iura eaedemque obligationes vt ponantur necesse erit (§. 107, 151.). Quare, cum iurium atque obligationum in societate paterna fons sit educatio (§. 677.), consequens est, vt tutori omnia iura ex educatione concipienda competant.

COR. III. Obligatio imperfecta per pactum perfecta fieri potest (§. 420.), habemus ergo fundamentum, ex quo obligationem perfectam ad eam tutelae speciem, quam *pactitium* vocant (*a*), deducere possumus. Simul inde patet, tutelam pactitiam principiis iuris

iuris naturalis maxime conuenientem esse. Sed de his infra pluribus.

(*a*) vid. Diss. inauguralem de tutela pactitia.

CAPVT III.

DE SOCIETATE HERILI.

§. 588.

Seruitutis moralis fundamentum.

Summum, quod homo erga corpus suscipere potest officium, conseruationem vitae in superioribus interpretatus sum (§. 264. Cor.). Ponamus hominem quendam sub eiusmodi esse circumstantiis, vt vitam suam alia ratione non possit conseruare, quam vt arripiat statum, quo perfecte obligatus est ad aliorum vtilitatem operis suis promouendam, consequens erit, vt illis sub circumstantiis propriam per salutem obligatus sit, ad eiusmodi vitae genus eligendum.

COR. I. Qui illud vitae genus, quod ante determinaui, eligit, ille vult alterum iuuare (§. 310.). Quare, cum obligatio ad auxilium alteris ferendum in se sit imperfecta (§. 321.), iisdem rationibus, quibus obligationem imperfectam in perfectam mutare possumus, ille etiam status constitui potest.

COR. II. Simul inde sequitur, vt status ille non sit mere naturalis, sed praeternaturalis seu aduentitius.

§. 589.

Quid seruitus moralis.

Eiusmodi status, per quem quis perfecte obligatus est, vt aliorum vtilitatem operis suis promoueat, *seruitutis* nomen accepit, quam posthaec, quo a seruitute, de qua §. 453. dictum, distingui possit, vocabimus *seruitutem moralem*.

Ii,

Ii, qui hoc modo obligati sunt, *serui*, quibus vero obligati sunt, *domini* dicuntur.

COR. I. Seruitus ergo moralis non est status mere naturalis (Cor. 2. §. 588). Hinc seruos natura nullos esse contra Aristotelem, barbaras gentes natura seruos vocantem (*a*), defendimus. vid. HEINSII *Diss. de seruis natura.*

COR. II. Simul ex §. 288. coll. §. 239. 147. colligitur, seruitutem moralem non semper esse vituperii effectum.

SCH. I. Dicimus tantum de domino atque seruo, dominam enim atque ancillam quilibet pro diuersitate sexus subsumere poterit.

SCH. II. Dicatur in praelectionibus de diuisione seruorum in seruos statu tales, et seruos statu liberos. Porro de differentia inter seruire et seruum esse.

(*a*) Pol. Lib. I. cap. 2.

§. 590.

Quae domino dat ius in seruos.

Domino per statum competit ius perfectum atque affirmatiuum in seruos. Serui enim per statum perfecte obligati sunt, vt operis suis domini vtilitatem promoueant (§. 589.), vt ergo et domino eiusmodi ius in seruos per statum competat, consequens est (§. 153. 151. 99.).

COR. I. Domino, qua tali, eiusmodi competit ius in seruos, quatenus serui obligati sunt (per dem. §.), sed quatenus sunt serui, obligati tantum sunt, vt operis suis domini vtilitatem promoueant (§. 589.), competit ergo domino, qua tali, tantum ius operarum, non corporis.

SOR. II. Dominus ergo, de quo hic dicitur, differt a domino, de quo §. 445. seqq. dictum. Qua ex ratione hic *dominus rerum*, ille vero *dominus personarum* vocatur.

COR. III. Ius illud domino personarum competens est acquisitum (§. 588. Cor. 1.), ratio ergo acquisitionis vel in pacto, vel immediate in lege vt sit, necesse est (§. 517.).

§. 591.

§. 591.

Statum, quo perſonae in perſonam competit ius perfectum atque affirmatiuum, ſocietatem vocauimus (§. 521.). Concipimus ergo ſocietatem, in qua domino in ſeruos competit ius operarum, quae exhibet characterem diſcretiuum *ſocietatis herilis*. Eſt ergo ſocietas herilis ſtatus, quo perſonae in perſonam competit ius operarum, i.e. ius cogendi alterum, vt operis ſuis ipſius vtilitatem promoueat. Quae eſt ſocietas inaequalis (§. 550.). Inde oritur ſocietas herilis.

COR. Ex quibus patet, ſocietatem etiam herilem in neceſſariam et voluntariam diuidendam eſſe (§. 549. et Cor. 3. §. 590.).

SCH. His praemiſſis inquiramus in *ſpeciales circumſtantiarum §. 588. generatim poſitarum determinationes.*

§. 592.

Conſtituta ſeruitute, vires ſeruorum translatae ſunt in ea, quae ad τὸ ſuum domini pertinent. Conſtituta enim ſeruitute domino competit ius ſeruos cogendi, vt viribus ſuis ipſius promoueant vtilitatem (§. 490. ſeqq.). Obligationi ergo ſuae conuenienter dominus ſeruorum vires ad ſuam dirigere poteſt felicitatem (§. 336.). Eiusmodi itaque vires, ſeruitute conſtituta, in τὸ ſuum dominii translatae ſunt (§. 277.). Vires ſeruorum ſunt vires domini.

COR. I. Intelligimus inde rationem, cur etiam hic termino domini vtamur (§. 444. ſeqq.).

COR. II. Ex quibus ſimul patet, fieri poſſe, vt ex iis, quae de iure dominii in ſuperioribus explicauimus, permulta deducamus conſectaria, quae naturam ſeruitutis moralis explicant. Haec in ſequentibus breuiter indicabimus.

§. 593.

In ea, quae pertinent ad τὸ ſuum domini, transferuntur ſeruorum vires vel omnes, vel Species ſeruitutis explicantur.

tantummodo quaedam. Si prius, oritur *seruitus perfecta*, qua ratione serui dicuntur *mancipia*; si posterius, *imperfecta*. Porro transferuntur vel in perpetuum, vel quoad tempus; ex illo *seruitus perpetua*, ex hoc *temporaria* concipitur.

§. 594.

Eius continuatio.

Ex §. 588. simul perspicimus, fieri posse, vt serui domini vtilitatem operis suis vel pro solis alimentis, vel pro certa mercede alimentisque promoueant. Priori ex ratione *seruitutem mercenariam*, ex posteriori et *obnoxiam* (*a*) concipimus.

COR. Seruitutis ergo mercenariae fundamendum est locatio conductio (§. 482.), atque ideo ex hac magis explicari potest. Vocatur vero eiusmodi locatio conductio, quoniam personas spectat, *Locatio-conductio personarum*.

SCH. (*a*) Ita enim Phaedrus Fab. Lib. III. praef. v. 34.

Seruitus OBNOXIA,
Quia, quae volebat, non audebat dicere,
Adfectus proprios in fabellas transtulit.

§. 595.

Ius belli quando est fundamentum seruitutis.

Ius belli in conceptu materiali sumti iustum seruitutis perfectae, perpetuae atque obnoxiae fundamentum esse potest. Cui enim eiusmodi competit ius belli, illi etiam competit ius aggressori mala irrogandi, donec se contra hunc in plenam ponere potest securitatem (§. 539.): si ergo hancce securitatem alia ratione obtinere nequeat, quam efficiendo, vt aggressoris vires in τὸ suum recipiat, ius easdem in τὸ suum recipiendi habebit (§. 94. et 152.). Iuste ergo agendo aggressorem in eum redigit statum, quo perfecte obligatus est, vt omnibus operis atque perpetuo defensoris vtilitatem gratis promoueat (§. 277. et 153.). Illis itaque

itaque sub determinationibus ex iure belli iuste oritur seruitus (§. 589.) perfecta (§. 593.), perpetua (§. cit.) atque obnoxia (§. 594.).

COR. I. Oriuntur itaque inde *gentes seruae.*

COR. II. Simul inde patet, non vniuersale esse principium, quo, omnem seruitutem secundum ius naturale ex pacto deducendam esse, affirmatur.

COR. III. Cessante ratione cessat etiam id, cuius est ratio. Si itaque non necesse est, vt defensor sui ad obtinendam securitatem aggressorem in eiusmodi seruitutem redigat, consequens est, vt nec eiusmodi habeat ius. Et si aggressorem in seruitutem redigere ad obtinendam securitatem non sufficiat, patet, defensorem sui habere ius aggressori maiora mala irrogandi. Ex quo intelligimus, qua ratione fieri possit, vt domino competat ius vitae et necis in seruos (§. 547.). Et eiusmodi ius vitae et necis non esse iuris herilis, sed potius iuris belli consectarium. vide §. 590. Cor. 1. quod notandum contra HORNIVM.

COR. IV. Qui illa ratione in seruitutem sunt redacti, inter mancipia referri debent (§. 593.).

SCH. Legibus igitur naturalibus conuenienter Imperatores Hadrianus et Antonius *dominis qua talibus hoc ius vitae et necis, in veteri Romanorum republica dominis competens, denegarunt.* vid. SPARTIANVM in vita Hadr. cap. 18.

§. 596.

Seruitutis illa ratione, quam §. 595. indicauimus, constitutae fundamendum esse legem, ex dem. §. cit. satis patet. Ideoque inde concipimus societatem herilem, cuius fundamentum immediate in lege est (§. 591. Cor.), atque ideo societatem herilem necessariam (§. 591. Cor.) legibus naturalibus conuenientem. Rationes, ob quas eiusmodi societas iuste possit solui, ex Cor. §. 560. colligi possunt. Inde oritur societas herilis necessaria quaedam.

SCH. I. Qui liberi sunt, in seruitutem non possunt redigi, nisi mediante pacto aut iure belli (§. 590. Cor. 3.). Ex quo patet liberos in seruitutem perfectam, perpetuam atque obnoxiam non posse redigi, ita vt societas herilis necessaria inde oriatur, nisi iure belli (§. 591. Cor.), non tamen eiusmodi ius belli omnis seruitutis perpetuae, perfectae atque obnoxiae fundamendum esse. Voluntaria enim mediante pacto constituitur, cuius rationes paupertas (*a*), hebetudo ingenii (*b*) et reliqua esse possunt.

SCH. II. De voluntariis plura hic dicere non possumus. Quoniam enim earum fundamentum sunt pacta, patet, generatim hic nil posse praedicari, nisi tam DOMINI quam SERVI esse, CONDITIONIBVS PACTI SATISFACERE. Has vero conditiones vt ex principiis deducamus, ob determinationum contigentiam fieri nequit. Nihilo tamen minus ad quaestiones speciatim motas ope doctrinae de pactis et eorum principiorum, quibus necessariam societatem herilem explicabimus, responderi poterit.

SCH. III. Quae de seruitute perfecta; obnoxia et perpetua exponuntur, ad homines proprios in Germania passim obuios et mancipia Turcarum adcommodari possunt.

(*a*) vid. Genes. XLVII. 25.

(*b*) Hic velim vt legas ARISTOTELIS Polit. Lib. I. cap. 2. seqq. et PVFFENDORFIVM in Iur. Nat. et Gent. Lib. III. cap. XXVIII. seqq.

§. 597.

Quomodo ea, quae serui acquirunt, suo domino acquirant.

Qui in seruitute perfecta atque obnoxia viuunt, omnia, quae acquirunt, acquirunt domino. Effectus enim pertinent ad τὸ suum eius, cuius sunt vires, quibus producuntur (§. 469.). Quae a seruis perfectis atque obnoxiis acquiruntur, iis producuntur viribus, quae ad τὸ suum domini pertinent (§. 120. et §. 592. 594.); consequens itaque

itaque est, vt, quicquid acquirunt, domino acquirant.

COR. I. Quae a seruis acquiruntur, domino acquiruntur, quatenus seruorum vires ad τὸ suum domini referendae (per dem. §. 597.). Quamobrem, cum in seruitute imperfecta non omnes seruorum vires ad τὸ suum domini pertineant (§. 593.), fieri etiam potest, vt seruis imperfectis proprietas quaedam acquisitorum competat (§. 469.).

COR. II. Quae ergo mercenarii mercede acquirunt, non domino, sed seruis est (§. 594.).

COR. III. Quoniam porro nemo testamentum condere potest, nisi qui proprietatem habet (§. 504.), manifestum simul est, seruis perfectis atque obnoxiis ius testamenta condendi non competere.

SCH. Dicatur in praelectionibus de ratione, qua ad homines proprios eiusmodi praecepta adcommodari possint.

§. 598.

De seruitute originaria et procreata.

Partus sequitur ventrem (Schol. §. 569.); qui ergo ex seruis perfectis atque obnoxiis statu talibus nati, eorum dominus est dominus ancillae seu matris (§. 597.). Et ita etiam serui, qui apud Romanos *vernarum* nomine veniunt, secundum praecepta iuris naturalis poni possunt. Ideoque etiam secundum ius naturae seruitus perfecta est vel *originaria* vel *procreata* (*a*).

SCH. Hac ex ratione diuidunt ICti homines pioprios in *originarios*, qui scilicet ex hominibus propriis nati sunt, et *adscriptitios* seu *nouitios*, qui homines proprii facti sunt. Dicatur simul de *Tuguriolis*, *von Lohn- und Erb-Dreschern.*

(*a*) Genes. XIV. v. 14.

§. 599.

Nonnulla iura, quae dominis in seruos competunt.

Ex eo, quod aliquid ad τὸ nostrum pertinet, vt accidens naturale fluit, ius eam rem quoad vsum vel quoad vsumfructum (§. 452.), absolute vel restricte (§. 455.), alienandi (§. 451. Cor.). Ergo et §. 597. docet, domino in seruos perpetuos atque obnoxios competere

1) Ius vires eorum alienandi absolute.

COR. Inde concipitur ius vendendi seruos domino competens (*a*) (§. 481.), atque ius seruos donandi (§. 477. seqq.).

2) Ius vires eorum alienandi restricte,

COR. inde sequitur fundamentum iuris feudalis personarum (§. 458. Schol. 2.).

3) Ius concedendi vsum virium seruorum.

COR. Inde concipitur ius seruos commodandi (§. 479.), locandi (§. 482.).

4.) Ius alteris concedendi iura quaedam in seruos nostros, vt vtilitatem quandam inde percipere possint.

COR. Ex quo concipitur *seruitus* (§. 453.), *operarum seruilium*, quae est ius vtilitatem percipiendi ex operis serui alieni (*b*). Quod adhuc hodie in rusticorum operis obtinet.

SCH. Omnia haec iura competunt dominis, quatenus sunt seruorum domini. Iniustum igitur est, cum HOBBESIO (*c*) negare, fieri posse, vt dominus in seruum sit iniurius. Porro notandum est, iura illa fluere ex idea domini, quaeritur, *vtrum sint naturalia an essentialia.*

(*a*) Vid. PVFENDORFIVM de Offic. L. II. cap. IV. §. 3.

(*b*) L.

(*b*) L. 4. ff. de operis seruorum.
(*c*) de Ciue cap. VIII. §. 7.

§. 600.

Vires seruorum perfectorum atque obnoxiorum earumque effectus pertinent ad τὸ suum domini (§. 592. 597.). Ideoque tam serui, qui vires suas ad domini vtilitatem dirigere nolunt, quam ii, qui impediunt, vt vires suas ad domini vtilitatem dirigere possint, dominum laedunt (§. 335.), atque ideo domino dant iustam caussam belli (§. 362.), et mala inde orta sunt damna (§. 330.). Continuatio.

COR. I. Posita eadem legis ratione eadem legis dispositio ponitur (§. 103. Cor.), quae ergo de seruis perfectis atque obnoxiis dicta, ad alios etiam seruos applicari possunt, si modo per eorum notiones pactorumque conditiones magis determinantur.

COR. II. Vbi ius belli, ibi est ius alteris mala irrogandi, donec laesio cessat (§. 359. seqq.). Dominus ergo habet ius seruo refractario mala irrogandi, donec ea praestat, quae praestare debet. Quod ius dicitur *ius castigandi*. vid. *Chur-Saechs-Gesind- und Tagl. Ordnung* tit. *vom Gesinde-Lohn und Muthwillen*.

COR. III. Competit etiam domino ius eos, qui inobedientiae huius caussa sunt, cogendi, vt damna praestent (§. 334.).

SCH. Dicatur in praelectionibus de seruo corrupto.

§. 601.

Seruus, qui eo animo a domino eo inscio atque inuito discedit, vt a seruitute huius possit liberari, *fugitiuus* vocatur (*a*). De seruis fugitiuis.

COR. I. Fugitiuus ergo seruus dominum laedit, ideoque domino dat iustam caussam belli (§. 600.).

COR. II. Ex quibus facile intelligimus, ſeruos fugitiuos rebus amiſſis poſſe aequiparari (§. 465.), ideoque domino reſtituendos eſſe (Cor. 3. §. cit.). Qua ex ratione dicitur, ſeruos fugitiuos requirendos (*b*), cuſtodiendos (*c*), non vero occultandos eſſe (*d*). Et quae §. 466. ſeq. de rebus amiſſas dicta, hic applicari poſſunt.

SCH. Dicatur in praelectionibus 1) de hominibus propriis fugitiuis. 2.) de iure militari, cuius fundamentum ex ante explicatis enucleari poteſt miles enim eſt ſocius aut ſtatu talis, aut ſtatu liber. 3.) de fundamento, ex quo ius vindicandi ſeruum fugitiuum fluit.

(*a*) L. 17. §. 1. ff. de aedil. edict.

(*b*) L. 3. ff. de Fugitiuis.

(*c*) L. 1. §. 4. l. c.

(*d*) L. 1. §. 1. l. c.

§. 602.

De manumiſſione.

Quilibet iuri ſuo, quod in alterum habet, renunciare poteſt (Cor. §. 356.); ergo et renunciatio iuris domino in ſeruos competentis moraliter poſſibilis eſt. Quare, cum haec vocetur *manumiſſio*, ſequitur, vt etiam domino competat ius ſeruos manumittendi.

COR. I. Ceſſante iure in perſonas ceſſat etiam ſocietas iure illo conſtituta (§. 559.), ceſſante ergo iure domino in ſeruos competente, ceſſat ſocietas herilis (§. 591.), atque ideo ſeruitus moralis (§. 589. ſeq.), ex quo patet, ſeruos, facta manumiſſione, a ſeruitute liberari. Hinc *libertini*, et manumittentis *liberti* dicuntur, manumittens vero eorum *Patronus* vocatur. Dicatur in praelectionibus de *Affrancamentis*, *von den Laſs-Briefen.*

COR. II. Manumiſſi itaque ſerui ab obligatione perfecta, vi cuius ſuis operis aliorum vtilitatem promouere

uere debuerunt (§. 589.), liberati sunt, atque ideo vires suas propriam ad suam vtilitatem dirigere possunt. Manumittentem ergo vt benefactorem suum spectare debent (§. 315.).

COR. III. Ex quibus patet, officia libertinorum erga Patronos eadem esse ac ea, quae benefactori debent (§. 315. seqq.). Et ita habemus *iuris Patronatus*, de quo ff. Lib. XXXVII. Tit. XIII. fundamentum.

COR. IV. Cessante fundamento iuris cessant omnia iura (§. 103. Cor.), facta ergo manumissione, omnia iura, quae vi §. 599. seqq. domino competunt, cessare debent.

SCH. Sermo est de manumissione generatim sumta, quae ad seruos statu tales facile adcommodari potest.

§. 603.

De reparatione damni a seruis alteri non domino illati.

Vnica hac in re restat quaestio, ad quam ex principiis ante explicatis respondere debemus, damnum a seruis alteri non domino illatum spectans, *qui scilicet est, qui eiusmodi damnum praestare debet? dominus, an seruus?* Illi, cui damnum illatum est, competit solummodo ius, vt eum, qui damnum intulit, ad damnum illud praestandum cogat (§. 333. et 334.). Infert vero damnum, ad quem, vt effectus ad caussam referri potest. Ideoque manifestum est, illi, cui a seruo damnum illatum est, competere solummodo ius seruum, vt eiusmodi damnum praestet, cogendi, nisi existentia huius damni ad voluntatem domini referri possit.

COR. His itaque sub determinationibus seruus, minime vero dominus, vt damnum a seruo alteri illatum praestet, tenetur. Qua ex ratione dicitur *meliorem conditionem dominorum per seruos fieri posse, non deteriorem* L. 133. ff. de R. I. Reflectamus in

praelectionibus ad actiones noxales, de quibus ff. Lib. IX. Tit. IV.

SCH. I. Quoad mercenarios, seruos temporarios et imperfectos res est in promtu. Quoad perfectos vero, obnoxios atque perpetuos principio nostro obstat dubium quoddam e medio tollendum. Si inquiunt, *a seruis perfectis, obnoxiis atque perpetuis laeso competat ius, seruum, vt damnum illatum praestet, cogendi, hocce ius, nisi eiusmodi seruorum dominus laedatur, exerceri non poterit, quoniam omnes eorum vires ad τὸ suum domini pertinent* (§. 592. seqq.). Sed perpendas, quaeso, vires seruorum ad τὸ suum domini ea solummodo ratione pertinere, qua iisdem domini vtilitas promoueri potest (§. 589.), et iure suo vtentem neminem laedere (§. 336.), quo facto responsio etiam erit in promtu.

SCH. II. Et ita dominorum iura perfecta seruorumque obligationes perfectas satis exposuimus. De imperfectis vero §. 299-321 agunt. Ergo solummodo necesse est, vt breuiter nunc explicemus iura, quae serui habent in dominum, dominorumque obligationes perfectas ergo seruos, quo etiam perspicere possimus, falsam esse sententiam, quam corroborare voluit HOBBESIVS *in scripto de Cive* Cap. VIII. §. 7. seqq.

§. 604.

Ius seruis in dominos competens quale, si possunt operas praestare?

Seruis perfectis atque obnoxiis competit ius perfectum a domino exigendi alimenta. Nulla enim seruorum perfectorum atque obnoxiorum est proprietas, quoniam omnes eorum vires ad τὸ suum domini pertinent (§. 592.-594.). Quamobrem, cum perfecte obligati sint, vt omnibus suis viribus domini vtilitatem promoueant (§. 589.), hoc vero, nisi vitam conseruent, fieri nequeat, et sine alimentis viuere non possint, obligatio eorum requirit, vt dominum qui non vult, cogant, ad alimenta iis praebenda (§. 94. Cor.

Cor.), atque ideo patet, eiusmodi seruis competere ius perfectum a domino alimenta exigendi (§. 153.).

COR. I. Obligatio ergo dominorum ad alendum seruum perfectum et obnoxium (§. 94. Cor.) est perfecta (§. 153.).

COR. II. Dominus itaque eiusmodi officia violans seruos laedit (§. 329.), ideoque hisce quatenus res in abstracto sumitur iustam. An in concreto? de hoc infra, dat causſam cogendi (§. 362.). Qua ex ratione dicitur, *homines proprios ob inhumanam crudelitatem a dominorum potestate, auctoritate nimirum iuris, posse exire.*

§. 605.

Ponamus porro, fieri non posse, vt serui perfecti obnoxii atque perpetui morbo impediti operas praestent. Hi tamen, vt vitam conseruent, obligati sunt (§. 264.). Quoniam vero nullam habent proprietatem (§. 592.-594.), et vires corporis domino inseruiendo detriuerunt (§. 589.), consequens est, vt etiam hisce sub determinationibus eiusmodi seruis competat ius perfectum a domino alimenta exigendi (§. 267. 151. 153.), ideoque domini ad miserrimos hosce seruos alendos perfectae obligati sint (§. 311. 313. et 153). Si morbo impediuntur.

COR. Quoad seruos mercenarios atque imperfectos alia valere, et obligationes illas dominorum in se spectatas non nisi imperfectas esse, §. 313. et 594. dilucide ostendunt.

SCH. Quae hactenus de societate herili exposita, pro instituti ratione sufficiant: specialia enim ex principiis generatim positis, ex iure dominii, ex iure pactitio

pactitio atque societatis constitutione facillime posse deduci, manifestum est. Possem etiam hac in sectione more Doctorum Iur. Nat. de societate domestica, quae ex coniugali, paterna atque herili componitur, agere, quoniam vero generalia prolixe in superioribus exposita sunt, specialia vero maiori commodo sequens sectio ius familiarum exponens eruere poterit, huic sectioni inponimus

FINEM.

ELE-

ELEMENTA
OECONOMIAE
GENERALIS
SEV
SCIENTIA
DE EO
QVOD IN SOCIETATIBVS MAIORIBVS NON CIVILIBVS IVSTVM ATQVE INIVSTVM.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0363
DFG

SECTIO IV.

QVAE OECONOMIAM GENERALEM EXAMINAT.

CAPVT I.

DE IVRE FAMILIAE.

§. 606.

Originem familiarum atque societatum maiorum, ciuitate nondum constituta, exponere non iuris naturalis, sed historia est. Quare, cum historia praecepta iuris naturalis non probet, sed tantummodo illustret, dum illa tantummodo indicat facta, haec vero, quae naturae obligationique conuenienter fieri possunt, docent, satis intelligitur, cur ius naturae exposituri harum societatum originem non ex historia, sed ex obligatione naturali deducturi simus. Quo vero commoda, quae inde capienda, magis magisque perspici possint, in praelectionibus principia demonstrata factis, quorum normae sint illa principia, illustrabimus. Ratio instituti.

SCH. I. Primum ponenda est quaestio de familiae definitione. Doctores quidem, societatem domesticam atque familiam idem valere affirmantes, familiam ex societatibus minoribus ante expositis compositam esse, praecipiunt. Sed permittant, quaeso, vt, quoniam de iuribus familiaribus ambiguitur, penitius rem disquiram. Quo facto manifestum erit, significationem vocis tam ratione originis, quam ratione loquendi vsus, non ambiguam solum, sed et societatem domesticam a familia distinguendam esse.

SCH.

SCH. II. Dicta ita probo: Considerata vocis origine patet, familiam a famulando dictam esse. Primo enim seruos solummodo familiam constituisse colligitur ex L. 1. ff. de vi et de vi armata. *Ratione vero loquendi euoluta* manifestum est, varios terminum familiae accepisse significatus, *primo* enim personae sub potestate quadam in eadem domo viuentes familiae acceperunt nomen, vnde Patris Matrisque familias denominatio originem ducit. confer. L. 40. §. familiae ff. de verborum significatione. *Deinde* significatus ad totam cognitionem sanguinis transfertur. *Tandem* effectum pro caussa substituentes, quoniam lure XII. Tabularum agnatis tantum debebatur hereditas, ipsam rem hereditariam familiam interpretati sunt, vti titulus pandectarum *familiae herciscundae*, et de emptoribus familiae doctrina, satis docet. conf. L. 195. ff. *de verb. signif.*

SCH. III. Mittamus vltimam vocis significationem, ex effectus pro caussa substitutione concipiendam (de quo Cap. seq.), *non minus quam primam, ex vocis quidem origine cognoscendam, rationi vero loquendi, quae non permittit, vt familiam ponamus, vbi nullum connubium, contrariam. Quo facto facile fieri poterit, vt ex ceteris familiae significationibus definitio quaedam de eadem deducatur, ex qua diuersa familiae species, diuersaque familiae iura inferri possunt.*

§. 607.

Quid familia.

Connectuntur personae, quatenus in earum altera aliquid est, quod sine altera non possibile (§. 30.). Personae itaque cum societate connectuntur, quatenus quaedam earum determinationes ex hac concipiendae. Eiusmodi personarum nexus ex societate connubiali aut ob dependentiam aut ob subordinationem concipiendus vocatur *familia.*

COR. I. Fundamendum ergo familiae est connubium, ideoque societas ex sobolis procreatione concipienda (§. 566.). Eiusmodi itaque personarum nexus, cuius fundamentum non est connubium, familiae nomen

men non meretur. vid. GROTIVM Lib. II. Cap. XX. §. 30.

COR. II. Societas sine personarum nexu nulla est (§. 521.). Sed a societate ad societatem, cuius fundamentum est connubium, non valet consequentia. Sola ergo societatis idea non dat familiae characterem discretiuum.

COR. III. Hinc et herilis societas non statim familiam exhibet (§. 591.).

SCH. Salua vero nostra definitione non necesse est, vt cessante connubio etiam familia cesset, sed connubium, ex quo personarum nexus familiam constituens concipiendus, adfuisse sufficit. vide L. 195. ff. de verb. signif. *Hac ex ratione etiam iure hodierno foemina post mortem mariti in iura ipsius familiaria succedere potest.*

§. 608.

Prima familiae species, quae paterna dicitur.

Liberi sunt personae cum parentibus connexae (§. 30. et 572. seqq.). Nexus ille ex connubio concipitur (§.§. cit. cit.). Inde ergo oritur familiae species, parentes atque liberos continens. Quam, quo ab aliis distingui possit, *familiam paternam* post haec vocabimus. Qua ex ratione etiam parentes *patres-matresue familias*, liberi vero *filii-filiaeue familias* nominantur.

COR. Patet inde, permulta hic posse ex iis inferri, quae §. 575. seqq. de patria potestate atque societate paterna explicata sunt.

§. 609.

Altera familiae species, herilis scilicet.

Serui ad dominorum dominarumue vtilitatem suis operis promouendam perfectae obligati sunt (§. 589.). Ad vtilitatem membrorum societatis, qua talium, omnia etiam pertinent, quae efficere possunt, vt scopus societatis obtineatur (§. 528. seqq.). Ex quibus elucet, secundum ius etiam naturale fieri posse, vt serui suis operis

ris ea producere teneantur, quibus societatis cuiusdam membra scopum societatis consequi possunt. Et ita duplicem concipimus speciem; connecti enim possunt serui, qua tales, cum societate connubiali, connecti etiam possunt cum societate matrimoniali (§. 607.). Illa subordinatio proprie non dat familiam. Ex hac oritur *familia*. Intelligitur inde quid sint *serui seruaeue familiares*.

COR. Principiis ergo, quae de societate herili §. 591. seqq. explicauimus, ad societatem connubialem, vide §. 566. seqq. atque matrimonialem, vide §. 378. seqq. relatis, manifesta erunt iura atque obligationes personarum, quae familam herilem constituunt.

§. 610.

Societas domestica, domestici atque imperium domesticum quid.

Porro ex dictis patet, fieri posse, vt ii, qui in societate matrimoniali viuunt, mutuo societatis adiutorio liberos, fieri quoque posse, vt eiusmodi adiutorio seruos subordinent. Oritur inde *societas domestica*. Posita itaque societate domestica iis, qui in matrimonio viuunt, competit ius actiones liberorum atque seruorum, quatenus societati matrimoniali subordinati sunt, in commodum mutui adiutorii dirigendi (§. 554.). Hocce ius vocatur *imperium domesticum*. Serui atque liberi illa sub determinatione considerati *domesticorum* nomen accipiunt.

COR. I. Simul inde intelligimus, cur societas domestica sine liberis, cur etiam sine seruis esse possit.

COR. II. Et societatem domesticam, quatenus generatim sumitur, inter societates compositas esse referendam (§. 555.).

§. 611.

Liberi in societate domestica non sunt domini.

Liberi, quatenus sunt sub imperio domestico, nulla habent iura acquisita. Quatenus enim sunt imperio domestico, in omnibus suis actionibus a paren-

a parentibus dependent (§. 610.). Omnia itaque hac ratione agunt auctoritate parentum (§. 30.), ideoque nil sibi acquirunt. Ergo nec fieri potest, vt hac ratione iura acquisita habeant.

COR. I Ius perfectum atque affirmatiuum personis in personas compotens est acquisitum (§. 518.). Quatenus itaque liberi sunt sub imperio domestico, seruorum domini vocari nequeunt (§. 590.). Ergo nec ius perfectum atque affirmatiuum in seruos, ratione nimirum illa, habere possunt. Velim tamen, vt, iure suo agere, ab auctoritate alterius agere distinguas.

COR. II. Ex rationibus generalibus generalis etiam deduci potest conclusio. Hanc ergo habe: Liberi, quatenus sunt sub imperio domestico, nullam habent pioprietatem acquisitam. Sunt vero sub imperio domestico, quatenus sunt domestici (§. 575.). Domestici igitur nullam habent proprietatem acquisitam. Alia itaque ratione, quam qua sunt domestici, considerari debent, si de eorum proprietate acquisita est sermo. Oritur inde idea *peculii*, de quo ICti loquuntur, quod est complexus bonorum acquisitorum, quae in proprietate eorum sunt, qui sub imperio domestico sunt. Vt docet Tit. ff. de Peculio.

COR III. Liberi sunt in societate domestica, quatenus sunt sub imperio domestico (§. 610. 608. 572. seqq.), ideoque in societate domestica domini vocari nequeunt (Cor. 1.).

COR. IV. Patet inde, in societate domestica non esse dominos personarum, nisi patres matresue familias (§. 608. 610.),

§. 612.

Quinam sunt in societate domestica imperantes.

Pater materque familias sunt in societate domestica domesticorum imperantes. Domestici enim sunt serui atque liberi (§. 610.). Serui sunt sub imperio dominorum (§. 590. seqq.), et liberi sub imperio parentum (§. 585.). Quamobrem, cum hac in societate non detur dominium perso-

narum, nisi quod patres matresque familias habent (Cor. 4. §. 611.), et cum parentes sint patres matresque familias (§. 608.), sequitur, vt pater materque familias hac in societate sint imperantes (§. 551.).

COR. I. Et haec est ratio, cur capita familias vocentur. Est itaque *caput familiae*, sub cuius imperio sunt domestici, qua tales.

COR. II. Societas ergo domestica est societas inaequalis (§. 553.), in qua patri matrique familias competit ius domesticos, i. e. liberos atque seruos obligandi (§. 551.), i. e. cum eorum actionibus motiua connectendi.

COR. III. Patet inde domesticos, vt imperio capitis familiae obedientiam praestent, perfecte obligatos esse. Sunt ergo capitis familias subiecti (§. 552.).

COR. IV. Hocce imperium, quod parentibus in liberos, quatenus sunt domestici, competit, et quod secundum ius naturae generatione adquiritur, etiam vocatur *patria potestas.*

SCH. Iure quidem diuino positiuo patris-familias ius atque imperium potius est, ante vero, quam huius rationem determinare possum, necesse est, vt differentiam iuris naturalis necessarii atque contingentis naturamque legum positiuarum, quae inde dependet, magis explicem. Legas interim HVBERVM in Iur. Ciu. Sect. I. cap. II. L. II. n. 24.

§. 613.

Varii indiuiduorum status determinantur.

Quodcunque indiuiduum consideraturus statum indiuidui essentialem ab eiusdem statu accidentali distinguere debet. Omnia eiusdem speciei indiuidua eundem habent statum essentialem; fieri vero potest, vt eorum status accidentales sint diuersi, quoniam rationes, per quas determinantur, plerumque a circumstantiis seu a relationibus dependent (*quod ex Methaphysicorum praeceptis patet*).

§. 614.

§. 614.

Et principia, ex quibus eorum constitutio cognoscenda, inde inferuntur.

Ex quibus sequitur, fieri posse 1.) *vt indiuidui cuiusdam status accidentalis mutetur, saluo manente statu eiusdem essentiali*, 2.) *vt, quae ex statu indiuidui cuiusdem essentiali fluunt, de omnibus eiusdem speciei indiuiduis dici possint*, fluunt enim inde aut vt essentialia consecutiua aut vt accidentia naturalia. *Priora* necessirario insunt, *posteriora* praesumtiue 3.) *vt, quae ex statu indiuidui cuiusdam accidentali deducuntur, de ceteris eiusdem speciei indiuiduis dici nequeant, nisi quatenus sub iisdem existunt circumstantiis.*

COR. Minime itaque sufficit explicatio essentiae et eorum, quae inde sequuntur, si omnes, quae in indiuiduo distinguendae, determinationes explicare velis.

§. 615.

Quae ad perfectionem societatis indiuidualis applicantur.

Hactenus euolutis ad societates adcommodatis, patebit, fieri posse, vt societates indiuiduales, licet sint eiusdem speciei, nihilo tamen minus determinationibus indiuidualibus, quae salua earum essentia mutari possunt (§. 614.), et ex circumstantiis concipiendae (§. cit.), sint diuersae (§. 613.). Quare, cum societas non sit perfecta, nisi omnes eiusdem determinationes consentiant (§. 528. seqq.), sequitur, vt *in societate indiuiduali determinationes ex circumstantiis sumendae cum iis, quae ex societatis notione fluunt, consentire debeant, si eiusmodi societas sit perfecta.*

COR. I. Qui ergo obligatus est, vt societatis indiuidualis perfectionem promoueat, non in agendo solum eiusmodi societatis determinationes essentiales seu statum essentialem, sed et eiusdem societatis statum accidentalem spectare debet.

COR. II. Dubium igitur habemus fontem, ex quo leges, quibus membra societatis cuiusdam indiuidualis parere debent, haurire possumus, societatis scilicet

cet notionem seu essentiam, atque determinationes accidentales (§. 97.).

§. 616.

Leges societatis sunt vel mutabiles vel necessariae.

Determinationes societatis essentiales sunt necessariae, accidentales vero mutabiles (§ 614. seqq.). Leges ergo sociales, quatenus nimirum societatem indiuidualem spectamus, in *necessarias* et *mutabiles* diuidere possumus. *Illae* nimirum sint, quarum ratio est in societatis notione vel essentia ita, vt inde fluant vt essentialia consecutiua, *hae* vero, quae ex determinationibus indiuidualibus, seu ex circumstantiis, seu relationibus sub quibus societas existit, aut ex essentia vt accedentia naturalia fluunt (Cor. 2. §. 615.).

COR. I. Posita eadem legis ratione eadem etiam lex ponenda est, et remota legis ratione lex etiam ex hac concipienda remouenda est (§. 103.); leges ergo huius vel illius societatis mutabiles durant vel mutantur pro circumstantiarum continuatione vel mutatione. Si igitur circumstantiae manent eadem, leges etiam mutabiles eadem manent, si vero circumstantiae mutantur, vt etiam leges, quae inde fluunt, mutentur, necesse est.

COR. II. Iisdem ex rationibus manifestum est, leges, quae in indiuiduali quadam societate mutabiles, ex circumstantiis, per quas determinantur, necessario sequi, ideoque non esse leges mutabiles, quatenus in se considerantur, sed quatenus obuia in societate indiuiduali valent.

COR. III. Simul inde facile intelligitur, leges societatis cuiusdam indiuidualis mutabiles optime determinari posse ab eo, qui semper distincta omnium circumstantiarum, sub quibus societas indiuidualis existere potest, gaudet cognitione. Quo ex principio infra ciuitatis necessitatem deducamus.

§. 617.

Quid membra societatis indiuidua-

Membra itaque societatis cuiusdam indiuidualis non necessarias solum, sed et mutabiles societatis leges cognoscere debent (§. 110.). Quicquid

quid cognoſcimus, aut propriis meditationibus, aut aliorum determinatione cognoſcimus. Neceſſe ergo eſt, vt membra ſocietatis cuiusdam indiuidualis leges ante determinatas aut propriis meditationibus, aut aliorum determinatione cognoſcant. Quare, cum priori ratione leges cognoſcantur ex rationibus, quibus conſtituuntur (§. 103.), conſequens eſt, vt ſocietatis illis membra tam ſocietatis, eſſentiam, quam indiuiduales eiusdem determinationes atque circumſtantias, ſub quibus exiſtit, cognoſcere debeant, ſi nimirum propriis mediationibus leges ſocietatis euoluant (§. 616. 103. et 104.). Illis cognoſcere debent.

COR. I. Si ergo ſocietatis indiuidualis membra illius eſſentiam atque determinationes indiuiduales perſpicere nequeunt, neceſſe erit, vt hiſce leges ab aliis promulgentur (§. 111.).

COR. II. Qui legem promulgat, efficit tantummodo, vt ii, qui lege obligantur, eam cognoſcere poſſint (§. 110.), manifeſtum itaque eſt, ex neceſſitate illa, quam Cor. 1. indicaui, neceſſitatem legislatoris non immediate poſſe deduci.

§. 6

Societatis cuiusdam indiuidualis imperanti competit ius membris leges ſocietatis promulgandi. Societatis enim imperans habet ius membrorum ſocietatis actiones ad ſcopum ſocietatis obtinendum dirigendi (§. 585. Cor. 1. et 528.). Quare, cum hoc fieri nequeat, niſi membra ſocietatis leges ſocietatis cognoſcant (§. 617.), et ius ad finem det ius ad media (§. 94. 152.), huius etiam ſocietatis imperantiius, ſocietatis leges ceteris membris promulgandi, competere debet. Imperanti competit ius leges promulgandi.

COR. I. Imperium ſine ſocietate nullum eſt (§. 551. et 521.). Generatim itaque dicere poſſumus, imperanti, qua tali, ius leges promulgandi competere.

COR. II. Ius oritur ex obligatione (§. 152.). Ergo et imperans obligatus est, vt leges ceteris societatis membris promulget. Eiusmodi obligationem esse perfectam, docet § 529. Cor. 1. *Dicatur de vsu demonstrati in iure gentium.*

§. 619.

Quae hactenus de legibus dicta, applicantur ad consectaria cum legibus connectenda.

Lex est propositio obligatoria (§. 98.), obligatio concipitur ex motiuis (§. 74.), motiua sumenda sunt ex facti consectariis (§. 36. 58. 59.), quae vel ex facti natura, vel ex eiusdem circumstantiis sequuntur (§. 211.). Vti igitur leges, quibus membra in societate parere debent, sunt vel necessariae, vel mutabiles seu contingentes (§. 616. et 615.); ita etiam obligationes cum eiusmodi legibus connexae in *necessarias* et *mutabiles* seu *contingentes* diuidere debemus. *Illae* nimirum consectariis, quae ex facti circumstantiis fluunt, constituuntur (§. 613. seqq. coll. §. 616.).

COR. I. Has inter circumstantias etiam habitus membrorum societatis malas ad actiones referri posse, facile intelligimus.

COR. II. Qui obligatur, etiam obligationem, ideoque legis consectaria (§. 619.). cognoscere debet (§. 110.). Quae igitur de legum cognitione §. 617. Cor. Cor. dicta, ad consectaria etiam legum adcommodari possunt.

SCH. Manifestum inde est, fieri posse, vt leges materialiter naturales sint formaliter positiuae. De quo plura in praelectionibus. Conf. differt. nostra de legibus positiuis earumque a naturalibus differentia.

§. 620.

Imperanti competit ius consectaria legis promulgandi.

Imperanti competit ius ceteris societatis membris consectaria legum promulgandi. Imperans enim habet ius leges societatis ita promulgandi, vt membra societatis eiusmodi legibus parere possint (§. 618.). Quamobrem, cum, si legibus conuenienter viuere debent, requiratur, vt etiam

etiam legum consectaria cognoscant (Cor. 2. §. 619.): Imperanti etiam ius consectaria legis promulgandi competere debet (§. 94. 152. et 617.).

COR. I. Quae de iure leges promulgandi in Cor. 2. §. 618. dicta, hic etiam applicanda sunt.

COR II. Hocce ius simul inuoluit ius consectaria cum legibus connectendi.

§. 621.

Imperanti competit ius legis violatori mala infe-rendi.

Imperanti, qua tali, competit ius malis consectariis promulgatis ea societatis membra mactandi, quae legem, cuius sunt consectaria, violarunt. Ponamus enim, membrum societatis violasse legem, ab imperante, iure suo vtente, promulgatam, tunc egit contra bonum societatis commune (§. 618. 528.), ideoque imperanti dedit ius belli (§. 543. et §. 585. Prop. I. Cor. 1.). Ergo et ius malis mactandi (§. 359.), et quidem iis, quae legis violatae sunt consectaria (§. 151. conf. §. 545. seqq.). Sed mala consectaria, quae imperans, iure suo vtens, promulgauit, sunt consectaria ex violatione legis pro societatis indiuidualis natura determinanda (per dem. ad §. 620. et §. 619.), ergo et imperanti, qua tali, competit ius malis hisce consectariis legis violatores mactandi.

COR. I. Malis consectariis eum, qui leges violauit, mactare, idem est, ac eum *punire*. Ergo et imperanti, qua tali, competit ius legum violatores puniendi.

COR. II. Quomodo hocce ius fieri possit ius vitae et necis, imperanti in legis violatores competens, docet §. 547.

COR. II. Imperans, malis consectariis violatores legum mactans, fert sententiam (§. 236.), ideoque efficit imputationem iuris (§. 236. 218.), ergo est iudex (§. 222.). Quae itaque de iudice §. 223-242. explicata sunt, partim imperantis officia, partim eiusdem merita exhibent.

§. 622.

Ergo et potestas legislatoria.

Ius leges eiusque consectaria promulgandi eum iure puniendi connexum, id est, ius veritatem moralem efficiendi obligatoriam, *potestas legislatoria* vocatur. Competit ergo imperanti in societate, cuius est imperans, *potestas legislatoria* (§. 618. 620. et Cor. 1. §. 621.).

COR. Immperanti potestas legislatoria inest, quatenus habet ius leges eiusque consectaria promulgandi atque puniendi. Non ergo habet ius leges ferendi necessariis contrarias, nec ius consectaria necessariis contraria determinandi (§. 618. seqq.). Imperans igitur despoticus nullus est. (§. 525.).

SCH. Potestatem legislatoriam vsui loquendi conuenienter explicatam esse, variis rationibus doceri poterit, hic modo velim, vt spectentur leges, *Innungs-Articuln* dictae, et quae de potestate legislatoria in *iure gentium voluntario a Doctoribus proponuntur.*

§. 623.

Ergo et ius dispensandi et abrogandi leges.

Tam leges, quam obligationes, quae in societate quadam indiuiduali valent, in necessarias atque contingentes diuidere possumus (§. 116. et 619.). Necessariae illae leges ex obuia societatis notione, et necessariae obligationes ex notione actionis fluunt atque concipiendae sunt (§. §. cit. cit.), ideoque obuia in societate sunt leges atque obligationes immutabiles (§. 614.). Ab eiusmodi itaque legibus atque obligationibus nulla iuste fieri potest dispensatio, seu eiusmodi legibus nemo eorum, qui in illa sunt societate, iuste se eximere potest (§. 123. 124. conf. 137.). Quoniam vero legum atque obligationum contingentium, quae in societate illa indiuiduali valent, ratio in mutabilibus quibusdam societatis determinationibus est (§. 614.), iuste etiam fieri potest, vt eiusmodi leges atque obligationes, salua illa

socie-

societate, mutentur atque varientur (§. 616. 619.). Et ita abunde intelligimus, *qua ratione eiusmodi societatis imperanti ius dispensandi atque leges abrogandi possit competere* (§. 618 seqq.).

COR. I. Manifestum inde est, imperanti non competere ius leges naturales mutandi, sed solummodo ius leges naturales per societatis eiusque membrorum circumstantias magis determinandi, easque determinationes mutatis circumstantiis mutandi (§. 613. seqq. 127.).

COR. II. Quoniam porro imperans, quatenus punit, officia iuducis obseruare debet (§. 621. Cor.), simul patet, imperanti competere *ius aggratiandi*, i. e. reos a poenis liberandi, et ius poenas *commutandi* (§. 228, 226.).

SCH. Ita iure positiuo ius aggratiandi exercetur *facta spontanea rei confessione etc.* et poena immutatur, dum v, g. relegatio perpetua adulteri vel adulterae, pro quo vel pro qua coniux interceſſit, in poenam pecuniariam, et relegatio perpetua in mulctam piis causſis applicandam commutatur. De quibus plura in praelectionibus. Legas interim MENCKENII Pandect. Tit. de poenis p. 1629. seq.

§. 624.

Ex hucusque explicatis satis patet, necesse esse, vt in quacunque societate indiuiduali, in qua imperans, leges positiuae obligationesque positiuae constituantur (§ 127. 75.), quae vero non mere positiuae, sed leges qualificatae, atque obligationes mixtae (§. 127. 78.).

E. in societate inaequali sunt LL. obligationesque positiuae.

COR. Exhibent itaque explicata, quorum ope de legibus positiuis diuinis tam vniuersalibus quam particularibus doctrinam, quae a Doctoribus in controuersiam deducta est, explanare possumus: Hunc in finem nexum doctrinarum, qui sequitur, in praelectionibus perspicue sit ostendendus.

Leges

Leges positiuae sunt veritates morales, quae voluntate superioris vim obligatoriam acceperunt

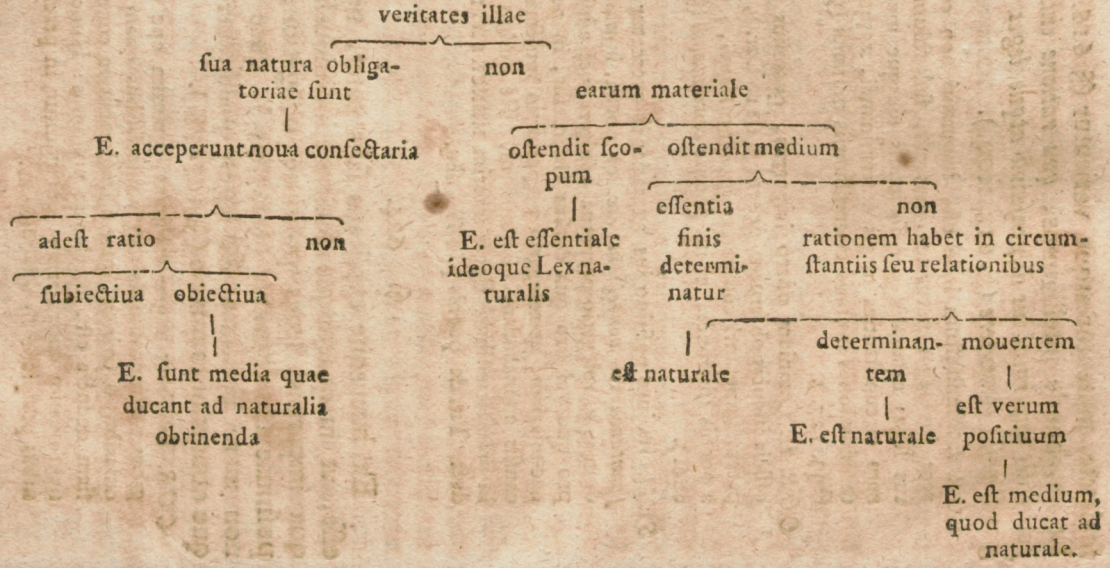

§. 625.

§. 625.

Impuberes minorennesque esse sub imperio parentum, ex Cor. 1. Prop. 1. §. 585., seruos sub imperio domini ex §. 590. seqq. et domesticos sub imperio capitis familiae, esse, ex §. 612. manifestum est. A genere ad speciem valet consequentia. Quae ergo de iuribus imperantis hactenus explicauimus, ad societatem paternam, herilem, atque domesticam facili negotio adcommodari possunt. Iura imperanti competentia ex scopo naturaque societatis, cuius est imperans, deducenda sunt (§. 528. et §. 618. Cor. 1.), scopum naturamque societatis paternae §. 577. seqq. et herilis §. 591. seqq. exposuimus, eiusmodi itaque explicatio solummodo restat, qua societatis domesticae scopus atque natura exponitur. Applicatio principiorum expositorum ad speciales societates, in specie domesticam.

§. 626.

Cuiuslibet societatis compositae finis a finibus societatum, quibus componitur, diuersus est. Si enim plures societates diuersae coniunguntur, fines earum subordinantur (§. 555.). Efficitur ergo, vt earum fines ad determinatum quendam scopum obtinendum fiant media (§. 554.). Quamobrem, cum finis, qua talis, pro fine, quatenus est medium, substitui nequeat, et, quae pro se inuicem substitui nequeunt, diuersa sint, societas porro fine scopo cogitari nequeat (§. 518.); scopum societatis compositae a finibus societatum, quibus componitur, diuersum esse sequitur. Scopus societatis domesticae differt a finibus societatum, quibus componitur.

COR. I. Ergo et scopum societatis domesticae, quae composita est (§. 610.), a scopo societatis connubialis (§. 566.), paternae (§. 577.) et herilis (§. 591.) distinguere debemus.

COR. II. Si fines societatum diuersi sunt, iura etiam socialia atque obligationes sociales diuersa esse debent

bent (§. 528.), ita vt ex diuersorum finium subordinatione concipienda, si societas sit composita (§. 555.). Ergo et iura atque obligationes, quae dat societas domestica, ab aliis diuersa esse debent (Cor. 1.). conf. B. BVDDEI Dissert. *de Comparatione obligationum, quae ex diuersis hominum statibus oriuntur.*

§. 627.

Diuersi societatis domesticae fines, et obligationes explicantur.

In societate domestica societas subordinans est vel connubialis, vel matrimonialis, subordinata vel societas paterna, vel herilis, vel simul paterna atque herilis (§. 554. 610.). Scopus societatis connubialis est sobolis procreatio (§. 566.), matrimonialis, connubialis continuatio ob sobolis educationem (§. 578.), paternae, sobolis educatio (§. 577.), et herilis, vt serui operis suis domini vtilitatem promoueant (§. 591.). Quare, cum scopus societatis domesticae a finibus societatum, quae domesticam constituunt, diuersus est debeat (Cor. 1. §. 626.)), manifestum est, omnes societatis domesticae fines, ideoque eiusdem societatis iura atque obligationes (Cor. 2. §. 626.) sequentibus explicari posse propositionibus.

I. Eas serui, quatenus sunt domestici, producere tenentur operas, quarum vsu pater materque familias sobolem commode procreare possunt.

II. Operae seruorum eiusmodi esse debent, vt earum vsu educationis onus leuari possit.

III. Liberi iam procreati ea ratione agere debent, vt pater materque familias commode inde sobolem procreare possint.

IV. Et liberi tam non educati quam educati, si nimirum in eadem societate domestica maneant, omnem curam atque diligentiam in ceterorum educatione adhibere debent. Etc. Etc.

§. 628.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0380
DFG

§. 628.

Obligationes sociales sunt obligationes perfectae (§. 529. Cor. 2.), et hac ex ratione societatis capiti seu imperanti dant iura perfecta (§. 585. Prop. I. Cor. 1. et 152. seq.). Pater materque familias sunt in societate domestica caput seu imperans (§. 612. et Cor. 1.). Ergo et manifestum est, eorum iura, nimirum ius leges promulgandi (§. 618.), ius legum consectaria promulgandi (§. 620.), ius mala haecce consectaria iis irrogandi, qui leges promulgatas violarunt (§. 621.), ideoque ius puniendi (Cor. 1. §. cit.), ius vitae et necis extra ciuitatem (Cor. 2. §. cit.), potestatem legislatoriam (§. 621.), ius dispensandi et abrogandi leges obuia in societate contingentes (§. 623.), ius leges naturales magis determinandi (Cor. §. cit.), ius aggratiandi poenasque mutandi (§. 623. Cor. 2.), per obligationes §. 627. positas magis determinanda, atque restringenda esse.

Inde varia capiti competentia iura determinantur.

SCH. Quoniam eiusmodi iura exerceri nequeunt, nisi ab eo, qui tam societatis domesticae notionem, quam eiusdem societatis determinationes indiuiduales perspicit (§. 617.), permulti inde rationem sumere voluerunt, cur potius patri, quam patri atque matri familias eiusmodi iura tribuant.

§. 629.

Societatis compositae imperanti competit ius efficiendi, ne societates, quae compositam constituunt, fini utilitatique compositae sint impedimendo. Quatenus enim est imperans, habet ius actiones membrorum societatis ad scopum eiusdem societatis obtinendum dirigendi (§. 585. Prop. I. Cor. 1. §. 528.). Membra societatis compositae sunt societates subalternatae (§. 555.). Quatenus igitur est

Imperans efficere debet, ne societates subordinatae subordinanti sint impedimento.

est societatis compositae imperans, etiam habet ius societates subalternatas eo dirigendi, vt fiant media ad finem vtilitatemque compositae obtinendam (§. 554.). Ergo et habet ius efficiendi, ne societates compositam constituentes fini vtilitatique compositae sint impedimendo (§. 94.).

COR. I. Similitudo in ratione, qua plura coniunguntur, est character discretiuus *ordinis*. Ergo et eiusmodi imperanti competit ius efficiendi, vt in societate composita omnia redeant ad ordinem.

COR. II. Sequitur inde, vt etiam patri matrique familias societatis domesticae, quae composita est (§. 610.), imperanti (§. 612.) eadem iura inesse debeant.

§. 630.

Imperans habet iura dirigendi actiones membrorum ad societatis securitatem.

Nulla societas cessante membrorum societatisque securitate felix esse potest (§. 539. Cor. 1.). Quamobrem, cum imperanti societatis competat ius actiones membrorum societatis eo dirigendi, vt felicitas societatis obtineatur (per dem. ad §. 618.), sequitur, vt etiam habeat ius eorum actiones eo dirigendi, vt fiant media ad obtinendam societatis securitatem.

§. 631.

Imperanti competit ius bella modumque bella gerendi determinandi.

Si quis societatem eiusque membra laedit, ille efficit, vt societas laesa eiusque membra non viuant in securitate (§. 539. 322. seqq.). Et qui efficit, vt societas eiusque membra non viuere possint in securitate, ille societatem eiusque membra qua talia laedit (§. 539. 530. 217. seq. et 325.). omni itaque ratione societati laesae eiusque membris, qua talibus, dat ius belli (§. 360.), ideoque ius arripiendi conatum efficacem laedendi mala inferendi (§. 358. seq.), donec se contra laedentem in plenam ponere possint securitatem (§. 539. 360. seqq.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0382
DFG

seqq.). Cum vero in imperante rationem habere debeat, cur societatis inaequalis membra, qua talia, actiones suas hac et non alia ratione componant (Cor. §. 551.), consequens est, vt in eiusmodi societate *soli imperanti competat ius belli modumque, quo bella gerantur*, i. e. ius exercitium iuris cogendi *determinandi* (§. 630.).

COR. I. Intelligimus inde, aliud esse ius belli in conceptu materiali sumti habere, aliud ius determinandi modum, quo bellum sit gerendum (§. 359.). Illud in statu sociali competit membris societatis laesae, hoc vero eiusmodi societatis imperanti.

COR. II. Et simul colligimus ex §. 630. et §. 529. Cor. 1. socios perfecte obligatos esse, vt iis, qui societatem, cuius sunt membra, laedunt, bellum faciant.

COR. III. His ex praemissis consequitur, vt subiectio ad imperium duplicem inuoluat iuris renunciationem, *alteram generaliorem*, nimirum *renunciationem libertatis ius suum cogendi sua vi exercendi, alteram specialiorem*, in relatione nimirum ad imperantem, *renunciationem iuris cogendi.*

COR. IV. Ex quibus de quaestionibus: *an obsequium denegari possit imperanti, aliquid contra ius naturae praecipienti. Et an vi subditi imperanti resistere possint?* facile potest inferri iudicium. Et ita natura *legis de non resistendo superiori* manifesta est atque satis demonstrata.

COR. V. Praecepta illa ad societates domesticas aliasque societates compositas facile adcommodari possunt.

§. 632.

Ius bella modumque, quo geri debent, determinandi vocatur *ius belli eminens* seu *ius armorum.* Soli ergo imperanti in societate composita qua tali, competit *ius armorum.*

Ergo et soli imperanti competit ius armorum.

COR. I. Ius vero illud limitatum esse, docet §. 630.

COR. II. Competit, vt dicta docent, capiti familias in societate domestica (§. 612.), domino in societate herili

herili (§. 625.), et parentibus in societate paterna (§. 585. Prop. 1. Cor. 1.) ius armorum.

SCH. I. Patet ex dictis 1.) rationem cessare, cur membris societatis ius armorum denegetur, si in eo sunt statu, in quo non vt societatis membra spectari possunt, 2.) nos hic de societatibus loqui, quatenus in statu naturali, non vero quatenus in statu ciuili constitutae sunt, de posterioris generis determinationibus infra dicemus.

SCH. II. Demonstratis ex principiis ea explicari possunt, quae in foro ciuili de iurisdictione dicuntur.

§. 633.

Quomodo serui obligati sunt, vt pro domino bellum gerant.

Ea est seruorum perfectorum conditio, qua perfecta quadam obligatione tenentur, vt domini vtilitatem omni, qua fieri potest, cura atque diligentia promoueant; serui vero imperfecti ad eandem promouendam ea solummodo ex parte tenentur, quatenus a pacto, quo eorum seruitus constituta est, determinatum (§. 593.). Inter domini vtilitates certissime eiusdem securitas referri debet (§ 539. Cor. 1.). Ergo et serui perfecti omni ratione, imperfecti vero, si pacto determinatum, perfecte obligati sunt, vt iussu domini eo, qui dominum laedunt, bello persequantur (§. 631. 370. et 632.).

COR. Si itaque societate domestica inter domesticos etiam sint serui (§. 610.), vt iussu patrisfamilias iis, qui societatem hancce laedunt, bellum faciant, perfecte obligati erunt (§. 612.). Exemplum vide Genes. XIV. 14. seqq. et 24. Conf. GROTIVM de I. B. et P. Lib. I. Cap. V.

SCH. Familiis minoribus earumque iuribus atque obligationibus satis explicatis, naturam maiorum explanabimus, quo in capite sequenti successio ab intestato felici successu determinari, et ex principiis iuris naturalis erui possit. De iuribus imperantis infra in iure publico vniuersali plura dicemus.

§. 634.

§. 634.

Quae cum eodem tertio connexa sunt, ea etiam inter se connecti possunt, ita, vt ratio, vi cuius inter se connectuntur, eadem sit, ac vi cuius connexa sunt cum eodem tertio (§. 47. Cor. Pr. Log.). Procreati a procreantibus qua existentes dependent. Illi igitur cum his connectuntur (§ 30.). Si itaque plures ab iisdem procreatoribus sint procreati, consequens erit, vt etiam inter se connexi sint, qui nexus ex eo, quod a communibus procreatoribus procreati, concipiendus. *Datur ergo nexus personarum ex dependentia a communibus procreatoribus seu*, vt cum ICtis loquar, *a communi stipite concipiendus*, qui exhibet characterem discretiuum *consanguinitatis*, (*a*), quae Saxonis *die Magenschaft* dicitur. Personae hac ratione inter se connexae vocantur *agnati* (*b*), apud Saxones *Schwerdt-Magen*, quatenus nexus ille ex maribus, *cognati* (*c*), *Spiel-Magen*, quatenus ex foeminis concipitur. Quid consanguinei, agnati et cognati.

COR. Consanguinei igitur sunt homines, quatenus rationem existentiae in communi quadam caussa habent.

(*a*) L. 10. §. 4. ff. de grad.

(*b*) §. 1. Inst. de Leg. agn. tut. conf. §. 3. Inst. de cap. dem.

(*c*) §. 1. Inst. de Leg. agn. tut. conf. §. 3. Inst. de cap. dem. it. L. 4. §. 10. ff. de grad.

§. 635.

Caussa est vel proxima, vel remota. Dum enim seriem caussarum efficientium A B C etc. ponamus, et quidem ita, vt B sit effectus A, et simul caussa ipsius C, tunc erit A caussa ipsius C remota, B vero proxima etc. Hac ex ratione caussa proxima dicitur caussa in gradu primo, re- Gradus in consanguinitate explicantur.

mota cauſſa in gradu ſecundo, et ita porro cauſſa in gradu tertio, quarto etc. *In ſerie itaque cauſſarum efficientium atque effectum quilibet actus cauſſandi a noua quadam cauſſa dependens dat determinatum connexionis gradum.* Et inde fluit regula: *Quot ſunt actus cauſſandi, tot ſunt gradus connexionis in ſerie cauſſarum efficientium atque effectuum.*

COR. I. Actus cauſſandi, quo perſona perſonam producit, eſt generatio. Non ergo ſolum in conſanguinitate gradus concipere poſſumus (*a*) (§. 635.), ſed et regula iuris ciuilis: *Quot ſunt generationes, tot ſunt gradus in conſanguinitate*, inde manifeſta erit (*b*).

COR. II. Recte ergo ICti gradum conſanguinitatis vocant diſtantiam vnius perſonae ab altera per generationem conſtitutam (*c*) (§. 634.).

(*a*) L. 4. §. 5. de ſponſalibus.

(*b*) §. 7. Inſt. de grad.

(*c*) L. 10. §. 10. ff. de grad.

§. 636.

Signorum, quibus gradus computantur, explicatio.

Quo in capite ſequenti ſucceſſionem ab inteſtato accuratius atque clarius determinare poſſimus, ſigna, quorum ope conſanguinitatis gradus computant ICti, hic indicabimus. Perſonas ſcilicet ſigno o, generationes vero ſigno |, et connexionem per connubium conſtitutam, ſigno ⌣ denotant.

§. 637.

Quid linea conſanguinitatis recta eiusque computatio.

Series graduum connexionis in conſanguinitate dicitur *linea conſanguinitatis*. Eſt igitur linea conſanguinitatis ſeries perſonarum, quatenus a communi ſtipite dependent (§. 635. 634.). Si hac in ſerie vnam perſonam vt procreantem alterius et alteram vt illius procreatam ſpectamus, *linea* vocatur *recta*, et quidem *adſcendens*, quatenus

nus ad procreantes, qua tales, *descendens* vero, quatenus ad procreatos, qua tales, respicimus.

COR. I. Quae natura diuersa, signis etiam diuersis exprimenda sunt. Quo ergo diuersas in linea consanguinitatis recta adscendente personas distinguere possimus, permittas, vt eorum nomina adponamus. Procreantes proximi vocantur *pater* et *mater*; remoti, et quidem in gradu primo, *auus* et *auia*; in gradu secundo *proauus* et *proauia*; in gradu tertio *abauus* et *abauia*; in gradu quarto *atauus* et *atauia*; in gradu quinto *tritauus* et *tritauia*, et reliqui *maiores* salutantur.

COR. II. Eadem ratione consanguinei in linea descendente recta diuersis distinguuntur nominibus. Quatenus enim sunt effectus proximi, dicuntur *filius* et *filia*; quatenus remoti, et quidem in gradu primo, *nepos* et *neptis*; in gradu secundo *pronepos* et *proneptis*; in gradu tertio *abneptos* et *abneptis*; in gradu quarto *atnepos* et *atneptis*; in gradu quinto *trinepos* et *trineptis*, et reliqui *minores* vocantur.

COR. III. Ope itaque signorum §. 636. positorum pronepos vel proneptis hoc modo exprimi potest:

O Pater et Mater
|
O Filius seu filia
|
O Nepos seu neptis
|
O Pronepos s. proneptis.

Distat ergo a primo, patre vel matre, tertio consanguinitatis gradu (Cor. 1. §. 635.), hic ergo illius est proauus, et haec illius proauia (Cor. 1.).

§. 638.

Quid linea consanguinitatis obliqua eiusque computatio.

Si in linea consanguinitatis procreati etiam inter se spectantur, linea consanguinitatis vocatur *linea consanguinitatis obliqua seu collateralis* et quidem *aequalis*, si in vno latere idem adest gradu-

duum numerus, ac in altero: *inaequalis* vero, si numerus ille graduum est diuersus.

COR. I. Ratione Cor. 1. §. 637. expositа, procreatos etiam, quatenus inter se spectantur, diuersis nominibus distinguere debemus. Vocatur vero effectus proximi procreantium inter se considerati *sorores* atque *fratres*, et ita descendendo oriuntur *sororis* vel *fratris filius vel filia*, *nepos* vel *neptis*, *pronepos* vel *proneptis etc.* (Cor. 2. §. 637.).

COR. II. Patris frater *patruus*, soror *amita*; matris frater *auunculus*, soror *matertera*, patrui vel amitae filius *frater patruelis*, filia *amita et soror*, et ita porro eorum filius vel filia etc. auunculi vel matertерae filius *consobrinus*, filia *consobrina* et ita porro, eorum filius vel filia etc.; aui frater *patruus magnus*, soror *amita magna*; auiae frater *auunculus magnus*, soror *matertera magna*, et ita porro eorum filiae atque filii nomina ex Cor. 2. §. 637. sumunt; proaui frater dicitur *propatruus*, soror *proamita etc.* proauiae frater *proauunculus*, soror *promatertera* et ita porro, vide Cor. 2. §. 637.

COR. III. Quae his ex personis in agnatorum, et quae in cognatorum numerum pertineant, §. 634. docebit.

COR. IV. Modum consanguinitatis gradus, quibus eiusmodi personae inter se connectuntur, computandi, sequentia explicabunt schemata.

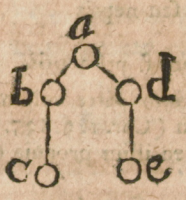

Est e ipsius c frater patruelis, vel amita et soror (Cor. 2.), et gradus consanguinitatis, quo e a c distat, est quartus (Cor. 1. §. 635.);

est

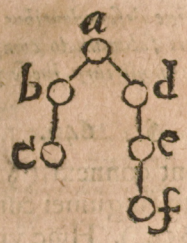

est f. ipsius c fratris patruelis filius vel filia (Cor. 2.), et distant quinto consanguinitatis gradu (Cor. 1. §. 635.).

SCH. Computatio itaque graduum in linea consanguinitatis, qua Doctores iuris ciuilis Romani vtuntur, naturalis est, et ex iuris naturalis principiis concipiendus. Ex quo patet, a iure canonico, quod in linea collaterali vnum solummodo latus, et quidem in linea aequali alterutrum, in aequali vero remotius ad gradus consanguinitatis computandos sumit, ea simul, quae ex principiis naturalibus fluunt, esse mutata.

§. 639.

Inde oritur consanguinea familia.

Consanguinei connexi sunt, quatenus a communibus procreatoribus dependent (§. 634.). Nexus ergo eorum ex societate quadam connubiali concipitur (§. 566.), ideoque inde species familiae oritur (§. 607.), quam *familiam consanguineam* post haec vocabimus.

COR. I. Familia ergo paterna etiam est consanguinea (§. 608. 634.).

COR. II. Simul inde patet, iura atque obligationes consanguineorum partim ex societatis connubialis atque matrimonialis, partim ex societatis paternae, partim tandem ex familiae paternae conceptu, in superioribus satis euoluto, facili negotio posse deduci atque inferri. Quae vero restant, sequenti exponemus capite.

SCH. Dicatur in praelectionibus, qua ratione iura familiae

liae conſanguineae deſcendentibus etiam illegitimis, qua ratione legitimis ſolummodo competere, et qua ratione adoptiuis eiusmodi iura ineſſe poſſint.

§. 640.

Quid affinitas eiusque computatio.

Coniuges ſunt connexi (§. 30.), ergo et alterius coniugis conſanguinei cum altero coniuge connexi ſunt (§. 654.). Hinc vnius coniugis cum alterius conſanguineis nexus *affinitatis* nomen accepit.

COR. I. Ratio ergo affinitatis in coniunctione perſonarum, mediante connubio conſtituta, quaerenda eſt (*a*).

COR. II. Quocunque itaque gradu quis eſt conſanguinitate iunctus coniugi vni, eodem etiam eſt affinis alteri (*b*). Quoniam vero eiusmodi gradus non ex generatione concipiendi (Cor. 1.), a Doctoribus gradus improprii (*c*) vocati ſunt.

COR. III. Nomina eorum, qui affinitatis gradu coniunguntur, ex Cor. §. 637. et 638. facili negotio determinari poſſunt.

COR. IV. Simul manifeſtum eſt, modum gradus affinitatis computandi ſequens docere ſchema (§. 636.):

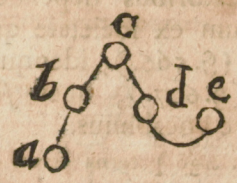

Eſt a ipſius e mariti fratris filius, vel mariti ſororis filius, vel vxoris fratris filius ſeu filia, et ita porro, et diſtat e ab a tertio affinitatis gradu (Cor. 2.).

SCH. Dicunt etiam iuris Canonici doctores de tribus affinitatis generibus, quoniam vero eorum fundamentum non naturale, ſed canonicum, eorumque vſus in terris proteſtantium nullus eſt, non habemus, cur ea hic exponamus. Velimus tamen, vt lector reſpiciat

ciat ad regulam iuris canonici: *Inter consanguineos Vxoris et Viri nulla affinitas est* (*d*).

(*a*) C. 5. c. 8. X. de consangu. et affin., it L. 15. ff. de Rit. Nupt.

(*b*) Conf. Ord. Sax. El. t. gen. *von Ehe-Sachen*, speciali: *welchen Personen sich in Ehe-Geloebniss mit einander einzulassen verboten.*

(*c*) L. 10. ff. de grad.

(*d*) c. 5. X. de consangu. et affin.

§. 641.

Patet ex affinitatis definitione, eam esse nexum personarum ex societate quadam connubiali concipiendum, ideoque affinitatem speciem familiae, ab ante explicatis diuersam, constituere (§. 607.), quam *familiam affinem* vocabimus. Inde oritur familia affinis.

SCH. Manifestum itaque est, ex familia affini alia sequi iura familiaria, quam quae ex ceteris familiae speciebus deduximus. Quoniam vero ratio instituti non permittit, vt ad specialiora hic transeamus, eiusmodi de iuribus, quorum quaedam solummodo in sequenti capite indicabimus, alia quadam occasione plura dicturi sumus.

MEDITATIO PHILOSOPHICA DE GRADIBVS PROHIBITIS.

§. 1.

Satis in superioribus probatum est, necesse esse, vt homines, qui matrimonium inire cupiunt, nec capacitate physica nec capacitate morali sint destituti. Morali capacitate destituti sunt, quibus Lex connubium interdicit. Homines itaque, qui connubium inire cupiunt, tales esse debent, quibus a legibus eiusmodi coniunctio non interdicta. Si leges personis certo in propinquitatis seu Gradus prohibiti quid?

consanguinitatis vel affinitatis statu viuentibus connubium interdicunt, *gradus* illi, quibus coniunctae sunt, vocantur *prohibiti*. In eo itaque foro, in quo gradus prohibiti ponuntur, connubia, quibus eiusmodi prohibita violantur, et quae *incestuosa* vocantur, iniusta sint.

SCH. Ponitur quaestio: *an doctrina de gradibus prohibitis sit iuris naturalis.* Inquiramus in principia, ex quibus ad quaestionem illam responsio potest deduci.

§. 2.

Quicquid non directe iuri naturali repugnat, id iuri naturali indirecte potest repugnare.

Quum quaelibet actio, qua obligatio quaedam naturalis violatur, iuri naturali repugnet: sequitur, duplici ratione fieri posse, vt actio quaedam sit contra ius naturae, directe nimirum et indirecte, seu necessario atque contingenter. Consectaria enim actionis, quae contra perfectionem, ex actione illa sequuntur, vel quatenus est talis actio, seu quatenus quoad essentiam spectatur, vel quatenus est in tali relatione accidentali, seu quatenus quoad modos spectatur. Si prius, *actio illa directe* seu *necessario*; et si posterius, *indirecte* seu *contingenter* est contra ius naturae.

§. 3.

Hypotheses, sub quibus gradus prohibiti sunt iuris naturalis, generatim ponuntur.

His praemissis hac ratione argumentor. Si gradus prohibiti sint iuris naturalis; sequitur, eiusmodi connubia aut scopo connubii repugnare, aut dare occasionem alias obligationes naturales, quae ex statu propinquitatis aut ex generali hominum ad se inuicem relatione fluunt, violandi. Quum primum non nisi ab eo, qui physicam plane ignorat, affirmari possit; partium nostrarum solummodo erit in vltimum inquirere.

§. 4.

§. 4.

Specialiter adcommodatur ad lineam consanguinitatis rectam.

Quoad lineam consanguinitatis rectam altera persona est alterius procreans, et haec illius procreata (§. 637.). Ea, ad quae praestanda, hac in relatione obligati sunt mortales, satis explicauimus §. 585. Ex quibus colligimus, eiusmodi personarum connubia iuri naturae repugnare, ex alio non posse inferri fundamento, quam ex eo, quia facile occasionem praebere possunt, eam violandi reuerentiam, quam procreati procreantibus debent. Quo ex fundamento argumentatus est GROTIVS *L. II. Cap. V. §. XII. n.* 11. Quare, quum, qui societatem inire cupit, cuius scopus officiis aliunde natura fundatis, licet contingenter solummodo repugnat, legem naturae violet (§. 11.); sequitur, secundum praecepta iuris naturalis contingentis in linea consanguinitatis recta connubia esse prohibita. *conf.* AVGVSTINVS *de ciu. Dei Lib. II. Cap. IV.*

§. 5.

Ad eum consanguinitatis gradum, in quo respectus parentalis.

In consanguinitate *parentalis respectus* intercedere dicitur, si altera persona communi stipiti immediate subest, et altera ab eodem remotior est. Eadem itaque ratione, qua §. 4. argumentati sumus, corroborari poterit, connubia personarum, quibus respectus parentalis intercedit, iuri naturae repugnare.

§. 6.

Et ad lineam consanguinitatis obliquam.

Quod ad lineam consanguinitatis aequalem, et quidem in gradu secundo, in quo fratres et sorores constituti sunt, attinet, nulla sane erit obligatio ex statu propinquitatis concipienda, quae vel necessario vel contingenter per eiusmo-

di personarum connubia violatur. Quum vero eiusmodi connubia facile ad libidinem occasionem praebere possint: manifestum est, fieri posse, vt etiam ius naturae eiusmodi personis connubia interdicat. Magna sane hic percipies commoda ex *Ill.* AYERI *Comment. de iure dispensandi circa connubia.*

CAPVT II.

DE SVCCESSIONE AB INTESTATO SECVNDVM IVS NATVRAE.

§. 642.

Successio ab intestato alia est hereditaria, alia familiaris.

Controuersam esse doctrinam de successione ab intestato, an nimirum sit iuris naturalis, in aprico est. Quoniam vero hic non est scopus scripti, vt de controuersiis constituatur, meam hac de re sententiam, qua eandem iuris naturalis esse affirmo, docebo modo atque corroborabo. Proxime tamen argumentis, quae in contrarium adducuntur, et praesertim iis, quibus doctissimus et intelligentissimus huius scientiae existimator Vir Per-Illustris de COCCEII in Additionibus ad Cap. VII. Lib. II. GROTII de I. B. et P. hancce doctrinam restringere voluit, respondsurus sum. Ille quo obtineri possit scopus, necesse erit, vt *successionem ab intestato* in *hereditariam* atque *familiarem* diuidamus. Ratio enim, cur quis in bona alterius succedere possit, aut est in eo, quia eiusmodi bona in dominio defuncti fuerunt, aut solummodo in determinato quodam modo, quo eiusmodi bona defuncto

functo ante concessa sunt. Si prius, successio, quae inde oritur, vocatur *hereditaria*, et si posterius, *familiaris*.

COR. Immediate inde sequitur, *primo*, vt successionem ab intesto familiarem obuio in casu determinaturus, non vltimum possessorem, sed primum acquirentem, et vt successionem ab intestato hereditariam obuio in casu determinaturus non primum acquirentem, sed vltimum possessorem spectare debeat, *deinde*, vt successionem ab intestato familiarem per eam rationem, qua primo acquirenti bona concessa sunt, determinari debeat, de obuiis controuersiis, quae eiusmodi successionem spectant, constituturus. Quare, cum eiusmodi rationes ita multae esse possint, vt de iisdem breuiter dicere nequeamus, de successione familiari generatim dicta hic sufficere debent. Successionem tamen hereditariam in sequentibus magis explicabimus, et quae de successione familiari speciatim dicenda, in iure feudali vniuersali, quantum fieri poterit, sumus euoluturi.

SCH. Quo vsus dictorum magis perspici possit, in praelectionibus sequentes ad quaestiones non respondebimus solum, sed et easdem magis euoluemus.

1) *Vtrum, si de successione familiari quaestio est, soli primi acquirentis descendentes, an etiam eiusdem adscendentes et collaterales succedere possint?*

2) *Vtrum, si de eiusmodi successione sermo est, soli masculi, an etiam foeminae succedere possint, si nimirum in delatione prima foeminarum nulla facta est mentio, et si earum mentio facta, an ante succedere possint, quam omnes masculi sunt exstincti?*

3) *An in eiusmodi successione secundum ius naturae primogenitus sit praeferendus?*

4) *Si prima in delatione foeminae ita sint comprehensae, vt succedant omnibus masculis exstinctis, an vltimi possessoris filia succedere debeat?* Et quae sunt reliquae.

§. 643.

Regulam, cuius ope successio ab intestato hereditaria in foro naturali determinanda, hanc esse

Illius fundamentum est obliga-

tio naturalis ad maximum amorem, quod magis explicatur.

esse propositionem: *si nulla defuncti voluntatis declaratio satis probari potest, ille sit defuncti heres, quem defunctus per naturam maxime amare debuit*, in Cor. 1. §. 503. satis probauimus (*a*). Personas itaque, quae hac ratione ab intestato succedere debent, determinaturus principia, quorum ope quantitatem amoris, quam natura praescribit, cognoscere possumus, vt eruat, necesse erit. Haec ita accipe: Amoris character discretiuus est conatus perficiendi (§. 301.). quo maior itaque est conatus alios perficiendi, eo maior etiam amor erga alios esse debet. Quare, cum conatus sit eo maior, quo plures adsunt agendi rationes (§. 22.), sequitur, vt amor erga alios eo maior esse debeat, quo plura sunt motiua, quae nobis natura dat, vt aliorum perfectionem promoueamus (§. 36.). *Per naturam itaque obligati sumus, vt eos maxime amemus, ad quorum felicitatem promouendam natura nobis maxima dat motiua* (§. 84.).

COR. Is ergo, si de successione hereditaria sermo est, ab intestato succedat, ad cuius felicitatem promouendam natura defuncto maxima dedit motiua.

(*a*) Vide GROTIVM I. B. et P. Lib. II. Cap. VII. §. 3.

§. 644.

Inde deducitur successio descendentium.

Parentes per naturam obligati sunt, vt filios filiasque maxime ament. Ipsa enim natura maxima parentibus dat motiua, vt procreatorum vitam conseruent, eorumque felicitatem promoueant (§. 571. seqq. et §. 166. Cor. 1.). Quare, cum vita nostra etiam ad nostram pertineat felicitatem (§. 264.); sequitur, vt parentes vi obligationis naturalis filios filiasque maxime ament (§. 643.).

COR.

COR. I. Si itaque nulla defuncti parentis voluntatis declaratio satis probari potest, eiusdem filii filiaeque habent ius hereditarium (§. 500.). Fiunt itaque heredes legitimi (Cor. 1. §. cit. et 643. Cor.).

COR. II. Atque ideo in omnia iura obligationesque parentum ab intestato succedunt (Cor. 3. §. 495.). Ex quibus patet, iis etiam iura hereditaria parentum competere (Cor. 1.).

COR. III. Qua ex ratione dicitur, filios filiasque mortuum patrem mortuamque matrem repraesentare, ideoque iure repraesentationis in iura hereditaria mortui patris mortuaeque matris succedere (Cor. 2.). Plura consectaria ex §. 494. seqq. facili negotio hic inferri possunt.

§. 645.

Quid successio in capita et in stirpes.

Omnes filii filiaeque eodem gaudent iure parentibus succedendi (Cor. 1. §. 644.); adita ergo hereditate eandem hereditatis portionem accipere debent. Qua ex ratione, eosdem *in capita succedere*, dicitur. Quamobrem, cum cuilibet tantummodo competat ius hereditarium quoad hereditatis portionem, pro filiorum filiarumque numero determinandam, qui iure repraesentationis succedant (Cor. 3. §. 644.), succedere tantummodo poterunt in portionem, in qua mortui parentes ius hereditarium habuerunt (Cor. 3. §. 495.). Et haec est successio, quam ICti *successionem in stirpes* vocarunt. vid. Nou. CXVIII. Cap. I. v. *sic tamen.*

COR. His praemissis, ponamus Titium reliquisse duos filios, *primum*, *secundum* et ex tertio defuncto *tres nepotes*, consequens inde erit, vt *primus* et *secundus* in capita, *nepotes* vero in stirpes secundum ius naturale ab intestato succedant (Cor. 2. §. 637.).

SCH. I. Possent haec pro instituto sufficere. Dabimus tamen, illustrandae sententiae causa, et in Tyronum gratiam schemata, quae dicta explicant. Sit

pater

pater a, cuius bona 6000. thaler: et mater b, quae 4000. thaler: domina; sit tandem ⊘ signum personae demortuae, et ⊗ signum personae, de cuius hereditatis acquisitione iam quaeritur. Sit schema:

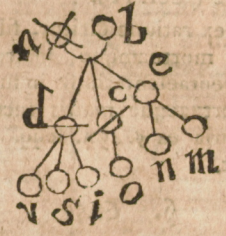

Ergo e succedit in capita, r s i o vero iure repraesentationis in stirpes succedunt (§. 645.). Hereditas ergo in tres partes aequales diuidi debet, de quibus vnam e, alteram o, tertiam vero r s i acquirunt. Et quoniam vltimi iterum aequali iure succedunt, quilibet de tertia parte tertiae totius hereditatis dominus secundum ius naturale fieri debet.

SCH. II. Iisdem ex principiis successio liberorum ex diuersis quidem matrimoniis, communi tamen parente natorum determinari poterit. Quem casum hoc schemate, in quo u maritum et x vxorem significat, exhibere possum.

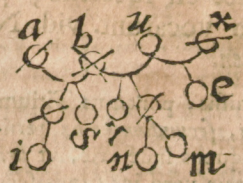

Mortua b succedunt in capita s et r, in stirpes vero i n et m. Ergo hereditas ipsius b in quatuor diuidi debet partes aequales, de quibus vnam r, alteram s, tertiam i et quartam n et m acquirunt.

SCH.

SCH. III. Si vero de hereditate ipsius u sit quaestio, falile patebit, ernet m esse heredes ab intestato seu legitimos.

§. 646.

Quid vnio prolium, eiusque fundamentum.

Ex ante euolutis abunde patet, liberos diuersi matrimonii, secundum praecepta iuris naturalis, non eadem ratione parentibus ab intestato succedere (Sch. 2. §. 645.). Si itaque eadem ratione succedant, necesse erit, vt eiusmodi succedendi ordo per pactum sit constitutus. Legibus naturalibus non repugnare, vt parentes eiusmodi succedendi ordinem mediante pacto constituant, manifestum est ex §. 494. Quare, cum eiusmodi pactum *vnio prolium*, *die Einkindschaft*, vocetur, consequens est, vt etiam vnio prolium legibus naturalibus sit conueniens.

COR. Ex quibus sequitur 1) vt obiectum vnionis prolium sint solummodo bona, quae sunt in dominio paciscentium. 2) Vt vnio prolium solummodo determinet rationem succedendi parentibus, non vero rationem, qua sibi collaterales succedant.

§. 647.

Successio adscendentium.

Deficientibus descendentibus liberi per naturam obligati sunt, vt maxime ament parentes. Obligatio enim ad amorem erga alios sumitur vel ex motiuis generalibus, vel ex specialibus. Si prius, oritur amor erga omnes homines (§. 301.), ex quo ius succedendi ab intestato non deducendum (§. 642.). Necesse igitur est, vt hic de motiuis specialibus, quibus ad amorem erga alios tenemur, dicamus. Haec vero motiua sumuntur vel ex statu nostro sociali, vel ex nostris factis, vel ex factis eorum, quos amare debemus. Quoniam vero, quae ex factis fluunt, in doctrina de probabilitate iis, quae ex statu se-

quuntur, praeferenda sunt, manifestum est, per naturam nos esse obligatos, vt motiua, quae ex factis fluunt, iis, quae ex statu sequuntur, praeferamus. Facta illa, vt ante diximus, sunt vel nostra, vel aliena. Si prius, oritur inde amor in descendentes (§. 644.), his igitur deficientibus motiua specialia ad amorem erga alios ex eorum factis sumenda sunt, ideoque ex eo, quod facta illorum fuerint media ad nostram felicitatem (§. 318.), huius itaque generis amor referri debet ad amorem erga benefactorem (§. 290. 318.). Quamobrem, cum parentes natura sint maximi liberorum benefactores (§. 290. et §. 571. seqq.); manifestum est liberos, deficientibus descendentibus, per naturam obligatos esse, vt maxime ament parentes (§. 643.).

COR. I. Deficientibus ergo descendentibus, qui nec in capita, nec in stirpes succedere possunt, mortuo filio, parentes per naturam habent ius hereditarium (§. 500.), ideoque filio ab intestato succedunt (§. 642. et Cor. 1. §. 500.).

COR. II. Parentes, quatenus sunt parentes, vnum sunt (§. 565.). Ius igitur, quod parentibus, qua talibus, competit, indiuisibile est. Si itaque liberis ab intestato succedunt, succedunt iure indiuisibili (Cor. 1.). Dici ergo nequit, alteram hereditatis partem ad dominium patris, alteram vero ad dominium matris pertinere, sed tota hereditas inter ea referri debet, quae sunt in patris matrisque dominio (§. 495.). Minime itaque in capita succedunt (§. 645.).

COR. III. Ex quibus patet, in successione adscendentium propiorem semper excludere remotiores. vid. Nou. CXVIII. cap. 2.

SCH. I. Rem ita explanabimus. Sit schema intuitu Schol. 1. §. 545.

Erit

Erit c ipsius d heres (Cor. 3.). Dicatur hic in praelectionibus *de iure accrescendi*.

SCH. II. Ponamus vero sequentem quaestionem:

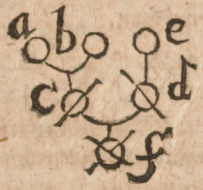

Dimidia pars hereditatis ipsius f. datur a et b, et dimidia ipsi e (Cor. 2.). Et inde concipimus characterem discretiuum successionis, quam *successionem in lineas* vocant.

§. 648.

Quaestio de successione ab intestato etiam hac ratione formari poterit. Successio collateralium.

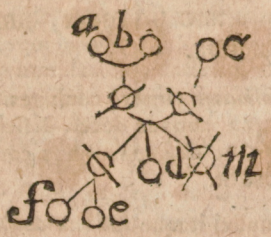

Et secundum ius vniuersale d succedet in capita, f et e vero in stirpes (Cor. 3. §. 644. et §. 645.).

Ex quibus simul concipimus successionem ab intestato collateralium (§. 638).

COR. Patet inde, non semper proximos sanguine in iura defuncti secundum ius naturale ab intestato succedere (§. 634.).

SCH. Particularia quidem iura permulta alia ratione, quam ante fecimus, decidunt, neque cuiquam fas esto, obsequium denegare. Nihilo tamen minus maximae vtilitatis esse, res ex iure vniuersali cognoscere, qui determinationum positiuarum rationes quaerunt; facile concedent.

§. 649.

Successio coniugum.

Deficientibus adscendentibus deficientibusque descendentibus ille fit defuncti heres ab intestato, cum quo defunctus in proxima vixit societate. Socius vt socium iuuet tenetur (§. 530. Cor. §. 556. et §. 310.). Ex natura ergo societatis ea deducitur obligatio naturalis, qua socius socium amare debet (§. 301. 310.). Obligationem etiam naturalem requirere, vt amor hicce, deficientibus nimirum adscendentibus deficientibusque descendentibus, sit maximus, satis colligitur ex §. 643. et dem. §. 647. Ideoque patet, secundum ius naturale necessarium esse, vt, positis illis determinationibus, is defuncto ab intestato succedat, cum quo in proxima vixit societate.

COR. I. Proximam inter coniuges esse societatem Schol. 1. §. 563 abunde docet, deficientibus igitur adscendentibus et descendentibus coniux ab intestato coniugi succedit.

COR. II. Duplici itaque ratione coniux coniugi ab intestato succedere potest, primam Cor. 2. §. 647., et alteram Cor. 1. hui. §phi explicat.

COR.

COR. III. Et ita etiam intelligimus rationem, qua ſecundum ius naturale collaterales defuncto ab inteſtato ſuccedere poſſunt, rem ita accipe:

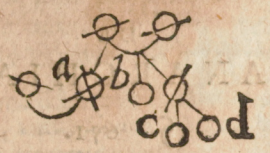

b ipſi a ſuccedit in capita (§. 647. Cor. 3. et §. 644. Cor. 3. et §. 645.), et c et d inſtirpes (§. cit.).

SCH. I. Qua ratione fiſcus defuncto ab inteſtato iuſte ſuccedere poſſit, infra in iure ciuili explicanda docebunt.

SCH II. Dicatur in praelectionibus de iure Albinagii, *quod in Gallia Rex exercet, niſi* ius indigenatus *impetrauerint peregrini ſeu extranei.*

§. 650.

Iura, quae quis alteri, qua tali conceſſit, *perſonaliſſima* dicuntur. Iura ergo perſonaliſſima non pertinent ad hereditatem (§. 495.). Qui igitur defuncto ab inteſtato ſuccedunt, non ſtatim iura defuncti perſonaliſſima vi ſucceſſionis acquirunt (§. 503.).

Succeſſio explicata non ſpectat iura perſonaliſſima.

COR. Iura itaque defuncti perſonaliſſima non pertinent ad ſuum heredis (§. 595.). Quae ergo de acquiſitione iurium defuncti hactenus dicta, valent tantummodo de iuribus non perſonaliſſimis.

SCH. De *legitima*, id eſt, ea hereditatis portione, quae iis, qui ab inteſtato ſuccedunt, per teſtamentum vero excluſi ſunt, ex lege debetur, infra dicemus. Hactenus enim explicata principia nondum permittunt, vt eas determinemus rationes, quae efficiunt, vt obligatio ad legitimam conſtituendam ſit perfecta.

CAPVT III.

DE ANARCHIA.

§. 651.

Caput familiae tenetur numerum seruorum magis magisque augere.

Serui, qua tales, perfecte obligati sunt, vt aggressoribus domini eiusque societatis bellum faciant (§. 633.). Quo maior igitur est seruorum numerus, eo magis inimicus in externa laesione impeditur (§. 369. Cor. 1.). Quamobrem, cum quantitas securitatis in societate domestica ex multitudine seruorum colligi possit (§. 539.); capiti societatis domesticae competit obligatio, eo tendere, vt numerus seruorum semper magis magisque augeatur (§. 369. et 612. Cor. 1.).

§. 652.

E. et efficere, vt permultae familiae vnitis viribus pericula auertant.

Quoniam porro dominus perfecte obligatus est, vt seruos suos alat (§. 604. Cor. 1.). necesse etiam est, vt in dominio eius, qui multos habet seruos, magna facultatum externarum existat copia (§. 445.). Quare, cum eiusmodi bonorum acquisitio non semper sit in cuiuslibet potestate, studium securitatis capita familiae mouet, efficere, vt vnius societatis caput aliarum societatum auxilio sua possit gerere bella (§. 369. Cor. 1. §. 74. et §. 651.). Quoniam vero hoc commode fieri nequeat, nisi eiusmodi nexus mediante pacto sit constitutus (§. 393. seqq.), satis intelligimus, cur *pactum iuri naturali conueniens permultas familias coniunxerit, vt vnitis viribus* (§. 599.) *pericula communia auertant.*

COR.

COR. I. In paciſcentium altero datur obligatio perfecta ad promiſſa ſeruanda, in altero vero ius promittentem cogendi, vt promiſſa praeſtet (§. 420.). Ergo et hoc in ſtatu capiti familias competit ius in aliud familiae caput, hoc ſcilicet cogendi, vt adhibeat vires, ad pericula, quae imminent, auertenda.

COR. II. Eiusmodi itaque familiarum nexus eſt ſocietas (§. 521.), cuius ſcopus, mutua ſcilicet defenſio, ex iam dictis determinandus.

COR. III. Ex quo ſimul patet, eiusmodi ſocietatem eſſe aequalem (§. 550.), ideoque in eadem non eſſe imperantem (§. 553.).

COR. IV. Ex quo intelligimus, fieri poſſe, vt exiſtat ſocietas, in qua quidem imperantes (§. 612.), quae tamen, ſi, qua tota, conſideratur, ſine imperante eſt. Alia itaque natura ſocietatis totalis eſſe poteſt, quam quae eſt ſocietatum partialium.

SCH. I. Si eiusmodi ſocietates velis cum GRIBNERO (*a*) pagos atque vicos, *quorum vltimi ampliorem coetum exprimunt, quam primi, vocare, fieri non poterit, vt* HVBERVS (*b*) *pagos ſine ciuili imperio non exiſtere poſſe affirmans defendatur.*

SCH. II. Vis forſan huius generis ſocietatum exempla. Legas quae de Cafris, populisque in monte Caucaſo inſulisque quibusdam americanis habitantibus, ab hiſtoricis narrantur. Vide ea, quae hac de re ſolidiſſime ab Ill. HEINECCIO in ſaepe cit. I. N. et G. Lib. II. Cap. VI. not. ad §. C. dicta. Et conf. Ill. BOEHMERVM in Introd. in ius publ. vniuerſale Part. ſpec. Lib. I. Cap. I.

(*a*) In principiis Iurispr. nat. Lib. I. Cap. XI §. 2.

(*b*) de iure Ciu. L. II. ſect. 3. c. 5. n. 5.

§. 653.

Societas plurium familiarum aequalis dicitur *Anarchia*. Hac igitur in ſocietate plures fami- Inde oritur anarchia.

familiae sine vllo imperante viuunt (§. 553.). Ex quo patet, societatem §. 652. determinatam esse anarchiam.

COR. I. Nemini ergo hac in societate competunt iura imperanti, qua tali, tribuenda et §. 618. seqq. exposita.

COR. II. Necesse tamen erit, vt imperio alterius subesse et auctoritatem alterius sequi, a se inuicem distinguamus.

SCH. Quoniam vero nemini hac in societate competit ius leges ferendi, actiones alterius dirigendi etc. (Cor. 1.), facile intelligimus, scopum, cuius ergo constituta est eiusmodi societas, feliciori obtineri posse successu, si eiusdem societatis membra imperio cuidam subessent. Mittamus itaque anarchiae explicationem, et transeamus ad euoluenda ea, quae statum ciuilem constituunt.

ELE-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0406
DFG

ELEMENTA
IVRIS PVBLICI
VNIVERSALIS
STRICTE DICTI
ET
IVRIS GENTIVM.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0407
DFG

SECTIO V.

QVAE

IVS PVBLICVM VNIVERSALE EXPLANAT.

PARS I.

DE

CIVITAE ATQVE IVRE PVBLICO CIVILIQVE VNIVERSALI IN GENERE.

§. 654.

De ciuitatum origine eiusque cauſſa permulti varia diſputant, mea vero ex ſententia ſaepiſſime ſine fundamento. Qui enim cum Peripateticis ex naturali hominum impetu ad ſtatum ſocialem originem ciuitatum deducunt, forſan τὸ viuere ſocialiter et τὸ viuere in republica non ſatis a ſe inuicem diſtinguunt. Illud etiam extra Rempublicam fieri poſſe, principia Sectione III. et IV. expoſita, ſatis docent. Qui porro obligationem ad ciuitatem conſtituendam ex eo hauriunt, quoniam ſit perfectiſſima ſocietas, forſan non conſiderant diſcrimen, quod inter perfectionem in ſe conſideratam, et perfectionem ob colliſionem conſtituendam (§. 92. ſeqq.), ponendum. *Priori* enim ratione dicta neganda, *poſteriori* vero affirmanda eſſe, cenſemus. Haec enim ſententia ex ciuitatis definitione abunde deduci poterit. Quod manifeſtum erit ex ſequentibus ciuitatem philoſophice explicaturis. Scopus capitis.

SCH. Finem ſocietatis ab iis, quae ex fine fluunt itaque *finem eſſentialem a naturali* diſtinguere debes.

§. 655.

Ciuitas eſt plurium hominum ſui iuris ſecuritatis id eſt, iuris fruendi cauſſa, cum admiſſo com- Quid ciuitas.

communi imperio ſummo, id eſt, imperio quod non ponitur in ſubordinatione ad aliud imperium coniunctio. Qui hac ratione coniunguntur, communi nomine *ciuium* veniunt. *Homines* vero *ſui iuris* hoc loco ſunt, qui non ſunt ſub imperio capitis familiae. vide GROTIVM Lib. I. Cap. I. §. XIV. qui ciuitatem definit coetum perfectum liberorum hominum, iuris fruendi et communis vtilitatis cauſſa ſociatum.

COR. I. Poſito imperio ponitur etiam, cui competit ius dirigendi actiones alterius (§. 585.), ideoque et hic illius imperio ſubeſt (§. 552. 152.). Duplicis igitur ſunt generis ciues, alii enim *imperantes*, alii *parentes*, qui etiam dicuntur *ſubditi* ſeu *ciuitati ſubiecti*.

COR. II. Ciuis qua talis nouum nanciſcitur ſtatum (§. 8. Pr. et §. 528.), qui *ſtatus ciuilis ſtricte ſumtus* dicitur. Differt igitur ſtatus ciuilis a ſtatu ſubiectionis (Cor. 1.).

COR. III. Qui eſt in ſtatu ciuili, perſona ciuilis dicitur (§. 9. Pr. Sch. 2.), Qui igitur non eſt ciuis, non eſt perſona ciuilis (Cor. 2.). Homines itaque, qui non ſunt ſui iuris, nec perſonae ciuiles dici merentur (§. 655.).

COR. IV. Serui, vt et liberi, qua tales, ſunt ſub imperio capitis familiae (§. 612.). Ergo non ſunt ciues, ideoque nec habent ſtatum ciuilem (Cor. 2.). Ergo nec ſunt perſonae ciuiles Cor. 3.).

COR. V. Minime itaque, τὸ in ciuitate eſſe, pro ciuem eſſe, ſubſtitui poteſt.

SCH. Ad confirmandam definitionem de ciuitate datam, in praelectionibus dicturi ſumus

1) de fine ciuitatis nimirum operis et eſſentiali, quem *alii* cum BODINO *de republica* ponunt in *violentia* vide ARISTOTEL. Lib. VII. Polit. Cap. XIV et XV. At ſatis eam ſententiam infirmauit BESOLD in *oper. politicis*. Adde principium ſupra demonſtratum: *violentia per naturam inter fines referri nequit*. *Alii* cum PLATONE Lib. I. *de republica* in *commodo vitae genere*. Sed argumentis eam refellit ARISTOTELES Lib. III. Pol. Cap. III. et Lib. VII. Cap. II. et III. Quae argumenta inde denuo firmari poſſunt, quia ſtatus

ciuilis

ciuilis multa habet parum grata hominibus, ciuis enim libertati naturali renunciat: subiicit se summo periculo, imperantem non semper bonum habere: multa a quibus naturaliter abhorret. v. g. tributa praestare debet: non datur regressus ad priorem libertatem. Et quae reliqua. *Alii* in *securitate* morali nimirum, id est, *fruitione iuris naturalis* de qua vide WINCKLERVM de *Princip. iuris Lib. III. Cap. XII.* ad quam et ego accedo, et quae iis, quae Gen XI. enarrata sunt simul corroborari potest.

2) de qualitate ciuium, qua sint homines sui iuris, seu, vt cum GROTIO loquar, homines liberi.

3) de modo coniunctionis, quae sit sub imperio summo, qua ex caussa ciuitas a GROTIO vocatur coetus perfectus, quia sit totum, quod non erit, quoties imperium illud sit in subordinatione ad aliud imperium. Inde HVBERO de *iure ciuitatis* Lib. I. Cap. VIII. ciuitas est, coetus perfectus familiarum iuris fruendi vitaeque sibi sufficientis gratia sub eodem imperio summo sociatus. veritas definitionis et inde erit manifesta, quia ciuitas est societas a republica diuersa, quae est ordo in scopum communem obseruandus vide HVBERVM l. c. §. V, et iurisdictiones diuersae e. g. diuisio regni in prouincias non sunt ciuitates diuersae.

§. 656.

Finis ciuitatis est securitas (§. 655.). Finem alium esse *operis*, alium *operantis*, admouerunt eruditi, *illum* finem, propter quem, vt existat, agamus, *hunc* propter quem, vt existat, agitur, vocantes. Finis operis igitur cognitionis philosophicae, operantis vero historicae est (§. 654.). Hic solummodo necesse esse, vt de fine ciuitatum operis loquamur, facile intelligitur. Quis ciuitatum finis.

COR. I. Omnes ergo leges omnesque obligationes ciuiles hoc ex fine deducendae sunt (§. 528.).

COR. II. Ideoque principium iuris socialis §. 530. expositum, quo fiat principium iuris ciuilis, hac ratione enunciandum est: *Dirige actiones tuas ad obtinendam ciuitatis securitatem.* conf. §. 429.

COR. III. Securitas est status, in quo mala imminentia

tia praeuidere licet nulla (§. 539.). Est ergo principium iuris ciuilis tam publici quam priuati: *Ita dirige actiones tuas, vt in ciuitate mala imminentia praeuidere liceat nulla.*

COR. IV. Qui ergo efficit, vt in ciuitate mala imminent, ille ciuitatem laedit (§. 329.), idcirco ciuitati dat iustam caussam belli (§. 362.) etc.

§. 657.

Ciuitates ob metum sunt ortae.

Si malum vt aduenturum cogitamus, oritur metus (§. 81 Psf. emp.). Qui statum quendam non naturalem ad securitatem obtinendam arripit, ille statum insecuritatis, vt aduenturum, ideoque mala vt aduentura cogitat (§. 539. coll. III. Ph. pr.). Ergo et necesse est, vt oriatur metus. Habemus igitur principium GVNDLINGII: Qui securitatem quaerunt, primo metuunt. Sequitur inde, *vt ratio, seu caussa impulsiua, quae ad ciuitates constituendas durat* quatenus nimirum earum originem philosophice consideramus, *sit in metu* (§. 656.).

SCH. I. Eadem etiam est origo ciuitatum historica. Aliae enim ex hac, aliae ex alia metus specie ortae sunt. Quod in praelectionibus permultis corroborauimus exemplis. vide Gen. IV. 17. et VI. 4. Conf. HOBBESIVM de ciue c. I. et 5.

SCH. II. Sententia in commate demonstrata ea, quae sequitur ratione, corroborari potest. Imperium summum adquisitum est aut *consensu subditorum* aut *non*. Si *prius* caussa impulsiua est metus, si *posterius* adquisitum est iuris expletione, ideoque bello punitiuo, quod fluit ex officiis erga alios. Ergo iterum adfuit metus. Sumas, primas societates esse matrimonia, quare alteram herilem nimirum effecerunt necessariam vid ARNISAEVM *in praelectionibus politicis* Cap. III. seqq. Ex hisce compositas esse familias, et ex hisce pagos, et tandem ciuitas, et non cum CICERONE Lib. II. de offic. solum matrimonia seminarium Reipublicae vocabis, sed ea, quae de ciuitatum origine, vt opinor, demonstraui indubitata euadent. vid. FELWINGER de origine et Progressu Rerum publicarum et KRVMHOLZ de ciuitatum origine.

§. 658.

§. 658.

Pro praesenti rerum statu necesse est, vt ciuitates constituantur. Quidam enim homines habent conatum et humanitatis et necessitatis leges violandi (per exp.). Fiunt igitur hostes vel latrones, nisi, vires aliorum insuperabiles esse, cognoscant (Cor. 1. §. 369.). Ex quo patet, his sub determinationibus fieri non posse, vt homines in plena viuant securitate, nisi aliorum auxilio vires suas insuperabiles efficiant. Quare, cum hoc nec societate domestica (§. 652.), nec anarchia (§. 653. Schol.), commode fieri possit, consequens est, vt dictis sub determinationibus leges naturales hominibus, ad ciuitates constituendas, suadeant (§. 655. 127.). Qua ratione ciuitates necessariae sunt, determinetur.

COR. I. His ex rationibus intelligimus, cur status integritatis status ciuilis dici nequeat (*a*). Licet alii aliter sentiant (*b*).

COR. II. Quoniam porro leges naturales etiam sunt diuinae (§. 133.), et necessitas ciuitatum ex legibus colligitur, facile ad quaestionem respondere possumus; an ciuitas summaque in illa potestas a Deo dependeat?

COR. III. Simul ex principio illo intelligitur, qua ratione cum CICERONE Lib. I. de offic. c. 17. affirmari possit: ciuitatem esse necessarium consequens ex societatibus simplicibus.

(*a*) Conf. RIVINI. Dissert. de libertate primaeua.

(*b*) Vid. MVLLERI Dissert. de imperio ciuili in statu innocentiae, et ALBERTI compendium I. N. P. II. Cap. XIV.

§. 659.

Simul inde patet, duo saltem notione diuersa facta ad constituendam ciuitatem requiri, quorum alterum plures personas coniungit, alterum vero, commune imperium admittendum esse, determinat (§. 655.). Facta vero illa non semper esse pacta, §. 520. satis docet. Si sint pacta, primum *pactum vnionis*; vltimum *subiectionis* dici poterit. Qualia constitutio ciuitatis requirat facta.

SCH.

SCH. Et ita habemus fundamentum, ex quo ad ea respondere possimus, de quibus disputatum est inter Hobbesianos, Huberianos *atque* Puffendorfianos, *quorum primi vnicum, secundi tria, vltimi duo pacta et vnicum decretum ad ciuitatem constituendam requirunt. Sed de his pluribus in praelectionibus forsanque alio tempore publice.* Videinterim Illustr. BOEHMERI Introd. in Ius publ. vniuers. Part. spec. L. I. Cap. II. §. 3- 13. et 17.

§. 660.

Ciuitas est societas.

Omnis ciuitas est societas. Coniunguntur enim plures cum admisso communi imperio (§. 655.). Quoniam itaque in quacunque ciuitate est imperium; omnis ciuitas est status, quo personae in personam competit ius perfectum atque affirmatiuum (§. 585.), ideoque societas (§. 521.).

COR. I. Societatem hanc post haec ciuilem vocabimus.

COR. II. Societas ciuilis non cogitatur, nisi in relatione ad imperium illud commune. Imperans ergo est in societate ciuili cum ciuibus, et ciues in eadem societate sunt cum imperante (en rationem, cur statum libertatis a naturali distinguere debeamus!). Ex quo manifestum est, ciues subiectos, qua tales, non esse in societate, cessante imperio illo communi.

COR. III. Si ergo, positis illis determinationibus, ciui subiecto competat ius in alium ciuem subiectum, id non ex nexu ciuili, sed alia quadam ex ratione erit deducendum (§. 521.), e. g. societate domestica, herili etc.

§. 661.

Ex illo concipitur nexus in ciuitate publicus et priuatus etc.

Patet porro ex dictis, duplicem in statu ciuili spectari posse nexum, alter scilicet ciuibus subiectis cum imperante; alter ciuibus sine respectu ad commune imperium intercedit (Cor. 2. § 660.). Prior vocatur *publicus*, posterior vero *priuatus*. *Publicum* enim omne id in ciuitate dicitur, quod simul imperantem spectat, *priuatum* vero, vbi imperans, qua talis, non spectatur. Qua ex ratione etiam imperans *persona publica*, non imperantes vero in ciuitate *personae priuatae* vocantur.

COR.

COR. I. Caput igitur familiae, qua tale, licet in societate domestica sit imperans (§. 612. Cor. 1.), in relatione tamen ad ciuitatem erit persona priuata, et idem valet de domino in relatione ad seruos.

COR. II. Ex quo simul intelligitur, in ciuitate esse *bonum publicum*, quod totam ciuitatem, et *priuatum*, quod commodum tantummodo priuatorum spectat.

SCH. Aliud igitur est publicum occultis, aliud publicum priuatis oppositum. Ita priori ratione sponsalia dicuntur publica, porro librum publici iuris facere, testamenta publicare etc.

§. 662.

Inde oritur differentia iuris publici et priuati.

Ius systematice sumtum est scientia de legibus, quibus negotia nostra attemperare obligamur (§. 359.). Legum ciuilium rationem vel in nexu publico, vel in nexu priuato esse, ex §. 661. abunde patet. Sequitur inde, vt ius systematice sumtum in ciuitate sit vel publicum vel priuatum, et quidem vniuersale, quatenus leges tantummodo ex definitione eruuntur.

COR. I. Hinc iustitiam eorum, quae in nexu ciuitatis publico suscipiuntur, ex iure priuato deducere, idem est, ac mensuram heterogeneam applicare. *Considerremus controuersiam circa vicariatum imperii.* v. g. *de Tutela Regni.*

COR. II. Et eadem ex ratione factorum gentium inter se iustitia nec ex iure publico nec ex iure priuato deduci potest. Enmagnam iuris publici atque gentium differentiam! Confer. THOMASII Iurisprudentia iudicialis. Vellem etiam vt legas acutissimum GLAFEY *in der Vorbereitung zur volstaendigen Geschichte des Rechts der Vernunft.*

§. 663.

Capita iuris publici.

Ius publicum exhibet leges, ex quibus ea quae in nexu ciuitatis publico facienda deducuntur (§. 662.). Ius itaque publicum euoluturus, *primo* in statum ciuitatis in se positae, et *deinde* in statum ciuitatis in relatione ad alias ciuitates inqui-

rere debet. Illud dat *ius publicum ſtricte dictum*, et hoc *ius Gentium*. In illo iura imperantis *primo*, et *deinde* obligationes ſubditorum explicaturi ſumus.

COR. I. In quolibet capite ſtatus publicus vel generatim vel ſpeciatim concipi poteſt (§. 613. ſeqq).

COR. II. Principia, ex quibus iura obligationesque, de quibus §phus loquitur, deducenda, Cor. Cor. §. 656. exponunt.

§. 664.

Quid ſecuritas ciuitatis interna et externa.

Omnes eorum, qui in ciuitate viuunt, actiones eo dirigendae ſunt, vt ciuitatis ſecuritas obtineatur (§. 656.). Ciuitas eſt ſocietas (§. 660.), ergo eo dirigendae ſunt, vt ſocietas quaedam ſit ſecura, ideoque, vt viuat in ſtatu, quo mala imminentia praeuidere licet nulla (§. 539.). Omnis ſocietas duplici ratione conſiderari poteſt, in relatione nimirum ad ſocietatis ſocios, vel in relatione ad alios a ſociis diuerſos, qui aut in territorio ſunt aut extra territorium. Si priori ratione ſocietas ſecura eſt, ſecuritas *interna*; et ſi poſteriori, *externa* vocatur. Idem etiam valet de ea ſocietatis ſpecie, quae ciuitas dicitur.

COR. Principium igitur §. 656. generatim poſitum hac ratione magis determinari poteſt: *Dirige actiones tuas ad obtinendam ciuitatis ſecuritatem tam internam, quam externam.*

§. 665.

Quomodo ſecuritas haec obtineri poteſt.

Obligatio ad finem dat obligationem ad media, ſine quibus finis ille exiſtens fieri nequit (§. 94. Cor.). *Tenentur* igitur *ciues actiones ſuas eo dirigere, vt nec ciues nec extranei conatum efficacem, ciuitati eiusque membris mala inferendi, arripere poſſint* (§. 644. 539.). Extraneos ciuitatis vocamus, qui non ſunt ciuitatis, qua talis, membra. Ergo nec ciues (§. 655.).

SCH.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0416
DFG

SCH. Notare velis, aliud esse, ciuem esse, aliud in ciuitate esse.

§. 666.

Qui non arripit conatum efficacem, alteris mala inferendi, eum non arripit, vel quia non vult, vel quia non potest. Si *prius*, aut non habet rationes, aut rationes ad contrarium sunt fortiores (§. 34. Cor. et §. 40.). Si *prius*, commouetur metu (§. 40. 657.), si vero *posterius*, aut virtute, aut eo, quia nullum habet defectum (§. 16.). Si non potest ea efficere, quae vult, necesse est, vt alii maiori vi, quam qua ille agit, resistant, ideoque quia vires aliorum insuperabiles esse cognoscit (§. 369. Cor. 1.). Interna ciuitatis securitas obtinetur, si ciues non arripiunt conatum efficacem, sibi inuicem mala inferendi, externa vero, si etiam extranei eodem destitui sunt conatu (§. 644.). Quamobrem, cum ciues actiones suas eo dirigere debeant, vt tam interna quam externa ciuitatis securitas obtineatur (§. Cor. §. 664.); ex §. 665. sequentes fluunt propositiones: Continuatio per specialiores determinationes.

I. In ciuitate omnia constituenda sunt media, quorum vsu ciues virtutibus dediti fieri possunt.

SCH. Quo ex principio permulta, quae ius principis circa sacra spectant, deducemus.

II. Nec minori ratione eo dirigenda sunt omnia, vt quilibet in ciuitate pro suo statu viuere possit felix.

COR. I. Felicitas certissimum est virtutis consectarium (§. 147.), primaria itaque ciuium obligatio est, qua ad vitia exuenda tenentur.

COR. II. Et simul inde intelligimus, cur in definitione de ciuitate non eum posuerimus characterem, quem fere omnes illi adiecerunt, ciuitatem nimirum maioris commoditatis caussa esse constitutam. Sequitur enim ex securitatis studio, vt ante euoluta satis docent.

III. Legitima etiam consequentia iisdem ex rationibus colligitur, bonum priuatum in ciuitate bono publico subordinandum esse (§. 554. et §. 661. Cor. 1.).

COR. I. Capita itaque societatum subordinatarum vi nexus ciuilis perfecte tenentur, vt omnes eorum, qui eiusmodi societatum membra sunt, actiones eo dirigant, ne ciuitatis securitati sint impedimento (Cor. 2. §. 530.).

COR. II. Nec serui nec liberi, qua tales, sunt personae ciuiles (Cor. 4. §. 655.), sunt vero membra societatis domesticae (§. 610.). Ideoque patet, ex principio in commate posito nonnulla deduci posse iura, quae vi nexus ciuilis capiti societatis domesticae tribuenda. Simul inde manifestum est, fieri posse, vt etiam eiusmodi personae ad ciuitatis scopum actionibus suis promouendum, perfecte obligatae sint, quae ad numerum ciuium minime pertinent.

SCH. Quae igitur in superioribus de societate composita dicta (§. 554. seqq.), hic etiam applicari possunt.

IV. Omnia etiam in ciuitate adhibenda sunt media, quorum ope numerus eorum, qui, vt securitatem ciuitatis promoueant, perfecte obligati sunt, augeri possit.

SCH. I. Notare tamen velis, in officiorum collisione maius bonum minori esse praeferendum (§. 93. Cor. 2.).

SCH. II. Haec de ciuitate in genere. Quae desunt, ex natura societatis in superioribus explicata deducere velis. Quae euoluta ad scopum scripti sufficiant.

PARS.

PARS II.

DE IVRE CIVITATIS IN SE CONSIDERATAE.

CAPVT I.

DE IVRE PVBLICO VNIVERSALI GENERATIM.

TIT. I.

DE MAIESTATE EIVSQVE IVRIBVS.

§. 667.

Ius dirigendi actiones alterius sua pro voluntate imperium vocatur (§. 585. I. Cor. 1.). Ciuitas non datur sine imperio (§. 655.), quod ad ciuitatis securitatem spectat (§. 656.). Ius igitur sua pro voluntate dirigendi actiones aliorum ad obtinendam ciuitatis securitatem exhibet *imperii ciuilis* characterem discretiuum. Quid imperium ciuile.

§. 668.

Quum Maiestas sit imperium, quod non est in subordinatione ad aliud imperium; sequitur vt imperium ciuile sit *Maiestas* in specie sic dicta (*a*) quia inuoluit negationem subordinationis ad aliud imperium. Quicquid ex maiestate concipitur, *maiestaticum* vocatur. *Iura* igitur *maiestatica* sunt, quae ex iure dirigendi actiones aliorum ad obtinendam ciuitatis securitatem concipienda (§. 667.). Cui competit maiestas, *ciuitatis Imperans* salutatur. Quid Maiestas et iura maiestatica.

COR. I. Ius igitur dirigendi actiones aliorum non est maiestaticum (§. 667.). Ex quo patet, ab imperio ad maiestatem non valere consequentiam. Quod applicari potest ad societatem domesticam. vid. §. 610. seqq.

COR. II. Simul inde sequitur, vt nulla sit maiestas in specie nimirum sic dicta, nisi in ciuitate, et vt nulla ciuitas sine maiestate concipi possit.

SCH. I. (*a*) Ita enim GRIRNERVS in principiis Iurisprudentiae

prudentiae natur. Lib. II. Cap. II. §. 1.: Maiestatis voce omnia iura ad moderamen ciuitatis necessaria complectimur. Quae vero de maiestatis definitione ab eruditis disputantur, in praelectionibus exponamus. vid. GROTIVM I. B. et P. Lib. I. Cap. III. §. 7. seqq.

SCH. II. De ambigua Maiestatis significatione dicatur in praelectionibus.

§. 669.

Quid imperio alterius primario et secundario subesse.

Imperio alterius primario subsunt, quorum subesse ex eo deducendum, quia sunt membra societatis, cuius alter ille est imperans. *Secundario* vero *subsunt*, quorum subesse tantummodo ex eo deducendum, quia imperans alias ius suum imperii exercere nequit, id est, quorum subiectionis fundamentum est iuris expletio.

COR. I. Ciues igitur maiestati primario subsunt. Illi vero, qui maiestati subsunt, licet non sint ciues, huic subesse nequeunt, nisi secundario (§. 668. 655.).

COR. II. Et ita manifestum est, liberos atque seruos, qua tales, maiestati non posse subesse, nisi secundario (Cor. 4. §. 655.

COR. III. Iura igitur maiestatis in relatione ad eos, qui secundario subsunt, non possunt exerceri, nisi hi impedimento sint exercitio iurium maiestaticorum in relatione ad eos, qui maiestati primario subsunt (§. 103.).

SCH. Permittas, quaeso, lector benerole, vt hanc, licet inusitatam, adiecerimus distinctionem, cuius fundamentum est in principio: Ius ad finem dat ius ad media. *Commodum atque necessitatem eiusdem ex eo, quia eadem neglecta plures mutuo considerationes immiscentur, concipies, et quidem maiori cum coniunctione ex iis, quae sequuntur, commatibus. Hic modo velim, vt species doctrinam de iure principis in illustrissimam familiam,* cuius fundamenta sunt.

1) Patria potestas est maiestas
2) imperium domesticum est maiestas
3) familia est sub imperio ciuili secundario.

§. 670.

Principia ex quibus

Sequitur inde, necessarium esse, vt primo exponа-

ponamus iura maiestatica in relatione ad eos, qui maiestati primario subsunt. Eiusmodi iura ex idea imperantis per ciuitatis ideam magis determinata deducenda esse, abunde docet §. 668. Iura imperanti, qua tali, competentia §. 618. 624. et §. 629.-632., scopum ciuitatis §. 664. et quae per scopum ciuitatis necessaria §. 666. exposuimus. Facili itaque negotio iura maiestatica determinari possunt. iura maiestatica deducenda, ponuntur.

§. 671.

Sunt itaque iura maiestatica Et ex illis iura maiestatica colliguntur, et quidem

I. Ius leges promulgandi (§. 618.), et speciatim *leges ciuiles*, tam *naturales*, quam *positiuas* (§. 670.). Ciuiles enim leges positiuae vocantur, quae in determinationibus ciuitatis indiuidualibus rationem nimirum aut determinantem aut mouentem habent. vid. §. 616. seqq. Leges vero ciuiles quarum ratio est in determinationibus ciuitatis specificis, *leges ciuiles naturales* summa cum ratione dicuntur. 1. Ius leges promulgandi,

COR. I. Licet ius naturae leges ciuitatis, qua talis, determinat, nihilo tamen minus leges huius vel illius ciuitatis indeterminatas relinquit (§. 616.). Ex quo intelligimus, qua ratione ius naturale in determinata quadam ciuitate sit insufficiens, et qua ratione leges positiuae in eadem necessariae.

COR. II. Quoniam vero determinationes rei indiuiduales cum genericis atque specificis conuenire debent, si res sit perfecta (§. 13. et 613. seqq.); sequitur, vt ciuitatem sine iuris naturalis cognitione dirigere, idem sit, ac machinam sine modo compositionis construere. Intelligimus inde legum naturalium in ciuitate necessitatem.

SCH. Hinc Vlpianus L. 6. ff. de iust. et iur.: *Ius ciuile est, quod neque in totum a naturali vel gentium recedit* (leges enim naturales homini vt animali et vt homini competentes immutabiles sunt (§. 136.), *nec per omnia ei seruit: itaque cum aliquid addimus* (dum scilicet generalia magis determinantur, et quae in casibus

bus singularibus infinite variari possunt, determinati praescribuntur, inde formulae atque solennitates e. g. in pactis originem ducunt), *vel detrahimus iuri communi* (dum scilicet, non adhibitis hisce solennitatibus atque formulis, pactum nullum esse declaratur, e. g. in matrimonio ἱερολογία sacerdotalis), *ius proprium i. e. ciuile efficimus.*

§. 672.

2. Consectaria positiua determinandi.

II. Ius positiua legum consectaria per determinationes ciuitatis indiuiduales (§. 670) determinandi (§. 620. cum Cor.), iisque, qui leges promulgatas violarunt, mala illa consectaria irrogandi (§. 621.).

COR. I. Et ita concipimus rationem, cur ad leges ciuiles perfectas duas requirant partes Doctores, *praeceptum* scilicet atque *sanctionem poenalem.* Quae vero contra CVMBERLANDVM, promissionem etiam ad legis integritatem referentem, proponunt, in praelectionibus exponemus. Reflectamus ad Exod. XX. 6.

COR. II. Simul ex dictis patet, in ciuitate, qua tali, ius puniendi (§. 622. Cor. 1.), potestatem legislatoriam (§. 622.), ius vitae et necis (§. 622. Cor. 2.) inter iura maiestatica esse referenda (§. 668.).

COR. III. Facile etiam inde colligi poterit veritas principii: *Si is, cui maiestas competit, punit* (quatenus scilicet iure suo vtitur), *benefacit, si minus, non est beneficus* (§. 315. et 556. Cor.).

SCH. Dicamus in praelectionibus de controuersiis, quas de iure vitae atque necis principi competente agitarint eruditi, ad has decidendas ius, quod idem est ac facultas aliquid impune agendi, a iure, quod est facultas moralis distinguendum est.

§. 673.

3. Ius dispensandi atque LL. ciu. posit. abrogandi.

III. Ius dispensandi atque abrogandi leges ciuiles positiuas earumque consectaria positiua, legesque naturales per naturam ciuitatis individualem magis determinandi (§. 623. et 670.).

COR. Ex quo concipitur ius, maiestaticum scilicet, aggratiandi, poenasque ciuiles positiuas mutandi (§. 623. Cor. 2.).

SCH.

SCH. Notetur quaestio: an a iure vitae et necis ad ius aggratiandi valeat consequentia?

§. 674.

IV. Ius efficiendi, ne societates, quae sunt in ciuitate, fini vtilitatique ciuitatis sint impedimento (§. 629. 670.). 4. Ius efficiendi, ne societates partiales fini ciuitatis sint impedimento.

COR. Ius ad finem dat ius ad media ad finem obtinendum necessaria (§. 152. et 94. Cor.). Satis itaque patet, ex iure maiestatico etiam sequi ius priuatas societates, quae in ciuitate sunt, inspiciendi (§. 661.), ne earum scopus modusque, quo existentes euadunt, ciuitati sit contrarius.

§. 675.

Quicquid iuri perfecto alterius conuenit, iustum est (§. 155.), iura socialia inter perfecta referri debent (§. 529. cum Cor. Cor.), iustum itaque in ciuitate est, quod iuri maiestatico conuenit (§. 668.). Societas ergo priuata, quae in ciuitate est, est iusta, si eius scopus modusque, quo existens euadat, ciuitatis fini non contrarius (§. cit.). Simul inde facile intelligi potest, qua ex ratione societatem priuatam, quae in ciuitate est, iniustum vocare debemus. Quando societas partialis in ciuitate sit iusta, quando iniusta.

COR. Iustum igitur in ciuitate est quod fini ciuitatis non repugnat, quicquid vero ciuitatis fini repugnat, in eadem iniustum est.

SCH. In statu itaque naturali societas iusta esse potest, quae in statu ciuitatis iniusta. Quod etiam corroborari potest doctrina de societate connubiali et matrimoniali.

§. 676.

Patet ex explicatis, inter iura maiestatica etiam referendum esse 5. Ius efficiendi, vt societates partiales sint iustae.

V. Ius efficiendi, vt societates priuatae, quae in ciuitate sunt, euadant iustae (§. 674. Cor.). Ergo et maiestaticum est, ius societates iniustas, quae in ciuitate sunt, extinguendi.

§. 677.

Quid aliquem in negotio aliquo confirmare.

Confirmare in genere idem est, ac nouas addere rationes. *Aliquem* igitur *in aliquo negotio confirmare* idem est, ac illi nouas dare rationes ad eiusmodi negotium in se suscipiendum. Quae, si ex scopo ciuitatis sumuntur, porrigunt characterem de τῶ *confirmare in aliquo negotio, quod ciuitatem spectat.*

COR. I. Quicquid in ciuitate confirmatum est, id ciuitatis scopo conuenit. Ergo est iustum (Cor. §. 675.). Aliquem itaque in aliquo negotio, quod ciuitatem spectat, confirmare, idem est, ac declarare, ciuiliter iustum esse, vt ille hocce negotium in se suscipiat.

COR. II. Duplici igitur ratione in ciuitate quis in negotio aliquo confirmari potest, tacite nimirum et expresse (§. 401.).

§. 678.

6. Ius confirmandi.

Summa ergo cum ratione ad iura maiestatica etiam adscribimus

VI. Ius ciues in negotiis suis confirmandi (§. 674. 67. Cor. et §. 677.).

COR. I. In ciuitate itaque iniustae sunt societates partiales ab eo, cui competit maiestas, nec tacite nec expresse confirmatae (§. 675.).

COR. II. Societas partialis in ciuitate, si aequalis, vocatur *collegium.* Vt ergo et collegia in ciuitate ab eo, cui maiestas competit, confirmentur, necesse est.

SCH. Et ita habemus fontem, ex quo iura principis circa societates atque collegia legitime fluunt. Sed de his alia quadam occasione plura dicturi sumus. Conf. §. 666. Prop. III.

§. 679.

7. Ius promouendi ciuitatis securitatem.

VII. Ius dirigendi actiones eorum, qui sunt in ciuitate, ad obtinendam ciuitatis securitatem (§. 630. 670.).

COR. In securitate viuimus, si mala imminentia praeuidere licet nulla (§. 539.), ideoque si nulla adest laesio, nec iam facta, nec imminens (§. 322. 344.), inter iura igitur maiestatica ius, actiones eorum, qui sunt in ciuitate, eo dirigendi, ne ciues laedantur, referre debemus.

§. 680.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0424
DFG

§. 680.

Complexus regionum, eum in finem constitutus, vt ciues in iisdem habitent, earumque vsu finis ciuitatis commode obtineri possit, *ciuitatis territorium* vocatur. Quid territorium.

COR. I. Nulla ergo in territorio mala cogitari possunt quae non aut directe aut indirecte ciues afficiunt.

COR. II. Qui itaque in ciuitatis territorio contra leges perfectas agit, vel conatum efficacem contra leges perfectas agendi ostendit, ciues aut laedit, aut conatum ciues laedendi ostendit (§. 322. 344.).

§. 681.

Ex idea igitur maiestatis etiam concipitur VIII. Ius efficiendi, ne ii, qui sunt in ciuitatis territorio, contra leges perfectas agant (§. 679. Cor.). Quod vocatur ius *territoriale*. Inde concipitur 8. Ius maiestaticum territoriale

COR. I. Intelligimus inde, qua ratione etiam subiecto, cui maiestas in ciuitate competit, ius leges ferendi, ius puniendi, ius vitae atque necis, et reliqua in relatione ad eos, qui non sunt ciues, in territorio tamen ciuitatis viuunt, inesse possint. Hac ex ratione dicitur, *non admittendum esse statum in statu.*

COR. II. Iisdem ex rationibus manifesta est veritas propositionum: *locus delicti est locus poenae; actor sequitur forum rei, et quae sunt reliqua.*

SCH. I. Ex iure territoriali facili etiam negotio deduci potest ius fortalitiorum; ius exstruendi vrbes; ius alios excludendi ab accessu atque transitu; ius vias publicas constituendi, et quae sunt reliqua.

SCH. II. Notandum est, iura territorialia ab eiusmodi iuribus quae subiecto, quod ius territoriale habet, competunt, et iura territorialia, quae sunt iura in territorio a iuribus territorialibus in specie sic dictis distinguenda esse.

SCH. III. Porro notetur doctrina de officiis innoxiae vtilitatis, et de seruitutibus inter gentes ipsa natura constitutis. vid. ENGELBRECHT *de seruitutibus iuris publici*, et HERTIVS *de seruitutibus per naturam inter populos liberos constitutis.*

§. 682.

§. 682.

Porro inter iura maiestatica referri debet

9. Ius armorum.

IX. Ius bella modumque, quo bella geri debent, determinandi (§. 631. 670.), i. e. ius armorum (§. 632.).

SCH. Hoc ex principio permulta, quae ius militare spectant, explicari possunt.

§. 683.

10. Ius prohibendi, quae dant malae actionis occasionem.

X. Ius prohibendi ea, quae occasionem ad malas actiones porrigunt (§. 666.).

SCH. Quo ex principio rationes eorum, quae de gradibus prohibitis in iure diuino dicuntur, deducendae.

§. 684.

11. Et praecipiendi, quae dant occasionem actionum bonarum.

XI. Ius praecipiendi, quae dant occasionem bona agendi (§. 666.).

SCH. Hoc ex principio permulta in iure ecclesiastico vniuersali explicari possunt.

§. 685.

12. Ius commodum ciuium promouendi.

XII. Ius omnia eo dirigendi, vt ciues commode viuere possint (§. 666. Propos. II.).

COR. I. Quo ex principio concipitur ius exstruendi orphanotrophia, ius determinandi numerum opificiorum, atque mercatorum, ius determinandi rerum pretia, et reliqua. Notentur, quae hac de re prudentia permittit.

COR. II. Porro inde sequitur ius maiestaticum praescribendi leges, quae limitant vsum bonorum, inde *die Kleider- und Mahlzeiten-Ordnungen;* modum alienandi, huc pertinent solennitates nonnullae pactorum et testamentorum externae; modum possessionis, quo dominii quiritarii species apud romanos referuntur.

§. 686.

13. Ius prohibendi, quae propagationem so-

XIII. Ius prohibendi, quae propagationem sobolis destruunt (§. 666. Prop. IV.).

SCH. I. Hoc ex principio iustitia legum ciuilium scortationem adulteriumque prohibentium colligitur.

SCH.

SCH. II. Explicatis hactenus iuribus, quae maiestati in homines, in territorio ciuitatis sunt, competunt, in ea etiam inquiramus, quae ciuitatis Imperans in bona, quae eadem in ciuitate existunt, necessario habet. Hoc vero brevissimis modo fiat, quoniam specialia ex principiis in superioribus evolutis facili negotio deduci possunt.

bolis destruunt.

§. 687.

Quid bona publica et priuata.

Ciuitatis scopus sine expensis obtineri nequit. Expensae requirunt bona. Ergo et necesse est, vt in ciuitatis territorio bona existant, quorum vsu scopus ciuitatis obtineri possit. Bona, quae sunt in ciuitatis territorio, vel sunt in dominio totius ciuitatis, vel in dominio ciuium (§. 680.). Priori ratione dicuntur *bona publica*, posteriori vero *priuata* (§. 661.). Si bonorum publicorum vsus ad singulos pertinet, *bona publica in specie* talia dicuntur. Si vero eorum vsus vniuersos, non singulos spectat, *bona publica in patrimonio reipublicae existentia* vocantur.

COR. Ciues sunt vel imperans vel subditi (§. 655. Cor. 1.). Bona ergo priuata sunt vel Imperantis, sed non iure imperii, alias enim sunt publica, et dicuntur *bona patrimonialia*, vel subditorum. Tam illorum quam horum natura ex iis explicari potest, quae in superioribus §. 443. seqq. de iure dominii evoluta sunt.

SCH. Ad bona publica in specie sic dicta hodie referuntur *portus, flumina etc.* ex quibus *ius traiectus die Faehr-Gerechtigkeit; ius transmittendi per fluuium ligna, das Floss-Recht etc.* ad bona publica vero in patrimonia ciuitatis seu reipublicae existentia referri possunt *die Kronen-und Cammer-Güther*.

§. 688.

In publica tantummodo Imperanti competit ius.

Bona publica sunt in totius ciuitatis dominio (§. 687.). Nemo itaque in eiusmodi bonis ius habere potest, nisi a ciuitate sit concessum (§. 448.). Ex quo patet, ius de bonis publicis disponendi inter iura maiestatica referendum esse (§. 687. 667. seq.),

seq.), ideoque soli ciuitatis Imperanti competere (§. 668.).

COR. Bona ergo, in quibus Imperans ciuitatis ius habet, sunt vel publica vel priuata (§. 687.). Iura, quae habet in priuata, §. 443. seqq. determinans, in iura vero, quae illi in publica tribuenda, in sequentibus vt inquiramus necesse erit.

§. 689.

Quod ex ratione, cur bona in dominio ciuitatis ponantur, determinandum.

Iura Imperanti ciuitatis in bonis publicis competentia determinanda sunt ex scopo, cur bona in totius ciuitatis dominio sint posita. Omne ius oritur ex obligatione (§. 152.), quaelibet obligatio dat legem (§. 98.), sed extensio legis cognoscenda est ex legis ratione (Cor. §. 103.), ergo et ratio, cur bona in totius ciuitatis dominio posita sint, determinare debet iura Imperanti ciuitatis in bona publica competentia.

COR. Scopus ille est, vt eiusmodi bonorum vsu finis ciuitatis obtineri possit (§. 687.). Iura igitur, de quibus hic dicendum, hoc ex scopo deducenda sunt.

§. 690.

Ex qua horum iurium principium fundamentale deducitur.

Finis ciuitatis obtinetur, si ii, qui sunt in ciuitate, viuunt in securitate (§. 656.). Iurium ergo Imperanti ciuitatis in bona publica competentium fundamentum haec est propositio: *bona publica eorumque consectaria ad obtinendam ciuitatis securitatem dirigenda sunt.*

COR. Ius ad finem dat ius ad media (§. 152. et 94.), ciuitatis igitur Imperanti competit ius bona publica eorumque consectaria dirigendi ad conseruandam vitam dignitatemque propriam (§. 164.).

§. 691.

Bona publica sunt vel fisci vel aerarii.

Et ita patet, bona publica duplicis esse generis, *fisci* nimirum atque *aerarii*. Ad *illa* pertinent, quae ad conseruandam vitam dignitatemque Imperantis in ciuitate dirigenda; ad *haec* vero, quae directe

directe ad conseruandam ciuitatis securitatem tendunt. Ex priori concipitur *ius fisci*, ex posteriori vero *ius aerarii*.

§. 692.

Dispensatio bonorum in alterius gratiam vocantur *administratio*. Quid administratio?

COR. Differt ergo bonorum administratio ab eorum vsu. Vi huius enim bonorum effectus ad proprium ducuntur commodum (§. 446.); vi illius vero ad commodum aliorum.

§. 693.

Omne ius Imperanti ciuitatis in bona aerarii competens ex iure administrandi deducendum est. Bona enim aerarii ad conseruandam ciuitatis securitatem directe tendunt (§. 691.). Alia igitur iura, quae Imperanti in eiusmodi bona competant, cogitari nequeunt, quam ius illa in gratiam ciuitatis disponendi (§. 689.). Necesse est, vt iura illa ex iure administrandi deducantur (§. 692.). Ius Imperantis in bona publica aerarii ex iure administrandi deducendum est.

COR. A iure administrandi ad dominium non valet consequentia (§. 692. 445.). Si quis itaque est, cui ius certa quaedam bona administrandi concessum, inde inferri nequit, illi etiam ius, de eiusmodi bonis suo pro arbitrio disponendi, concessum esse (§. 444. seq.).

§. 694.

Iura imperanti ciuitatis in bona fisci competentia ex iure vtendi deducenda sunt. Bona enim fisci ad conseruandam vitam dignitatemque imperantis tendunt (§. 691.). Alia igitur iura imperantis in bona fisci cogitari nequeunt, quam ius eiusmodi bona ad conseruandam vitam dignitatemque propriam dirigendi (§. 689.). Atque ideo manifestum est, eiusmodi iura ex iure vtendi deducenda esse (§. 446.). Ius vero in bona fisci ex iure vtendi concipiendum est.

COR. I. Patet inde, fieri non posse, vt quis eiusmodi iurium extensiones determinet, nisi qui ea, quae ad dignita-

gnitatem conseruandam necessaria, perspicit. Quod etiam exinde manifestum est, quia ius vtendi non solum humanitatem, sed et statum spectat. De quibus plura in politicis.

COR. II. Inter bona nostra etiam iura nostra referri possunt (§. 278.); ergo et iura, quae imperanti in bona fisci competunt, bonis fisci adscribenda sunt. Quae etiam est ratio, cur iura fisci vocentur (§. 691.). Facili igitur negotio hoc ex principio responderi poterit ad quaestionem: *an Imperans ciuitatis iura fisci possit alienare* (§. 451. Cor. 3.)?

COR. III. Si igitur sint alienata, ciuitati competit ius vindicandi (§. 450. Cor. 2. et 687.).

SCH. Notetur hic quaestio: *an facta anteceſſoris succeſſorem obligent?* et notentur, quae de consensu statuum imperii disputantur.

COR. IV. Eadem etiam de iuribus aerarii dici possunt (§. 693. Cor.).

SCH. Posita eadem legis ratione ponitur eadem legis dispositio (§. 103. Cor.). Principia igitur antea demonstrata applicari etiam possunt ad iura magistratui subalternato in bona vniuersitatis competentia.

§. 695.

Fundamentum iuris maiestatici in bona priuata.

Fructus bonorum publicorum vel sufficiunt ad obtinendum scopum, cuius gratia in dominio ciuitatis posita sunt, ad conseruandam nimirum vitam atque dignitatem imperantis securitatemque ciuitatis, vel ad eiusmodi scopum obtinendum non sufficiunt (§. 691.). Si *prius* nullam habemus rationem, cur, Imperanti ciuitatis ius in bona priuata competere, affirmemus (§. 668. 687.). Si vero *posterius* necesse est, vt etiam Imperanti ciuitatis ius aliquod in bona priuata competat (§. 152. et 94. Cor.), quod in sequentibus determinandum est.

COR. In bonis distinguimus substantiam a consectariis (§. 446. Cor. 1.). Duplex igitur est, quod in sequentibus determinandum, ius scilicet maiestaticum in substan-

ſubſtantiam, et ius maieſtaticum in conſectaria bonorum priuatorum.

SCH. Ex principiis in commate poſitis in praelectionibus explicetur ratio, cur inter iura maieſtatica etiam iura in rebus, quae in ciuitate iacent, ideoque ius venandi aliaque ſint referenda.

§. 696.

Competit ergo ciuitatis Imperanti ius ex bonorum priuatorum conſectariis bonorum publicorum fructus ſupplendi (§. 695.). Hocce vero ius non omnia ſed certam tandummodo illorum conſectariorum quantitatem ſpectare §. 313. ſeqq. ſatis docet. Neceſſe ergo eſt, vt adſit ratio, cur hoc et non alio modo bonorum priuatorum conſectaria ad vſum publicum adhibenda ab Imperante determinentur. Et ita pro diuerſitate huius rationis ius illud Imperanti competens varia etiam accepit nomina. 1) Quoad fructus.

§. 697.

Si eiusmodi determinationis ratio ex eo ſumitur, quia bonorum priuatorum vſu domini ſimul vtuntur bonis publicis, *characterem* habemus *vectigalium*. Bona publica ſunt in dominio totius ciuitatis (§. 687.). *Vectigalia* (*die Zölle*) igitur ſunt conſectaria bonorum priuatorum in bona publica ob eorum vſum transferenda. Inde oritur ius exigendi vectigalia.

COR. I. A bonis igitur publicis vectigalia exigi nequeunt. Qua ex ratione fiſcum atque aeratium a vectigalibus immunia eſſe dicitur (§. 691.).

COR. II. Simul ex notione vectigalis liquet, diuerſas eiusdem ſpecies tam a diuerſitate bonorum publicorum, quibus dicta ratione vſi ſunt priuati, quam a diuerſa ratione, qua iisdem vſi ſunt, deriuandas eſſe. Danda enim ſunt vectigalia vel pro vſu viae, pontis, fluminis, fori etc. et quidem vel a perſona, quae

pedibus transit, qua ex determinatione habemus *Pedagia*; vel in itinere soluuntur pro equis, curribus etc. viae fluminis pontisue transitu, qua ratione *portoria* vocantur, quorum species sunt *Marckt-Zölle, Wasser-Zölle, Brücken-Zölle, etc.* vel danda sunt pro facultate vendendi in foro publico, et ita habemus characterem *vom Stand-Geld etc.* Permulti etiam ad vectigalium numerum *guidagiam das Geleith*, quod nimirum pro securo territorii transitu soluitur, adscribunt, sed concedo quidem, fieri posse, vt vectigal sit guidagia, dubito vero, an omnis guidagia vectigal vocari possit. Conf. KLOCK de *contributionibus*.

COR. III. Qua tandem ratione ciuitatis Imperanti ius vectigalia exigendi tribui possit, §. 695. seq. satis docent.

§. 698.

Et tributa immo et accis.

Si vero eiusmodi determinationis ratio ex eo sumitur, quia rerum priuatarum domini illarum consectariis secure vti atque frui possunt, habemus, quatenus res sunt immobiles, *tributi* seu *steurae*, quatenus vero mobiles sunt, *accis* seu *licent* characterem discretiuum. Sunt igitur *tributa* seu *steurae* et *accis* seu *licent* consectaria bonorum priuatorum ob vsum in bona publica transferenda.

COR. I. Identitatem itaque atque diuersitatem vectigalium tributorumque §. 697. et h. §. abunde docent. Ex quibus simul intelligimus, fieri posse, vt de eadem re tam tributa quam vectigalia dentur.

COR. II. Ius tam tributa quam accis exigendi Imperanti ciuitatis competens determinat §. 695. seq.

COR. III. Porro inde intelligi potest, cur dicatur, vsusfructus producere effectus oneroſos, qui vero fructus quantitate non debent excedere.

§. 699.

2) Quoad substantiam remotiue.

A iure vtendi atque fruendi ad dominium seu ius in rei substantia non valet consequentia (Cor.

(Cor. Cor. §. 452.). Licet igitur ciuitatis Imperanti competat ius bonis ciuium priuatis vtendi atque fruendi, pro ratione, quam §. 695. seqq. determinant (Cor. 3. §. 697. Cor. 2. §. 698.), inde tamen non concipitur ratio sufficiens, vt illi dominium in bona ciuium priuata tribuamus.

SCH. Placuit quidem nonnullis viris doctissimis iura Imperanti ciuitatis in bona publica atque ciuium priuata competentia huc usque exposita ex dominio eminenti ordinario, quod Imperanti tribuunt, deducere, sed definitio de dominio §. 445. data non permittit, vt ad hanc illorum sententiam accedam.

§. 700.

In statu necessitatis absolutae atque summae, qui in ciuitate cogitari potest, imperanti ciuitatis competit ius, tam bona priuata ciuitatis destruendi, quam in usus publicos adhibendi. Summus, qui in ciuitate cogitari potest, necessitatis status officiorum, quae ciues speciatim debent, cum securitate totius ciuitatis collisione constituitur (§. 266. 655.), quae, si vera est, statum necessitatis absolutae exhibet (§. 266.). In eiusmodi igitur statu securitas ciuitatis semper praeferenda est (§. 655. et 93. Cor. 1.). Officia Imperantis ciuitatis requirunt tam, vt conseruet bona ciuium priuata (§. 685. 151. et 148.), quam vt promoueat securitatem totius ciuitatis (§. 668. 151. et 148.), si ergo hoc cum illo est in vera collisione, Imperanti competit ius, tam bona ciuium priuata destruendi, quam in vsus publicos adhibendi (§. 152. 661.). Positiue.

COR. Eiusmodi ius in rei substantia est proprium dominii (§. 447.). Hac ergo ratione Imperanti dominium in bona ciuium priuata competere, manifestum est. Et hoc est dominium, quod eminens vocari

cari potest, et quod ea ratione, qua explicatum est, inter iura maiestatica referendum (§. 668.).

SCH. Dicitur quidem a nonnullis *dominium eminens extraordinarium*, quo ab eo, de quo in Schol. ad §. 699. dictum, possit distingui. Ex quo patet, si hanc dominii eminentis speciem velimus concedere, necesse esse, vt *dominium eminens* in genere interpretemur ius Imperanti ciuitatis in bona ciuium priuata competens. Sed l. c. alteram huius dominii speciem non admittet. Vid. GRIBNERVM l. c. Lib. II. Cap. IV. §. 1. Explicentur in praelectionibus, quae ab HORNIO atque LYSERO de dominio eminente disputata sunt, et doctrina GROTII de origine dominii eminentis ex primaeua communione.

§. 701.

Fundamenta, ex quibus iura maiestatica in bona priuata deducenda.

Triplici igitur ex ratione iura Imperanti ciuitatis in bona ciuium priuata competentia deducere possumus. *Primam* §. 685. *alteram* §. 696. 698. *vltimam* §. 700. exposuimus.

§. 702.

Quando Imperans ciuitatem laedit.

Imperanti ciuitatis varia competunt iura tam in ciues, quam bona eorum priuata, quae inter iura socialia referri debent (§. 521.). Ex quo patet, eiusmodi imperantem, si plura sibi arrogat iura, quam ex idea maiestatis deducenda, ciuitatem laedere (§. 527.). A laesione vero ciuis ad laesionem ciuitatis non valere consequentiam, docet §. 557.

COR. Simul inde manifestum est, fieri non posse, vt quis de eiusmodi laesione iudicet, nisi qui naturam ciuitatis eiusque status satis perspectos habet (§. 613. seqq.).

§. 703.

De Tyranno.

Si ciuitatis Imperans abusu iurium maiestaticorum vniuersam ciuitatem opprimere conatur,

tur, hocce ex conatu nominatur *Tyrannus*. Et eiusmodi conatus dicitur *Tyrannis*.

COR. I. Tyrannus igitur non est, nisi qui defectu rectitudinis quoad voluntatem (§. 529. 33.), ideoque dolose agit (§. 195.).

COR. II. Ex quo apparet, nec a laesione ciuis, nec a laesione ciuitatis ab Imperante facta ad tyrannidem valere consequentiam (§. 702., 188. seqq.).

SCH. I. Summa igitur cum ratione dicitur, definitionem tyrannorum difficilem esse. Exempla quidem passim memorantur, sed pleraque dubia sunt et incerta. Neque enim qui in vnum vel alterum ciuem crudelis extitit, statim tyrannus dici potest. Sunt verba GRIBNERI l. c. Lib. II. Cap. XIII. §. IV. not. e. Conf. THOMASIVS ad HVBERVM Lib. I. Sect. IX. Cap. II. n. 10. litt. p.

SCH. II. Dictum modo est de tyranno exercitio tali, de tyranno, quoad titulum tali, infra, vbi principia permittent, dicturi sumus.

§. 704.

Quid munus et officialis.

Status, in quo quis ad certa quaedam negotia expedienda atque conficienda perfecte obligatus est, dicitur *munus*. Quoniam ab obligatione ad officium valet consequentia (§. 148.), eiusmodi etiam status *officii* accepit nomen. Et qui hac ratione obligatus est, *officialis* vocatur.

§. 705.

Munus publicum et priuatum.

Negotia in ciuitate conficienda sunt vel priuata vel publica (§. 661.). Ergo et in ciuitate munera duplicis sunt generis, priuata scilicet et publica. *Illa* sunt status, in quibus, vt negotia priuata, *haec* vero, in quibus, vt negotia publica expediant atque conficiant, perfecte obligati sunt officiales. Qui posteriori ratione, quoniam negotia publica ciuitatem, qua talem, spectant, *officiales ciuitatis* vocantur.

§. 706.

Ius iniungendi munera publica est ius maiestaticum.

Inter iura maiestatica etiam ius, munera publica aliis iniungendi, referri debet. In munere enim publico expediuntur atque conficiuntur negotia publica (§. 705.), ideoque quae totam spectant ciuitatem (§. 661.), manifestum itaque est, inter iura maiestatica etiam ius, munera publica aliis iniungendi, referendum esse (§. 670. 668.).

COR. I. Eiusmodi itaque ius imperanti ciuitatis, qua tali, competit (§. 668.).

COR. II. Quicquid ergo officiales ciuitatis potestatis habent, ab imperante illis datum est (§. 705.). Si itaque plura sibi arrogant iura, quam ab Imperante concessa sunt, iura maiestatica violant, i. e. Imperantem laedunt (§. 324.), ideoque illi dant ius belli (§. 362.), quod ius vitae atque necis fieri potest (§. 547.).

COR. III. Ex quo patet, officialem ciuitatis, licet in se spectatus sit persona publica, in relatione ad imperantem esse personam priuatam (§. 661.).

COR. IV. Imperantem etiam inuitos, si modo idonei sint, ad munera publica suscipienda cogere ex §. 529. Cor. 2., et non idoneis eiusmodi munera abdicare posse, ex §. 676. conspicitur. Velim simul, vt spectes ad §. 702.

SCH. Praecepta illa in praelectionibus adcommodaturi sumus ad iura, quae principi successori competunt.

§. 707.

Et ab hoc dependet tam ius exspectatiuum quam succedendi

Ius ad finem dat ius ad media (§. 94.). Ergo et imperanti ciuitatis competit ius ciui subdito faciendi spem muneris publici conferendi. Hanc facit vel nuda promissione, vel promissione efficaciter acceptata. Si prius, ius, quod ciui subdito ad munus illud ab imperante promissum competit, est imperfectum et dicitur *exspectatiuum*; si vero posterius, ius illud ciui subdito competens est perfectum, et vocatur *ius succedendi.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0436
DFG

cedendi. Ex quibus manifestum est, tam ius exspectatiuum quam ius succedendi ab imperante ciuitatis dependere (§. 706.).

SCH. Si ius succedendi competit officialis propinquo, Galli illud vocant *la survivence*. Et inter iura succedendi etiam *ius substituendi* referri poterit.

§. 708.

Contra ius exspectatiuum imperans agere potest sine laesione.

Iuris exspectatiui fundamentum est promissio nuda ab imperante facta (§. 707.). Quare, cum eiusmodi promissio sine omni laesione ab eo, a quo facta, reuocari possit (§. 405.), imperans contra ius exspectatiuum ciuis subditi agens neminem laedit. vid. §. 337.

§. 709.

Non vero contra ius succedendi.

Iuris succedendi fundamentum est promissio ab imperante facta et a ciue subdito efficaciter acceptata (§. 707.), ideoque pactum (§. 415.). Eiusmodi itaque promissionem imperans sine ciuis subditi laesione reuocare nequit (§. 421. Cor.). A laesione vero ciuis ad laesionem ciuitatis non valere consequentiam, notare velis (§. 702.).

§. 709. a.

Priuilegia explicantur.

Addamus quaedam de priuilegiis. Ex iis, quae de ciuitate hactenus explicauimus, manifestum est, ciues subditos, qua tales, esse in statu aequalitatis, bonum vero ciuitatis publicum saepissime requirere, vt ab eiusmodi aequalitate recedatur, ideoque vt quorundam ciuium libertas restringatur, quorundam vero laxetur. Eiusmodi constitutiones vocantur *priuilegia*, et quidem priori ratione *odiosa*, posteriori vero *fauorabilia*.

§. 709. b.

Ius dandi priuilegia determinatur positiue.

Sequitur inde, vt priuilegia dare nequeat, nisi qui habet ius in ciues, qua tales; quamobrem, cum eiusmodi ius sit maiestaticum (§. 655. coll. § 668), soli etiam ciuitatis imperanti competit ius dandi priuilegia. Quod etiam ex potestate legislatoria sequitur.

§. 709. c.

Negatiue.

Ergo nec magistratus subalternus priuilegia dare potest, nisi eiusmodi ius ab imperante magistratui concessum.

§. 709. d.

Mutabilia esse priuilegia docetur.

Ratio priuilegiorum est in ciuitatis statu (§. a.). Ex quo sequitur, vt etiam priuilegia sint mutabilia (§. 615. seqq.). Soli vero ciuitatis imperanti competere ius priuilegia mutandi, manifestum est ex §. b. vide Per-Ill. BOEHMERVM *in Iure publ. Vniuers. Part. II. Lib. II. Cap. III. §. 55. seq.*

TIT. II.

DE IVRE ATQVE OBLIGATIONE EORVM QVI SVNT IN CIVITATIS TERRITORIO NON-IMPERANS

§. 710.

Ciuitati subiecti perfecte obligati sunt, imperio ciuili conuenienter viuere.

Omnes, qui sunt in ciuitatis territorio, sunt vel imperans, vel imperio ciuitatis subiecti (§. 681. Cor. 1.). Iuribus imperantis abunde hactenus explicatis, ea breuiter, satis tamen pro scripti scopo euoluamus, quae de subiectis dicenda, qui, vt imperio ciuili, i. e. iuribus maiestaticis

ieſtaticis (§. 668.) conuenienter viuant, perfecte obligati ſunt (§. 552. 529. Cor. 2.).

COR. I. Imperio ciuitatis ſubiecti perfecte obligati ſunt, vt iuribus maieſtaticis conuenienter viuant, quatenus ſunt ſubiecti. Si itaque diuerſa ratione ſint ſub imperio, conſequens erit, vt etiam diuerſa ratione obligati ſint. Quare, cum alia ratione ſub imperio ciuili ſint, qui primario, alia vero, qui ſecundario ſubſunt (§. 669. Cor. Cor.), quorum illi ſunt ciues ſubiecti (Cor. 1. §. cit.), hos vero breuitatis gratia *ſubiectos non-ciues* vocabimus (conf. Ill. BOEHMERI Intr. in ius pub. vniu. P. ſp. Lib. III. Cap. 1. §. 23.), alia etiam ratione ciues ſubiecti, alia vero ſubiecti non-ciues perfecte obligati ſunt, vt iuribus maieſtaticis conuenienter viuant. Et quidem hi, quoniam ciuitati ſubiecti ſunt, quatenus ſunt in ciuitatis territorio (§. 680.), tamdiu perfecte obligati ſunt, vt iuribus maieſtaticis conuenienter viuant, quamdiu ſunt in ciuitatis territorio; illi vero, quoniam ſunt ſubiecti, quatenus ſunt, ciues non-imperantes (§. 655. Cor. 1.), dicta ratione obligati ſunt, quamdiu ſunt ciues non imperantes.

COR. II. Patet inde, officialem ciuitatis duplicem obligationem ex nexu ciuili concipiendam habere, quarum *altera* ex idea ciuis ſubiecti, *altera* ex idea officialis ſumenda eſt (§. 705. ſeqq.).

SCH. Hoc ex principio ea concipi poteſt quantitas quae in ciuitatibus honori tribuitur.

§. 711.

Obligatio ciuitati ſubiectorum eſt vel publica vel priuata.

Obligatio, qua, qui ſunt in ciuitate non-imperantes, i.e. qui ſunt in ciuitate perſonae priuatae (§. 661.) ſeu ciuitati ſubiecti, tenentur, vt iuribus maieſtaticis conuenienter viuant, ex nexu, qui imperio ciuili conſtituitur, debet deduci (§. 710. 667.). Dici itaque poteſt obligatio publica (§. 661.). Et ita luculenter patet, obligationem ciuitati ſubiectorum in *publicam* atque *priuatam* eſſe diuidendam.

COR. I. Inde quoque elucet, publicam ciuitati subiectorum obligationem non posse determinari, nisi ab eo, qui cognoscit rationem, qua eiusmodi subiecti cum imperio ciuitatis sunt connexi.

COR. II. *Alia* igitur spectat haec obligatio, quatenus ex iure territoriali, *alia* vero, quatenus ex statu ciuili deducenda (§. 655. Cor. Cor. et §. 680.). Posteriori ratione illam obligationem posthaec κατ' ἐξοχὴν *publicam ciuilem*, priori vero *non-ciuilem* vocabimus.

§. 712.

Obligatio haec publica est perfecta.

Obligatio ciuitati subiectorum publica est perfecta. Obligatio, quae violari nequit sine violatione iuris, quod tertio competit, est perfecta (§. 326.). Obligatio ciuitati subiectorum publica violari nequit, sine violatione iuris, quod tertio competit (§. 711.). Obligatio itaque ciuitati subiectorum publica est perfecta.

COR. I. Sequitur inde, ciuitati subiectum externe cogi posse, vt obligationi suae publicae conuenienter viuat (§. 153.).

COR. II. Ciuitati igitur subiectus, contra obligationem suam publicam agens, alios laedit (§. 322.), ideoque aliis dat iustam caussam belli (§. 361.).

§. 713.

Si non ciuilis, tantummodo est negatiua, si vero ciuilis, etiam positiua est.

Obligatio publica non ciuilis tantummodo est negatiua, ciuilis vero potest etiam esse positiua. Qui enim in ciuitate obligatione publica non ciuili solummodo tenentur, sunt ciuitati subiecti non-ciues (Cor. 2. §. 711.). Eiusmodi itaque sunt subiecti, qui ad bonum ciuitatis commune producendum alia ratione obligari nequeunt, quam vt non contra ciuitatis bonum agant (§. 681. Cor. 1.). Eiusmodi itaque obligationis publicae obiectum non sunt nisi actiones omissiuae (§. 54.).

ideoque

Ideoque inter obligationes negatiuas referri debet (§. 87.). Q. e. p.

Ponamus porro obligationem publicam ciuilem; haec ex ſtatu ciuili deducitur (Cor. 2. §. 711.), ideoque ciues, qua tales, eadem tenentur (§ 655. Cor. 3.). Quamobrem, cum ciues perfecte obligati ſint, vt actionibus etiam commiſſiuis bonum ciuitatis commune producant (§. 666., et 656. Cor. 2.); manifeſtum eſt, eiusmodi obligationem publicam eſſe poſitiuam (§. 87.). Q. e. a.

COR. Intelligitur inde, ius, quo imperans ciues ſubiectos ad munera publica in ſe ſuſcipienda cogere poteſt (§. 706. Cor. 4.), imperanti in relatione ad ſubiectos non-ciues non competere (§. 704.), ex capite ſcilicet ſubiectionis, licet idem ius imperanti concedi poſſit ex iure territoriali. vid. §. 681.

SCH. I. Primum propoſitionis membrum etiam hac ratione corroborari poteſt: obligatio ciuitati ſubiectorum, qua talium, eſt perfecta. Obligatio perfecta, quae per naturam abſolute ſpectatam conſtituitur, eſt negatiua. Quare, quum ciuitati ſubiecti non-ciues naturaliter ſolummodo ſpectari poſſint: conſequens eſt, eiusmodi ciuitati ſubiectorum obligationem publicam eſſe obligationem negatiuam.

SCH. II. Alterum propoſitionis membrum etiam hac ratione euinco: obligatione publica ciuili ciues tenentur, quatenus ſunt ciues, ideoque quatenus ſunt ſocii. Quare, quum obligatio ſocialis etiam poſitiua eſſe poſſit; ſequitur, fieri poſſe, vt obligatio publica ciuilis ſit poſitiua.

§. 714.

Obligatio imperio ciuitatis ſubiectorum, qua talium, ex iure imperantis debet deduci (§. 552.). Caput igitur antecedens exhibet principia, ex quibus tam obligationes ciuitati ſubiectorum negatiuae quam poſitiuae, de quibus §. 713., concipien- Obligationum negatiuarum in ciuitate principium generale.

cipiendae. Abunde itaque ex §. 710. et 668. sequitur, hoc esse obligationum negatiuarum fundamentum: *iuribus maiestaticis ita conuenienter viuas, vt non agas contra ciuitatis, in qua viuis, securitatem.*

COR. I. Deducitur haec obligatio ex nexu imperii ciuilis, ergo est publica (§. 711.) idcirco perfecta (§. 712.).

COR. II. Imperio itaque ciuitatis subiecti contra ciuitatis securitatem agentes ciuitatem laedunt (§. 522.), atque ideo ciuitari, seu ciuitatis imperanti dant iustam causam belli (§. 682. 362.), cuius quantitas ex quantitate laesionis deducenda (§. 341. seqq.). Conf. quae in superioribus Part. Gen. Cap. IV de quantitate moralitatis edisseruimus.

§. 715.

Quid rebellis et rebellio.

Si quis ciuitati subiectorum aduersus summam ciuitatis potestatem aliquid molitur, *cum crimen laesae maiestatis commisisse* dicimus. Speciatim vero vocatur *rebellis*, si directe animoque dolose ciuitatem laedit, ideoque in statum ciuitatis eiusdemque securitatem aliquid molitur. Ex quibus patet, cur status, quo ciuitati subiecti gaudent conatu efficaci ciuitatem dicta ratione laedendi, *rebellio* et actus, quo eiusmodi conatus erumpit, *crimen perduellionis* vocetur.

COR. I. Rebellio itaque est species belli (§. 358.). Quae ergo §. cit. seqq. de bello dicta, ad rebellionem etiam accommodari possunt. Rationem vero, cur iure Gentium non dicatur bellum, infra exponamus. Conf. Ill. GLAFEY in saepissime citato I. N. L. VI. p. 86. seqq. Edit. secundae.

COR. II. Rebellis est ciuitatis subiectus contra obligationem suam publicam agens (§. 522. 711.), agit ergo rebellis contra ciuitatis securitatem (§. 714.), ideoque contra bonum ciuitatis publicum (§. 656.).

Ex

Ex quo sequitur, rebellem iura maiestatica violare (§. 670.).

COR. III. Qui igitur iura maiestatica dicta ratione non violat, ideoque contra ciuitatis securitatem non agit (§. 668.), rebellis dici non potest. Si igitur imperio ciuitatis subiecti ad eum, cui maiestas competit, iusta ex caussa, ea, qua par est, deuotione, de re quadam, minus, vt putant, conuenienter peracta, referent, fieri non poterit, vt rebelles vocentur. Hac etiam ex ratione a Gallis *mecontens* dicti sunt.

COR. IV. Quantitatem rebellionis per ea, quae de quantitate laesionis in superioribus explicauimus, esse determinandam, ex dictis manifestum est. *Explicabimus in praelectionibus doctrinam de vi publica et priuata, de qua dicitur in Pandectis.* Conf. MENCRENIVM l. c. his in titulis.

§. 716.

Qui imperio ciuitatis subiectorum legem ab imperante, qua tali, (quatenus scilicet ciuitatis securitas rationem legis tenet) *latam dolose violat, is rebellis dici meretur.* His enim sub determinationibus dolose violat iura maiestatica (§. 710. 671.), ideoque dolose agit contra ciuitatis securitatem (§. 668.), qua ex ratione rebellis vocari potest (Cor. 2. §. 715.). Quomodo quis fieri possit rebellis.

COR. I. Patet inde, ciuitati subiectos, qui obligationem publicam negatiuam habent, rebelles esse, si leges prohibitorias ab imperante, qua tali, latas dolose violant (§. 87. 99.); Ciuitati vero subiectos, qui positiue obligantur, inter rebelles referendos esse, quatenus contra praecepta ab imperante, qua tali, lata dolose agunt (§. §. cit. cit.).

COR. II. Rebellis contra obligationem suam publicam agit (Cor. 2. §. 715.). Quamobrem, cum ciuitati subiectus, vt obligationi suae publicae conuenienter viuat, perfecte obligatus sit (§. 712.), hae sequuntur leges, quibus ciuitati subiecti conuenienter viuere debent.

Non

Non agas contra leges prohibitorias ab imperante, qua tali, latas.

Praeceptis ab imperante, qua tali, constitutis conuenienter viuas (Cor. 1. et §. 98.). Conf. §. 713.

§. 717.

Rebellionis extensio determinatur.

Si quis ciuitati subiectorum A sit caussa moralis, cur alter B leges ab imperante, qua tali, latas dolose violauerit, non B solum erit rebellis (§. 716.), sed etiam ipsi A rebellio imputari poterit (§. 178.).

COR. I. Sequitur inde, vt illi, qui alteri dat motiua leges determinatas violandi, rebellio sit imputanda (§. 178.).

COR. II. Qui contra imperantis honorem agit, facillime alteri motiua violandi leges ab imperante, qua tali, latas dare potest (§. 239. 36.), fieri igitur potest, vt deinde sit rebellionis caussa moralis (§. 178., 716.), ideoque oritur lex:

Non agas contra honorem imperantis (Cor. 1. §. 715. Cor. 2. §. 714.).

COR. III. Imperio itaque ciuitatis subiecti etiam perfecte obligari sunt, ita agere, vt alii ex illorum actionibus, illos imperanti imperfectiones tribuere, colligere nequeant. (§. 239. 712.).

COR. IV. Qua ratione actus, quibus de factis imperantis mala iudicatur, inter perduellionis crimina referendi, manifestum erit ex §. 715. Et simul inde intelligimus, qua ratione verum sit hocce politices principium: *de Principe tuo nil nisi bene.* Conf. §. 93. Cor. 2.

§. 718.

Ex qua crimen laesae maiestatis deducitur.

Actus quo imperio ciuitatis subiectus contra imperantis dignitatem agit, *criminis laesae maiestatis in specie sic dictae* accepit nomen.

COR. I. Contra honorem imperantis agunt, qui actionibus suis imperanti imperfectiones tribuunt (§. 239.). Ex quo patet, violationem statuarum imperanti consecra-

ſecratarum, imaginis, inſignium imperii, ſecuritatum imperantis, quas *Saluas Guardes* hodie vocant etc. pro crimine laeſae maieſtatis in ſpecie ſic dictae habendam eſſe Conf. ZIEGLERVS *de Iuribus Maieſtatis* Lib. I. Cap. II. et MENCRENIVS in Pandectis hoc tit. §. XII.

COR. II. Hoc ergo ex principio generali: *non committas crimen laeſae maieſtatis* (§. 717. Cor. 2.), permultae concluſiones ſpeciales deduci poſſunt, ſi per ſpecies imperfectionum, quas imperanti actionibus noſtris tribuere poſſumus, magis determinatur.

SCH. Quae de crimine perduellionis atque laeſae maieſtatis huc vsque generatim dicta ad ſtatum ciuitatis diuinae adcommodaturi nonnulla deprehendent, quae forſan non inutilia. Quoniam uero eiusmodi principiorum adplicatio ab inſtituto noſtro hic aliena, velim vt legas, quae in meditationibus de ciuitate Dei de violatione iuris diuini explicauimus. vide etiam §. 616. ſeqq.

§. 719.

Principium generale ad caſus ſpeciales adplicatur.

Obligationes ciuitati ſubiectorum negatiuae generatim hactenus expoſitae, per iura maieſtatica in ſuperioribus ſatis euoluta magis determinari poſſunt. Cum enim imperio ciuitatis ſubiecti hac ratione perfecte obligati ſint, vt non agant contra iura maieſtatica (§. 710.), facili negotio haec erui poſſunt principia:

I. Non facias cum aliis ſocietatem ab imperante non confirmatam (§. 77.). Vtrum vero confirmatio tacita, an debeat eſſe expreſſa, leges ab imperante latae determinabunt.

II. Non reſiſtas imperanti actiones ſubiectorum ad ciuitatis ſecuritatem dirigendi (§. 679.).

SCH. Hoc ex principio nonnulla deduci poſſunt, conductionem militum ſpectantia etc.

III. Ci-

III. Ciuitati subiectus, cui ab altero eiusdem ordinis damnum illatum, perfecte obligatur, vt non sua vi, sed auctoritate imperantis, iura sua cogendi exerceat (§. 682.).

COR. I. Vindicta itaque priuata in ciuitate iniusta est (§. 361. 675.). Conf. FINGERI *Dissert. de bello ac duello.* Dicamus in praelectionibus de *iure manuario das Faust-Recht*, quod olim Germaniae subiecti habuerunt, a Maximiliano I. vero, quoniam ciuitatem perturbauit, abrogatum est.

COR. II. Obligatio haec ex eo sequitur, quia laesus est imperio ciuitatis subiectus. Cessante obligationis fundamento cessat etiam obligatio (§. 103.). Manifestum itaque est modum postulandi reparationem damni ex principiis in statu naturali expositis deducendum esse, si laesus, vt ciuitati subiectus spectari nequit. vid. §. 332. seqq.

COR. III. Si igitur imperans non vult efficere, vt damnum illud illatum reparetur, adhibitis prius omnibus aliis subsidiis, laesus vt in statu naturali viuens spectari debet (§. 685. 103.). Ne vero iniusta fiat cogitatio, legas (§. 93. Cor. 2. Notare velis, hoc ab casu iustitium esse distinguendum.

SCH. Ardua et summa politicarum haec est doctrina. Necesse ergo est, vt magis distincte atque perspicue explicetur. Quem in finem doctrinam de iudicio subalternato breuissimis ante exponemus, quam plures in leges ex principiis ante positis deducendas, et quibus ciuitati subiecti conuenienter viuere debent, inquisituri sumus.

§. 720.

Iura naturalia absoluta non possunt amitti.

Legibus naturalibus (extra collisionem scilicet, vid. §. 93. Cor.) conueniens esse nequit, vt quis in statu quodam hypothetico iura naturalia, quae ex positiua ad leges relatione oriuntur, amittat. Leges enim naturales immutabiles sunt (§. 136), fieri itaque non potest, vt quis in statu quodam hypothetico legibus naturalibus conuenienter viuat, nisi qui

qui suae naturae conuenienter viuit (§. 134.). Quamobrem, cum posita natura etiam iura illa naturalia ponenda sint (§. 63.), consequens est, vt legibus naturalibus conueniens esse nequeat, vt quis in statu quodam hypothetico eiusmodi iura naturalia amittat.

COR. Ergo nec imperio ciuitatis subiecti extra collisionem amittere possunt iura, quae iura naturalia absoluta dicuntur (§. 15. Pr.). Iura naturalia, quorum fundamentum non est factum, absoluta sunt (§. cit.). *Manifestum inde est, qua ratione imperio ciuitatis subiectis competat ius postulandi damni illati reparationem* (§. 334.).

SCH. Hoc est fundamentum, cuius ope quaedam machiauelliſtarum principia possunt destrui. Non vero omnia, quoniam machiauelliſtae subditis non iura solum naturalia, sed et ciuilia denegant. De vltimo machiauellismi capite infra plura dicemus. Et in praelectionibus machiauellismi originem enarrabimus.

§. 721.

Modum ius suum exercendi non ipsa rerum natura sed circumstantiae determinant (§. 349.).

Modus exercendi ius suum non ad naturalia referri potest.

COR. I. Quae ergo §. 720. de iure naturali dicta, ad modum iura sua exercendi accommodari nequeunt.

COR. II. Ex quo sequitur, vt status ciuilis iura naturalia non in actu primo limitet (§. 720.), sed tantummodo quatenus eiusmodi iura in actu secundo spectantur (§. 719. Prop. III.).

§. 722.

Imperans ciuitatis, vt de subiectorum factis iudicet, perfecte obligatus est. Laesis enim subditis in statu quoque ciuili competunt iura cogendi, quae ex positiua ad leges naturales descendunt relatione (§. 720.), sed obligantur, vt eiusmodi iura non sua vi, sed auctoritate imperantis exerceant (§. 719. Prop. III.). Imperans itaque de

Imperans de subditorum factis iudicare tenetur.

subditorum factis non iudicans agit contra ius perfectum subditorum (§. 239. 334.), ideoque, de subditorum factis vt iudicet, perfecte tenetur (§. 153).

COR. Quae itaque de imputatione iuris §. 220. seqq. euoluta sunt, haec etiam ad iudicium applicari possunt.

§. 723.

Quid iudicium reale, potestas iudiciaria et iurisdictio.

Et ita incidimus in nonnullas definitiones huc pertinentes, concipimus enim actum imperantis, quo subditis leges violantibus fert sententiam (Cor. 2. §. 722. 237.), ius ferendi sententiam (§. 672. et 256.), et ius leges ad facta cum effectu adplicandi (§. 672.). Primum dat *iudicii realis;* secundum *potestatis iudiciariae;* et vltimum *iurisdictionum* characterem discretiuum.

COR. I. Patet inde, a iudicio reali et a potestate iudiciaria ad iurisdictionem non valere consequentiam.

COR. II. Potestatem iudiciariam et iurisdictionem inter iura maiestatica referendam esse, facili negotio ex §§. cit. cit. colligitur. Ergo et iudiciaria potestas atque iurisdictio iuste exerceri nequit, nisi auctoritate eius, qui habet maiestatem (§. 668.).

§. 724.

Quid collegia iudiciaria, et iudicia personalia subordinata, vt et magistratus subordinati?

Ciuitatis imperans perfecte obligatus est, vt tam ciuitatis quam ciuitati subiectorum felicitatem promoueat (§. 685.). Fieri itaque potest, vt circumstantiae efficiant, vt imperans tam potestatem iudiciariam quam iurisdictionem non possit non subordinatis quibusdam committere (§. 722.). Quo facto oriuntur collegia, quibus ab imperante vel potestas iudiciaria; vel iurisdictio; vel potestas iudiciaria et iurisdictio simul commissa. Primi generis collegia breuitatis ergo post haec vocabimus *collegia iudiciaria subordinata,*

dinata, ſecundi *iudicia perſonalia ſubordinata*, et tertii *magiſtratus ſubordinatos*.

SCH. Sic etiam hodie aliis committitur ſententiae latio, cum acta ad collegia iuridica transmittuntur; aliis vero ſententiae latae executio ſeu iurisdictio, vbi per circulos in ſummis tribunalibus latarum ſententiarum executio expeditur.

§. 725.

Collegia illa poteſtate ab imperante delata agere debent. Si igitur ſua auctoritate agunt, iura maieſtatica violant (§. 527. 670.), ideoque contra obligationem perfectam agunt (§. 328.). Ex quibus patet, collegia illa, ſi dicta ratione agunt, imperanti dare iuſtam cauſſam belli (§. 362.), ſeu ius puniendi (§. 358. et 621. Cor. 1.).

Quando collegia determinata imperanti dant ius puniendi.

COR. I. Eſt ergo honorum collegiorum regula: *Quicquid agis, agas ex poteſtate ab imperante tibi delata.* Alias enim contra perfectionem agitur (§. 15.), quod primo iuris naturalis principio repugnat (§. 143.).

COR. II. Simul inde liquet 1.) collegia determinata vltra limites non poſſe iudicare. Ex quo concipimus *exceptionis fori incompetentis* iuſtitiam 2) ſuas vices alteri non poſſe delegare.

COR. III. Quoniam porro forum dicitur, vbi ſententia fertur (§. 244.), et ſententia fertur ſecundum leges (§. cit.), hac ex limitatione facile deduci poſſunt notiones *fori eccleſiaſtici, criminalis, ſalinarii, mercatorii, cambialis, metallici, ſtudioſorum, militaris etc.* Explicetur in praelectionibus criminalium atque ciuilium differentia.

§. 726.

Qui fert ſententiam, is declarat, quid obuio in caſu ſecundum leges faciendum (§. 236.). Collegia iudicaria ſubordinata atque magiſtratus ſubordinati habent ius ferendi ſententiam (§. 723. 724.). Ergo et iis competit ius declarandi, quid re

Dum collegia determinata de meritis iudicant, facile errare poſſunt.

quid obuio in casu secundum leges faciendum. Quo facto iudicant. Quamobrem, cum homines possint errare, facile etiam fieri potest, vt collegia illa, in ferenda sententia, errent.

COR. Ex quibus patet, quae de iudice §. 222. seqq. explicauimus, hic etiam posse adcommodari.

§. 727.

Determinatur, quomodo errare possint.

Qui imputationem iuris priuatiuam efficit, ille iudicat de poenis mali facti auctori tribuendis (§. 234.). Poenae sunt mali facti consectaria (§. 119.). Consectaria facti facto proportionata esse debent (§. 228.). *Quatenus igitur imputationis iuris priuatiuae habetur ratio, collegia determinata errant, dum mali facti auctori poenas facto non proportionatas tribuendas esse iudicant.*

COR. I. Errant igitur vel in excessu vel in defectu.

COR. II. Iurisdictio in iudicio imputatorio sine praeuia imputatione iuris priuatiua exerceri non potest (§. 723. 727.), eiusdem itaque fundamentum est vel imputatio iuris priuatiua recta vel erronea (§. 221.). Huiusque species Cor. 1. docet.

§. 728.

Exercitium iuris, si pro fundamento habet imputationem erroneam, sine laesione concipi nequit.

Iurisdictionis exercitium, cuius fundamentum est sententia erronea, sine laesione concipi nequit. Ponamus enim, huius exercitii fundamentum esse sententiam erroneam, qua in excessu erratur, quo facto reus cogitur ad plura praestanda, quam ad quae secundum leges cogi potest (§. 727. 723.), cogitur itaque sine iure (§. 341. 151.), atque ideo reus laesus est (§. 342.). Q. e. p.

Ponamus porro, huius exercitii fundamentum esse sententiam erroneam, qua in defectu erratur, quo facto reus ad minus praestandum cogitur,

cogitur, quam per ius, quod actori competit, fieri potest (§. 727. 723.). Eiusmodi itaque imputatio inuoluit laesionem actori illatam (§. 333. 341. 322.). Q. e. a.

COR. I. Quamobrem, cum principium: nemo est laedendus, ad ius perfectum pertineat (§. 325. Cor. 2.), iniustum est eiusmodi iurisdictionis exercitium, cuius fundamentum est sententia erronea (§. 155.).

COR. II. Qua ratione eiusmodi iurisdictione reus, qua vero ratione actor laesus sit, ex demonstratione, quae principium in commate corroborat, manifestum est.

COR. III. Laeso competit ius belli in laedentem (§. 362.). Ergo et reus et actor, qui dicta ratione laesi sunt, eiusmodi ius vt habeant, necesse est. Quoniam vero modus iura sua exercendi in statu ciuili limitatur (§. 721.), quatenus scilicet ius illum determinandi inter maiestatica referendum (§. 719. Pr. III.), sequitur, vt imperans perfecte obligatus sit, efficere, ne imperio ciuitatis subiectus iniusto iurisdictionis exercitio iura sua naturalia, absoluta scilicet, amittat (§. 529.).

SCH. Dicatur in praelectionibus de *crimine syndicatus.*

§. 729.

Erronea sententia est iniusti iurisdictionis exercitii fundamentum (§. 728.). Abunde itaque patet, ciuitatis imperantem perfecte obligatum esse, vt sententiam a collegiis subordinatis latam examinet (Cor. 3. §. 728.). Si quis perfecte obligatus est, vt alteri aliquid praestet, hic habet ius idem ab illo petendi (§. 153.). Competit ergo ciuitati subiectis ius sententiam a collegiis subordinatis latam examini imperantis subiiciendi. Quare, cum eiusmodi actio *appellatio* vocetur, manifestum est, *ciuitati subiectis ius appellandi competere.*

Ergo ciuitati subiectis competit ius appellandi.

COR. I. Ex appellatione igitur argumentum pro superioritate sumere possumus.

COR. II. Ne vero subditi hocce iure abutantur, necesse est, vt ab imperante limitetur.

COR. III. Simul ex dictis facili negotio deduci potest, qua ratione *ius de non-appellando* collegiis subordinatis possit concedi.

SCH. I. Et ita habemus ius, quod subditis ex nexu ciuili concedendum, quod contra machiauelliſtas notandum. vid. Seb. ad §. 720.

SCH. II. Hanc ad appellationis explicationem tam appellatio iudicialis quam extraiudicialis, de quibus ICti loquuntur, referri potest.

§. 730.

Et ius prouocandi.

A potestate iudiciaria ad iurisdictionem non valet consequentia (§. 723. Cor. 1.). Fieri itaque potest, vt imperans certis collegiis concedat ius sententiam ab alio latam examinandi, quibus iurisdictio non est concessa. (Imperantem, vt eiusmodi collegia constituat, obligatum esse, docet §. 724.). Et ita concipimus collegia iudiciaria (§. 724.), quorum examini imperio ciuitatis subiecti sententiam ab alio quodam collegio latam possunt subiicere. Eiusmodi *facultas* vocatur *ius prouocandi.* Subditi ergo ius prouocandi habere possunt.

COR. I. Ius appellandi est iuris prouocandi species (§. 729).

COR. II. Quamobrem, cum a specie ad genus non valeat consequentia, quae de iure appellandi dicta, non sine omni restrictione de iure prouocandi dicere possumus.

SCH. Explicari hic potest quaestio veterum, vtrum iurisdictio *cumulatiue* an *priuatiue* sit concessa?

§. 731.

Ex prouocatione non statim

Is, ad quem prouocamus, non semper est superior. Prouocare enim possumus ad collegia iudiciaria

diciaria (§. 730.). Sed eiusmodi collegia habent tantummodo ius ferendi sententiam sine iurisdictione (§. 724.). Ideoque, si qua talia spectantur, non habent ius irrogandi poenas (§. 723.), prouocare itaque possumus ad collegia quae nullum habent imperium seu superioritatem (§. 621.). sequitur superioritas.

COR. Patet inde, ex prouocatione argumentum pro superioritate non esse sumendum. Si quis hanc prouocationem appellationem velit nominare, satis euictum erit principium: *Non statim is, qui appellatur, maior est eo, a quo appellatur.* Quod exemplis ex antiquo Reipublicae Romanae statu probat AERODIVS *Lib. II. rer. iudicat. tit. 9. c. 14.*

SCH. Intelligimus inde simul, cur Ill. BOEHMERVS (*a*) affirmauerit, eiusmodi appellationem fieri posse 1) *ex mero compromisso*, qua ratione Poloni prouocarunt Magdeburgum. Plura exempla *autor dubior. cameral. verbo appellatio et consultatio proposuit.* 2) *ex ratione status antiqui reipublicae*, quod prouocationibus a statuum imperii tribunalibus ad tribunal imperatoris illustrari potest.

(*a*) in Iur. publ. vniuers. Lib. II. Cap. VII. §. XVIII.

§. 732.

Si per hactenus explicata, ea, quae §. 143. posuimus, magis determinentur, satis intelligemus rationem, qua in ciuitate ius nostrum per magistratum persequi possumus. Quomodo in ciuitate ius per iudicia persequendum, determinatur.

1) Foro scilicet competenti factum proponendum est.

2) Specie facti satis probata, quod factum, si reus nullam facti exceptionem cum ratione facere potest, collegium determinatum sententiam ferre debet.

3) Qua lata reo, si cum ratione exceptionem

iuris facere potest, ius appellandi vel prouocandi concedendum est (§. 729.).

4) Tandem sententiam ab omni exceptione liberam exsequutio i. e. iurisdictionis exercitium debet excipere (§. 723.).

SCH. Diximus, necesse esse, vt tam exceptio facti quam iuris cum ratione fiat, si eos, qui intenduntur, producat effectus. Ratio huius etiam inde intelligi potest, quoniam exceptiones sine ratione factae cum laesione alterius sunt coniunctae (§. 333. 322.). Ex dictis simul colligi poterit, duplicarum, triplicarum, quadruplicarum, quintuplicarum, exceptionum atque quaestionum statum litis non proxime attingentium, tergiuersationum atque exceptionum dilatoriarum iustitiam non statim esse iuris naturalis.

§. 733.

Reditus ciuitati subiectorum in statum naturalem determinatur.

Qui in ciuitate ius suum per magistratum non potest persequi, adhibitis prius omnibus aliis subsidiis, in statum naturalem redit. Aliquem impedire, quo minus ius suum persequi possit, idem est ac contra Ius Naturae perfectum agere (§. 329.). Quamobrem, cum quilibet perfecte obligatus sit, vt iuri naturali perfecto satisfaciat (§. 325. Cor. 2.), et ius naturae immutabile sit (§. 136.); quilibet etiam in ciuitate permittere debet, vt alter ius suum persequi possit. Si quis igitur in ciuitate ius suum per magistratum non potest persequi, vt illud sua auctoritate persequatur, permittere debemus (§. 94. Cor.). His itaque sub determinationibus ille in statum naturalem redit (§. 14. et. 9. Pr.).

COR. Simul inde patet, eam cessare rationem, qua ciues vt subditi spectari debent, si a ciuitatis imperante nulla ratione defendi possunt. Notetur tamen regula. *Qui ius armorum habet, et in possessione regni est, habetur pro Rege.* Conf. Ill. GLAFEY *loc. saepissime citato Lib. VI. Cap. IV. §. 94.*

§. 734.

§. 734.

Quid iustitium eiusque species.

Status, quo in ciuitate nec sententia ferri, nec iurisdictio exerceri potest, vocatur *iustitium* (*a*). Est vero ille status vel in tota ciuitate, vel in vna alteraque solummodo ciuitatis parte, si prius, iustitium dicitur *vniuersale*, et si posterius, *particulare*. Quoniam porro eiusmodi status ratio vel in turbato ciuitatis statu, vel in imperantis voluntate esse potest, iustitium etiam priori ratione *necessarii* (*b*), posteriori vero *voluntarii* (*c*) accepit nomen.

COR. I. Iustitia voluntaria dependent a voluntate imperantis. Si itaque periculum sit in mora, imperans permittere poterit, vt tam sententia feratur, quam iurisdictio exerceatur (§. 45.), ad quod permittendum perfecte etiam obligatus est (§. 722.). Iusta itaque est sententia Romanorum, qua docent, iustitia voluntaria quoad eas tantummodo obtinere causas, quae differri possent.

COR. II. In iustitio particulari imperio ciuitatis subiecti ius suum per magistratum persequi possunt. *Quaeritur: an eo in casu iudex alius in competens pro competente habendus?*

SCH. (*a*) Ita enim GELLIVS Lib. XX. N. A. Cap. 1: *Iustitium est iuris quasi interstitio quaedam et cessatio, vt nihil his diebus agi, in iudicio nimirum, possit.*

SCH. (*b*) *Hunc turbatum ciuitatis statum efficit* vel bellum, conf. CONRING *de iud. reipubl. Germ. th.* 53. vel pestis, vid. LIVIVM *Lib. IV. cap.* 31. vel fames extrema.

SCH. (*c*) *Huius causa est* vel luctus publicus, vid. LIVIVM Lib. X. c. 4. vel publica laetitia. vid. HORATIVM Lib. IV. Od. 2.

§. 735.

In iustitio vniuersali subditi redeunt in statum naturalem.

Posito iustitio vniuersali imperio ciuitatis subiecti, si periculum in mora est, in statum naturalem redeunt (*a*). His enim sub determinationibus fieri non potest, vt ius suum per magistratum per-

sequantur (§. 734.), ideoque in statum naturalem redeunt (§. 733.).

COR. Cessante ratione cessat etiam id, cuius est ratio. Nulla itaque est ratio, ut imperio ciuitatis subiectos in iustitio necessario particulari et iustitio voluntario in statum naturalem redire concedamus (§. 734. Cor. 1. 2.), nisi voluntarium, licet periculum sit in mora, imperans non velit limitare. Idem etiam ex obligatione, de qua Cor. 1. §. 734. dictum, deduci poterit. Est enim obligatio ex nexu ciuitatis concipienda, ideoque perfecta (§. 660. 729. Cor. 2.).

SCH. I. (*a*) Idem est, quod longissimum interregnum in Germania demonstrat, *vbi* secundum *Chronic. Hirs. omnia per tumultum, sine lege, sine ordine pro lubitu fiebant.* Eiusmodi igitur in iustitio ciuitates in anarchiam recidere videntur (§. 653.). Quae itaque de anarchia §. 651. seqq. explicata sunt, eiusmodi ad status etiam accommodari possunt.

SCH. II. Satis hactenus exposuimus, quae de modo ius suum in ciuitate persequendi dicenda. Satis enim ex explicatis intelligi possunt, quae §. 719. Pr. III. dicta. His ergo missis, obligationes ciuitati subiectorum negatiuas per iura maiestatica magis determinabimus, et deinde eorum obligationes positiuas euoluturi sumus.

§. 736.

Principia specialia obligationem negatiuam in ciuitate spectantia.

Obligationum negatiuarum, de quibus hic dicitur, fundamentum est: *imperio ciuitatis subiecti perfecte obligati sunt, vt non agant contra iura maiestatica* (§. 719.). Hoc ex principio porro concludimus:

IV. Imperio ciuitatis subiecti perfecte obligati sunt, vt alteris huic ciuitati subiectis non dent occasionem mala agendi (§. 683.).

SCH. Permulta hoc ex principio deduci possunt iura, e. g *ius relegandi.* Explicetur *diuisio relegationis in relegationem e loco et in locum. Sed de his in praelectionibus, in quibus simul demonstraturi sumus, relegationes certis subdeterminationibus iuris gentium repugnare.*

V. Actio-

V. Actionibus suis imperio ciuitatis subiecti, quo minus alteri commode viuere possint, non impediant (§. 685.).

COR. I. Ex quo sequitur, imperanti competere ius etiam ab iis, qui negatiue tantummodo obligati sunt, exigendi vectigalia, tributa, steuras etc. (§. 697. seqq.).

COR. II. Hinc etiam patescit, quid ratione *criminis annonae defraudatae*, ratione *criminis residui* et ratione *iuris albinagii* sit iuris naturalis.

SCH. Quoniam hactenus solas obligationes ciuitati subiectorum negatiuas attendimus, placet in sequentibus solas obligationes positiuas contemplari. Possemus tum demum vtrasque mutuo coniungere. Quoniam vero hoc facili fieri poterit negotio, eiusmodi coniunctiones meditationibus lectoris concessuri sumus.

§. 737.

Obligationum ciuium positiuarum fundamentum.

Ciuitati subiecti positiue obligati sunt, non quatenus sunt subiecti, sed quatenus sunt ciues ciuitati subiecti (§. 713. et Cor. 2. §. 711.). Quamobrem, cum obligationes positiuae spectent actiones commissiuas (§. 87.), et ciues quatenus sunt ciues, obligati sint, vt iuribus maiestaticis conuenienter viuant (§. 710.); obligationum ciuium subiectorum positiuarum, quae sunt perfectae (§. 712.), fundamentum haec est propositio: *Iuribus maiestaticis ita conuenienter viuas, vt actionibus tuis securitatem ciuitatis non conserues solum* (hoc enim etiam per obligationes negatiuas fieri debet), *sed et eandem augeas* (§. 668. 54.).

§. 738.

Ciuium obligationes positiuae magis determinantur.

Ex quo immediate sequitur, ciues subiectos perfecte obligatos esse

I. Vt actionibus suis alteris exhibeant occasionem bona agendi (§. 684.).

II. Vt

II. Vt facultates externas in ciuitate ſuis actionibus amplificent (§. 685.).

COR. Ergo et ex nexu ciuitatis concipitur obligatio, qua ciues tenentur, vt laborent (§. 271.). Hanc vero obligationem praecipue eos labores, quibus ciuitatis commodum maxime augeri poſſit, ſpectare, ex dictis collato §. 272. Cor. 2. facile colligi poterit.

§. 739.

Quid emigrare ex ciuitate.

Emigrat ex ciuitate, qui ſe in aliud territorium eo animo confert, ne ciuitati, in qua ante fuit, maneat ſubiectus.

COR. Imperio igitur ciuitatis ſubiectus, quatenus emigrat, ab ea vult liberari obligatione, qua per ciuitatis nexum ante obſtrictus fuit (§. 710. Cor. 1.).

§. 740.

Ciuitati ſubiectus ciuis ſine imperantis conſenſu emigrare nequit.

Fieri non poteſt, vt ciuis ſubiectus aut is qui in ſubiectione ciuili per generationem eſt ſine conſenſu imperantis iuſte emigret. Qui enim perfecte obligatus eſt, vt omnibus ſuis actionibus felicitatem alterius augeat, ille hac ab obligatione non poteſt liberari ſine conſenſu eius, cui obligatus eſt (§. 328. Pr. VII. 356. 397.). Quamobrem, cum ciuis ſubiectus perfecte obligatus ſit, vt omnibus ſuis actionibus felicitatem ciuitatis, cui ſubiectus, augeat (§. 737.), fieri etiam non poterit, vt hac ab obligatione ciuili ſine imperantis conſenſu liberetur (§. 719.). Ergo nec ſine imperantis conſenſu iuſte emigrare poterit (§. 739.). Q. e. p.

Altera pars propoſitionis inde patet, quia eiusmodi ſubiectio eſt neceſſaria vt ſupra demonſtratum.

COR. I. Sequitur inde propoſitio III. quae obligationem ciuium ſubiectorum poſitiuam eamque perfectam magis determinat: *eiusmodi nimirum ciues perfecte obligati ſunt, vt, ſi ex ciuitate velint emigrare, imperantis conſenſum petant.*

COR. II. Qui agit contra obligationem perfectam, ille alterum laedit (§. 325. Cor. 2.), ideoque huic iuſtam dat belli cauſſam (§. 362.). Cuius ergo ſubiectus ſine impe-

imperantis consensu ex ciuitate emigrans imperantem laedit, atque ideo imperanti iustam dat belli caussam, seu ius puniendi.

COR. III. Qui impedit, quo minus alter ius suum exercere possit, alterum laedit (§. 329.). Abunde itaque ex dictis intelligi potest, Gentes perfecte obligatas esse, vt ciues sine imperantis consensu emigrantes restituant.

COR. IV. Quicquid hactenus de ciuibus subiectis in genere demonstratum est, officialibus etiam ciuitatis, quoniam eadem adest ratio, dicere debemus (§. 705.). Porro iisdem ex principiis colligi potest, *ciuitatis officiales sine imperantis consensu se munere suo non posse abdicare.*

SCH. I. Summa igitur cum ratione BODINVS (*a*) *distinguit* inter domicilii commutationem et patriae repudiationem, et illam *permissam*, *non aeque* hanc *licitam censet.*

SCH. II. Dicatur in praelectionibus de iure postulandi censum emigrationis (*Abzugs-Geld.*).

(*a*) de republica Lib. I. cap. VI.
Conf. HILDEBRAND *de intempestiuo ciuium discessu cohibendo.*

§. 741.

IV. Ciues subiecti perfecte obligati sunt, vt iussu imperantis ciuitatem, cui subiecti, ab aggressoribus defendant. Sunt enim perfecte obligati, iuribus maiestaticis ita conuenienter viuere, vt ciuitatis securitatem suis actionibus possint augere (§. 737.). Ciuitatis aggressores habent conatum securitatem ciuitatis violandi (§. 344. §. 656. Cor. 4. §. 539.). Ergo et ciues subiecti perfecte obligati sunt, vt iussu imperantis (§. 668. 710.) ciuitatem ab aggressoribus defendant (§. 435.). Ciues defendere debent ciuitatem.

COR. Ergo ad arma capienda obligari possunt (§. 94. 358. 682.).

§. 742.

V. Ciues subiecti perfecte porro obligati sunt, vt munera publica ab imperante sibi demandata in se susci- Et munera publica sibi deman-

data ab imperante in se suscipere.

suscipiant. In munere enim publico publica expediuntur negotia (§. 705.), ideoque quae securitatem ciuitatis vel directe vel indirecte augent (§. 661. Cor. 2. 655.). Quamobrem, cum inter iura maiestatica etiam ius munera publica distribuendi referri debeat (§. 706.), ciues subiectos, vt munera publica ab imperante sibi demandata in se suscipiant, perfecte obligatos esse, sequitur (§. 737.).

COR. I. Quoniam haecce obligatio ex obligatione, qua ciues subiecti perfecte tenentur, vt ciuitatis securitatem actionibus suis augeant, deducta est, simul inde manifestum est, eiusmodi ciues perfecte obligatos esse, vt munera sibi demandata in gratiam ciuitatis administrent (§. 103. Cor.).

COR. II. Iniuste igitur munus publicum administrat ciuis subiectus, si negotia non ita expedit, vt ciuitatis securitas inde possit obtineri (§. 692. 155.).

SCH. Quae ergo de crimine repetundarum, de crimine peculatus, de crimine ambitus *in iure naturali dicenda, ex dictis facili negotio possunt deduci.*

§. 743.

Et tutelam in se suscipere.

VI. Ciues subiecti perfecte obligati sunt, vt in se suscipiant tutelam. Perfecte enim obligati sunt, vt omnia adhibeant media, quorum vsu ciuitati subiecti fieri possunt virtutibus dediti (§. 738 conf. §. 684. et 666. Prop. I.). Quare, cum in simplici anima vestigia perceptionum maneant per phantasiae regulam data occasione renouanda (§. 7.), efficere etiam debent, vt impuberes bene educentur (§. 572. 574. 94.). Ex quo immediate sequitur, ciues subiectos perfecte obligatos esse, vt tutelam in se suscipiant (§. 587.).

COR. I. Hac ex ratione tutela potest munus publicum vocari (§. 666. 661. 705.).

COR.

COR. II. Potest ergo et tutela ab imperante ciuibus demandari (§. 706.). Et ita habemus tutelae speciem, quam ICti *datiuam* nominant.

COR. III. Si igitur huic vel illi ciui ab imperante demandata sit tutela, vt eam in se suscipiat, perfecte erit obligatus (§. 742.).

COR. IV. Et quoniam obligatio ad tutelam in se suscipiendam est positiua (§. 87.), neminem nisi ciuem ad tutelam in se suscipiendam cogi posse, manifestum est (§. 713.).

§. 744.

Munus, quo quis bona eorum, qui propria vt illa non possunt administrare, administrare tenetur, vocatur *cura*, et qui curam gerit, *curatoris* accepit nomen. Ciues subiectos perfecte obligatos esse vt etiam curam in se suscipiant, eadem ratione demonstrari poterit, qua propositio §. 743. corroborata, collato §. 685. et §. 666. Prop. II. Cor. 3. Vt et curam.

COR. I. Quae ergo in Cor. Cor. §. 743. de tutela diximus, ea etiam, quae de cura dicenda, explicabunt si mutata sint, quae natura obiecti murari iubet.

COR. II. Cetera ex iis, quae de iure administrandi §. 692. explicata, facili negotio possunt inferri.

§. 745.

Excusatio est allegatio rationis, cur ea non possimus praestare, quae vt praestemus, in se obligati sumus. Excusationem ergo in *physicam et moralem* (§. 150.), in *sufficientem* et *insufficientem* diuidere possumus. Quid excusatio.

COR. I. Posita ratione sufficiente etiam id poni debet, cuius est ratio sufficiens. Abunde itaque sequitur, necesse esse, vt excusatione ab obligatione liberemur, si ratio, quae excusationem constituit, sit sufficiens.

COR. II. Ad impossibile tam physice quam moraliter tale nulla datur obligatio (§. 91.) si igitur vel physice

fice vel moraliter impossibile sit, vt quis munus publicum in se suscipiat, fieri etiam poterit, vt excusatione ab eiusmodi obligatione liberetur. Conf. in Pand. doctrina *de iure immunitatis*.

§. 746.

Quae magis determinatur.

Quicquid moraliter impossibile est, id legibus repugnat (§. 150.), fieri itaque non potest, vt obligationi nostrae conuenienter viuere, legibus repugnet, nisi posita obligationum collisione (§. 98. 92.). Quamobrem, cum etiam leges modum in obligationum collisione excipiendi determinent (§. 93. Cor. 2.), sequitur, ciues ab obligatione ad munus publicum in se suscipiendum posse liberari, si obligationum collisionem adesse, et munus publicum in se suscipiendo exceptionem contra leges esse faciendam (§. 745. Cor. 2.) ostendere possint.

COR. Quae hic generatim euoluta, ad tutelam, curam aliaque munera publica adcommodari possunt.

SCH. Sed proposita sufficiant, specialia historiae ope ex explicatis facili negotio deduci possunt. Restat igitur, vt ius publicum speciatim breuissimis persequamur, ad alias deinde disciplinas transituri.

CAPVT III.

DE IVRE PVBLICO VNIVERSALI SPECIATIM.

TIT. I.

DE DIVERSIS CIVITATVM FORMIS.

§. 747.

Quid forma ciuitatis regularis et irregularis.

In ciuitatis idea hactenus explicata non determinatum est subiectum, quod imperium ciuile gerit.

gerit. Ex huius igitur diuersitate varia ciuitatum genera concipi possunt, quae ciuitatum *formae* vocantur, et quidem *simplices* seu *regulares*, quatenus vnica determinatio illarum exhibet characterem; *mixtae* vero seu *irregulares*, quatenus non nisi ex pluribus determinationibus cognosci possunt.

§. 748.

Formae regulares ciuitatis species exponuntur.

Subiectum, quod imperium ciuile gerit, concretum est aut ex *omnibus ciuibus*, pro definitione §. 655. data, aut *non*; si hoc, vel concretum est ex *quibusdam ciuibus collectiue sumtis*, vel subiectum illud est *vnicum individuum*. *Prima* determinatio dat *democratiae*, *altera aristocratiae* et *vltima monarchiae* characterem discretiuum.

COR. I. Sunt igitur democratia, aristocratia et monarchia omnes ciuitatum formae simplices seu regulares (§. 747.) (*a*).

COR. II. Imperium ciuile est maiestas (§. 668.). Maiestas itaque in democratia est in toto populo (qui terminus significat numerum ciuium), in aristocratia in toto numero quorundam, et in monarchia in vnico individuo (§. 748.).

COR. III. Proxime ergo democratia ad anarchiam (§. 653.) et liberatem naturalem accedit.

SCH. (*a*) Sed fortasse dixerit quispiam, *fieri etiam posse, vt maiestas sit in subiectis non-ciuibus.* Quoniam vero maiestas sine obligatione positiua ex nexu ciuili determinata cogitari nequit (§. 668. seqq.), manifestum est coll. §. 713. eiusmodi ciuitatis formam esse impossibilem. Principia ergo in superioribus generatim posita per datas ciuitatum formas magis determinare sufficiet.

§ 749.

Quando populus imperans,

Quod *democratiam* attinet, maiestas est in toto populo (Cor. 2. §. 748.), ciues igitur figil-

quando subiectus, determinatur.

latim considerati maiestate non gaudent. Quatenus itaque separatim considerantur, imperio ciuitatis sunt subiecti nexu nimirum pactitio (§. 681. Cor. 1.).

COR. I. Posita maiestate omnia etiam iura maiestatica ponenda sunt (§. 668.). Iura igitur maiestatica, Tit. II. Cap. II. Iuris publici vniuersalis exposita, in democratia populo vt sociato competunt.

COR. II. Posita imperio ciuitatis subiecti idea, omnes etiam obligationes ex illa concipiendas ponere debemus. Obligationes igitur Tit. II. l. c. explicatae sunt etiam obligationes, quibus in democratia ciues separatim considerati conuenienter viuere debent.

COR. III. Patet ex primo, ciuem, qui in democratia sibi singulatim considerato ius maiestaticum arrogat, esse rebellem (§. 715.). Quae itaque de rebellione §. cit. seqq. dicta, huius principii ope ad ciuitatem democraticam applicari possunt (*a*).

SCH. I. Ratio ergo in democratia habenda est aequalitatis, ne exercitium iurium maiestaticorum ad paucos perueniat. Ratio itaque status requirit, vt nec duces nec iudices perpetui constituuntur. Conf. HOBBESIVM de ciue cap. X. §. 10. seqq.

SCH. II. (*a*) *Hac ex ratione dicitur, in democratia maiestatis crimen committi, si quis monetam propria auctoritate cudere velit.* Conf. ZIEGLERVM *in Tract. de Iuribus maiestaticis p.* 41.

§. 750.

Quid comitia.

Conuentus populi, qua imperantis, ad negotia publica constituenda tendens, *comitiorum* nomine, in forma nimirum democratica, insignitur.

COR. I. Qua ex notione patet, *ius comitiorum esse* ius in conuentu totius populi, qua imperantis, iudicium de negotiis publicis determinandis faciendi.

COR. II. Qui igitur non est ciuis, nec in democratia habet ius comitiorum (§. 748. Cor. 2.).

§. 751.

§. 751.

Neceſſe eſt, vt in democratia comitia habeantur. In democratia enim populus vt ſociatus eſt imperans (Cor. 1. §. 749.). Hac itaque in ciuitatis forma iura maieſtatica non poſſunt exerceri, niſi in conuentu populi. Quamobrem, cum in ciuitate negotia publica determinari nequeant, niſi iurium maieſtaticorum vſu, et neceſſe ſit, vt in ciuitate negotia publica determinentur (§. 668. 664. Cor.), manifeſte ſequitur, neceſſarium eſſe, vt in democratia comitia habeantur (§. 750.). Neceſſitas comitiorum in democratia.

COR. I. Hac ex demonſtratione ſimul apparet, quemlibet ciuem in democratia habere ius comitiorum (§. 749. Cor. 1. §. 750. et §. 94.).

COR. II. Porro inde ſequitur, ex comitiis formam ciuitatis democraticam nos non poſſe inferre.

SCH. I. Quoniam in iurisprudentia ius ab vſu iuris diſtinguere debemus (§. 741. Cor. 2.), neceſſe etium erit, vt in explicatione iuris comitiorum eandem diuiſionem ſpectemus, quod efficiet, vt, quae HVBERVS *de democratia laxa atque reſtricta poſuit, poſſimus explicare. De quibus, quia a conuentione populi dependent, plura in praelectionibus.*

SCH. II. Ex eadem ex ratione etiam ea, quae de regiminibus cenſualibus ſeu Timocratiis aliisque democratiae determinationibus, non ex huius ciuitatis formae natura ſed populi conuentione concipiendis, dicenda, in praelectionibus ea ratione, qua documentorum hiſtoricorum ope fieri poterit, exponemus.

§. 752.

Populus vt ſociatus in democratia perfecte obligatus eſt efficere, vt omnia in ordinem adducantur. Competit enim imperanti ciuitatis ius efficiendi, vt in ciuitate omnia in ordinem adducantur (§. 629. Cor. 1. 660.). Ergo et hocce ius in democratia populo vt ſociato tribuendum eſt (§. 749.). Ordinis in democratia quam maxime ratio habenda eſt.

(§. 749). Quamobrem, cum ius ex obligatione oriatur (§. 152.), et obligatio ex ciuitatis nexu concipienda sit perfecta (§. 712.), in democratia etiam populus vt sociatus perfecte obligatus est, efficere, vt omnia in ordinem adducantur.

§. 753.

Ne fiat ciuitas ochlocratica.

Ciuitas, in qua omnia sine ordine aguntur, dicitur *ochlocratica.*

COR. Omnia igitur in democratia euitanda sunt, quae ciuitatem ochlocraticam efficere possunt (§. 752.).

§. 754.

E. et quibusdam ius conuocandi populum, et proponendi quaestionem concedendum est.

Sequitur ex Cor. 1. §. 629. coll. §. 749. 751. 752. in democratia necesse esse, vt ciues quibusdam concedant ius praesidis id est, *ius conuocandi populum*, et *ius* in comitiis *quaestionem negotia publica spectantem proponendi.*

COR. Si quis in democratia populum conuocat, vel in comitiis quaestionem proponit, cui a populo eiusmodi ius non concessum, ille sibi ius in populum arrogat. Quare, cum hoc ciuitatis formae repugnet (Cor. 3. §. 749.), manifestum est, neminem in democratia eiusmodi iuribus posse pollere, nisi cui a populo concessa.

§. 755.

Quid suffragium.

Voluntas vel noluntas socii societati declarata de quaestione, quae de negotiis societatem spectantibus proposita, dicitur *suffragium* vel *votum.* Est igitur suffragium vel *affirmatiuum* vel *negatiuum.* Et quoniam voluntas declarari potest tam pure quam sub conditione, suffragia etiam in *pura* et *conditionata* diuidere possumus.

COR. I. In democratia igitur omnibus ciuibus *ius voti* competit (§. 749.).

COR. II. In comitiis omnia ita constituenda esse, vt suffragia ordine ferri possint, docet §. 753.

§. 756.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0466
DFG

§. 756.

Negotia publica determinanda sunt a votis totius populi.

Negotia publica in democratia iniuste aguntur, quae non omnium ciuium suffragiis constituta. Negotia enim publica in ciuitate iuste agi nequeunt, nisi imperantis voluntate sint constituta (§. 706. Cor. 2.), imperans in democratia est totus populus (§. 749.). Ergo et fieri nequit, vt hac in ciuitatis forma negotia publica iuste agantur, nisi quae omnium ciuium suffragiis sint constituta (§. 755.).

§. 757.

Ciues in democratia perfecte tenentur, vt in comitiis maioris partis vota adprobent.

Ciues in democratia perfecte obligati sunt, vt in comitiis ad maioris partis sententiam accedant. Omnes enim ciues, vt commodum ciuitatis actionibus suis conseruent atque augeant, perfecte obligati sunt (§. 738. Cor.). Quare, cum in forma democratica ea, quae ad ciuitatis commodum spectant, in comitiis per ciuium suffragia determinari debeant (§. 755. 651.); hac in ciuitatis forma omnes ciues perfecte obligati sunt ad suffragia in comitiis ferenda (§. 94. Cor.). Ergo vel ad maioris partis sententiam accedunt, vel non. Si posterius, nihil potest decerni (§. 756.). Quoniam vero hoc commodo ciuitatis repugnat (§. 750. 661. Cor. 2. et 176.), dilucide apparet, hac in ciuitatis forma ciues perfecte obligatos esse, vt in comitiis ad maioris partis sententiam accedant.

COR. I. Qui contra obligationem suam perfectam agit, ille alteri dat ius cogendi (§. 153.). Ergo et *in democratia maiori parti competit ius reliquos cogendi*, (non quidem iure imperii tamen iuris expletione ex nexu pactitio), *vt ad maioris partis sententiam in comitiis accedant.*

COR. II. Hac ex ratione dicitur, in democratia maiorem partem concludere, ideoque, si vota paria sunt, nil agi (*a*). Ingeniosam huius principii demon-

ſtrationem vid. in B. KOEHLERI Iur. Social. et Gentium §. 1407. ſeqq. Conf. HORNIVS *de paribus iudicum ſententiis et dicatur de calculo Minervae.*

COR. III. Simul inde patet, qua ratione vera ſit ſententia Doctorum, qua affirmatur, in comitiis ciues qui praeſentes ſunt, omnes repraeſentare.

SCH. (*a*) Quaeritur, an iuſte fieri poſſit, vt plurima vota in praeiudicium reliquorum aliquid conſtituant. Vid. LYNKER in notis ad HVBERI ius ciuitatis. Lib. I. Cap. IX. §. VIII. et Cap. XV. §. IV.

§. 758.

Quid aeſtimare et numerare vota.

Votorum moralitas eorum *qualitatem* conſtituit. Votorum qualitatem determinare, idem eſt ac *vota aeſtimare*, et multitudinem votorum determinare, idem eſt ac *vota numerare.*

SCH. Notandum eſt, moralitatem voti non dependere ab eo, quod determinatur, ſed ab animo, quo determinatur.

§. 759.

Vltimum valet de votis ciuium.

In democratia vota ciuium non aeſtimari ſed numerari debent. Ponamus enim, quaedam vt maligna eſſe reiecta, conſequens erit, vt negotia publica omnium ciuium votis non determinata in democratia iuſte agi poſſint. Quamobrem, cum hoc §. 756. repugnet, vota ciuium in democratia numeranda eſſe, ex §. 757. et 758. ſequitur.

§. 760.

Quando maiora vota commode exquiri poſſunt, determinatur.

Maior ſuffragiorum ſeu votorum numerus in democratia valere debet (§. 757. 759.), neceſſarium igitur eſt, vt quaeramus modum, quo maiora vota commode exquiri poſſint? Votum eſt voluntatis declaratio (§. 755.), ſed poteſt quis ſuam voluntatem vel ipſe vel per alium declarare (§. 178.); duplex ergo in democratia proſtat modus, quo maior votorum numerus

poteſt

poteſt exquiri, alter requirit, vt omnes ciues viritim audiantur, alter, vt populus in curias aut centurias diſtribuatur, et vota *per corpora* colligantur. Vltimum modum iuri naturae magis conſentaneum eſſe, docet §. 752. collato §. 93. Cor. 2.

SCH. Prioris modi exemplum exhibet CORNEL. NEP. *in* CIMONIS *vita* Cap. V. §. 1. etc. *et de poſteriori* DIONYSIVM HALIC. Lib. II. *legere poſſumus Conf.* HVBERVS *de iure ciuit.* Lib. I. Sect. VIII. Cap. IV. n. 49. ſeqq.

§. 761.

Quae maiori ſuffragiorum numero in comitiis decreta, in democratia inter leges referri debent. Quae enim populus in democratia maiori ſuffragiorum numero in comitiis decreuit, in ciuitate ab imperante decreta ſunt (§. 750.), imperantis igitur, vt illa agantur, voluntas eſt (§. 176.) Quamobrem, cum omnes, qui in ciuitatis territorio viuunt, vt voluntati imperantis conuenienter viuant, perfecte obligati ſint (§. 710.), et propoſitio obligatoria lex vocetur (§. 98.), in democratia etiam leges ſunt, quae maiori ſuffragiorum numero in comitiis decreta.

Quae in comitiis maiori votorum numero decreta, leges ſunt.

COR. I. Huius itaque ciuitatis ciues poſitiue, et huic ciuitati ſubiecti non, ciues negatiue et perfecte obligati ſunt, vt eiusmodi decretis conuenienter viuant (§. 713. et §. 711. Cor. 2.).

COR. II. Ex quibus ſimul patet, maiorem hac in ciuitate ciuium partem habere ius ceteros cogendi, vt imperata illa faciant (§. 153. 712. 552.).

COR. III. Vtrum vero ceteros iſtos cogere poſſit ob cauſſam ſubiectionis, an ob rationem iuris, quod laeſo iuris expletione competit in laedentem, facile ex principiis ante a me abunde explicatis intelligi poterit.

§. 762.

Ex euolutis inferuntur leges collegii.

Hactenus principia, ſtatum ciuitatis democraticum ſpectantia, explicauimus, illaque eiusmodi demonſtrationibus corroborauimus, quae ſimul principia, quae in omnibus collegiis, pro definitione §. 678. Cor. 2. data, valent, accurate, mutatis iis, quae natura obiecti mutari iubet, determinant. Docent nimirum:

I. Aſſeſſores collegii nihil poſſe conſtituere niſi in conuentu (§. 751.).

II. Aſſeſſores collegii perfecte obligatos eſſe, vt cuidam concedant ius conuocandi atque proponendi quaeſtionem (§. 754.).

III. Maiorem ſuffragiorum numerum decernere, ſi nimirum decretum ad ea obtinenda tendat, quae ciuitatis ſcopus requirit. (§. 757. Cor. 2. et §. 749.).

IV. Praeſentes omnes repraeſentare (Cor. 3. §. 757.). Et quae ſunt reliqua.

§. 763.

Hactenus dicta applicantur ad ariſtocratiam.

In ariſtocratia maieſtas eſt in toto quorundam ciuium numero (§. 748. Cor. 2.), qui *optimates* ſ. *primores* ſ. *proceres* vocantur. Quae ergo de democratia demonſtrata ſunt, de ariſtocratia etiam dicere debemus, optimatibus in locum ciuium, numero optimatum in locum populi, et conuentu optimatum, qui *ſenatus ariſtocraticus* dicitur, in locum comitiorum ſubſtitutis. Sequentes itaque manifeſtae ſunt propoſitiones.

I. In ariſtocratia optimates collectiue ſumti ſunt ciuitatis imperans, ſigillatim vera conſide-

siderati imperio ciuitatis subiecti (§. 749.). Conf. Ill. BOEHMERVM l. c. p. 212. lit. h.

II. Senatus aristocraticus in aristocratia necessarius est (§. 751.), et optimates hac in ciuitatis forma negotia publica non possunt conconstituere, nisi quae in senatu maiori suffragiorum numero decreta (§. 756. seqq.).

III. Maiori optimatum parti competit ius ceteros, qui in senatu sunt, cogendi, vt ad maioris partis sententiam accedant (§. 757. Cor. 1.).

COR. I. Optimates igitur, qua tales, viuunt in societate (§ 251.), et quidem aequali (§. 550. et Prop. I.), ideoque eorum societas inter collegia referri debet (Cor. 2. §. 678.). Ergo et ea hic valent, quae §. 762. indicata.

IV. Quae in senatu aristocratico maiori suffragiorum numero decreta, hac in ciuitate sunt leges (§. 761.).

COR.. Qua ex ratione etiam eiusmodi decreta senatus consulta seu magistratuum edicta dicuntur.

V. Collegio optimatum competit ius ciuitati subiectos cogendi, vt senatus consultis conuenienter viuant (§. 761. Cor. 2.). Et quae sunt reliqua.

SCH. De origine imperii aristocratici et imperio Dyarchico, de quo lege BOECLERVM ad Grotium p. 255. et GRIBNERVM in Iur. Nat. p. 195., dicemus in praelectionibus.

§. 764.

In collegio vni praecipua quaedam prae ceteris iura comperere possunt salua societatis aequalitate (§. 550.). Ergo et idem valet de collegio optimatum (§ 763. Prop. III. Cor.). Et ita De principatu.

ita ariſtocratiae ſpeciem, quae *principatus* accepit nomen, concipimus.

SCH. Ceteras ariſtocratiae ſpecies verbis Cel. FLEISCHERI *exponere ſufficiat, ita enim ille:* (*a*) variae etiam huius, *ariſtocratiae ſcilicet*, dantur formae. Nam deprehenditur ariſtocratia electiua atque ſucceſſiua (*de qua in vltimo huius ſectionis titulo*). Interdum optimatum numerus eſt definitus. Apud nonnullos imperium optimatum perpetuum, apud alios temporarium eſt. Saepe omnes admittuntur ad hanc dignitatem, alibi certae ſaltem familiae. Hic optimates elegit populus, illic autem optimates ipſi.

(*a*) in Inſtitut I. N. et G. Lib. III. Cap. XVII. §. 24. Conf. HVBER, de iur. ciuit. Lib. 1. ſect. 8. Cap. 1. et 3.

§. 765.

Quid Monarchia.

Quatenus monarchiae habetur ratio, maieſtas in vno indiuiduo reſidet (§. 748. Cor. 2.), quod *monarchae* accepit nomen. *Monarcha* igitur eſt ciuis, qui habet imperium ciuile ſummum (§. 668. 655. cum Cor. Cor.).

COR. I. Quae ergo de imperio ciuili ſummo i. e. iuribus maieſtaticis §. 670. ſeqq. dicta, omnia ad monarcham applicari poſſunt. Non igitur habemus, cur de hoc plura hic dicamus. Quaedam tamen, quae illa magis determinant, adponamus.

COR. II. Monarcha habet iura maieſtatica. Cauendum igitur eſt, ne monarchiam ex ſolo *regis*, *imperatoris* et *caeſaris* titulo diiudicemus. Nam multi gauiſi ſunt atque gaudent poteſtate monarchica ſine regio titulo; et e contra plures titulo regis gaudentes poteſtate monarchia deſtituti ſunt. Exemplo ſint reguli *Laconum* et *Carthaginenſium etc.* vid. Ariſtot. Pol. Lib. III. cap. 9. conf. GROTIVS de Iure B. et P. Lib. I. cap. III. §. 10.

SCH.

SCH. Dicatur de quaestione: num, qui a populo suo regium titulum nactus, eundem ab aliis etiam populis stricto iure postulare possit? vid. §. 273. 325. seqq. conf. de LVDEWIG de iure appellandi Reges.

COR. III. Simul ex Cor. 2. et §. 525. colligitur, a monarchia ad imperium despoticum non valere consequentiam. Notemus in praelectionibus ea, quae ab H. BERO de Iur. Ciu. Lib. I. Sect. VII. Cap. III. n. 17. monarchae tribuuntur, quo machiauellistarum praecepta magis explicare possimus.

SCH. I. Explicatorum ope, diuisionem maiestatis in patrimonialem et vsufructuariam, de qua vide GROTIVM l. c. §. 12. seqq. et Lib. II. Cap. VI. cum THOMASIO in notis ad Huberum de iur. ciu. Lib. I. Sect. III. Cap. II. not. k. reiicere possumus.

SCH. II. De quaestione, quam GROTIVS L. I. Cap. III. §. 11. mouet, vtrum scilicet dari possit monarcha temporarius? in praelectionibus dicturi sumus; legas interim PVFENDORFIVM in I. N. et G. Lib. VII. Cap. VI. §. 15. et BODINVM de Republica L. I. Cap. VIII.

§. 766.

Principiis hactenus explicatis funditus simul euertitur monarchomachorum systema, quod sequentibus propositionibus exhibet GRIBNERVS l. c. Lib. II. Cap. VII. §. II n. 2.: 1.) *summum imperium semper est penes populum*, quae contra §. 748. Dicatur tamen de maiestatis diuisione in personalem et realem. 2.) *Princeps male imperans a populo in ordinem redigi potest*, quae contra § 710. 668. 718. cum Cor. Cor. 3.). *Populus vniuersus principe est maior*, quae contra §. 655. Cor. 1. 668. 681. Cor. 1. 4). *Quilibet principi potest resistere, si iniusta petit*, quae contra §. 715. seqq. 5.) *Magistratus inferiores regi se possunt opponere*, quae contra §. 725. Cor. Cor. 6.). *Absolutus monarcha* Systema monarchomachorum euertitur.

cha eſt tyrannus, quae contra Cor. 3. §. 765. et §. 703. cum Cor. Legas LVNDORPIVM *Tom. II. act. publ. p. 276. ſeq.*

SCH. Dicatur in praelectionibus de origine monarchomachismi. Conf. *Tom. VI. obſerv. Hall. obſ. I.*

§. 767.

De forma ciuitatis mixta.

Formas ciuitatum ſimplices ſatis hactenus explicauimus, iam etiam de mixtis. Manifeſtum eſt ex §. 747. formam ciuitatis, quae non mere monarchica, nec mere ariſtocratica, nec mere democratica, eſſe formam ciuitatis mixtam (§. 748.).

COR. Quamobrem, cum haec compoſitio varia ratione fieri poſſit, quoniam interdum omnes tres formae, interdum duae coniunguntur, earumque coniunctio iterum variis diuerſiſſimisque rationibus fieri poſſit, generatim explicare non poſſumus, quid circa eiusmodi formas ſit iuſtum atque iniuſtum. In ea tamen ſumus perſuaſione, facili fieri poſſe negotio, vt principiorum de formis ſimplicibus explicatorum ope obuias ad quaeſtiones de forma ciuitatum mixta reſpondeatur.

SCH. I. HOBBESIVS *quidem in Tr. de ciue* Cap. VII. §. 4. *eiusmodi formas negauit, ratione vero minime ſufficiente. Nec habuit, cur ex harum formarum denominatione, qua irregulares vocantur* (§. 747.), *eas monſtroſas eſſe, affirmauerit.* vid. BAYLII *meditatio* dans les penſées diverſes *de felicitate regni germanici.*

SCH. II. Qui dato in caſu formas mixtas perſpicue explicare cupit, is regulas, quae ſequuntur notet:

1) Maieſtas in partes diuiſa eſt contradictio.
2) Formae mixtae ponunt ſubordinationem ad directorium.

§. 768.

Concluſio huius doctrinae.

Poſſet in huius tractationis limite moueri quaeſtio: *Quaenam ciuitatum forma alteri ſit praeferen-*

ferenda? sed responsio erit periculosa. Doctores saepissime ex adfectu quaestionem decidunt. Sufficit vnamquamque sua commoda et incommoda habere. Metuimus illum campum, manum itaque de tabula.

TIT. II.

DE MAIESTATIS ACQVISITIONE SPECIATIM IN MONARCHIA.

§. 769.

Modi acquirendi maiestatem generaliter determinantur.

Maiestas est imperium ciuile (§. 668.). Imperium est ius perfectum atque affirmatiuum in personas (§. 667.). Qui igitur Maiestatem adquirit, is adquirit statum (§. 553.) ideoque ius reale. Modus itaque adquirendi aut est occupatio aut traditio, et titulus est aut pactum quod vel voluntarium vel bellicum, aut iuris expletio (Cor. 1. §. 520.).

§. 770.

Intuitu huius ciuitates sunt vel necessariae vel voluntariae.

Maiestas in specie nimirum sic dicta, de qua hoc loco est sermo, sine ciuitate, et ciuitas sine maiestate concipi nequit (§. 668.). Ciuitas est societas (§. 660.), ergo et ciuitas est vel necessaria vel voluntaria (§. 549. et 769.). *Necessaria*, in qua maiestas immediate ex lege, id est iuris expletione *voluntaria* vero est, in qua maiestas praeuio pacto acquiritur, quae aut *perfecte voluntaria*, quotus nimirum pactum illud est voluntarium, et *imperfecte voluntaria* quotus pactum illud est bellicum.

§. 771.

§. 771.

In hac subiectum, quod maiestatem gerit, dependet a ciuium electione.

In ciuitate voluntaria ciues subiectum, quod imperium ciuile gerit, eligunt. Hac enim in ciuitate subiectum illud maiestatem habet mediante pacto voluntario (§. 770.), ideoque mediante consensu ciuium (§. 415.) A voluntate itaque ciuium dependet, vt maiestatem habeat (§. 397.), ideoque ab illorum electione (§. 50.).

COR. Ergo et huius ciuitatis forma originarie ab electione ciuium dependet (§. 747.), id est, Imperans in ea ciuitate Maiestatem habet ex voluntate populi.

§. 772.

Ergo ciuitas est vel electiua vel successiua.

Eligunt vero ciues subiectum illud vel qua tale, vel in relatione ad omnes eiusdem descendentes. Priori ratione ciuitas voluntaria *electiuae*, posteriori vero *successiuae* accepit nomen. Concipi etiam potest *ciuitas voluntaria mixta*, quae partim successiua partim electiua est, si scilicet successio semper praecedente electione confirmanda.

COR. I. In ciuitate electiua ius eligendi omnibus competit ciuibus (per dem. ad §. 776.). Quilibet ius suum, quod non ex pacto habet, in alios transferre potest (§. 451. 278.). A voluntate ergo ciuium dependet, vtrum omnes velint eligere, an ius eligendi quibusdam concedere. Et ita habemus characterem eorum, qui κατ' ἐξοχὴν *Electores* vocantur. Conf. HVRERVS l. c. Lib. I. Sect. VII. cap. 5. n. 3. seqq.

COR. II. Si ciuitas est successiua, imperantis descendentes ius succedendi non ab imperante illo, sed a populo habent. Quo ex principio responderi potest ad quaestionem: *an quis in regno successiuo pro se et liberis suis iuri succedendi renunciare queat?*

COR. III. Filii adoptati non sunt descendentes (§. 576. Cor. 1. et 637.). Ergo nec in ciuitate successiua ius

ius succedendi eiusmodi filiis competere potest. vid. Ill. BOEHMERVM l. c. Lib. III. Cap. IV. §. 23. n. d.

SCH. I. Dicatur in praelectionibus de filiis naturalibus, an nimirum in ciuitate successiua ius succedendi possint habere.

SCH. II. Potest porro ex dictis intelligi, cur ciuitates voluntariae in dubio pro electiuis habendae, quoniam nimirum successiuae esse nequeunt, nisi praeuio speciali quodam facto. vid. BOEHMERVM l. c. Lib. I. Cap. III. §. 32.

§. 773.

In electiua maioris partis sententia praeualet.

Qui imperantem eligunt, hac ratione collegium aliquod constituunt (§. 678. Cor. 2.), iuri itaque naturali conueniens est, vt maior suffragiorum numerus decernat electum (§. 762. Prop. III.

SCH. Vtrum vero maior illa pars ratione ad eligentium, an in relatione ad eligendum determinanda, me quidem iudice ex iure naturali inferri nequit, nisi in relatione ad eligentes, quod argumentatio, qua principium, maior pars concludit, corroborata demonstrabit.

§. 774.

Quid interregnum.

Status ciuitatis eo tempore, quod inter decessum defuncti imperantis, et electionem noui ponitur, *interregni* nomen accepit.

COR. Interregni igitur non, nisi in ciuitate electiua, ratio haberi potest (§. 772.).

§. 775.

Quo maiestas competit iis, qui habent ius eligendi imperantem.

Tempore interregni maiestas, ordine in iis, quibus competit ius imperantem eligendi, residet. Non datur enim ciuitas sine subiecto, quod imperium ciuile gerit (§. 747. 667.). Ergo etiam in interregno maiestas in subiecto quodam residere debet. Quamobrem, cum ii, qui iure eligendi imperan-

perantem gaudent, alteri dent maiestatem (§. 772. Cor.), necesse-est, vt, tempore interregni eosdem maiestatem habere, affirmemus.

COR. Si igitur eiusmodi in ciuitate electores sint constituti, tempore interregni ciuitas aristocratiae temporariae (§. 748.), si vero eligens sit populus, democratiae habitum induet (§. cit.).

SCH. Potest hisce ex principiis deduci, quid iustum sit in vicariatu in absentia captiuitateque imperantis, de Tutela regni et quae sunt reliqua etc.

§. 776.

De ciuitatibus successiuis nil certe in l. N. determinari potest.

In ciuitate voluntaria successiua mortuo imperante maiestas residet in ipsius descendentibus (§. 772.). Sed quaeritur in quibus? Quoniam hoc succedendi ius originarie a consensu populi dependet (§. 770. seqq.), necesse est vt pacti primi habeatur ratio. Facta itaque dant principia, ex quibus responsio illam ad quaestionem deducenda, ideoque in iurisprudentia vniuersali determinari nequit.

SCH. I. Qui ex eo, quod ciuitatum diuisio ciuitatis felicitati repugnet (§. 666. Prop. IV.), ius primogenitorae deducere volunt, conclusionem illam ratione cum sufficiente illatam esse, vix affirmare poterunt. Vellem tamen, vt legas LVDOLPHVM *de iure primogenitorae.*

SCH. II. Quae de successione sexus sequioris, et in hac de successione Castiliana et Francica dicenda, in praelectionibus euoluturi sumus.

§. 777.

De imperiis hereditariis.

In ciuitate necessaria maiestas immediate ex lege acquiritur (§. 770.). Has inter leges etiam eas, quae de occupatione bellica praecipiunt, referendas esse, ex Cor. 2. §. 520. satis patebit. Manifestum itaque est, fieri posse, vt quis iure belli fiat ciuitatis imperans. Fieri quoque posse, vt fiat

fiat per occupationem bellicam. Si illud *regna* vocantur *hereditaria* et si hoc *patrimonialia*.

COR. Eiusmodi itaque in ciuitate imperans maiestatem non habet libera populi voluntate. Quaer. itaque an sine populi consensu successorem determinare possit (§. 494. seqq.). et an regnum iure diuidere possit in partes? vid. BOEHMERVM l. c. Lib. III. Cap. IV. §. 21. et HVBERVM l. c. Lib. I. Sect. VII. Cap. VII.

§. 778.

Quid tyrannus titulo tenus.

Qui iure belli maiestatem sibi vult acquirere, aut iustam belli caussam seu ius armorum habet, aut non. Posteriori ratione vocatur *tyrannus titulo tenus* et est rebellis, gnatus est ciuis rebellis (§. 715.), si vero prius, *hostis* seu *regni inuasoris in specie sic dicti* nomen accepit.

COR. Ex quibus simul patet, qua ratione quis iure belli iuste sibi acquirere possit maiestatem. Conf. HVBERVM l. c. Lib. I. Sect. IV. n. 3. seqq.

§. 779.

Quae circa maiestatis amissionem iusta sunt, deduci possunt ex §. 560. et 561.

TIT. III.

DE LIMITIBVS MAIESTATIS SPECIATIM IN MONARCHIA.

§. 780.

Quid limes maiestatis.

Quicquid rei certam dat mensuram, id eandem limitat (§. 2. Pr.). In rei locum substituas iura maiestatica, et manifestum erit, imperium ciuile summum id limitare, quod iuribus maiestaticis in subiecto quodam existentibus certam dat mensuram (§. 668.). Limes igitur maiestatis seu

imperii ciuilis ſummi eſt, vltra quod nihil amplius in eadem cogitare licet.

§. 781.

Naturalis et pactitius.

Limes ille maieſtatis vel dependet ab eſſentia maieſtatis, vel a ciuium conſenſu, priori ratione eiusmodi limes dicitur *naturalis*, poſteriori vero *pactitius*.

COR. Quicquid ex rei eſſentia fluit, id ex eiusdem rei definitione concipi poteſt. Ideoque patet, limites maieſtatis naturales hacce determinari propoſitione: *Non licet cogitare ius in maieſtate, quod vltra ciuitatis ſcopum extendatur* (§. 688.).

§. 782.

Omnis maieſtas naturaliter limitata eſt.

Quatenus ſibi imperans iura maieſtatica, ex ciuitatis ſcopo non deducenda, arrogat, ciuitatem laedit (§. 527. 660.), ergo agit contra obligationem perfectam (§. 325. Cor. 2.): iniuſtum igitur eſt, maieſtatem ſine limite naturali cogitare (§. 155.).

COR. Quae ergo §. 670. ſeqq. de iuribus maieſtaticis dicta, limites maieſtatis naturales determinant.

SCH. Explicentur in praelectionibus, quae 1 Sam. VIII. dicta.

§. 783.

Limites maieſtatis in ciuitate neceſſaria determinantur.

In ciuitate neceſſaria maieſtas naturaliter limitata eſt, et alia quadam ratione limites maieſtatis in eadem cogitari nequeunt. In ciuitate enim neceſſaria ſubiectum, in quo maieſtas reſidet, eam non habet a conſenſu populi, ſed iure belli (§. 777. 770.), hac itaque in ciuitate maieſtas per pacta limitari nequit (§. 781.). Fieri itaque non poteſt, vt eiusmodi in ciuitate maieſtas limitetur, niſi naturaliter (§. cit.). Hac vero ratione maieſtatem

ſtatem in eadem limitatam eſſe, manifeſtum eſt ex §. 782.

SCH. Hoc ex principio reſponderi poteſt ad HOBBESII *ſententiam, qua in* Tr. de Ciue Cap. VI. §. 18. affirmat, poteſtatem imperantium non poſſe limitari, quia nullum in terra agnoſcant ſuperiorem. *Limitatur enim a iure naturali, ideoque a iure diuino.*

§. 784.

In ciuitate voluntaria imperans habet maieſtatem a conſenſu populi (§. 770. ſeq.). Sed conſenſus eſt vel purus, vel conditionatus (§. 424.). Ergo et manifeſtum eſt, fieri poſſe, vt in eius modi ciuitate limites maieſtatis pactitii conſtituantur (§. 786.).

In ciuitate voluntaria maieſtas per pacta limitari poteſt.

SCH. Conf. Per-Illuſtr. Dn. de MVNCHHAVSEN in Diſſ. de Capitulatione perpetua Cap. I.

§. 785.

Monarchia, in qua maieſtas per pacta non limitata eſt, ideoque in qua maieſtas non eſt in ſubordinatione ad directorium, vocatur *abſoluta.*

Quid monarchia abſoluta.

COR. I. Quoniam monarchae, licet abſolutus ſit, limites maieſtatis naturales ineſſe debent (§. 787.), abunde ſequitur, vt a monarcha abſoluto ad tyrannum non poſſimus concludere.

COR. II. Porro inde manifeſtum eſt, fieri poſſe, vt monarchia abſoluta ſit voluntaria.

§. 786.

Si, qui imperantem eligunt, propoſitiones quasdam conſtituunt, quibus imperans modum exercendi iura maieſtatica attemperare debet, propoſitiones illae in ciuitate ſucceſſiua *leges fundamentales* et in ciuitate electiua *capitulationes* vocantur.

Quid leges fundamentales et capitulationes.

COR. I. Imperans igitur, qui agit contra leges fundamenta-

mentales vel capitulationes, non ea agit, quae vi iuris maiestatici agere potest.

COR. II. Leges fundamentales et capitulationes efficiunt, vt iura maiestatica per pacta sint limitata (§. 780.). Ergo et saluis legibus naturalibus fieri potest, vt eiusmodi leges in ciuitate voluntaria constituantur (§. 784.).

COR. III. Simul patet, imperantem, constitutis eiusmodi legibus, perfecte obligatum esse, vt iisdem conuenienter viuat (§. 420.). Quod notetur contra HOBBESIVM l. c. Cap. VII. §. 17.

SCH. Leges fundamentales vel capitulationes dant maiestati limites pactitios (Cor. 2.), ideoque exercitium iurium maiestaticorum restringunt (§. 780. seq.). Si ergo princeps vel nude vel iuramento promiserit, se non velle naturales maiestatis limites violare, vt e. g. antiqui Francorum reges referente BODINO de republica Lib. I. cap. 8. debebant iurare: *iuro ergo per Deum omnipotentem ac promitto, me iuste regnaturum, iudicium, aequitatem ac misericordiam facturum*, inde non poterit inferri, leges fundamentales vel capitulationes esse constitutas ideoque monarchiam esse limitatam.

§. 787.

Quid lex commissoria.

Pactum imperantis cum ciuibus, quo imperans ea conditione maiestatem accipit, vt violatis legibus fundamentalibus vel capitulationibus se imperio velit abdicare, vocatur *commissorium* seu *lex commissoria*.

COR. Quoniam modus paciscendi ab arbitrio paciscentium dependet (§. 415. Cor. 3.), et in ciuitate voluntaria ciues leges fundamentales vel capitulationes per pactum possunt constituere (Cor. 2. §. 786.), manifestum est, saluis legibus naturalibus fieri posse, vt pactum commissorium sit iustum (§. 419. Cor. 3.). vide HENNIGES ad GROTIVM Lib. I. cap. III. §. 16.

§. 788.

Quando imperans violatione

Imperans non statim maiestatem; violatis legibus fundamentalibus sine capitulationibus, amittit, nisi

nisi pacto commissorio id sit constitutum. Legibus enim fundamentalibus atque capitulationibus exercitium iurium maiestaticorum solummodo restringitur (Cor. 2. §. 786.). Ex eiusmodi itaque legum violatione inferri solummodo potest, imperantem plura sibi arrogasse iura quam per pactum illi sint concessa (§. 786.). Quamobrem, cum ex eo, quod quis plura sibi arrogauerit iura, quam quae concessa sunt, colligi nequeat, illum hoc facto ea etiam iura, quae habuit, amisisse (§. 426.), manifestum est, a violatione legum fundamentalium vel capitulationum ad maiestatis amissionem non valere consequentiam. Idem corroborat Lex de non resistendo superiori supra demonstrata Q. e. p.

LL. fund. maiestatem amittere possit, determinatur.

Altera propositionis pars ex §. 427. abunde sequitur.

§. 789.

Porro ex dictis patet prudentiae esse, vt in ciuitatibus per pacta limitatis viri constituantur, quorum partium est, leges fundamentales vel capitulationes a violatione custodire (§. 752. 94.). Eiusmodi viri dicuntur *ordines imperii.* Ergo et iuri naturali conuenienter ordines imperii in ciuitate per pacta limitata constitui possunt.

Quid imperii ordines.

COR. Ex his colligimus, ordines imperii, qua tales, quoniam, qua tales, non alia habent iura, quam quibus leges fundamentales et capitulationes a violatione custodire possunt; non esse coimperantes (§. 786. 721. 668), ergo nec efficere posse, vt imperium desinat esse mere monarchicum, ac aristocraticum esse incipiat. (§. 748.).

SCH. Notare velis, alia esse iura, quae ordines imperii habent, alia, quae, qua tales, habent.

PARS III.

DE IVRE CIVITATIS IN RELATIONE AD ALIAS CIVITATES SEV IVS GENTIVM VNIVERSALE

CAPVT I.

DE IVRE GENTIVM VNIVERSALI IN GENERE.

§. 790.

Gens quid.

Complexus omnium eorum, qui sunt sub imperio ciuili communi et secundario et primario (§. 669.), quatenus sunt in tali nexu vocatur *Gens*. vid. *ICKstebt in Iur. Gent. Lib. I. Cap. I. §. 1.*

COR. I. Aliud itaque est ciuem esse, aliud ad gentem pertinere.

COR. II. Quicquid a membro ciuitatis agitur, non statim pro actione gentis haberi potest.

§. 791.

Gentes inter se viuunt in statu naturali.

Gens est coetus perfectus seu vniuersitas in qua Maiestas (§. 790. 668.). Relatio itaque gentis ad gentem, qua talem, inuoluit negationem subordinationis ad imperium (§. cit.), ideoque fieri non potest, vt altera gens sit alterius superior, aut gens genti subiecta. Quae negatio est ea independentia, ob quam dicitur: *Gentes inter se, qua tales in statu viuere naturali.*

COR.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0484
DFG

COR. Iustitia igitur eorum, quae a gentibus qua talibus aguntur nec ex iure ciuili, nec ex iure publico in specie sic dicto, nec ex iure sociali, sed ex iure naturali, stricte sic dicto deducenda est. Ex quo porro patet statum gentium relatiuum minime esse statum ciuitatis democraticum. §. 748.).

§. 792.

Ex quo porro manifestum est 1) Statum gentium relatiuum esse statum aequalitatis moralis (§. 550.). 2) A gente in relatione ad gentem, qua talem, ea ratione agendum esse qua aequalitatis moralis, id est, negationis subordinationis ad imperium habeatur ratio. Principium actionum gentium erga se inuicem.

COR. Aequalitas illa naturalis pertinet ad τὸ suum gentis in relatione ad gentes, qua tales. Ergo et cuilibet genti competit ius aequalitatem illam defendendi (§. 324. 151.).

§. 793.

Constitui itaque potest scientia de iis, quae in relatione gentis ad gentes, qua tales simul iusta atque iniusta, quae vocatur *ius gentium*, et quidem *vniuersale*, quatenus scientia illa est philosophica, ideoque ex natura seu definitione relationis gentis ad gentes, qua tales, deducta. Ex quo iuris gentium deducitur veritas.

COR. Scientiae philosophicae sunt immutabiles. Ergo et ius gentium vniuersale est immutabile. Quae itaque §. 136 seq. de legibus naturalibus demonstrata, ad ius quoque gentium vniuersale adcommodari possunt.

SCH. In controuersiam quidem immutabilitas iuris gentium a doctoribus vocata est. Sed ratio eius est in diuersa vocis significatione, de qua in praelectionibus.

§. 794.

Propositio secunda §. 792. posita est iuris gentium vniuersalis fundamentum. Ius enim gentium vniuersale iustas gentium, qua talium, actiones Propositio I. G. fundamentalis.

erga se invicem determinat (§. 793.). Vltimam ergo legum, quas ius gentium vniuersale demonstrat, rationem primus conceptus, quem de relatione gentis ad gentes, qua tales, formare possumus, exhiberi debet. Quare, cum hic sit aequalitas illa moralis, seu negatio subordinationis ad imperium (§. 790.); sequitur vt propositio illa sit iuris gentium vniuersalis fundamentum.

SCH. Conf. ea, quae supra §. 140. seq. de propositione iuris naturalis fundamentali explicata. Et GRIBNERVM in I. N. Lib. III. Cap. I. §. 3. n. 1.

§. 795.

Quae magis determinatur.

Quicquid itaque est iuris naturalis in relatione hominis ad homines, et negationem subordinationis ad imperium inuoluit, id est, iuris gentium.

COR. Qui principium hocce adcommodare cupit, notare debet; aliam esse obligationem gentium erga se inuicem, quatenus sunt homines, aliam quatenus sunt gentes (§. 790. Cor. 1. et 2.).

§. 796.

Quid Ius Principum inter se, qua talium.

Relatio gentis ad gentes, qua tales, inuoluit relationem maiestatis ad maiestates (§. 791.). Quare, cum personae, iure maiestatico gaudentes, in gradu eminentiori vocentur *Principes*; manifestum est, quo sensu dicendum: *Ius principum inter se spectatorum, idem esse, ac ius gentium* (§ 793. 790.).

COR. Obligationes Principum erga se inuicem, quatenus sunt homines, ab obligationibus Principum erga se inuicem, quatenus sunt Principes, distinguendae sunt (§. 795. Cor.).

CA-

CAPVT II.

DE CAPITIBVS IVRIS, QVAE INTER GENTES, QVA TALES, IN CONTROVERSIAM VOCARI POSSVNT.

§. 797.

Quoniam *ius gentium* ea euoluit, quae relatione gentis ad gentes quatenus sunt tales, iusta atque iniusta sunt (§. 793.): *capita iuris, quae inter gentes, qua tales, in controuersiam vocari possunt, determinaturus in ea inquirere debet, quae in relatione gentis ad gentes distinguenda.*

Capita illa determinaturus diuersas relationes gentis ad gentes euoluere debet.

§. 798.

Ex iis quae in via ad veritatem de relationum diuersitate demonstrauimus, patet: gentem ad gentem referre posse aut vt partem ad totum, aut vt totum ad totum. Si prius altera gens fit alterius gentis pars. Ea itaque relatio dat *vnionem gentium*, quam doctores *incorporatiuum* vocant.

Gens ad Gentem refertur aut vt pars ad totum, ex quo vnio incorporatiua.

§. 799.

Posita incorporatiua ciuitatum vnione, ciuitas, quae cum altera vnita, non iura solum maiestatica amisit, sed et huius ciuitatis formam assumsit. Ciuitas enim, quae cum altera incorporatiue vnita, partem huius ciuitatis constituit (§. 798.). Quamobrem, cum maiestas non sit in parte ciuitatis sed in tota ciuitate (§. 667. 668.), consequens est, vt ciuitas, quae cum altera incorporatiue vnita, iura sua maiestatica amiserit. Q. e. p.

Cuius natura explicatur.

Porro, ciuitas, quae cum altera quadam ciuitate incorporatiue unita, est sub imperio ciuili, quod est in ea ciuitate, cum qua vnita (§. 655. 798.), ideoque et huius ciuitatis formam assumsit (§. 747.). Q.e.a.

§. 800.

Consectarium. Fluit inde, gentem cum alia gente incorporatiue vnire, idem esse, ac gentem annihilare. *Ius itaque gentem cum alia quadam gente incorporatiue vniendi, est ius gentem annihilandi.* Causſae, quae eiusmodi ius genti efficere possunt, legitime sumendae sunt ex §. 769.

§. 801.

Aut vt totum ad totum, qua relatione aut non constituunt vnum. Inde gens accepit determinationem aut absolutam. Si gens ad gentem vt totum ad totum feratur gentes ea relatione aut vnum constituent aut non. Ponamus vltimum et genti solum in relatione ad aliam gentem determinatio quaedam competit, quae aut *absoluta* aut *hypothetica*. S. *absoluta*, ea fluit aut ex officiis erga se ipsum, quarum regula fundamentalis est: *Quicquid per officia erga me ipsum fieri potest, et officiis erga alios repugnat, id gens genti permittere debet a*), aut ex officiis erga alios, quarum regula fundamentalis est: *Quaelibet gens per naturam iuris alterius gentis est executor.* (Sect. I. et II. Part. Spec.).

SCH. Clara et perspicua inde fieri potest 1) doctrina *de officiis innoxiae vtilitatis et* 2) *de seruitutibus inter gentes ipsa natura constitutis.*

§. 802.

Aut hypotheticam. Si hypothetica, fundamentum relationis erit aut pactum aut turbatio. Pacta inter gentes, qua tales, vocantur *foedera*, quorum regula fundamentalis est: *Quicquid per ius naturae et per ideam ciuita-*

ciuitatis possibile, et negationem subordinationis ad imperium non tollit, id obiectum foederis et potest (§. 791. 794.).

§. 803.

Inde doctrina de foederum iustitia, quae ratione obiecti *primo* a PVFFENDORFIO in I. N. et G. Lib. VIII. Cap. IX. §. 2. diuiduntur in *pudenda* et *non-pudenda*. *Pudenda* sunt, quae ineuntur de iis praestandis, quae sine pacto gentes sibi inuicem secundum ius naturae perfecte debent. *Non-pudenda*, quae ineuntur de iis praestandis, quae sine pacto gentes sibi invicem per ius naturae perfecte non debent. Inde foedera quae vel pudenda vel non-pudenda.

COR. Ratio itaque foederum pudendorum est, vt obligatio naturalis fiat obligatio ex iure gentium.

§. 804.

Porro foedera ratione obiecti sunt vel *aequalia* vel *inaequalia*. *Aequalia* sunt in quibus et promissio et repromissio circa idem versantur. *Inaequalia* in quibus id quod promissum diuersum est ab eo, quo repromissum. vel aequalia vel inaequalia.

COR. I. Vbi ergo alterius gentis conditio prae altera per foedus fit deterior, foedus non est aequale sed inaequale. Conf. THOMASII Iurispr. diu. Lib. III. Cap. VIII. §. 14. et 19.

COR. II. Foedera sunt vel *pacis* vel *belli*. *Foedera belli* sunt vel *offensiua* vel *defensiua* (§. 365. 366.), et *foedera pacis* vel *circa commercia* vel *circa alias res*. v. g. ne altera gens alterius gentis subditos defendat aut recipiat, ne iter alterius hosti praebeat, et quae reliqua, versantur.

§. 805.

Sequitur ex dictis 1) *Pactum, quo unio gentium incorporatiua efficitur, non esse foedus* (§. 800. 802.). 2) *Ius sanciendi foedera esse maiestaticum* (§. 802. 791.). Consectaria.

§. 806.

§. 806.

aut constituunt vnum, inde vnio regnorum non incorporatiua.

Si gens ad gentem vt totum ad totum ea ratione referatur, qua constituunt vnum, aut *vnio regnorum* nascetur, quae est *non-incorporatiua*, aut *systema ciuitatum vnio regnorum non-incorporatiua*, quoties plures gentes suas maiestates in idem transtulerunt subiectum.

§. 807.

Cuius natura.

Sequitur inde legitime ex vnione regnorum non-incorporatiua non inferendum esse 1) alteram gentem maiestatem suam amisisse 2) ciuitatis formam esse mutatam. 3) plures gentes constituere vnam gentem atque ciuitatem, et quae reliqua.

§. 808.

et systema ciuitatum.

Systema ciuitatum inde descendet, quoties plures gentes ad imitationem anarchiae vid. §. 653. se coniunxerunt. Est itaque *systema ciuitatum* societas inter gentes eum in finem constituta, vt finitis viribus pericula communia inuerterant.

§. 809.

Huius natura.

Systema itaque ciuitatum talia solummodo inuoluit, quae per relationem gentis ad gentem, qua tales possibilia. Ideoque ex eo, quod systema ciuitatum constitutum, non sequitur, vt 1) vt formae ciuitatum sint mutatae, 2) vt altera gens maiestatem suam amiserit, 3) vt princeps iuri suo in subditos renunciauerit. Et quae reliqua.

SCH. Plura, quae de systemate eo dicenda, ex natura pacti deducenda sunt v. g. responsio ad quaestionem: *vtrum singulis ciuitatibus liceat se a Systemate separare?* Et reliquae.

§. 810.

Qua salua directorium constitui potest.

Ex quo porro patet, systema ciuitatum esse societatem aequalem, quae non est sub imperio

stricte

ſtricte ſic dicto (§. 550. 551. 795.), fieri tamen poſſe, vt ad obtinendum ſyſtematis ſcopum (§. 808.) conſtituatur directorium ſyſtematis cui conceditur ius controuerſias, quae inter gentes vnitas oriuntur, componendi quia negatio ſubordinationis ad imperium negationem ſubordinationis ad directorium non inuoluit. (§. 551.).

§. 811.

Conſtituto eo directorio ex iis, quae demonſtrauimus, manifeſtae erunt veritates, quae ſequuntur. Cuius natura.

1) *Iurisductio directorio in ſyſtemate competens eſt conuentionalis.*

2) *Controuerſiae per naturam ſyſtematis a directorio componendae ſunt controuerſiae inter gentes, qua tales.*

3) *Controuerſiae illae a directorio ſecundum leges a ſyſtemate receptas ſunt componendae.*

4) *Iuri armorum a gentibus vnitis ſyſtemate conſtituto renunciatum quidem eſt ſed non nude.*

5) *Fieri poteſt vt inter gentes vnitas atque directorium conſtituatur nexus feudalis.* Et quae reliquae.

CAPVT III.

DE VIIS COMPONENDI CONTROVERSIAS INTER GENTES.

§. 812.

Controuerſiae inter gentes, qua tales, componuntur aut *interueniente* vi, aut *non*. *Si hoc*, Controuerſiae illae compo- *com.*

ni possunt prius pacto, aut voluntate litigantium.

componuntur solo pacto, et is componendi modus vocatur *amicabilis compositio*, quia *aut* voluntate litigantium controuersia componitur, *aut* voluntate litigantium decisio in alium transfertur.

§. 813.

Quae huius ratione distinguenda.

Si *illud* tractatus necessarii erunt (§. 416.) qui aut scriptis domi conceptis peraguntur, aut conuentibus, qui *congressus* vocantur, et qui aut per principes aut per obligatos status administros instituuntur. Inde *Commissarii*, *legati*, de quibus infra.

§. 814.

aut translatione in alium, inde compromissum et arbiter.

Si *hoc* ius decidendi voluntate litigantium transfertur aut *in sortem* vid. GRIBNERI *Pr. I. N. Lib. III. Cap. VII.* aut in *sententiam ab altero ferendam.* Pactum litigantium, quo haec fit translatio, vocatur *compromissum*, is, in quem ius illud translatum, qui aut collegium aut persona singularis, et translatio aut sit perpetua aut temporaria, vocatur *arbiter* et sententia ab arbitro lata *laudum* vide *du* MONT *Corps diplom. Tom. VIII. Part. I.*

§. 815.

Cuius natura.

Quibus ex notionibus et ex fundamentali iuris gentium propositione §. 794. demonstrata, facile patet. 1) *Iurisdictionem arbitro competentem esse conuentionalem.* Nec minus inde sequitur 2) *laudum controuersiam componere non ex voluntate arbitri sed ex pacto litigantium.*

§. 816.

Mediator quis et inde.

Qui amicabilem gentium controuertentium compositionem promouere studet vocantur *mediatores*: Iura mediatoris ex scopo mediationis, et

et ius ad eam mediationem ex §. 801. facile inferri possunt. vid COCCEII *Diss. de Mediatoribus.*

§. 817.

Controuersiae amicabiliter inter gentes componendae circa ea versari debent, quae a voluntate principum seu pacisentium dependent (§. 812.), et quia iuris naturalis est, non eligere duriora vbi leuiora sufficiunt, sequitur, vt amicabilis compositio violentae praeferenda (§. 795.). Controuersiae quae amicabiliter componi possint.

§. 818.

Si interueniente vi controuersiae inter gentes qua tales componendae manifestum erit, hacce solummodo per eos iuste fieri posse, qui habent ius armorum (§. 632.). Porro componi possint interueniente vi a quo?

§. 819.

Vis illa, quae controuersias inter gentes qua tales, componat, aut est *vis litigantium* aut *vis tertii.* Si *hoc* tertius ille tale ius accipiet aut ex dogmate §. 801. demonstrato aut iuris expletione ex pacto §. 814. definito vid. PVFFENDORF *de rebus gestis Frid. Wilh. Lib.* 18. §. 3. quae aut vis tertii.

§. 820.

Si vis litigantium aut unius aut reciproca. Si *illud*, descendent inde *repressalia*, quae sunt occupationes rei ad laedentem pertinentis, eum in finem factae vt sint medium coactiuum ad damni illati praestationem. Repressaliis itaque quis ea solum ratione vti potest, qua habet ius armorum (§. 818.). aut vis litigantium aut vnius inde repressalia.

SCH. Quaeritur de ratione, *qua repressalia a retorsionibus diuersa?*

§. 821.

§. 821.

aut vis reciproca inde bellum.

Si vis reciproca, oritur inde *bellum* in specie sic dictum, quod et *pro statu* et *pro actu* sumitur (§. 358.), et quod est, vel *iustum* vel *iniustum*. *Iustum* vocatur quod ea ratione geritur, quae regulis conueniens, *iniustum* quod ea ratione geritur, quae regulis repugnat.

§. 822.

belli iusti characteres quoad eum, qui bellum gerit.

Ex eo perspicue adparet, ab eo, qui vtrum bellum sit iustum determinaturus sit inquirendum esse *primo* in eum, qui bellum gerit, *secundo* in caussam ob quam bellum geritur, et *tertio* in modum quo geritur. Eius, qui iustum gerere potest bellum, character essentialis est, vt habeat ius armorum (§. 818.). Iustum itaque bellum gerere non potest, nisi qui Maiestatem habet, seu qui non est in subiectione ad imperium (§. 631. 632.), aut qui ex mandato eius, qui Maiestatem habet, agit (§. 429. seq).

§. 823.

Inde militis.

Is, qui arma ad gerendum bellum ducit, vocatur *miles* sequitur inde 1) vt nemo iusta ratione sit miles, nisi qui Maiestatem habet, aut Maiestatis auctoritate arma ducit (§. 822.) 2) vt aliud sit hostem esse, aliud militem (§. 364.).

§. 824.

Exercitus et cohortis natura.

Societas militum quae non armis solum ad bellum gerendum in omni casu necessariis, sed et ducibus in continua subordinatione vsque ad Maiestatem instructa, vocatur *exercitus* (eine Armee). Societas militum eiusmodi determinationibus non instructa, vocatur *Cohors* (ein Chor). vid. THOMASII *Diss. de minimo numero familiae et ciuitatis.*

§. 825.

§. 825.

Quoad cauſſam, ob quam bellum geritur, ſi ſit iuſtum ex ſupra dictis facile patebit vt cauſſa illa 1. ſit controuerſia inter gentes, ex cuius deciſione pendet conſeruatio et commodum gentis, qua talis, et 2. quae amicabiliter non poteſt componi (§. 817.). Characteres belli, iuſti quoad cauſſam

§. 826.

Quoad modum tandem, quo bellum, quod ſit iuſtum, gerendum, quaeſtiones ponuntur, quae principium, continuationem, et finem belli ſpectant. Quoad primum ponitur quaeſtio *de indictione belli* an ſit neceſſaria. *Indictio belli* eſt declaratio voluntatis ei, cum quo quis bellum gerere cupit facta, de bello gerendo. Quae declaratio ſe aut ad bellum pro ſtatu aut ad bellum pro actu ſumtum refert. *Illius* neceſſitas fluit ex §. 817. et huius neceſſitas ex §. 821. et quoad modum, quo geritur, et quidem in principio

COR. Deficiente indictione vis, ſi ſit iuſta, non erit bellum ſed inter repreſſalia referenda (§. 820.).

§. 827.

Id quod in continuando bello iuſtum eſt, ex fine belli iuris expletione legitime fluit. Quare, cum eiusmodi belli finis ſit, controuerſiam vi reciproca componere, ſequitur, *vt in tali bello continuando, id ſolummodo iuſtum ſit, quod ad ſui defenſionem et ad vires hoſtis infringendas neceſſarium, et quod ideae vis reciprocae non repugnat.* (§. 795.). in continuatione

§. 828.

Bellum quod cum violatione regulae §. 827. demonſtratae geritur, inter gentes vocatur *latrocinium*, ſeu *crudelitas bellica*. Crudelitas bellica quid?

SCH. Ex demonſtratis facile fluent reſponſiones ad quaeſtiones.

1) *An ſtratagemata in bello iuſto ſint licita?*

2) *An percuſſoribus vti permiſſum?*
3) *Quaenam arma ſint iuſta;*
4) *de iure interficiendi milites et hoſtes non-milites?*
5) *de iure in captiuitatem recipiendi milites et hoſtes non-milites?*
6) *de iure in perſona hoſtis, qui non eſt miles?*
7) *de iure in bonis et hoſtis et non-hoſtis?*

§. 829.

Natura pacti bellici

Eadem ex regula, et ex iis, quae ſupra de pactis metu initis demonſtrauimus facile erit inferendum *primo* requiſita pacti inter belligerantes initi, quod ſit iuſtum eſſe

1) vt is, qui ad promittendum cogit, habeat ius armorum, ſeu ius belli
2) vt obiectum pacti ſit tale, quod in ſtatu naturali ſub diſpoſitione promittentis
3) vt promiſſio ſit neceſſaria ad efficiendum, vt hoſtis ab inferendo malo maiori abſtineat

porro, obligationem ad eiusmodi pacta ſeruanda fluere ex officiis erga ſe ipſum, aut ex officiis erga ſocietatem.

§. 830.

et Indiciarum

Pactum inter belligerantes initum, quo actus hoſtiles ad certum tempus ſuſpenduntur ſunt *induciae*. Poſito hoc pacto aut ſtatus belli maneat, aut non, licet cauſſa belli nondum deciſa. Si *hoc* vocantur *armiſtitia* ſi *illud induciae in ſpecie ſic dictae*, quae vel *vniuerſales* vel *particulares*.

COR. Armiſtitia itaque non niſi iure maieſtatico iniri poſſunt, ius vero inducias in ſpecie ſic dictas in eundi iuris expletione ex fine belli deſcendere poteſt (§. 829.)

SCH. Dicatur in praelectionibus
1) de pacto neutralitatis.
2) de pacto de mutuo extradendis et redimendis captiuis (das Cartelle.)

3) de

3) de deditionibus pactitiis
4) de pacto pro auertendis incendiis et quae reliqua.

§. 813.

Qui debellatis hostium viribus superior existit, vocatur *victor*. Qui ex aduerso viribus fractus inferior discedit, victus. Ipsa per actus bellicos obtenta virium superioritas *victoria* et inferioritas *cladis* dicitur. Victoria est vel *vniuersalis* seu *completa* vel *particularis* seu *incompleta*. Fundamentum diuisionis exhibet. §. 824. Tandem de fine belli primo de victoria

§. 832.

Iura victoris in victum eiusque bona iuris expletione ex fine belli deducenda sunt. (§. 827.). inde iura victoris

SCH. Quaer.

1) *de iustitia homagii victori praestandi, quae fluit ex regula: qui est in possessione regni habetur pro Rege.*
2) *an victoria habeat vim rei iudicatae?*
3) *an captus sit seruus victoris?*
4) *an victor succedat in iura antecessoris?*

et quae reliquae.

§. 833.

Conuentio, qua bellum pro finito declaratur, vocatur *pax*. Inita itaque pace non bellum solum cessat, sed et caussa belli decisa est (§. 821.). deinde de pace

§. 834.

Nec minus inde sequitur 1. vt ius ineundi pacem ei solummodo competat, qui habet ius belli. (§. 829.) 2. vt non victoria sed pax belli det finem (§. 831. 833). 3. vt pax habeat vim rei iudicatae, et quoniam pax est pactum bellicum 4. vt obligatio ad pacem seruandam ex principio §. 829 posita fluat. Consectaria

CAPVT IV.

DE IVRE CIRCA LEGATOS.

§. 835.

Legatorum necessitas

Ex iis, quae supra exposuimus, satis superque elucet, necessarium fieri posse, vt gentes de negotiis publicis inter se agant. Hac ex caussa aut vniuersae gentes conueniunt, aut non. *Illud* fieri non potest (§. 790.). Si *hoc* aut ii conueniunt, qui gaudent maiestate gentium, aut personae quaedam, quibus Imperantes gentium eiusmodi potestatem concedunt (§. 705.). *Illud* commodum ciuitatis paucies permittet (§. 722 ff., vt itaque *hoc* fiat, necesse erit.

§. 836.

Legatus quis

Is qui a gente ad gentem mittitur, vt de negotiis publicis tractet, vocatur *Legatus*.

SCH. Differunt itaque *a commissariis*, qui ab Imperantibus ad subditos mittuntur, et a *deputatis*, quos subditi ad Imperantes mittunt.

§. 837.

Ius mittendi legatum

Facile inde patet, *ius mittendi legatum esse maiestaticum*, et *ex maiestate legitime fluere ius mittendi legatum* (§. 791. 706).

COR. Legatus obligationem suam a subiecta, quod gaudet maiestate, habet. Minime itaque eae obligationes ex natura pacti, sed ex idea officialis ciuitatis deducendae sunt (§. 705. 706). Ergo de officialibus supra demonstrata ad legatorum obligationes ad commodanda sunt.

COR. II. Obligationes mandatarii ex natura pacti fluunt (§. 429) ad sententiam ergo eorum, qui legatum esse mandatarium, et obligationes legati ex man-

mandatarii idea deducendas esse affirmant, non accedo. Vid. HERTII *Tract. de superiorintate territoriali.*

§. 838.

Vt gentes legatos, qui missi sunt, admittant, vsque, quoties non nisi iuribus, quae quatenus sunt legati, habent, vtuntur non inferant mala, quatenus res in abstracto spectatur, est iuris perfecti. Gens enim ex iure gentium habet ius mittendi legatum (§. 837). Gens igitur, qui legatum a gente missum non admittit, quatenus res in abstracto spectatur, agit in alterius gentis contemtum (§. 329). Legati itaque admissio, quatenus res in abstracto sumitur, et iuris perfecti (§. 328.). Q. e. p. eius admissio et inuiolabilitas est iuris perfecti

Legatus, qui non nisi iuribus, quae quatenus legatus est habet, vtitur, iuri gentium conuenienter viuit. Ideoque gens, ad quam missus, quatenus res in abstracto spectatur, non habet ius legato inferendi mala (§. 792). Ergo et iuris perfecti est, vt tali legato non inferat mala. Q. e. a.

COR. Recte ergo GROTIVS Lib. II. cap. XVIII. §. 1 non-admissionem legati inter iustas seu sufficientes belli causas refert.

SCH. Ad ea, quae GVNDLINGIVS in I. N. et G. Cap. XXXV. §. 158. et BRESBEVTA de iure legationis statuum imperii in contrarium adduxerunt, in praelectionibus sumus responsuri.

§. 839.

Legatus aut a gente a qua missus est dignitatem praecedendi accepit, aut eam non accepit, *si hac* vocatur *Residens*, *Agens* (Resident, Agent). Si *illud*, aut cum charactere repraesentatiuo, quo nimirum legatus repraesentat gentem, a qua missus, *aut* sine eo charactere repraesentatiuo. *Illi* vocantur *Ambassadeurs*. Gesandte. *Legati primi* Legatorum species.

ordinis ſtricte ſic dicti, et ſimul vel *ordinarii* vel *extraordinarii*, qui definitum modo expediant negotium. Hi vocantur *Envoyés*, Abgeſandte, *ablegati*.

§. 840.

Sanctitas legati quid

Sequitur inde vt legati ſtricte ſic dicti (Ambaſſadeurs), quia repraeſentant gentem, a qua miſſi, ſint in territorio alterius gentis, ad quam miſſi, licet non ſint ſub eius iurisdictione territoriali (§. 792. 795.). Inde *Sanctitas legatorum*.

§. 841.

Sanctitas itaque legati poni nequit, niſi gens, ad quam miſſus iurisdictioni ſuae territoriali in legatum renunciauerit. (§. 681. Cor. 1.). Quare, cum per ius naturae nemo vt iure ſuo renunciet, cogi poſſit (§. 356), conſequens eſt, vt legatus in alterius territoria ad ſanctitatem illam non poſſit prouocare, niſi gens ſeu maieſtas dictae iurisdictioni renunciauerit.

COR. Colligimus inde

1) Neceſſitatem litterarum, quae vocantur *Paſeport*
2) eas litteras diuerſas eſſe a *credentialibus* quae conſtituunt mandatum
3) Aliud eſſe legatum admittere, aliud legatum vt legatum in ſpecie ſic dictum recipere.
4) Limites ſanctitatis ex natura renunciationis fluere. *Quod ad immunitates clericorum adcommodandum.* Et quae reliqua.

FINIS IVRIS PVBLICI
VNIVERSALIS.

Ele-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0500
DFG

ELEMENTA
IVRIS CIVILIS PRIVATI
VNIVERSALIS.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0501
DFG

ELEMENTORVM
IVRIS CIVILIS PRIVATI VNIVERSALIS
PROOEMIVM

§. 1.

Ius naturae esse Philosophiam de iis, quae ad Iurisprudentiam pertinent; satis demonstravi, et in systemate iuris naturalis notiones actionum atque rerum quae sunt iurisprudentiae obiecta, inductionis ope, methodo Auditoribus commoda, formaui et inde deriuata sunt iuris naturalis stricte sic dicti atque iuris socialis et priuati et publici dogmata. Iam animus est talem inductorum atque demonstratorum construere nexum, quo faciliori negotio vsum, quem ius naturae in explicandis et adplicandis legibus positiuis praestat, et qua ratione a legislatoribus aliquid additum, et iuri communi detractum, ad ius ciuile efficiendum, possimus perspicere. Et eo consilio systematicam hancce tractationem *ius ciuile priuatum vniuersale* vocaui. Ratio instituti.

§. 2.

Intelliges inde, mentem meum non esse hac in systematica tractatione aliquid noui determinatique iuris atque obligationis proponere, in statu enim ciuitatis priuato pactum est, quod in iure naturali pactum, et dominium, quod in iure naturali dominium vocatur, et quae reliqua. Et exercitium iuris per Magistratum, quod in iure publico vniuersali euolutum, in statu ciuitatis priua- Vsus eius.

priuato nouas non accipere potest determinationes: sed vt Auditores, quibus notiones atque dogmata iuris naturalis primo simplici ac leui via tradita sunt, eo ducantur, vt tradita illa eo possint perspicere nexu, quo veteres Iurisprudentiae conditores cogitarunt, ad illos, quos posuimus, inde capiendos fructus. Eum nexum construamus breuiter.

SECTIO I.

DE SCIENTIA IVRIS.

CAPVT I.

DE IVRIBVS EORVMQVE DIVERSITATE.

§. 3.

ius quod hoc loco valet definitur.

In statu ciuitatis priuato sermo solum est de iure cogendi. Ideoque ius, de quo hoc loco sermo, est ius alterum ab aliquo excludendi.

§. 4.

quod est vel personale vel reale.

Hoc ius aut ex eo descendit, quia alter nobis obligatus, aut quia ius, quemcunque ab eo, de quo sermo est, excludendi adquisiuimus. *Illud*, vocatur *ius personale*, et *hoc*, *ius reale* vid. Cap. IV Sect. I. Partis Gen. I. N.

SCH. Ratio nominum est, quia illud aduersus eum solum exerceri potest, qui nobis obligatus, hoc vero aduersus quemcunque possessorem, qua ex caussa dicitur, rem ipsam nobis esse deuinctam.

§. 5.

§. 5.

Quoties itaque de iure cogendi sermo est, toties inter ius reale et personale non datur tertium. (§. 4). Inde regula iuris ciuilis priuati: *quodlibet ius aut est personale aut reale* (§. 3.) Inter quae non datur tertium.

SCH. Porro inde patet, fundamentum huius diuisionis non esse obiectum, circa quod ius versatur, sed fundamentum, ex quo iura descendunt.

§. 6.

Quoad modum habendi iura et personalia et realia nostra esse possunt et personaliter et realiter (§. 428 I. N.), id est, aut sine libertate alienandi, aut cum libertate alienandi. Si *prius* non sunt transitoria in haeredes, si *posterius* in haeredes sunt transitoria. diuersas tamen qualitates habere possunt.

COR. En! qualitates iurium, quae minime species iurium constituunt.

CAPVT II.

DE IVRE PERSONALI EIVSQVE ORIGINE.

§. 7.

Quoties habemus ius personale in alterum, toties nobis competit, ius ab altero postulandi vt nobis id praestet, ad quod nobis obligatus (§. 4.) aut ad dandum aut ad faciendum. Descendit itaque inde ius postulandi, vt idem nobis praestet debitis qualitatibus, iusto tempore atque loco (§. 94. I. N.). Hinc obligationi alter aut conuenienter viuit aut non. Si hoc aut in culpa versatur aut non. *Si hoc* praestatio ei sit impossi- Iuris personalis extensio.

possibilis. Quare cum ad impossibile nulla detur obligatio (§. 91. I. N.), et quoties ex altera parte non est obligatio ex altera non detur ius personale (§. 4.), consequens est, vt hoc in casu cesset ius postulandi vt praestet, quod interest. (§. 333. I. N.). Si *illud* alter illi erit in culpa de damno quod alter inde sentit. (§. 188. I. N.), hinc itaque inde descendet ius vt ille omne quod interest praestet (§. 334. I. N.).

COR. Sequitur inde regula: qui obligatus est ad alteri aliquid praestandum, id est, ad dandum vel faciendum, is obligatus quoque est, vt adhibeat omnem in praestando diligentiam (§. 94. §. 195. I. N.) neglecta ea diligentia erit talis, qui versatur in culpa de incommodo, quod alter inde sentit. Inde hinc descendet ius postulandi, vt omne quod inter est praestet.

§. 8.

et fundamenta. Eo ex fundamento, ex quo obligationes illae oriuntur, descendunt quoque iura personalia. Oriuntur itaque aut immediate ex lege, id est, iuris expletione aut ex facto, et sic hoc aut ex pacto aut ex turbatione.

§. 9.

Et quidam a) iuris expletio. Iuris expletione iura descendunt, quoties oriuntur ex principio satis demonstrato: *ius ad finem dat ius ad media sufficientia.* Finis, ad quem habemus ius, aut est finis naturae aut finis status, iusto titulo adquisiti. Inde iura personalia, quae vocantur iura *quasi ex contractu.*

§. 10.

b) Turbatio. Ex turbatione, de qua (§. 322. ff. I. N.) turbato oritur ius, a turbatore postulandi vt damnum et immediatum praestet (§. 334. f. I. N.), et

et quidem, quoties restitutio possibilis, per restitutionem, ea, quoties non possibilis in subsidium per satisfactionem (§. 335. I. N.). Ea turbatio est vel nuda vel moraliter id est, vel dolose vel culpose agendo facta quae vocatur *delictum*, et quidem *verum*, quoties dolus *quasi-delictum* quoties culpa concurrit. Nuda turbatio turbato dat solummodo ius damni praestationem postulandi, delictum vero praeter illud ius, ius puniendi (§. 338 ff. I. N.).

§. 11.

De pacto eiusque natura dictum est (§. 393. ff. I. N.) et oritur inde ius pactitium, id est, ius postulandi vt promittens promissum praestet. Tale pactum est vel vnilaterale vel bilaterale (§. 438. I. N.). De vnilateralibus vide (§. 478. et 479. I. N.) de bilateralibus (§. 480. ff. I. N. c) Pactum

SCH. De liberatione ab ea obligatione agit §. 439-443. I. N.

CAPVT III.

DE IVRE REALI EIVSQVE ORIGINE.

§. 12.

Quatenus habemus ius reale eatenus habemus ius quemcunque ab ea re excludendi (§. 4.). Hocce ius aut cum iure de re illa disponendi connexum est, aut cum eo iure nondum est connexum. (§. 445-448. I. N.). Si illud vocatur *ius reale affirmatiuum*, si hoc *ius reale negatiuum*. Ius reale est vel affirmatiuum vel negatiuum

§. 13.

§. 13.

Origo iuris negatiui.

Non datur iuris realis negatiui fundamentum, nisi iuris expletio. Quoniam eim ius reale negatiuum nondum connexum est cum iure de re, in qua habemus ius, disponendi, manifestum est, rem, in qua nobis solum competit ius reale negatiuum, a nobis nondum esse adquisitum (§. 444. I. N.), ideoque, quoties solummodo ius illud reale negatiuum adquisitum, toties deficere et rei occupationem et rei traditionem. (§. 462 ff. I. N.). Est itaque nudum ius quod aut pacto, aut turbatione aut iuris expletione adquisitum. Quare cum ex pacto et turbatione, quatenus sunt talia, solummodo descendant iura personalia (§. 410 et 11.), consequens est, vt tale ius reale negatiuum solummodo ex fine iuris quaesiti iuris expletione descendere possit.

SCH. Sic ex iure personali iuris expletione ius occupandi, quod est tale ius reale, descendere potest. (§. 493. I. N.). Ius pactitium ex pacto hereditario adquisitum mortuo promittente iuris expletione fit ius hereditarium (§. 497. I. N.) Ius testamento, vel ex maximo amore delatum mortuo testatore atque domino iuris expletione fit ius hereditarium (§. 500 ff. I. N.) et quae reliqua.

§. 14.

Species iuris realis affirmatiui.

Quoad rem distinguimus id, per quod est tale seu *proprietatem* eius, quam *substantiam* seu *faciem* rei vocant, et consectaria, seu emolumenta quae ex re salua manente eius substantia seu facie percipere possumus. Inde species iuris realis affirmatiui, ius de ipsa rei substantia seu facie disponendi, quod vocatur *dominium*, et ius dominum a libertate de rei substantia disponendi excludendi, aut in scopum vtilitatis nostrae, et vocatur

catur *seruitus*, aut in scopum securitatis crediti et vocatur *pignus*.

COR. Dominium et personaliter et realiter, seruitus et personaliter et realiter, pignus et personaliter et realiter sumi potest (§. 6.).

§. 15.

Quatenus quis habet ius de re quadam dispo- Consectarium iuris realis affirmatiui primum.
nendi, eatenus quoque habet ius actum in re illa habendi, id est, ius rem illam possidendi (§. 449. I. N.). Inde fluit ius petendi rei possessionem, et ius vindicandi (§. 450. I. N.)

COR. Inde patet: Dominum habere ius ipsam rei substantiam vindicandi, et reliquos ius actum iuris sui vindicandi (§. 14.). Ex quo iuris expletione ius ipsam rei substantiam vindicandi, descendere potest, et quae reliqua.

§. 16.

Quatenus quis habet ius reale affirmatiuum, secundum.
eatenus res ad *to* suum eius pertinet, seu in bonis eius est (§. 277. I. N.). Inde res quoad substantiam est in bonis domini, quoad vtilitatem in bonis eius, qui adquisiuit seruitutem, quoad securitatis praestationem in bonis eius, qui adquisiuit ius pignoris (§. 14.).

§. 17.

Ex quo porro patet, qua ratione dicendum, tertium.
ius reale affirmatiuum determinare ius alienandi (§. 451.).

§. 18.

Satis inde clarum est, necesse esse, vt in ori- Origo iuris realis affirmatiui.
ginem iuris realis affirmativi inquisiturus distinguat, adquisitionem iuris adquirendi ius reale, seu

seu *titulum* et adquisitionem ipsum rei, seu *modum adquirendi*. Titulus adquiritur aut *iuris expletione*, aut *pacto* aut *turbatione*, et modus adquirendi est aut *occupatio* aut *traditio* (§. 461 ff. I. N.)

CAPVT IV.

DE IVRIBVS IN RELATIONE OBIECTIVA CONSIDERATIS.

§. 19.

Iura sunt vel personarum vel rerum.

Obiectum iuris cogendi, de quo hoc loco sermo, est tale, quid ex hominum pendere potest arbitrio. Ideoque aut est homo aut res ab homine diuersa. Inde diuisio: *Iura* sunt vel *personarum* vel *rerum*. Quae est diuisio ex relatione obiectiua, ergo nec efficit veras species nec diuersas iurium qualitates, (id, quod ex logicis patet.)

§. 20.

quae vel personalia vel realia.

Quare, cum ius aut personale aut reale (§. 4.); legitimum erit consequens, et iura personarium et iura rerum esse vel personalia vel realia.

§. 21.

quod magis euoluitur.

Quemadmodum in re ab homine distincta distinguimus substantium seu proprietatem id est id, per quod est tale et consectaria, sic etiam in homine distinguimus substantiam, quae est vel *physica*, seu id, per quod est homo vel *moralis*, seu id, per quod est homo in tali statu, et ea, quae per hominem fieri possunt. Ponamus, nos ad-

adquisiuisse ius a determinato homine postulandi vt nobis aliquid faciat, quia ad idem faciendum nobis aut iuris expletione, aut pacto, aut turbatione obligatus, hinc ius illud personarum erit personale (§. 4. 8.). Ponamus a nobis adquisitum esse ius quemcunque excludendi a libertate de determinati cuiusdam hominis statu disponendi, ius illud personarum erit reale (§. 4.).

§. 22.

Ius illud quemcunque excludendi a libertate de determinati cuiusdam hominis statu disponendi, aut cum iure de eiusdem hominis statu sua pro voluntate disponendi connexum est, aut non. Illud est *dominium personarum* (§. 14), huius iuris scopus est *aut* vtilitas nostra, et est *seruitus personarum* (Sect.), quae est in *specie talis*, quoties de vtilitate personae, et *subiectio socialis*, quoties de vtilitate politica seu societatis sermo est; *aut* securitas crediti et est *oppignoratio personarum.* (Sect.), inde doctrina de obsidibus, captiuis et quae reliqua. Species iuris realis personarum.

COR. Ius itaque sociale iura realia in relatione ad homines explicauit.

SECTIO II.

DE

IVRISPRVDENTIA IVDICIALI.

§. 23.

Iudex quis

In ſtatu ſubiectionis, ideoque in ſtatu ciuitatis priuato iura cogendi iuſte non exercentur niſi per *ſuperiorem*, qui ea in relatione vocatur *iudex* (§. 631. 670. I. N.), cui a ſumma poteſtate ius Leges ad facta ſubditorum cum effectu adplicandi, quod vocatur *iurisdictio*, delatum (§. 723. ſſ. I. N.).

§. 24.

eius requiſita.

Ex quibus patet, neceſſe eſſe, vt eiusmodi iudex ſit 1) *competens* et ratione perſonae et ratione cauſſae (§. 725. Cor. 2. I. N.), 2) *habilis*, quae habilitas et ratione intellectus et ratione voluntatis adeſſe debet.

§. 25.

arbitrium iudicis quid.

Index qui leges ad facta adplicat, pronunciat quod obuia in controuerſia ſit iuſti vel iniuſti, ſed iuſtum in abſtracto eſſe poteſt, quod dato in caſu; id eſt, poſita colliſione iniuſtum. Ex quo ſequitur, iudicem, qui ſit habilis, leges non ea ratione ad facta adplicare, qua ſunt in abſtracto leges, ſed qua dato in caſu, ſeu poſita in colliſione veram legis ſeruant naturam. Intelligimus inde, quod ſit *arbitrium iudicis*. Ius nimirum leges

ges per interpretationem et emendationem ad factum ea ratione adcommodandi, qua per legum colliſionem fieri debet.

§. 26.

Finis iuris, cuius perſecutio fiat in iudicio, aut eſt *intereſſe publicum*, aut *intereſſe priuatum*. *Priori caſu* ſuperior ſuum ius exercet, *poſteriori caſu* priuatus ſuum ius per iudicem exercet. Illud *iudicium* eſt *informatiuum*, quod *inquiſitorium* vocatur, quoties eſt imputatorium, et hoc *iudicium* in ſpecie vocatur *ciuile*. Iudicium eſt vel informatiuum vel ciuile.

§. 27.

Quum porro ius aut eſt perſonale aut reale (§. 5.) conſequens vt *iudicium et informatiuum et ciuile ſit vel reale vel perſonale*. vel perſonale vel reale.

§. 28.

Ius perſequendi in iudicio, quod ſibi debetur vocatur *actio*, et ordo in iure ſuo iudicis auctoritate perſequendo obſeruandus *proceſſus* accepit nomen. Inde *proceſſus informatiuus*, de quo quatenus eſt *imputatorius* (de quo Sect. II. Part. gen.) et *ciuilis* (de quo §. 722 ff. I. N.) Actio et proceſſus.

§. 29.

Praeiudicia ſunt a quorum deciſione reliquarum quoque quaeſtionum deciſio dependet. Ex quo facile intelligitur quid *actio praeiudicialis* et *principalis*, quae vel *realis* vel *perſonalis* (§. 27). Actio vel praeiudicialis vel principalis.

§. 30.

de executione. Quae de actu iudiciali, quo sententia a iudice lata ad actum ducitur, et de quaestione an id secundum iustitiam commutatiuam, vtrum secundum iustitiam distributiuam fiat, dicenda, satis euoluta sunt (§. 232. ff. I. N.)

SATIS.

ELE-

ELEMENTA
IVRIS ECCLESIASTICI
VNIVERSALIS.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0515
DFG

ELEMENTA
IVRIS ECCLESIASTICI VNIVERSALIS.

CAPVT I.

DE
ECCLESIA ATQVE IVRE ECCLESIASTICO IN GENERE.

§. 1.

Applicemus porro leges naturales ad ſocietatem, quam eccleſiam vocant; ante vero, quam ipſam aggredimur applicationem, rationem inſtituti indicemus, ne, quae dicturi ſumus, in malam interpretentur partem lectores. Forum naturale aliud eſſe conſcientiae, aliud externum, diximus §. 159. Ergo et eccleſia, tam in foro conſcientiae, quam in foro externo ſpectari poteſt. Quoniam vero non Ethicam, forum conſcientiae explanantem, ſed ius naturae hic pertractamus, de iis ſolummodo dicturi ſumus, quae in foro externo circa eccleſiam iuſta atque iniuſta. Sed fortaſſe dixerit quispiam, eccleſiam veram ſemper in foro conſcientiae eſſe ſpectandam, ſalua tamen res mea erit, quoniam in foro externo non dicitur de vera eccleſia, ſed de iis, quae circa eccleſiam iam conſtitutam iuſta atque iniuſta. Quae cum ita ſint, permittas, quaeſo, vt ea diſtinguamus, quae in iure eccleſiaſtico neceſſario diſtinguenda. Ratio inſtituti exponitur.

§. 2.

Omnes omnino homines tam ad cultum interum, quam externum, deo praeſtandum obli- Omnes omnino homines obligati

sunt ad religionem.

gati sunt (§. 286. Cor. I. N.). Tam cultum externum, quam internum, actionibus quibusdam deo praestare debent homines (§. 286. I. N.), quae singulares atque determinatae sunt. Sic hisce cum principiis coniugamus illud metaphysicum, vi cuius a perfectione, quae variis constituitur, ad ordinem valet consequentia, et illud iuris naturalis, vi cuius omnes homines actiones suas ad perfectionem dirigere tenentur (§. 144. I. N.); manifestum erit, omnes omnino homines, vt deum determinato quodam modo colant, esse obligatos. Eiusmodi determinatus deum colendi modus vocatur *religio*. Abunde itaque sequitur, omnes homines ad religionem esse obligatos.

COR. I. Religionis character est cultus deo praestandus. Cultum deo praestamus, quatenus actionibus nostris venerationem erga deum declaramus (§. 284.). Ergo essentialis religionis character est conuictio de perfectionibus diuinis, et huius conuictionis declaratio per actiones nostras facienda (§. cit.). conf. §. 285.

COR. II. Quoniam porro cultus est vel externus, vel internus (§. 286); religionem etiam in externam et internam diuidere possumus.

§. 3.

Religio est vel vera vel falsa.

Conuictio de perfectionibus diuinis est vel vera, vel apparens (per princip. Log.), si posterius, falsas etiam deo affingere possumus perfectiones, quod vero priori repugnat. Quatenus a falsis deo affictis perfectionibus ad agendum mouemur, cultus vocatur *falsus*; cui *cultus verus* est contrarius. Ergo et religio est vel *vera*, vel *falsa*.

COR. I. Quo plures igitur in religione falsas deo perfectiones affingimus, eo maior est religionis falsitas.

COR.

COR. II. Quoniam porro religio falsa superstitiosa est (§. 280. I. N.), sequitur, vt eiusmodi religio iuri naturali repugnet (Cor. §. cit.)

§. 4.

Quomodo is, qui sibi aliquid vt malum repraesentat, ad id non possit cogi.

Ad ea, quae quis sibi, nec culpose, nec dolose agens, vt mala repraesentat, externe non potest cogi. Qui enim ea, quae nec culpose, nec dolose agendo sibi vt mala repraesentat, agit, ille conatum leges naturales violandi ostendit (§. 93. 127. I. N. Quamobrem, cum neminem, vt leges naturales violet, possimus cogere (§. 150. I. N.), fieri etiam non poterit, vt quis habeat ius alterum externe cogendi, vt ea agat, quae nec culpose, nec dolose agendo sibi vt mala repraesentat (§. 151. I. N.)

COR. Tam actio culposa, quam dolosa requirit ignorantiam vincibilem (§. 188. 195. I. N.) Ignorantia in se vincibilis hypothetice inuincibilis esse potest (§. 185. Cor. 2. et 3. I. N.), fieri ergo et potest, vt quis nec culpose, nec dolose agendo, bona, vt mala, sibi repraesentet. Ergo et his sub determinationibus, quod in commate demonstratum, valebit.

§. 5.

Ad religionem non datur coactio.

Illis sub determinationibus fieri non potest, vt aliquem ad religionem vel internam vel externam cogamus. Quatenus enim religionem internam spectamus, fundamentum ipsius est conuictio de perfectionibus diuinis (§. 870. Cor. 2. I. N.) Sed conuictio est intellectus operatio, quae non sub coactione externa (§. 42. I. N.), ideoque rationi repugnat, aliquem ad religionem internam cogere. Q. e. p.

Ponamus porro, aliquem dictis sub conditionibus ad religionem externam cogere, licitum

esse, consequens erit, vt inter licita referri possint, quae legibus naturalibus repugnant (§. 4. I. N.) Quoniam vero hoc absurdum est, sequitur, fieri non posse, vt quis illis sub determinationibus ad religionem externam cogatur. Q. e. a.

COR. Imperanti competit ius cogendi (§. 672. I. N.), ergo in religione non datur imperans.

SCH. Idem placuit B. LVTHERO *Tom. 2. Ienens. fol.* 180 dicenti: liberum quiddam est credere, imo quiddam diuinum in spiritu, externa igitur vi cogi nec potest, nec debet. Conf. THVANVS Lib. 16. *historiarum.*

§. 6.

Ergo nec ius in conscientiam.

Si velis *conscientiam* interpretari iudicium hominum de officiis, quae deo deberi putant, habebis veritatem propositionis: *in foro humano nemo habet ius in conscientiam hominum.* Libertas est coactionis oppositum (§. 43. 52. I. N.) Intelligimus itaque, quid sit *libertas conscientiae*, et qua ratione conscientia sit libera.

§. 7.

Religiosi definitio.

Qui habet conatum efficacem officiis suis in religione electa conuenienter viuendi, *religiosus* vocatur.

COR. Religionis character est cultus deo praestandus (§. 2. I. N.) Religiosus igitur sua ex sententia deum amat, timet et quae sunt reliqua (§. 291. Cor. 1. I. N.)

§. 8.

Religionis diuersitas est contra securitatem.

Qui non dolose agendo religionem quandam eligit, is religionem electam optimam esse iudicat (§. 46. 49. I. N.), in ea igitur est opinione, dissentientes non eum deo praestare cultum, quem debent (§. 2.). Si itaque sua in religione religiosus

sus est, in dissentientibus aliquid appercipit, quod auersatur (§. 7. Cor. et 288.), ideoque hosce odit (§. 301. Cor. 2. I. N. Hinc euidens est, fieri posse, vt religionis diuersitas securitati externae repugnet (§. 539. et §. cit. I. N.).

SCH. Hoc ex principio responderi potest ad quaestionem: quando, et quibus sub conditionibus a diuersae religionis hominibus contrahi possit matrimonium? vid. CARPZOVIVM in definit. Eccles. L. II. T. I. def. 6. n. 18.

§. 9.

Homines vt, quantum fieri potest, securitatem etiam externam quaerant, obligati sunt (§. 539. Cor. 1. I. N.), ergo et omnem, quantum fieri potest, dissensum in religione euitare debent (§. 8.). Quoniam vero aliquem vi quadam externa ad religionem cogere, legibus naturalibus repugnat (§. 5.), hac in re nil facere licet, quam vt aliis motiua ad consensum in religione suppeditemus (§. 43. Sch. I. N.) E. in religione quaeramus consensum.

COR. Motiua, quibus quis persuaderi potest, sunt repraesentationes optimi (§. 36. 40. I. N. Nil igitur hac in re facere licet, quam efficere, vt alteri, nostram religionem esse optimam, possint cognoscere. *Conf. ea, quae in logica de methodo conuincendi dicuntur.*

§. 10.

Coetus eorum, qui de religione consentiunt, *ecclesiae* accepit nomen. Quid ecclesia.

COR. I. Rationi itaque repugnat, aliquem ad ecclesiam cogere (§. 9.)

COR. II. Ergo et ecclesia, qua talis, et quod ad interna, sub imperio esse nequit (§. 873. Cor.), ideoque non est ciuitas, seu respublica (§. 655.). Ex quo simul manifestum est, rationi repugnare, vt in eccle-

ecclesia sint imperantes atque subditi. Is itaque de ecclesia conceptus, quem pontificii habent, rationi contrarius est. Conf. Ill. PERTSCH in Elem. Iur. Can. Lib. I. T. I. et GROTIVS I. B. et P. Lib. II. Cap. XXII. §. XIV. n. 1.

§. 11.

Varia, quae in ecclesia distinguenda.

Homines, ecclesiam constituentes, de religione (§. 878.), ergo de determinato deum colendi modo (§. 870.), ideoque de cultu deo praestando consentiunt. In ecclesia itaque considerari potest 1) cognitio de dei perfectionibus, ex qua *dogmata* ecclesiae fluunt; 2) modus hisce conuenienter agendi (§. 285.). Ecclesiam igitur constituentes tam de dogmatibus, quam de modo his conuenienter agendi, consentire debent. Necesse itaque est.

1) Vt dogmata intelligant.

2) Vt modum hisce conuenienter viuendi cognoscant.

3) Vt tam illa, quam hunc debito tempore in memoriam possint redigere.

COR. Manifestum inde est, duplici ex ratione fieri posse, vt ecclesiae sint diuersae ratione nimirum dogmatum, et ratione modi hisce conuenienter viuendi.

§. 12.

Ecclesia est societas.

In omnibus actionibus ordinis ratio habenda est (§. 629. Cor 1. §. 13. et 15. I. N.). Omnibus igitur, qui de religione consentiunt, et qui *ecclesiae membra* vocantur. competit ius efficiendi, ne quid a ceteris in ecclesia contra ordinem admittatur (Cor. 2. §. 10.). Ergo et ecclesia est societas (§. 521. I. N.), eaque aequalis (§. 550. 5. I. N.), atque ideo collegium (§, 678. Cor. 2. I. N.)

COR.

COR. Quae ergo (§. 762. I. N.) de collegio dicta, ad ecclesiam adcommodari, et per Cor. 1. §. 10 et 9 cum Cor. magis determinari possunt.

§. 13.

Ius efficiendi, ne quid in ecclesia, qua tali, contra ordinem fiat, vocatur *potestas ecclesiastica*. Ergo et ecclesiae eiusmodi potestas inest (§. 12.) Quid potestas ecclesiastica.

COR. Potestas igitur ecclesiastica ecclesiam iam determinatam pro fundamento habet. Ex quo sequitur, vt ex potestate ecclesiastica ius ea, quae in ecclesia determinata sunt, mutandi, inferri nequeat. Vid. §. 6.

§. 14.

Varia esse negotia ecclesiastica, docet §. 11. Ergo ex §. 10. sequitur, ecclesiae membra, vt determinata quaedam negotia certis personis committant, per ius naturae esse obligata. Oriuntur inde munera (§. 704. I. N; quae *ecclesiastica* vocatur, et *personae ecclesiasticae*. Quid munus ecclesiasticum.

§. 15.

Duplex igitur in ecclesia spectari potest personarum nexus, nexus scilicet membrorum ecclesiae cum potestate ecclesiastica, et nexus membrorum ecclesiae inter se, non habito respectu ad potestatem ecclesiasticam. Prior in ecclesia vocatur *publicus*; posterior *priuatus*. Ex illis concipitur nexus in ecclesia publicus et priuatus.

§. 16.

Leges vocantur *ecclesiasticae*, quibus negotia nostra in ecclesia attemperare debemus. Ergo scientia de legibus ecclesiasticis *ius ecclesiasticum*, quatenus terminus systematice sumitur dici potest (§. 359. I. N.). Nexus personarum ecclesiam Inde oritur ius ecclesiasticum tam publicum quam priuatum.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0523
DFG

siam constituentium est vel *publicus*, vel *priuatus* (§. 883.). Ergo et *ius ecclesiasticum* est vel *publicum*, vel *priuatum*, et quidem *vniuersale*, si scientia illa est philosophica, id est, rerum ex notionibus deducta.

COR. In iure ecclesiastico publico doctrinam de potestatis ecclesiasticae natura, subiecto et limitibus, et in iure ecclesiastico priuato officia et iura ecclesiae membrorum, qua talium, sine respectu ad potestatem ecclesiasticam explicare debemus.

§. 17.

Noua determinatio ecclesiae ex statu ciuitatis.

Hactenus ecclesiam sine respectu ad ciuitatem considerauimus. Illis praemissis quaeramus, *an*, *si ecclesia vt societas in ciuitate existens consideratur*, *ea*, *quae de ecclesia*, *in se spectata*, *diximus*, *sint limitanda?* Quae in iure naturali vera sunt, in ciuitate etiam vera esse debent. Ex quo manifestum est, omnia, quae de ecclesia hactenus diximus, etiam de ecclesia, quatenus in ciuitate existit, valere. Quoniam vero ciuitatis imperanti competit ius omnia, quae in ecclesia fiunt, ita moderandi, vt scopo ciuitatis non sint contraria (§. 667.) seq.); sequitur, vt ciuitatis imperanti etiam competat ius efficiendi, ne in ecclesia aliquid fiat, quod securitati ciuitatis contrarium.

COR. Ergo et concipimus nexum ecclesiae cum ciuitate, quem cum nexu ecclesiae publico possumus coniungere (§. 15. et 661. I. N.)

§. 18.

Quid ius circa sacra.

Actiones externae, ad quas ecclesia inducit, *sacrae* dicuntur. Qua ex ratione ius eiusmodi actiones ita moderandi, ne illis aliquid fiat, quod ciuitatis securitati contrarium, *ius circa sacra* vocatur.

COR.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0524
DFG

COR. I. In iure igitur ecclesiastico ius circa sacra exponendum est (§. 17. Cor. et 16.).

COR. II. Ex quibus porro patet, ius circa sacra inter iura maiestatica (§. 668. et 670. I. N.), potestatem vero ecclesiasticam, quoniam sine imperio est (§. 13. Cor.), inter iura collegialia esse referendum (§. 880. seq.). Hinc factum est, vt, potestatem ecclesiasticam, *ius negotia ecclesiae, qua talis, dirigendi, et efficiendi, ne in ecclesia quidquam agatur, quod societati ciuili aduersum sit*, INTERPRETANTES, eam iuribus collegialibus et maiestaticis absolui putauerint.

CAPVT II.

DE IVRE ECCLESIASTICO VNIVERSALI PVBLICO.

TIT. I.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

§. 19.

Potestatem ecclesiasticam ius efficiendi, ne quid in ecclesia, qua tali, contra ordinem fiat, nominauimus (§. 881.). Ordo est similitudo in ratione, qua plura coniunguntur (§. 629. Cor. 1.). Omnia igitur, quae in iure vniuersali de potestate ecclesiastica dici possunt, hoc ex principio deducenda sunt: *Vniformitas variorum, religionem spectantium, quantum pro libertate conscientiae fieri potest, conseruanda est* (§. 10. 6.).

Principium eorum, quae de potestate ecclesiastica dici possunt.

COR.

COR. Vi potestatis ecclesiasticae membra ecclesiae omnia eo dirigere debent, vt tam vniformitas dogmatum, quam modi hisce conuenienter viuendi conseruetur (§. 11.), et vt personae ecclesiasticae ad negotia, sibi commissa, idoneae eligantur (§. 14.).

§. 20.

Ex quo fluit ius libros symbolicos concinnandi.

Ius ad finem dat ius ad media (§. 94. I. N.) Vniformitas nec dogmatum nec modi hisce conuenienter viuendi, commode in ecclesia conseruari potest, nisi litteris consignentur (§. 617. seqq.). Scripta, quibus dogmata ecclesiae componuntur, *librorum symbolicorum* acceperunt nomen. Effectus igitur potestatis ecclesiasticae est ius efficiendi, vt libri symbolici constituantur (§. 19. Cor.)

COR. I. Libris symbolicis religio, in ecclesia obseruanda, quoad dogmata determinatur (§. 11.), ergo omnia determinatae ecclesiae membra illos approbare debent (§. 10.). Qui itaque illos non approbat, inter determinatae ecclesiae membra referri nequit §. 880.).

COR. II. *Aliud* igitur est, aliquem obligare, vt libros symbolicos comprobet, *aliud*, eum, qui eos non approbat, pro ecclesiae determinatae membro non habere. *Illud* imperium, ab ecclesia distinctum, inuoluit (§. 10. Cor. 2. et §. 551. I. N.) *hoc* vero potestatis ecclesiasticae effectus est (§. 19. Cor.).

COR. III. Qui propositiones, in libris symbolicis propositas, negat, inter determinatae ecclesiae membra referri nequit (§. 12.). Qui vero veritates aliis, quam fieri solet, sed tamen veris argumentis corroborat, magisque explicat, eas non negat. Vnica enim veritas variis rationibus demonstrari potest. Ex hoc itaque non sequitur, vt aliquis non sit determinatae ecclesiae membrum.

COR. IV. De quo dubito, illud non nego. Nullam itaque habemus rationem, vt eum, qui de dogmatibus

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0526
DFG

bus ecclesiae dubitat, pro membro ecclesiae non posse haberi, velimus affirmare.

§. 21.

Potestatis ecclesiasticae effectus est ius ecclesiae membrum, de veritate principiorum in libris symbolicis propositorum dubitans, rectius informandi. Si quis enim ecclesiae membrorum de veritate principiorum, quae determinauimus, dubitet, manebit quidem ecclesiae membrum (Cor. 4. §. 20.), nihilominus eiusmodi dubitatio scopo ecclesiae repugnabit (§. 10. §. 20.), potestate igitur ecclesiastica pollentibus competit ius dubitationem illam remouendi (§. 19.), ea tamen ratione, qua salua libertate conscientiae fieri potest (§. cit.). Ex quibus patet, potestatem ecclesiasticam hunc in finem solummodo dare ius, dubitantes rectius informandi §. 9. Cor.). Et de veritate eorum dubitantes rectius informandi.

COR. Eiusmodi vero ius sine omni vi, qua vis cogitur, exercendum esse, docet §. 5.

§. 22.

Dogmata fidei designant ecclesiam (§. 11.), ideoque cultum, quem deo praestamus (§. 10. 2. 285. I. N.). Dogmata itaque ecclesiae sunt vel eiusmodi, quae inter essentialia cultus diuini referri debent, vel quae eiusmodi cultus essentialibus minime annumeranda. Si prius, *dogmata* ecclesiae vocantur *fundamentalia*, si vero posterius, *minus fundamentalia*. Quid dogmata ecclesiae fundamentalia et minus fundamentalia.

COR. I. Dogmata igitur ecclesiae minus fundamentalia salua ecclesiae essentia abesse possunt (§. 181. I. N.) Ideoque patet, fieri non posse, vt quis ea ex ratione, quoniam dogmata ecclesiae minus fundamentalia negat (loquor de negatione simplici) aut de illorum veritate dubitat, iuste ex ecclesia expellatur (§. 20. Cor. 3. et 4.).

COR. II. Si quis igitur pro determinatae ecclesiae membro ob fidei dogmatum negationem non sit habendus, vt dogmata ecclesiae fundamentalia neget, necesse erit (Cor. I. §. 20.).

COR. III. Ex quibus manifestum est, in libris symbolicis dogmata ecclesiae fundamentalia a minus fundamentalibus esse distinguenda (§. cit.)

§. 23.

Ius determinandi liturgiam. Effectus potestatis ecclesiasticae etiam est ius determinandi modum placitis ecclesiae conuenienter agendi (§. 19. 20.). Modus placitis ecclesiae conuenienter agendi *liturgiae* (*a*) accepit nomen. *Ergo et effectus potestatis ecclesiasticae est ius componendi liturgiam.*

a) Conf. PERTSCH. l. c. Lib. II. Tit. II. §. 608. seqq. PFEIFFERI Antiq. Graec. Lib. II. Cap. XX.

§. 24.

Quid leges ecclesiae. Positis principiis, ad quae actiones conformandae, ponuntur leges (§. 97. I. N.). Liturgiam igitur determinans leges, quae *leges ecclesiae* vocantur (§. 16.), constituit (§. 23.). Eiusmodi itaque leges sunt regulae, modum placitis ecclesiae externe conuenienter agendi, determinantes. Hac ex ratione etiam scripta, in quibus litteris consignantur, *librorum liturgicorum* acceperunt nomen.

COR. Liturgia spectat cultum externum (§. 23. et 286. I. N.) ergo et legum, de quibus hic sermo est, obiectum non nisi cultus externus esse potest.

§. 25.

Et conuentionales. *Leges conuentionales* vocantur normae actionum, quas societatis cuiusdam aequalis membra omnium consensu sibi constituerunt.

SCH.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0528
DFG

SCH. Legum conuentionalium possibilitati principium, vi cuius nemo sibi legem constituere potest, cum specie quadam opponere solent doctores, legem sine obligatione, et obligationem sine superiore non posse concipi, affirmantes. Sed hi dicunt solummodo de eiusmodi legibus, quae strictissime leges vocantur (§. 75. I. N. nos vero de legibus, quae significatu generaliori leges vocantur, loquentes definitionis possibilitatem et §. 652. seqq. et §. 74. Sch. I. N. deducimus.

§. 26.

Ad quas illae pertinent.

Leges ecclesiae sunt leges conuentionales. Leges enim ecclesiae determinant modum placitis ecclesiae conuenienter agendi (§. 892.). Ergo determinant cultum dei externum atque practicum (§. 879.). Quoniam vero legibus naturalibus repugnat, aliquem cogere, vt determinato quodam modo deum colat (§. 873.); manifestum est, leges ecclesiae non nisi omnium membrorum consensu esse constituendas (§. 880. 892.). Quamobrem, cum ecclesia sit societas aequalis (§. 880.), sequitur, vt leges ecclesiae inter leges conuentionales referri debeant (§. 893.).

SCH. Dictum est de ecclesia in statu naturali spectata.

§. 27.

Quae vi potestatis ecclesiasticae determinandae.

Sine legibus ecclesiae ordo in ecclesia conseruari nequit (§. 888.). Potestatis igitur ecclesiasticae effectus est ius tam leges ecclesiae constituendi, quam libros liturgicos componendi (§. 887.).

COR. I. Ergo et omnia ecclesiae membra ea, quae in libris liturgicis in ecclesia necessariis (§. 20.) proponuntur, approbare debent (§. 10. 11.).

COR. II. Qui igitur non vult eiusmodi legibus conuenienter viuere, pro determinatae ecclesiae membro

haberi nequit (§. 12.). Velim tamen, vt etiam hocce principium per ea, quae §. 20.) Cor. 3. et 4. dicta sunt, magis determines.

§. 28.

Quid actio paedagogica ecclesiastica.

Quicquid ad ea, quae cum legibus conueniunt, peragenda inuitat, *actio paedagogica* vocatur. Si itaque leges illae sunt leges ecclesiae, actiones paedagogicae vocari possunt *ecclesiasticae*.

COR. I. Actio igitur paedagogica ecclesiastica inuitat ad peragendum cultum externum ab ecclesiae membris determinatum (§. 24. Cor. et §. 26.).

COR. II. Quorum intuitus ideam alterius excitat, signa nominare solemus. Ergo et actiones paedagogicae sunt signa. Atque ideo ex perfectione signi ea inferri possunt, quae perfectionem actionum paedagogicarum constituunt. Sed de his pluribus in lectionibus Phil. moralis. Hic modo sequentes notare velis propositiones:

1) Actiones paedagogicae sunt signa. Ergo non omni prorsus significatu destitutae esse debent.

2) Actionum paedagogicarum scopus est, vt certas de re quadam cogitationes possint reuocare. Ita ergo comparatae esse debent, vt earum ope falsi illa de re conceptus excitari nequeant. Vid. IOH. BAPTISTA CASALIVS *in opere tripartito de profanis et sacris veteribus.* Conf. §. 871. cum Cor.

§. 29.

Actionum paedagogicarum necessitas.

Vt creaturis rationalibus actiones paedagogicae constituantur, necesse est. Ex metaphysicis enim manifestum est, eiusmodi creaturarum cogitationes vltimam rationem in sensationibus habere. Si igitur res quaedam in illarum memoria penitus insidere debet, sensibile etiam quid, quo huius cogitatio in illarum mente possit excitari, est ponendum (§. 7. I. N.). Sed recordatio officiorum, quae

quae praestare debent, inter ea, quae summe necessaria sunt, referri debet (§. 148. 16. I. N.) Ergo et necesse est, vt creaturis rationalibus actiones paedagogicae constituantur (§. 28. et §. 2.).

COR. I. Ex quo immediate sequitur, vt actiones paedagogicae ecclesiasticae membris ecclesiae sint constituendae (§. 28. Cor. 1. et 2.).

COR. II. Actiones illae sunt necessariae, qui limitatarum cogitationum series vltimam rationem in sensatione habet (per dem. propos.). Sunt ergo necessariae, non, vt cum Philosophis dicam, indiuidualiter, sed quoad genus. Qua ex ratione vulgo in se adiaphora vocantur. Vid. CARPZOVIVM l. c. Lib. II. Tit. XV. Def. 245. n. 4.

COR. III. Eiusmodi actiones, licet ecclesia sine illis esse nequeat, non esse determinatae ecclesiae vel religionis partes, sed duntaxat adminicula quaedam, ex Cor. 2. §. 28. immediate sequitur.

COR. IV. Ex harum ergo diuersitate ecclesiarum diuersitas non statim potest colligi (§. 9. vid. Cor. §. 11.). Quae igitur FRIDERICVS BALDVINVS de casib. conscientiae Lib. IV. Cap. XI. cas. IV. cum multis affirmauit, omne scilicet, quod neque contra fidem neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter habendum esse ceu adiaphorum (§. 11.), cum iis, quae ex ratione fluunt, conueniunt.

§. 30.

Ceremonia est signum, quo certi instituti memoria animum subire debet. Qua ex definitione facile intelligitur, quid sint *ceremoniae ecclesiasticae*. De ceremoniis.

COR. Ceremoniae ergo sunt actiones paedagogicae (§. 28. cum Cor. 2.), ideoque, quae de actionibus paedagogicis explicata, ad doctrinam de ceremoniis adcommodari possunt.

§. 31.

Ius constituendi actiones paedagogicas ecclesiasticas atque ceremonias ecclesiasticas est potestatis ecclesiasti- Quae vi potestatis ecclesiasti-

cae constituendae sunt.

siasticae effectus. Ius ad finem dat ius ad media (§. 94. I. N.). Potestatis ecclesiasticae effectus est ius leges ecclesiae constituendi, quarum obseruatione ordo in ecclesia possit conseruari (§. 27.), qui finis vix, nisi actiones paedagogicae ecclesiasticae constitutae sint, obtineri poterit (§. 29. et Cor. 1.). Ergo et potestatis ecclesiasticae effectus est, ius eiusmodi actiones atque ceremonias constituendi.

§. 32.

Quid haeresis et haereticus.

Constans dissensus a dogmatibus ecclesiae fundamentalibus significatione iuridica (de haeresi in significatione theologica sumta, hic non est sermo) vocatur *haeresis*, et subiectum, cui haeresis inest, *haeretici* accepit nomen (*a*).

COR. I. A dissensu ad dissensum constantem non valet consequentia. Legibus igitur naturalibus, a dogmatibus ecclesia fundamentalibus dissentientem statim haereticum declarare, repugnat.

COR. II. Eadem ex ratione fieri nequit, vt a dogmatibus ecclesiae minus fundamentalibus dissentiens haereticus vocetur (§. 22.).

COR III. Verum autem haereticum, pro membro ecclesiae, a qua dogmata fidei, a quibus dissentit, vt fundamentalia approbata sunt, non posse haberi, docet (§. 20. Cor. 1.

(*a*) vid. Ill. PERTSCH l. c. Lib. III. §. 292. coll. CORVINI Inst. Iur. Can. Lib. IV. tit. 7. §. 1. et 2.

§. 33.

Haeret. est vel theor. vel pract.

Haereticus principiis suis vel externe conuenienter viuit, vel non, si prius, est haereticus *practicus*, si vero posterius, *theoreticus*.

§. 34.

§. 34.

Qui pro determinatae ecclesiae membro vult haberi, aut habet conatum efficacem legibus ecclesiae conuenienter viuendi, aut non. Si prius, est *religiosus* (§. 7. 27.), si posterius, aut habet conatum efficacem eiusmodi leges violandi, aut indifferens est, priori ratione *irreligiosus*, posteriori vero *non-religiosus* vocatur.

Quid religiosus, irreligiosus et non-religiosus.

COR. Irreligiosus igitur pro determinatae ecclesiae membro haberi nequit (§. 27. Cor. 2.).

§. 35.

Effectus potestatis ecclesiasticae porro est ius cum legibus ecclesiae connectendi motiua, quae membrorum ecclesiae animos flectere possunt, vt fiant religiosi. Huius enim potestatis effectus est ius constituendi leges ecclesiae, quarum obseruatione ordo in ecclesia possit conseruari (§. 805. I. N.). Hic vero finis obtineri nequit, nisi ecclesiae membra legibus ecclesiae velint obtemperare (§. 5.), ergo et potestatis ecclesiasticae effectus est ius efficiendi, vt in ecclesiae membris conatus efficax legibus ecclesiae conuenienter viuendi possit excitari (§. 839. 94. I. N.), ideoque ius cum legibus ecclesiae connectendi motiua (§. 36.), quae ecclesiae membrorum animos flectere possunt, vt fiant religiosi (§. 34.).

Membra ecclesiae fieri debent religiosa.

§. 36.

Ex demonstratione, qua principium illud corroborauimus, facili negotio patebit, necesse esse, vt in ecclesia res quaedam constituantur, quarum vsu religiosi a non-religiosis distinguendi, quas breuitatis gratia *tesseras religiosae familiaritatis* vocabimus.

Inde oriuntur tesserae religiosae familiaritatis.

COR. I. Sequitur ergo ex potestate ecclesiastica ius tesseras religiosae familiaritatis determinandi (§. 35.)

COR. II. Et simul ex legis ratione concipitur, non permittendum esse, vt non-religiosi eiusmodi tesseris religiosae familiaritatis vtatur (§. 19.).

§. 37.

Quid excommunicatio eiusque species.

Excommunicatio est denegatio iurium, quae alias membro societatis denegari non solent (*a*). Excommunicatus itaque vel ex societate expulsus est, vel manet societatis membrum et vsu quorundam iurium tantummodo priuatur. Priori ratione excommunicatio vocatur *maior*, posteriori vero *minor*. Quid sit excommunicatio ecclesiastica, eaque maior vel minor, facile ex dictis intelligi potest.

COR. Ad excommunicationem igitur ecclesiasticam minorem denegatio vsus tesserae religiosae familiaritatis referri potest (§. 36.).

a) vid. PERTSCH. *l. c. §. 359. eiusque tract. vom Recht des Kirchen-Bannes.*

§. 38.

Qua ratione excommunicatio fieri possit in ecclesia, determinatur.

Effectus potestatis ecclesiasticae est ius haereticos et irreligiosos ab ecclesia, non-religiosos vero ab vsu tesserarum religiosae familiaritatis excludendi. Potestas enim ecclesiastica est ius vniformitatem variorum, religionem spectantium, conseruandi (§. 19.). Sed quis hanc cogitare poterit vniformitatem, si etiam ii, qui natura determinatae ecclesiae membra esse nequeunt, inter ecclesiae membra referantur, et si etiam iis tesserarum religiosae familiaritatis vsus concedatur, qui saluo eiusmodi tesserarum scopo iisdem vti nequeunt? Quamobrem, cum ius ad finem det ius ad media (§. 94. I. N.), sequitur, vt inter potestatis ecclesiasti-

siasticae effectus etiam referri debeat ius haereticos (§. 32. Cor. 3.) et irreligiosos (§. 34. Cor.) ab ecclesia, et non-religiosos ab vsu tesserarum religiosae familiaritatis (§. 36. Cor. 2.) excludendi.

COR. I. Determinari igitur sunt excommunicationis tam maioris, quam minoris limites (§. 37.).

COR. II. Malum natum et immissum ob violationem legis etiam conuentionalis vocatur poena (§. 119. I. N.) et ius, leges violantibus poenas determinatas, irrogandi, iurisdictionis accepit nomen (§. 723. I. N.) Ex quibus satis intelliges, ius excommunicandi esse iurisdictionis, quae a doctoribus ad iurisdictionem spiritualem refertur, speciem.

COR. III. Cur vero eiusmodi iurisdictio a nonnullis iurisdictio conuentionalis, et malum, quod illius potestate leges violantibus iniungitur, poena conuentionalis vocetur, §. 26. et 35. docent.

§. 39.

De consiliis.

Quoniam ecclesia est societas aequalis (§. 880.), quae de democratia §. 749.-762. I. N.) dicta sunt, ad ecclesiam etiam accommodari possunt, in comitiorum locum *consiliis*, quae sunt conuentus membrorum ecclesiae, ad negotia ecclesiastica determinanda tendentes, substitutis; et principiis, quae de democratia explicata sunt, ita limitatis, vt §. 5 et 6. posita iubent. Sed dum hoc facili negotio fieri possit, non habemus, vt de hisce plura hic dicamus (*a*). Quaedam tamen pro scripti scopo necessaria adiiciamus.

(*a*) *Conferatur Ill.* BOEHMERVS *in iure eccles. protest. Lib. I. T. I. §. 29. p. 41.*

§. 40.

Vi potestatis eccle-

Vt ecclesiae membra dogmata fidei et modum hisce conuenienter viuendi intelligant, ne-

siasticae efficiendum est, vt ecclesiae membra res ecclesiae distincte cognoscant.

cesse est (§. 11. vid. etiam §. 109. I. N.). Intelligere idem est ac aliquid distincte cognoscere. Ergo et ex potestate ecclesiastica sequitur *ius efficiendi, vt ecclesiae membra tam dogmata fidei, quam modum hisce conuenienter viuendi, distincte possint cognoscere* (§. 19. seqq.). Conf. §. 9.

COR. I. Efficere, vt quis propositiones distincte possit cognoscere, idem est ac easdem explicare (§. 102. I. N.) Vi igitur potestatis ecclesiasticae efficiendum est, vt dogmata fidei et modus hisce conuenienter viuendi membris explicentur.

COR. II. Quae ergo §. 102. 103. 104. I. N. de legum explicatione, et §. 113.-117. I. N. de legum interpretatione dicta, hic etiam adplicari possunt.

§. 41.

Ergo doctores atque ecclesiae ministri sunt eligendi.

Manifestum inde est, necesse esse in ecclesia, vt certae quaedam personae constituantur, quae perfecte obligatae sunt, vt tam fidei dogmata, quam modum hisce conuenienter viuendi membris explicent (§. 40.). Qua ex ratione? vt membra ecclesiae religiosa fieri possit (§. 35.). Ex quo, quoniam sine cognitione viua fieri nequit (§. 34. et 36. seqq. I. N.), sequitur, in ecclesia etiam eiusmodi personas esse constituendas, quae ea ratione membris illa explicare debent, qua eorum cognitio viua euadere possit. Prioris generis personas *doctores ecclesiae*, posterioris vero *ecclesiae ministros* vocabimus. *Ergo et potestas ecclesiastica inuoluit ius vocandi atque eligendi ecclesiae doctores, atque ministros* (§. 19. Cor.).

COR. Qui contra obligationem suam perfectam agit, ille alteri dat ius mala irrogandi (§. 153. I. N. Ergo et vi potestatis ecclesiasticae membris competit ius tam doctoribus, quam ministris ecclesiae, obligationem suam perfectam violantibus, mala irrogandi. Simul patet, eiusmodi personis non ea ratione, qua

vt

vt membra ecclesiae spectari possunt, sed qua obligationes perfectas violarunt, mala irrogari. Legas B. SPENERVM *im theologischen Bedencken* Cap. I. P. I. sect. 56.

§. 42.

Iura, quae ex potestatis ecclesiasticae conceptu fluunt, satis explicata sunt; vt specialiora addamus, ratio instituti non permittit. Potestatem illam ecclesiasticam secundum ius naturae atque originarie omnibus ecclesiae membris, collectiue sumtis, competere, §. 13. diximus. Ergo et iura hactenus exposita omnibus ecclesiae membris, collectiue sumtis, natura inesse debent. Quoniam vero quilibet ius suum, nulla facta laesione, in alios potest transferre (§. 474. I. N.), fieri etiam potest, vt ecclesiae membra iura sua, hactenus determinata, certas in personas transferant. Quam ad translationem per naturam etiam sunt obligata (§. 94. I. N. 13. seq.). Ecclesia iura sua in alios transferre potest.

SCH. Permultas propositio, §. 10. Cor. 1. coll. §. 5. demonstrata, de quaestione: *vtrum iura ex potestate ecclesiastica hactenus deducta, et quae iura collegialia dicuntur, in certas quasdam personas transferri possint?* intulit controuersias. Sed omnium, vt videtur, diuersi terminorum significatus sunt fundamentum. Distinguas, quae distinguenda, tunc erit responsio in promtu.

§. 43.

Ecclesia sine vera libertate conscientiae nulla est (§. 6. 10. Cor. 1.). Quicquid igitur libertati conscientiae repugnat, id etiam in ecclesia fieri nequit. Quare, cum facta potestatis ecclesiasticae translatione, ecclesia determinata maneat (§. 42. 13.): nulla potestatis ecclesiasticae translatio, Quaeritur quomodo.

latio, libertati conſcientiae repugnans, ſecundum ius naturae valere poterit.

COR. Non mediocrem igitur diligentiam adhibere debent eccleſiae membra, ne poteſtatis eccleſiaſticae certas in perſonas translatione eccleſia Papo-caeſarea aut Caeſareo-papia euadat. Vid. §. 749. Sch. 1. I. N. Conf. PVFENDORF *de habitu religionis chriſtianae ad vitam ciuilem.*

SCH. De adminiſtratione bonorum eccleſiaſticorum non habemus, cur hic dicamus. Quae enim §. 689. ſeqq. dicta, omnia hic adplicari poſſunt, ergo ſufficiant.

TIT. II.

DE
IVRE PRINCIPIS CIRCA SACRA.

§. 44.

Quo reſpectu eccleſiae membra ſint ſub imperio principis, determinatur.

Tandem eccleſia vt ſocietas in ciuitate exiſtens erit conſideranda, quo iura, quae principi ſeu ciuitatis imperanti, qua tali, in relatione ad eccleſiam (*a*) competunt, determinari poſſint. Eccleſia eſt coetus plurium (§. 10.). Si igitur ea eſt in ciuitate, plures illi, ſeu membra eccleſiae (§. 12.), ſunt in ciuitatis territorio (§. 680. I. N.). Ergo vel ad imperantem vel ad imperio ciuitatis ſubiectos referendi ſunt (§. 681. Cor. 1. I. N.). Quare, cum prius contra hypotheſin ſit, ſequitur, *membra eccleſiae in externis eſſe ſub imperio principis, non quia ſunt membra eccleſiae* (§. 10. Cor 2.), *ſed quia inter ciuitati ſubiectos referri debent.*

SCH. (*a*) *Diſtinguenda enim ſunt iura eccleſiaſtica, quae eccleſiae membra ratione externorum in principem transtulerunt* (§. 910.), *ab iis, quae principi vi definitionis competunt. Illa ſunt collegialia* (§. 880. ſeq.), *haec vero maieſtatica* (§. 668.). *Illa non niſi ex factis, haec vero ex definitionibus concipienda ſunt. Er-*

Ergo illa pertinent ad ius positiuum, haec vero ad ius philosophice consideratum- Ergo et de his hic tantummodo dicendum erit. Conf. NOODTII Diss. de religione ab imperio iure gentium libera, et THOMASIVM not. ad Huber. de iur. ciuit. Lib. I. sect. V.

§. 45.

Principi qua tali competit ius circa sacra.

Principi, qua tali, competit ius cauendi, ne quid ciuitatis securitas detrimenti per ecclesiae instituta capiat. Principi enim, qua tali, competit maiestas (§. 668. I. N.), ideoque ius dirigendi actiones ciuitati subiectorum ad ciuitatis securitatem (§. cit. et 670. I. N.). Sed membra ecclesiae inter ciuitati subiectos referri debent (§. 44.), ergo et principi, qua tali, competit ius actiones membrorum ecclesiae eo dirigendi, ne contra ciuitatis securitatem fiant.

COR. I. Ad iura igitur maiestatica etiam pertinet ius circa sacra (§. 886.).

COR. II. Quicquid iuri maiestatico repugnat, etiam contra securitatem ciuitatis est (§. 668. I. N.). Ergo ui iuris circa sacra principi competit ius efficiendi, ne per ecclesiae instituta atque ordines contra iura maiestatica agatur.

§. 46.

Quod specialiter determinatur.

Si igitur cum principiis, §. 671.-746. I. N. expositis, ea, quae §. 19.-43. euoluta, coniunguntur, omnia, quae de iure principis circa sacra dicenda, eruere possumus. Ne vero ambages fiant molestae, speciminis modo loco quaedam addamus.

I. Principi, qua tali, competit ius eos, qui contra ciuitatis securitatem actionibus suis sacris et quidem externis aliquid suscipiunt, puniendi (§. 672. I. N.).

COR.

COR. Ergo eos malis afficere potest, qui in ecclesia doctrinas falsas, ciuitatis securitati repugnantes, proponunt, vel, dum sacra externa agunt, obligationes suas ciuiles violant. vid. §. 710. seqq. I. N. conf. Ill. KEMMERICH. *in diss. de iure principis circa dogmata fidei*, et THOMASII *tract. de iure principis euangelici in controuers. theol.*

II. Ad iura maiestatica etiam pertinet ius tam personas ecclesiasticas, quam libros symbolicos et liturgicos confirmandi (§. 677. Cor. 1. et §. 678. I. N.)

COR. Doctores atque ministri ecclesiae sunt personae ecclesiasticae (§. 41. 14.). Ergo et a principe, qua tali, in officiis suis confirmandi sunt.

III. Ius maiestaticum est ius ecclesiam aduersus aggressores defendendi (§. 674. I. N.), inde oritur *ius deuolutionis*, de quo doctores disputant.

IV. Ius maiestaticum est ius tempora atque loca ad religionis exercitia destinandi §. 685. I.N. Vid. BAETNERI *dissertationes de quaest. an et quatenus Sabbathum lege nat. praecipiatur etc.*

SCH. Distinguunt quidem nonnulli cum PVFFENDORFFIO, *in tract. de habitu religionis, inter principes christianos et ethnicos, illis maiora quam his circa sacra tribuentes iura. Sed posita eadem notione eadem etiam sequuntur consectaria, et in philosophica iuris scientia non statim de iis, quae ex pacto, sed quae ex rerum notionibus fluunt, dicere possumus.* Alia erit ratio, si vera religio iis, quae ab ethnico principe in statu ciuili constituta sunt, repugnet. His enim factis veram religionem praeferendam esse, ex superioribus manifestum est.

§. 47.

Quid princeps in ciuitate tolerare debeat.

Vt princeps, quod ciuitatis securitatem non violat, in ciuitatis territorio toleret, legibus naturalibus conueniens est. Quo enim ciuitatis securitas non vio-

violatur, nec contra iura maiestatica agitur (§. 668. 667. I. N.). Ergo nec principi, qua tali, iusta datur caussa irrogandi mala (§. 103. Cor. I. N.). Vt igitur in ciuitatis territorio toleretur, legibus naturalibus conueniens est (§. 714. I. N.). lerare possit, determinatur.

COR. Qui itaque iura maiestatica non violat, secundum ius naturale in ciuitatis territorio tolerandus est. Conf. THOMASII *Dissert. de iure principis circa adiaphora.*

§. 48.

Immediate inde sequitur, qua ratione saluis legibus naturalibus fieri possit, vt homines diuersae religionis diuersorumque dogmatum in ciuitatis territorio a principe tolerentur. Eodem ex fundamento GVNDLINGIVS in I. N. et G. Cap. XXXVI. de Iur. Mai. §. 89., eos in ciuitate non esse ferendos, qui dissentientes sine conuicio atque innocua ratione statuunt persequendos, affirmauit. *Conf.* THOMASIVS *in not. ad Huber. de iure ciuit. Lib. I. Sect. V.* Et adplicatur ad religionem.

§. 49.

Porro inde manifestum est, in ciuitate tam potestatem ecclesiasticam a iuribus maiestaticis (§. 785. I. N. 46.), quam ius maiestaticum a potestate ecclesiastica limitari (§. 785. I. N. 47.). Natura vero eiusmodi limitum ex ante explicatis satis deduci atque intelligi potest. Quae igitur exposita sufficiant. Legas tamen GROTIVM *de iure summarum potestatum circa sacra.* Quomodo maiest. ab Eccl. et Eccl. a mai. limitatur.

CAPVT III.

DE IVRE ECCLESIASTICO VNIVERSALI PRIVATO.

TIT. I.

DE MVNERIBVS ECCLESIASTICIS.

§. 56.

Quid ius personarum ecclesiasticarum.

Ius personarum est ea iurisprudentiae pars, quae ea explicat, quae ab eo, qui determinatae cuiusdam societatis socius est, praestanda. Ea itaque iurisprudentiae ecclesiasticae pars, quae ea explicat officia, quae ab eo, qui determinatae cuiusdam ecclesiae subordinatae societatis socius est, praestanda, constituit *ius personarum ecclesiasticarum*. Dictum est de iure personarum systematice sumto. Si vero ius sumatur pro facultate quadam morali, manifestum ex illis erit, ius personarum ecclesiasticarum esse eiusmodi ius, quod membris ecclesiae competit, quatenus sunt socii determinatae cuiusdam societatis ecclesiae subordinatae.

COR. I. Quicquid igitur non spectat religionem (§. 10.), seu determinatum deum colendi modum (§. 2.), ex illo ius personarum ecclesiasticarum deduci nequit.

COR. II. Necesse ergo est, vt iura personarum, de quibus §. 808. seqq. I. N. diximus, ab iis, quae sunt iura personarum ecclesiasticarum, distinguamus.

COR. III. Ex quibus simul patescit, diuisionem membrorum ecclesiae in clericos et laicos pro conceptu pon-

pontificiorum, non esse iuris naturalis. Conf. BLONDELLVS *de iur. pleb. in regimine eccleſiaſt.*

§. 51.

Eccleſiae, qua tali, nullae ſubordinari poſſunt ſocietates, niſi ex muneribus eccleſiaſticis concipiendae (§. 878. I. N. 554. I. N. §. 14.). Munerum itaque eccleſiaſticorum diuerſitas eſt fundamentum, ex quo diuerſa iura perſonarum eccleſiaſticarum deduci poſſunt (§. 554. I. N.). Ex quo ſequitur, *officiales eccleſiaſticos perfecte eſſe obligatos, vt omnem conferant diligentiam ad eum eccleſiae ſcopum obtinendum, qui per munus, quod ſuſtinent, in eadem obtineri poteſt* (§. 742. Cor. 1. et 2. I. N.). Fundamentum iuris perſ. eccl. ponitur.

COR. Conſenſus variorum dat perfectionem (§. 13. I. N.) ergo et principium generale, §. 143. I. N. poſitum, ad eccleſiam hac ratione applicari poteſt: *officiales eccleſiae pro ſtatu ſuo ea facere debent, quae eccleſiam perfectiorem reddunt, et omittere, quae eam imperfectiorem efficiunt.*

§. 52.

Officiales eccleſiaſtici, qua tales, nullo gaudent imperio. Officiales enim eccleſiaſtici, vt certa quaedam negotia in eccleſia expediant, obligati ſunt (§. 704. I. N. 14.). Vltra eccleſiaſticum igitur ſtatum iura, quae iis competunt, non ſunt extendenda (§. 528. Cor. 3. I. N.). Sed eccleſiam imperio carere, docet §. 10. Cor. 2. Ergo nec officialibus eccleſiaſticis, qua talibus, imperium poteſt concedi. Offic. eccleſ. non habent imperium.

SCH. Ius excommunicandi non eſſe imperii, qua talis, effectus, notandum eſt. Vid. §. 653. Cor. 2. I. N.

§. 53.

Inter negotia eccleſiaſtica, quae certas in perſonas transferri poſſunt, referre debemus, tam Quid doctores et presbyteri qui-

quibus dogmata ecclesiae motusque hisce conuenienter viuendi membris explicantur, quam quibus omnia in ecclesia agenda in ordinem adducuntur (§. 11. seq.). Priori ratione ecclesiastici officiales *doctorum* (§. 41.), posteriori vero *praepositorum* seu *presbyterorum* seu *episcoporum* acceperunt nomen.

§. 54.

Doctorum leges.

Legum igitur quas ecclesiae doctores, qua tales, obseruare debent, hoc erit fundamentum: *efficias, vt membra ecclesiae dogmata in ecclesiam recepta, modumque illis conuenienter viuendi distincte cognoscant* (§. 51.).

COR. I. Obligatio ad finem dat obligationem ad media (§. 94. I. N. Doctores itaque ecclesiae obligati sunt, vt omnem adhibeant diligentiam, qua de dogmatibus ecclesiae modoque illis conuenienter viuendi distinctam sibi acquirere possunt cognitionem. Hancce obligationem esse perfectam, docet §. 529. Cor. 2. I. N.

COR. II. Ex iis itaque, quae §. 102. seqq. I. N. de interpretatione atque explicatione legum dicta, nonnullae etiam hic deduci possunt conclusiones.

§. 55.

Quae specialiter determinantur.

Doctorum ecclesiae officium est efficiendi, vt auditores ad illos, de dogmatibus ecclesiae modoque hisce conuenienter viuendi dicentes, attendant. Ita enim docere debent, vt auditorum cognitio illis de principiis fiat distincta (§. 54.). Quare cum distincta cognitio sine attentione acquiri nequeat (§. 28. seqq. I. N.), apertum est, doctores ecclesiae obligatos esse ita agere, vt auditores ad dicta possint attendere (§. 94. I. N.)

COR. Vt quis ad rem quandam attendat, coactione efficere, naturae repugnat (§. 42. I. N.), nulla ergo vis doctores, quam persuasoria, decet.

§. 56.

§. 56.

Quicquid taedium atque risum excitat, id nos etiam ab attentione reuocat. Taedium ex intuitu mali (§. 25. I. N.), et risus ex intuitu contradictionis actionum cum statu oritur. Qui nos laedit (terminus sumitur significatu generali (§. 322. I. N.) eius intuitus in nobis excitat cognitionem mali (§. 300.), et qui decorum violat, ita agit, vt actiones statui repugnent (§. 157. I. N.) *Hinc perspicitur, doctores ecclesiae perfecte obligatos esse, vt tam officia erga se ipsum quam officia ergo alios praestent* (§. 55.). Continuatio.

COR. Ex doctrina igitur de quantitate obligationum nonnullae hic deduci possunt conclusiones.

§. 57.

Doctores ecclesiae efficere porro debent, vt auditorum cognitio illis de rebus euadat viua. Hoc manifestum est ex §. 90. I. N.). Quatenus huius obligationis ratio habetur, doctores ecclesiae *ministrorum ecclesiae* acceperunt nomen (§. cit.) Principium itaque, ex quo obligationes ministrorum ecclesiae, qua talium, sequuntur, haec erit propositio: *Omni, qua fieri potest, cura atque diligentia efficere debes, vt ecclesiae membra dogmata ab ecclesia recepta modumque hisce conuenienter viuendi non distincte solum cognoscant, sed et vt eorum hac de re cognitio euadat viua.* De ministris ecclesiae.

SCH. Hocce principium eorum ope, quae de cognitione viua dicenda, facili opera magis determinari potest. Quoniam vero eiusmodi meditatio est philosophiae moralis, instituti ratio, vt de his plura hic dicamus, non permittit.

§. 58.

Praepositis seu episcopis competit ius efficiendi, vt in ecclesia omnia ordine fiant (§. 53.). Ordo requirit similitudinem in ratione: qua plura coniun- Ius praepositorum,

guntur (§. 629. Cor. 1. I. N.). Sine praepositorum igitur auctoritate in ecclesia nil iuste fieri potest, ex quo immediate sequitur, vt *nemini ius in ecclesia docendi sine praepositorum auctoritate sit concedendum.* Conf. EVSEBII Hist. Eccl. Lib. VI. Cap. XIX.

COR. Ergo et doctores ecclesiae praepositorum auctoritate ordinari debent (§. 53.). Ideoque illis sine horum consensu in ecclesia aliquid docere non licet.

§. 59.

Quid iuris, si doctor dogmata falsa esse cognoscat.

Doctor ecclesiae, qui, quaedam ecclesiae dogmata rationi repugnare, pro certo habet, perfecte obligatus est, vt eiusmodi dogmata membris non proponat, sed vt de rationibus, qua efficiunt, vt de illorum veritate dubitet, cum praepositis seu episcopis consideret. Obligatio enim, vt dogmata ecclesiae auditoribus exponat, socialis est (§. 50. seq.). Quoniam vero in obligationum socialium atque naturalium collisione naturales praeferendae sunt (§. 126. 615. seqq. I. N.), consequens est, doctorem ecclesiae perfecte obligatum esse, vt eiusmodi ecclesiae dogmata, de quorum veritate dubitat, membris ecclesiae non proponat (§. 328. Pr. II. et §. 529. Cor. 2. I. N.). Q. e. p.

Alterum propositionis membrum immediate ex §. 58. coll. §. 300. I. N. sequitur.

COR. Qui obligationi suae conuenienter agit, neminem laedit (§. 322. I. N.) Quicquid non est laesio, nec est rebellio (§. 715. I. N.). Manifesta itaque est veritas propositionis (§. 537. Schol. I. N.) positae.

SCH. Dicunt etiam doctores iuris canonici de ecclesiae doctorum atque praepositorum subordinatione. Quoniam vero eiusmodi subordinatio ex pactis, non vero ex rerum notionibus deducenda est, de illa in tractatione philosophica non nisi generalia dici possunt. Quae cum §. 42. seq. satis exposita sint, nil supererit, nisi vt de officiis auditorum breuissimis dicamus.

§. 60.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0546
DFG

§. 60.

Auditores in ecclesia perfecte obligati sunt, vt pietatem erga doctores obseruent, et vt ecclesiae officialibus sufficientia praebeant salaria. Auditores enim cum doctoribus sunt in societate (§. 50. seqq.), ergo et perfecte obligati sunt ita agere, vt doctores iuri suo sociali conuenienter viuere possint (§. 529. Cor. 2. et 530. I. N.), quare, cum hoc haud facile fieri possit, nisi auditores de doctorum perfectionibus sint conuicti (§. 55. 56): consequens est, auditores in ecclesia perfecte obligatos esse, vt erga doctores pietatem obseruent (§. 284.). Q. e. p. De officiis Auditorum.

Altera propositionis pars iisdem ex principiis deduci potest, et si euoluamus (§. 483.) eiusdem propositionis veritatem mediante consequentia immediata corroboratam habebimus.

COR. I. Obligatio perfecta alteri dat ius (§. 153. I. N.), ergo et ecclesiae doctores atque officiales iure perfecto sufficientia alimenta ab auditoribus postulare possunt (a).

COR. II. Simul inde patet, episcopos habere ius ab auditoribus postulandi, vt pietatem erga doctores obseruent (§. 58.).

SCH. (a) Notare velis, salarium non pro re sacra, sed pro doctoris opera persolui. Conf. THOMASII *diss. de officio principis euangelici circa augenda salaria et honores ministrorum ecclesiae.*

TIT. II.

DE REBVS ECCLESIAE.

§. 61.

Rem esse omne id, quod ad τὸ nostrum pertinere potest, ex superioribus manifestum est. Quo ex conceptu simul patet, *rem ecclesiae* esse omne id, quod ad τὸ suum ecclesiae pertinet. Quid res ecclesiae.

§. 62.

Eius species. Ecclesia est societas plurium, qui de religione consentiunt (§. 10.). Res igitur ecclesiae vel immediate religionem spectant, vel ad societatem ecclesiasticam conseruandam faciunt. Si prius, res ecclesiae vocantur *sacrae;* si posterius, *ecclesiae.* Harum ope porro societas ecclesiastica conseruatur vel quatenus est ecclesiastica, vel quatenus est societas, priori ratione vocantur *spirituales*, posteriori vero *temporales.* Res etiam sacras esse vel corporales, vel incorporales, manifestum est.

COR. I. Quicquid itaque religionem non immediate spectat, inter res sacras minime referri potest. Quare, cum religio sit determinatus deum colendi modus (§. 2.), consequens est rem sacram non esse, quae cultum diuinum non immediate tangit. vid. §. 285. I. N.

COR. II. Rerum ecclesiasticarum spiritualium scopus est, vt societas ecclesiastica, qua talis, conseruetur. Res igitur, quarum vsu efficitur, vt membra ecclesiae religiosa fieri possint, inter res ecclesiasticas spirituales referre debemus. vid. §. 28.

COR. III. Res tandem ecclesiasticae temporales ad conseruandam societatem ecclesiasticam, quatenus nimirum est societas, faciunt. Inter eiusmodi itaque res salaria ecclesiae officialibus praebenda, et bona, quae ad negotia ecclesiastica agenda adhibere debemus, referenda sunt.

§. 63.

De antistitibus. Quibus ius bona ecclesiastica temporalia administrandi concessum est, vocantur *antistites.*

COR. I. Ergo et antistites auctoritate episcoporum ordinandi sunt (§. 58.).

COR. II. Iura vero atque obligationes antistitum ex §. 692. seqq. I. N. immediate inferri possunt.

§. 64.

Effectus violationis rei sacrae. *Si quis ecclesiae membrorum res sacras moraliter violat, in ecclesia speciem blasphemiae committit.* Qui enim res sacras moraliter violat, determinata in eccle-

ecclesia moraliter agit contra perfectiones diuinas (§. 62. Cor. 1. 285. I. N.), suis itaque actionibus illa in ecclesia deo tribuit imperfectiones. Qua ex ratione eiusmodi actio illa ab ecclesia blasphemia vocari debet (§. 283. I. N.).

COR. Ergo ecclesiae dat ius excommunicandi (§. 38).

§. 65.

Qui res ecclesiasticas spirituales moraliter violat, ille impietatem suam in ecclesia declarat. Qui enim res ecclesiasticas spirituales moraliter violat, ille moraliter ea violat, quorum vsu membra fieri possunt religiosa (§. 62. Cor. 2.). Facere igitur non potest, quin suam de contemtu religiosorum voluntatem membris declaret (§. 282. Cor. 1.), impietatem itaque suam manifestam facit (§. 173. I. N. §. 7. et 2.). Rei ecclesiasticae spiritualis.

COR. Ergo etiam ecclesiae dat ius excommunicandi (§. 38.).

§. 66.

Ex rei ecclesiasticae temporalis violatione nil, nisi societatis laesio, colligi potest. Res enim ecclesiasticae temporales pertinent tantummodo ad τὸ suum ecclesiae, quatenus est societas (§. 61. 62. Si quis igitur eiusmodi res violet, hac ex actione nil inferri poterit, nisi vt societatem in possessione eorum, quae ad τὸ suum pertinent, turbauerit. Sola igitur societatis laesio eiusmodi ex actionibus sequitur (§. 325. I. N.). Rei ecclesiasticae temporalis.

COR. Qui igitur eiusmodi res violat, ecclesiae dat ius agendi (§. 44.), et principi ius puniendi (§. 46.).

§. 67.

Qui res ecclesiasticas furto aufert, *sacrilegus* vocatur. Maior itaque moralitas sacrilegio, quam simplici furto inest (§. 175. Cor. 5. I. N.). Ergo et maior est poena, quae ex illo, quam quae ex hoc sequitur (§. 217. Prop. IX. I. N.). Quae ve- Quid sacrilegus.

ro de furto in superioribus dicta, hic etiam applicari possunt.

§. 68.

De alienatione rei ecclesiasticae.

Res sacrae ecclesiasticae spirituales alienari nequeunt, saluis vero legibus naturalibus fieri potest, vt res temporales ecclesiasticae alienentur. Res enim sacras ecclesiasticas spirituales alienare, idem est ac cultum diuinum in alios transferre (§. 62. Cor. 1. et 2.), quoniam vero eiusmodi translatio sine gloriae diuinae obscuratione cogitari nequit (§. 282. 284. I. N., consequens est, vt legibus naturalibus repugnet (§. 282. Cor. 2. I. N.). Q. e. p.

Rerum vero ecclesiasticarum temporalium alienationem legibus naturalibus non statim repugnare, docet §. 62. Cor. 3. et §. 451. Cor. 2. I. N. coll. §. 21. seqq.

COR. Quae ergo ratione secularisationis sunt iuris naturalis, deduci possunt ex §. 21. seqq. coll. §. 45. et 678. I. N.

§. 69.

Simonia est contra ius naturae.

Emtio venditio rerum sacrarum vocatur *simonia*. Omnis igitur simonia legibus naturalibus repugnat (§. 68.).

§. 70.

Conclusio.

Hactenus ius rerum ecclesiae suis ex definitionibus explicauimus. Qui explicata per ea, quae de iure ad rem, et per ea, quae de iure in re supra diximus, magis vult determinare, facili etiam negotio specialiora, quae ius rerum in ecclesia spectant, intelligere poterit. Non ergo habemus, vt de his plura hic dicamus. Velim tamen, vt legas Ill. nostrum ENGAVIVM in Iur. Can. p. 293. seqq.

FINIS.

ELE-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0550
DFG

ELEMENTA
IVRIS FEVDALIS
VNIVERSALIS.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0551
DFG

ELEMENTA
IVRIS FEVDALIS VNIVERSALIS PRAECOGNOSCENDA

DE

NATVRA, EXISTENTIA ATQVE VSV IVRIS FEVDALIS VNIVERSALIS.

§. 1.

Ius feudale vniuersale quid.

Quum iurisprudentia vniuersalis sit scientia philosophica de iis, quae obuia in re iusta atque iniusta sunt; sequitur, vt *ius feudale vniuersale* ex notione feudi in ea debeat inquirere, quae circa feuda iusta atque iniusta sunt.

§. 2.

Huius existentia probatur.

Eiusmodi scientiam posse componi, hac ratione euinco: Quicquid existit, id propriam habet essentiam. Ergo fieri potest, vt de quocunque existente ideoque de feudo formetur notio atque definitio. Posita ex rei notione ea possunt inferri, quae eiusmodi rei vi essentiae competunt. Ergo et fieri potest, vt ex notione de feudo formata ea inferantur, quae circa feuda essentialiter spectata iusta atque iniusta sunt. Eiusmodi scientia vocatur ius feudale vniuersale (§. 1.). Satis itaque euictum est, fieri posse, vt ius feudale vniuersale componatur.

§. 3.

Rei essentialia, naturalia et accidentalia quid.

Obuia quaedam de re dicturus, rei essentialia, naturalia et accidentalia distinguere debet. *Essentialia rei* a doctoribus vocantur, sine quibus non

non potest subsistere. *Naturalia*, quae quidem ex essentia rei fluunt, certas tamen per circumstantias salua rei essentia remoueri atque restringi possunt. *Accidentalia*, quae obuia quidem cum re possunt coniungi, cum eadem tamen per essentiam non sunt coniuncta.

COR. Sequitur inde,

1. vt posita re, essentialia ipsius sint ponenda.
2. vt posita re, eiusdem quoque naturalia esse ponenda, sit praesumendum.
3. vt accidentalia essentiae quidem rei, cuius sint accidentalia, non debeant repugnare, non tamen praesumenda sint.

§. 4.

Inde illius scientiae vtilitas deducitur.

Multae itaque adsunt caussae, quae eum, quem ius feudale vniuersale in iure feudali particulari praestare potest, docent vsum. Quum enim *primo* obuio de feudo dicturus feudi essentialia, naturalia et accidentalia distinguere debeat (§. 3.); sequitur, vt illius quoque partium sit, in feudi essentiam atque ea, quae eiusmodi ex essentia fluunt, inquirere, ideoque ius feudale vniuersale componere (§. 1.).

§. 5.

Huius continuatio.

Quum *porro* potissimae quaestiones, quae in controuersiis iuris feudalis ponuntur, sint: *an obuio in feudo hoc vel illud adesse debeat? an obuio in feudo hoc vel illud praesumendum? an obuio cum feudo hoc vel illud possit coniungi?* manifestum est, fieri non posse, vt ad quaestiones iuris feudalis scientifice respondeat, nisi qui essentialia feudi, ea, quae ex essentialibus feudi fluunt, et quae salua feudi essentia adesse possunt, licet vi essentiae non insunt, satis clare atque distincte perspicit (§. 3. Cor.). Eiusmodi scientiam exhibet ius feudale vniuer-

vniuerſale (§. 1. 2.). Ergo ex hoc iuris feudalis vniuerſalis vſus ſatis patet.

IVRIS FEVDALIS VNIVERSALIS

SECTIO I.

DE

IVRE FEVDALI THEORETICE SVMTO.

CAPVT I.

DE

FEVDI NATVRA ATQVE CONSTITVTIONE GENERATIM.

§. 6.

Quid fidelitatem praeſtare.

Is ſe ad *fidelitatem alteri praeſtandam* obligat, qui ſe obligat ad curam atque diligentiam adhibendam, ne aliquid in huius praeiudicium fieret. Ex quo facile intelligimus, quid ſignificet *per ſtatum obligatum eſſe ad fidelitatem alteri praeſtandam.*

COR. Qui itaque ſe obligat ad adhibendam curam atque diligentiam, ne aliquid in praeiudicium imperii ciuilis fieret, is ſe obligat, ad fidelitatem imperanti ciuitatis praeſtandam.

§. 7.

Pactum feudale.

Pactum, per quod quis talem adquiſiuit ſtatum, per quem perfecte obligatus eſt, ad ciuitatis cuiusdam imperanti fidelitatem *a)* praeſtandam, vocatur *feudale* ſeu *feudum*. Conf. GROTIVS *in I. B. et P. L. I. Cap. III.* §. 33. Lib. I. Cap. II. §. 3.

SCH.

SCH. a) Quaeritur an is feudi character ad eius definitionem formandam neceſſarius?

§. 8.

Vaſallus et dominus directus.

Ex quocunque pacto ex altera parte oritur obligatio pactitia et ex altera ius pactitium (§ 420. I. N.). Qui ex pacto illo feudali ſtatum per quem dicta ratione obligatus adquiſiuit, vocatur *vaſallus*, et qui ex pacto illo ſtatum, qui ius obligationis, quam poſuimus, correlatum determinat adquiſiuit, vocatur *dominus directus*.

COR. Collegimus inde

1) a vaſallo ad ſubditum non valere conſequentiam. (§. 552. I. N.).

2) Vaſallum ea officia, quae, qua talis, debet, non ex ſubiectione, ſed ex pacto praeſtare.

3) Vaſallum, qui fidelitatem illam non praeſtat, violare pactum, ideoque omnia hunc ad caſum adcommodanda eſſe, quae de pacti violatione in iure naturali dicta ſunt.

§. 9.

Nexus feudalis.

Nexus inter perſonas pacto feudali conſtitutus vocatur *feudalis*.

COR. Nexus feudalis eſt pactitius. Quae itaque de liberatione a nexu pactitio §. 439. ſſ. I. N. dicta ſunt, valent quoque de liberatione a nexu feudali.

§. 10.

Feudum abſolutum et reſtrictum.

Quum varia ratione in alterius praeiudicium poſſimus agere: et quum vaſallus pacto quodam ſe obligauerit, ad omnem curam atque diligentiam adhibendam, ne aliquid in domini directi praeiudicium fieret (§. 8.); ſequitur, vt gradus obligationis feudalis poſſint poni. Ex quo *feudum* in *abſolutum* et *reſtrictum* diuiditur. *Abſolutum*

tum cuiuscunque generis praeiudicium, reſtrictum determinati ſolum generis praeiudicium ſpectat.

§. 11.

Feudum in dubio praeſumitur abſolutum. Ex logica enim patet, facta non praeſumenda ſed probanda eſſe. Reſtrictiones in pacto ſine ſpeciali quodam facto non ſunt concipiendae. In dubio itaque non praeſumendum eſt, pactum eſſe reſtrictum. Feudum eſt pactum (§. 7.). Feudum itaque in dubio praeſumitur abſolutum (§. 10.). Illud in dubio praeſumendum.

§. 12.

Quum porro is, qui ad fidelitatem alteri praeſtandam ſe obligauit, ſimul ad ſeruitia quaedam illi praeſtanda obligatus eſſe poſſit: facile patet, ex hoc quoque fundamento duo feudi genera eſſe ponenda. (§. 7.). Si vaſallus ad ſeruitia quaedam praeter fidelitatem domino directo praeſtanda ſe perfecte obligauerit, feudum vocatur *non-francum*, ſi vero ad ſeruitia quaedam praeter fidelitatem praeſtanda non ſit perfecte obligatus, vocatur *francum*. Feudum francum et non-francum.

§. 13.

In dubio feudum eſſe francum praeſumitur. Enimuero quum obligatio perfecta ad ſeruitia alteri praeſtanda non ſit mere naturalis ſed hypothetica (§. 518. I. N.); ſequitur, eiusmodi obligationem non poſſe praeſumi. Sed poſito feudo non ponitur id, ex quo obligatio illa fluit (§. 12.). Nudus itaque feudi conceptus non ſufficit ad probandum, vt vaſallus ad ſeruitia quaedam praeter fidelitatem domino directo praeſtanda ſit obligatus. Illud in dubio praeſumendum eſt.

tus. Satis itaque inde patet, feudum in dubio francum esse praesumendum (§. 12.).

§. 14.

An vasallus, qua talis, agere possit per mandatarium.

Fidelitas atque seruitia, ad quae praestanda vasallus se obligauit, aut sine praeiudicio domini directi per mandatarium praestari possunt, aut non. Si illud, eodem ex principio Logicis, ex quo §. 13. et 11. argumentati sumus, colligimus, in dubio praesumendum esse, vasallo competere ius, vt eiusmodi officia per mandatarium praestet. Porro inde patet, eadem sub limitatione, quam posuimus, praesumendum esse, vt vasallus pactum feudale per mandatarium possit celebrare.

§. 15.

Feudum, quatenus, significat dominium vtile, quid.

Haec de feudo, quatenus significat pactum. Sequitur altera feudi significatio, qua est dominium aliquod vtile. Huius possibilitatem ea, quae sequitur, ratione accipe. Vasallus ex pacto obligatus est ad ea praestanda, quae per nexum feudalem fieri debent (§. 8. 9.). Vasallus itaque domino directo suis in bonis in maiorem obligationis, de qua diximus, securitatem, ius reale potest concedere (§. 486. I. N.). Porro, quum salua, quam de feudo habemus, notione fieri possit, vt vasallus se ad seruitia quaedam praeter fidelitatem domino directo praestando obliget (§. 12.); fieri quoque poterit, vt dominus directus vasallo honorarii loco dominium aliquod concederet, sibique in maiorem officiorum, quae vasallus debet, securitatem ius aliquod reale reseruaret (§. 486. I. N.). Bona, quae eiusmodi in dominio sunt, a doctoribus quoque vocantur *feuda*. Itaque *feudum* hac significatione acceptum definire potest bonum, quod in vasalli possessione ea est lege, vt

vt domino directo in eodem ius reale in maiorem praestationis officiorum feudalium securitatem competat.

COR. I. Eadem, qua §. 13. et 11. argumentati sumus ratione inde sequitur, a nexu feudali ad ius reale, quod domino directo in vasallum non vero in bonis vasalli competit, valere consequentiam. Porro, vt eiusmodi ius sit constitutum, non praesumendum sed probandum esse.

COR. II. Praeterea manifestum est, ius, quod domino directo ex nexu feudali, de quo hoc in commate diximus, competit, esse compositum, *alterum* nimirum personale, ius nimirum a vasallo postulandi, vt praestet officia, ad quae praestanda pacto feudali se obligauit, et *alterum reale*, ius nimirum de bonis vasalli in maiorem officiorum feudalium securitatem disponendi et ius vasallum a libertate de statu suo disponendi excludendi.

§. 16.

Delictum, quo pactum feudale violat, vocatur *felonia*. Felonia quid.

COR. Colligimus inde

1) In feudo franco vasallum committere feloniam qui fidelitatem, ad quam praestandam se obligauit, non praestat.

2) In feudo non-franco vasallum feloniam duplici modo posse committere, *primo* si non praestet fidelitatem, *secundo* si non praestet seruitia promissa (§. 12.).

3) Violationem iuris realis, quod domino directo eo in casu competit, quo cum pacto feudali simul feudum, de quo §. 15. diximus, connexum, esse feloniam.

4) Dominum directum feloniam quoque posse committere.

§. 17.

Effectus feloniae a uaſallo commiſſae.

Si cum pacto feudali feudum, de quo §. 15. diximus, connexum, et vaſallus feloniam commiſerit. domino directo ex pacto competit ius, feudum illud in τὸ ſuum recipiendi. Etenim ſi cum pacto feudali feudum illud ſit connexum; feudum illud in dominio vaſalli ea erit lege, vt domino directo eodem ex pacto competat ius reale in maiorem praeſtationis officiorum feudalium ſecuritatem (§. 15.). Qua ratione in re quadam nobis competit ius reale, eadem quoque ratione habemus ius rem illam in τὸ noſtrum recipiendi (§. 847. 850. I. N.). Felonia itaque illa comiſſa domino directo ex pacto competet ius, feudum illud in τὸ ſuum recipiendi (§. 16.).

COR. I. Sequitur inde, vt eiusmodi feudi amiſſio ſit poena conuentionalis.

COR. II. Effectus feloniae a domino directo commiſſae immediate ex notione fluunt.

SCH. Notes aliud eſſe feudum recipere aliud retinere.

CAPVT II.

DE POSSIBILIBVS FEVDI SPECIEBVS.

§. 18.

Diuiſio feudi ratione qualitatis, quae obligationi ineſt.

In diuerſas feudi ſpecies inquiſiturus primo diſtinguere debet feudum, quatenus ſignificat pactum feudale, a feudo, quatenus ſignificat dominium vtile, pacto feudali conſtitutum. Priori ratione ſpecies pacti dant ſpecies feudi. Ideoque eiusmodi feuda diuerſa eſſe poſſunt ex ratione qualitatis, quae obligationi ineſt, et ratione ſcopi. Ra-

Ratione qualitatis, quae obligationi ineſt, *feuda* ſunt vel *pura* vel *conditionalia* (§. 425. I. N.). Porro vel *unilateralia* vel *bilateralia* (§. 438. I. N.). Deinde vel *abſoluta* vel *reſtricta* (§. 10.). Feuda abſoluta a non-nullis vocantur *propria*, et reſtricta *impropria*.

COR. Eadem ratione, qua §. 11. et 13. argumentati ſumus, inde colligimus, feuda in dubio praeſumenda eſſe pura atque propria.

§. 19.

et ratione ſcopi

Scopus pacti feudalis aut ſimplex eſt aut compoſitus. Inde feudum francum et non-francum (§. 12.). Feudum non-francum vaſallum obligat ad ſeruitia quaedam praeter fidelitatem domino directo praeſtanda. Eiusmodi ſeruitia aut in natura praeſtanda ſunt, aut ſeruitiorum loco quotannis certa praeſtari poteſt penſio. Si hoc, *feudum* vocatur *cenſuale* ſeu *penſionarium*, Zinns-Lehn.

COR. Facile inde intelligimus, quid ſit feudum francum reſtrictum et abſolutum, purum et conditionale et quae ſunt reliqua (§. 18.).

§. 20.

Feudum non-francum aut eſt determinatum aut indeterminatum.

Feudi non-franci ſpecies inde oriuntur, quia varia ſeruitiorum genera praeter fidelitatem poſſunt praeſtari. Primo hac ratione argumentor. In litteris inueſtiturae aut expreſſum eſt quid, quale et quantum a vaſallo praeſtandum, aut non. Si illud, *feudum* vocatur *determinatum*, et ſi hoc, *indeterminatum*.

§. 21.

Porro eſt aut aulicum aut

Porro vaſallus aut obligatus eſt ad eiusmodi ſeruitia praeſtanda, quae in ſplendorem atque

equeſtre aut iudicale.

honorem domini tendunt, et vocantur *aulica*, aut ad eiusmodi ſeruitia, quibus dominus directus huiusque bona armis defenduntur, et vocantur *equeſtria*, aut obligatus eſt ad iudicium feudale cum aliis conſtituendum, et vocantur *iudicialia*.

§. 22.

Tandem aut ligium aut non-ligium.

Tandem officia illa feudalia vaſallus domino directo aut contra omnes ſine omni exceptione praeſtare debet, aut vaſallo ius excipiendi competit. Si hoc, feudum vocatur *ligium*, et ſi illud, *non-ligium*.

COR I. Sequitur inde, vt in feudo ligio vaſallus iis exceptionibus, quibus naturaliter ab obligatione pactitia liberatur, a ſeruitiorum praeſtatione liberetur.

COR. II. Porro, quum feudum ligium ſit reſtrictum (§. 10.), manifeſtum eſt, feudum in dubio non-ligium eſſe praeſumendum (§. 11.).

§. 23.

Diuiſio feudi, quatenus ſignificat dominium vtile, primo ratione modi.

Haec de feudo, quod ſignificat pactum ſequitur diuiſio feudi, quod ſignificat dominium vtile. Huius ſpecies dependent aut a modo, quo dominium illud conſtituitur, aut a qualitate obiecti, aut a loco, in quo eiusmodi dominii obiectum ſitum eſt. Ratione *primi* feudum diuiditur in *oblatum* et *datum*. Ius enim illud reale, quod domino directo competit, aut a vaſallo domino directo conceſſum eſt, aut a domino directo in bonis vaſallo conceſſis cum primo dominio reſeruatum eſt. Si illud, feudum vocatur *oblatum*, et ſi hoc, *feudum datum*.

COR. Feudum in dubio praeſumitur datum (§. 15.).

§. 24.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0562
DFG

§. 24.

Si qualitatem obiecti spectamus, res illa aut est physice mobilis aut physice immobilis. Si illud, fieri potest, vt sit certa pecuniae summa. Inde *feudum in pecunia*. Si illud, *feuda* vocantur *regalia* seu *maiora*, si hoc, *non-regalia* seu *minora*. Porro ratione qualitatis obiecti.

§. 25.

Tandem ratione loci, in quo eiusmodi dominii obiectum situm est, argumentor. Obiectum feudi aut in domini directi territorio situm est, aut non. Si illud, *feudum* vocatur *in curte*, si hoc, *extra curtem*. Tandem ratione loci.

COR. I. Colligimus inde, ad feudum in curte dominum directum duplicem habere relationem, *aliam*, quae ex iure territoriali, et *aliam*, quae ex idea domini directi fluit.

COR. II. Si feudum extra curtem in tertii territorio situm; consequens erit

1) iura, quae eiusmodi feudi ratione domino territoriali competunt, a iuribus, quae dominus directus habet, distinguenda esse.

2) eiusmodi feudum sine domini territorialis confirmatione non esse concedendum (§. 678. I. N.).

CAPVT III.

DE NATVRA FEVDI QVOD SIGNIFICAT PACTVM.

§. 26.

Quae de feudo, quatenus significat pactum, dicenda, sunt principia, quae docent ea, Quae de pacto dicta hic ad-

commodanda sunt.

quae circa pacta iusta atque iniusta ad differentiam specificam feudi adcommodata (§. 7.). Ex quo patet.

1) pactum feudale celebraturi facultatem promittendi physicam atque moralem vt habeant, necesse esse.

2) Pactum feudale non esse obligatorium, quod cum violatione iuris a tertio quaesiti connexum.

3) Dominum directum qua talem, esse promittentem.

4) Vasallum, qui promissam fidelitatem domino non praestat, dominum directum laedere, ideoque huic ex pacto competere ius postulandi, vt vasallus omne, quod interest, praestet. Et quae sunt reliqua.

§. 27.

Pactum feudale a quo probandum.

Si vasallus pactum feudale neget, domini directi erit eiusmodi pactum probare. Ex Logica patet, eius esse probare negata, contra quem est praesumtio. Quare, quum pacta non possunt praesumi, sed probari debeant, ideoque contra dominum directum sit praesumtio, si vasallus pactum feudale celebratum esse neget; sequitur, dictis sub determinationibus domini directi esse partium, vt pactum probet.

§. 28.

Obligatio ad praestanda naturalia vel accidentalia a quo probanda.

Si pactum feudale sit celebratum, et vasallus neget, sed ad eiusmodi pacti naturalia praestanda esse obligatum, vasallo erit probare, vt non sit obligatus: si vero neget, se obligatum esse, vt praestet accidentalia, domino erit probare, vt sit obligatus. Etenim quum posito pacto praesumenda quoque sint pacti naturalia (§. 3.); sequitur, contra vasallum esse praesumtionem, qui pactum feudale esse

esse celebratum concedit, et negat se obligatum esse ad eiusmodi pacti naturalia praestanda. Quare, quum is negata probare debeat, contra quem est praesumtio, manifestum est, iis sub determinationibus, quas posuimus, vasallo esse, vt, se non obligatum esse, probet. Q. e. p.

Quum porro pacti accidentalia non sint praesumenda (§. 3.); sequitur, contra dominum directum esse praesumtionem, si vasallus neget, se, vt eiusmodi accidentalia praestet, obligatum esse. Ex quo patet, domino directo esse, vt obligationem illam probet.

§. 29.

Dom. dir. ius suum aduersus vasal. in alieno territorio quomodo possit exercere.

Dominus directus ius, quod ex pacto feudali habet, aduersus vasallum, qui in alterius est territorio, iuste non potest exercere, nisi auctoritate domini territorialis. Dominus enim directus, qui ius illud aduersus vasallum exercet, ius cogendi aduersus alium in territorio alieno exercet (§. 420. I. N.). Iuste itaque hoc fieri non potest, nisi domini territorialis auctoritate (§. 682. I. N.).

§. 30.

Pactum feudale quando reale et quando praesumendum

Pactum feudale, qua tale, ratione domini directi praesumitur reale, et ratione vasalli personale. Quum enim pacto feudali dominus directus adquirat ius a vasallo postulandi, vt omnem adhibeat curam atque diligentiam, ne aliquid in praeiudicium imperii ciuilis, quod domino directo competit, fieret (§. 8.); sequitur, in dubio praesumendum esse, hocce ius domino directo ea competere ratione, qua imperium habet ciuile (§. 668. seqq. I. N.), ideoque pactum illud ratione

domini directi praesumendum esse reale (§. 983. I. N.). Q. e. p.

Quum porro pacto feudali, qua tali, se obligauerit ad fidelitatem domino directo praestandam (§. 8.); nulla erit ratio, ex qua, vasallum se quoque pro aliis obligasse, fluit. Pactum itaque feudale ratione vasalli praesumitur personale. Q. e. a.

COR. Ergo obligatio feudalis non extenditur ad eos, qui in litteris inuestiturae non sunt expresse positi.

CAPVT IV.

DE NATVRA FEVDI QVOD SIGNIFICAT DOMINIVM VTILE.

§. 31.

Extensio iuris realis domino directo competentis.

Si alicui in re quadam ius pignoris in maiorem officii inaestimabilis praestandi securitatem competat; consequens erit, hocce ius pignoris non ad determinatam rei illius partem, sed ad totam illam rem se referre. Cui enim in maiorem officii praestandi securitatem in re quadam ius pignoris competit, is quoque habet ius de re illa ea disponendi ratione, qua ad obtinendam officii, de quo diximus, securitatem fieri debet (§. 850. I. N.). Hocce ius se aut solummodo ad partem illius rei aut ad totam rem refert. Si prius, officium illud debet esse aestimabile. Sed officium illud sit inaestimabile (per hyp.). Ergo et ius illud pignoris ad totam rem oppignoratam se debet referre.

COR.

COR. I. Si feudum significet dominium vtile, feudum erit res quaedam, in qua domino directo competit ius pignoris in maiorem officiorum a vasallo praestandorum securitatem, et, quotics feudum est datum in securitatem primi dominii reseruati §. 15. conf. §. 846. I. N.). Quare, quum officia a vasallo, qua tali, praestanda sint inaestimabilia; consequens erit, ius pignoris domino directo competens se non ad determinatam feudi partem, sed ad totum feudum referre.

COR. II. Quo ex principio non-nulla fluunt consectaria, e quibus ea sunt concipienda, quae de feudo, quatenus significat dominium vtile, dici possunt, nimirum

1) *Vasallum rem illam sine domini directi consensu non posse alienare* (§. 850. I. N.). Ex quo porro colligimus, vasallum committere feloniam, qui feudum lud sine domini directi consensu alienat (§. 16.).

2) Vasallum officia, quae qua vasallus debet, violare, qui feudum illud deterius facit.

§. 32.

Feudum illud si sit datum a quo adquirendum.

Si feudum, quod significat dominium vtile, sit datum, praesumendum erit, eiusmodi feudum mortuo vasallo non nisi a domino directo aut a nouo quodam vasallo posse adquiri. Si enim feudum illud sit datum, dominus directus rem illam ea alienauit lege, vt eius rei possessor officia praestet vasallitica, sibique in maiorem eiusmodi officiorum securitatem reseruauit ius pignoris sibique reseruauit primum dominium (§. 15. 23.). Eiusmodi itaque rem simpliciter alienatum esse non potest praesumi. Manifestum inde est, in dubio praesumendum esse, vt mortuo vasallo illius rei adquirens aut sit dominus ille directus aut nouus vasallus.

§. 33.

Et si sit oblatum.

Si feudum, quod significat dominium vtile, sit oblatum, praesumendum erit; vt mortuo vasallo eius-

modi rei ratione nexus feudalis ceſſet. Si enim ſit feudum oblatum; ſequitur, ius illud pignoris domino directo a vaſallo eſſe conceſſum (§. 15.23.). Quare, quum pactum feudale ratione vaſalli praeſumatur perſonale (§. 30.); conſequens eſt, vt in dubio ſit praeſumendum, vaſallo mortuo nexum feudalem eiusmodi rei ratione ceſſare.

COR. I. Ex quo colligimus, bonum illud poſt mortem vaſalli vt allodium, id eſt, vt tale eſſe ſpectandum, quod in pleno defuncti fuit dominio.

COR. II. Praeſumendum itaque eſt, vt ratione illius rei, ſerie nimirum eorum, qui ex pacto feudali vt vaſalli ſuccedere poſſunt, extincta, hereditaria valeat ſucceſſio (§. 642. I. N.).

SCH. Notes, in tali feudo domino directo competere primum dominium, non eſſe praeſumendum.

§. 34.

Obiectum feudi a domino directo quo iure adquirendum.

Vt dominus directus, qui, qua talis, feudum, quod pro bono feudali ſumitur, aut mortuo vaſallo, aut felonia a vaſallo commiſſa, adquirit, bonum illud qua imperans ciuitatis poſſideat, praeſumendum eſt. Eo enim iure bonum illud poſitis ſub determinationibus poſſidet aut adquirit, quo eſt dominus directus. Sed praeſumendum eſt, vt ſit talis, quatenus eſt ciuitatis imperans (§. 30.). Ergo et praeſumendum erit, quod in theoremate poſuimus.

CAPVT V.

DE ADQVISTIONE FEVDI.

§. 35.

Primus adquirens quis.

Primus feudi adquirens vocatur, qui primus eſt eorum, qui obuium bonum, qua vaſalli poſſident.

COR.

COR. Manifestum inde est, fieri posse, vt quis sit primi feudi adquirens ratione boni, quod ab aliis iure hereditario adquisiuit (§. 23.).

§. 36.

Et quomodo feudum possit adquirere.

Primus feudi adquirens feudum, qua tale, adquisiuit pacto. Primus enim feudi adquirens est, qui est primus eorum, qui obuium bonum qua vasalli possident (§. 35.), ideoque qui qua eiusmodi boni possessores se obligarunt ad officia feudalia alteri praestanda (§. 8.). Ex quo manifestum est, vt feudum hocce, qua tale, adquisiuerit pacto.

§. 37.

Feudum quomodo adquiratur ab eo, qui non primus est adquirens.

Qui fit feudi, qua talis, possessor, sed non primus, is ex eo succedit pacto, quod primus adquirens cum domino directo celebrauit. Qui enim fit feudi possessor sed non primus, is in feudum succedit iure a primo adquirente, qua tali, adquisito (§. 35.). Sed primus ille adquirens talis est ex pacto cum domino directo celebrato (§. 36.). Ergo et hocce ex pacto ille in feudum, qua tale, succedit.

§. 38.

Inde successio feudalis.

Successio feudalis est successio in feudum, qua tale, ex iure a primo feudi adquirente adquisito.

COR. I. Patet inde successionis feudalis fundamentum esse primi adquirentis, qua talis, pactum cum domino directo celebratum (§. 37.).

COR. II. Successorem itaque feudalem determinaturus non vltimum feudi possessorem, sed primi adquirentis pactum, cum domino directo celebratum debet spectare.

§. 39.

§. 39.

Haec qua ratione cum hereditaria eadem.

Si in primo illo pacto modus ſuccedendi non determinatus, praeſumendum erit, ſucceſſionem feudalem eandem eſſe cum ſucceſſione hereditaria. Succeſſio enim hereditaria eſt naturalis (§. 642. I. N.). Ergo in dubio praeſumenda.

§. 40.

Et quomodo in pacto feud. poſſit determinari.

Modus ſuccedendi in pacto illo determinari poteſt tam expreſſe quam tacite. *Tacite*, ſi officia, ad quae praeſtanda vaſallus ſe obligauit, non niſi a determinatis quibusdam heredibus praeſtari poſſunt. Is enim heres feudalis fieri nequit, qui ea non poteſt praeſtare officia, ad quae praeſtanda primus adquirens ſe obligauit.

§. 41.

Inueſtitura quid.

Inueſtitura feudalis ſignificat actum, quo feudum, quatenus ſignificat dominium vtile, qua tale, in vaſallum transfertur.

COR. I. Sequitur inde, inueſtituram feudalem non niſi a domino directo dependere.

COR. II. Porro, primum feudi adquirentem feudum ſine inueſtitura non poſſe adquirere.

§. 42.

Quando neceſſaria.

Si inueſtitura feudalis ratione eius, qui ex primi adquirentis pacto in feudum ſuccedit, ſit neceſſaria, hoc non a natura rei, ſed a moribus vel a primo illo pacto dependebit. Qui enim ex primi adquirentis pacto in feudum ſuccedit, is ex pacto habet ius feudum illud, qua tale, in τὸ ſuum recipiendi (§. 494. 496. 497. I. N.). Ergo eiusmodi feudi translatio ideoque inueſtitura (§. 41.) per rei naturam non eſt neceſſaria. Eiusmodi itaque neceſ-

necessitas non est naturalis, sed aut primo illo pacto aut moribus introducta.

CAPVT VI.

DE AMISSIONE FEVDI.

§. 43.

Amissio feudi est vel realis vel personalis.

De amissione feudi sermonem facturus distinguere debet *amissionem feudi realem a personali*. *Illa* est, si feudum realiter, id est, pro dominio vtili sumtum naturam feudi amittit, et *haec*, si nexus feudalis inter dominum directum atque vasallum cesset.

§. 44.

Caussae amissionis personalis ponuntur.

Primo de amissione feudi personali. Nexus ille feudalis constituitur pacto bilaterali (§. 59. 15.). Ergo cessat, cessante ratione pacti, si impossibile factum sit, vt vasallus praestet seruitia promissa, si vasallus commiserit crimen feloniae, morte vasalli. Et quae sunt reliqua (§. 439. seqq. I. N.).

§. 45.

Feudi ob feloniam amissio an in praeiudicium successoris tendat.

Ponamus possessorem feudi ob commissum feloniae crimen feudum amittere, non erit praesumendum, eum quoque, qui ex primi adquirentis pacto succederet, ius in feudum illud succedendi amisisse. Etenim quum hic ius in feudum succedendi non ab vltimo possessore sed a primo habeat adquirente (§. 38. Cor. 2.); manifestum est, vltimum possessorem in praeiudicium eiusmodi successoris feu-

feudum illud non posse alienare ideoque nec amittere. Sequitur inde, quod in theoremate posuimus.

§. 46.

Ab amissione feudi personali ad realem an valeat consequentia.

Ab amissione feudi personali ad amissionem feudi realem non valet consequentia. Quum enim fieri possit, vt mors vasalli sit caussa amissionis feudi personalis (§. 44.); et quum fieri possit, vt mortuo vasallo tertius adsit, cui ex pacto primi adquirentis competat ius in feudum, qua tale, succedendi; consequens est, ab amissione feudi personali ad amissionem feudi realem non valere consequentiam (§. 43.

§. 47.

Realis feudi amissionis species.

Feudum realiter amittitur, si feudum reale, id est, pro dominio vtili acceptum qualitatem feudi amitteret (§ 43.). Sed eiusmodi res qualitatem feudi amittit, cessante iure pignoris, quod in eiusmodi obiecto in maiorem officiorum feudalium a vasallo praestandorum securitatem dominus directus habuit (§. 15.). Manifestum itaque est, feudum realiter amitti vel ea ratione, qua obiectum feudi a domino directo adquiritur, vel ea ratione, qua eiusmodi rei possesso ab obligatione ad officia feudalia praestanda liberatur.

§. 48.

Feudum realiter amissum a quonam adquirendum.

Porro ex dictis manifestum est, in dubio praesumendum esse; vt feudum realiter amissum, si sit datum, ad τὸ suum domini directi, si vero sit oblatum, ad τὸ suum eius, qui primi adquirentis successor hereditarius est, pertinere (§. 32. 33. 43.).

COR.

COR. Ex quo patet, ab amissione feudi reali non valere consequentiam ad id, vt domino directo competat ius eiusmodi feudi obiectum adquirendi.

SECTIO II.

DE IVRISDICTIONE FEVDALI.

§. 49.

Per *caussam feudalem* intelligimus tale, ex quo violatio obligationis nexu feudali constitutae enasci potest. Caussa feudalis quid.

§. 50.

Quemadmodum iurisdictio generatim sumta est ius leges ad aliorum facta cum effectu adplicandi, ita *iurisdictio feudalis* est ius leges ad aliorum facta in caussis feudalibus cum effectu adplicandi. Iurisdictio feudalis quid.

§. 51.

Eiusmodi ius alicui aut ex imperio aut ex pacto competit. Si illud, *iurisdictionem* vocare possumus *iudicialem*, et si hoc, *pactitiam*. Quae vel iudicialis vel pactitia.

§. 52.

Si dominus directus ratione rei in feudum constitutae simul sit dominus territorialis, consequens erit, iurisdictionem feudalem domino directo ex imperio competere (§. 681. seqq. I. N. et §. 50.). Ius feud. domino directo competens quando sit iudicialis.

§. 53.

§. 53.

Et quando pactitia.

Porro, *si dominus directus ratione rei in feudum constitutae non sit dominus territorialis, praesumendum erit, domino directo iurisdictionem feudalem non nisi ex pacto deducendam competere.* Eiusmodi enim iurisdictionem non nisi aut ex pacto aut ex imperio habet. Sed imperium hoc loco non esse praesumendum, inde patet, quia dominus directus ratione rei in feudum constitutae non sit dominus territorialis (per hyp.), et ex eo, quod quis sit dominus directus, non fluat, eum in vasallum habere imperium (§. 8. Cor.). Ergo dicta sub hypothesi praesumendum erit, domino directo iurisdictionem feudalem non nisi ex pacto deducendam competere.

§. 54.

Iur. feud. ratione rei in alterius territorio sitae dom. dir. qua ratione competat.

Fieri non potest, vt domino directo ratione rei in alterius territorio sitae competat iurisdictio feudalis, nisi consensu domini territorialis adquisita. Eiusmodi enim iurisdictionem non habet, nisi ex pacto (§. 53.). Quare, quum eiusmodi pactum sine domini territorialis consensu celebratum sit inualidum (§. 719. I. N.); manifestum est, iurisdictionem illam domino directo non nisi consensu domini territorialis adquisitam competere.

§. 55.

Et qua ratione ab eodem exerceri possit.

In dubio praesumendum est, dominum directum iuris dictionem feudalem, quam ratione rei in alterius territorio sitae habet, non posse exercere, nisi domini territorialis auctoritatae. Quum enim hoc sit naturale, vt iura nostra cogendi in alterius territorio

rio non, nisi domini territorialis auctoritate possimus exercere (§. 681. seqq. I. N.); sequitur hoc praesumendum esse, donec contrarium satis possit probari. Sed ex eo, quod iurisdictio illa domino directo sit concessa, contrarium non sequi, inde patet, quia a iure ad iuris exercitium non valet consequentia. Ergo quod in theoremate positum satis manifestum est.

§. 56.

Leges ad facta in causis feudalibus adplicandae quaenam.

Si leges, quae vi iurisdictionis feudalis ad facta in causis feudalibus adplicandae, non sint determinatae, praesumendum erit, leges ciuiles, quae valent eo in territorio, quo feudum situm est, aut his deficientibus, leges naturales esse adplicandas. Quum enim per se pateat, ius commune eo in casu valere, quo ius singulare deficit; manifestum quoque est, si leges ad facta in causis feudalibus adplicandae non sint determinatae, praesumendum esse, vt causae feudales secundum ius commune, ideoque secundum ius ciuile, quod eo in territorio, quod feudum situm est, valet, et hoc deficiente secundum ius naturae iudicandae sint.

§. 57.

Quid iuris, si controuersia sit inter vasallos, qua tales.

Si tandem inter duos vasallos, qua tales, de causis feudalibus sit controuersia: praesumendum erit, eiusmodi controuersiam sine domini directi consensu non posse componi. Ea enim controuersia, cuius diiudicatio in alicuius praeiudicium tendere potest, sine huius consensu iuste non potest componi (§. 356. I. N.). Sed diiudicatio con-

trouerſiae, quae de cauſſis feudalibus eſt inter duos vaſallos, qua tales, in praeiudicium domini directi tendere poteſt (§. 8.). Iuſte itaque fieri non poteſt, vt eiusmodi controuerſia ſine domini directi conſenſu componatur.

FINIS.

INDEX

INDEX
VERBORVM AC RERVM

NB. I. N. ius Naturae I. E. ius ecclesiasticum, I. C. ius ciuile et Numerus adiectus paragraphum, litterae Pr. Praecognoscenda I. F. vero Ius feudale vniuersale denotant.

A.

Abiicere rem, quid? 465
Abrogatio legis 123
- - competit imperanti. 623
Abstentio est species omissionis hereditatis. 516 Sch. I.
Abuti, quid? 446. Cor. 2.
Acceptatio promissi 407
- - efficax 415
- - idem est ac traditio 413
- - mediata et immediata 411
- - - parit obligationem in promittente perfectam 414
- - - - pactum aut conuentionem 415
- - quando fit? 408. 409
Accessio 468
- industrialis est causa dominii 413
- naturalis, industrialis, mixta 468
- - conseruat dominium rei, si dominus constat 470
- - non conseruat 471
- necessaria facit dominium rei dominum incrementorum 469
Accidentalia §. 3. I. F.
- feudi probat dominus directus. §. 28 - -
Accis, quid? 698
Acquiescere, quid? 296
- in voluntate Dei 298
Acquirendi modus 461 I. N. §. 18. I. C.
- - est occupatio et traditio ibid.
- - originarius et deriuatiuus 460
Acquisitio iuris in re habet causam remotam et proximam, titulum et modum 461
Actio §. 28. I. C.
- coacta, quid? 163 I. N.
- - secundum quid et stricte. ibid.
- contra ius naturae directe et indirecte. 182
- honesta interne et externe differt gradu moralitatis 166
- libera et eius requisita et genera. 52. 55

Actio bona aut mala §9. 107
- - - - - est inseparabiliter talis 64
- - - - - habet moralitatem extrinsecam 68
- - - - - - intrinsecam. 66
- - - - - - per naturam et inseparabiliter 69
- - - vnde ? 161. 162
- - - - - naturaliter talis 65
- - - - - vnde? 61. seqq.
- - commissiua et omissiua. 54
Actio libera composita magis libera quam simplex 175
- - deliberata et indeliberata. 176
- - - magis libera, quam indeliberata. ibid.
- - gaudet imputatiuitate 217
- - humana eiusque rectitudo 187
- - indifferens Sch. §. 59
- - - num moralis ibid.
- - magis libera, quaenam ? 169
- - mediata et immediata 178
- - - magis libera, quam immediata 179
- - moralis possibilis et impossibilis 150
- - nulla in foro naturali impunita et irremunerata 149
- - permissiua 121
- - - locum non habet in foro naturali 139
- - quoad consectaria. 57
- - - corpus et animam 55. seq.
- - ratione determinationis et executionis 53
- - sacra §. 18. I. E.
- - - suppeditat ius circa sacra ibid.
- - simplex et composita 174 I. N.
Actio libera voluntaria 164
- - - habet maiorem libertatem, quam mixta 165
- non libera respuit moralitatem 70
- paedagogica §. 28. cor. 1. et 2 I. E.
- - constituitur creaturis rationalibus §. 29 -
- - ecclesiastica. 28 -
- - - eamque constituendi ius 31 -
- praeiudicialis, principalis, personalis et realis §. 29. I. C.
Actor, quid? 222. I. N.
- sequitur forum rei 681. Cor. 2 -
Adiutorium 310 et 584 Cor. 2. -
Adiunctio 472 -
Administratio 692 -
Adoratio 291 -

Ado-

Adoratio Dei 292 I. N.
Aequipollens 412 -
Aequitas obiectiua 227 -
Aequus 155 -
Aerarii ius 691 -
Aerarium ibid -
Affectus 24. -
- ſpecies 25 -
Affinitas eiusque computatio 640 -
Agent 839 -
Agere, quid? 7. pr.
- ſponte. ibid.
- libere. ibid.
Aggratiandi ius 623 cor. 2 -
- - competit imperanti ibid.
Aggreſſio 344. -
Aggreſſor ibid.
Aggreſſus ibid.
- habet ius defenſionis. 346 -
- - - praeuentionis 347 -
Agnati 634 -
Alienatio rei 451 -
- - competit ſoli domino 478. Cor. 1
- - pura et conditionata 490 -
- - ſine laeſione arbitraria 474 -
Alienum 277 -
Alluuio 471. Cor.
Ambaſſadeur 839 -
Amicitia interna et externa 306. Cor. -
Amicitiam aliorum externam quaerere debemus 306. 307 -
Amicus 305 -
- eſſe debemus omnibus. 306 -
Amiſſio feudi perſonalis et realis 43. I. F.
- - - - fit, quibus modis? 44. -
- - - non ſuppedit concluſionem ad realem 46 -
- - - ob feloniam non tendit in praeiudicium ſucceſſoris 45 -
- - realis eiusque ſpecies. 47 -
Amittere, quid? 465. I. N.
Amor 253 -
- erga alios 301 -
- - Deum 287 -
- - nosmet ipſos 253 -
- aliorum erga nos eſt excitandus. 301 -

Amor incipit a se ipso 302 I.N.
- non extorquetur 319 -
- sui num amori erga alios praeferendus 364 -
Amoris officia 320 -
- - extorqueri nequeunt ibid -
Anarchia 653 -
Antistites 63. I. E.
Appellandi ius competit ciui 729. I. N.
Appetitus 16 -
- gradus 22 -
- lex 17 -
- quando praedominatur 24 -
- rationalis 33 -
- - fundamentum 32 -
- - vehementior, si concurrit sensitiuus 27 -
- - nos determinare debet ad actiones 262 -
- sensitiuus. 20 -
Arbitrarium 157 -
Arbitrium iudicis 25. I. C.
Aristocratia 748. I. N.
- suppeditat propositiones, quasnam 763 -
Armistitium 830 -
Arrha 583 -
- sponsalitia ibid -
Atheus homo infelix 281 -
Attentatum 819 -
Attentio 28 -
Attendendi facultas competit animae ibid -
Auctor actionis 90 -
- principalis et instrumentalis 178 -
Auditorum in ecclesia officia 60. I. E.
Auersatio 16. I. N.
- habet gradus 23 -
- - legem 17 -
- quando praedominatur 24 -
- rationalis 33 -
- - determinare nos debet ad actiones 262 -
- - habet fundamentum 32 -
- - vehementior, si concurrit sensitiua. 27 -
- sensitiua 20 -
Auxilium 310. 584. Cor. 2 -

B.

Bellum 358. 657. Sch. I. N.
- defensiuum, reparatiuum et poenale 365 -
- gerere pro dominis tenentur serui 633 -
- iustum et iniustum 361. 821. seq -
- offensiuum 366. Cor. -
- - permittit facere, quid; 828. Sch.
Bellum, vnde? 821. -
Belli caussa iusta et iniusta 361 -
- - - est turbatio eaque sola 362 -
- - - non admissio legati 838 Cor. -
- finis pax. 827. 370 -
- indictio 826 -
- - necessaria ib. 817. 821 -
- ius qui dat alteri, est in seruitute 540 -
- - habet fundamentum in seruitute 595 -
- species 365 -
Bellica crudelitas 828 -
Benefactor, 290. 315 -
- Deus est amandus. ibid -
Benefactori gratum exhibere animum debemus 318 -
Beneficentia. 315 -
Benefici esse debemus 316 -
- non esse debemus 317. Cor. -
Beneuolentia 315 -
Beneuoli esse debemus 316 -
- - - quando? 317 -
Blasphemia 283 -
- committitur ab eo, qui violat res sacras moraliter. §. 64. I. E.
- - per iuramentum falsum. 391 -
- est illicita et caussa infelicitatis. ibid Cor. -
Bona sunt iura. 278. 694. Cor. 2. I. N.
Bonitas. 229 -
Bonum 15. 260 -
- apparens 39 -
- cognoscere non patitur confusionem. 260 -
- externum et internum 15. Cor. -
- minus auersamur, quando? 40 -
- priuatum et publicum, 663. Cor. 2. 687 -
- - ciuis non subest dominio imperantis 699 -
- - principis et patrimoniale. 687. Cor. -
- - quando pertinet ad ius maiestatis. 695 -

Bonum publicum aerarii et fiſci 691 I. N.
- - - adminiſtrat Solus imperans. 693 -
- - competit tantum imperanti. 688 -
- - dirigendum eſt ad obtinendam ſecuritatem ciuitatis 689 -
- - fiſci competit imperanti ex iure vtendi 694 -
Bonum publicum iusque in illud determinatur ex ſcopo, cur bona ſunt in dominio totius ciuitatis. 689 -

C.

Capitulationes. 786 -
Caſus fortuitus 202 -
- - eſt extra omnem culpam et dolum. 203 -
Cauſa inſtrumentalis 178 -
- feudalis 49. I. F.
- - exigit leges, quasnam 56 -
- moralis 178. I. N.
- principalis ibid -
Cautio 486 -
- realis vel corporalis vel pignoratitia. ib. Cor. 3 -
- verbalis, realis, promiſſoria, fideiuſſoria ibid Cor. 2
Ceremonia. 30. I. E.
- eccleſiaſtica ibid -
Ceremonias eccleſiaſticas conſtituit, qui gaudet poteſtate eccleſiaſtica 31 -
Ceſſio nominis 489. I. N.
Ciui competit ius appellandi 729 -
Ciuis 655 I. N.
- ex ciuitate emigrare nequit. 740 -
- in democratia habet ius comitiorum. 749. Cor. 1. 751. Cor. 1 -
- obligatur perfecte ad defenſionem ciuitatis. 741 -
- - - - munera publica ſuſcipienda. 742 -
- - - - ad tutelam et curam 743 -
- - - eo deſpicere, ne alii conatum arripiant, ciuitati mala inferendi. 665 666 -
- - - viuere conuenienter imperio ciuili 710 -
Ciuitas 24. pr. 655. I. N.
- eſt ſocietas 660 -
- neceſſaria et voluntaria 775 -
- orta ob metum. 657 -
- voluntaria eſt electiua, ſucceſſiua et mixta 777.
- - praeſumitur magis electiua, quam ſucceſſiua ib. Sch. 2.
- ſucceſſiua nil certi in iure naturae determinari finit. 776 -
Ciuitatis conſtitutio neceſſaria, 658 -

Ciuitatis requirit facta, qualia? 659 I. N.
- electiuae pars maior praeualet. 773 -
- finis 655. Sch. -
- forma regularis et irregularis. 747 -
- formae regularis species 748 -
- mixtae forma 767 -
- necessariae maiestas limitata naturaliter 788 -
- nexus publicus et priuatus et ciuitatis personae publicae et priuatae 663 -
- territorium. 680 -
- voluntariae subiectum, quod maiestatem habet, eligunt ciues. 771
Ciuitatum Systema eiusque natura. 808. 809 -
- - eiusque directorium. 810 -
- - - - eiusque natura et consecutiones 811 -
Clades. 831 -
Clericorum immunitas defenditur ex sanctitate legati. 814. no. 4. -
Coactio interna et externa. 324 -
- physica in intellectu, ratione et iudicio 42 -
- - - voluntate et noluntate. 43 -
Cogere alterum, quid? 162 -
- - externe possumus. ibid -
- - nemo potest ad ea peragenda, quae sibi vt mala nec dolose nec culpose agendo repraesentat. §. 4. I. E.
- - ad religionem nullus potest. § -
Cognati 634 I. N.
Cognitio viua 111 -
Cognoscere Deum obligantur homines. 279 -
Cohors (ein Chor) 824 -
Collegium 678 Cor. 2 -
- faciunt optimates in Aristocratia 763 Cor. 1. no. III. -
Collegia agunt ex potestate ab imperante delata 725 -
- determinata non possunt delegare vices suas alteri. 725. Cor. 2 -
- errare possunt in iudicando. 726 -
- - - - - quomodo. 727 -
- iudiciaria Subordinata. 724 -
- quae agunt ex sua auctoritate, punit recte imperans. ib. -
Collegii leges constituuntur, quomodo? 762 -
Collisio actionum, si adest. 180 -
- - - non adest. 181 -
- amoris sui et erga alios effieit, quid? 303 et Cor. 1 et 2 -
- suppeditat exceptionem. 303 -

Comitia 750 I. N.
- in Democratia neceſſaria 751 -
Comitiorum ius in ea habet quilibet ciuis. 749 Cor. 1. 751. Cor. 1
E comitiis non infertur forma ciuitatis democraticae. 751. Cor. 2 -
Commiſſarius 836 Sch. -
Commixtio 472 -
Commodatum 479 -
Compromiſſum quomodo fit 814 -
- eius natura 815 -
Concilia §. 39. I. E.
Concubinatus 578. I. N.
Conductio militum imperanti licet 719. Cor. 2. Sch. -
Conductor 487 -
Confirmare, quid? 677 -
Congreſſus gentium 813 -
Coniugium. 578 -
- eius ſcopus 579 -
- eſt ſocietas voluntaria 580 -
Connexa, quaenam? 30 -
Connubium 566 -
- iuſtum eſt Societas voluntaria 580 -
Conſanguinei 634. Cor. -
Conſanguinitas. 634. I. N.
Conſanguinitatis gradus 635 -
- graduum ſigna. 636 -
- linea 637 -
- - obliqua 638 -
- - recta 637 -
Conſcientia 250 I. N. §. 6. I. E.
- eſt libera ibid.
Conſcientiae diuiſio et praedicata. 250. Cor. I. N.
- expergefactio eſt in noſtra poteſtate 251. -
- libertas §. 6. I. E.
in Conſcientiam nemo habet ius. ibid.
Conſentire 13. 397. I. N.
Conſenſus eiusque requiſita in eo, qui conſentit 398 -
- certus et probabilis. 401 -
- debet eſſe ſingularis 400 -
- expreſſus, tacitus et praeſumtus. 401 -
- praeſumtus eſt non ens. ibid. Cor. 1. -
Conſentientium vnus alterius mentem intelligere debet. 399 -
Conſilium 122 -
- non obligat ibid -

Con-

Consilium obligat in foro naturali. 139 I. N.
Consolidatio 492 -
Consuetudo 37. Sch. -
Consultatio 176 -
Contestatio 383 -
- falsa eiusque consectaria. 387 -
Contractus quasi §. 9. I. C.
Controuersia gentium componitur vi. 818 I. N.
- - - amicabiliter. 812. 817.
- - - per voluntatem litigantium aut decisionem alterius. ib.
- - - per translationem decisionis in alium, aut in sortem 814 -
- inter duos vasallos deciditur, quomodo? §. 57. I. F.
Corpus perfectum, quando 14. Sch. I. N.
Credentiales 841 -
Crimen anonae defraudatae. 736 Cor. 2.
- falsi 380 -
- laesae maiestatis 715 -
- - - in democratia 749 Sch. 2 -
- perduellionis. 715. -
- repetundarum, peculatus, ambitus. 742. Sch. -
- residui habet fundamentum, quale? 736 Sch. 2 -
- verbale et reale 381 -
Crudelitas bellica. 828 -
Culpa 188 -
- eius gradus 193. Cor. 2 -
- - species 190 -
Culposa actio minus libera quam non culposa 192 -
Culposam actionem perpetrans non intendit eius consectaria 194
Culposi actus pertinent ad actiones liberas 191 -
- - proficiscuntur a negligentia. 193 -
et §. 7. Cor. I. C.
Cultus Dei 284. I. N.
- - est praestandus ibid. Cor. -
- - externus et internus 286 -
- - theoreticus et practicus. 285 -
Cura. Curator. 744 -
- incumbit ciuibus ibid -

D.

Damnum 330 -
- dolosum, culposum, casuale, fortuitum. 338 -
- imminens 344 -

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0585
DFG

Damnum mediatum et immediatum. 330 -
- nemini est inferendum. 331 -
- proprium, improprium. 337 -
- reparabile, irreparabile. 335. Cor. 1 et 2 -
- reparare 332 -
- - debet, qui id intulit §33. 335 -
- - cogitur turbator 334 -
Damni reparatio illati a pluribus. 343 -
- - - a seruo 603 -
- - non semper est connexa cum imputatione 339 -
- - proportionata esse debet 341 -
- - laedit interdum laedentem. 342 -
- - qualificata et nuda 340 -
Debitum. 154 -
Decorum 159 a -
- naturale et arbitrarium ibid -
Defendere, quid? 345 -
- ciuitatem contra aggressorem obligantur ciues subiecti. 741 -
- se potest is, quem alter aggreditur. 346 -
Defensio habet suos terminos. 348. 349 -
- interdum aggressio 351 -
Defensionis, in qua non obseruantur termini, excessus, cui imputatur. 350 -
- ius competit illi, quem alter aggreditur, donec plane securus est? 545 -
- - non inuoluit ius necessitatis, ad quod quis cogi potest. 354 -
- - praebet ius praeuentionis 347 -
- - - - vitae et necis 547 -
Deliberatio 416 -
Delictum §. 10. I. C.
- dolosum et culposum ibid -
- producit ius et obligationem. ibid -
verum et quasi. ibid -
Democratia 748 I. N.
- habet comitia necessaria 751 -
- reddit populum tum imperantem, tum subiectum. 749 -
- - decreta per vota numero maiora leges. 761 -
Democratiae leges. 762 -
- - adprobare debent ciues per maiora vota 757 -
- ordo 752 -
Denunciatio belli 826 -
Deputatus 836 Sch.

Dore-

Derelinquere rem. 465 -
Derogare legi 123 -
Descendentes 637 -
- non sunt filii adoptiui 772. Cor. 3
Desiderium 25 -
Determinatio moralis et non moralis. 8. pr. -
Deus auctor naturae 61 -
- legum naturalium origo et fons. 133. Cor. 3 -
- debemus colere et amare. 286. 287 -
- - eiusque perfectiones cognoscere. 297. 298 -
- - inuocare et aduocare. 192 -
- - timere 288 -
- - - non timore seruili. 289. Cor. -
Dei gloria a nobis est illustranda. 282 -
Deo omnis reuerentia est praestanda. 284 -
- obedientes nos praebere debemus. 294 -
- - - - - magis quam hominibus. 295 -
Dictum, quid? 394. Sch. 2 -
- differt a promisso ibid. -
Diligentia 185 -
- absolute et hypothetice spectata ib. Cor. 2 -
Diligentia habet tres gradus, maximum, medium et infimum. ibid Sch.
Diligentiae studiosi esse debemus per naturam in custodia legum. 186 -
Dispensare a lege, quid? 124 -
Dispensandi ius competit legislatori. ibid Cor.
Displicet, quid? 46 -
Dispositio, quid? 443 -
- nuda vltimae voluntatis. 494 -
- pro arbitrio de re propria 444 -
Dissentire, quid? 13 -
Dissensus ibid -
- nudus et compositus ib. Sch.
Diuortium 586 -
Doctor ecclesiae §. 53. I. E.
Doctoris ecclesiae officia §. 54 -
- - - circa dogmata falsa. 59 -
- - ius exigendi pietatem et Salarium ab auditoribus 60 -
Dogmata ecclesiae fundamentalia et non fundamentalia 23 -
Dogmata ecclesiae minus fundamentalia negans non est eiicien-dus ex ecclesia ib. Cor. 1 -
Dolus 195 -

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0587
DFG

Dolus bonus 199 -
- clandestinus et manifestus. 208 -
- ex proposito et ex re 205 -
- - re proficiscitur a proposito 206 -
Dolosa actio committitur a sciente et volente 196 -
- - clandestina est magis libera quam manifesta 209 -
- - est moraliter mala 198 -
- - ex proposito est magis libera quam ex re 207 -
- - proficiscitur a proposito 201 -
- - superat quantitate moralitatis culposam. 197. -
Domestici 22. 610 -
Dominare, quid? 552. Cor. 2.
Dominium 445 I. N. §. 14. I. C.
- directum et vtile 456 I. N.
- habere plus est, quam dominare. 552. Cor. 2.
- non suppeditat marito dos 584 -
Dominium eminens non est deducendum e. dominio 699. Sch. I. N.
Dominium pertinet ad τὸ nostrum adquisitum 459 -
- verum et quasi. 458 -
- vtile est feudum. §. 15. I. F.
Dominii vtilis species. 458. Sch. 1. I. N.
Dominus. 20. pr. 589 -
- cogi nequit ad transferendum dominium. 447. Cor. no. 2. -
- directus et vtilis. 456 -
- - in feudis 8. I. F.
- - - adquirit feudum a Vasallo; quando? 34 -
- - - - eius ius contra vasallum in alterius territorio vi-
uentem. 29 -
- - - - iudex rei sitae, exercet Iurisdictionem in alterius
territorio. 54. 55. -
- - - - habet ius personale et reale contra Vasallum.
15. Cor. 2 -
- - - - - ius reale ad totum feudum 30 et Cor. 1. et §. 31. -
- - - - ius suum exercet contra Vasallum in alieno terri-
torio 29 -
- - - - probare tenetur accidentalia feudi contra Vasal-
lum. 28 -
- habet iura in seruos. 599 -
- - ius in eosdem perfectum et affirmatiuum. 590 -
- - - re vtendi, fruendi et abutendi. 447 -
- laeditur ab eo, qui eum turbat in vsu et possessione 454. no. 1.
- ex eiusmodi laesione habet iustam caussam belli. ibid. Cor. n. 1.
- rei est dominus incrementorum in accessione necessaria. 469 -

Do-

Dominus vtilis verus dominus. 457 I. N.
Donare potest solus dominus. 478. Cor. 1. -
Donatio ibid -
- liberalis in totum et remuneratoria ibid. Sch. 2. -
- non sunt vota. ibid. Cor. 5. Sch. 1 -
- nulla est sine acceptatione. ibid. Cor. 2 -
- reuocari potest, quaenam? ibid. -
- transfert dominium. ibid. Cor. 3 -
Dos. 584 -
- non suggerit dominium marito. ibid -
Dos pertinet ad ius imperfectum. ib. Cor. 2 -
- reducitur ad ius perfectum pacto. ibid -
- refertur ad mutuum adiutorium. ibid Cor. 3 -

E.

Ecclesia 26 pr. I. N. 10. I. E.
- est Societas aequalis §. 12. I. E.
- exigit dogmata et modum iis conuenienter viuendi §. 11 -
- in statu ciuitatis contrariari nequit securitati. 17 -
- non admittit imperantem et subditos. 10. Cor. 2 -
- - est ciuitas aut respublica. ibid -
- transferre potest iura sua in alios 42 -
Ecclesiae doctoris ius et obligatio circa dogmata falsa. 59 -
Ecclesiae dogmata fundamentalia et non fundamentalia 27 -
- Leges, conuentionales 26 -
- - vnde ius publicum et priuatum. 16 -
- membra cognoscunt dogmata et modum iis conuenienter viuendi. 11 et 40 -
- - fieri debent religiosa. 35 -
- - sunt sub imperio. 44 -
- membrorum nexus publicus et priuatus. 15. -
- res 61. 62 -
- rerum species 62.
- res sacra spiritualis, temporalis, ibid -
Ecclesiastica munera et personae. 14 -
- potestas. 13-
- - eius principium 19 -
- - eius effectus et iura 20. seqq -
- - complectitur ius conficiendi libros symbolicos et lyturgicos. 20. -
- - - - condendi leges ecclesiae, ibid -
- - - - conscribendi concilia 39 -

- - - - constituendi actiones paedagogicas et ceremonias. 31 -
- - - - constituendi ceremonias 31 -
- - - - determinandi tesseras religiosae familiaritatis. 36. Cor. 1 -
- - - - eligendi doctores et ministros, 41 -
- - - - excludendi haereticos et irreligiosos ab ecclesia. 38 -
- - - - informandi rectius dubitantes de librorum Symbolicorum veritate 21 -
- - - - liturgiam determinandi 23 -
Ecclesiastica potestas complectitur ius tolerantiae. 47. 48. 50. 51 -
Ecclesiasticarum personarum iura. 52 -
Ecclesiastici doctores et praepositi. 53 -
- - - - eorum leges officium et ius. 54. 58 -
- officiales non gaudent imperio 53 -
Educare, quid? 572 I. N.
- procreatos obligantur parentes ibid.
- - non obligantur 573
Electores, quid? 772 Cor. 1 -
Eligere quid 49 -
Eligere nemo potest sine spontaneitate ibid -
Electio doctorum et ministrorum ecclesiae competit, cui 41. I. E.
Emancipare 576 I. N.
Emancipatio formalis, virtualis. ib. Cor. 1 -
Emigrare e ciuitate, quid? 739 -
- - - nequit ciuis sine consensu imperantis. 740 -
- distinguitur a domicilii commutatione. ib. Sch. -
Emphyteusis 458. Sch. -
Emphyteuta, Emphyteuticarius ibid.
Emtio 481 -
Enuoyes 839 -
Episcopus 53. I. E.
- eius officia 58 -
Error facti 222 Cor. I. N.
- iuris vincibilis et inuincibilis. 117 -
- - - non excusat, inuincibilis excusat. ib. Cor. et 418 -
Essentialia rei. 3. I. F.
Ethica explanat forum conscientiae. 1. I. E.
Ethicae theoria. 34 pr. I. N.
Exceptio fori inconpetentis habet fundamentum, si iudex excedit limites potestatis 725 Cor. 2 -
Excommunicatio 35. I. E.
- maior et minor ibid -
- fieri potest, quando et a quo. 38 -

Ex-

Excusatio 745 I. N.
- physica, moralis, sufficiens et insufficiens. ibid. -
- obtinet in collisione obligationum 746 -
Executio, quid? 232 seqq. I. N. 30. I. C.
Exercitus 824. I. N.
Exheredare, quid? 509 -
Exheredationis requisita 510 -
Existimatio 238 -
- bona et mala 239 -
- vera et falsa 240 -
Exstinguere desiderium naturae 567. I. N.
- libidinem. ibid.
Exstinctus libidinis caussa inita societas repugnat legibus naturalibus. 568 -

F.

Facilitas 355 -
Factum, quid? 211 -
imputatur 213 -
- alienum, num alteri imputari possit? 216 -
Facti error 212. Cor.
- erroris species ibid -
Facultas seu potentia 251 -
- appetiua inferior. 21 -
- - - est perficienda 256 -
- cognoscitiua inferior 3 -
- - - est perficienda 256. 257. 258 -
- fingendi. 4 -
Facultates externas adquirere obligamur. 270 -
Facultatis cognoscitiuae cultura generalis et specialis 259 -
Falsiloquium. 273 -
- illicitum. 275 -
- pertinet interdum ad debita nostra 374 -
Familia. 22. pr. 607. 657. Sch. -
- herilis simplex et composita. 609 -
- paterna 608 -
Familiae affinis. 641 -
- caput 22. pr. 612. Cor. 1 -
- - debet numerum seruorum augere et efficere, vt permultae familiae se coniungant ad auertendum periculum 651. 652 -
- consanguinitas. 639 -
Familiares serui. 609 -

Fauor neceſſitatis. 269 I. N.
Felicitas 147 -
- adquiritur 148 -
Felonia 16. I. F.
- producit, quid? 17. -
Feloniam committit vaſallus, quando? 33 Cor. 2 -
Feudalis nexus 9 -
- ſucceſſio. 38 -
Feudi amiſſio 43 ſeqq. -
- amiſſionis ſpecies. 47. -
- adquirens primus. 35. -
- - non primus adquirit id pacto 36 -
Feudum et feudale pactum 7 -
- diuiditur, varie 18 -
- eius ſpecies. 2. 7. 15. 18. 19. 23. 458 Sch. -
- abſolutum et reſtrictum. 10 -
- - praeſumitur in dubio. 11 -
- allodium. 33. Cor. 1 -
- - ſuppeditat ſucceſſionem iure hereditario. ibid. Cor. 2 -
- amiſſum realiter, quis adquirat? 48 -
- aulicum, equeſtre et iudiciale. 21 -
- cenſuale ſeu penſionarium 19 -
- in curte et extra curtem 25 -
- datum et oblatum. 23 -
- - adquiritur a quonam? 32 -
- oblatum ſuppeditat ſucceſſionem poſt mortem Vaſalli domino directo aut nouo vaſallo. 32 -
- - poſt mortem Vaſalli remouet nexum feudalem. 33 -
Feudum francum et non francum. 12. -
- - praeſumitur in dubio 13 -
- indeterminatum et determinatum 20 -
- in pecunia, regale S. maius et non regale. 24 -
- ligium et non ligium. 22 -
- oblatum 23 -
- - poſt mortem Vaſalli exſtinguit nexum feudalem 33 -
- vtile dominium 15 -
Fictio 4. I. N.
- animae naturalis 9 -
Fictionis lex. 7 -
- neceſſitas 8 -
Fictus conſenſus non ens 401. Cor. 2 -
- - in quaſi contractu 828 -

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0592
DFG

Fictus obligationem non inducit, sed ea promanat e lege immediate. ibid I. N.
Fidelitatem praestare, quid? 6. I. F.
Filius, filia familias. 608 I. N.
- adoptiuus non refertur ad adscendentes. 772. Cor. 2 -
Finis. 182 -
- operis et operantis. 656 -
- primarius et secundarius 182 -
Fiscus et fisci ius 691 -
Fisci iura, imperanti competentia, deducuntur e iure vtendi. 694 -
Foedera, quid? 802 -
- aequalia et inaequalia 804 -
- belli et pacis ib. Cor. -
- celebrandi ius est maiestaticum 805 -
- pudenda et non pudenda. 803 -
Foederum regula fundamentalis. 802 -
Foedus non est pactum, quo vnio gentium efficitur incorporatione 805 -
Foetura animalium accessio necessaria 469 Cor. 2 -
Foetus cedit domino animalis. ibid -
Forum 244 -
- externum et internum, seu conscientiae 159 -
- naturale 244 -
Forum naturale nullam actionem relinquit impunitam et irremuneratam. 149. 245 I. N.
- - mere tale non admittit merita stricte dicta. 247 -
Fori interni honestus est talis in externo foro; non vv. 167 -
Furtum. 328 Cor. 1 -

G.

Geleith, Guidagia. 695 Cor. 2 -
Gentes 41. pr. 790 -
- aequales inter se sunt. 792 -
- agere debent inter se inuicem, quomodo? 792 -
- bellum antea denunciare debent 826 -
- habent ius mittendi legatos. 837 seqq. -
- legatos admittere debent. 838 -
- respuunt imperium et subordinationem. 791 -
- viuunt in statu naturali. ibid -
Gentium belli caussa iusta, quaenam? 821 seq. -
Gentium ius vniuersale immutabile 793 -
- - eius fundamentum. 794 -

Gentium ius est ius principum 796 -
- - absolutum et hypotheticum. 801 -
- iuris absoluti doctrina de officiis innoxiae vtilitatis, 801. Sch. -
- - - leges fundamentales. ibid -
- iuris hypothetici fundamentum. 802 -
- iustitia sumitur e iure naturali. 791 -
- relatio, vt totum ad totum, constituit vnum aut non. 801
- - - - - - qua constituitur vnum, aut vnio regnorum non incorporatiua aut Systema, quid? 806 -
- - vt pars ad totum est vnio incorporatiua 798 -
- relationes sunt inter se inuicem, vt pars ad totum vel totum ad totum 797. 798 -
Gentem cum gente incorporatiue vnire est gentem annihilare. 800 -
Gesandte 839 -
Gloria 282 -
- diuina ibid.
Gloriam diuinam illustrare, quid! ibid.
- - - debemus. ibid. Cor. 2 -
- obscurare, quid? ibid. -
Gradus prohibiti. §. 1. pag. 359 -
Gratiarum actio 290 -
Gratias agere Deo debemus. ibid. -
Gratis facere 477 -
Gratus animus 290 -

H.

Habilitas corporis. 263 -
- - est conseruanda. 265 -
Haeresis, haereticus. 32. I. E.
Haereticus practicus et theoreticus. 33 -
- est excludendus ab ecclesia 38 -
Harmonia. 10. I. N.
- occurrit in perceptione mentis et mutatione corporis organici. ibid. -
Hereditas 495 -
Hereditatis aditio 512 -
- aditionis species. 513 -
- delatio 502 -
- - legitima et testamentaria ibid. -
- omissio eiusque species. 516 et Sch. -
Hereditatem mobiliarem adimere in Saxonia nequit vxor marito, cur? 504. Sch. -

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0594
DFG

Heres 495 I. N.
- ab inteſtato 503 -
- cum defuncto vna perſona. 495. Sch. -
- ſit dominus hereditatis per aditionem. 514 -
- - heres legitimus. 503 -
- ſuccedit in iura et obligationes defuncti. 515. 495. Cor. 2 -
Heredis inſtitutio. 504 -
Hoſtis 364. 778. -
Homo. 4. pr. -
- eſt animal rationale. 1 pr. -
- proprius vel originarius vel adſcriptitius 598 Sch.
- ſui iuris. 655 -
- qua eſt animal, habet mutationes naturales. 11 -
- - hominis natura. 12. pr -
- ſtatus eiusque ſpecies. 6 -
- - moralis naturalis eiusque ſpecies. 14 -
Homines natura habent eadem iura et ſunt aequales 13 -
- ſunt inaequales ib. et 14 Cor. 3 -
Honeſtus 159 -
- in foro externo et interno ibid -
- - - interno eſt talis in foro externo, non vv. 167 -
Honeſti externi gradus. 168 -
- gradus varii. 170 -
- - infimus 170. no. 1.
- - ſummus. 172 -
- - - eſt pietas naturalis. 173 -
Honeſtae actiones interne habent maiorem moralitatis gradum, quam externe honeſtae. 166 -
Honor. 239 -
Honores quaerere debemus. 273 -
Honoris titulos adquirere obligamur. ib. Sch. 1 -

I.

Ictus miſſilium. 478 Cor. 4 -
- - transfert dominium ibid -
Ignorantia iuris. 117 -
- - inuincibilis et vincibilis ib. -
- - - excuſat. ib. Cor. -
- - vincibilis eſt euitanda 118 -
- de perfectionibus Dei, num inuincibilis? 298 -
Illicitum, quid? 154 -
Imaginatio 4 -
- animae naturalis 9 -
- ſuppeditat cogitationes confuſas. 19 -
Imaginationis lex 7 -

Imaginationis neceſſitas. 8 -
Impedire, ne quis exerceat ius ſuum, eſt Iaeſio 329 -
Imperans. 551. et Cor. -
- ciuitatis 668 -
- - amittit maieſtatem. 793 -
- - laedit ciuitatem, quando? 702 -
- in ſocietate domeſtica pater materue familias 612 -
- - - - - - - - habet eadem iura, quae imperans ciuitatis. 629 Cor. 2 -
Imperantis ciuitatis ius armorum. 632 -
- - - bella modumque, quo bella geruntur, determinandi. 631 -
- - - diſpenſandi et obrogandi leges. 623 -
- - - ferendi leges. 622 -
- - - habendi curam ſecuritatis. 630 -
- - - in bona aerarii. 693 -
- - - - - - fiſci. 694 -
- - - - - - priuata 695 -
- - - - - - ciuitatis in ſtatu neceſſitatis. 700 -
- - - promulgandi leges. 618. -
- - - puniendi 620. 621 -
- - - ſubordinandi ſocietates ſibi inuicem. 629 -
- - obligatio iudicandi de factis ſubditorum. 722 -
Imperfectio 13 I. N.
- partis non ſuppeditat concluſionem ad imperfectionem totius. 557 -
Imperitia annumeratur culpae. 118 Sch. 1 -
Imperium 551. 667 -
- abſolutum, limitatum. ibid -
- ciuile 667 -
- domeſticum. 610 -
- hereditarium 777 -
- patrimoniale ibid. -
- ſocietatem inaequalem facit. 553 -
Imperii ordines, quid? 794 -
Imperio ciuili conuenienter viuere debent, quinam? 710 -
- ſubeſſe, quid? 552 -
- - primario et ſecundario. 66 -
Impietatem manifeſtat, quinam? 65 I. E.
Inimicum emollire, quid? 308. I. N.
- - obligamur. 309. -
Inimico metum incutere in pace licet. 369 -
Inimicitiam alterius deuitare debemus. 306 -
Iniquus. 155 -
Iniuria ſtricte ſic dicta. 381 Cor. 2 -

Iniuſtus 159 §. -
- in abſtracto eſſe poteſt iuſtus in concreto §. 25 I. C.
Intellectus, quid et vnde 29. I. N.
Intentio 182 -
- actio libera. 183 -
- culpoſe agentis non ſecum trahit conſectaria culpoſae actionis. 194 -
- directa et indirecta. 182 -
- - magis libera, quam indirecta 184 -
- primaria et ſecundaria. 182 -
- - magis libera, quam ſecundaria 184 -
Interpretatio 113 -
- legis authentica, doctrinalis et vſualis 114 -
- - doctrinalis eſt adhibenda 116 -
- - - et vſualis reiicienda 115 -
Interregnum. 774 -
- occurrit in ciuitate electiua. ib. Cor. -
- praebet maieſtatem iis, qui habent ius eligendi imperantem 775 -
Inuaſor. 778 -
Inueſtitura feudalis. 41. I. F.
- neceſſaria, quando? 42 -
Inuentio non eſt modus acquirendi dominium originarius. 466 I. N.
- rei abiectae et amiſſae ſola non tradit dominium. ib. Cor. 3 et Sch. 1. 2 -
- - derelictae id tradit, quando? ib. Cor. 2 -
Inuocatio. 291 -
Inuocare Deum debemus 292 -
Iudex. 222 I. N. 23. I. C.
- eius requiſita 24. -
- cognoſcit factum et legem 223 I. N.
- - facti ſpeciei veritatem. ib. Cor. 1 -
- competens. 725 Cor. 2 -
- cultor iuſtitiae. 233 -
- fert ſententiam in imputando 237 -
- iudicat de conuenientia et non-conuenientia facti cum lege. 225 -
- - bene aut male 240 -
- - de quantitate moralitatis facti 226 -
- - male, doloſe et culpoſe. 241 -
- iudicans falſe ſubeſt imputationi, quando? 242 -
- obſeruare debet aequitatem relatiuam 228 -

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0597
DFG

Iudex ſollicitus eſſe debet de ſufficiente ſpeciei facti probatione. 224 I. N.
Iudicis arbitrium. 25 I. C.
Iudicum. 31. I. N. 26 -
- eſt vel informatiuum vel ciuile 26 I. C.
- - - reale vel perſonale 27 -
Iuramentum 384 I. N.
- aſſertorium et promiſſorium 434 -
- iurare poteſt, quis? 385. 386 -
- metu iniuſto extortum nullum. 389. 390 -
Iuramenti falſi conſectaria imputantur iuranti 387. Cor. -
- relaxatio 435 -
- - repugnat legibus naturalibus. 436 -
Iurantis valide requiſita. 392 -
Iure ſuo vti non eſt iniuria ſeu laeſio. 336 -
Iurisdictio 723 I. N. 23 I. C. 50. I. F.
- arbitri 815 I. N.
- eius exercitium concipi nequit ſine laeſione, quando? 728 -
- feudalis. 50 I. F.
- - iudicialis vel pactitia. 51 -
- - - quando? 52 -
- - pactitia, quando? 53 -
- - ratione rei ſitae in alterius territorio. 54 -
- - . . . . . exercetur, quando? 55 -
- ſpiritualis. 38. Cor. 2. I. E.
Iurisperitia 30 pr. I. N.
Iurisprudentia ibid.
- oeconomica ſpecialis et generalis 36. 37 -
- philoſophica et naturalis 31 -
- ſimpliciter talis et ſocialis 35 -
- ſtricte ſic dicta 30 -
- vniuerſalis partes habet, quotnam? 33 -
Iuris qualitas dependet a qualitate obligationis 499 Sch. -
Ius (das Recht) .9. pr. 151 I. N. 3 I. C.
- ſumitur in ſenſu quotuplici. 39. pr. I. N.
- affirmatiuum. 517. Sch. -
- - eius conſectaria 15. 16. 17. I. C.
- acquiritur modo, quo? 520. I. N.
- aggratiandi. 623. Cor. 2 -
- - competit imperanti. ibid. et 673 -
- - complectitur ius vitae ac necis. 673 Sch. -
- appellandi eiusque fundamentum. 729 -
- - competit ciuitati ſubiectis. ibid -

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0598
DFG

Ius appellandi suppeditat argumentum pro superioritate: id quod non praestat ius prouocandi. ib. Cor. 1. I. N.
- belli et pacis. 359 -
- - complectitur vel ius cogendi vel non cogendi. 156. 157 -
- - eminens 632 -
- - fundamentum seruitutis. 595 -
- - non suggerit ius vitae et necis. 547. Cor. -
- - pactitium. 420 -
- - supponit laesionis factum 360 -
- temporarium et perpetuum. 428 -
- castigandi. 600. Cor. 2 -
- circa sacra. 18. I. E.
- - - competit imperanti. 45 -
- - - determinatur vlterius. 46. 47 -
- ciuile vniuersale priuatum. 1. I. C.
- - - - eius vsus. 2. I. C.
- - - - est personale et reale. §. 4. 5 -
- - - - personale extenditur. 7 -
- - - - eius fundamentum. 8 sqq -
- - - - - oritur 8 sqq. -
- - - est publicum et priuatum. 24. et 602 I. N.
- cogens et humanum. 44 -
- comitiorum. 750. Cor. 1 -
- confirmandi negotia ciuium. 678 -
- connubiale. 44 -
- conuocandi populum ad comitia in Democratia 754 -
- defensionis contra aggressorem. 346 -
- dispensandi. 623. -
- - diuidi potest, quomodo? 491 -
- domesticum. 22. pr. -
- ecclesiasticum 26 pr. -
- - publicum vniuersale. 16. I. E.
- - priuatum vniuersale ibid -
- eligendi in ciuitate electiua subiectum ad imperium ciuile competit omnibus ciuibus. 772. Cor. 1. I. N.
- eminens. 700. Cor. et Sch. -
- explicitum et implicitum. 153 -
- exspectatiuum et ius succedendi in officio 707 -
- - non laedit imperans, si agit contra. 708 -
- familiare restrictum. 23. pr -
- ferendi sententiam habent magistratus subordinati 723. 724. 726 -
- feudale vniuersale. 1. I. F.
- - - eius existentia probatur. 2 -

Ius eius vtilitas. 4. 5 I. F.
- foedera sanciendi. 802 sqq. I. N.
- gentium vniuersale 41. pr. 663 -
- - - distinguitur a philosophia morali, politica et oeconomica. pr. 45 -
- - - habet vsum in theologia. 46 -
- - - - - - in discernendis principum litibus, 48 -
- - - - - - in iure ciuili particulari. 49 -
- - - - - - in iure canonico particulari. 50 -
- hereditarium. 496 I. N. 13. I. C.
- - acquiritur pacto hereditario. 497 I. N.
- - - alio modo. 498. 499. -
- humanitatis. 299 sqq. -
- in abstracto et concreto. 155 -
- in ciuitate persequendum est per magistratum et iudicia. 732. -
- - - si non possumus ita persequi, redimus in statum naturalem. 733 -
- in conscientiam non datur. 6. I. E.
- in re. 445 I. N.
- - - aliena nemo acquirere potest, nisi praeuio pacto. 475 -
- - - habens excludit quemcunque a rei vsu. 448 -
- - - habet nemo sine titulo et modo 461 -
- - - iacente s. hereditate. 496 -
- - - pertinet ad τὸ nostrum adquisitum. 459 -
- - substantia entis vel in eius consectariis 445 -
- maiestaticum 668 -
- - est ius abdicandi munera non idoneis. 706 Cor. 4 -
- - - - bella modumque, quo geri debent, determinandi. 682 -
- - - - celebrandi foedera. 802. I. N.
- - - - circa saera. 45. 46 I. E.
- - - - confirmandi negotia ciuium. 678 -
- - - - dandi priuilegia. 709 b -
- - - - dirigendi actiones ciuium ad securitatem ciuitatis. 679 -
- - - - dirigendi omnia eo, vt ciues commode viuere possint. 685 -
- - - - dispensandi et abrogandi leges ciuiles positiuas. 623. 673.
- - - - cogendi inuitos ad officia. 706 Cor. 4 -
- - - - efficiendi, vt societates priuatae in ciuitate euadant iustae. 676 -
- - - - - ne societates in ciuitate sint fini eius impedimento 614 -

Ius exstinguendi societates iniustas. 676 I. E.
- - - - in bona ciuium priuata. 701 -
- - - - in substantiam et consectaria bonorum priuatorum 695 Cor. 696 -
- - - - leges promulgandi. 671 -
- - - - legum consectaria determinandi. 672 -
- - - - munera publica aliis iniungendi. 706 -
- - - - praecipiendi, quae dant occasionem agendi bona 684 -
- - - - prohibendi, quae porrigunt accasionem ad actiones malas. 683 -
- - - - - quae destruunt propagationem sobolis. 686 -
- - - - puniendi officiales. 706 -
- mariti in vxorem. 585. n. 11. -
- naturae tractat iustum et iniustum in foro externo. §. 1 I. E.
- naturale 31. pr. I. N.
- - absolutum amitti nequit. 720 I. N.
- - vniuersale est necessarium et contingens. pr. 31 Cor. 2 -
- necessitatis et humanitatis. 159 b 322 -
- negatiuum et affirmatiuum. 460. Cor. -
- nostrum pertinet ad τὸ nostrum. 278 -
- obligatioque sunt correlata. 152. Cor. -
- parentum in liberos impuberes minoresque 585 -
- paternum. 19. pr. -
- perfectum et imperfectum. 156 -
- permissiuum et praeceptiuum. 154 -
- personale et reale. 157. I. N. 4. 20. 21. I. C.
- personalissimum. 650 I. N.
- personarum et rerum 19. I. C.
- - ecclesiasticarum 50. I. E.
- pignoris ad totam rem 31 I. F.
- habet dominus directus. ib. Cor. 1.
- praesidis in comitiis Democratiae. 754 I. N.
- praeuentionis 737 -
- prohibendi. 157 -
- proponendi in comitiis Democratiae. 754 -
- prouocandi. 730 -
- publicum stricte sic dictum. 663 -
- - vniuersale. 667 -
- quod habemus in alterum, est adquisitum. 518 -
- - - - - postulat, vt alter amittat iura quaedam naturalia. 519 -
- reale. 4. C. I.
- - negatiuum et affirmatiuum. 12 -

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0601
DFG

Ius affirmatiuum habet ſpecies. 14. -
- - - oritur, vnde 18 -
- - negatiuum habet pro fundamento expletionem 13 -
- - perſonarum habet ſpecies. 22 -
- ſuccedendi laedit imperans, ſi agit contra exſpectatiuum. 708 I. N.
- - in ciuitate ſucceſſiua non habent deſcendentes ab imperante, ſed a populo. 772 Cor. 2 -
- - non habet filius adoptiuus. ib. Cor. 3 -
- ſuum exercendi modus. 721 -
- - perſequitur quilibet in ciuitate coram magiſtratu. 732 -
- - perſequi in ciuitate coram magiſtratu, qui non poteſt, redit ad ſtatum naturalem. 773. -
- temporarium et perpetuum. 428 I. N.
- territoriale. 681 -
- territoriale eſt diſtinguendum a iure, quod ſubiecto, quod ius territoriale habet, competit. ibid. Sch. 2. -
- - in non ciues, qui tamen viuunt in territorio. ib. Cor. 1 -
- tolerantiae eccleſiaſticae. 47. 48. I. E. et 714. I. N.
- tralatitium. 469. Cor. 1. I. N.
- tranſitorium in heredes, quando. 6. I. C.
- vitae et necis 546 I. N.
- - - - - competit defenſori, Æquando? 147 -
- vtendi fruendi et abutendi. 446 -
- - - - - competit domino rei. 447 -
Iuſtitia 229 -
- eſt commutatiua 485 -
- - diſtributiua 235 -
- - habitus edendi actiones iuſtas. 230 -
- - interna et externa. 232 -
- - remuneratoria et vindicatiua. 235 -
- tendit ad cuſtodiam legum. 231 -
Iuſtitium 734 -
- eius ſpecies. ibid. -
- vniuerſale ponit ſubditos in ſtatum naturalem. 735 -
Iuſtum 159. c.
- - in abſtracto eſſe poteſt iniuſtum in concreto. 25 I. C.
Iuſtus. 155. I. N.
Iuuare aliquem, quid? 310 -
- alios, de felicitate ſua ſtudioſos, debemus 311. 313 -

L.

Labor. 271. -

Labores incumbunt omnibus hominibus. 272 -
Laedendus nemo est. 323 -
Laesio 322 -
- alterius adest, si quis eum impedit in exercitio iuris. 329 -
- - - si quis eum turbat in possessione eorum, quae pertinent ad ius suum 325 -
- ciuitatis ab imperante facta. 702 -
- externa et interna. 322 -
- - in collisione magis est euitanda, quam violatio officiorum erga nos ipsos immediatorum. 541 seq -
- laedentem obligat ad restituendum damnum. 334. 335 -
- non adest, si quis vtitur iure suo. 336 -
Laesionem anteuertere, quid? 345 Cor. 2 -
- vt omittat, cogi potest alter. 324 -
Latrocinia, latrones. 363. 364. 828.
Laudum datur ex pacto 815 -
Legatus 836 -
- eius necessitas 835 -
- est sanctus et inuiolabilis 838 sqq -
- ordinarius et extraordinarius 839 -
- primi et secundi ordinis ibid. -
- probare tenetur, quod sit talis. 841 -
Legati obligatio descendit ex idea officialis, non mandati. 837. Cor. 1. 2 -
Legatos admittere debent gentes 838 -
- mittere potest, quis? 837 -
Leges imperfectae humanitatis et amoris. 320 Cor. 2. 322
- in causis feudalibus. 56. I. F.
Lex 97. I. N.
- clara esse debet. 112 -
- collegii constituitur, quomodo? 762 -
- commissoria. 787 -
- - eius pactum 486 Cor. 4 -
- conuentionalis. §. 25. I. E.
- diuina et humana 127 I. N.
- ecclesiastica. 16. 24. I. E.
- fertur de actionibus solum, ad quas quis potest obligari. 105. I. N.
- fundamentalis. 786 -
- humanitatis s. imperfecta. 153 -
- - in complexu 221 -
- - non cogit externe. ibid -
- - pertinet ad forum internum. 320. Cor. 1. -

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0603
DFG

Lex iuris ſocialis 530. 531. I. N.
- - - mutabilis et neceſſaria. 616 -
- moralis 97. 98. -
- - cui dari poteſt. 100 -
- - cogitari nequit ſine obligatione morali. 98 -
- - cognitionem ſuppeditat de moralitate actionis 107. -
- - abrogari nequit. 137 -
- naturalis cognoſcitur ratione. 130 -
- - datur 129 -
- - eſt: fac ea, quae tibi conducunt. 143 -
- - eſt neceſſaria et contingens. 127. Cor. 3 -
- - habet principium domeſticum et adaequatum. 141. 142 -
- - immutabilis 136 -
- - lex diuina. 133 -
- - - - quid inde 134 -
- - non admittit diſpenſationem nec derogationem 137 -
- - omnibus eſt lata. 135 -
- - omnis deduci poteſt ex principio quodam vniuerſali. 140 -
- - promulgata eſt omnibus. 131 -
- - ſe extendit ad omnes actiones. 138 -
- neceſſitatis admittit coactionem. 324 -
- - eſt perfecta. 159 -
- - in complexu. 325 Cor. 2 -
- perfecta et imperfecta 156. -
- - ſpecialis 328 -
- praecepta et prohibitoria. 99 -
- vniuerſalis et particularis 101. -
Legis abrogatio et derogatio. 123 -
- cuſtodiam imponit natura omnibus. 186 -
- diſpenſatio 125 -
- extenſio ſubiectiua et obiectiua. 101. n. a -
- finis 106 -
- imperantis violator eſt rebellis. 716 -
- interpretatio neceſſaria. 113 -
- moralitas maior in colliſione praefertur minori. 126 -
- naturalis propoſitio. Fac ea, quae tibi conducunt, eſt fundamentum vniuerſale, domeſticum, primum et adaequatum. 144 -
- occaſio 104 -
- obedientia et violatio 108 -
- - non patitur ignorantiam iuris vincibilem 118 -
- - praeſupponit cognitionem legis. 109 -
- promulgatio 110 -
- eſt neceſſaria ibid -

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0604
DFG

Legis promulgationis scopus 111. -
- quantitas. 129 -
- societatis abrogatio competit imperanti 624 -
- violatio in statu necessitatis non imputabilis 267 -
- - - - - hypotheticae est species versutiae. 268 -
- - - - - - - producit fauorem necessitatis 269 -
Legitima 650 Sch. -
Lenocinium illicitum, cur? 568. Sch. 574. Cor. 2 -
Libelli famosi 381. Cor. 2 -
- Satyrici. ib. Cor. 3 -
Libertas. 602. Cor. 1 -
- concipi nequit sine intellectu, ratione et iudicio ib. Cor. 2 -
- differt a necessitate, subiectione et coactione 52. Sch. -
- exulat in statu affectuum et somnii ib. Cor. 3 -
- in gradibus cognoscitur, vnde? 169 -
- respuit necessitatem fatalem. 52. Cor. 1 -
Liberti 602. Cor. 1. 630 -
Libido. 567 -
Libidinem exstinguere, quid? ibid -
Libidinis exstinctus caussa inita societas repugnat legibus naturalibus 568 -
Libri Symbolici. 20 I. E.
- - continent dogmata fundamentalia et non fundamentalia. 22. Cor. 2 -
- - eos comprobare et approbare, differt. 20. Cor. 1 -
- - quos constituit, qui habet potestatem ecclesiasticam. 20 -
Licent, quid? 698. I. N.
Licitum 156. -
Limes, Limites §. 2 pr. 780 -
Litigium inter duos Vasallos decidendum est, quomodo? 57. I. F.
Liturgia 23. I. E.
Liturgiam componit, qui habet potestatem ecclesiasticam. ib. -
Liturgici libri. 24 -
Locarium 482 -
Locatio conductio ibid -
Locatio cond. operarum 488 -
- - personarum. 594. Cor. -
Locator. 482 -
Locus delicti est locus poenae. 681. Cor 2 -
Loqui, quid? 371 -
Loquendo violandae non sunt leges naturales. 372 -
Lucrum 337. Sch. -

M.

Magistratus subordinati 724 -

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0605
DFG

Magiſtratus poſſunt errare, quomodo? 727. 728 -
Magiſtratuum edicta ſunt leges in Ariſtocratia 763. No. 10. Cor. -
Maieſtas 668 -
- adquiri poteſt iure belli. 778 Cor. -
- amitti poteſt. 779. 788 -
- competit tempore interregni iis, qui habent ius eligendi imperantem. 775 -
- in Ariſtocratia 763 -
- in Democratia 749 -
- omnis limitata naturaliter. 782 -
- - - - in ciuitate neceſſaria. 783 -
- - - - - - - voluntaria 784 -
Maieſtatem adquirendi modi. 769 -
Maieſtatis iura v. iura maieſtatis.
- laeſae crimen 715 -
- limes eſt naturalis et pactitius. 781. -
Maiores aetate 574 -
Malum. 15 -
- apparens et verum. 38 -
- - quomodo auerſamur 39 -
- minus quando appetimus. 40 -
- non morale eſt tamen malum. 204 Sch. -
- vt quis ſibi repraeſentet, nemo poteſt cogi. 4. I. E.
Mandatarius 429. I. N.
Mandatum ibid. -
- mutuum 487. -
- ſequitur imputatio, quomodo? 430 -
Manumiſſio 602 -
Matrimonium 578 -
- eſt ſocietas voluntaria 580 -
- inire poteſt, quis? 640 -
- in linea recta §. 2. pag. 359 -
- - - conſanguinitatis obliqua §. 6 -
- plenum et minus plenum. 576 -
- repugnat iuri naturali, quando? §. 4 pag. 360 -
- - - - ſi intercedit reſpectus parentalis §. 5 pag. 361. -
Matrimonii pleni ſcopus 579 I. N.
Matrimonio num obſit error virginitatis. 581. Sch. -
Mecontens, quid? 715. Cor. 3 -
Mediator inter gentes, quis et vnde? 816 ſqq -
Medium. 185 -
Memoria 8. Cor. 3 -
- non ſemper eſt in poteſtate noſtra ib. -

Men-

Mendacium 382 I. N.
- est crimen falsi verbale. ib. Cor. 2 -
- - euitandum ibid. -
Mensura. 84. Cor. 1 -
Meritum 120 -
- stricte sic dictum 246 -
- - - - non datur in foro naturali. 247. -
Metiri, quid? 84. Cor. 1 -
Metus 25 -
- seruilis 289 -
- - est coniunctus cum odio. ibid. -
Miles 823 -
Militum conductio imperanti est licita 719. Cor. 2. Sch. -
Minores aetate 574 -
Missilium ictus 478. Cor. 4 -
Moderamen inculpatae tutelae. 352 -
- - - iustum, quando? 353 -
- - - praesupponit eum, qui ius suum persequi nequit coram magistratu 733 -
Monarcha. 765 -
Monarchia 748 -
- absoluta 785 -
- non est diiudicanda ex solo titulo regis, imperatoris aut Caesaris. 765. Cor. 2 -
Monarchomachorum systema euertitur. 766 -
Moralitas actionum. 65 -
- - adprobatiue et effectiue talis. 68. Cor. -
- - cognoscitur ex lege 107. -
- - dependet a quantitate libertatis 162 -
- - extrinseca. 68 -
- - habet gradum Summum, in quonam 173 -
- - intrinseca. 65 -
- - nec a Deo separari potest. 69 -
- - reddit imputationem 217. -
Moralitatis actionum qualitas hauritur ex fonte duplici 161. -
Motiuum. 36 -
- ad actiones liberas sumere debemus ex perfectionibus diuinis 171 -
- compositum et partiale. 81 -
Motiui compositi quantitas. 82 -
Munus. 704
- ecclesiasticum 14. I. E-
- proxeneticum 583 Sch. 2. I. N.
- publicum et priuatum 705.

Munus ſuſcipere obligatur ciuis priuatus. 742 I. N.
Mutationes hominis, qua animal, naturales. 11-
Mutilare corpus et membra non licet. 265. Cor. 2 no. 1 -
- - - - licet. ibid. Sch. -
Mutuum. 479 -
Mutuum adiutorium. 484 Cor. 2 -

N.

Natura, naturale. 11. pr. I. N. 3. I. F.
- hominis 12. pr. I. N.
Naturale abſolutum et hypotheticum. ib. Cor. 1 -
Neceſſitas abſoluta et reſpectiua. 266 -
- - remouet imputationem. 267 -
- . ſuppeditat imperanti dominium in bona ciuium priuata ſingulare. 700. Cor. -
- extrema. 266 -
- reſpectiua non remouet imputationem 268 -
Negligentia 185 -
- abſoluta et hypothetica. ib. Cor. 2 -
- habet tres gradus. 185. Sch. -
Negligentiam euitare quilibet obligatur. 186 -
Negotiorum geſtor 429. Cor. 1 -
Nexus feudalis. 9. I. F.
Noctambulo actiones non imputantur. 213. Sch. 1 -
Nolitio 34 -
- concipi nequit ſine electione. 50 -
- habet obiecta contingentia. 51 -
- requirit ad exercitium, quid? 35 -
Nolitionis ſtatus eſt ſtatus contingens. 48 -
Nolo, quod displicet. 46 -
Noluntas. 33 -
- perfecta et imperfecta 41 -
Noluntatis actus ſunt ſpontaneae. 45 -
τὸ noſtrum quid? 277 -
- - adquiſitum et conatum. 327 -
- - occupatorium. 464 -
- - ſunt iura noſtra 278 -
- - ſuppeditat ius disponendi pro arbitrio in foro externo. 144 -

O.

Obedientia. 293 -
Obedientiam Deo debemus 294 -

Obedientia deo debemus magis, quam hominibus. 295 I. N.
Obligatio moralis. 74 -
- - actiua et passiua, quid? 96 -
- - ad impossibilia est nulla. 91-7. I. C
- - adquisita et connata 95 I. N.
- - - interesse. 7. I. C.
- - ad promissa seruanda fit perfecta, quomodo? 414. I. N.
- - ad sobolem procreandam 563. et Sch. -
- - - - - oritur ex obligatione ad statum quendam socialem. 564. 565 -
- - affirmatiua et negatiua 87 -
- - ciuitati subiectorum publica et priuata 711 -
- - - - - est ciuilis et non-ciuilis 711 Cor. 2 -
- - - - - ciuilis positiua esse potest. 713 -
- - - - eius fundamentum. 737. 738 -
- - - - - non ciuilis est negatiua. 713 -
- - - - - - - negatiua habet fundamentum, quale? 714. 719 -
- - - - - - habet consecutiones, quasnam? 736 -
- - - - - est perfecta 712 -
- - cogit homines ad cognitionem Dei et eius perfectionem 279 -
- - comprehendit actiones interne et externe liberas 89 -
- - concipitur ex connexione rationum cum actionibus 73 -
- - continet necessitatem agendi. 71 -
- - mixta 78 -
- - naturalis et positiua 75 -
- - datur 76 -
- - - est obligatio diuina 77 -
- - - est absoluta et relatiua. 155. Cor. 2 -
- - - sumit motiua ad actiones liberas ex perfectionibus diuinis 171 -
- - necessaria et contingens erga leges societatis. 619 -
- - non admittit confusionem in cognitione boni et mali 260 -
- - nos eo ducit, vt aliorum obligatio, ad auxilia nobis ferenda imperfecta, fiat perfecta. 393 I. N.
- - oritur e bono et malo, distincte repraesentato 86
- - pactitia 420 -
- - - cessat, si cessat finis pacti 440 -
- - perfecta erga alterum requirit indemnisationem. 10 I. C.
- politica in collisione cum obligatione ad orthodoxiam post habetur. 537. Sch. -

Obligatio possibilis et impossibilis. 88 I. N.
- - recta et erronea. 85 -
- - totalis et partialis 83 -
- - habet quantitatem 84 -
- - vniuersalis et particularis. 101 -
Obligationis moralis collisio dat exceptionem. 92. -
- - extensio 94 -
- - liberatio plena et minus plena 79 Cor. 2 -
- - naturalis liberatio est nulla. 80 -
- - ortus et liberatio 79 seq. -
- - scopus 93 -
Obsequium 552 -
Occasio 104 -
Occupatio 462 -
- accessoria constituit ius tralatitium 469. Cor. 1
- bellica 493 -
- est modus acquirendi originarius. 463 -
Occupationis species est occupatio accessoria 469. Cor. 1.
Occupandi occasionem dat accessio naturalis, si dominus rei non constat, quae accedit. 411 -
Ochlocratia 753 -
Odium. 301. Cor. 1 -
- est coniunctum cum metu seruili. 289 -
Offendere aliquem, quid? 358 -
Officium. 148. 704 -
- amoris 320 -
- - extorqueri nequit 320 -
- - praestatur ex obligatione imperfecta. 320. Cor. 2 -
- erga nos ipsos et erga alios. 252 -
- - seipsum separare, quid? 274 -
- - - separandum non est. 275 -
- publicum et priuatum. 705 -
Officia necessitatis 326 -
- nostra pertinent ad τὸ nostrum. 278 Cor. -
- sua qui explet, ea facit, ad quae ius habet. 276 -
Officialis. 704 -
- ciuitatis. 705 -
- ecclesiasticus nullo gaudet imperio. 58. I. E.
- - salarium expectat ab auditoribus. 60 -
- est persona publica et priuata 706. Cor. 3 I. N.
- se abdicare munere nequit sine consensu imperantis. 740. Cor. 4.
Optimates. 763 -

Ordo

Ordo. 629 Cor. 1 -
Ordines imperii 789 -

P.

Pactum. 415 -
- ad certum obtinendum finem initum, ceſſat ceſſante fine. 440 -
- antichreticum 486 Cor. 4 -
- bellicum. 829 -
- commiſſorium 787 -
- conditionatum respuit conditionem impoſſibilem. 441 -
- feudale 7. I. F.
- - eius differentia ſpecifica 26. -
- - probat, quis? 27 -
- - et naturalia probat vaſallus, accidentalia dominus. 28 -
- - perſonale et reale. 30 -
- gentium eſt foedus. 802. 803 I. N.
- - quo vnio gentium incorporatiua efficitur, non eſt foedus. 805 -
- legis commiſſoriae 486. Cor. 4 -
- obligatorium, liberatorium et mixtum 422 -
- oneroſum et gratuitum. 477 -
- perfectum et conſummatum 475. Cor. -
- purum et conditionatum. 425 -
- quando pro puro haberi debet. 426 -
- reuocare, quid? 420 -
- ſeruare perfecte nos ſumus obligati. 419 -
- ſucceſſorium, hereditarium. 494 -
- tacitum et expreſſum 423 -
- vnilaterale et bilaterale 438 -
- vnionis et ſubiectionis. 659 -
Pacti ſpecies habent fundamentum 476 -
- oneroſi ſpecies quatuor. 480 -
Pactitium ius, pactitia obligatio 420 -
Paederaſtia illicita, cur? 568 Sch. -
Pagi 23 pr. -
- vnde orti. 657. Sch. -
Pagorum ſpecies ibid. -
Parentalis reſpectus quando intercedit. §. 5. pag. 361 -
Parentes aliter obligantur ex ſtatu, aliter e factis. 573. Sch. -
- non obligantur praebere alimenta natis. 573 -
- obligantur conſeruare vitam procreatorum et promouere felicitatem. 571 -

Parentes obligantur educare liberos. 572 I. N.
Passeport opus habet legatus. 841. no. 1.
Pater materque familias. 608 -
- - viuunt in societate domestica et sunt domesticorum imperantes. 612 -
Patria potestas. v. potestas.
Patrimoniale regnum. 782 -
Patronus 602 Cor. 1 -
Pax 358. 833 -
- colenda est, quamdiu fieri potest. 367 -
- debet esse finis belli. 370. 834 -
Pacem inire potest, quis? 834 -
Pacis consectaria, quaenam? ibid. -
Peculium. 611 Cor. 2 -
Pedagium 697. Cor. 2 -
Percussor in bello 828 -
Perduellionis crimen. 715 -
Perfectio, perfectum. 13. -
- corporis et animae. 14. Sch. 2 et 3 -
- status, in abstracto considerati, non praebet conclusionem ad perfectionem entis, cuius est status. 13. Cor. 3 -
Perficere nos debemus. 255 -
- alios per actiones nostras obligamur. 300 -
Perficiant vt nos alii, studere debemus 299 -
Perficit statum suum aut reddit imperfectiorem homo, qui agit. 14 -
Periurium, periurus. 388 -
Permissiuum 121. 154 -
Permutatio 483 -
- quando iniusta. 484 -
Persona. 9. Sch. 2. pr. -
Personam vnam repraesentat adiutor et is, cui fertur auxilium. 314. Cor. -
Pietas 284. I. N. 60. I. E.
Pignus 486. Cor. 3 §. 14 I. C.
Placet nobis, quid? 46. I. N.
Poena 119 -
- conuentionalis 38 Cor. 3. I. E.
- est meritum actionum moralium. 120. I. N.
- naturalis, arbitraria et qualificata. 128 -
Pollicitatio 406 -
Polyandria illicita, cur? 568. Sch. -

Portionem ſtatutariam adimere nequit maritus vxori in Saxonia, cur? 504. Sch. -
Portorium. 695 Cor. 2 -
Poſſeſſio 449 -
Poſſeſſionis ius et obligatio ex poſſeſſione bonae fidei dimanatur. 467. Sch. -
Poſſibile moraliter. 150 -
Potentia ſeu facultas. 151 -
in Poteſtate noſtra eſſe, quid? 7. pr. -
Poteſtas
- eccleſiaſtica 13. I. E.
- - eius fundamentum. 39 ſqq. -
- - et effectus ibid.
- iudiciaria 723 -
- legislatoria. 622 -
- patria. 19. pr. 575. 613 Cor. 4 -
- - continet ius vitae et necis, quando et quomodo? 575. Cor. 3 -
Patriae poteſtati ſubſunt liberi et eatenus nulla habent iura adquiſita. 611 -
Praeceptum. 154 -
Praecipitantia 189 -
- eſt ſpecies culpae 190 -
Praeiudicia, quid? 29. I. C.
Praemium 119. I. N.
- eſt meritum actionum moralium. 120 -
- naturale, arbitrarium, qualificatum. 128 -
Praeſcriptio. 493. Sch. 2 -
Praeuentionis ius concipitur e iure defenſionis 347 -
Presbyter 53. I. E.
Primores 763 I. N.
Princeps. 796 -
- habet ius circa ſacra. 45. 46. I. E.
- - iura maieſtatica et territorialia. 668. ſqq. v. ius maieſtaticum. I. N.
- tolerare debet in ciuitate, quae ſecuritatem non violant. 47 ſqq. I. E.
Principatus. 764 I. N.
Principium adaequatum. 142 -
- disciplinae domeſticum. 141 -
- primum. ibid -
Priuilegium 709 a -
- dare poteſt, quis? 709 b. c. -

Priuilegium est mutabile. 709d I. N.
Proceres. 763 -
Processus 28. I. C.
- ordo et essentialia 732. I. N.
Procreatio sobolis est obligatio nostra. 563 -
- - praebet ortum status maris et foeminae socialis. 565 -
Prohibitum. 156 -
Prohibitio ne exerceat alter ius suum, est laesio 329 -
Prolium vnio. 646 -
Promissio 394 -
- alternatiua 433 -
- conditionata et pura. 424 -
- confirmatur contestatione et iuramento. 431. 432 -
Promissionis modus, quo obligatio fit perfecta ad promissa seruanda. 414 -
Promissi acceptatio 407 -
- acceptationis consensus est rei promissae traditio. 413 -
Promissum legitimum est seruandum. 404 -
- seruare, quid? 403 -
- - nemo obligatur perfecte. 405 -
in Promissum qui consentit, vult, vt fiat suum, quod est promissum. 402 -
Promittens vult, vt promissum transferatur in rē suum alterius, cui promissum est. 396 -
Propositum. 200 -
Proprietarius 452 -
Protestatio 417 -
- fundata et non fundata. ibid.
Prouocatio, prouocare. 730 -
Prouocamus ad eum, qui est superior. 731 -
Proxeneticum munus. 583 Sch. 2 -
Puberes. 574 -
Punire 621. Cor. 1 -

Q.

Qualitas 9 Sch. 3. pr. -

R.

Rapina 328 Cor. 1 -
Ratio (Vernunft) 30 -
Rebellio, rebellis 715. 716 -
- eius extensio 717 -
Rebellis in Democratia, quinam? 749 Cor. 3 -

Recti-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0614
DFG

Rectitudo actionis humanae. 187 -
Rectitudinis actionum defectus audit culpa in genere. 188 -
Reflexio 28 -
Reflectendi facultas competit animae. ibid. -
Regula. 97. Sch. -
- quatenus accipit nomen legis. 97 -
Regnum hereditarium, patrimoniale. 777 -
Regni inuasor, quis? 783 -
Relaxatio iuramenti 435 -
- - repugnat legibus naturalibus. 436 -
Relegationis fundamentum. 736. Sch. -
Religio. 2. I. E.
- in collisione cum bono communi praefertur. 537. Sch. I. N.
- non admittit imperantem. 6. Cor. I. E.
- vera et falsa. 3. -
Religionis coactio repugnat legibus naturalibus. 5. -
- consensus est quaerendus. 9 -
- diuersitas est contra securitatem. 8. -
- - - toleranda in ciuitate. 48 -
Religionem colere et profiteri quilibet est obligatus. 2. -
Religiosus. 7 et 34. -
- irreligiosus. 34 -
- - excludendus est ab ecclesia 38 -
- non religiosus, quis? 34 -
- - - est excludendus ab vsu tesserarum religiosae familiaritatis 36. Cor. 2 et 38 -
Reparare damnum quid? 332 I. N.
- - debet, qui illud intulit. 333. 335 -
- - postulat laesus a laedente. 334 -
Reparatio damni est nuda et qualificata. 340 -
- - a pluribus illati 343 -
- - non est semper consequens imputationis 339 -
- - reparabilis et irreparabilis. 335. Cor. 1. et 2 -
- proportionata esse debet damno. 341 -
- virginitatis. 335. Sch. -
Represalia 820 -
- quis iis vti potest. 826 Cor. -
Repromissio 394 -
- tendit eo, vt alter alteri sit auxilio. 395 -
- transfert obiectum promissionis in ius suum eius, cui facta est. 396 -
Repudium. 586 -
Repudiatio est species omissionis hereditatis 516 Sch. 1 -

Res, quid? 62. I. E.
- aequipollens diuiditur 332 Sch. I. N.
- eccleſiae et ſacra. 62. I. E.
- - num poſſit alienari? 36 -
- - ſpiritualis et temporalis. 62 -
- in poteſtate alicuius. 460 I. N.
- iacens ibid. -
- nullius ibid. -
- - eſt, cuius dominus ignoratur. 467 -
- - - hereditas. ib. Cor. 1.
- ſpiritualis, temporalis Eccleſiae. 62 I. E.
Rei eccleſiaſticae ſpiritualis et temporalis violator manifeſtat impietatem et laedit ſocietatem. 65. 66. I. E.
- eſſentialia, naturalia, accidentalia. 3. I. F.
- ſacrae violator committit blasphemiam 67. I. E.
Rem derelinquere, abiicere, amittere. 465. I. N.
Reſident 839 -
Reſiſtere principi non licet ſubdito. 710 Cor. 2 -
Reſtituere 352 -
Reſtitutionem rei ablatae laeſus poſtulat a laedente per coactionem 335 -
Reuerentia erga Deum. 284 -
- - - eſt praeſtanda ib. Cor. -

S.

Sacerdos. 53 I. E.
Sacra actio et ius circa ſacra. 18. -
Sacrilegus. 67 -
Salaria debent auditores doctoribus eccleſiaſticis. 60 -
- non ſoluuntur iis pro re ſacra, ſed pro opera. ib. Sch. -
Salus priuata perpetua et temporaria ſocii. 534 I. N.
- - - quae eſt animae, procuranda. 536 -
- - - praefertur bono ſocietatis communi 537 -
- - temporaria in colliſione quomodo ſit electio. 538 -
Sanitas eſt habilitas corporis. 263 -
- eſt conſeruanda. 265 -
Sapientia. 229 -
Satisfacere. 532 -
Scortatio. 569 -
- repugnat iuri naturae. ib. Cor. -
Securitas 539 -
- interna et externa 664 -
- - - - obtinetur quomodo? 665 -

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0616
DFG

Securitas non est in eo, qui alteri dat ius belli. 540. I. N.
- plenaria 539 -
Senatus aristocraticus. 763 -
- consulta in Aristocratia sunt leges. ib. no. 4. Cor. -
Sensatio 4 -
- habet legem, quamnam. 5 -
- inest animae naturaliter. 9 -
- praebet cogitationes confusas. 19 -
Sententiam ferre, quid? 236 -
- - potest iudex 237 -
Sermouinantium obligatio 372 -
Seruitus. 453. I. N. §. 14. I. C.
- mercenaria et obnoxia. 594. I. N.
- moralis eiusque consectaria. 453. Cor. 1. 589. -
- operarum seruilium. 599. Cor.
- originaria et procreata. 598 -
- perfecta, imperfecta, perpetua et temporaria. 593 -
- - perpetua et obnoxia est consectarium iuris belli. 595 -
- - et obnoxia adquirit omnia domino. 597 -
- personalis et realis. 543. I. N. §. 14 I. C.
Seruus. 20. pr. 589 -
- acquirit domino omnia, quomodo? 597 -
- familiaris. 609 -
- fugitiuus 601 -
- mercenarius et imperfectus in casu morbi. 605. Cor.
- obligatur ad militiam et gerere bellum pro domino. 633 -
- perfectus et obnoxius exigit alimenta a domino. 604 -
- - obnoxius et perpetuus in casu morbi. 605 -
- suppeditat iura in se domino, quaenam? 599. 600 -
- totus cedit domino. 592 -
Simonia. 69. I. E.
Simulatio 190. I. N.

Socie-

Societas 17. pr. §21 I. N.
- aequalis et inaequalis. §50 -
- composita et simplex §55 -
- - ne sit impedimento fini eius, ius habet imperans id efficiendi. 629.
- connubialis. 18 pr. -
- - cuius scopus est tantummodo libidinis exstinctus, repugnat iuris naturae. §68 -
- dependet a voluntate imperantis. 719 -
- despotica et limitata §25 -
- domestica. 22. pr. 610 -
- - habet diuersos fines et obligationes. 627 -
- - - pro imperantibus patrem matremque familias. 612 -
- herilis. 20. pr. §91 -
- iusta et iniusta. §24 -
- minor et maior. 21. pr. -
- optimatum in Aristocratia suppeditat iis maiestatem. 763. no. 3. Cor. -
- paterna 19. §77 -
- priuata in ciuitate iusta, quando iniusta? §75 -
- subordinans et subordinata §54 -
- voluntaria et necessaria. §49 -
Societates dantur diuersae. §22 -
Societatis bonum commune. §28 -
- - - praefertur in collisione cum salute priuata temporaria. §44 -
- - suppeditat ius sociale. ibid.
- compositae finis est diuersus a fine societatis simplicis. 626
- imperanti competit ius promulgandi leges. 618 -
- - - - puniendi. 620 seq. -
- leges §29.
- liberatio eiusque species. §59. §60. §61 -

Socie-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0618
DFG

Societatis officiorum fundamentum latet in amore suimetipsius. 535 I. N.
- Subordinantis bonum praefertur bono Subordinatae. 556 -
Societatem ecclesiasticam laedit quis, quando? 66. I. E.
- inire naturaliter obligamur. 562. 563 I. N.
- subordinare, quid? 554 -
Socius. 523 -
- in collisione salutis priuatae perpetuae cum bono communi praefert priorem. 537 -
- laedit alterum, quando? 526. 527 -
- promouere potest salutem propriam 533 -
- socio dat ius belli. 543 -
- - - ius vitae et necis. 548 -
- socium iuuare tenetur in promouendo bono publico 538 -
Socii salus priuata perpetua et temporaria 534 -
Sociorum leges. 529 -
Sodomia illicita, cur? 568 Sch. -
Solennitas interna et externa testamenti. 506 -
Somnia non imputantur. 213 Sch. 1.
Somnia non sunt in potestate nostra. 8. Cor. 1 I. N.
- sunt in potestate nostra ibid. et §. 6. Sch. -
Somnii status remouet libertatem. 52. Cor. 3 -
Specificatio. 472 -
Sponsa 581 -
- cogere potest sponsum ad matrimonium. 582 -
Sponsalia ibid -
Sponsalitiae arrhae 583 -
Sponsus. 581 -
- cogere potest sponsam ad matrimonium. 582 -
Spontaneitas. 44 -
- est essentiale electionis. 49 -
Standtgeld 695 Cor. 2 -

Status 2 pr. I. N.
- aequalitatis. 14 -
- ciuilis publicus et priuatus. 25 -
- conſtans et mutabilis 3 -
- corporis et animae. 5 -
- eſſentialis et accidentalis. 3 -
- externus et internus. 3 pr. -
- hominis 6 -
- - reuiuiſcit in ſtatu ciuili. 733. 735 -
- in ſtatu non eſt admittendus. 681. Cor. 1. -
- moralis et phyſicus. 8. pr. -
- - vnde? 9 -
- - eiusque diuerſitas. 10 -
- - hypotheticus eſt poſſibilis. 16 -
- - - eſt vel ſocialis vel non. 17 -
- - naturalis abſolutus et hypotheticus. 14 -
- - - praebet domino ius, ope cuius nemini reſpondet niſi Deo et conſcientiae de vſu rerum 447 Cor. 2.
- - - redit in ciuitati ſubiectis, quando? 733 -
- neceſſitatis extremae abſolutae et reſpectiuae 366 -
- - abſolutae legum violatio non imputatur. 267 I. N.
- - - praebet imperanti ius diſtribuendi bona priuata ciuitatis et in vſus publicos adhibendi. 700 -
- perfectio in abſtracto non ſuppeditat concluſionem ad perfectionem entis, cuius eſt ſtatus. 13 Cor. 3 -
- ſolitudinis et ſocialis abſolutus. 15. pr. -
Steura, qui eam exigit et a quibus exigitur 698 -
Stimulare aliquem ad agendum. 26 -
Stimuli naturales. ibid. -
Stratagema in bello 828 -
Subditus quinam? 552 -
- ciuis 710. Cor. 1 -
- non ciuis. ibid. -

Subditi ciuis obligatio. 737 sqq. 713. et Cor. 2. §. 711 I. N.
Substantia. 445 -
Successio ab intestato. 503 -
- ascendentium, vnde? 647 -
- collateralium. 648 -
- coniugum 649 -
- descendentium 644 -
- feudalis 38. 40. I. F.
- - cum hereditaria est eadem, nisi aliud est conuentum primo pacto feudali. 39 -
- - haereditaria expressa et tacita. 40 -
- - pacto primo determinatur expresse et tacite. 40 -
- hereditaria et familiaris. 642 I. N.
- - eiusque fundamentum. 643 -
- in capita et stirpes. 645 -
- non spectat iura personalissima. 650 -
Successionem in mobilia adimere nequit marito vxor in Saxonia, cur? 504. Sch. -
Suffragium. 755 -
- affirmatiuum et negatiuum. ibid. -
- purum et conditionatum. ibid. -
Suffragia maiora in Democratia sequi tenentur ciues in Comitiis. 757 -
- maiora exquirendi modus. 760 -
- - in Democratia cogunt minora reliqua. 757. Cor. 1 -
- in Democratia non aestimantur, sed numerantur. 759 -
Suffragia omnium ciuium ad negotia publica in Democratia necessaria 756 -
- - quae decernunt, sunt leges in Democratia. 761 -
Suffragii moralitas et qualitas dependet ab animo, quo determinatur: non ab eo, quod determinatur. 759 -
Superficiarius, superficiei ius. 458 Sch. 4 -
Superstitio 280 -

Superſtitio eſt euitanda ibid. Cor. I. N.
- producit infelicitatem 281 -
La Suruiuence. 707 Sch. -
ꝛc ſuum alterius. 277 -
Syſtema ciuitatum. 808 -
- - eius natura 809 -

T.

Taciturnitas 378 -
- ex qua fluunt leges, quaenam? 379 -
Taedium. 25 -
- verum 146 -
Territorium. 680 -
Territoriale ius v. ius maieſtaticum.
Teſſerae religioſae familiaritatis ſunt neceſſariae. 36. I. E.
Teſſerarum religioſae familiaritatis vſus interdicitur non religioſis. 906 -
Teſtamentum. 504 -
- nullum, iniuſtum, inofficioſum. 511 -
- ſcriptum, nuncupatiuum. 507 -
Teſtamenti reuocatio 505 -
- ſolennitas interna et externa. 506 -
Teſtator 504 -
- reuocare poteſt teſtamentum 505 -
Timor 288 -
- Dei filialis ib. Cor. -
Timere Deum debemus ib. -
Titulus iuris realis. 461. I. N. 18. I. C.
- - - acquiritur triplici modo. 18 -
Tractatus 416 I. N.
- gentium, quomodo? 813 -
Tradere rem alteri, quid? 410 -

Tra-

Traditio mediata et immediata. 411 I. N.
- rei promissae est consensus in acceptationem promissi. 413 -
Tributum 698 -
- a quibus exigitur et quis exigit. 736. no. 5. Cor. 1 -
Turbatio nuda et moralis 10. I. C.
Turbatorem cogere potest turbatus, vt abstineat a turbatione. 324. I. N.
- - - - vt damnum praestet. 334 -
- - - - - - - - per restitutionem aut satisfactionem 335 - §. 10. I. C. -
Tutela 587. I. N.
- datiua 743 Cor. 2 -
- munus publicum ib. Cor. 1 -
- regni 735. Sch. -
Tutelam suscipere obligatur ciuis. 743 -
- - cogitur ciuis. ib. Cor. 4. 713 Cor.
Tutor. 587 -
Tyrannus 703 -
- titulo tenus 778 -

V.

Vasallus. 458 Sch. 2 I. N. 8. I. F.
- agere potest per mandatarium 14 -
- committit feloniam, quando? 31. Cor. 2. no. 1. -
- feudum alienare nequit sine consensu domini directi. ibid. -
- probare debet feudi naturalia: dominus accidentalia. 28 -
Vasallorum controuersiae non deciduntur sine consensu dom. dir. 57 -
Vectigalia. 697 I. N.
- eorum species. ib. Cor. 2 -
- a quibus exiguntur. ib. Cor. 1 et 736. No. 5. Cor. 1, -

Vectigalia qui exigunt 695 I.N.
Venditio 481 -
Veneratio 284 -
- Dei ibid. -
Veracitas 376 -
- ad quam non semper sumus obligati. 377 -
Vernae. 598 -
Versutia 181. 268 -
Vicariatus, quid iustum in eodem. 775 Sch. -
Vici 23. pr. -
Victor. 831 -
Victoris iura. 832 -
Victoria 831 -
Victus ibid. -
Vindicare rem, quid? 450 -
Vindicta priuata in ciuitate iniusta. 719. no. 3. Cor. 1 -
Violatio legis in statu absolutae necessitatis non est imputabilis. 267 -
- - - - hypotheticae necessitatis pertinet ad versutiam 268 -
- - - - - - producit fauorem necessitatis 269 -
Violentia num esse potest finis ciuitatis. 655 Sch. 1. -
Vir bonus. 160 -
Virtus philosophica. 148 -
Vis propria. 719. Cor. 3. 733 -
Vitae periculum est euitandum. 265. Cor 2. Sch. -
- - - subeundum. ib. -
Vitium philosophicum 148 -
Vituperium. 239 -
Vnio ciuitatum incorporatiua eiusque natura. 799 -
- prolium. 646 -
- regnorum, s. ciuitatum non incorporatiua. 806 -
- - - - - eorumque effectus et natura 807 -

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0624
DFG

Vnum. 314. I. N.
Vnitas perſonarum. ibid. Cor. -
Volitio. 34 -
- habet obiecta contingentia. 51 -
- ſine electione concipi nequit 50 -
Volitionis ſtatus eſt contingens. 48 -
- exercitium requirit, quid? 35 -
Volo, quod placet. 46 -
- omnia libenter 47 -
Voluntas 33 -
- Dei iubet acquieſcere 297. Cor. -
- perfecta et imperfecta. 41 -
in Voluntate acquieſcere, quid? 296 -
Voluntatis actus referendi ſunt ad Spontaneitatem. 45 -
Voluptas. 25 -
- vera 146 -
Vota ciuium in Democratia numerantur, non aeſtimantur. 759 -
- numerare et aeſtimare. 758 -
Voti qualitas. ibid.
Votorum numero maiori decreta in Democratia ſunt leges. 761 -
Votum 478. Cor. 5. Sch. et 755 -
- affirmatiuum et negatiuum. 755 -
- purum et conditionatum. ib.
Vſuarius et vſufructuarius. 452 -
- - - re abuti nequeunt. ib. Cor. -
Vſusfructus producit effectus oneroſos, qui quantitatem fructuum excedere non debent. 698 Cor. 3 -
Vſurpare. 418 -
Vti et abuti re differunt. 446 Cor. 2 -

W.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0625
DFG

W.

ein Wort ein Mann 412 Sch. -

Z.

Zinslehen 19. I. F.
Zoll. 697 I.N.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821389726/phys_0626
DFG

ata. 411 I. N.
ensus in acceptationem promissi.
413 -
698 -
exigit. 736. no. 5. Cor. 1 -
10. I. C.
turbatus, vt abstineat a turbatione.
324. I. N.
ester. 334 -
estitutionem aut satisfactionem 335 -
§. 10. I. C. -
587. I. N.
743 Cor. 2 -
ib. Cor. 1 -
735. Sch. -
r ciuis. 743 -
ib. Cor. 4. 713 Cor.
587 -
703 -
778 -

V.

458 Sch. 2 I. N. 8. I. F.
tarium 14 -
uando? 31. Cor. 2. no. 1. -
sine consensu domini directi. ibid. -
turalia: dominus accidentalia. 28 -
non deciduntur sine consensu dom.
57 -
697 I. N.
ib. Cor. 2 -
ib. Cor. 1 et 736. No. 5. Cor. 1, -